

Agencija za zaštitu životne sredine

STUDIJA ZAŠTITE RIJEKE MRTVICE SA OKOLINOM“

- Nacrt -

Podgorica, Kolašin, maj 2023. godine

NARUČILAC: Opština Kolašin

OBRADIVAČ: Agencija za zaštitu životne sredine Crne Gore, Podgorica

VRSTA PROJEKTA: Studija zaštite (član 28. Zakona o zaštiti prirode, „Sl. list CG“ br 054/16, 18/19)

KOORDINATOR IZRADE STUDIJE: dr Milka Rajković – Mitrović dipl.biolog

SARADNICI U IZRADI STUDIJE:

dr Natalija Čađenović dipl. biol., (herpetofauna)
dr Milka Rajković- Mitrović dipl. biol.,(ihtiofauna)
dr Dragan Roganović dipl. biol.,(entomofauna)
dr Sead Hadžiablahović dipl. biol., (flora)
dr Zlatko Bulić, dipl. biol., (vegetacija)
dr Gordana Kasom dipl.biol.,(gljive)
mr Vasilije Bušković dipl.biolog(GIS)
mr Jelica Gazdić dipl.ing. šumarstva (vegetacija)
mr Luka Mitrović dipl.geograf (seizmologija, klima)

mr Nataša Stanišić dipl. biol. (održivi razvoj)
mr Biljana Telebak dipl. biol. (malakofauna)
Duško Mrdak dipl.geograf (fizičko-geografske karakteristike)
Neda Milačić-Bogdanović , dip. (kulturna baština, turizam)
Belma Šestović dipl. biol., (sisari)
Darko Savelji, dipl. biol (ornitologija)

AUTORI FOTOGRAFIJA: *Zlatko Bulić, Sead Hadžiablahović, Dragan Roganović, Natalija Čađenović, Zlatko Bulić,*

KARTOGRAFSKA OBRADA GRANICA ZAŠTIĆENOG PODRUČJA: *Vasilije Bušković*

PREPORUČENO CITIRANJE U LITERATURI: Agencija za zaštitu životne sredine (2023): Studija zaštite za zaštićeno područje “ Kanjon rijeke Mrtvice sa okolinom ”, Podgorica, Kolašin.

Podaci koji su dati u ovoj Studiji namijenjeni su isključivo za potrebe naručioca i ne smiju se kopirati, umnožavati ili koristiti u druge svrhe bez dozvole naručioca.

Direktor
Agencije za zaštitu životne sredine
dr Milan Gazdić dipl. ing. šumarstva

I UVOD	1
I.1. Osnovne informacije o području koje je predmet Studije	1
I.2. Zakonske i planske osnove za stavljanje pod zaštitu zaštićenog područja rijeke Mrtvice sa okolinom	4
I. 3. Kategorija Park prirode	6
II OPIS PRIRODNIH I STVORENIH ODLIKA ZAŠTIĆENOG PODRUČJA	8
II. A. Prirodne karakteristike i vrijednosti gornjeg toka rijeke Mrtvice sa okolinom	8
II. A. 1. Fizičke karakteristike područja	8
Geografski položaj i topografija terena	8
Geološke karakteristike	9
Seizmotektonske i seizmičke karakteristike	10
Geomorfološke i hidrološke karakteristike	13
Klimatske karakteristike	15
Pedološke karakteristike	18
Demografija	19
II. A. 2. Biološke karakteristike zaštićenog područja i njegove okoline	20
Flora	20
Vegetacija	26
Staništa	41
Gljive	47
Mahovine	51
Fauna	54
Malakofauna	54
Entomofauna	56
Herpetofauna i batrahofauna	70
Ihtiofauna	81
Ornitofauna	86
Sisari	90
Šume	9372
Lovstvo	95
II. A. 3. Pejzaž i predione odlike zaštićenog područja	96
II. A. 4. Kulturna baština zaštićenog područja	101
II. A. 5. Turistički potencijali zaštićenog područja	105
II. A. 6. Mogućnosti za održivi razvoj zaštićenog područja	113
II. B. Ocjena stanja područja, njegovih resursa i mogućnosti valorizacije	91
II. B. 1. Flora i vegetacija	91
II. B. 2. Staništa	91
II. B. 3. Vrste	117
II. B. 4. Pejzažne vrijednosti	94
II. B. 5. Opšta ocjena stanja područja, njegovih resursa i mogućnosti valorizacije	119
II. C. Pritisci na područje koje se predlaže za stavljanje pod zaštitu	120
III. PROSTORNI RASPORED NAJZNAČAJNIJIH STANIŠTA I VRSTA	124
III. 1. Kartografski prikaz rasprostranjenja kopnenih staništa značajnih za zaštitu	124
III. 2. Kartografski prikaz rasprostranjenja vrsta značajnih za zaštitu	126
IV. PRIJEDLOG ZAŠTITE PODRUČJA RIJEKE MRTVICE SA OKOLINOM: KONCEPT ZAŠTITE, UNAPRIJEĐENJA I ODRŽIVOG RAZVOJA	134
IV. 1. Razvrstavanje zaštićenog područja dobra prema značaju	134
IV. 2. Kategorija zaštite i zone (režimi) zaštite	134
V. OPIS GRANICA I ZONA ZAŠTITE ZAŠTIĆENOG PODRUČJA PARK PRIRODE RIJEKE MRTVICE SA OKOLINOM	136
V.1. Opis administrativnih granica	136

V.2. Opis zona zaštite sa spiskom pripadajućih parcela	142
VI. NAČIN UPRAVLJANJA ZAŠTIĆENIM PODRUČJEM RIJEKE MRTVICE SA OKOLINOM	149
VII. POSLJEDICE KOJE PROISTIČU OD PREDLOŽENOG KONCEPTA ZAŠTITE PARKA PRIRODE RIJEKE MRTVICE SA OKOLINOM	154
VII.1. Direktne posljedice	154
VII.2. Mjere i uslovi zaštite prirode u Parku prirode rijeke Mrtvice sa okolinom	157
VII.3. Održivi razvoj u zaštićenom području Park prirode rijeke Mrtvice sa okolinom	161
VII.4. Socioekonomska analiza posljedica od donošenja akta o proglašenju zaštićenog područja Park prirode rijeke Mrtvice sa okolinom	164
VII.5. Procjena finansijskih sredstava potrebnih za sprovođenje akta o proglašenju zaštićenog područja Parku prirode rijeke Mrtvice sa okolinom	175
VIII. PRILOZI	176
VIII.1. Spisak jetrenjača (Marchantiophyta) i pravih mahovina (Bryophyta) koje su registrovane u kanjonu rijeke Mrtvice.	
VIII.2. Pregled registrovanih vrsta ptica u kanjonu Morače, njihov status, brojnost populacija i evaluacioni kriterijumi. (lista ptica kanjona Morače napravljena prvi put	179
VIII.3a. Kartografski prikaz granica zaštićenog područja i zona zaštite	182
VIII.3b. Kartografski prikaz granica zaštićenog područja i zona zaštite na topografskoj karti	183
VIII.4. Popis katastarskih opština sa katastarskim parcelama	184
VIII.5. Zbirno istraživanje zainteresovanih strana	285
IX. LITERATURA	286

I UVOD

I 1 Osnovne informacije o području koje je predmet Studije

Područje koje je obrađeno u ovoj Studiji zaštite administrativno se nalazi na teritoriji opštine Kolašin (na katastarskim opštinama: Velje Duboko i Liješnje, Osreci (mali dio), Međuriječje, Vlahovići i Bulatovići). U ovo područje je uključena i njegova neposredna okolina dio toka rijeke Morače zbog ustaljenih funkcionalno-ekoloških veza. Područje koje se predlaže za stavljanje pod zaštitu nalazi se, u državnom Iprivatnom vlasništvu (vidi prilog 4.)

Zahvaljujući izvornim i specifičnim prirodnim vrijednostima kanjon Mrtvice, zaslužuje adekvatnu pažnju, prezentaciju i zakonsku zaštitu od svakog narušavanja i degradacije kao refugijalni prostor nacionalnog značaja.

Mrtvica je desna pritoka Morače, duga je 20 km., teče podnožjem sjeverne i sjevero-istočne strane planine Maganik. Izvori, vrela Mrtvice nalaze se na padinama Vojinovca iznad sela Višnje, na visini od 1650 mnm. U selu Velje Duboko, Mrtvica prima dva potoka koji dreniraju vode sa područja Rogođeda i Jablanova vrha. Dolina je u ovom dijelu toka proširena, duga je 3 km i, u toku ljeta, jednim dijelom Mrtvica teče podzemnim putem. Napuštajući Velje Duboko Mrtvica je, na dužini od 7,5 km kroz jurske i kredne krečnjake usjekla duboku kanjonsku dolinu, čije su strane visoke do 1.100m. Ovo je jedan od najljepših kanjona u Crnoj Gori i uopšte u Dinaridima. Rijeka Mrtvica sa svojim univerzalnim prirodnim karakteristikama zaslužuje da se nađe na spisku zaštićenih objekata prirode Crne Gore.

Kanjon Mrtvice je otvoren prema Morači, čijom dolinom struji sa juga topla sredozemna klima, tako da se u tom refugijumu može naći veliki broj vrsta biodiverziteta koje su vezane za submediteransku, kontinentalnu, planinsku i alpijsku klimu..

Kanjon Mrtvice nije samo geomorfološki i hidrogeološki fenomen, već i veoma interesantan i specifičan skup raznolikih zajednica živoga svijeta, u kojima su na poseban način integrisani fizički, hemijski i biološki sistemi. Životne zajednice kanjona, izgrađene od prastarih tercijskih, glacijalnih i postglacijalnih endemičnih genetičkih sistema, najdragocjeniji su živi dokumenti o evoluciji života na ovom prostoru, u Crnoj Gori i šire. Bijeli Nerini (izvori) i kanjonske litice predstavljaju reprezentativna staništa sedrenih i vodenih mahovina i drugih viših biljaka. U kanjonu rijeke Mrtvice registrovali smo 122 vrste mahovina, što predstavlja 1/5 flore mahovina CG. Bogatstvo i raznovrsnost mahovina u kanjonu Mrtvice ogleda se i u prisustvu velikog broja rodova (77). Analizom sakupljenih vrsta po lokalitetima, utvrđeno je da je lijeva strana kanjona briološki bogatija od desne. Termofilne šume u kanjonu Mrtvice još uvijek su dobro očuvane. Ne postoje detaljni floristički podaci o ovim šumama, ali je zabilježen veći broj vrsta koje su zakonom zaštićene u Crnoj Gori: *Omphalodes verna*, *Daphne laureola*, *Ilex aquifolium*, *Aquilegia dinarica*. Na nepristupačnim stranama kanjona nalaze se pojedinačna stabla tise (*Taxus baccata*), dok je na lokalitetu Tisovo brdo ima i u manjim grupama. Na cijelom području mogu se naći krupni sisari, mrki medvjed, vuk, divlja svinja, divokoze, zečevi. Fauna ptica, gmizavaca i vodozemaca je takođe bogata. U samoj rijeci potočna pastrmka (*Salmo truta*) je najbitnija za čovjeka

Posebnu vrijednost kanjonskoj dolini dao je čovjek, izgrađujući pješačku stazu i put u vertikalnim stijenama Mrtvičkih greda, kojim su, po prvi put 70-ih godina prošlog vijeka stanovnici Veljeg Dubokog mogli doći do Međurečja. Danas je ova staza jedna od najpopularnijih i najposjećenijih od strane ljubitelja prirode.

Podaci o biodiverzitetu budućeg zaštićenog područja „ kanjon rijeke Mrtvice sa okolinom“ obezbijedjeni su u okviru terenskih istraživanja koji su izvršena tokom 2022 godine. Ti podaci su preuzeti iz inventarnih formulara popunjenih na terenu, kao i ekspertskih izvještaja o procjeni stanja staništa i vrsta značajnih za zaštitu, a odnose se na njihovo recentno, zatečeno stanje na terenu.

U okviru istraživanog područja (slivno područje Morače do Smokovca) **kanjon rijeke Mrtvice** je prepoznat kao **Važno biljno stanište – Important plan Area (IPA)** u Crnoj Gori¹.

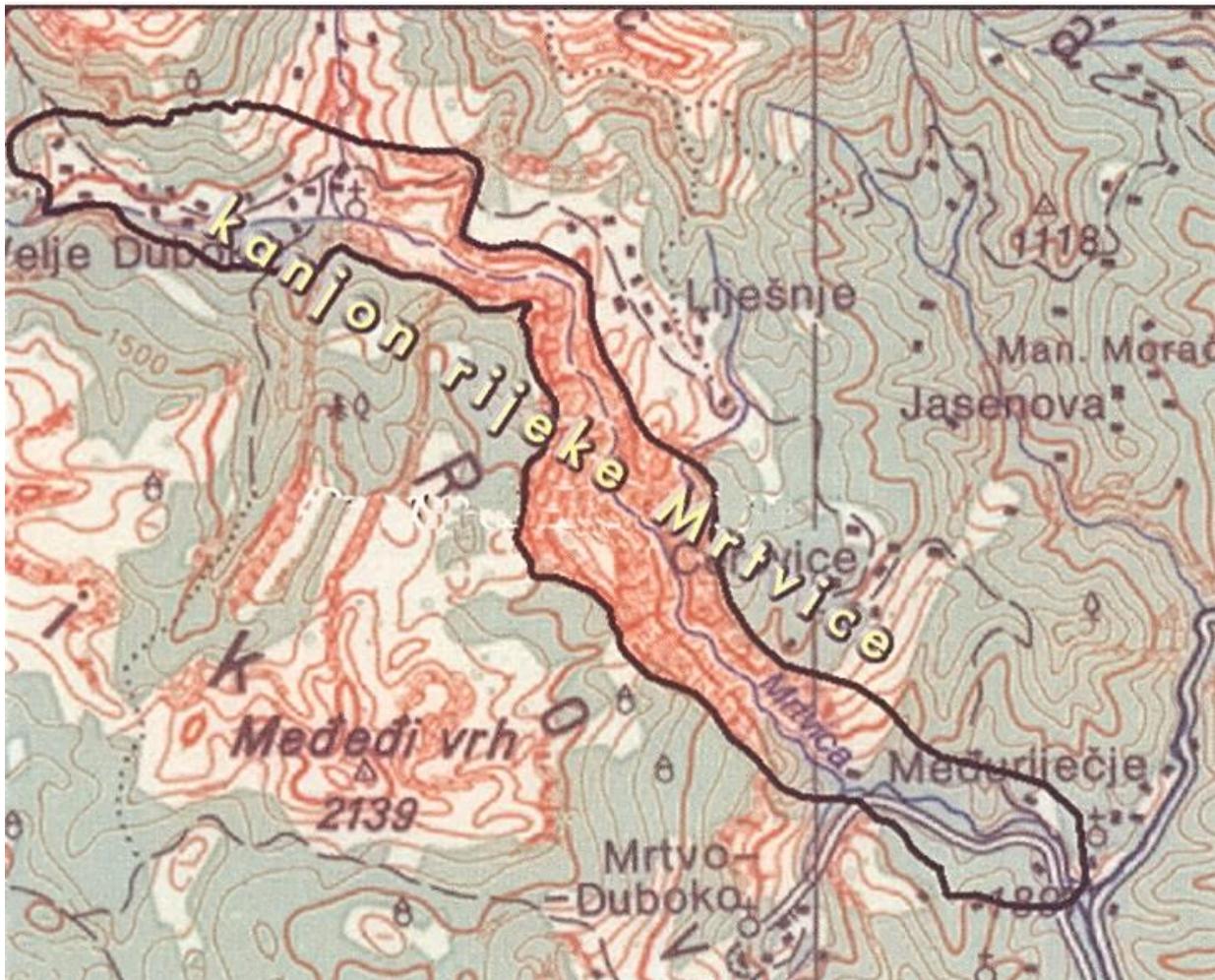
Kanjon rijeke Mrtvice zadovoljava sledeće kriterijume za identifikaciju kao IPA područje:

¹ Petrović, D. (2009): Važna biljna staništa u Crnoj Gori – IPA projekat. NVO Zelena gora, Podgorica, str 46 – 47.

Iako za ovo područje nije imalo detaljnih florističkih podataka, na njemu je zabilježeno prisustvo većeg broja vrsta koje su zakonom zaštićene, kao što su *Omphalodes verna*, *Daphne laureola*, *Ilex aquifolium*, *Aquilegia dinarica* i dr. Na nepristupačnim stranama se nalaze pojedinačna stabla tise (*Taxus baccata*) dok se na lokalitetu Tisovo brdo srijeće i u manjim grupama.

Područje kanjona Mrtvice nije naseljeno pa se tu mogu sresti i krupni sisari: mrki medvjed (*Ursus arctos*), vuk (*Canis lupus*), divlja svinja (*Sus scrofa*), divokoze (*Rupicapra rupicapra*), zec (*Lepus europaeus*) i dr. Fauna ptica gmizavaca i vodozemaca je takođe bogata, a u samoj rijeci se srijeće i potočna pastrmka (*Salmo truta*).

U poslednjih nekoliko godina intenzivirana su istraživanja flore i nekih grupa insekata (*Syrphidae*, *Formicidae*)

Slika 1. EMERALD područje kanjona rijeke Mrtvice

Takođe, jedan dio istraživaniog područja spada u EMERALD mrežu područja² od posebnog interesa za Evropu u Crnoj Gori i to na način što su: (i) najvredniji djelovi iz slivnog područja Morače izdvojeni kao posebna EMERALD područja (1. Kanjon Mrtvice i 2. Kanjon Male rijeke) ili (ii) su pojedini djelovi iz slivnog područja Morače uključeni u veća susjedna EMERALD područja (1. Moračke planine sa Rovačkim planinama, Lukavica sa Lolom i Žurimom i 2. Prekornica i Maganik). Izdvajanje (identifikacija) EMERALD područja u Crnoj Gori sprovedeno je kroz projekat *Ustanovljavanje*

² Umjesto termina područje, kod nas se često koristi engleska riječ **sajt** (*site*);

EMERALD mreže područja od posebnog interesa za Evropu u Srbiji i Crnoj Gori, kojim su u okviru I faze u Crnoj Gori sprovedene slijedeće aktivnosti:

(a) Identifikacija prisustva EMERALD vrsta u Crnoj Gori, tj vrsta koje zahtijavaju posebne mjere zaštite njihovih staništa (Rezolucija br. 6. Stalnog Komiteta Bernske konvencije iz 1998),

(b) Identifikacija EMERALD tipova staništa u Crnoj Gori, tj ugroženih staništa koja zahtijavaju posebne mjere zaštite³ – identifikovano je 125 tipova staništa i

(c) Identifikacija EMERALD područja (mreža EMERALD područja) koja zahtijavaju posebne mjere zaštite njihovih staništa⁴ – identifikovano je 42 područja. EMERALD klasifikacija staništa je razvijena u okviru Bernske konvencije⁵ pa predstavlja sastavni dio obaveza koje proističu iz zakonodavstva Evropske Unije. Kao i ostale korespondirajuće klasifikacije – tipologizacije staništa (CORINE, Natura 2000), EMERALD klasifikacija je zasnovana na Palearktičkoj klasifikaciji staništa – tipovima prirodne vegetacije, ali je zbog prvobitne namjene (zemlje EU) uglavnom zasnovana na vegetaciji i tipovima staništa koja su karakteristična za Centralnu i Istočnu Evropu. Iako na taj način nijesu uzeta u obzir sva ekološki značajna staništa i vrste iz naših područja, postojeći obim EMERALD staništa i vrsta se može smatrati sasvim dovoljnim za prepoznavanje dovoljnog nivoa područja koja se mogu predložiti za stavljanje pod zaštitu, makar radi identifikacije nacionalno zaštićenih područja prirode u veličini od 10 % državne teritorije, što je zapravo jedan od globalnih ciljeva održivog razvoja (Nacionalna Strategija održivog razvoja Crne Gore 2007).

Slika 2. Detalj rijeke Mrtvica

³ Na osnovu Rezolucije br. 4. Stalnog Komiteta Bernske konvencije iz 1996;

⁴ Na osnovu Rezolucije br. 5. Stalnog Komiteta Bernske konvencije iz 1998;

⁵ Konvencija o zaštiti evropske divlje flore i faune i njihovih staništa, Bern 1979.; ⁶ Milenijumski razvojni ciljevi usvojeni na konferenciji o održivom razvoju u Johanezburgu 2003-će.

I. 2 Zakonske i planske osnove za proglašavanje zaštićenog područja „ Kanjona rijeke Mrtvice sa okolinom“

Stavljanje pod zaštitu zaštićenog područja „Kanjon rijeke Mrtvice sa okolinom“

Postupak stavljanja pod zaštitu novog zaštićenog područja pokreće se podnošenjem **zahtjeva** Agenciji za zaštitu životne sredine (član 28, stav 1 Zakona o zaštiti prirode, "Službeni list Crne Gore", br. 054/16 od 15.08.2016) za **izradu Studije zaštite**, koji je u ovom slučaju, shodno prostornom položaju zaštićenog područja podniet od strane Opštine Kolašin, dopis br. 02-D- 1816/1 od 27. maja 2021, a na inicijativu nevladinih organizacija *Eko-tim i TNC*

Nakon izrade Studije zaštite, a shodno odredbama iz člana 32 Zakona o zaštiti prirode, za zaštićeno područje za koje se u Studiji zaštite utvrdi da ima svojstva zaštićenog područja/zaštićenog prirodnog dobra donosi se **Akt** o proglašenju zaštićenog područja u kome su sadržani podaci o: prostornim granicama zaštićenog područja sa zonama i režimima zaštite; opisu osnovnih ciljnih vrijednosti područja; načinu zaštite i razvoja zaštićenog područja; radnjama, aktivnostima i djelatnostima koje su zabranjene i koje se mogu vršiti u zaštićenom području; mjerama i uslovima zaštite područja; kartografskom prikazu sa ucrtanim granicama područja; nazivu upravljača, kao i eventualno određenom zaštitnom pojasu izvan zaštićenog područja sa mjerama njegove zaštite.

Predlagač akta o zaštiti (u konkretnom slučaju Opština Kolašin), u skladu sa zakonom u obavezi je da o predlogu akta o proglašenju zaštićenog područja obavijesti javnost, te da obezbijedi uvid u Studiju zaštite i predlog akta, kao i da organizuje javnu raspravu koja može trajati najmanje 20 dana od dana obavještenja, Obavještenje iz stava 1 člana 33 Zakona o zaštiti prirode objavljuje se u najmanje jednom štampanom mediju i sadrži podatke o vremenu i mjestu javnog uvida i javne rasprave, te da u pisanoj formi obavijesti vlasnike nepokretnosti o namjeri stavljanja pod zaštitu područja i omogući uvid u Studiju zaštite.

Nakon sprovedenog postupka u skladu sa odredbama Zakona o zaštiti prirode (član 34, stav 3), Skupština Opštine Kolašin će, po predhodno pribaljenoj saglasnosti Ministarstva i mišljenju organa državne uprave nadležan za poslove poljoprivrede, šumarstava i vodoprivrede i poslove kulture, na sjednici, donijeti odluku o proglašenju Parka prirode „kanjon rijeke Mrtvice sa okolinom“.

Svi zaštićeni objekti prirode u skladu sa važećim propisima unose se u odgovarajuću prostorno- plansku dokumentaciju kojom se predviđaju i mjere zaštite i unapređivanja zaštićenih prirodnih dobara.

U Strateškom planu razvoja opštine Kolašin 2018-2022 godina predviđeno je da Kanjon Mrtvice - zbog svojih specifičnih geomorfoloških i hidroloških obilježja i visokog biodiverziteta (IPA i EMERALD sajt) zasluđuje status spomenika prirode.

Pećina Vranjštica - vrijedan geomorfološki objekat kod rovačkog sela Mrtvo Duboko koji je potrebno zaštititi kao spomenik prirode.

Bjeli Nerini - snažno kraško vrelo u dolini rijeke Mrtvice koje treba zaštititi kao spomenik prirode hidroloških odlika.

Slivno područje rijeke Morače (Kanjonske doline u slivu Morače) – posjeduje kompleksne i jedinstvene ekološke vrijednosti i predione karakteristike, koje su prepoznate u pojedinačnim kanjonima, ali ih treba integrisano štititi u okviru sliva Morače sa statusom spomenika prirode.

Prema Strateškom planu razvoja Opštine Kolašin 2021-2025, opština Kolašin posjeduje značajne prirodne resurse sa bogatim biodiverzitetom. Zbog specifičnosti, kako prirodnih tako i privrednih, za očuvanje biodiverziteta i prirodnih potencijala, najveću pažnju zasluđuje upravljanje područjima sa posebnim prirodnim karakteristikama, kao što je područje rijeke Mrtvice. Važnost ovog područja, pa time posljedično i njegove zaštite, prepoznata i kroz već donošene planske dokumente.

Polazeći od *Strategije razvoja turizma Crne Gore 2022-2025 s Akcionim planom i Strategia održivog razvoja u Crnoj Gori do 2030*, vidovi turizma koji se preporučuju za ovo područje su: Eko turizam, Kulturni turizam, Ruralni turizam.

Buduće zaštićeno područje prepoznato je kao potencijalno zaštićeno područje u nizu ranije donijetih nacionalnih strategija, tako je u (prvoj) *Nacionalnoj strategiji biodiverziteta s Akcionim planom za period 2010 – 2015. godine* ovo područje predloženo da bude, u kategoriji *spomenik prirode*. za koju

su prijedlozi obezbijedeni u toku izrade Prostornog plana Crne Gore, predviđeno je stavljanje pod zaštitu područja: Platije, , kanjon Mrtvice,

Takođe, (druga) Nacionalna strategija biodiverziteta sa Akcionim planom 2016-2020, ističe da je kanjon Mrtvice drugo značajno stanište rijetkih vodozemaca i reptila takođe kanjon Mrtvice predstavlja Centar biodiverziteta u Crnoj Gori

Prema prostornom planu Crne Gore 2008-2020 godine kao početni korak u uspostavljanju nacionalne ekološke mreže, završeno je uspostavljanje EMERALD mreže koja je kasnije razmatrana, poboljšana i usvojena od strane Savjeta Evrope (2016. godine), a čine je 32 područja (oblasti) od posebnog interesa za očuvanje (ASCI - Areas of Special Conservation Interest):između kojih je i Kanjon rijeke Mrtvice

Stanje vlasništva nad nepokretnostima u zaštićenom području „rijeka Mrtvica sa okolinom”

Zaštićeno područje u predloženim granicama u većem dijelu, u pogledu svojinsko pravnih odnosa, čini vlasništvo Države Crne Gore, odnosno Vlade Crne Gore i Opštine Kolašin kao i privatno vlasništvo na katastarskim opštinama sa popisom katastarskih parcela: (Prilog 4.)

KO Velje Duboko i Liješnje ,**KO Osreci** , **KO Međuriječje**, i **KO Vlahovići i Bulatovići** sa katastarskim parcelama: (Prilog 4.)

I. 3 Kategorija Park prirode

U novom Zakonu o zaštiti prirode ("Službeni list Crne Gore", br. 054/16 i 18/19) nijesu značajnije mijenjane definicije i uslovi za kategoriju zaštićenih područja/zaštićenih prirodnih dobara Park prirode (član 24) koji su važili i primjenjivali se u prethodnim verzijama tog zakona – član 40 (Zakon o zaštiti prirode, "Službeni list Crne Gore", 51/08, 62/13).

Sama definicija kategorije Park prirode je ostala nepromijenjena i glasi: „Park prirode je prostrano prirodno ili dijelom kultivisano područje kopna i/ili mora, koje karakteriše visok nivo biološke raznovrsnosti i/ili geoloških vrijednosti sa značajnim predionim, kulturno-istorijskim vrijednostima i ekološkim obilježjima od nacionalnog i međunarodnog značaja”.

Nijesu promijenjena ni opšta ograničenja i zabrane za ovu kategoriju i ona glase: “U parku prirode zabranjeno je vršiti radnje, aktivnosti i djelatnosti kojima se ugrožavaju obilježja, vrijednosti i uloga parka”.

Kao i u slučajevima drugih kategorija zaštićenih područja koja proglašava skupština jedinice lokalne samouprave, zaštićena područja se proglašavaju Aktom - Odlukom o proglašavanju, po prethodno dobijenom mišljenju Ministarstva nadležnog za poslove poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i poslove kulture (član 34 Zakona o zaštiti prirode).

Odnos nacionalne kategorije "Park prirode" sa kategorijama upravljanja zaštićenim prirodnim dobrima Međunarodne unije za zaštitu prirode (IUCN)

Prema ciljevima upravljanja koji se predlažu ovom Studijom zaštite, na budući Park prirode „ Kanjon rijeke Mrtvice sa okolinom“ bi se mogle primijeniti smjernice iz [IUCN-ove kategorije IV za upravljanje zaštićenim područjima prirode](#).

U ovu kategoriju spadaju zaštićena područja čiji je prioritetni cilj zaštita/očuvanje određenih vrsta ili staništa. Veliki dio područja u ovoj kategoriji zahtijeva redovne, aktivne intervencije za zadovoljavanje potreba određenih vrsta ili za održavanje staništa, ali to nije uslov za ovu kategoriju upravljanja zaštićenim područjima.

Primarni cilj kategorije IV je održavanje potrebnog nivoa zaštite, očuvanja ili obnavljanja vrsta i staništa.

Definicija kategorije IV: zaštićeno područje kategorije IV u koju spadaju područja u kojima su zaštićene divlje vrste biljaka, životinja i gljiva i njihova staništa i kojima se upravlja radi njihove zaštite. Očuvanje jedinstva tradicionalnih međudejstava prirode i čovjeka od značaja je za zaštitu, očuvanje i razvoj ovakvih područja.

Zaštićena područja kategorije IV obično pomažu u zaštiti ili obnovi: 1) biljnih vrsta od međunarodnog, nacionalnog ili lokalnog značaja; 2) životinjske vrste od međunarodnog, nacionalnog ili lokalnog značaja, uključujući njihova prebivališta ili migracione vrste; i/ili 3) staništa. Veličina područja varira, ali često može biti i relativno mala; to, međutim, nije odlika. Menadžment će se razlikovati zavisno o potrebi. Zaštita može biti dovoljna za održavanje određenih staništa i/ili vrsta. Međutim, kako zaštićena područja kategorije IV često uključuju fragmente ekosistema, ta područja možda nisu samoodrživa i zahtijevaju redovne i aktivne intervencije upravljanja kako bi se osigurao opstanak određenih staništa i/ili vrsta.

Ciljevi upravljanja zaštićenim područjima u kategoriji IV:

- očuvanje skladne interakcije prirode i kulture kroz zaštitu kopnenih i/ili morskih predjela i očuvanje tradicionalnih vidova korišćenja zemljišta, načina gradnje i društvenih i kulturnih manifestacija;
- podrška načinu života i ekonomiji koja je u skladu sa prirodom i zaštitom društvenog i kulturnog miljea zajednice;
- očuvanje diverziteta predjela, staništa, pridruženih vrsta i ekosistema;
- eliminacija i dalje sprječavanje korišćenja zemljišta i prostorno zahtjevnih aktivnosti;
- mogućnost korišćenja kroz rekreaciju i turizam u skladu sa osnovnim kvalitetima područja;

- podrška naučnim i obrazovnim aktivnostima koje će doprinijeti dugoročnoj dobrobiti lokalnog stanovništva i razvoju javne podrške zaštiti takvih područja; i
- doprinos dobrobiti lokalne zajednice kroz obezbjeđenje prirodnih proizvoda (šumski i ribolovni proizvodi) i usluga (kao što je čista voda ili prihod iz održivih oblika turizma).

Uputstvo za svrstavanje zaštićenih područja u kategoriju IV

Područje treba da sadrži kopneni i/ili obalni/ostrvski i morski predio visokih pejzažnih vrijednosti, sa raznovrsnim staništima, florom i faunom zajedno sa oblicima jedinstvenog i tradicionalnog korišćenja zemljišta i društvenom organizacijom koja se reflektuje u ljudskim naseljima i lokalnim običajima, načinu života i vjerovanjima.

Područje treba da omogući rekreaciju i turizam u okvirima normalnog načina življenja i ekonomskih aktivnosti.

Opšti uslovi za upravljanje zaštićenim područjem

Temeljni razvojni i regulacioni akti kojim se utvrđuju režimi korišćenja, kao i uslovi za izgradnju objekata, uređenje, korišćenje i zaštitu prostora su: plan posebne namjene, plan upravljanja i godišnji program upravljanja zaštićenim područjem.

Plan upravljanja donosi se za period od pet godina, a ostvaruje se kroz donošenje godišnjih programa upravljanja.

Plan upravljanja za zaštićeno područje Park prirode Kanjon rijeke Mrtvice sa okolinom donosi nadležni organ jedinice lokalne samouprave, uz saglasnost Ministarstva (član 58, stav 7). Godišnji program upravljanja donosi upravljač uz saglasnost nadležnog Ministarstva.

Plan upravljanja između ostalog sadrži i mjere zaštite, očuvanja, unaprjeđivanja i korišćenja zaštićenog prirodnog dobra; način sprovođenja zaštite, korišćenja i upravljanja zaštićenim prirodnim dobrom; ocjenu stanja zaštićenog prirodnog dobra; planirane aktivnosti na održivom korišćenju prirodnih resursa, razvoju i uređenju prostora; prostornu identifikaciju planskih namjena i režima korišćenja zemljišta; oblike saradnje i partnerstva sa lokalnim stanovništvom, vlasnicima i korisnicima nepokretnosti; finansijska sredstva za realizaciju plana upravljanja i dr.

Zaštićena prirodna dobra mogu se koristiti u skladu sa prostornim planom posebne namjene i planom upravljanja zaštićenog prirodnog dobra, vodeći računa o očuvanju biološke i predione raznovrsnosti. Zabranjeno je korišćenje zaštićenih prirodnih dobara na način koji prouzrokuje:

- oštećenje zemljišta i gubitak njegove prirodne plodnosti;
- oštećenje površinskih ili podzemnih geoloških, hidrogeoloških i geomorfoloških vrijednosti;
- osiromašenje prirodnog fonda divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva;
- smanjenje biološke i predione raznovrsnosti;
- zagađenje ili ugrožavanje podzemnih i površinskih voda.

II. OPIS PRIRODNIH I STVORENIH ODLIKA ZAŠTIĆENOG PODRUČJA

Kao što je to već konstatovano u uvodnom dijelu, u potpoglavlju I.1, područje koje je predmet istraživanja ove Studije zaštite ima naziv „Kanjon rijeke Mrtvice sa okolinom“ i uključuje njegovu neposrednu okolinu sa kojom to područje ostvaruje funkcionalno ekološke veze.

Centralna koordinata samog zaštićenog područja ima sljedeće geografske koordinate u DKS sistemu: 6609902, 4732646

A. Prirodne karakteristike i vrijednosti Kanjon rijeke Mrtvice sa okolinom

Prirodne karakteristike i vrijednosti područja, „Kanjon rijeke Mrtvice sa okolinom“ prepoznate su kao značajne za istraživanje. Strukturno, podaci su organizovani u dvije tematske cjeline: (i) fizičke i (ii) biološke karakteristike predmetnog područja „Kanjona rijeke Mrtvice sa okolinom“.

II. A. 1. Fizičke karakteristike područja

Geografski položaj i topografija terena

Zaštićeno područje obuhvata sliv rijeke Mrtvice do njenog ušća u rijeku Moraču kao i tok Morače sa njenim kanjonskim stranama nizvodno od Međuriječja do administrativne granice opštine Kolašin na jugu. Rijeka Mrtvica (površina sliva $F=207,7 \text{ km}^2$) je jedna od glavnih desnih pritoka Morače, a nastaje od niza potoka na području sela Velje Duboko (zaseok Višnje) na nadmorskoj visini od oko 810m. Posle periodičnog toka (oko 18km) uliva se u rijeku Moraču u mjestu Međuriječje na nadmorskoj visini od 180m. Do ušća u Moraču rijeka Mrtvica je probila kanjon kroz planinu Maganik čija dubina na nekim mjestima dostiže 1000m. Kanjon rijeke Mrtvice osim što spada u najdublje Crnogorske kanjone svakako je i jedan od najljepših i najatraktivnijih kanjona. Ovaj prostor okružuju visoke planine centralnog dijela Crne Gore; vrhovi Kamenika (1815m), Maganika (2139m), Stožca (2141m), Vojinovac (2072m), Lubanja glava (1930m), Lukanje čelo (2049m).

Međuriječje se nalazi na magistralnom putu Podgorica-Kolašin i udaljeno je 40km od Podgorice i oko 30km od Kolašina.

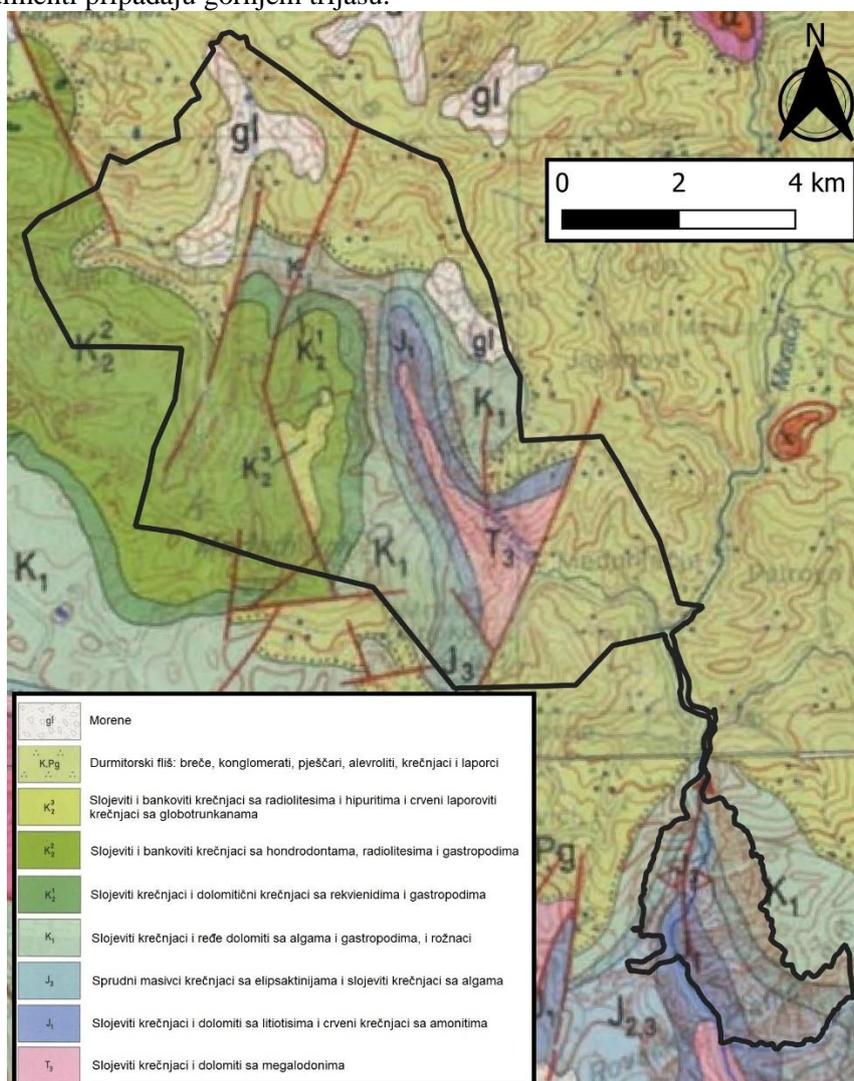
Slika 3. Karta područja koje je predloženo za zaštitu

Geološke karakteristike

Sliv rijeke Mrtvice pripada Dinarskom karstu. Paleozojski sedimenti, kao najstariji, ovdje nisu otkriveni. Sliv ove rijeke izgrađuju najvećim dijelom stijene *mezozoika*, dok *kenozojski* sedimenti u odnosu na njih zauzimaju relativno malo prostranstvo (Kalezić i sar., 1966).

Idući od Veljeg Dubokog nizvodno, pa sve do ušća Dubočnjaka u Mrtvicu, obuhvatajući i selo Mrtvo Duboko, utvrđeno je prisustvo stijena *mezozojske* starosti, odnosno srednjeg i **gornjeg trijasa**, **gornje i donje jure**, kao i **donje i gornje krede**. Najstarije mezozojske stijene otkrivene su na području Mrtvog Dubokog, a predstavljene su ogromnom masom efuzivnih stijena, vulkanskog porijekla. Mikroskopskim ispitivanjem uzoraka ovih stijena utvrđeno je da se radi o *andezitima*. To su masivne stijene, sive, smeđe, zelene i tamnozeleno boje, kod kojih se često zapaža zonarna struktura i lamelarna građa.

Gornji trijas leži preko srednetrijaskih krečnjaka. U njegov sastav ulaze uglavnom *dolomiti i dolomitični krečnjaci*, kao i *krečnjaci* koji uglavnom leže preko njih. Dolomiti su bjeličasto-sive i žućkaste boje, bankoviti, a dijelom i masivni. Krečnjaci su bjeličaste i blijedožućkaste boje sa rumenkastim nijansama. Od faune, u njima se nalaze ostaci *megalodona* na osnovu kojih se jedino može reći da ovi sedimenti pripadaju gornjem trijasu.

Slika 4. Geološka karta sa legendom

U odnosu na sedimente ostalih mezozojskih formacija, jurski sedimenti imaju najmanje rasprostranjenje. Zastupljeni su uskim pojasom u samom kanjonu do nešto malo prije ušća Dubočnjaka

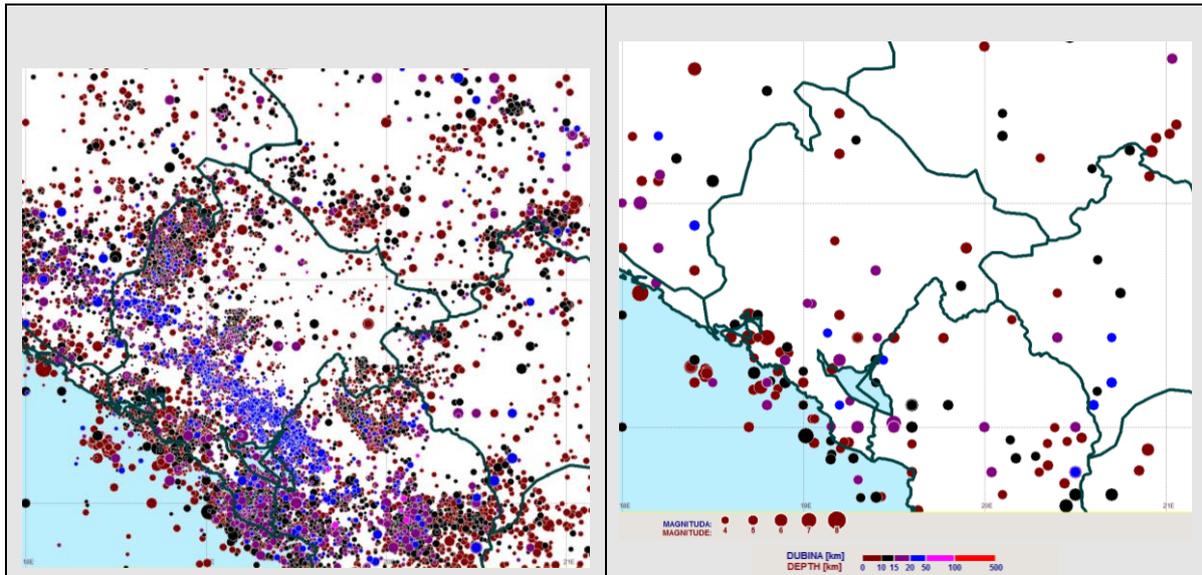
u Mrtvice, da bi se onda prema Mrtvom Dubokom, ovaj pojas nešto više proširio. Istraživanja su pokazala da se ovdje radi o faciji *krečnjaka i dolomita* koja se javlja na vrlo strmim, skoro vertikalnim odsjecima, tako da je zbog nepristupačnosti ostala nedovoljno ispitana. Tamo gdje su ovi sedimenti bili pristupačni, utvrđeno je prisustvo *breča, brečastih dolomita i krečnjaka* preko kojih leže *bankoviti dolomiti, dolomitični krečnjaci i krečnjaci*, koji su veoma bogati faunom ostrakoda, gastropoda, školjki i foraminifera. Iznad ovih sedimenata se javljaju slojeviti sivi i sivo-bjeličasti srednjejurski *krečnjaci*, na koje se nastavljaju nešto kompaktniji, *tankoslojeviti i pločasti krečnjaci* koji sadrže *ehinodermate*, fragmente neodredljivih algi i sićušne, rijetke foraminifere. Ovi slojevi su, osim u kanjonu Mrtvice, razvijeni još jedino u kanjonu Morače. Debljina jurskog stuba na ovom terenu iznosi oko 200 m. Na jurske sedimente, na istočnim padinama Maganika, odnosno, desnom obodu kanjona Mrtvice nasloženi su donjekredni *krečnjaci i dolomiti*, koji su zastupljeni i lijevim dijelom kanjona. To su masivni i *bankoviti dolomitični krečnjaci, krečnjaci i dolomiti* čija mogućnost ide oko 400 m. Sedimentacija donje krede se kontinuirano nastavlja u gornju kredu. U litološkom pogledu, gornjokredne naslage rijetko sadrže slojeve dolomita, po čemu se razlikuju od donjekrednih. Litološki članovi gornjokrednih sedimenata su *krečnjaci, laporoviti krečnjaci, laporci, pješčari, breče, konglomerati* i dr., a zapaženi su nešto iznad Veljeg Dubokog (Kalezić i sar., 1966). *Sedimenti fliša* gornje krede (Bešić, 1940) koji su poznati kao "durmitorski fliš" (Bešić, 1948), a pripadaju *pjeskovito-laporovitoj faciji fliša*, na istraživanom području su zastupljeni u oblasti Mrtvog Dubokog i Međurječja, kao i desnim obodom kanjona do Veljeg Dubokog.

Širi prostor oko Veljeg Dubokog karakteriše prisustvo *morena, sipara, aluvijalnih i deluvijalnih sedimenata* koji pripadaju kenozojskim elementima. Naime, jedan od nekoliko centara zaglečavanja u Crnoj Gori, bio je na Maganiku. Glečeri su se obrazovali u unutrašnjosti planine, kao i u njenim uvalama. Kretali su se prema Veljem Dubokom i rijeci Mrtvici, što ima za posljedicu prisustvo predhodno pomenutih glacijalnih oblika. Morene zahvataju veliko prostranstvo i imaju veliku debljinu (5-20 m). U morenama ima najviše *krečnjačkih komada, manje pješčara, laporaca, eruptiva, breča i konglomerata*. Sastav morena je u tijesnoj vezi sa sastavom podloge po kojoj su se lednici kretali. Sipari i deluvijalni sedimenti su prisutni u podnožju strmih krečnjačkih odsjeka i imaju veliku debljinu. Osim Veljeg Dubokog prisutni su i na području Mrtvog Dubokog, početku kanjona Mrtvice, kao i nešto dalje. *Aluvijalni sedimenti*, prisutni i u području Međurječja, izgrađeni su od krupnog šljunka, pijeska i gline. Zrna ovih struktura su veoma dobro zaobljena i vode porijeklo od raznorodnih stijena (Kalezić i sar., 1966).

Seizmotektonika i seizmičnost područja kanjona Mrtvice i Morače

Geološkom i tektonskom regionalizacijom područje Kolašina svrstano je u mikroregiju Unutrašnjih Dinarida. Generalno, Unutrašnji Dinaridi pokazuju tendenciju navlačenja i uzdizanja preko tektonske jedinice Spoljašnjih Dinarida koji na području Crne Gore obuhvataju lanac priobalnih planina.

Područje sliva rijeke Mrtvice i dio kanjonske doline Morače, ne odlikuje se značajnijom manifestacijom seizmičnosti (Slika 1). Najbliže značajne seizmogene zone nalazi se na rastojanjima od oko 40 km i to na području Berana i seizmički aktivnog pravca Skadar - Bjelopavlička ravnica. Relativno udaljenije seizmogene zone su: aktivni seizmički pojas Jadranskog priobalnog aktivni seizmičkog pojasa (na rastojanju od oko 80-100km), kao i žarišta u jugoistočnoj Srbiji. Po učestalosti zemljotresa izdvajaju se indukovane seizmička aktivnosti i to: na području sjeverne Albanije - vezana za akumulaciju HE Fierza (udaljena oko 40 km), kao i zona akumulacije HE Piva. Od savremenih značajnijih potresa lociranih u bližem okruženju Kolašina izdvaja se zemljotres od 04. januara 2018. godine - lociran 7 km sjeverozapadno od Plava. Prema finalnom parametarskom rješenju jačina zemljotresa iznosila je 5,1 jedinice Rihterove skale, a dubina hipocentra 11 km. Najjači afteršok ovog zemljotresa $M=4.1$ od 11. februara imao je lokaciju vrlo blisku lokaciji glavnog udara.

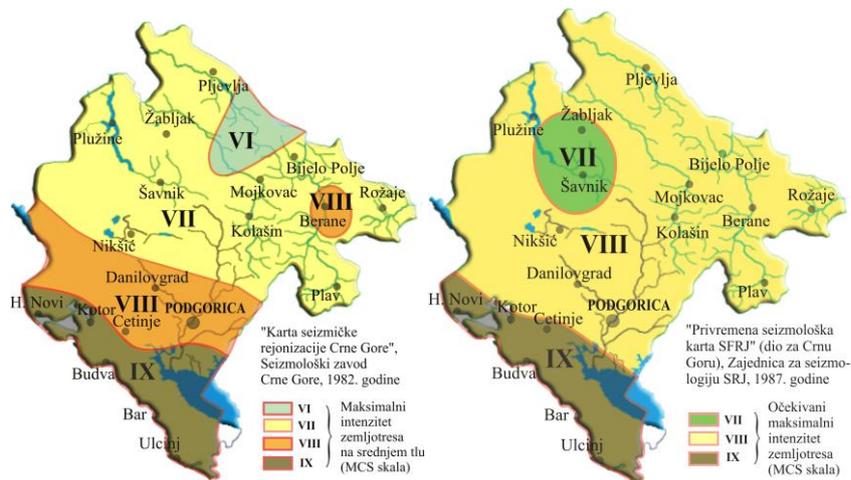
Slika 5. a) Karta epicentara zemljotresa u Crnoj Gori i neposrednom okruženju u periodu 1944-2019 godine.
 b) Izdvojeni snažniji zemljotresi ($M > 4,5$) u širem okruženju Kolašina. Veličina simbola na karti indicira njegovu jačinu dok boja simbola označava dubinu žarišta.

Utvrđivanje i analiza seizmičkog hazarda

Uobičajeni način prikazivanja prirodne opasnosti od pojave zemljotresa za neku širu teritoriju je mapiranje seizmičkog hazarda. Karte seizmičkog hazarda pokazuju prostornu distribuciju vjerovatnoće realizacije određenog parametra kretanja tla u specifičnom vremenskom periodu. Tako, zavisno od potrebe i namjene – seizmički hazard za neku teritoriju (ili posebnu lokaciju od značaja) može da izrazi vjerovatnoću realizacije zemljotresa određene magnituda, intenziteta, ubrzanja tla, trajanja potresa ili nekog drugog parametra kretanja tla u potresu. Za nacionalnu teritoriju ovi parametri se mapiraju za izabrane standardne uslove tla (najčešće je to uslov tzv. osnovne stijene ili čvrstog tla). Mapiranje u ovoj razmjeri često se naziva seizmičko makrozoniranje i osnovna namjena mu je da obezbijedi projektne parametre u nacionalnim normativima seizmičkog projektovanja.

Seizmički hazard za teritoriju Crne Gore definisan je u više navrata primjenom različitih metodoloških pristupa. Značajno je pomenuti neke od postojećih seizmoloških podloga, koje su bile - ili su i dalje u upotrebi:

Karte seizmičke rejonizacije teritorije Crne Gore (V. Radulović, B. Glavatović, M. Arsovski i V. Mihailov, 1982) date su na Slici 6. Prema Seizmičkoj rejonizaciji Crne Gore područje Kolašina nalazi se u zoni 7-og odnosno 8-og osnovnog stepena seizmičkog intenziteta – za povratne periode od 200 odnosno 500 godina, respektivno. Zone prikazane na (slici 6. b). odnose na na srednja tla - čija litološka definicija, brzina i rasprostiranje seizmičkih talasa, kao i gustina materijala najbolje prezentuju realna tla koja su najzastupljenija na području Crne Gore.

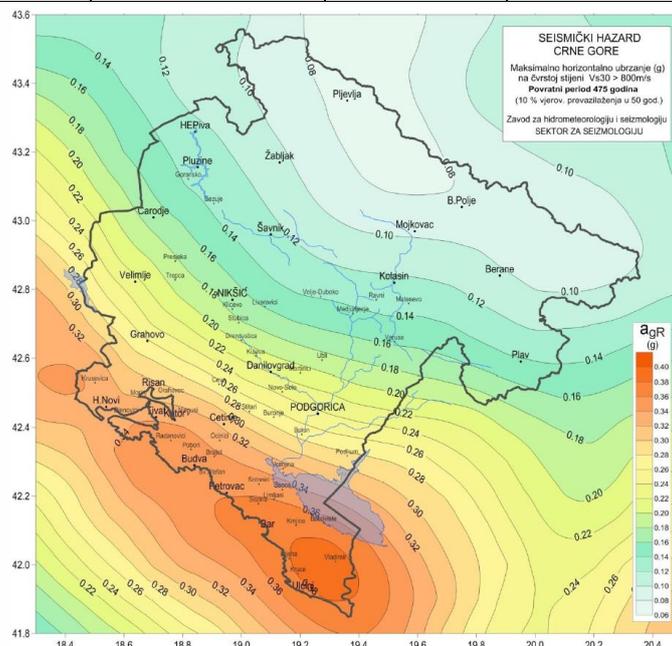

Slika 6. Karte Seizmička rejonizacija Crne Gore (1982.): a) za povratne periode od 200 i b) za povratne periode od 500 godina.

Na osnovu svih dosadašnjih istraživanja hazarda za potrebe definisanisanja parametara za projektovanje zgrada u seizmičkim uslovima izrađena je karta seizičkog hazarda Crne Gore (sadržana u dokumentu *Nacionalnog aneksa za Eurokod 8: Projektovanje seizmički otpornih konstrukcija – Dio 1: Opšta pravila, seizmička dejstva i pravila za zgrade*, MEST EN 1998-1: 2015, Institut za standardizaciju Crne Gore, 2015) koja je služi kao osnova za definisanje seizmičkog dejstva u proračunu konstrukcija primjenom pomenute tehničke norme (Slika 6). U usvojenom Nacionalnom Aneksu date su diskretne vrijednosti ubrzanja za listu definisanih mjesta. Relevantni izvod za Kolašin dat je u tabeli 1 i na Slici 6.

Tabela 1. Izvod iz spisaka gradova i naselja sa pripadajućom seizmičkom zonom i referentnim maksimalnim horizontalnim ubrzanjem a_{gR} za povratni period $T = 475$ godina (u abecednom redu)

Grad-naselje	Seizmička zona	a_{gR} (g)	a_{gR} (m/s ²)
Kolašin	III	0.124	1.22

Slika 7. Seizmički hazard: Očekivano max horizontalno ubrzanje izraženo u djelovima g- za povratne periode od 475godina izračunato za tlo koje prema Eurokodu 8 kategorisano klasom A.

Mikroseizmičko zoniranje. Seizmičko mikrozoniranje daje detaljne informacije o zemljotresnom hazardu u mnogo većoj razmjeri. Ono prepoznaje činjenicu da se seizmički uticaji (bilo da se radi o ubrzanju tla, očekivanom intenzitetu ili nekom drugom izabranom parametru kojim je iskazan seizmički hazard) unutar pojedinačne zone seizmičke regionalizacije – mogu razlikovati i to zavisno od geoloških uslova samog lokalnog tla.

Geomorfološke i hidrološke karakteristike

Rijeka Mrtvica je desna pritoka Morače. Nastaje od vodotoka koji se formiraju u planinskom prostoru Maganika, Velikog Žurima i Lole (Brda).

Mrtvica je planinska rijeka, izvire ispod Rogođeda na visini od 1840 m. Poslije toka od 18 km, Mrtvica se uliva u Moraču u Međurječju.

Gornji dio doline Mrtvice ima oblik prostranog, ali zatvorenog amfiteatra koji se prostire u pravcu zapad-istok. Usječen je u visokoj površi Rovaca, oivičen Kokotovim vrhom(2000 mnm), Petrovim vrhom(2023 mnm), Rogođedom(2034 mnm) i Bodiguzom(1987 mnm) (Petrović, 1978).

Slika 8 Kanjon Mrtvice i selo Liješnje

Ovaj teren izgrađuju meke flišne stijene, što je pogodovalo razvoju izrazito duboke i proširene doline na prostoru Veljeg Dubokog (Petrović, 1978).

Dno ovog erozionog proširenja, širokog najviše do 600 m, pokriveno je morenskim i rječnim nanosima (Petrović, 1978). Na tom potezu Mrtvica prima pritoke: sa desne strane Krotaju i Rječinu, a sa lijeve Sumrak. U ljetnjem, sušnom periodu, na ovom terenu korito Mrtvice je suvo, jer Mrtvica ponire u nanos. Nešto dalje, oko 700m, javlja se u obliku jakog vrela, na samom ulasku u kanjon. Do ovog vrela njen sliv obuhvata 70,68 km² (Vlahović, 1989).

Kanjonski dio Mrtvice, usječen između Crnog vrha (1455 m) i Veljeg krša (1155m) počinje erozionim proširenjem u obliku lijevka čije je dno pokriveno šljunkom i većim oblucima. Strane su mu potpuno

vertikalne i visoke od 335-635 m. Odavde pa do ušća, kanjon se pruža u pravcu SZ-JI tako da diagonalno siječe najviše vijence Moračkih planina. Oko 450 m od ulaza "lijevak" se potpuno sužava. Idući dalje, na oko 2,5 km od ulaza u kanjon, dolazimo do njegovog najužeg i najdubljeg dijela. Korito Mrtvice ovdje leži na 600 m.n.v. Na lijevoj strani se dižu potpuno vertikalne litice grebena Vijenac do visine od 1845 m (Petrović, 1978). Na desnoj strani su litice Maganika. Dubina kanjona u odnosu na Vijenac i lijevu stranu iznosi 1240 m, a u odnosu na desnu 1589 m. Sa ovakvim dimenzijama kanjon Mrtvice spada u najdublje kanjone u bivšoj Jugoslaviji, a vjerovatno među najdublje i u svijetu. Širina kanjona pri dnu je svedena na širinu korita koja najvećim dijelom ne prelazi 3m (Petrović, 1978). Idući nizvodno, kanjonske strane gube visinu. Kod vrela Bijeli Nerini dubina mu iznosi od 100-1160m, a širina pri dnu 6-12m. Upravo od ovih vrela Mrtvica ima stalan tok (Petrović, 1978). Vrela Bijeli Nerini izbijaju iz pukotina i uskih pećinskih kanala na desnoj strani kanjona, 10-45m iznad korita.

Slika 9. Izvor Bijeli Nerini

Voda se obrušava u kanjon u vidu velikih vodopada. Ova vrela su "hranjena" vodom koja ponire u koritu Mrtvice kroz Velje Duboko, odnosno u gornjem toku, kao i vodama sa Maganika. Izdašnost vrela Bijeli Nerini u maksimumu iznosi i do $20\text{m}^3/\text{sec.}$, dok u minimumu nije manja od $1\text{m}^3/\text{sec.}$ Temperatura vode iznosi $8,5^\circ\text{C}$ (Petrović, 1978).

Nizvodno od ovih vrela nižu se brojni vodopadi, bukovi i brzaci pod kojima su, uglavnom, veoma duboka jezera. Tokom cijele godine Mrtvica je u ovom dijelu veoma jaka rijeka. Oko 1800m dalje od Bijelih Nerina, sa desne strane prima vode povremenog, ali jakog kraškog vrela - Jama čije vode pokreću vodenice.

Nešto dalje, oko 300m, takođe sa desne strane, Mrtvica prima potok Dubočnjak iz Mrtvog Dubokog poslije koga ona teče mirno svojom proširenom dolinom sve do ušća u Moraču. Sliv Mrtvice je veoma prostran i obuhvata više od 130km^2 . Njegovo vodno bogastvo se prati preko vodomjerne stanice postavljene na oko 700m uzvodno od ušća, a koja radi više od 30 godina. Na bazi podataka sa iste, na primjer za period od 1951-70.god. proticaji na Mrtvici su iznosili u prosjeku $15,8\text{m}^3/\text{sec}$ (Vlahović, 1978).

Kanjona Mrtvice

Postanak kanjona Mrtvice kao i njene doline Petrović (1978) vezuje se za razvoj fluvijalnog i kraškog reljefa cijele visokoplaninske oblasti. Usijecanje doline Mrtvice pratilo je udubljivanje doline Morače koje se odvijalo u nekoliko faza.

U prvoj fazi, prije mio-pliocena Mrtvica se usijeca u visokoj površi Rovaca. Njeni izvorišni kraci se razvijaju na južnim padinama Kape Moračke i sjevernim stranama Maganika, kada počinje i izgrađivanje amfiteatralnog oblika Veljeg Dubokog. Već u ovoj fazi javljaju se snažni pokreti izdizanja što je ubrzalo usijecanje Morače, a samim tim i Mrtvice.

Druga faza pada u u srednji i gornji pliocen. Tada se dešavaju izdizanja Rovačke površi i Moračkih planina, kao i postepeno usijecanje rijeka koje za sobom ostavljaju pet terasa.

U pleistocenu dolazi do značajnih promjena. Planinski vrhovi su pod ledom (zaglečereni), a prema proširenju Veljeg Dubokog se spuštaju lednici. Najveći je dolazio sa cirkova oko Kapetanovog jezera. Lednici su se otapali i u gornjem dijelu Veljeg Dubokog. Bogata vodom, Mrtvica nastavlja da usijeca svoj kanjon i dolinu. U postglacijalnoj fazi dolazi do snažnih kraških procesa. Tada dolazi do skarščavanja mnogih pritoka Mrtvice, a ona gubi vodu najviše nestankom rijeke koje je dolazila iz Kapetanovog jezera. Tako osiromašena vodom, Mrtvica postaje ponornica. Udubljivanje gornjeg dijela kanjona Mrtvice u sadašnjoj fazi vrši se samo periodski. Donji dio se i dalje usijeca zahvaljujućim stalnim vrelima koja izbijaju u samom kanjonu (Petrović, 1978).

Klimatske karakteristike

Klimatske karakteristike istraživanog područja odlikuje se velikom raznolikošću, koja se ogleda u vremenskoj i prostornoj raspodjeli svih analiziranih klimatskih elemenata. Na ovom prostoru je prisutno preplitanje modifikovane sredozemne i kontinentalne klime, uz prisustvo i obilježja planinske klime na najvišim planinama koje okružuju doline Mrtvice i kanjonski dio Morače (Maganik, Lukavica, Stožac, Kapa Moračka i dr.) Na klimu područja Mrtvice i srednjeg toka Morače (dio kanjona Platije koji pripada Opštini Kolašin) veliki uticaj ima njegov geografski položaj i visinska razlika između najnižih djelova dolina Mrtvice i Morače i oboda sliva (preko 2000 mnm). Kanjon Morače i donji dio doline Mrtvice se odlikuje umjereno- kontinentalnom klimom sa izraženim mediteranskim uticajem. Taj uticaj se ogleda u višim januarskim temperaturama, manjim godišnjim temperaturnim amplitudama, u znatnoj količini padavina, njihovom rasporedu u toku godine, dominantnim vjetrovima i prisustvu descentnog vazdušnog strujanja u ljetnjem periodu. Obod, koji čine visoke planine, ima oštru planinsku klimu. Da bi imali što realniju klimatsku sliku cijelog područja neophodno je analiziranje klimatskih podataka sa Glavnih meteoroloških stanica Podgorica i Kolašin, koje su geografski, na skoro istoj udaljenosti od istraživanog područja. Na samom području dolina Mrtvice i Morače (kanjonski dio) ne postoje sistematska meteorološka i klimatska osmatranja. Analizirajući podatke za temperaturu vazduha, padavine i pravac i brzinu vjetra sa Glavnih meteoroloških stanica u Kolašinu i Podgorici možemo imati relativno približnu klimatsku sliku cijelog područja sliva Mrtvice i srednjeg toka doline Morače.

Temperatura vazduha

Srednja godišnja temperatura vazduha je najviša u okolini Podgorica i iznosi 16,4⁰C, dok je u planinskim predelima, prosječno oko 0⁰C. Takođe, javlja se i značajna razlika između srednje godišnje temperature u samoj dolini i na površi. Srednja godišnja temperatura u dolini je viša, i prelazi 10⁰C, dok se na okolnom, višem zemljištu spušta i do 2⁰C. Zbog mediteranskog uticaja, ljeta su sušna i topla. Najtopliji mesec je jul, kada se temperatura kreće od 17,5⁰C, na području Kolašina, do 27,8⁰C u Podgorici. Ekstremno visoke temperature se kreću od 36,6⁰C koliko je izmjereno u Kolašinu, do 44,8⁰C na području Podgorice. Ekstremno niske temperature se kreću od -29,8⁰C u Kolašinu, do -9,7⁰C u Podgorici. Prosečan broj ledenih dana u kojima temperatura 24 h ostaje ispod 0⁰C iznosi oko 100 u najvišim predjelima regije.

Tabela 2. Srednje mjesečne temperature vazduha, Podgorica (period 1991-2020)

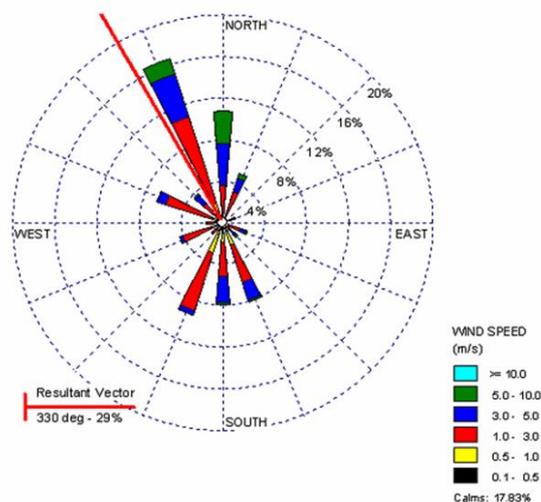
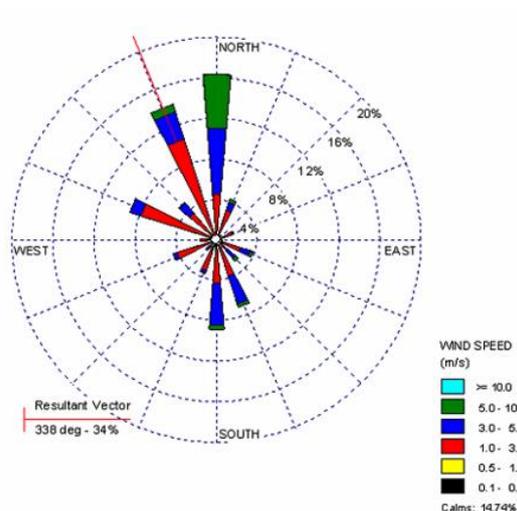
jan	feb	mar	apr	may	jun	jul	aug	sep	oct	nov	dec	god
6.0	7.4	11.0	15.1	20.1	25.0	27.8	27.7	21.9	16.6	11.3	7.0	16.4

Tabela 3. Srednje mjesečne temperature vazduha, Kolašin (period 1991-2020.)

jan	feb	mar	apr	may	jun	jul	aug	sep	oct	nov	dec	god
-1.2	-0.1	2.9	7.3	11.8	15.6	17.5	17.2	12.8	8.7	4.3	-0.2	8.1

Vjetar, učestalost, pravac i brzina

Na području kanjona Morače dominantni su sjeverni, a odmah iza njih dolaze južni vjetrovi, dok u dolini rijeke Mrtvice dominantni su sjeverozapadni i vjetrovi iz južnog kvadranta, zbog pravca pružanja kanjonske doline Mrtvice pravcem sjeverozapad-jugoistok.. Samo pružanje doline Morače pravcem sjever-jug dovelo je do pojave čestog južnog vjetra koji donosi oblake i padavine. On se najčešće javlja u jesen i proljeće. Zabilježeni su i slučajevi kada se on pojavljuje ljeti. Tada dolazi do pojave kiše koja snižava temperaturu na okolnim planinama. Zbog razlike u temperaturi i vazдушnom pritisku, ka dolinama Mrtvice i Morače tada dolazi do pojave sjevernog vjetra. Ovakve smjene južnog i sjevernog vjetra su naročito izražene u proljeće i jesen. Sjeverni vjetar je najjači u donjem dijelu kanjona i u donjem toku doline Mrtvice. On duva od jeseni do proljeća, ali je najjači zimi zbog velike razlike u vazдушnom pritisku između kopna i mora. U toku jeseni i proljeća, razlika u vazдушnom pritisku nije toliko izražena, te zbog toga dominira južni vjetar. Za područje Podgorice, vjetrovi iz sjevernog kvadranta čine ukupno oko 40%, dok vjetrovi iz južnog kvadranta čine ukupno oko 24% od svih vjetrova. Za područje Kolašina, vjetrovi iz sjevernog kvadranta čine ukupno oko 37%, dok vjetrovi iz južnog kvadranta čine ukupno oko 29%, od svih vjetrova. Procenat tišina na području Podgorice je oko 15% a u Kolašinu 18%. Od svih vjetrova, njih oko 40% do 50% imaju prosečnu brzinu od 1m/s do 3m/s, dok jači vetrovi od 5m/s do 10m/s zastupljeni su sa oko 6% u Kolašinu, odnosno sa oko 8% u Podgorici.

Grafik 1. Ruža vjetrova za Podgoricu, (period 1995-2020).

Grafik 2. Ruža vjetrova za Kolašin, (period 1995-2020)

Padavine

Vjetrovi veoma bitno utiču na raspored padavina tokom godine. Južni vjetrovi koji dolaze sa mora povećavaju oblačnost i količinu padavina. U jesen i proljeće oni donose kišu, a zimi snijeg. Prosječna godišnja količina padavina je najveća u planinskim predjelima ove oblasti i kreće se do 2600mm. Najkišnji period je oktobar, novembar i decembar kada su i najzastupljeniji južni vetrovi. U ovom

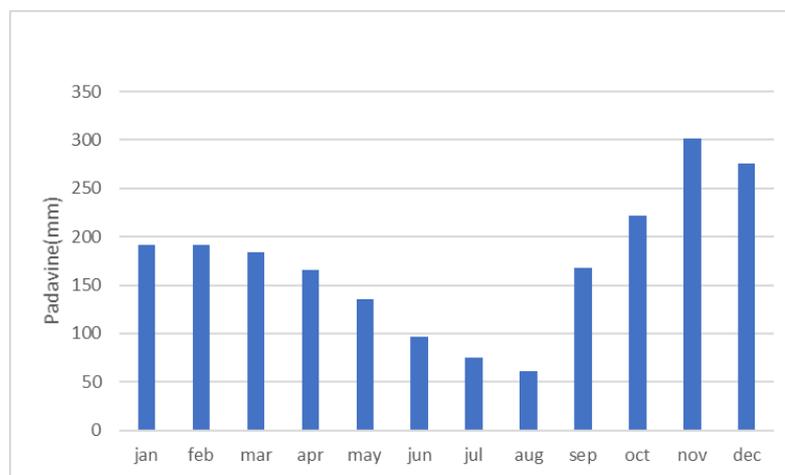
periodu padne oko 39%, u Podgorici, odnosno oko 38% u Kolašinu, od ukupne godišnje količine padavina. Najsušniji period je jun, jul i avgust kada padne, svega oko 10% u Podgorici i oko 12% u Kolašinu, od ukupne godišnje količine padavina. Sporedni, zimski minimum kada takođe imamo malo količinu padavina, se javlja kao posledica sjevernih vjetrova. Zbog visinskih razlika, padavine u dolinama Morače i Mrtvice izlučuju se u obliku kiše, dok padavine na višim planinskim predjelima su sniježne. Godišnja količina padavina je manja u donjim djelovima doline Mrtvice i u srednjem toku Morače (kanjon Platije) toka, dok je značajno veća u gornjem toku Mrtvice i okolnim planinama i visoravnima. U donjem dijelu Morače godišnja količina taloga kreće se od 1400mm do 1600mm, u srednjem od 1600mm do 2000mm, a u gornjem od 2000mm do 2500mm. Prosječna maksimalna visina sniježnog pokrivača kreće se od 20 cm u nižim predelima oko Podgorice pa sve do 200 cm u višim planinskim oblastima ove regije. U nižim predjelima ove oblasti prosečni datum početka perioda sa sniježnim pokrivačem je oko 15. decembar odnosno oko 1. oktobra u visokim predjelima, a prosječni datum kraja perioda sa sniježnim pokrivačem je oko 1. marta u nižim odnosno oko 1. maja u visokim planinskim predjelima.

Tabela 4. Srednje mjesečne količine padavina i ukupna godišnja za Podgoricu (period 1991-2020.)

jan	feb	mar	apr	may	jun	jul	aug	sep	oct	nov	dec	god
165.3	163.6	164.4	136.1	98.0	61.0	38.4	53.7	147.5	175.5	260.5	231.8	1695.8

Tabela 5. Srednje mjesečne količine padavina i uk. godišnja u Kolašinu (period 1991-2020.)

jan	feb	mar	apr	may	jun	jul	aug	sep	oct	nov	dec	god
191.1	191.7	184.1	165.7	135.2	96.9	75.1	61.5	167.4	221.5	301.2	275.8	2060.4

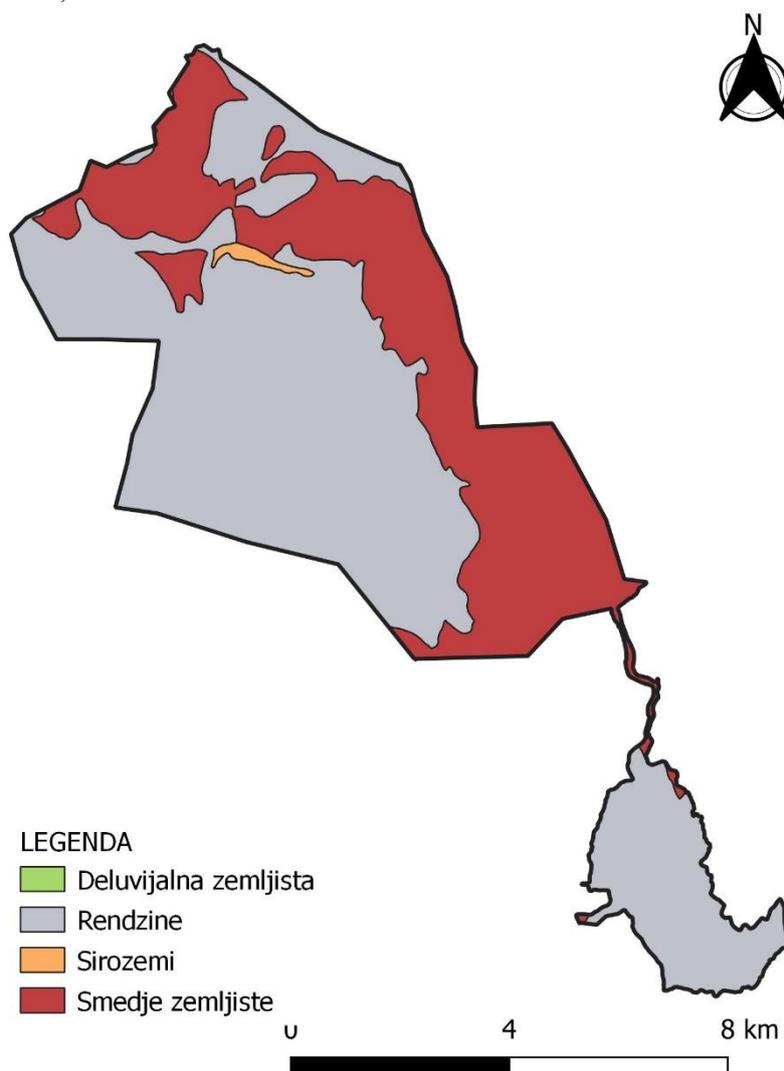

Grafik 3. Mjesečne količine padavina Kolašin (period 1991-2020.)

Pedološke karakteristike

U kanjonu Mrtvice najviše je zastupljeno zemljište tipa krečnjačko-dolomitne crnice. To zemljište je obrazovano na podlozi krečnjaka, a odlikuje se visokim sadržajem humusa, rastresitom strukturom i veoma plitkim slojem koji direktno leži na tvrdoj stijeni. Od visokog sadržaja humusa potiče crna boja i praškasta struktura (slično mljevenoj kafi). Karakteristika ovog tipa zemljišta je da se javlja u diskontinuitetu zbog čega je često na samoj površini zastupljena gola krečnjačka podloga (Fušić i Đuretić, 2000).

Na samom početku kanjona Mrtvice tj. na teritoriji Veljeg Dubokog zastupljeno je zemljište tipa rendzine koje je karakteristično za podlogu od bikarbonatne drobine kojom je ispunjen ovaj dio doline Mrtvice. Drobine su uglavnom nastale procesom glacijacije, a kasnije radom vodotoka Mrtvice usled čega se duž samog korita smjenjuje nanosni materijal porijeklom od glacijacije, a dijelom od aluvijalnog procesa. Po skoro svim osobinama *rendzina* je slična krečnjačko-dolomitnoj crnici, a razlikuje se jedino po rastresitoj podlozi koja omogućava bolje prodiranje korjenovog sistema biljaka nego tvrde stijene (Fušić i Đuretić, 2000).

Slika 10. Pedološka karta sa legendom

Rendzine se nalaze i na području Mrtvog Dubokog u kojem Mrtvica izlazi iz svog kanjonskog dijela, a gdje je njena pritoka, potok Dubočnjak napravio proširenje, tako da se obrisi kanjona djelimično nastavljaju samo lijevom obalom.

Kada Mrtvica "napusti" kanjon u nizvodnom dijelu na njenim obalama je zastupljeno *smeđe zemljište*

koje je obrazovano na šljunku i pijesku nasloženom na starim rječnim terasama.

Izvan kanjona Mrtvice, odnosno, na djelovima oko Veljeg i Mrtvog Dubokog zastupljeni su i drugi tipovi zemljišta koji samo manjim dijelom zalaze u stogo kanjonski dio. Među njima najčešće se radi o smeđim zemljištima obrazovanim na flišu i miješanim karbonatno-silikatnim supstratima (Fušić i Đuretić, 2000).

DEMOGRAFIJA

Stanovništvo područja oko kanjona rijeke Mrtvice i u njenom slivnom području pripada Rovcima (istorijsko-plemenska odrednica, ali i teritorijalna). Na području koje je predmet buduće zaštite nalazi se 9 naselja; Velje Duboko, Višnje, Vlahovići, Gornja Rovca-Bulatovići, Liješnje Međuriječje, Mrtvo Duboko, Sreteška Gora i Cerovica. Najbrojnije naselje je Gornja Rovca-Bulatovići sa 87 stanovnika (popis iz 2011), a namanje brojno naselje je Višnje sa 4 stalna stanovnika. Sva naselja su seoska i stanovništvo se bavi uglavnom poljoprivredom i stočarstvom. Međuriječje ima tranzitni položaj i nalazi se na magistralnom putu Podgorica-Kolašin i povezuje atraktivni kanjon Mrtvice sa ovim gradovima. U Međuriječju se uz magistralu stanovništvo bavi i ugostiteljstvom, zahvaljujući velikom broju posjetioca kanjonu.

Tabela 6. Broj stanovnika po naseljima prostora oko Mrtvice i pritoka

Godina:	1948	1953	1961	1971	1981	1991	2003	2011
Velje Duboko	313	343	321	289	179	124	90	58
Višnje	114	116	95	62	34	30	16	4
Vlahovići	223	314	350	330	264	158	139	83
Gornja Rovca-Bulatovići	325	399	393	340	251	193	147	87
Liješnje	249	245	235	169	106	53	28	28
Međuriječje	285	279	289	214	208	139	114	84
Mrtvo Duboko	78	95	94	81	60	46	35	30
Sreteška Gora	122	138	147	128	81	40	18	8
Cerovica	317	331	357	348	228	142	87	58
Ukupno	2026	2260	2281	1961	1411	925	674	440

Izvor: Monstat Stanovništvo ovog područja se smanjilo nekoliko puta od 1961. kada je brojalo 2281 stanovnika do 2011. kada broji samo 440, tj za period od 50 godina izgubilo je više od 80% stanovništva. Uzrok tome je prvenstveno migracija stanovništva iz sela u gradove tokom industrijalizacije, zatim kasnije nizak prirodni priraštaj i starenje populacije.

Grafik 4. Kretanje broja stanovnika 1948-2011 (Izvor: Monstat)

II. A. 2. Biološke karakteristike zaštićenog područja i njegove okoline

FLORA

Podaci iznijeti u ovom dijelu Studije zaštite uglavnom su urađeni na osnovu GIS baze podataka i dokumentacije koja je nastala u okviru terenskih istraživanja 2022 godine .

Istraživanje biodiverziteta na području „rijeke Mrtvice sa okolinom obavljena su florističko-vegetacijska istraživanja područja rijeke Mrtvice shodno propisanoj metodologiji karakterističnoj za ovaj tip istraživanja. Determinacija biljnih vrsta urađena je shodno Flora Europaea (Tutin et al. 1964-1980, 1993). Utvrđena je fitocenološka pripadnost pojedinih vegetacijskih jedinica - zajednica. Sporadični podaci o flori Mrtvice mogu se naći u Studiji ‘Priroda Morače - Ekološka studija vaskularne flore kanjona i klisura rijeke Morače u Crnoj Gori i Albaniji’ (Bulić 2011) koja ustvari predstavlja Doktorsku disertaciju Z. Bulića.

Slika 11. Mrtvica u središnjem dijelu toka

Kanjon Morače - put za zaseok Gojačevinu i Mrtvo Duboko

Zajednica *Fagetum sylvaticae*

Na ovom lokalitetu iako je nadmorska visina vrlo niska (264 m) javlja se zajednica bukve *Fagus sylvatica* (zajednica *Fagetum sylvaticae*). Ovo je najizraženija inverzija zajednice bukve na području Crne Gore u smislu da se bukva ovdje javlja na najmanjoj nadmorskoj visini.

Slika 12. *Fagetum sylvaticae* u Veljem Dubokom

U ovoj zajednici se pored dominacije bukve (*Fagus sylvatica*) pojedinačno javlja i smrča (*Picea abies*). Od žbunastih vrsta javljaju se još *Corylus avellana*, *Daphne laureola*, *Rubus ulmifolius*, *Clematis vitalba*, te lijana *Hedera helix*.

Od zeljastih vrsta u prizemnom sloju konstatovane su *Phyllitis scolopendrium*, *Polypodium vulgare*, *Dryopteris filix-mas*, *Asplenium ceterach*, *Asplenium trichomanes*, *Cyclamen hederifolium*, *Saxifraga rotundifolia*, *Primula veris*, *Arum maculatum*, *Geranium robertianum*, *Galanthus nivalis*, *Viola odorata*, *Omphalodes verna*, *Erytronium dens canis*, *Potentilla micrantha*.

Slika 13. *Omphalodes verna* (mišije uvo)

Zajednica *Rubietum ulmifoliae*

U produžetku – u zoni *Fagetum*-a uz makadamski put javlja se zajednica sa potpunom dominacijom kupine (*Rubus ulmifolius*). Ova zajednica kupine (*Rubietum ulmifoliae*) konstatovana je na putu za Gojakoviće - uz makadamski put.

Od zeljastih vrsta u prizemnom sloju konstatovane su *Asplenium ceterach*, *Asplenium trichomanes*, *Arum maculatum*, *Geranium robertianum*, *Potentilla micrantha*, *Galanthus nivalis*, *Viola odorata*, *Cyclamen hederifolium*, *Saxifraga rotundifolia*, *Primula veris*, *Dryopteris filix-mas* i dr.

Zajednica *Coryletum avellanae*

U ovoj zajednici uz potok Dubočnjak javlja se dominacija lijeska - *Corylus avellana* (*Coryletum avellanae*). Pored lijeske na nešto većoj površini javlja i kupina (*Rubus ulmifolius*). Od ostalih vrsta javljaju se još *Hedera helix*, *Ruscus aculeatus*, *Salix vimeana* i dr.

Od zeljastih vrsta u prizemnom sloju konstatovane su *Polypodium vulgare*, *Cyclamen hederifolium*, *Saxifraga rotundifolia*, *Primula veris*, *Asplenium ceterach*, *Asplenium trichomanes*, *Arum maculatum*, *Geranium robertianum*, *Galanthus nivalis*, *Viola odorata*, *Omphalodes verna*, *Erytronium dens canis*, *Potentilla micrantha*.

Zajednica *Carpinetum orientalis*

U ovom dijelu kanjona Mrtvice - od puta prema samoj rijeci javlja se dominacija bjelograbića (*Carpinetum orientalis*). Pored bjelograbića (*Carpinus orientalis*) od drvenastih vrsta konstatovane su još i drijen (*Cornus mas*), javor (*Acer campestre*) te cer (*Quercus cerris*), lijeska (*Corylus avellana*) i dr.

Od žbunastih vrsta u spratu žbunja do 1 m značajno učešće imaju termofilni elementi - kostrika (*Ruscus aculeatus*) i kupina (*Rubus ulmifolius*) dok je, takođe, sa aspekta zaštite značajno prisustvo lovorolisnog

likovca (*Daphne laureola*) a prisutni su i grmoliki grašar (*Hippocrepis emerus* subsp. *emeroides*) i bršljan (*Hedera helix*).

Slika 14. *Daphne laureola* u *Carpinetum*-u na desnoj obali Mrtvice (veliki jeremičak)

Od zeljastih vrsta u prizemnom sloju konstatovane su *Sesleria autumnalis* (sa dominantnim učešćem u izgradnji zajednice), *Asplenium cuneifolium*, *Asplenium trichomanes*, *Asplenium ceterach*, *Asplenium ruta muraria* (na stijenama u zajednici), *Hepatica triloba*, *Hepatica nobilis*, *Primula veris*, *Galanthus nivalis*, *Cyclamen hederifolium*, *Arum maculatum*, *Geranium robertianum*, *Viola odorata* i dr.

Zajednica *Quercetum cerridis*

U ovom dijelu kanjona Mrtvice zajednica *Quercetum cerridis* javlja se blizu navedenih koordinata na lijevoj obali Mrtvice. Reprezentativnost zajednice je odlična, sa visokim primjercima cera - i preko 15 m. Pored cera (*Quercus cerris*) od drvenastih vrsta konstatovane su još i drijen (*Cornus mas*), te lijeska (*Corylus avellana*).

Od žbunastih vrsta u spratu žbunja do 1 m značajno učešće imaju termofilni elementi - kupina (*Rubus ulmifolius*), grmoliki grašar (*Hippocrepis emerus* subsp. *emeroides*) i bršljan (*Hedera helix*), pavit (*Clematis vitalba*).

Od zeljastih vrsta u prizemnom sloju konstatovane su *Sesleria autumnalis*, *Asplenium trichomanes*, *Asplenium ceterach*, *Primula veris*, *Galanthus nivalis*, *Cyclamen hederifolium*, *Arum maculatum*, *Geranium robertianum*, *Viola odorata*, *Hesperis matronalis* subsp. *cladotricha* i dr.

U području kampa Minići - na lijevoj obali Mrtvice nema značajnije vegetacije.

Slika 15. Lijeva obala Mrtvice - *Quercetum cerridis*

Zajednica *Quercetum cerridis*

U ovom dijelu kanjona Mrtvice na lijevoj obali iznad rijeke na južnim ekspozicijama, na navedenim koordinatama javlja se zajednica hrasta cera - *Quercetum cerridis* koja je već opisana sa prethodnog lokaliteta.

Zajednica *Fagetum sylvaticae* -

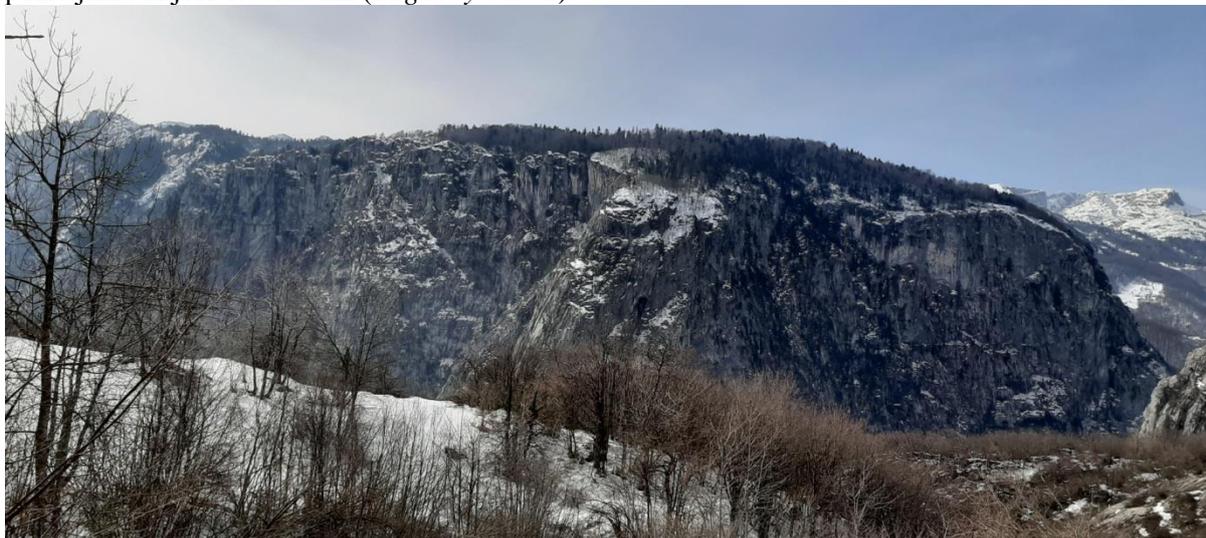
U ovom dijelu kanjona u Veljem Dubokom - gdje se formira tok rijeke Mrtvice, na padinama sjeverne ekspozicije iznad rijeke javlja se zajednica sa dominacijom bukve *Fagus sylvatica* (*Fagetum sylvaticae*) a pored bukve javljaju se i *Picea abies*, *Ostrya carpinifolia*, *Hedera helix*, *Clematis vitalba*, *Corylus avellana*, *Juniperus communis*, *Rubus ulmifolius*, *Rosa canina* i dr.

Od zeljastih vrsta u prizemnom sloju konstatovane su *Hepatica triloba*, *Hepatica nobilis*, *Aremonia agrimonioides*, *Polystichum lonchytis*, *Anemone apennina*, *Asarum europaeum*, *Polystichum aculeatum*, *Asplenium ceterach*, *Asplenium trichomanes*, *Asplenium ruta muraria*, *Dryopteris filix-mas*, *Primula veris*.

Od zaštićenih vrsta ovdje je konstatovana ***Galanthus nivalis***.

Zajednica sa smrčom *Piceetum abietis*

Čitava padina je u ovom *Fagetum*-u. Međutim, U Veljem dubokom na vrhu ove padine na sjevernim ekspozicijama iznad zone bukve javlja se zajednica sa smrčom (*Picea abies*) koja se na nižim pozicijama miješa sa bukvom (*Fagus sylvatica*).

Slika 16. *Piceetum abietis* u Veljem Dubokom (u pozadini)

Slika 17. *Helleborus purpurascens* u Veljem Dubokom

Vegetacija pukotina stijena *Festucetum sp.*

Vegetacija pukotina krečnjačkih stijena (*Festucetum sp.*) javlja se na mjestima odmah uz lijevu obalu rijeke na krečnjačkim blokovima sa mahovinama. Ova vegetacija zalazi u zoni zajednice sa dominacijom bukve. Pored dominantne *Festuca sp.* i mahovina značajno je i prisustvo pojedinačnih mladih primjeraka bukve visine do 1,5 m u ovoj zajednici, te *Saxifraga crustata*, *Cardamine sp.*, *Aremonia agrimonioides* i dr.

Slika 18. Vegetacija pukotina krečnjačkih stijena (*Festucetum sp.*)

Vegetacija uz samu rijeku Mrtvicu - *Salicetum eleagni*

Na lokalitetu Velje Duboko - blizu izvorišnog dijela Mrtvice, uz samu rijeku, prisutno je stanište sa dominacijom *Salix eleagnos*, odnosno vegetacija *Salicetum eleagni*.

Slika 19. Velje Duboko - *Salicetum eleagni* uz Mrtvicu

Uz samu rijeku pored vrbe (*Salix eleagnos*) prisutan je i određeni broj vrsta koje grade zajednice na obližnjim padinama *Fagus sylvatica*, *Ostrya carpinifolia* te *Corylus avellana*, *Clematis vitalba*, *Juglans regia*, *Rosa canina* i dr. Od zeljastih vrsta prisutne su *Primula veris*, *Helleborus purpurascens*, *Silene italica*, *Anemone apennina*, *Ranunculus bulbosus*, *Viola odorata*, *Tussilago farfara* i dr.

Zajednica *Edraianthion*

Na osnovu naših prethodnih istraživanja ova sveza prisutnaje na pukotinama krečnjačkih stijena u području Bijelih Nerina te Platija na kračnjačkim stijenama. elementi ove sveze su *Edraianthus tenuifolius*, *Asplenium trichomanes*, *Hieracium plumulosum* i dr.

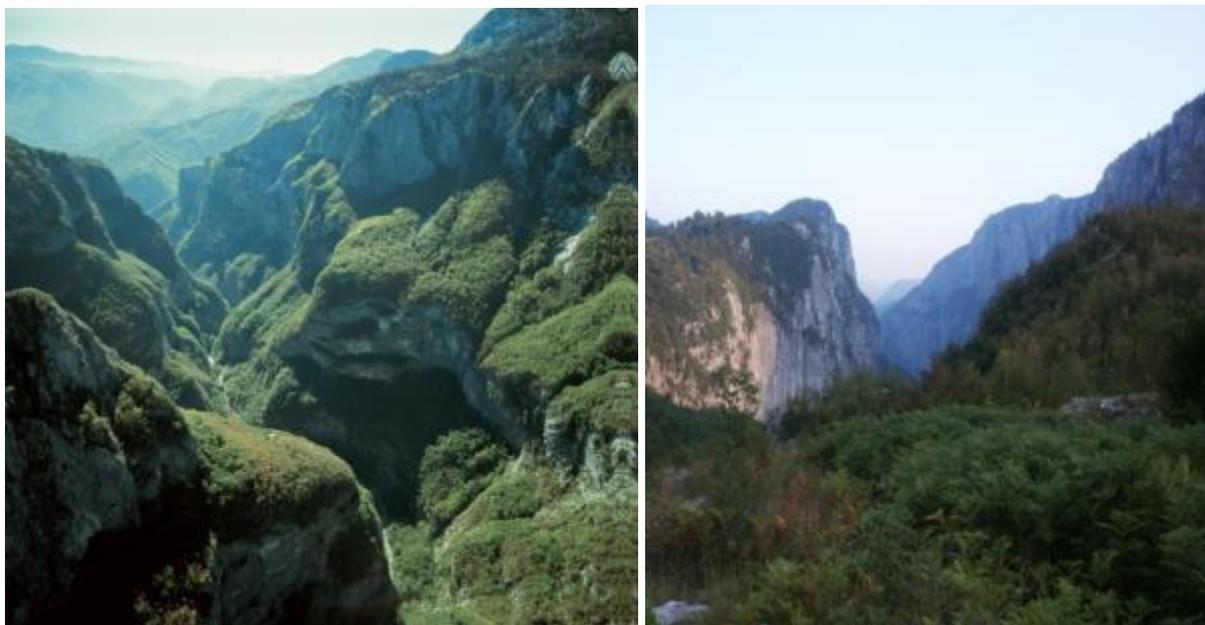
Na osnovu literaturnih podataka (Bulić 2011) ali inaših istraživanja dajemo spisak Nacionalno i međunarodno značajni taksona iz kanjona rijeke Mrtvice. Detaljnija istraživanja same Mrtvice pokazala bi prisustvo većeg broja ovih taksona.

Tabela 7. Nacionalno i međunarodno značajni taksoni kanjona Mrtvice

Ime taksona	Nacion. zaštita	Endem	CITES
Amaryllidaceae			
<i>Galanthus nivalis</i> L.	+	-	+
<i>Narcissus poeticus</i> subsp. <i>radiiflorus</i> (Salisb.) Baker			
Apiaceae			
<i>Athamanta turbith</i> subsp. <i>haynaldii</i> (Borbás & R. Uechtr.) Tutin		Balkan	-
Asteraceae			
<i>Hieracium waldsteinii</i> subsp. <i>plumulosum</i> (A. Kern.) Zahn	-	Balkan	-
Boraginaceae			
<i>Moltkia petraea</i> (Trat.) Gris.	+	Balkan	-
<i>Omphalodes verna</i> Moench	+	-	-
<i>Onosma echioides</i> (L.) L.	-	Ex Ju	-
Campanulaceae			
<i>Edraianthus tenuifolius</i>	-	Balkan subendem	-
Oleaceae			
<i>Daphnae laureola</i> L.	+	-	-
Lamiaceae			
<i>Stachys recta</i> L.	-	Balkan	-
<i>Teucrium arduinii</i> L.	-	Balkan	
Taxaceae			
<i>Taxus baccata</i> L.	+	-	-
Orchidaceae			
<i>Anacamptis pyramidalis</i> (L.) L.C.M. Rich.	+	-	+
<i>Dactylorhiza incarnata</i> (L.) Soó	+	-	+
<i>Gymnadenia conopsea</i> (L.) R.Br. & Aiton	+	-	+
<i>Neotia nidus-avis</i> (L.) L.C.M. Rich.	+	-	+
<i>Platanthera chlorantha</i> (Custer) Rchb.	+	-	+
Primulaceae			
<i>Cyclamen hederifolium</i> Aiton	+	-	+
Ranunculaceae			
<i>Aquilegia grata</i> F. Malý ex Zimmeter	+	Balkan	-
Rubiaceae			
<i>Asperula scutellaris</i> Vis.	-	Balkan	-

VEGETACIJA

Kanjon rijeke Mrtvice zbog jedinstvenih prirodnih specifičnosti, raznolikosti i bogatstva biodiverziteta i ljepote je već odavno shodno dugoročnoj projekciji zaštite prirode u Crnoj Gori (PPCG, Emerald mreža, IPA područja, Natura 2000 i dr.), prepoznat kao potencijalni objekat zaštite prirode od prvorazrednog značaja. Sliv rijeke Mrtvice, kao sastavni dio sliva rijeke Morače, pripada uglavnom Dinarskom karstu.

Slika 20. Kanjon rijeke Mrtvice

U okviru istraživanja potencijalnih zaštićenih područja u Crnoj Gori, u ljeto i jesen 2022. godine su obavljena terenska botanička istraživanja kanjona i sliva rijeke Mrtvice sa ciljem inventarizacije flore i vegetacije. Prikupljena je i raspoloživa literaturna botanička građa, koja je data na kraju rada. Na terenu je prikupljen i botanički materijal koji je herbarizovan. Biljne zajednice su analizirane na osnovu Prodromusa vegetacije Crne Gore (Blečić V. & Lakušić R., 1976). Botanička istraživanja su imala za cilj da se ova posebno vrijedan kanjon detaljnije prouči i da se objedine terenski i literaturni podaci, u cilju adekvatnije zaštite kao budućeg parka prirode i definišu smjernice budućeg upravljanja. U ovom prilogu prikazani su rezultati inventarizacije flore i vegetacije istraživanog područja, pri čemu je posebna pažnja posvećena biljnim zajednicama, stanišnim tipovima, kao i rijetkim, ugroženim, endemičnim, zaštićenim i biogeografski značajnim vrstama.

Slika 21. Šumska vegetacija u kanjonu Mrtvice

Slika 22. Početak kanjona od sela Mrtvo Duboko

Slika 23. Kanjon rijeke Mrtvice

Slika 24. Ušće Mrtvice u Moraču

Slika 25. Tabla na ulazu u kanjon Mrtvice

Kanjon rijeke Mrtvice, desne pritoke Morače je u velikoj mjeri nepoznat za botaničku literaturu i postoje samo parcijalni podaci koji se nalaze u pojedinačnim radovima i studijama, koji su dati u popisu literature. Od biljnih vrsta koje su evidentirane tokom botaničkih istraživanja za potrebe izrade ove studije navodimo one najkarakterističnije: *Fagus silvatica* L., *Quercus petraea* (Mattuschka) Liebl., *Quercus. cerris* L., *Quercus. pubescens* Willd., *Ostrya carpinifolia* Scop., *Acer campestre* L., *Acer. pseudoplatanus* L., *Carpinus betulus* L., *Sambucus nigra* L., *Tilia tomentosa* Moench, *Salvia officinalis* L., *S. glutinosa* L., *Mentha longifolia* (L.) Hudson, *Echium italicum* L., *Scabiosa fumarioides* Vis. & Pančić, *Colutea arborescens* L., *Cardamine glauca* Sprengel in DC., *Clematis vitalba* L., *Origanum vulgare* L., *Teucrium montanum* L., *Mycelis muralis* (L.) Dumort., *Acanthus balcanicus* Heywood & I.B.K. Richardson, *Hedera helix* L., *Mercurialis perennis* L., *Stachys sylvatica* L., *Cerinthe glabra* Miller, *Asplenium adianthum nigrum* L., *A. ruta muraria* L., *Silene vulgaris* (Moench) Garcke, *Saxifraga marginata* Sternb., *Potentilla caulescens* L., *Peltaria alliacea* Jacq., *Arabis alpina* L., *A. turrata* L., *Lactuca perenis* L., *Bellis perennis* L., *Cynoglossum creticum* Miller, *Lilium martagon* L., *Leontodon crispus* Vill., *Eupatorium cannabinum* L., *Corydalis ochroleuca* Koch, *Allium ursinum* L.,

Cyclamen hederifolium Aiton, *Pinus heldreichii* Christ., *Daphne laureola* L., *Ilex aquifolium* L., *Taxus baccata* L., *Moltkia petraea* (Tratt.) Griseb., *Teucrium arduini* L., *Mentha arvensis* L., *Staphylea pinnata* L., *Gymnadenia conopsea* (L.) R. Br. in Aiton, *Aquilegia dinarica* G. Beck., *Saxifraga crustata* Vest., *Saxifraga rotundifolia* L., *Pedicularis brachiodonta* Schlosser & Vuk., *Chamaecytisus tommasinii* (Vis.) Rothm., *Edraianthus montenegrinus* Horak, *Picea abies*, *Corylus avellana*, *Paeonia mascula*, *Daphne laureola*, *Rubus ulmifolius*, *Clematis vitalba*, *Hedera helix*, *Phyllitis scolopendrium*, *Polypodium vulgare*, *Dryopteris filix-mas*, *Asplenium ceterach*, *Asplenium trichomanes*, *Saxifraga rotundifolia*, *Primula veris*, *Arum maculatum*, *Geranium robertianum*, *Galanthus nivalis*, *Viola odorata*, *Erytronium dens canis*, *Potentilla micrantha*. *Corylus avellana*, *Salix viminea*, *Rubus ulmifolius*, *Hippocrepis emerus* subsp. *emeroides*, *Sesleria autumnalis*, *Asplenium cuneifolium*, *Asplenium ruta muraria*. *Hepatica triloba*, *Hesperis matronalis* subsp. *cladotricha*, *Ostrya*, *Juniperus communis*, *Saxifraga crustata*, *Aremonia agrimonioides*, *Salix eleagnos*, *Helleborus purpurascens*, *Silene italica*, *Anemone apennina*, *Ranunculus bulbosus*, *Tussilago farfara*, *Edraianthus tenuifolius*, *Hieracium plumulosum*, *Narcissus poeticus* subsp. *radiiflorus*, *Athamanta turbith* subsp. *haynaldii* (Borbás & R. Uechtr.) Tutin., *Onosma echioides* (L.) L., *Stachys recta* L., i druge.

Tokom botaničkih istraživanja kanjona i sliva rijeke Mrtvice posebna pažnja je posvećena endemičnim, reliktnim, rijetkim i zaštićenim biljnim vrstama crnogorske flore, a od najinteresantnijih ovom prilikom navodimo: *Asperula scutellaris* Vis., *Omphalodes verna* Moench (zaštićena je kao rijetka i dekorativna vrsta), *Micromeria parviflora* (Vis.) Reichenb., *Daphne laureola* L. - veliki jeremičak ili lovorolisni likovac (zaštićena je kao rijetka i dekorativna vrsta), *Ilex aquifolium* L. - božikovina (zaštićena je kao rijetka, dekorativna i ugrožena vrsta), *Taxus baccata* L. - tisa (Interesantno je da se pojedinačno nalazi na nepristupačnim stranama, a sa desne strane kanjona na lokalitetu zvanom Tisovo brdo u manjim grupama. Zaštićena je kao rijetka i ugrožena vrsta), *Moltkia petraea* (Tratt.) Griseb., *Teucrium arduini* L., *Mentha arvensis* L., *Staphylea pinnata* L., *Aquilegia dinarica* G. Beck (zaštićena je kao endemična biljka Dinarida), *Saxifraga crustata* Vest., *Saxifraga rotundifolia* L., *Pedicularis brachiodonta* Schlosser & Vuk., *Chamaecytisus tommasinii* (Vis.) Rothm., *Edraianthus montenegrinus* Horak - crnogorski zvončac (zaštićena je kao endemična i dekorativna biljka), *Micromeria parviflora* (Vis.) Reichenb., *Ruscus aculeatus* L., *Scabiosa fumarioides* Vis. & Pančić, *Potentilla caulescens* L., zatim zaštićene vrste orhideja (*Orchidaceae*) – *Platanthera chlorantha* (Custer) Rehb., *Neotia nidus-avis* (L.) L.C.M. Rich, *Orchis morio* L., *Gymnadenia conopsea* (L.) R. Br. in Aiton., *Dactylorhiza incarnata* (L.) Soó *Anacamptis pyramidalis* (L.) L.C.M. Rich., i druge.

U okviru pojedinih vegetacijskih pojaseva nalazi se i čitav niz veoma raznovrsnih i zanimljivih fitocenoza užeg rasprostranjenja koje pripadaju vegetaciji otvorenih staništa, pukotina stijena, sipara, kamenjara, zatim brojni degradacijski stadijumi pojedinih šumskih fitocenoza itd. Refugijalni karakter i biogeografski položaj kanjona sliva Mrtvice je omogućio prisustvo termofilnih zajednica i njihovo održavanje jer su variranja pojedinih parametara bila znatno manja od susjednih područja. Prirodni potencijali kanjona Mrtvice sa svojim florističkim, vegetacijskim i ukupnim biodiverzitetkim karakteristikama predstavljaju solidnu osnovu za preuzimanje odgovarajućih mjera zaštite, kao i planirane i racionalne valorizacije. Osim toga flora i vegetacija ovog područja su od prvorazrednog značaja i jedna su od osnovnih komponenti pri utvrđivanju relevantnih prirodnih elemenata i vrijednosti kroz dugoročnu projekciju zaštite prirode kanjona i dijela sliva rijeke Mrtvice u cilju određivanja karaktera, statusa, režima i mjera njegove zaštite, kao zaštićenog objekta prirode Crne Gore – Parka prirode. Osnovna biogeografska karakteristika kanjona i sliva rijeke Mrtvice je međusobna isprepletanost različitih florističkih i faunističkih uticaja i mozaičan raspored ekosistema koje sačinjavaju vrste različitog rasprostranjenja i porijekla. U tom smislu je neophodno osim prostorne zaštite kanjona kao parka prirode, kojom bi se štitila vegetacija i živi svijet u cjelini, zaštititi i druge značajne prirodne i druge specifičnosti i rijetkosti ovog prostora kao što su: pećina Vranštica, Gojakova pećina i drugi brojni speleološki, hidrološki, geomorfološko-biogeocenoški fenomeni i rijetke biljne zajednice koje predstavljaju prave prirodne rijetkosti. U cilju potpunije inventarizacije flore i vegetacije ovog kanjonskog prostora, neophodno je nastaviti botanička istraživanja u narednom periodu u proljećnom, ljetnjem i jesenjem periodu.

Slika. 26. *Paeonia mascula* (božur)

Slika 27. *Campanula lingulata* (čekinjasti zvončić)

Pregled karakterističnih fitocenoza

Realizacijom terenskih botaničkih istraživanja i korišćenjem raspoloživih literaturnih podataka o flori i vegetaciji na prostoru sliva i kanjona rijeke Mrtvice su evidentirane sljedeće biljne zajednice:

Rusco-Carpinetum orientalis Blečić & Lakušić 1966. (zajednica bjelograbića i kostrike). Šuma bjelograbića (*Carpinetum orientalis* H-ić) zauzima u mediteranskom i submediteranskom dijelu Crne Gore znatne površine a pojedini ogranci ove asocijacije se mogu naći i dublje u unutrašnjosti u nižim dijelovima kanjona rijeka Tare, Pive, Morače i njihovih pritoka. U zavisnosti od klimoregionalnih prilika, pedoloških i drugih ekoloških faktora dominantna vrsta *Carpinus orientalis* ima veoma široku ekološku amplitudu, dok većina karakterističnih vrsta imaju uže ekološke valence, pa se tako ova složena zajednica i diferencira u posebne asocijacije od kojih je za kanjon Cijevne karakteristična i najrasprostranjenija zajednica bjelograbića i kostrike (*Rusco-Carpinetum orientalis*). Ova asocijacija pripada svezi submediteranskih šuma i šikara crnog graba i bjelograbića (*Ostryo-Carpinion orientalis*) i široko je rasprostranjena u primorskoj i submediteranskoj zoni. U kraškoj Crnoj Gori kojoj pripada i kanjon rijeke Morače i njenih pritoka ovo je najraširenija zajednica, koja je predstavljena uglavnom šikarom, jer se zbog stalnih sječa tipična prirodna šuma nije održala i očuvala. U kanjonu Mrtvice ova zajednica je raširena na plitkoj aridnoj podlozi, kao i između krečnjačkih blokova uglavnom na lijevoj prisojnoj strani, mada se fragmenti ove zajednice mogu naći i na desnoj osojnoj strani na zaklonjenim staništima I manjim ograničenim lokalitetima. Na višim nadmorskim visinama ova fitocenoza postepeno prelazi u zajednicu crnog graba i jesenje šašike (*Seslerio-Ostryetum carpiniifoliae*). Ovo je veoma heterogena zajednica sa specifičnom fizionomijom i florističkim sastavom.

Slika 28. Šumska vegetacija u kanjonu rijeke Mrtvice

Quercus-Carpinetum montenegrinum Blečić 1958. (zajednica hrasta kitnjaka i bijelog graba), susrijeće se u području slivnog dijela Morače i pritoka samo u fragmentima gdje su uglavnom kitnjak i bijeli grab zastupljeni kao pojedinačna drveta, dok prave tj. tipične šume kitnjaka i bijelog graba nema što je inače i slučaj na području cijele kraške Crne Gore. Manji fragmenti ove asocijacije su zastupljeni većinom na zaklonjenim staništima sa blagim nagibom, dok su veoma rijetki na strmim i suvim staništima. Osim kitnjaka i bijelog graba, kao pratioci ove zajednice javljaju se i vrste: *Quercus cerris*, *Fagus silvatica*, *Corylus avellana*, *Rosa canina*, *Crataegus monogyna*, *Clematis vitalba*, *Lonicera caprifolium*, *Acer campestre*, *Malus silvestris*, *Prunus avium*, kao i niz zeljastih vrsta: *Scilla bifolia*, *Galanthus nivalis*, *Mercurialis perennis*, *Viola silvestris*, *Stellaria holostea*, *Sanicula europaea*, *Cardamine bulbifera*, *Erythronium dens canis*, *Salvia glutinosa*, *Lathyrus vernus*, *Asarum europaeum*, *Campanula trachelium*, *Moehringia trinervia*, *Arum italicum* i druge. Fragmenti ove zajednice se obično mjestimično rasprostiru na rubovima brdske bukove šume i imaju izgled raskidanih i mozaičnih šikara oko puteva ili pak uz obradive površine.

Quercetum confertae montenegrinum Blečić et Lakušić 76 (zajednica sladuna), na prostoru sliva Morače se javlja lokalno, na mekšim facijama fliša sa dubljim fiziološki aktivnim profilom zemljišta koje je zakisjeljeno. One su lokalnog, a ne pojasnog karaktera kao što je to slučaj u Srbiji i Makedoniji. No i pored toga one predstavljaju klimatogenu vegetaciju na kisjelim substratima i tlima, pa i na dubokim zakiseljenim karbonatnim zemljištima, što potvrđuje njihova vezanost za ravne terene i blage nagibe submediteranske zone Crnogorskog primorja. Tokom istorije čovjek je snažno uticao na ove šume pretvarajući ih u obradive površine ili produktivne livade i pašnjake, te se danas mogu naći samo u fragmentima, Na privatnom vlasništvu najčešće Sladun (*Quercus conferta*) je ekonomski značajna vrsta, jer ima veoma hranjive žirove, pa se danas koristi za tov svinja. Na terenu sliva Morače posebno je značajan iz razloga što efikasno utiče na zaštitu zemljišta, prvenstveno na flišolikoj i flišnoj podlozi, od erozije i spiranja. To znači da mu je, u ovom prostoru, dominantna zaštitna uloga.

Vegetacija bukovih šuma (*Fagion moesiaca* Blečić et Lakušić 70) zahvata na ovom prostoru hladnija i vlažnija staništa, od subalpinskog, preko gorskog do brdskog pojasa i diferencira se u četiri jasno razgraničene fitocenozе: subalpinske bukove šume sa grčkim javorom (*Aceri heldreichii-Fagetum moesiaca* Blečić et Lakušić 70), gorske šume mezijske bukve sa jelom (*Abieti-Fagetum moesiaca* Blečić et Lakušić 70), montane mezofilne šume mezijske bukve (*Fagetum moesiaca montanum* Blečić et Lakušić 70) i kserotermne šume sa mezijskom bukvom (*Seslerio-Fagetum moesiaca* Blečić et Lakušić 70). Subalpinske šume mezijske bukve sa grčkim javorom danas

zauzimaju male površine na ovom prostoru, jer su antropogenim uticajima pretvorene u subalpinske livade i pašnjake, koji pripadaju endemičnoj svezi **Pancicion** Lakušić 64, te nijesu došle do izražaja na karti ovog mjerila. Šume mezijske bukve sa dinarskom jelom danas se srijeću u najsjevernijem dijelu sliva Morače, tj. na Semolju u Sinjavini, a nekada su bile šire rasprostranjene na sjevernim ekspozicijama gorskog pojasa moračkih i kučkih planina. Iz njih je prvo iščezla jela, kao kvalitetno industrijsko drvo, a nešto kasnije i mezijska bukva, kao ogrijevno drvo. Na blažim nagibima staništa ovih šuma, tamo gdje zemljište nije erodirano, razvile su se mezofilne livade sa Pančićijom, a na erodiranim tlima planinske rudine sa albanskom vlasuljom. Montane šume sa mezijskom bukvom, mezofilnog karaktera, nalazimo najčešće u dubodolinama i na strogo sjevernim ekspozicijama, na malim površinama, pa ih je teško prikazati na karti. Termofilne šume sa mezijskom bukvom i jesenjom šašikom (**Seslerio-Fagetum moesiacaе**) danas zauzimaju najširi prostor u slivu Morače, i one su djelimično klimatogenog, a znatno više antropogenog porijekla i često su nastale degradacijom bukvo-jelovih šuma ovog prostora, ili pak montanih šuma sa mezijskom bukvom. Daljom degradacijom one se pretvaraju u niske šume i šikare sa crnim grabom i jesenjom šašikom i konačno u kamenjare. Crnograbove šume i šikare su pionirske zajednice koje naseljavaju pukotine stijena, sipare i kamenjare, pa su sa tog aspekta izuzetno značajne u prosecu zaustavljanja erozije tla na strmim terenima kojima obiluje ovaj prostor. Listovi crnog graba, crnog jasena, medunca, cera, maklena i drugih vrsta iz ove biljne zajednice su značajni u ishrani sitne stoke, a naročito koza, koje u ovom području postaju sve brojnije.

Fagetum silvaticae montenegrinum Blečić 1958. (zajednica brdske bukove šume), predstavlja zajednicu modifikovane brdske bukove šume koje se nastavljaju na pojas hrastovih šuma i prostiru se od 700m do 1.000 m nv., pa i više i nastanjuje staništa sa različitim geološkom podlogom sa pretežno ispranim tlima i veoma raznolikim ekološkim uslovima u dolini i kanjonima rijeke Morače (Platije, Mrtvica, Sjevernica i Cijevna). Ova zajednica se u kanjonu Mrtvice miješa sa borom munikom i prelazi u fitocenozi *Pinetum heldreichii montenegrinum*. Manji fragmenti ove zajednice nalaze se i u regionu planinskih vrhova u kamenitom pojasu na lijevoj strani kanjonu regionu Mrtvičkih Greda i planinskog sklopa Maganika. Dominantne vrsta u ovoj fitocenozi je *Fagus silvatica* a od drugih vrstasu prisutne: *Lonicera alpigena*, *Scilla bifolia*, *Galanthus nivalis*, *Erythronium dens canis*, *Cardamine bulbifera*, *C. enne-aphyllos*, *Euphorbia amygdalioides*, *Viola silvestris*, *Lilium martagon*, *Lathyrus vernus*, *Asperula odorata*, *Sanicula europaea*, *Doronicum columnae*, *Moehringia trinervia*, *Asarum europaeum*, *Doronicum columnae*, *Moehringia trinervia*, *Asarum europaeum*, *Polygonatum multiflorum*, *Allium ursinum*, *Mercurialis perennis*, *Aremonia agrimonioides*, *Fragaria vesca* i druge. Sa povećanjem nadmorske visine jasnije su izražene razlike u izgledu i u sastavu bukovih sastojina, đe one prelaze u asocijaciju u kojoj dominira subalpijska bukva. U slivnom području Morače i pritokama u srednjem dijelu, pa i u kanjonu Mrtvice, zapažaju se i fragmenti subasocijacije bukve i jesenje šašike (**Fagetum silvaticae seslerietosum**) koja se od tipske bukove šume razlikuje po odsustvu velikih i debelih bukovih stabala, kao i odsustvu nekih zeljastih biljaka kao npr.: *Cardamine bulbifera*, *C. enneaphyllos*, *Asperula odorata* itd., kao i prisustvu novih: *Sesleria autumnalis*, *Primula vulgaris*, *Clematis recta* i drugih.

Fagetum subalpinum H-t 1938. s.l. (zajednica subalpijske bukve), za razliku od pojasa subalpijske bukve koji je u središnjem i zapadnom dijelu Dinarida jasno izražen u jugoistočnom dijelu je slabije izražen i miješa se sa pojasom munike. Ova fitocenoza se od tipične bukove šume koja je rasprostranjena u brdskom području razlikuje svojim izgledom, manjim rastom, a mnogo manje su ispoljene razlike u florističkom sastavu. U dolini Morače ova zajednica je fragmentarno zastupljena na padinama Maganika i okolnih vrhova u kanjonu rijeke Mrtvice, kao i na lokalitetima kao što su: Tali, Stolovi, Platije, Ibrištica, Sjevernica i dr. Na ovu zajednicu se vezuje zajednica *Pinetum heldreichii bertisceum* a u manjim fragmentima prostire u cijelom planinskom sklopu sliva Morače. Razvijena je iznad pojasa bukve, gdje su bukova stabla djelimično ili pak u potpunosti zakržljala, malog su rasta, savijena i često polegla. Subalpijska bukva dominira u ovoj zajednici a od drugog drveća i grmlja prisutne su: *Fraxinus excelsior*, *Populus tremula*, *Rhamnus alpinus ssp. fallax*, *Daphnae mezereum*, *Lonicera alpigena*, *Vaccinium myrtillus*, *Ribes alpinus*, *Saxifraga rotundifolia*, *Valeriana montana*, kao i zeljaste vrste: *Heracleum sphondylium*, *Geranium silvaticum*, *Erythronium dens canis*, *Scilla bifolia*, *Asperula odorata*, *Cardamine bulbifera*, *Cardamine enneaphyllos* i druge.

U sintaksonomskom pogledu šume bukve pripadaju razredu – evrosibirskih listopadnih šuma (*Quercus fagetea*), redu šume bukve (*Fagetalia sylvaticae*), podredu – šume mezijske bukve (*Fagenalia moesiaca*) i svezi bukovih šuma (*Fagion moesiaca*). Izdvojene su sljedeće podsveze na osnovu različitih nadmorskih visina koje su zastupljene u široj zoni Maganika i dijelu kanjona sliva na potezo od sela Mrtvo Duboko do sela Velje Duboko u izvorišnom dijelu sliva rijeke Mrtvice: 1. *Fagenion moesiaca submontanum* - brdske šume bukve su orografsko – edafski uslovljene i javljaju se na nadmorskoj visini oko 1000 m, odlikuju se dominacijom bukve, a u florističkom sastavu pored biljaka bukovih šuma, zastupljene su i biljne vrste hrastovih šuma. Ovoj podsvezi pripadaju sljedeće asocijacije: monodominantna šuma bukve (*Fagetum submontanum*) i polidominantna šuma bukve (*Fagetum submontanum mixtum*);

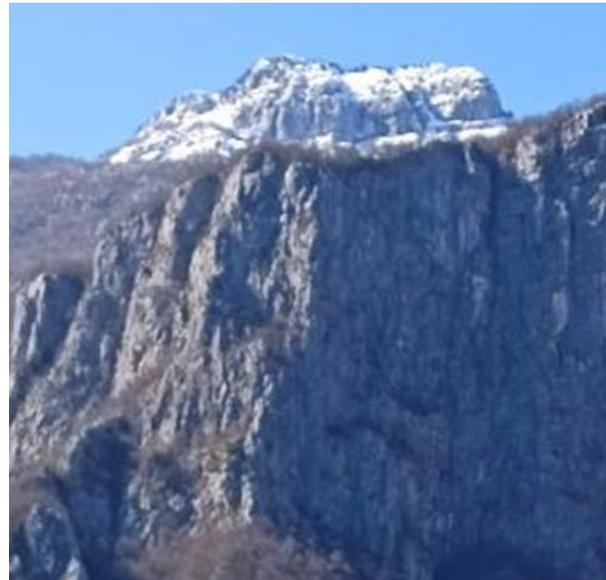
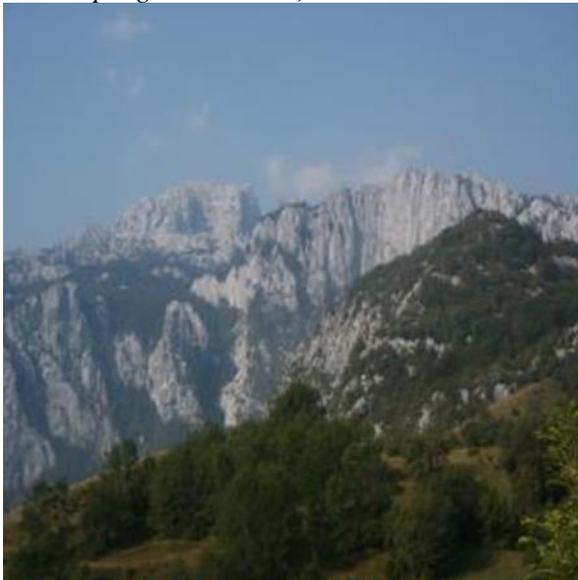
2. *Fagenion moesiaca montanum* – planinske šume bukve javljaju se na nadmorskim visinama do 1400m, na svim ekspanzijama, đe bukva gradi klimaregionalni pojas vegetacije zajednice (*Fagetum moesiaca montanum*). U ovom pojasu vegetacije bukva je vitalna i ekspanzivna, tako da dominira u spratu drveća, a u florističkom sastavu ovih šuma javljaju se tipične biljke bukovih šuma sa malim prisustvom kontaktnih šuma. 3. *Abieti – Fagenion moesiaca* – šume bukve i jele koje se javljaju na visokim planinama. Obuhvata zajednicu bukve i jele na krečnjaku (*Abieti – Fagetum moesiaca calcicolum*) koje se nadovezuju na pojas montanih bukovih šuma. U ovim submediteranskim sastojinama smrča izostaje. Prisustvo brojne prizemne vegetacije i žbunja je karakterisika ovih šuma. Osrednji proizvodni potencijal imaju tipovi šuma bukve i jele na smeđim zemljištima na krečnjacima i dolomitima. 4. *Ostrya – Fagenion moesiaca* – šume bukve i crnog graba su kseromezofilne šume rasprostranjene u regionu brdske i planinske bukve. Ove šume imaju pionirski karakter. U ovoj podsvezi opisana je zajednica bukve i crnog graba sa javorima (*Aceri – Ostrya – Fagetum*). Na pojas planinske šume bukve u kanjonu rijeke Mrtvice nadovezuje se zajednica munike, subndem i tercijarni relikv Balkanskog poluostrva: 5. *Pinetum heldreichii* – šume munike submediteranskog područja na krečnjacima i dolomitima, zauzimaju najviše regione u slivnom području rijeke Mrtvice na okomitim stranama Maganika i susjednih vrhova gazdinske jedinice (između 1400 – 1800 mnv), obrazujući gornju granicu šumske vegetacije. Uglavnom zauzimaju ekstremna staništa, grebene, strme padine sa izraženim i često vertikalnim liticama. Sastojine su prekinutog sklopa, raskidane i otvorene. Ove šume uglavnom imaju zaštitni značaj u sprječavanju erozije. Pored ovih zajednica munike na prostoru Maganika, kao i u u gazdinskoj jedinici “Maganik” prisutne su i termofilne zajednice crnog graba i crnog jasena: 6. *Orno - Ostryetum* – zajednica crnog jasena i crnog graba, u ovoj gazdinskoj jedinici javlja se na nižim nadmorskim visinama, stjenovitim krečnjačkim i dolomitnim padinama, i često na antropogeno uplivisanim staništima. Nalaze se u dodiru sa staništima bora munike. Ova zajednica predstavlja osiromašenu varijantu šume *Quercus-Ostryetum carpinifoliae*. ***Pinetum heldreichii bertisceum*** Blečić 1959. (zajednica bora munike). Munika je u Crnoj Gori široko rasprostranjena na primorskim planinama (Orjen, Lovćen, Rumija, Jastrebica) i predstavljena je zajednicama *Pinetum heldreichii submediterraneum* i *Pinetum heldreichii mediterraneum - montanum* čiji su fragmenti zastupljeni i na nekim planinama jadranskog i crnomorskog sliva u kontinentalnom dijelu Crne Gore. Na području prokletijskih planina šume munike su predstavljene zajednicom *Pinetum heldreichii bertisceum*. Kao rezultat prije svega fizičko geografskih karaktera u prvom redu geoloških, klimatskih, orografskih i edafskih karakteristika na kanjona rijeke Mrtvice, kao i u neposrednom okruženju planinskih masiva Maganika, Treštenog vrha, Mededeđ vrha i drugih zastupljene su fragmentarne zajednice munike (*Pinus heldreichii*), kao i na prostoru gazdinske jedinice “Maganik”, a u nižim pojasevima zastupljene su fragmentarno različite fitocenoze mezijske bukve. Bukva kao i munika gradi manje čiste i nerijetko mješovite šumske zajednice, u skladu sa prilagođenošću različitim visinskim i klimatskim uslovima na raznovrsnim staništima.

Ova zajednica se u dolini rijeke Morače i sliva rijeke Mrtvice nadovezuje na crnogradove šume, degradirane sastojine brdske bukve šume ili pak na zajednicu subalpske bukve. Na nekim lokalitetima kanjona Mrtvice u širem smislu na planinskom prostoru Maganika i okolnih vrhova, munika se intenzivno širi i potiskuje bukvu, pogotovo na južnim krečnjačkim okomitim stranama i padinama. Međutim, na staništima sa debljom humusnom podlogom bukva sa svojim gustim podmlatkom sve više prodire u šumu munike i sprječava njeno obnavljanje iz sjemena. Ova zajednica je u slivnom području

Morače i Mrtvice, kao i na okolnim Moračkim planinama rasprostranjena uglavnom na nadmorskim visinama od 1.200-1.800m pa i do 2.000m. nv., đe i obrazuje gornju šumsku granicu. U spratu drveća dominira munika, dok je bukva dosta rijetka a od ostalih vrsta karakteristične su: *Ostrya caprinifolia*, *Quercus cerris*, *Lonicera alpigena*, *Vaccinium myrtillus*, *Rosa pendulina* i druge. Od pratećih zeljastih vrsta prisutne su: *Aremonia agrimonioides*, *Fragaria vesca*, *Euphorbia amygdaloides*, *Veronica officinalis*, *Helleborus multifidus*, *Acinos alpinus*, *Stachys officinalis* i druge. Ova zajednica, kao i druge zajednice munike su veoma značajne, ne samo kao fitocenoze subendemičnog i tercijerno-reliktnog bora Balkanskog poluostrva i kao rijetkost u našoj vegetaciji, već i zbog zaštitne uloge u sprječavanju erozije, kao i izuzetne tehničke vrijednosti drveta munike pa otuda i njen veliki privredni značaj i zaštitarski značaj.

Pineto-Fagetum silvaticae montenegrinum prov. (Z.Bulić 1989.) (asocijacija brdske bukove šume i bora munike) je fragmentarno zastupljena u predjelu sliva Mrtvice i Morače i čini prijelaz između subalpijske bukve i zajednice endemoreliktnog bora munike, kao i zajednice *Quercus-Ostryetum carpinifoliae*. Osim dominantnih vrsta bukve (*Fagus silvatica*) i bora munike (*Pinus heldreichii*) u spratu drveća i šiblja se susrijeću još vrste: *Ostrya carpinifolia*, *Fraxinus ornus*, *Crataegus monogyna*, *Juniperus communis*, *Quercus pubescens*, *Q. cerris*, *Lonicera alpigena*, *Cotinus coggygria*, *Rhamnus alpinus ssp. fallax* i druge. Od zeljastih pratećih vrsta prisutne su: *Globularia meridionalis*, *Vaccinium myrtillus*, *Aremonia agrimonioides*, *Veronica officinalis*, *Fragaria vesca* i druge vrste.

Pinetum heldreichii mediterraneo-montanum Blečić & Lakušić 69, (zajednica u vegetaciji munikinih šuma), zahvata širok prostor u subalpinskom i gorskom pojasu Žijova, jugoistočne Sinjavine, te nekih moračkih (Maganik, Tali, Stolovi) i piperskih planina (Brotnjik, Lebršnik, Kamenik). Ove šume predstavljaju tercijernoreliktnu fitocenuzu, koja je diluvijum preživjela vjerovatno uz obale Jadranskog, Jonskog i Egejskog mora, da bi se nakon diluvijuma, u kserotermu, snažno proširila prema sjeverozapadu Balkanskog poluostrva i uz njegove planinske masive. Kao pionirske šume, nakon pustoši koju je ostavio diluvijum na višim položajima naših planina, one su odigrale značajnu ulogu u evoluciji tla i vegetacije na ovom prostoru, pripremajući tako ekološke uslove za mezofilnije lišćarsko-listopadne šume bukve sa javorima, brijestovima, bijelim jasenom itd. Naseljavanjem prostora sliva Morače ove šume su se poneđe širile na račun iskrčenih lišćarsko-listopadnih bukovih šuma, a mnogo češće su i same bile uništavane požarima i sječama, ustupajući mjesto šibljacima sa polusferičnom klečicom (*Juniperus chaemispherica*) i maslinolikim likovcem (*Daphne oleoides*), odnosno subalpinskim rudinama sa albanskom vlasuljom (*Festuca pungens-albanica*).

Slika 29. Sastojine munikove šume u predjelu Maganika i Mrtvičkih greda i bukove sastojine na rubovima kanjona

Nardetum subalpinum montenegrinum Lakušić 1966. (zajednica tipca ili trave tvrdače), se javlja na manjim površinama na mnogim crnogorskim planinama: Durmitoru, Ljubišnji, Sinjavini, Bioču,

Magliču, Volujaku, Moračkim planinama, Maganiku, Stožcu, Bodiguzu i drugim lokalitetima, đe se većinom javlja na jače zakisjeljenim zemljištima i terenima sa ispašom, a zastupljena je i na rubovima kanjona. Ova asocijacija pripada endemičnoj jugoistočnodinarskoj svezi *Jasionion orbiculatae* Lakušić 1966. koja povezuje planinske rudine karbonatnih sa planinskim rudinama silikatnih ili kisjelih zeljastih zemljišta, tako da i ova zajednica može biti različito građena što je u skladu sa podlogom na kojoj se razvija. Na ovom području to je jedna monotona zajednica fragmentarno zastupljena i siromašna vrstama, gdje su osim dominantne vrste tipca ili trave tvrdače (*Nardus stricta*) prisutne i vrste: *Luzula campestris*, *Vaccinium myrtillus*, *Deschampsia flexuosa*, *Veronica officinalis*, *Briza media*, *Anthoxanthum odoratum* itd.

Stipo-Salvietum officinalis H-ić (1956.) 1958. (zajednica pelima i kovilja), je najrasprostranjenija asocijacija pašnjačkih kamenjara u južnom eumediteranskom i submediteranskom području Crne Gore, kao i u središnjem i donjem dijelu doline Morače (Platije) i pritoka Mrtvice a pogotovo Male Rijeke, Piperske Rijeke i Cijevne. Nastala je u nižoj zoni degradacijom šuma bjelograbića (*Carpinetum orientalis*) a u višim regionima šume crnog graba i jesenje šašike (*Seslerio-Ostryetum carpinifoliae*) o čemu govori i prisustvo pojedinih vrsta iz ovih zajednica kao npr.: *Carpinus orientalis*, *Ostrya carpinifolia*, *Fraxinus ornus*, *Sesleria autumnalis*, *Quercus trojana*, dok su od karakterističnih i dominantnih vrsta ove zajednice značajne: *Salvia officinalis*, *Stipa bromoides*, *Satureja montana*, *Micromeria parviflora*, *Genista sericea*, *Koeleria splendens*, *Onosma echioides*, *Petrorhagia saxifraga*, *Campanula lingulata*, *Teucrium polium*, *Teucrium chamaedrys*, *Teucrium montanum*, *Euphorbia spinosa*, *Inula viscosa*, *Asperula scutellaris* i mnoge druge. U donjem toku Morače rasprostranjena Podgorice, Bioča, Duge do kanjona Platije, a u dolini Male Rijeke raširena je od Bioča do Klopota i Pelevog brijega. Fragmentarno se nalazi i na prostoru Piperske rijeke, a registrovana je i na ulazu u kanjon Mrtvice u selu Mrtvo Duboko. U zajednici se nalazi i veći broj vrsta manje ili veće stabilnosti koje su pridošle iz graničnih vegetacijskih zona, kako šumskih, tako i zone koja obuhvata vegetaciju otvorenih staništa. To su uglavnom vrste: *Juniperus oxycedrus*, *Trifolium campestre*, *Leontodon crispus*, *Medicago lupulina*, *Sedum acre*, *S. ochroleucum*, *Fraxinus ornus*, *Carpinus orientalis*, *Sesleria autumnalis*, *Andropogon ischaemum*, *Melica ciliata*, *Chrysopogon gryllus* i druge.

Asplenio-cotyledonetum horizontalis H-ić 1960. (zajednica sleznice i pupakvice), je uglavnom zastupljena u mediteranskom području, dok je mnogo rjeđa na području submediterana. Na istraživanom području doline Morače se susrijeće na pojedinim lokalitetima u Platijama i Kruševačkom potoku, đe naseljava uglavnom zidove a rijetko se može naći i na stijenama. U sastav ove asocijacije ulazi mali broj vrsta od kojih su najkarakterističnije: *Cotyledon horizontalis*, *Asplenium ruta-muraria*, *Asplenium trichomanes*, *Cymbalaria microcalyx*, *Sedum dasyphyllum*, *Ceterach officinarum*, *Campanula pyramidalis*, *Hedera helix*, *Chelianthes fragrans*, *Parietaria judaica* i druge. Kako je ovaj tip vegetacije u Crnoj Gori do sada veoma malo izučavan u daljim botaničkim i fitocenološkim istraživanjima mu je potrebno posvetiti veću pažnju.

Campanulo-Moltkietum petraeae H-ić 1963. (zajednica zvončića i modrog lasinja), je u velikoj mjeri slična sa Blečićevom asocijacijom *Moltkietum petraeae* opisanoj u kanjonu Pive i Komarnice. U kanjonima Morače (Platije) i dr., ova asocijacija je zastupljena u fragmentima i nema ujednačen sastav, naseljava pukotine stijena i stjenovita termofilna staništa južne i jugoistočne ekspozicije, đe se većinom dominantna vrsta *Moltkia petraea* javlja pojedinačno. Od karakterističnih vrsta javljaju se *Tanacetum cinerarifolium*, *Campanula pyramidalis*, *Cephalaria leucantha*, *Seseli globiferum*, *Salvia officinalis*, kao i niz drugih vrsta manje ili veće stalnosti: *Iris ilyrica*, *Lasiagrostis calamagrostis*, *Asplenium ruta muraria*, *Asplenium trichomanes*, *Asperula scutellaris*, *Teucrium flavum*, *Teucrium montanum*, *Hieracium waldsteini* ssp. *plumulosum*, *Satureja montana*, *Globularia cordifolia*, *Fumana vulgaris*, *Lactuca perennis*, *Edraianthus tenuifolius*, kao i niz drugih vrsta koje ulaze u sastav hazmofitske vegetacije.

Polygonetum avicularis Gams 1927. syn: *Polygonetum avicularis dinaricum* Lakušić 1972. (zajednica troskota), predstavlja zajednicu ruderalne vegetacije koja je rasprostranjena u dolini i kanjonu Morače i Cijevne pretežno na gaženim terenima oko puteva, uz naselja, kuće, ograde, dvorišta, po poljima, i drugim staništima gdje raste kao korov na suvom, tvrdom i mahom neplodnom tlu. Floristički ova asocijacija je veoma siromašna i izgrađuje je mali broj vrsta. Osim dominantne vrste troskota

(*Polygonum aviculare*) i karakterističnih vrsta: *Plantago major*, *P. lanceolata*, *Taraxacum officinalis*, *Capsella bursa pastoris*, zastupljene su i vrste: *Cynodon dactylon*, *Trifolium repens*, *Chamomilla recutita*, *Erodium cicutarium*, *Cichorium inthybus*, *Malva silvestris*, *Daucus carota*, *Arctium minus*, *Medicago lupulina*, *Achillea millefolium*, *Sinapis arvensis*, *Hordeum murinum*, *Convolvulus arvensis* itd. Usled intenzivnog gaženja vrste ove zajednice su uglavnom razvijene kao male, niske i često polegale biljke, puzećeg rozetastog ili polurozetastog habitusa i sa raznovrsnim morfo-anatomskim prilagodjenostima na nepovoljne ekološke faktore. U horološkom smislu ovu zajednicu grade takoreći samo kosmopolitske vrste, koje su uglavnom hemikriptofite i terofite.

Urtico-Sambucetum ebuli Br.-Bl. (1936.) 1952. (zajednica obične koprive i burjana), od ruderalne vegetacije u kanjonima Morače, Mrtvice, Sjevernice, Male Rijeke i Cijevne ovo je svakako zajednica koja ima široko rasprostranjenje i javlja se na cijelom istraživanom području u sasvim malim fragmentima na rubovima šuma, oko ograda, zidina, kuća, štala, uz puteve i sl.. Dominantna vrsta u ovoj asocijaciji je burjan ili aptovina (*Sambucus ebulus*), koja na pojedinim mjestima gradi manje čiste sastojine, a od ostalih karakterističnih vrsta prisutne su: *Urtica dioica*, *Bromus sterillis*, *Arctium minus*, itd.. Od ostalih pratećih vrsta prisutne su sledeće: *Malva Silvestris*, *Srellaria media*, *Solanum nigrum*, *Lolium perenne*, *Chenopodium album*, *Marrubium vulgare*, *Conyza canadensis*, *Datura stramonium*, *Fumaria officinalis*, *Euphorbia helioscopia*, *Achillea millefolium*, *Lamium maculatum*, *Linaria vulgaris*, *Capsella bursa pastoris*, *Convolvulus arvensis*, *Myosotis silvatica*, *Dactylis glomerata*, *Plantago lanceolata*, *Cichorium inthybus*, *Salvia verticillata*, *Silene alba*, *Taraxacum officinalis* i druge. Ova zajednica se javlja pretežno na manje ili više nitrofilnim staništima koja su uglavnom plitka i pjeskovita.

Tussilaginatum farfarae Oberd. 1949. (zajednica podbjela), rasprostranjena je najčešće u kanjonima Morače i Cijevne, uglavnom pored magistralnog i lokalnih puteva, na nasipima, odronima, utrinama a veoma je česta kao korov u njivama i vinogradima, kao i na deponijama koje se nalaze mjestimično duž doline Morače. Ova asocijacija je u zavisnosti od podloge i drugih ekoloških uslova različito razvijena i ima pionirski karakter u obrastanju tla i pripreme terena za rast drugih biljaka. Od karakterističkih vrsta najznačajnije su: *Tussilago farfara*, *Daucus carota*, *Convolvulus arvensis*, *Taraxacum officinalis*, *Trifolium repens*, *Bromus sterillis* itd., dok su od pratećih zeljastih vrsta sa većom ili manjom stalnosti prisutne: *Lotus corniculatus*, *Linaria vulgaris*, *Plantago major*, *Plantago lanceolata*, *Cichorium inthybus*, *Dactylis glomerata*, *Trifolium pratense*, *Trifolium campestre*, *Capsella bursa pastoris*, *Cynodon dactylon*, *Chenopodium album*, *Sinapis arvensis*, *Vicia grandiflora*, *Vicia sativa*, *Cirsium arvense*, *Melilotus officinalis*, *Papaver rhoeas*, *Salvia verticillata*, *Stellaria media* i druge. Iako je u okviru ove zajednice registrovan veliki broj vrsta, osim dominantne vrste *Tussilago farfara* i pomenutih karakterističnih vrsta ostale vrste - pratilice imaju malu pokrovnost, što ukazuje na nedovoljnu cenološku stabilnost ove asocijacije. S obzirom na fenološke specifičnosti edifikatorske vrste *Tussilago farfara* koja prvo cvjeta a tek naknadno razvija nadzemne vegetativne organe, ova zajednica je zanimljiva sa aspekta sezonske promjenljivosti i aspektivnosti.

Edraianthion Lakušić 68, predstavlja vegetaciju u pukotinama stijena mediteransko-montanog i submediteranskog područja, obrasta veličanstvene kanjone Morače i njenih pritoka Cijevne, Male Rijeke, Mrtvice, Ibrištice, Sjevernice i dr., koji su tokom diluvijuma bili stjecište tercijskih relikata i jedina staništa na kojima su mogli da prežive surovu klimu ledenih doba, a naročito Wurm-a. Tokom kleroterma, pak, ovi kanjoni su prihvatili nove doseljenike iz mediteranskih krajeva Albanije i Grčke, medju kojima se nalaze i zimzelene vrste kao što su: zelenika (*Phyllirea media*), crnika (*Quercus ilex*), kostrika (*Ruscus aculeatus*) i njima slične. Od velikog broja endemičnih i tercijsko reliktnih biljnih vrsta iz kanjona pomenućemo samo neke: modro lasinje (*Moltkea patraea*), srpska ramondija (*Ramonda serbica*), uskolisni zvončac (*Edraianthus tenuifolius*), ginzbergerov zvončac (*E. ginzbergeri*), ilirska perunica (*Iris illyrica*), piramidalna zvončika (*Campanula pyramidalis*), okruglolista krkovina (*Rhamnus orbiculata*) i mnoge druge.

Edraiantho-Dianthetum nicolai Lakušić 1968. (zajednica uskolisnog zvonca i Nikolinog karanfila), predstavlja jednu od najzanimljivijih, endemičnih i tercijsko-reliktnih asocijacija koje ulaze u sastav hazmofitske vegetacije mediteranskih i submediteranskih kanjona i pripada svezi *Edraianthion* Lakušić 1968. i endemičnom redu *Moltkeetalia patraeae* Lakušić 1968. Tipična asocijacija je zastupljena u

kanjonu Morače, najčešće na istočnim i zapadnim ekspozicijama krečnjačkih stijena i litica (Lakušić 1971) a u kanjonu Cijevne evidentirani su manji fragmenti ove zajednice u pukotinama krečnjačkih stijena u neposrednoj blizini granice sa Albanijom, na jugoistočnim ekspozicijama. Dominantne vrste ove zajednice su uskolisno ili krško zvonce (*Edraianthus tehuiifolius*) i Nikolin karanfil (*Dianthus nicolai*), a od ostalih malobrojnih prisutnih vrsta karakteristične su sljedeće: *Asperula scutellaris*, *Campanula lingulata*, *Iris illyrica*, *Coronilla emerus ssp. emeroides*, *Satureja subspicata*, *Euphorbia glabriflora*, *Globularia meridionalis* i druge. Prisustvo mediteranskih vrsta u pukotinama stijena i na liticama kanjona Morače, Mrtvice, Male Rijeke, Piperske Rijeke a pogotovo Cijevne je i dokaz i potvrda refugijalnog karaktera ovih prostora gdje su se osim tercijskih, reliktnih i subtropskih vrsta koje su tokom i nakon ledenog doba našle uslove za preživljavanje, doselile i termofilne vrste i njihove zajednice mediteranskog i submediteranskog tipa koje su uglavnom naselile jugu eksponirana staništa. Kao što je napomenuto ova zajednica osim u dolinama rijeka primorskih Dinarida rasprostire se i duboko u kontinent, pogotovo u kanjonima sliva Morače, koji pripadaju području tipičnog crnogorskog karsta i gdje je mediteranski i submediteranski uticaj značajno prisutan.

Amphoricarpion bertiscei Lakušić 68, ulazi u sastav vegetacije u pukotinama stijena alpijskog, subalpijskog i gorskog pojasa. Zauzima značajan prostor u slivu Morače i javlja se u obliku manjih ili većih disjunkcija. Sadrži visok procenat endemičnih, glacijalno reliktnih i tercijsko reliktnih biljnih vrsta, te predstavlja najbogatiju "banku" dinarskog genofonda. Pomenućemo samo neke endemične dragulje ovog dijela Dinarida, kao što su: prokletijska krčagovina (*Amphoricarpus bertisceus*), crnogorski zvončac (*Edraianthus montenegrinus*), zelena ivančica (*Leucanthemum chloroticum*), i druge. U procesu singeneze vegetacija u pukotinama stijena se nastavlja na vegetaciju mahovina, zatvarajući pukotine u karstu i stvarajući prve razvojne faze zemljišta - pukotinske sirozeme i crnice, na kojima će se kasnije razvijati planinske rudine u alpinskom pojasu, a u subalpinskom i gorskom vegetacija subalpinskih šibljaka i konačno klimatogenih šuma.

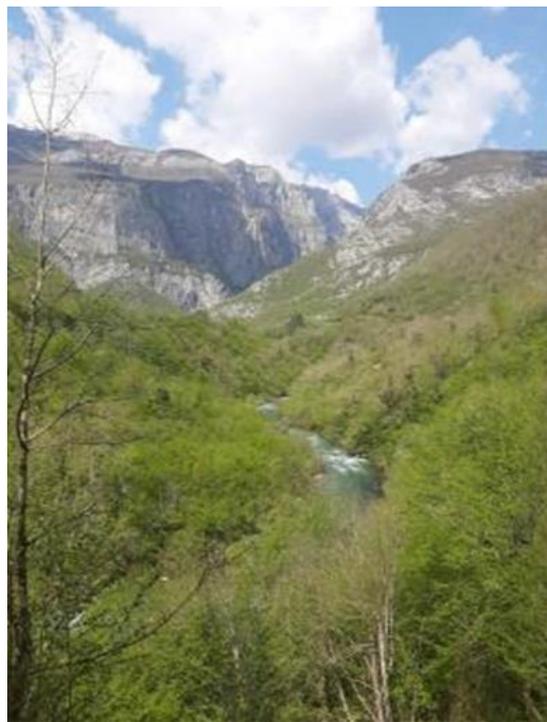
Pomenućemo vegetaciju seoskih ekosistema (strnjišta, utrine, okopavine, smetljišta, kultivirane livade i sl.), koju predstavljaju, uglavnom, voćnjaci, njive i dr. vegetacija karakteristična za seoska naselja, kao i vegetacija vodenih ekosistema, koje obuhvataju zajednice u slivovima rijeka Morače i Mrtvice i uglavnom su izgrađene od flore mahovina i alga.

Termofilne šume u kanjonu Mrtvice još uvijek su dobro očuvane. Ne postoje detaljni floristički podaci o ovim šumama, ali je zabilježen veći broj vrsta koje su zakonom zaštićene u Crnoj Gori: *Omphalodes verna*, *Daphne laureola*, *Ilex aquifolium*, *Aquilegia dinarica*...Na nepristupačnim stranama kanjona nalaze se pojedinačna stabla tise (*Taxus baccata*), dok je na lokalitetu Tisovo brdo ima i u manjim grupama.

Na obodima šumskih ekosistema i rubovima kanjona i okruženju nadovezuju mezofilne livadske zajednice (sveze *Molinion coeruleae* Horv. 1949, *Calthion Tx* 1937, *Arrhenatherion elatoris* Pawl. 1928 i *Agrostion albae* Soo (1931) 1971., a zabilježeni su i fragmenti kserotermofilnih livada (klasa *Festuco-Brometea* Br.Bl. et Tx. 1943). Veoma značajni fragmenti hazmofitske vegetacije (vegetacija stijena) klase *Asplenieta trichomanis* Br. Bl. 1934. corr. Oberd. 1977, i vegetacije sipara u okviru klase *Drypetea spinosae* Quezel, 1967). Stepennost pojedinih vrsta i njihov biogeografski značaj procijenjen je na osnovu brojnih literaturnih izvora i Rješenja o zaštićenim vrstama biodiverziteta ("Službeni list CG. br. /2008").

Slika 30. Mezofilne livade u dolini Mrtvice

Slika 31. Šumski ekosistemi u slivu Mrtvice

Slika 32. *Ruscus aculeatus* (kostrika)

Slika 33. *Ophrys scolopax* (pčelica)

Hazmofitska vegetacija je izuzetno heterogena i obuhvata sve karbonatne stijene, koje po brojnim ekološkim faktorima mogu biti potpuno različite: od stalno vlažnih do ekstremno suvih, od onih bez vaskularnih biljaka do onih koje su skoro u potpunosti obrasle, od osunčanih do zasjenjenih (sa dominacijom mahovina), koje su floristički toliko različite da pripadaju različitim klasama: *Adiantetea*, *Polypodietea* i *Asplenietea trichomanis*, a u Crnoj Gori se pominje više od 60 asocijacija. Na području sliva Morače i pritoke Mrtvice, stijene su pored tipične zeljaste vegetacije, u manjoj ili većoj mjeri obrasle drvećem i šibljem. Na južnoj obojnoj strani kanjona u izgradnji hazmofitske vegetacije učestvuju sljedeće vrste: *Asplenium trichomanes*, *Neckera crispa*, *Polypodium cambricum*, *Ceterach officinarum*, *Dryopteris filix-mas*, *Festuca heterophylla*, *Hedera helix*, *Sedum album* i dr, dok su od drvenastih vrsta prisutne: *Ostrya carpinifolia*, *Corylus avellana*, *Acer monspesulanum*, *Acer pseudoplatanus*, *Fagus sylvatica*, *Fraxinus ornus*, *Cornus mas*, i dr. Sastav vrsta koje obrastaju stijene na sjevernoj prisojnoj strani kanjona, nešto je drugačiji tako da u izgradnji hazmofitske vegetacije učestvuju sljedeće vrste: *Asplenium trichomanes*, *Festuca heterophylla*, *Saxifraga paniculata*, *Sedum album*, rjeđe *Daphne laureola*, *Fragaria vesca*, *Clematis vitalba*, *Hepatica nobilis*, *Geranium sanguineum*, *Teucrium chamaedrys*, dok su od drvenastih i žbunastih vrsta prisutne: *Ostrya carpinifolia*, *Corylus avellana*, *Quercus cerris*, *Rosa canina* i dr. Na strmim, skoro vertikalnim stijenama u dijelu kanjona vizuelnoj atraktivnosti doprinose pojedinačna stabla, rjeđe grupice stabala, munike, bukve i crnog graba.

Sipari i točila zauzimaju vrlo ograničene površine i veoma su siromašni biljnim vrstama. Na prisojnim sjevernim i osojnim južnim stranama kanjona Mrtvice i Morače, ovaj tip staništa se nalazi u raznim fazama geo-mehaničke stabilizacije i obrastanja prirodnom vegetacijom. Na južnoj strani kanjona, u izgradnji starijih stabilizovanih sipara koji su djelimično ili potpuno obrasli, učestvuju sljedeće vrste: *Corydalis ochroleuca*, *Neckera crispa*, *Ceterach officinarum*, *Stipa calamagrostis*, *Clematis vitalba*, dok su od drvenastih vrsta prisutne: *Ostrya carpinifolia*, *Fraxinus ornus*, *Tilia platyphyllos* i dr. Na sjevernoj strani kanjona, u izgradnji vegetacije sipara učestvuju sljedeće vrste: *Corydalis ochroleuca*, *Geranium macrorrhizum*, *Neckera crispa*, *Ceterach officinarum*, *Clematis vitalba* a od drvenastih vrsta: *Ostrya carpinifolia*, *Fagus sylvatica*, *Rhus cotinus*, *Corylus avellana*, *Acer platanoides*, *Acer monspesulanum*, *Acer pseudoplatanus*, *Fraxinus ornus*, veoma rijetko i *Pinus heldreichii*.

Ruderalna vegetacija: *Polygonetum avicularis* Gams 1927. syn: *Polygonetum avicularis dinaricum* Lakušić 1972. (zajednica troskota), predstavlja zajednicu ruderalne vegetacije koja je rasprostranjena u slivu Mrtvice pretežno na gaženim terenima oko puteva, uz naselja, kuće, ograde, dvorišta i drugim staništima gdje raste kao korov na suvom, tvrdom i mahom neplodnom tlu. Floristički ova asocijacija je veoma siromašna i izgrađuje je mali broj vrsta. Osim dominantne vrste troskota (*Polygonum aviculare*) i karakterističnih vrsta: *Plantago major*, *P. lanceolata*, *Taraxacum officinalis*, *Capsella bursa pastoris*, zastupljene su i vrste: *Cynodon dactylon*, *Trifolium repens*, *Chamomilla recutita*, *Erodium cicutarium*, *Cichorium inthybus*, *Malva silvestris*, *Daucus carota*, *Arctium minus*, *Medicago lupulina*, *Achillea millefolium*, *Sinapis arvensis*, *Hordeum murinum*, *Convolvulus arvensis* itd. Usled intenzivnog gaženja vrste ove zajednice su uglavnom razvijene kao male, niske i često polegle biljke, puzećeg rozetastog ili polurozetastog habitusa i sa raznovrsnim morfo-anatomskim prilagodnostima na nepovoljne ekološke faktore. U horološkom smislu ovu zajednicu grade takoreći samo kosmopolitske vrste, koje su uglavnom hemikriptofite i terofite. ***Urtico-Sambucetum ebuli*** Br.-Bl. (1936.) 1952. (zajednica obične koprive i burjana), Od ruderalne vegetacije u klisuri je zajednica koja se na u sasvim malim fragmentima na rubovima šuma, oko ograda, uz puteve i sl.. Dominantna vrsta u ovoj asocijaciji je burjan ili aptovina (*Sambucus ebulus*), koja na pojedinim mjestima gradi manje čiste sastojine, a od ostalih karakterističnih vrsta prisutne su: *Urtica dioica*, *Bromus sterillis*, *Arctium minus*, itd.. Od ostalih prateih vrsta prisutne su sledeće: *Malva Silvestris*, *Srellaria media*, *Solanum nigrum*, *Lolium perenne*, *Chenopodium album*, *Conyza canadensis*, *Datura stramonium*, *Fumaria officinalis*, *Euphorbia helioscopia*, *Achillea millefolium*, *Lamium maculatum*, *Linaria vulgaris*, *Capsella bursa pastoris*, *Convolvulus arvensis*, *Myosotis silvatica*, *Dactylis glomerata*, *Plantago lanceolata*, *Cichorium inthybus*, *Salvia verticillata*, *Silene alba*, *Taraxacum officinalis* i druge. Ova zajednica se javlja pretežno na manje ili više nitrofilnim staništima koja su uglavnom plitka i pjeskovita. ***Tussilaginatum farfarae*** Oberd. 1949. (zajednica podbjela), rasprostranjena je najčešće u slivu rijeke Mrtvice, uglavnom pored

saobraćajnica i lokalnih puteva, na nasipima, odronima, utrinama a veoma je česta kao korov na seoskim i divljim deponijama koje se nalaze mjestimično duž riječne doline. Ova asocijacija je u zavisnosti od podloge i drugih ekoloških uslova različito razvijena i ima pionirski karakter u obrastanju tla i pripreme terena za rast drugih biljaka. Od karakterističkih vrsta najznačajnije su: *Tussilago farfara*, *Daucus carota*, *Convolvulus arvensis*, *Taraxacum officinalis*, *Trifolium repens*, *Bromus sterillis* itd., dok su od pratećih zeljastih vrsta sa većom ili manjom stalnosti prisutne: *Lotus corniculatus*, *Linaria vulgaris*, *Plantago major*, *P. lanceolata*, *Cichorium inthybus*, *Dactylis glomerata*, *Trifolium pratense*, *T. campestre*, *Capsella bursa pastoris*, *Cynodon dactylon*, *Chenopodium album*, *Sinapis arvensis*, *Vicia grandiflora*, *V. sativa*, *Cirsium arvense*, *Melilotus officinalis*, *Papaver rhoeas*, *Salvia verticillata*, *Stellaria media* i druge. Iako je u okviru ove zajednice registrovan veliki broj vrsta, osim dominantne vrste *Tussilago farfara* i pomenutih karakterističnih vrsta ostale vrste - pratilice imaju malu pokrovnost, što ukazuje na nedovoljnu cenološku stabilnost ove asocijacije. S obzirom na fenološke specifičnosti edifikatorske vrste *Tussilago farfara* koja prvo cvjeta a tek naknadno razvija nadzemne vegetativne organe, ova zajednica je zanimljiva sa aspekta sezonske promjenljivosti i aspektivnosti.

U ksero-termofilnim šumama u kanjonu i neposrednom okruženju u slivu Mrtvice, zabilježen je veliki broj fanerofita (drvenastih vrsta), od kojih su naznačajnije: *Quercus cerris*, *Quercus petraea*, *Carpinus orientalis*, *Acer campestre*, *Lygustrum vulgare*, *Cornus mas*, *Euonymus europaeus*, *Sorbus torminalis*, *Fraxinus ornus*, *Pyrus piraster*, *Lonicera caprifolium* i td. Diverzitet zeljastih vrsta u ovim šumama je izuzetno visok. Zabilježen je veliki broj vrsta, od kojih se mogu navesti *Luzula forsteri*, *Potentilla micrantha*, *Silene nutans*, *Lathyrus niger*, *Campanula persicifolia*, *Clinopodium vulgare*, *Dactylis glomerata*, *Tamus communis*, *Melittis melisophyllum*, *Carex humilis*, *Digitalis grandiflora*, *Lithospermum purpureocaeruleum*, *Tanacetum corymbosum*, *Campanula persicifolia*, *Heleborus multifidus* itd.

Pored ksero-termofilnih šuma, zabeleženi su i mezofilniji šumski ekosistemi na krečnjaku, u kojima dominira *Ostya carpinifolia*, *Carpinus betulus* i *Quercus petraea*. U njima se javlja veliki broj vrsta od kojih se mogu navesti: *Staphylea pinnata*, *Euonymus latifolia*, *Lamium galeobdolon*, *Circea lutetiana*, *Stellaria holostea*, *Pulmonaria officinalis*, *Isopyrum thalictroides*, *Dentaria bulbifera*, *Polygonatum odoratum*, *Primula vulgaris*, *Aremonia agrymonoides* itd.

Na većim nadmorskim visinama i u uvalama zastupljeni su mezofilni fragmenti bukovih šuma u kojima dominiraju *Fagus sylvatica*, *Acer pseudoplatanus*, *Acer plataoides*, *Quercus petraea*, *Prunus avium* i dr. U prizemnom spratu ovih šuma nalazi se veliki broj vrsta, a najznačajnije među njima su *Dentaria bulbifera*, *Galium odoratum*, *Pulmonaria officinalis*, *Lamium luteum*, *Viola reichenbachiana*, *Paris quadrifolia*, *Asarum europaeum* itd.

Na područja sliva Mrtvice u podnožju planinskog vrha Smonika u ataru sela Mrtvo Duboko, u zoni koja je definisana kao područja istraživanja prisutna je pećina Vranštica na čijem ulazu su registrovane sljedeće biljne vrste: *Petasites hybridus*, *Geranium sp*, *Asarum europaeum*, *Phyllitis scolopendrium*, *Oxalis acetosella*, *Asplenium trichomanes*, a na svodu iznad ulaza pećina: *Cystopteris fragilis*, *Asplenium trichomanes*, *saxifraga rotundifolia*, *Hedera helix* i dr.

Tokom terenskih botaničkih istraživanja sliva i kanjona rijeke Mrtvice, osim prethodno nacedenih biljnih zajednic, evidentirani su I fragmenti drugih zajednic, kojima u narednim istraživanjima u cilju njihove distribucije treba posvetiti veću pažnju, kao što su: *Rubietum ulmifoliae*, *Coryletum avellanae*, *Quercetum cerridis*, *Piceetum abietis*, *Festucetum sp.*, *Salicetum eleagni* i dr.

Ljekovito bilje

Prisustvo velikog broja ljekovitih biljaka u slivu rijeke Mrtvice i slivu Morače u cjelini, narod je znao da ih koristi od davnih vremena, mada je njihovo proučavanje novijeg datuma. U narodu se upotrebljavaju biljke koje nemaju nikakav štetni efekat i uglavnom u obliku čajeva. U upotrebi preovlađuju biljke blagog dejstva, one koje sadrže etarska ulja. U kombinaciji sa drugim proizvodima, biljke se koriste za izradu melema složenog sastava i širokog dejstva, što predstavlja viši stepen farmaceutske tehnologije korišćenja biljaka u narodnoj farmakologiji. Ljudi iz ovog kraja znaju kako ljekovito bilje treba brati, sušiti, pakovati i čuvati. Dobro je poznato da biljke nisu jednako ljekovite sa različitih terena i da je divlje bilje ljekovitije od pitomog. Naučna istraživanja su potvrdila da su biljke

sa ovog područja sa većim sadržajem ljekovitih supstanci od biljaka iz drugih krajeva Evrope. Na ovom području poznat je veći broj ljekovitih biljaka od kojih su najkarakterističnije: bijeli sljez (*Althaea officinalis*), jagorčevina (*Primula veris*), lincura (*Gentiana lutea*), kičica (*Erythraea centaurium*, *Centaurium umbellatum*), medveđe grožđe (*Arctostaphylos uva-ursi*), bokvica (*Plantago major*), bulka (*Papaver rhoeas*), čuvarkuća (*Sempervivum sp.*), dan i noć (*Viola tricolor*), dimnjača (*Fumaria officinalis*), divizma (*Verbascum sp.*), dobričica (*Glechoma hederacea*), žablja trava (*Senetio vulgaris*), gavez (*Symphytum officinale*), hajdučka trava (*Achillea millefolium*), kamilica (*Matricaria chamomilla*), kantarion (*Hypericum perforatum*), pelin (*Artemisia vulgaris*), kopriva (*Urtica dioica*), ljubičica (*Viola odorata*), majkina dušica (*Thymus serpyllum*), maslačak (*Taraxacum officinale*), mrtva kopriva (*Lamium album*), macina trava (*Valeriana officinalis*), petrovac (*Agrimonia eupatoria*), pirovina (*Triticum repens*), plućnjak (*Pulmonaria officinalis*), podbjel (*Tussilago farfara*), podubica (*Teucrium chamaedrys*), divlji đurđevak (*Polygonatum officinale*), ranilist (*Stachys officinalis*), rastavić (*Equisetum arvense*), razgon (*Veronica officinalis*), rusomača (*Chelidonium majus*), hoću-neću (*Capsella bursa pastoris*), sunčica (*Filipendula ulmaria*), trava iva (*Teucrium montanum*), trava od srdobolje (*Potentilla tomentilla*), troskot (*Poligonum aviculare*), rosanica (*Alchemilla vulgaris*), vranilovka (*Origanum vulgare*), zdravac (*Geranium macrorrhizum*), zečja loboda (*Hieracium pilosella*), zečja stopa (*Geum urbanum*), gladiš (*Ononis spinosa*), zlatnica (*Solidago virga-aurea*), zmijska trava (*Sanquisorba minor*), zova (*Sambucus nigra*), mrazovac (*Colchicum autumnale*), pelin (*Salvia officinalis*) i dr. Biljke kao ljekovite i od kojih se koriste šumski plodovi u slivu Mrtvice su: borovnica (*Vaccinium myrtillus*), drijen (*Coarnus mas*), glog (*Crataegus oxyacantha*), kupina (*Rubus fruticosus*), šipurak (*Rosa canina*), malina (*Rubus idaeus*), šumska jagoda (*Fragaria vesca*), trnjina (*Prunus spinosa*), divlja jabuka (*Malus silvestris*), divlja kruška (*Pirus communis*), divlja trešnja (*Prunus avium*), džanarika (*Prunus cerasifera*). Zastupljen je i značajan broj medonosnih i aromatičnih biljaka, tako da s obzirom na bogatu i raznovrsnu floru u više sezonskih aspekata, postoje idealni uslovi za razvoj pčelarstva.

Slika 34. *Colchicum autumnale* (mrazovac)

Slika 35. *Gimnadenia conopsea* (vranjak)

STANIŠTA

Područje sliva i kanjona rijeke Mrtvice pripada Alpskom biogeografskom regionu, zoni u kojoj se sriječju montane šume bukve *Fagetum montanum*, šuma munike (*Pinetum heldreichii montenegrinum*) termofilne bukove šume i termofilne i suprameditranske hrastove šume, (Vegetacijska karta SRCG, Blečić & Lakušić 1981), sa biljnim zajednicama brdskog i gorskog kontinentalnog pojasa koji uključuje zajednice *Fagetum montanum montenegrinum* i *Pinetum heldreichii* (Pregledna karta osnovnih šumskih zajednica Crne Gore, Dokumentacija Zavoda za zaštitu prirode 1995/2006).

Pregled i opis prirodnih staništa u široj zoni zaštićenog područja sliva i kanjona Mrtvice

Shodno zahtjevima iz Zakona o zaštiti prirode, u ovom prilogu su obrađeni stanišni tipovi koji su značajni za zaštitu, a priori stanišni tipovi iz Anex-a I Direktive EU o staništima 92/43EEC, str 10-15 (u daljem tekstu Natura stanišni tipova) kao i stanišni tipovi po EUNIS klasifikaciji kopnenih staništa koji nijesu obuhvaćeni navedenom Direktivom ali imaju prirodne vrijednosti koje ih kvalifikuju da budu značajni za zaštitu.

U okviru podataka o zatečenim Natura i EUNIS stanišnim tipovima, uključeni su i podaci o zakonom zaštićenim biljnim vrstama (Rješenje o stavljanju pod zaštitom pojedinih biljnih i životinjskih vrsta – „Sl. list RCG“ br. 76/06), kao i vrstama u IUCN-ovim kategorijama ugroženosti.

Osnovni izvori podataka za izradu ovog tematskog priloga su (i) podaci od inventarizacije Natura staništa iz 2018 (AAM, SHP crteži sa podacima u Tabeli atributa od Aleksandra Stijovića – 1 single poligon i Dmitra Lakušića – 2 mozaična poligona) i (ii) rezultati inventarizacije staništa iz nekoliko terenskih obilaska područja istraživanja kanjona i sliva Mrtvice, koji su realizovani tokom 2022 i početkom 2023 godine.

Po navedenim izvorima podataka, a shodno Priručniku za identifikaciju tipova staništa Crne Gore od značaja za Evropaku uniju (Milanović Đ. et al., 2021) u zoni područja istraživanja za Kanjon Mrtvice i dio Morače od Međurječja do ušća Kruševačkog potoka (teritorija opštine Kolašin), prisutni su sljedeći Natura 2000 stanišni tipovi koji su značajni za zaštitu:

- **95A0** – šume munike i molike visokih oromediteranskih planina,
- **91K0** – Ilirske bukove šume (*Aremonia fagion*),
- **8210** – Krečnjačke stijene sa hazmofitskom vegetacijom,
- **8140** – Istočnomeditranski sipari,
- **91M0** – Panonsko – balkanske šume cera i kitnjaka,
- **8310** - Jame i pećine zatvorene za posjete.
- **7160** (Fenoskandinavski) stalni, mineralima bogati izvori i vrela.
- **7220** - Okamenjeni izvori sa formacijama sedre (*Cratoneurion*).

Pored navedenih Natura stanišnih tipova, u zoni područja istraživanja prisutan je i EUNIS stanišni tip **T19B13** (ranije G1.7C13) – Planinske grabove šume (Montane hop – hornbeam forests). Morfologija i nepristupačnost strmih padina i litica Kanjona Mrtvice i Morače usloveli su mozaičan raspored navedenih stanišnih tipova na terenu, a samim tim i način njihovog predstavljanja (opis i grafički prikaz) u formi “mozaika” u okviru ovog priloga. U samom kanjonu se osim dominantno strmih stjenovitih padina sa oštrim liticama i siparima rijetko javljaju zone sa stabilizovanim zemljišnim pokrivačem.

Opis i ocjena stanja prirodnih, Natura i EUNIS stanišnih tipova prisutnih u zoni područja istraživanja Kanjona Mrtvice

***95A0** – šume munike i molike visokih oromediteranskih planina, (Natura 2000: 95A0 High oro-Mediterranean pine forests, PAL.CLASS.: 42.7, 42.71, 42.715, 42.72, 42.722, EUNIS2007: G3.6, G3.61, G3.62) - Ovaj tip staništa obuhvata balkanske endemične šume munike (*Pinus heldreichii* i molike (*Pinus peuce*)), rasprostranjene na Balkanskom poluostrvu i južnoj Italiji. Munikove šume su dosta prorijeđene sa brojnim elementima okolne travnjačke planinske vegetacije i obično su razvijene

na suvim i vrlo skeletnim zemljištima. Ove munikine šume su izuzetno značajne, kako sa stanovišta njihovog areala (endemične su za Balkansko poluostrvo sa disjunkcijom na Apeninima), tako i zbog njihove specifične ekologije i zaštite od erozije na krečnjačkim strmim terenima. U Crnoj Gori su ove šume munike rasprostranjene na više lokaliteta od Orjena, Rumije i Lovćena, preko Prokletijskog sektora, Sinjajevine, Komova, Kučke krajine i dr., de neđe gradi i mješovite sastojine sa molikom (*Pinus peuce*). Na istraivanom području u slivu Mrtvice zastupljena je na Moračkim planinama, pogotovo na prostoru planinskog masiva Maganika, okolnim planinskim vrhovima i Mrtvičkim gredama. U slivu kanjonu Mrtvice u izgradnji ovog stanišnog tipa učestvuju sljedeće vrste: *Pinus heldreichii*, *Brachypodium pinnatum*, *Aremonia agrimonoides*, *Corylus avellana*, *Ostrya carpinifolia*, *Fagus sylvatica*, *Sorbus aria*, *Hedera helix*, *Hepatica nobilis*, *Asarum europaeum*, *Asplenium trichomanes*, *Geranium macrorrhizum*, *Fragaria vesca*, *Euphorbia amygdaloides*, *Veronica officinalis*, *Helleborus multifidus*, *Acinos alpinus*, *Stachys officinalis*, *Eythronium dens canis*, *Luzula sylvatica*, i dr. Navedeni popis biljnih vrsta ovog stanišnog tip nije konačan i dovoljan za njegov pouzdan opis za područje Kanjona Mrtvice, radi čega je potrebno uraditi njegovu dodatnu provjeru i dopunu na više reprezentativnih lokacija i tokom najmanje još 2 sezone, tokom proljeća i ljeta. Pored provjere florističkog sastava ovog stanišnog tipa, neophodna su i dodatna dendrološka i ekološka istraživanja samog bora munike u odnosu na ocjene u šumskim osnovama posebno za gazdinsku jedinicu "Maganik" i ocjenama da se radi dobro razvijenim šumskim sastojinama.

91K0 Ilirske bukove šume (Aremoni-Fagion) (Natura 2000: 91K0 Illyrian *Fagus sylvatica* forests (Aremonio-Fagion), PAL.CLASS.: 41.1C, EUNIS2007: G1.6C) - Ovaj stanišni tip obuhvata bukove šume na Dinaridima i susjednim regionima, gdje dolaze u kontakt sa srodnim centralnoevropskim bukovim mezoneutralnim šumama. Ilirske bukove šume se odlikuju većim specijskim diverzitetom od bukovih šuma drugih regiona, što ih čini važnim centrom biodiverziteta. Sve mezoneutrofilne i termofilne čiste šume bukve, kao i mješovite sastojine bukve i četinarskih vrsta drveća (jele i smrče) u kojima bukva ima udio veći od 10%, treba shvatiti kao ilirske, obzirom na zvanični prijedlog da se mezijskim bukovim šumama smatraju one koje se nalaze istočno od rijeke Morave u Srbiji. Kako se Crna Gora nalazi na (jugo-)istočnoj granici Ilirske provincije, to u mnogim sastojinama bukovih, bukovo-jelovih i bukovo-jelovo-smrčevih šuma izostaju tipični ilirski elementi. Na istraživanom prostoru u slivu i kanjonu Mrtvice i raspoloživim botaničkim terenskim podacima u izgradnji ovog stanišnog tipa, pored bukve *Fagus sylvatica* učestvuju sljedeće vrste drveća i žbunja / šiblja: *Ostrya carpinifolia*, *Acer pseudoplatanus*, *Acer platanoides*, *Acer campestre*, *Populus tremula*, *Fraxinus ornus*, *Corylus avellana*, *Tilia platyphyllos*, *Cornus sanguinea*, *Quercus cerris*, *Sorbus aucuparia*, a od zeljastih *Hepatica nobilis*, *Asarum europaeum*, *Aremonia agrimonoides*, *Brachypodium sylvaticum*, *Helleborus multifidus*, *Erythronium dens-canis*, *Hedera helix*, *Polypodium vulgare*, *Daphne laureola*, *Fragaria vesca*, *Neckera crispa*, *Pteridium aquilinum*, *Galium sp.* Ovaj stanišni tip je evidentiran u donjem toku Mrtvice, do ušća u Moraču, iznad sela Smolice, ataru sela Mrtvo Duboko, kao i u samom kanjonu ispod zone munike na desnoj strani, kao i na lijevoj strani na više razbijenih lokacija do sela Velje Duboko i neposrednom okruženju.

8210 Krečnjačke stijene sa hazmofitskom vegetacijom (Natura 2000: 8210 Calcareous rocky slopes with chasmophytic vegetation, PAL.CLASS.: 62.1, EUNIS2007: H3.2) - Ovaj stanišni tip je izuzetno heterogen i obuhvata sve karbonatne stijene, koje po brojnim ekološkim faktorima mogu biti potpuno različite: od stalno vlažnih do ekstremno suvih, od onih bez vaskularnih biljaka do onih koje su skoro u potpunosti obrasle, od osunčanih do zasjenjenih (sa dominacijom mahovina), koje su floristički toliko različite da pripadaju različitim klasama: *Adiantetea*, *Polypodietea* i *Asplenietea trichomanis*, a u Crnoj Gori se pominje više od 60 asocijacija. Ipak mogu se izdvojiti neke osnovne grupe, ekološki i horološki: stalno vlažne mediteranske stijene (*Adiantetea*), zasjenjene stijene bogate papratima i mahovinama (*Polypodietea*), obalne morske stijene iznad zone prskanja (*Centaureo-Campanuletalia*), brdske i gorske stijene (*Moltkietalia incl. Edraianthion*) i hladne planinske stijene (*Amphoricarpetalia*). Na području Kanjona Mrtvice, kao i dijelu doline Morače od ušća Sjevernice, pa na potezu od Bogutovskog potoka I Kruševakog potoka na desnoj strani fragmentarno su zastupljene su stijene, koje su pored tipične zeljaste vegetacije, u manjoj ili većoj mjeri obrasle drvećem i šibljem: Na južnoj osovnoj strani Kanjona, shodno terenskim podacima sakupljenim na prostoru kanjona, u izgradnji ovog stanišnog tipa

učestvuju sljedeće vrste: *Asplenium trichomanes*, *Neckera crispa*, *Polypodium cambricum*, *Ceterach officinarum*, *Dryopteris filix-mas*, *Festuca heterophylla*, *Hedera helix*, *Sedum album* i dr, dok su od drvenastih vrsta prisutne: *Ostrya carpinifolia*, *Corylus avellana*, *Acer monspesulanum*, *Acer pseudoplatanus*, *Fagus sylvatica*, *Pinus nigra*, *Fraxinus ornus*, *Cornus mas*, i dr. Sastav vrsta koje obraštaju stijene na sjevernoj prisojnoj strani Kanjona, po terenskim podacima sakupljenim u središnjem gornjem dijelu kanjona u izgradnji ovog stanišnog tipa učestvuju sljedeće vrste: *Asplenium trichomanes*, *Festuca heterophylla*, *Neckera crispa*, *Saxifraga paniculata*, *Sedum album*, rjeđe *Daphne laureola*, *Fragaria vesca*, *Clematis vitalba*, *Hepatica nobilis*, *Geranium sanguineum*, *Teucrium chamaedrys*, dok su od drvenastih i žbunastih vrsta prisutne: *Ostrya carpinifolia*, *Corylus avellana*, *Quercus cerris*, *Rosa canina*, *Juniperus communis* i dr.

8140 Istočnomediterranski sipari (Natura 2000: 8140 Eastern Mediterranean screes, Pal. Hab.: 61.4, 61.5, EUNIS2007: H2.68) - Ovaj tip staništa obuhvata je predstavljen krečnjačkim i serpentinskim siparima Balkanskog poluostrva i većih ostrva u istočnom Mediteranu sa vegetacijom reda *Drypidetalia spinosae*. Kao poseban podtip izdvojeni su ilirski sipari sveze *Peltarion alliaceae*, koji obuhvataju krečnjačke i serpentinske sipare gorskog i subalpijskog pojasa u zonama lišćarskih šuma mezo- i supra-mediterana Hrvatske i Crne Gore. Ovaj stanišni tip obuhvata tople submediteranske ilirske sipare sveze *Peltarion alliaceae* i nešto hladnije subalpijske sipare sveze *Silenion marginatae*, koji prema savremenom shvatanju pripadaju posebnoj klasi *Drypidetea spinosae*. Topli ilirski sipari često zauzimaju vrlo ograničene površine i veoma su siromašni biljnim vrstama. Na prisojnim sjevernim i osojnim južnim stranama Kanjona Mrtvice ovaj tip staništa se nalazi u raznim fazama geo-mehaničke stabilizacije i obrastanja prirodnom vegetacijom.. Na istraživanom području, po terenskim podacima sakupljenim na okomitim padinama ispod na potezu most Pjenavac do ušća Kruševačkog potoka u Moraču, kao i na manjim lokalitetima u kanjonu Mrtvice, u izgradnji starijih stabilizovanih sipara koji su djelimično ili potpuno obrasli, učestvuju sljedeće vrste: *Corydalis ochroleuca*, *Neckera crispa*, *Ceterach officinarum*, *Stipa calamagrostis*, *Clematis vitalba*, dok su od drvenastih vrsta prisutne: *Ostrya carpinifolia*, *Fraxinus ornus*, *Tilia platyphyllos*, *Fagus sylvatica*, *Rhus cotinus*, *Corylus avellana*, *Acer platanoides* i dr.

91M0 Panonsko – balkanske šume cera i kitnjaka (Natura 2000: 91M0 Pannonian-Balkan turkey oak – sessile oak forests, PAL.CLASS 41, 769, EUNIS2007: G1.769) - Ovaj stanišni tip obuhvata praktično sve termofilne hrastove šume, izuzimajući šume običnog medunca. Na području Kanjona Mrtvice u izgradnji ovog stanišnog tipa učestvuju sljedeće vrste: *Quercus cerris*, *Quercus fraineto*, *Quercus petraea*, *Corylus avellana*, *Acer campestre*, *Ostrya carpinifolia*, *Populus tremula*, *Juniperus communis*, *Crataegus monogyna*, *Rhamnus frangula*, *Prunus spinosa*, *Rosa canina*, *Helleborus multifidus*, *Daphne alpina*, *Fragaria vesca*, *Cornus mas*, *Verbascum phlomoides*, *Clematis vitalba*. U kanjonu Mrtvice zajednica *Quercetum cerridis* javlja se lijevoj obali Mrtvice na južnim ekspozicijama u području sela, Smolice, Gojačevina, Mrtvo Duboko i dr. Zastupljeni su primjerci cera - i preko 15 m. Od žbunastih vrsta u spratu žbunja do 1 m značajno učešće imaju termofilni elementi - kupina (*Rubus ulmifolius*), grmoliki grašar (*Hippocrepis emerus* subsp. *emeroides*) i bršljan (*Hedera helix*), pavit (*Clematis vitalba*) I dr., kao i prizemne zeljaste biljke: *Sesleria autumnalis*, *Asplenium trichomanes*, *Asplenium ceterach*, *Primula veris*, *Galanthus nivalis*, *Cyclamen hederifolium*, *Arum maculatum*, *Geranium robertianum*, *Viola odorata*, *Hesperis matronalis* subsp. *cladotricha* i dr.

8310 - Jame i pećine zatvorene za posjete (Natura 2000: 8310 Caves not opened to the public, PAL.CLASS.: 65, EUNIS2007: H1.1, H1.2) - Ovaj stanišni tip obuhvata jame i pećine koje nisu otvorene za turističke posjete, uključujući stajaće ili tekuće vode koje se u njima javljaju. Ovo su staništa visokospecijalizovanih, često striktno endemičnih i rijetkih organizama, pa stoga imaju poseban značaj u zaštiti. Bijke su veoma rijetke, predstavljene su mahovinama ili algama koje se javljaju samo u ulaznim dijelovima pećina, samo dokle prodiere i minimalna količina svjetlosti. Na područja Kanjona Mrtvice, u zoni koja je definisana kao područja istraživanja prisutna je pećina Vranštica u selu Mrtvo Duboko u podnožju Smonika na čijem ulazu su registrovane sljedeće biljne vrste: *Petasites hybridus*, *Geranium sp*, *Asarum europaeum*, *Phyllitis scolopendrium*, *Oxalis acetosella*, *Neckera crispa*, *Asplenium trichomanes*, a na svodu iznad ulaza pećina: *Cystopteris fragilis*, *Asplenium trichomanes*, *Hedera helix* i dr.

EUNIS –T19B13 (G1.7C13) – Planinske grabove šume (Montane hop – hornbeam forests) (Palearctic habitat classification 200112: 41.813, Bern, Resolution 4: G1.7))- Obuhvata šume crnog graba u planinskoj zoni u okviru zajednica *Fagion medio-europaeum*, *Fagion illyricum*, *Fagion moesiicum*, *Fagion dacicum*, *Fagion hellenicum*, koje su razvijene u gornjim visinskim zonama (sa supra-mediteranskim i ilirskim grabovim šumama) sa pridruženim flornim elementima, a obično su formirane u kombinaciji sa bukovim i termofilnim hrastovim šumama. Na području Kanjona Mrtvice, na južnoj strani u izgradnji ovog stanišnog tipa učestvuju sljedeće vrste: *Ostrya carpinifolia*, *Fagus sylvatica*, *Corylus avellana*, *Carpinus betulus*, *Juniperus communis*, *Acer pseudoplatanus*, *Betula pendula*, *Tilia platyphyllos*, *Populus tremula*, *Quercus cerris*, *Crataegus monogyna*, *Daphne laureola*, *Hepatica nobilis*, *Fragaria vesca*, *Pteridium aquilinum*, *Neckera crispa*, *Clematis vitalba*, *Epilobium angustifolium*, *Asarum europaeum* i dr. Na sjevernoj strani Kanjona na okomitim stranama prema rijeci u izgradnji ovog stanišnog tipa učestvuju sljedeće vrste: *Ostrya carpinifolia*, *Quercus cerris*, *Quercus frainetto*, *Acer campestre*, *Juniperus communis*, *Corylus avellana*, *Juniperus communis*, *Crataegus monogyna*, *Helleborus multifidus*, *Daphne laureola*, *Daphne mesereum*, *Fragaria vesca*, *Pteridium aquilinum*, *Neckera crispa*, *Clematis vitalba* i dr.

7160 (Fenoskandinavski) stalni, mineralima bogati izvori i vrela. Stalne izvore i vrela u kanjonu Mrtvice (Dubočnjak, Jama, Bijelini Nerini, Kičevac, Turčinov žlijeb, Vojvodina voda, izvorišno vrelo Mrtvice (Višanjako vrelo), Vranještanski potok, Trešanjski potok, Rupska glavica, Radoševski vodopad i dr.) karakteriše kontinuirani dotok vode iz dubljih podzemnih tokova, uključujući periode u toku ljeta i zime. Voda je hladna, ujednačene temperature, bogata kiseonikom i mineralima, zbog brzog proticanja. Ovi izvori mogu imati svoje bazene iz kojih voda otiče vodotokom sa tipičnom vegetacijom. Ovi izvori su pogodni za razvoj specifične vegetacije sa tipičnim sjevernim / nordijskim vrstama. Vrste: *Brachytecium rivulare*, *Bryum schleicheri*, *Bryum weigelii*, *Calliargon giganteum*, *Cardamine amara*, *Carex appropinquata*, *Carex capilaris*, *Chrysosplenium alternifolium*, *Epilobium ansinifolium*, *Montia fontana*, *Philonotis* sp., *Plagiomnium undulatum*, *Poa trivialis*, *Pohlia wahlenbergii*, *Rhizomnium* spp., *Rhizomnium punctatum*, *Scapania* sp, *Scapania nemorea*, *Stelaria alsine*, *Stelaria nemorium*, *Warnstorfia exannulata* i dr.

Slika 36. Bijeli Nerini, vrelo u kanjonu Mrtvice

Slika 37. Kanjon Mrtvice

7220 - Okamenjeni izvori sa formacijama sedre (*Cratoneurion*) pripadaju značajnim staništima Natura 2000, koje su u kanjonu Mrtvice, zastupljene na više lokacija (Bijeli Nerini, Jama, Dubočnjak dr.) sa sedrenim naslagama i barijerama, koja čine rijetke prirodne fenomene prikazane u formi sedimentnih krečnjačkih stijena šupljikave teksture u čijem formiranju učestvuju bakterije, alge, mahovine i drugi organizmi. U Crnoj Gori, ovaj tip staništa je rijedak i najčešće zauzima male površine. Formira se u čistim i hladnim, brdskim i planinskim izvorima i vodotocima, na neravninama u rječnim koritima, kanjonskim refugijalnim prostorima ili na mjestima gdje se voda prelijeva preko fizičkih barijera. Za formiranje sedre ili sige potrebni su specifični uslovi, s tim da je i proces njihovog "rasta" spor - godišnji rast ovih naslaga mjeri se milimetrima. Staništa sa sedrom su veoma osjetljiva na promjene u životnoj sredini, pa se smatraju ugroženim i od značaja za zaštitu na nacionalnom i međunarodnom nivou. Po Direktivi o očuvanju prirodnih staništa i divlje flore i faune EU staništa sa sedrom svrstana su u poseban tip NATURA 2000 staništa - 7220 *Okamenjeni izvori sa formacijama sedre (Cratoneurion)*. Na ovom tipu staništa apsolutno dominiraju mahovine, dok su vaskularne biljke rijetke (poput *Pseudofumaria alba*, *Saxifraga rotundifolia*, *Epilobium alsinifolium*, *Chaerophyllum hirsutum*, *Angelica sylvestris*; na ravnim izvoristima mogu da se nađu elementi vegetacije izvorista (*Montio-Cardaminetea*) ili okolnih tresava). Indikatorske vrste mahovina su: *Cratoneuron filicinum*, *Palustriella commutata* (= *Cratoneuron commutatum*), *Eucladium verticillatum*, *Gymnostomum recurvirostrum*, vrste roda *Philonotis* i *Scorpidium*, *Bryum pseudotriquetrum* i druge.

Slika 38. Vodopad u kanjonu Mrtvice

Slika 39. Staza u kanjonu Mrtvice

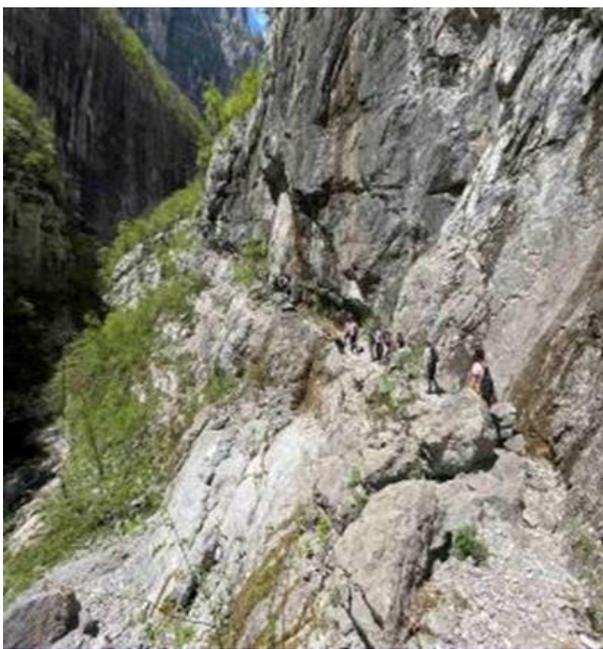
Osim navedenih stanišnih tipova u slivu i kanjonu rijeke Mrtvice realno je očekivati još stanišnih tipova, ali s obzirom na fizičko geografske i biogeografske karakteristike ovog područja, eksponiranost i nepristupačnost terena, pogotovu u podnožju Maganika i okolnih vrhova, potrebno je ova istraživanja posebno inicirati u okviru projekta NATURA 2000. S obzorom da Agencija za zaštitu prirode Crne Gore sa saradujućim institucijama realizuje ovaj projekat u Crnoj Gori, reano je da će ovaj zanimljivi i neistraženi prostor biti prednet detaljnijih istraživanja

Slika 40. Ljubitelji prirode u kanjonu

Slika 41. Kapija želja – iskonska oaza prirode u kanjonu

Slika 42. Planinarska staza kroz kanjon Mrtvice

Slika 43. Drveni most na ulazu u kanjon Mrtvice

Grafički prikazi lokalnog rasprostranjenja gore navedenih tipova staništa u kopnenom dijelu budućeg zaštićenog područja rijeke Mrtvice sa okolinom dati su u poglavlju III. 1. Kartografski prikaz rasprostranjenja kopnenih staništa značajnih za zaštitu (str. 124 – 125).

GLJIVE

Specifičnost kanjona Mrtvice i gornjeg toka rijeke Morače ogleda se u prisustvu različitih šumskih zajednica koje se javljaju na relativno uskom području uz ove rječne tokove. Na osučanim ekspozicijama nalaze se mješovite termofilne šume sa dominacijom cera (*Quercus cerris*), te sa dominacijom bijlograbića (*Carpinus orientalis*); dok se na osojnim stranama javljaju šumske zajednice sa dominacijom bukve (*Fagus sylvatica*). Na većim visinama, na području Velje Duboko, na sjevernim padinama iznas zone bukve (*Fagus sylvatica*) javljaju se šume šmrče (*Picea abies*). Uz samu rijeku Mrtvicu i gornji tok rijeke Morače nalaze se šume sa dominacijom vrba (*Salix* spp.) i jove (*Alnus glutinosa*). Na istraživanom području prisutne su i brojne livade i proplanci posebno u selima Mrtvo Duboko i Velje Duboko.

Navedene šumske zajednice, pašnjaci i proplanci na ovom području su veoma interesantni sa mikološkog aspekta jer obezbjeđuje povoljne uslove za rast i razvoj bogate i raznovrsne fungije predmetnog područja.

Dosadašnja istraživanja

Kanjon Mrtvice i kanjon gornjeg toka rijeke Morače, obuhvaćeni studijom zaštite, do sada nijesu bili predmet dataljnijih mikoloških istraživanja. Određeni podaci o gljivama ovog područja nalaze se u radovima Perić & Perić (1997, 2004) i Kasom (2013) u kojima su objavljeni podaci za 16 vrsta gljiva: *Amanita caesarea* (Scop.) Pers. 1801 (blagva, knjeginja, jajača), *Boletus edulis* Bull. 1782 (jesenji vrganj, pravi vrganj), *Cantharellus cibarius* Fr. 1821 (lisičarka), *Cantharellus pallens* Pilát, 1959 (as *Cantharellus cibarius* var. *bicolor* Maire 1937), *Clitocybe odora* (Bull. : Fr.) P. Kumm. 1871 (anisovka, mirisna uleknjača), *Hypholoma lateritium* (Schaeff.) P. Kumm. 1871 (crvenkasta panjevčica), *Lactarius piperatus* (L.) Pers. 1797 (mliječnica), *Lactarius volemus* (Fr.) Fr. 1838 (prijesnac, sirovka), *Leccinum aurantiacum* (Bull.) Gray 1821 (turčin), *Paxillus involutus* (Batsch) Fr. 1838 (obična uvijača), *Russula cyanoxantha* (Schaeff.) Fr. 1863 (modrikasta golubica, ljubičasto-zelena krasnica), *Russula emetica* (Schaeff.) Pers. 1796, *Russula romellii* Maire 1910 (romellova golubica), *Russula vesca* Fr. 1836 (sivka), *Schizophyllum commune* Fr. 1821, *Trametes hirsuta* (Wulfen : Fr.) Lloyd 1924.

Šumska staništa

- **Padine kanjona Mrtvice, područje oko potoka Dubočnjak** (koordinata 42.720884, 19.33668) - šume sa većim prisustvom lijeske (*Corilus avellana*);
- **Padine kanjona Mrtvice, staza prema rijeci Mrtvici preko potoka Dubočnjak** (koordinata 42.72758, 19.34079) - šume sa dominacijom bijlograbića (*Carpinus orientalis*);
- **Područje gdje se uliva Mrtvica u Moraču** - koordinata 42.719252, 19.36773 - šume sa dominacijom vrba (*Salix* spp.);
- **Padine kanjona Mrtvice, područje oko Zelenog vira i Luke** (koordinata 42.730467, 19.346296) - šume sa dominacijom cera (*Quercus ceris*);
- **Padine kanjona Mrtvice na području Velje Duboko** (koordinata 42.779224, 19.2805) - šume sa dominacijom bukve (*Fagus sylvatica*).

Pašnjaci i proplanci

- **Područje oko sela Smolice prema selu Mrtvo Duboko** (koordinata 42.727957, 19.345285) - na ovom lokalitetu su prisutna travnata staništa neposredno uz rijeku Mrtvicu te termofilne šume sa dominacijom cera (*Quercus cerris*);
- **Selo Mrtvo Duboko** (koordinata 42.717524, 19.334814) - na ovom području u samom selu su prisutni brojni pašnjaci i livade;
- **Selo Velje Duboko** (koordinata 42.779224, 19.2805) - na ovom području u samom selu su prisutni brojni pašnjaci i livade.

Sakupljeni mikološki materijal tokom ovih istraživanja je obrađen standardnim terenskim i laboratorijskim metodama (Erb & Matheis, 1983; Moser, 1983). Identifikacija vrsta je rađena na osnovu sljedećih ključeva: Bernicchia (2005), Bernicchia & Gorjón (2010), Breitenbach & Kränzlin (1986,

1991, 1995, 2000), Hansen & Knudsen (1992, 1997), Heilmann-Clausen & al. (1998). Sakupljeni materijal je pohranjen u mikološkoj zbirci koja se nalazi u Agenciji za zaštitu životne sredine Crne Gore u Podgorici.

Tokom istraživanja pažnja je bila usmjerena na identifikaciji potencijalno značajnih staništa za gljive shodno međunarodnim standardima za uspostavljanje važnih staništa gljiva na evropskom nivou (IFA - Important fungus areas) (Evans & al., 2001; Jukić & al., 2019) kao i evidentiranje mogućih negativnih aktivnosti i pritisaka na ovo područje.

Prikaz rasprostranjenja vrsta koje su značajne sa spektra zaštite je urađeno u KMZ formatu.

Takođe, naši neobjavljeni podaci dobijeni 2013. godine u okviru sprovođenja „Programa monitorniga biodiverziteta za 2013. godinu“ za područje kanjona Mrtvice i Morače su korišteni za potrebe izrade studje zaštite.

Na predmetnom području kanjona rijeke Mrtvice i kanjon gornjeg toka rijeke Morače preliminarno je identifikovano 62 vrsta makrogljiva koje pripadaju razdjelima *Ascomycota* i *Basidiomycota*, u razdjelu *Ascomycota* registrovano je 6 vrsta, dok je iz razdjela *Basidiomycota* registrovano 56 vrste. Zbog relativno malog broja realizovanih terenskih istraživanja za potrebe izrade studije zaštite (ukupno dva terenska dana) i činjenice da su se ona realizovala u februaru 2023. godine kada je bilo moguće registrovati samo vrste čija su plodonosna tijela prisutna tokom cijele godine te vrste koje plodonose tokom zimskih mjeseci, do sada registrovani broj vrsta je samo mali broj onih koje na ovom području treba očekivati.

S obzirom na raznovrsnost šumskih i travnatih staništa i njihove očuvanosti na ovom području u budućim istraživanjima može se očekivati znatno veći broj vrsta pa je neophodno sprovesti dalja sistematična mikološka istraživanja tretiranog područja.

Od do sada konstatovanih vrsta utvrđeno je prisustvo dvije vrste gljiva koje imaju nacionalni i/ili međunarodni značaj zaštite: *Amanita caesarea* (blagva, knjeginja, jajača), i *Tulostoma brumale*

Preliminarni spisak vrsta gljiva kanjona rijeke Mrtvice i kanjon gornjeg toka rijeke Morače dat je u sljedećem tekstu.

Razdio: *Ascomycota* zastupljen je sa 6 vrsta i to: *Bisporella citrina*, *Chlorociboria aeruginosa*, *Diatrype disciformis*, *Helvella acetabulum*, *Xylaria hypoxylon*, *Xylaria polymorpha*.

Dok je **razdio: *Basidiomycota*** zastupljen sa 56 vrsta od čega su dvije zaštićene Zakonom u Crnoj Gori (*Amanita caesarea* i *Tulostoma brumale*) a *Amanita caesarea* zaštićena shodno kriterijumima ugroženosti IUCN na globalnom nivou (LC⁶). *Agaricus campestris*, *Amanita caesarea*, *Amanita vaginata*, *Armillaria melle*, (mednjača), *Armillaria solidipes* (četinarska puza), *Auricularia mesenterica*, *Auriscalpium vulgare*, *Boletus edulis* (jesenji vrganj, pravi vrganj), *Bovista plumbea* (olovasta jajača), *Calocera viscosa* (žuta rožnatica), *Cantharellus cibarius* (lisičarka), *Cantharellus pallens* (*Cantharellus cibarius* var. *bicolor*), *Cerrena unicolor*, *Clavariadelphus pistillaris* (veliki buzdovan), *Clitocybe odora* (anisovka, mirisna uleknjača), *Collybiopsis confluens*, *Coprinus comatus* (velika gnoištarka), *Coprinellus micaceus*, *Coprinopsis picacea* (šarena gnoištarka), *Crepidotus mollis*, *Cuphophyllus virgineus* (sniježna vlažnica), *Daedaleopsis tricolor*, *Fomes fomentarius*, *Fomitopsis pinicola* (borova gljiva, borova guba, kopitnica), *Ganoderma lipsiense*, *Hydnum rufescens* (jež gljiva), *Hebeloma sinapizans*, *Hygrocybe conica* (stožasta vlažnica, stožarka), *Hypholoma lateritium* (crvenkasta panjevčica), *Lactarius deliciosus* (rujnica), *Lactarius piperatus* (mliječnica), *Leccinum aurantiacum* (turčin), *Lepista nuda*, *Paxillus involutus* (obična uvijača), *Lentinus tigrinus* (tigrasta busenjača), *Lycoperdon perlatum*, *Marasmius oreades* (vilin klinčac, supaća), *Mycena epipterygia*, *Mycena pura*, *Mycena renati*, (renatijeva šlemovka, žutonoga šljemovka),

⁶ Vrsta *Amanita caesarea* je prisutna na nacionalnim crvenim listama Austrije, Albanije, Bugarske, Republike Češke, Hrvatske, Poljske, Švajcarske; dok se u Rusiji i Francuskoj nalazi na regionalnoj crvenoj listi; informacije dostupne na linku: http://iucn.ekoo.se/iucn/species_view/208468

Polyporus badius, *Polyporus squamosus* (škripavac), *Polyporus varius* (promenjivi rupičar), *Pluteus cervinus*, *Rhodocollybia butyracea* (maslasta pljosnatica), *Russula emetica*, *Russula romellii* (romellova golubica), *Russula vesca* (sivka), *Schizophyllum commune*, *Trametes hirsuta*, *Stropharia aeruginosa*, *Stropharia semiglobata* (okruglasta balegara), *Trametes gibbosa*, *Trametes versicolor* (ćuranov rep), *Tulostoma brumale*

Međunarodno i nacionalno značajne vrste

Na predmetnom području registrovano su dvije vrsta gljiva koje imaju međunarodni i/ili nacionalni značaj: *Amanita caesarea* (blagva, knjeginja, jajača), i *Tulostoma brumale*.

Tabela 8. Pregled zaštićenih vrsta gljiva i vrsta značajnih za zaštitu sa svim nalazima i procjenom stanja njihovih populacija u rijeci Mrtvici sa okolinom

Vrsta (latinski i narodni naziv)	Lokalitet nalaza	Koordinate nalaza	Brojnost populacije ⁷
<i>Amanita caesarea</i> (blagva, knjeginja, jajača)	Kanjon Morače uz <i>Quercus cerris</i> (Perić & Perić, 1997)	-	-
	Kanjon Morače uz <i>Quercus cerris</i> (Kasom, neobjavljeni podatak)	42°33.477'N, 019°20.481'E	1-5
<i>Tulostoma brumale</i>	Kanjon Mrtvice: sela Smolice prema selu Mrtvo Duboko, livade (podaci iz 2023. godine)	42.730467, 19.346296; 42.72797, 19.345285; 42.72762, 19.3444425	16-10
	Velje Duboko: livade (podaci iz 2023. godine)	42.779224, 19.2805 42.779538, 19.281689 42.779612, 19.282587	16-10

Međutim, zbog činjenice da se na ovom području nalazi veliki broj različitih šumskih zajednica sa prisustvom većeg broja drvenastih biljnih vrsta sa kojima gljive ulaze u mikorizne odnose mogu se očekivati i sljedeće vrste koje su značajne sa aspekta zaštite, a posebno se izdvajaju vrste: *Gyrodon lividus* (žuti johovac), *Lactarius lilacinus* itd.

Vrste gljiva zaštićene nacionalnim zakonom:

Amanita caesarea (Scop.) Pers. 1801 (cezarovka, lagva, knjeginja, jajača)

Zaštićena zakonom u Crnoj Gori ("S.l. RCG" br. 76/06); nalazi se na Preliminarnoj crvenoj listi makromiceta Crne Gore (Perić & Perić, 2004); takođe je shodno kategorijama IUCN-a (međunarodni standard za izradu nacionalnih Crvenih lista - IUCN, 2001), procijenjena kao ugrožna vrsta (kategorija EN – endangered) kriterijum A3ad (Kasom & Cetković, 2011a).

Vrta raste u termofilnim listopadnim šumama, u mikorizi sa listopadni drvećem naročito sa hrastovima (*Quercus* spp.) i kestenom (*Castanea sativa*).

U Crnoj Gori *A. casarea* je do sada zabilježena u zoni mediterana i submediteranu, kao i u termofilnim hrastovim šumama u kontinentalnom dijelu Crne Gore, i to na većem broju lokaliteta.

Razlog ugroženosti je prije svega sakupljanje plodonosnih tijela za hranu na nedovoljno veliku populaciju vrste, ali i fragmentacija ili gubitak staništa uzrokovan ljudskom djelatnošću kroz sječu šuma, intenzivnu urbanizaciju, agrarizaciju, šumske požare.

U kanjonu Morače vrsta je registrovana do sada na dva lokaliteta (tabela 8). Treba je očekivati i na području kanjona Mrtvice u termofilnim šumama, posebno cerovim.

⁷ Brojnost populacije data prema rasponu broja plodonosnih tijela u kojem se populacija nalazi (1-5, 6-10, 11-50, 51-100, 101-250, 251-500, 501-1000, 1001-10.000, > 10.000).

Da bi se sačuvala vrsta treba sprovesti postojeće mjere zaštite shodno Zakonu o zaštiti prirode (čl. 91 i 92) - odnosno treba zabraniti sakupljanje vrste za ličnu upotrebu; zaštititi staništa na kojima se vrsta javlja; izraditi plana upravljanja vrstom; staništa na kojima je prisutna vrsta treba uključiti u granice budućeg zaštićenog područja.

Tulostoma brumale

Zaštićena zakonom u Crnoj Gori ("S.l. RCG" br. 76/06); nalazi se na Preliminarnoj crvenoj listi makromiceta Crne Gore (Perić & Perić, 2004).

Vrta raste u na pješčanim staništima, u mahovini ili travi. Najčešće je prisutna pored puteva ili na livadama.

U Crnoj Gori vrsta je do sada zabilježena na većem broju lokaliteta. U kanjonu Mrtvice vrsta je registrovana na većem broju lokaliteta (*Tabela 2*) (*Slika 44.*).

Razlozi ugroženosti su malobrojnost populacija, ugroženost pješčanih staništa.

Da bi se sačuvala vrsta treba sprovesti postojeće mjere zaštite shodno Zakonu o zaštiti prirode (čl. 91 i 92); zaštititi staništa na kojima se vrsta javlja; izraditi plana upravljanja vrstom; staništa na kojima je prisutna vrsta treba uključiti u granice budućeg zaštićenog područja.

Slika 44. *Tulostoma brumale* (sela Smolice prema selu Mrtvo Duboko, livade)

Komercijalne vrste gljiva registrovane na području vrmca

Na području kanjona Mrtvice i kanjon gornjeg toka rijeke Morače registrovane su vrste koje su definisane Pravilnikom o bližem načinu i uslovima sakupljanja, korišćenja i prometa nezaštićenih divljih vrsta životinja, biljaka i gljiva koje se koriste u komercijalne svrhe ("Sl. list CG", br. 62/10) i to: *Boletus edulis* - pravi vrganj, *Cantharellus cibarius* - lisičarka, *Hydnum rufescens* - jež gijva, *Marasmius orades* - supaća.

Važna staništa gljiva na na područje kanjona Mrtvice i kanjon gornjeg toka rijeke Morače su identifikovana staništa koja mogu biti značajna za gljive shodno primjeni međunarodnih kriterija za utvrđivanje IFAs (Important Fungus Areas) (Evans & al., 2001; Jukić & al., 2019).

Kriterij za selekciju značajnih područje za gljive su: **A kriterij** - definiše područja na kojima je zabilježena jedna ili veći (znatan) broj ugroženih vrsta gljiva na globalnom/evropskom ili nacionalnom nivou ili su registrovane usko ograničene vrste; **B kriterij** - definiše područja na kojima je kroz dugogodišnja istraživanja zabilježen znatan i iznad prosječan diverzitet gljiva (minimalno 500 različitih vrsta); **C kriterij** - definiše područja na kojima se nalaze ugrožena, specifična staništa; **D kriterij** -

definiše područja koja su nominovana i smatraju se značajnim za gljive, ali je prije svega potrebno izvršiti detaljnija istraživanja; **E kriterij** - definiše područja na kojima je zabilježeno najmanje pet (ili poželjno više) indikatorskih vrsta gljiva za kvalit staništa, ne nužno ugroženih vrsta prema kriteriji IUCN-a (VU, EN ili CR) i ne nužno usko ograničenih vrsta (Evans & al., 2001; Jukić & al., 2019).

Područje kanjona Mrtvice i kanjon gornjeg toka rijeke Morače sa prirodnim staništima predstavljaju potencijalno značajno područje za gljive na osnovu kriterija C i D za uspostavljanje značajnih područja gljiva (IFAs - Important Fungus Areas).

S obzirom da na ovom području postoje izuzetni uslovi za razvoj različitih vrsta gljiva u budućim istraživanjima moguće je očekivati znatno veći broj vrsta. Takođe, u daljim istraživanjima očekuje se registrovanje većeg broja vrsta koje će imati međunarodnu i nacionalnu važnost zaštite. Zbog ovih činjenica neopodno je nastaviti dalja sistematska istraživanja gljiva ovog područja.

Na području istraživanja za sada nijesu identifikovani značajni faktori ugrožavanja gljiva i njihovih staništa.

Preporuke za pravilno upravljanje gljivama:

- Za nacionalno zaštićene vrste- *Amanita caesarea* (blagva, knjeginja, jajača) i *Tulostoma brumale* - treba sprovoditi postojeće mjere zaštite definisane u čl. 91 i 92 Zakona o zaštiti prirode ("Sl. list CG", br. 54/16);
- Vrste gljiva velike konzervacijske vrijednosti i njihova staništa treba uključiti u granicu budućeg zaštićenog područja;
- Uključiti zaštitne mjere za vrste u planove upravljanja zaštićenim područjem prirode;
- Očuvati prisutne biljne zajednice na ovom području i obezbijediti njihov nesmetani razvoj.
- U svim šumskim i žbunastim biljnim zajednicama treba ostaviti određen broj trupaca, grana, grančica, debala za razvoj rijetkih lignikolnih (saprobnih) vrsta gljiva;
- Održavati travnata staništa putem ekstenzivnog stočarenja ili putem redovnog košenja uz uklanjanje otkosa;
- Spriječiti krčenje šuma na predmetnom području koje je značajno za konzervaciju gljiva;
- Spriječiti neplansku urbanizaciju i izgradnju objekata na predmetnom području;
- Posebnu pažnju posvetiti zaštiti područja od požara;
- Sprovesti intenzivna istraživanja gljiva u cilju inventarisanja vrsta te kartiranja značajnih vrsta gljiva za zaštitu;
- Raditi na prikupljanju podataka u cilju identifikaciji Važnih područja za gljive (IFA).

MAHOVINE

Malo je predjela na našoj Zemlji u kojima je priroda bila toliko izdašna i darežljiva, kao na području Crne Gore. Skoro da svaku stopu našeg kraja prati poneki prirodni fenomen. Impozantne planine, jezera, prelijepe rijeke i njihovi gorostasni kanjoni sa bezbrojnim brzacima, slapovima i vodopadima. Možda je jedan od najljepših usjekla rijeka Morača, danonoćno vodeći borbu sa ljutim dinarskim kršem.

Rijeka Mrtvica je prije dvadesetak godina bila predmet sistematskih brioloških istraživanja koja su pokazala da se radi o veoma interesantnom području. Od tada do danas, opšta slika o flori mahovina nije se značajno promijenila u smislu degradacionih promjena jer ovaj vodotok i blisko okruženje nisu bili pod pritiskom izgradnje naselja i većih infrastrukturnih odnosno energetskih objekata

Prve podatke o mahovinama iz područja kojem pripada Mrtvica, daje slovenački briolog, učitelj i prirodnjak Julius Glowacki. Iz materijala koji je sakupio u okolini Andrijevice, moračkom selu Jasenova, u kanjonu Mrtvice i na putu od Manastira Morače prema Kapetanovom jezeru, 1914. godine opisuje novu vrstu - *Antitrichia pristioides* Glow. (Glowacki, 1914). Značajno više podataka o flori mahovina rijeke Mrtvice dala je Snežana Milikić (Dragičević) u magistarskom radu iz 2001. godine. U okviru navedenih istraživanja rijeka Mrtvica je obuhvaćena u cijeloj dužini svog toka, od Veljeg Dubokog do Pernice u Međurječju. Tom prilikom su konstatovane 122 vrste, 15 jetrenjača i 107 pravih mahovina, predstavnika 77 rodova i 34 familije. U tom radu, više od 10% registrovanih taksona odnosno 14 vrsta, prikazane su po prvi put za floru mahovina Crne Gore.

Dosadašnja saznanja kanjona Mrtvice ukazuju da se radi o veoma značajnom području bogatog biodiverziteta, koje između ostalog karakteriše i interesantna flora mahovina koju čini 16 jetrenjača (Tabela 9) i 115 pravih mahovina (114 vrsta i 1 varijetet) (Prilog 1) (literaturni podaci, terenski rad). Od konstatovanih taksona najveći značaj imaju: *Grimmia laevigata* (Brid.) Brid. i *Tortula truncata* (Hedw.) Mitt. jer predstavljaju recentne nalaze, poslije više od 90 godina kada su prikazane za područje Herceg Novog; *Loeskeobryum brevirostre* (Brid.) M.Fleisch. i *Stereodon pratensis* (W.D.J.Koch ex Spruce) Warnst. su poznate jedino iz kanjona Mrtvice; *Ulota crispa*. i *Campyliadelphus chrysophyllus* su zaštićene zakonom u Crnoj Gori (*Campyliadelphus chrysophyllus* ima šire rasprostranjenje u Crnoj Gori, nije ugrožena tako da će u narednoj, revidovanoj listi zaštićenih taksona izgubiti status zaštite); ***Grimmia fuscolutea* Hook.**, zaštićena zakonom u Crnoj Gori, prema Crvenoj listi mahovina Evrope je ranjiva vrsta (jedini podatak iz Mrtvice).

Vrste od međunarodnog i nacionalnog interesa

Stereodon pratensis vrste poznate jedino iz kanjona Mrtvice;

Ulota crispa. i *Campyliadelphus chrysophyllus* su zaštićene zakonom u Crnoj Gori;

Grimmia fuscolutea zaštićena zakonom u Crnoj Gori, prema Crvenoj listi mahovina Evrope je ranjiva vrsta (jedini podatak iz Mrtvice).

Od velikog broja vrsta, posebno su značajne one čija se brojnost u Evropi znatno smanjila pa se nalaze na tzv. "Crvenim listama". U kanjonu Morače konstatovao je 17 taksona - 12 pravih mahovina i 5 jetrenjača koje se u "Crvenoj knjizi mahovina Evrope" (Stewart, 1995) tretiraju kao ugrožene (*Campyliadelphus chrysophyllus*, *Scapania aequiloba*), kritički ugrožene (*Athalamia hyalina*), kao vrste sa manjim rizikom ugroženosti (*Hygroamblystegium tenax*, *Bryum canariense*, *Cynodontium polycarpon*, *Fontinalis antipyretica*, *Pseudoleskea radicata*, *Rhodobryum roseum*, *Timmia austriaca*), ranjive (*Neckera pennata*, *Leiocolea collaris*, *Leiocolea bantriensis*, *Leiocolea turbinata*) i vrste o kojim ima nedovoljno podataka (*Amblystegium confervoides*, *Neckera pumila*, *Philonotis arnellii*).

U kanjonu rijeke Morače rastu mahovine (17 taksona) koje do danas nisu zabilježene nigdje više na teritoriji Crne Gore, pa se stoga većina ovih vrsta, u skorijoj budućnosti, mogu tretirati kao „kandidati“ za listu zaštićenih vrsta. To su: *Dicanella subulata*, *Ditrichum pallidum*, *Platygyrium repens*, *Rhynchostegium rotundifolium*, *Scleropodium cespitans*, *Physcomitrella patens*, *Grimmia crinita*, *G. donniana*, *Pseudoleskeella rupestris*, *Orthotrichum tenellum*, *Cirriphyllum crassinervium* var. *turgescens*, *Crossidium squamiferum* var. *pottioideum*, *Fossombronia caespitifformis*, *Lophocolea bidentata* var. *bidentata*, *Lophocolea minor*, *Riccia cavernosa* i *Tritomaria quinquedentata*.

Posebno treba istaći prisustvo mahovine *Pseudoleskeella rupestris* (Berggr.) Hedenäs & L. Söderstr. koja je nova vrsta za Balkansko poluostrvo.

Dosadašnja briološka istraživanja kanjona rijeke Morače ukazala su da na ovom području raste 1/3 ukupnog broja mahovina koje su prepoznate u flori naše države, Crne Gore. Ovaj podatak ukazuje da se radi o terenu koji karakteriše visok stepen diverziteta flore mahovina. Osim toga, nije mali broj taksona (više od 20) koji su zabilježeni po prvi put za floru Crne Gore (Vidi opise najznačajnijih vrsta mahovina sa područja Morače u Prilogu br. 2.). Stoga je ovo područje briološki veoma interesantno, a ujedno i u velikoj mjeri nepoznato i nedovoljno istraženo jer je praksa pokazala da se skoro svakim novim izlaskom na teren utvrdi po neka nova vrsta za floru ovog područja ili floru naše države.

Natura 2000 staništa

Od međunarodno značajnih staništa, u kanjonu Mrtvice, na više lokacija prepoznata su mjesta sa sedrenim naslagama i barijerama, koja čine rijetke prirodne fenomene prikazane u formi sedimentnih krečnjačkih stijena šupljikave teksture u čijem formiranju učestvuju bakterije, alge, mahovine i drugi organizmi. I u našoj zemlji, ovaj tip staništa je rijedak i najčešće zauzima male površine. Formira se u čistim i hladnim, brdskim i planinskim izvorima i vodotocima, na neravninama u rječnim koritima ili na mjestima gdje se voda prelijeva preko fizičkih barijera. Za formiranje sedre ili sige potrebni su specifični uslovi, s tim da je i proces njihovog "rasta" spor - godišnji rast ovih naslaga mjeri se milimetrima. Staništa sa sedrom su veoma osjetljiva na promjene u životnoj sredini, pa se smatraju ugroženim i od značaja za zaštitu na nacionalnom i međunarodnom nivou. Po Direktivi o očuvanju prirodnih staništa i divlje flore i faune EU staništa sa sedrom svrstana su u poseban tip NATURA 2000 staništa - 7220 *Okamenjeni izvori sa formacijama sedre (Cratoneurion)*. Na ovom tipu staništa apsolutno dominiraju mahovine, dok su vaskularne biljke rijetke (poput *Pseudofumaria alba*, *Epilobium alsinifolium*, *Chaerophyllum hirsutum*, *Angelica sylvestris*; na ravnim izvorštima mogu da se nađu elementi vegetacije izvorišta (*Montio-Cardaminetea*) ili okolnih tresava). Indikatorske vrste mahovina su: *Cratoneuron filicinum*, *Palustriella commutata* (= *Cratoneuron commutatum*), *Eucladium verticillatum*, *Gymnostomum recurvirostrum*, vrste roda *Philonotis* i *Scorpidium*, *Bryum pseudotriquetrum* i druge. U nekoliko najreprezentativnijih lokacija u Crnoj Gori, na kojima su formirane debele naslage sedre, spadaju Bijeli Nerini u kanjonu Mrtvice. Na vreli Bijeli Nerini identifikovane su 43 vrste, od čega su 3 jetrenjače, a 40 vrsta su prave mahovine.

Preporuke

Iako kanjon Mrtvice nije "uzurpiran" izgradnjom i još uvijek ima iskonsku ljepotu jer je prirodnog izgleda, u narednom periodu neophodno je uspostaviti monitoring vrsta i staništa koja su od značaja. Za vrste za koje je ocijenjeno da su rijetke i ugrožene, potrebno je procijeniti njihov status i napraviti akcijske planove zaštite i očuvanja (*Grimmia laevigata*, *Grimmia fuscolutea*, *Tortula truncata*, *Loeskeobryum brevirostre*, *Stereodon pratensis*, *Ulota crispa*).

FAUNA

U narednim potpoglavljima koja su strukturirana po taksonomskim grupama dat je opis faune na području Kanjona rijeke Mrvice sa okolinom, kao I dio rijeke Morače na teritoriji opštine Kolašin iz ekspertskih izvještaja koji su urađeni na osnovu terenskih istraživanja tokom 2022 godine.

MALAKOFAUNA

Kanjoni crnogorskih rijeka sa svojom specifičnom kombinacijom geomorfoloških, geoloških, pedoloških, hidroloških, klimatskih i istorijskih faktora predstavljaju refugijalna staništa i najznačajnije centre diverziteta faune Gastropoda (puževi).

Kanjoni se odlikuju specifičnim ekosistemima, surovim uslovima za život i opstanak mnogih grupa organizama pa tako i grupe Gastropoda (puževi), koja zahvaljujući svojim širokim adaptivnim sposobnostima opstaje. Ono po čemu se kanjoni razlikuju od ostalih ekosistema, je njihova očuvanost i izuzetna privlačnost istraživanja kakav je i kanjon Mrvice.

O fauni Gastropoda kanjona Mrvice, nažalost, vrlo malo se zna. Ova grupa organizama nije sistematski proučena, tako da nema publikovanih radova osim pojedinih podataka koji su stari po više decenija.

Tokom terenskih istraživanja predmetnog područja, sakupljen je malakološki materijal, veći primjerci puževa sa ljušturama i puževi golači sakupljeni su ručno pojedinačno ispod trulog lišća, na kamenju i ispod njega, u stelji, na kori stabala, na livadi. Sakupljene su i prazne ljušture puževa, sitniji primjerci puževa dobijeni su selektivnim sijanjem zemlje i ispiranjem. Materijal puževa fiksiran je u 70% alkoholu.

Materijal je sakupljen na nekoliko lokaliteta duž kanjona Mrvice: Mrtvo Duboko, Zeleni Vir, dolina rijeke Mrvice, Velje Duboko i dr.

Determinacija je urađena na osnovu habitusa puževa, prevashodno prema karakteristikama ljuštura, dok je determinacija puževa golača urađena na osnovu građe polnog aparata. Determinisanje je vršeno uz pomoć ključa po Jože Boleu (Ljubljana, 1969.), a kao pomoćni ključevi korišćeni su i oni po Jaroslantu Urbaskom (Lublin, 1946.) i Erwin Stresemannu (Berlin, 1967.).

Tokom naših istraživanja registrovano je 12 vrsta puževa od kojih je 9 vrsta sa ljušturama i 3 vrste puža golača, iz 11 rodova, odnosno 9 familija. Među kojima je 4 endemične vrste. Dvije vrste puža: *Helix vladika* i *Malacolimax mrazeki* su zaštićene nacionalnim zakonom.

Makrofauna sliva rijeke Morače, pored brojnih grupa sačinjava i grupa Gastropoda.

Istraživanja kopnenih i vodenih puževa su vršili više istraživača, kako domaćih (Radovanović) tako i inostranih (Guttenberger, Schütt i dr.). Opisano je dosta novih vrsta za nauku, kao i endemičnih vrsta za ovo područje naročito za donji dio sliva rijeke Morače.

Karakteristike nekih kanjonskih populacija puževa

Izrazito gusta populacija susreće se kod vrste *Pomatias elegans* samo na lokalitetu Kanjona Mrvice na čijim je padinama ova vrsta kopnenog puža veoma brojna i česta, dok je na nekoliko drugih lokaliteta ova vrsta zastupljena pojedinačno ili sa nekoliko primjeraka, naročito na livadama i ostalim lokalitetima koja su gažena ili na neki drugi način predjena. U uzorcima najčešće dominiraju vrste familije *Helicidae*, i to naročito vrsta *Helix secernenda* krupni kopnjeni puž koji je nalažen često ali u manjem broju primjeraka, a zatim slijede vrste familija *Pomatiasidae* i *Clausilidae*. Od puževa golača, dominantna je vrsta *Limax cinereoniger* naročito u šumskim ekosistemima, zatim vrsta *Malacolimax mrazeki* endemična vrsta puža golača koja takodje karakteristična za istraživano područje, zatim mnoge druge vrste puževa golača koje su konstatovane na ovom područje neke od njih i po i prvi put. Veoma je raznovrsna i kvalitativno bogata skupina puževa u vodenim ekosistemima od kojih su uglavnom sve endemične vrste puževa, neke od njih su i balkanski endemi.

Vrste od međunarodnog i nacionalnog značaja

Helix vladika i *Malacolimax mrazeki*

Vrste su zaštićene Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. list RCG", br. 76/06).

Komercijalne vrste na području istraživanja

Relativno mali broj vrsta puževa koristi se u direktnoj ljudskoj ishrani, i odnose se na najkrupnije vrste puževa od 3 vrste jestivih puževa na ovom prostoru uselo Mrvo Duboko registrovana je jedna vrsta: *Helix pomatia* L.1758 (vinogradski puž).

Helix pomatia vinogradarski puž (ili puž iz Burgonje) je krupan, prečnika ljuštore oko 45 mm (39-50), visine 38-45 mm, masa životinje dostiže i 40 g. Ljuštura je čvrsta, loptasta. Boja ljuštore je žućkastomrka, na suncu pobijeli, neravnomjerno je izbrazdana jedva vidljivim spiralnim linijama. Ljuštura ima 4,5-5 zavoja, a njen otvor je okruglast. U Francuskoj ga zovu „veliki beli“. Dio tijela koji izlazi iz ljuštore je žućkastomrke do sivkastožute boje, površina glave i stopala je neravna, granulisana. Tokom hibernacije izlučuje čvrsti, krečni operkulum kojim zatvara ljušturu. Nije isključivo noćna životinja. Polaže 30-60 jaja. Potrebno mu je 27-28 mjeseci dok ne dostigne veličinu odraslog, a može da se razmnožava posle tri do četiri godine. Živi na visini do 1200 m (po nekim podacima i do 1800 m).

Rasprostranjenje: Rasprostranjen je u cijeloj Evropi. Vinogradarski puževi se mogu najlakše pronaći u večernjim satima, kada puži u potrazi za hranom. Prozvani su vinogradarskim puževima, u mnogim jezicima, (kao i u našem) jasno je, jer se često mogu naći u vinogradima. mada, možemo ih pronaći svuda. Živi u šumi, žbunju, otvorenim staništima, često se može videti duž reka.

Faktori ugrožavanja: Jestive puževe, osim pretjeranog i neplanskog sakupljanja, ugrožavaju i drugi faktori: zagađenje životne sredine, uništavanje staništa gajenjem istovrsnih poljoprivrednih kultura.

Tabela 10. Pregled utvrđenih vrsta puževa (Gastropoda) na istraživanom području⁸. Pregled kategorija IUCN statusa u Evropi (IUCN, 2016); Kategorije LC-least concern) i Lista zaštićenih vrsta u Crnoj Gori.

Latinski naziv vrste	Lokalitet	Nacionalni status zaštite	endem	IUCN
<i>Helix vladika</i> Kobelt, 1898	Mrtvo Duboko	da	Crne Gore	LC
<i>Theodoxus fluviatilis fluviatilis</i> (Linnaeus, 1758)	Rijeka Mrtvica			LC
<i>Cepaea (Austrotachea) vindobonensis</i> (Pfeiffer, 1828)	Dolina Rijeke Mrtvice, selo Kremaš, Međuriječje		Crne Gore	LC
<i>Monacha cartusiana</i> (O. F. Müller, 1774)	Zeleni Vir, dolina Rijeke Mrtvice, izvor			LC
<i>Pomatias elegans</i> (O. F. Müller, 774)	Velje Duboko			LC
<i>Xerolenta obvia</i> Menke, 1828	Zeleni Vir			LC
<i>Helix pomatia</i> Linnaeus, 1758	Dolina rijeke Mrtvice, Velje Duboko			LC
<i>Malacolimax mrazeki</i> Simroth, 1904	Velje Duboko, dolina rijeke Mrtvice	da	Crne Gore	LC
<i>Poiretia cornea</i> Brumati, 1839	Mrtvo Duboko, dolina rijeke Mrtvice, Zeleni Vir, Rovci			LC
<i>Paraegopis albanicus</i> (Rossmassler, 1835)	Mrtvo Duboko, rijeke Morača		Balkanski endem	LC
<i>Deroceras agreste</i> (Linnaeus, 1758)	Mrtvo Duboko			LC
<i>Arion silvaticus</i> Lohmander, 1937	Velje Duboko			LC

⁸ IUCN statusa u Evropi (IUCN, 2016); Kategorije LC-least concern) i Lista zaštićenih vrsta u Crnoj Gori.

Slika 45..*Paraegopis albanicus*

ENTOMOFAUNA

Istraživanje faune insekata na teritoriji planiranog zaštićenog područja, s posebnim osvrtom na zaštićene, endemske, rijetke i ugrožene vrste, kao i identifikacija faktora koji ugrožavaju diverzitet i mogu dovesti do nestanka pojedinih vrsta, rađena je tokom 2022. godine. Evidentirano je prisustvo sto osamdeset jedan takson insekata, od toga dvadeset jedna krovna vrsta.

Fauna insekata na području slivnog basena rijeka Mrtvice i rijeke Morače na teritoriji Opštine Kolašin slabo je istaržena. Za pojedine grupe ne postoje dostupni literaturni podaci, dok su za druge dati u okviru studija šireg područja. Pavićević i Pešić (2011) daju podatke o fauni Coleoptera. Gligorović (2015), Gligorović (2016) i Pešić i sar (2017) daju podatke o vilinim konjicima (Odonata) koji obuhvataju i istraživano područje. Gligorović, A. i sar. (2017) publikuju podatke o fauni bubamara (Coccinellidae) koji uključuju istraživanu oblast. Gligorović, B. Gligorović, A, Jakšić, Roganović, Malidžan, S. (2019) sprovedli su istraživanja na ovom području o vrstama Coleoptera, Lepidoptera i Odonata sa Ankesa II i IV Natura 2000 mreže. Gligorović, A. (2021) daje podatke o pojedinim vrstama bubamara (Coccinellidae) iz oblasti Kolašina.

Tokom 2022. godine sprovedena su istraživanja faune insekata na teritoriji slivnog područja rijeka Morače i Mrtvice na teritoriji Opštine Kolašin. Istraživanje je sprovedeno na 32 lokaliteta sa različitim tipovima habitata: 18 vodenih i 14 kopnenih. Na 9 lokaliteta evidentiran je antropogeni uticaj različitog inteziteta. Prisustvo očuvanih habitata ili njihovih fragmenata omogućava veliku taksonomsku i ekološku raznovrsnost insekata na istarženom području

Tokom istraživanja i na osnovu literature evidentiran je sto osamdeset jedan (181) takson insekata. od čega dvadeset šest (26) vrsta vilinih konjica (Odonata), četrdeset tri vrste leptira i moljaca (Lepidoptera), sedamnaest (17) vrsta vodenih stjenica (Heteroptera), pedeset pet (55) vrsta tvrdokrilaca (Coleoptera), petnaest (15) vrsta pravokrilaca (Orthoptera), dvije (2) vrste bogomoljki (Mantodea) i dvadeset četiri (24) taksona opnokrilaca (Hymenoptera). Spisak vrsta nije konačan, tako da je u narednom periodu potrebno sprovesti detaljna istraživanja faune insekata u ovoj oblasti.

Vilini konjici (Odonata)

Fauna vilinih konjica (Odonata) u akvatičnim staništima (potoci, rijeka, izvori, bare i lokve) na teritoriji obuhvaćenoj studijom istražena je tokom 2022 godine. Na osnovu terenskih istraživanja i podataka iz literature u akvatičnim habitetima na slivnom području rijeke Mrtvice i Morače na teritoriji Opštine Kolašin evidentirano prisustvo 26 vrsta vilinih konjica, vretena i djevica (Odonata).

Tabela 11. Popis vrsta Odonatan a istraživanom području

<i>Calopteryx virgo</i> (Linnaeus, 1758)	<i>Sympetma fusca</i> (Vander Linden, 1820)
<i>C. splendens</i> (Harris, 1780)	<i>Ischnura elegans</i> (Vander Linden, 1820)
<i>Platycnemis pennipes</i> (Pallas, 1771)	<i>Enallagma cyathigerum</i> (Charpentier, 1840)
<i>Lestes barbarous</i> (Fabricius, 1798)	<i>Erythromma najas</i> (Hansemann, 1823)
<i>L. sponsa</i> (Hansemann, 1823)	<i>Aeshna cyanea</i> (Müller, 1764)
<i>Aeshna affinis</i> Vander Linden, 1820	<i>Cordulegaster heros</i> Theischinger, 1979
<i>Aeshna mixta</i> Latreille, 1805	<i>Libellula depressa</i> Linnaeus, 1758
<i>Anax imperator</i> Leach, 1815	<i>Libellula fulva</i> Müller, 1764
<i>Caesiaeschna microstigma</i> (Schneider, 1845)	<i>Orthetrum coerulescens</i> (Fabricius, 1798)
<i>Gomphus schneiderii</i> Selys, 1850	<i>Sympetrum sanguineum</i> (O. F. Müller, 1764)
<i>Onychogomphus forcipatus</i> (Linnaeus, 1758)	<i>S. flaveolum</i> (Linnaeus, 1758)
<i>Somatochlora meridionalis</i> Nielsen, 1935	<i>S. striolatum</i> (Charpentier, 1840)
<i>Cordulegaster bidentata</i> Selys, 1843	<i>Crocothemis erythraea</i> (Brullé, 1832)

Slika 22. *Calopteryx virgo*

Slika 23. *Calopteryx splendens*

Slika 24. *Ischnura elegans*

Slika 25. *Platycnemis pennipes*

Slika 26. *Enallagma cyathigerum*

Slika 27. *Aeshna cyanea*

Slika 28. *Anax imperator*

Slika 29. *Onychogomphus forcipatus*

Slika 30. *Aeshna affinis*

Slika 31. *Libellula depressa*

Lepidoptera

Tabela 12. Popis vrsta Lepidoptera a istraživanom području

<i>Carcharodus alceae</i>	<i>Pieris brassicae</i> (Linnaeus, 1758)
<i>Erynnis tages</i> (Linnaeus, 1758)	<i>Pieris napi</i> (Linnaeus, 1758)
<i>Gegenes pumilio</i> (Hoffmannsegg,	<i>Pieris rapae</i> (Linnaeus, 1758)
<i>Pyrgus serratule</i> (Rambur, 1839)	<i>Aricia agestis</i> (Denis & Schiffermüller, 1775)
<i>Iphiclides podalirius</i> (Linnaeus, 1758)	<i>Cupido argiades</i> (Pallas, 1771)
<i>Papilio machaon</i> (Linnaeus, 1758)	<i>Lycaena phlaeas</i> (Linnaeus, 1761)
<i>Parnassius apollo</i> Linnaeus, 1758	<i>Phengaris arion</i> (Linnaeus, 1758)
<i>Parnassius mnemosyne</i> (Linnaeus, 1758)	<i>Plebejus idas</i> (Linnaeus, 1761)
<i>Anthocharis cardamines</i> (Linnaeus, 1758)	<i>Plebejus pylaon</i> (Fischer de Waldheim, 1832)
<i>Aporia crataegi</i> (Linnaeus, 1758)	<i>Polyommatus icarus</i> (Rottemburg, 1775)
<i>Colias crocea</i> (Fourcroy, 1785)	<i>Coenonympha pamphilus</i> (Linnaeus, 1758)
<i>Gonepteryx rhamni</i> (Linnaeus, 1758)	<i>Melitaea phoebe</i> (Denis & Schiffermüller, 1775)
<i>Leptidea sinapis</i> (Linnaeus, 1758)	<i>Nymphalis antiopa</i> (Linnaeus, 1758)
<i>Satyrrium pruni</i> (Linnaeus, 1758)	<i>Nymphalis polychloros</i> (Linnaeus, 1758)
<i>Aglais io</i> (Linnaeus, 1758)	<i>Polygonia c-album</i> (Linnaeus, 1758)
<i>Argynnis adippe</i> (Denis & Schiffermüller, 1775)	<i>Vanessa atalanta</i> (Linnaeus, 1758)
<i>Erebia ligea</i> (Linnaeus, 1758)	<i>Vanessa cardui</i> (Linnaeus, 1758)
<i>Euphydryas aurinia</i> (Rottemburg, 1775)	<i>Euplagia quadripunctaria</i> (Poda, 1761)
<i>Hypodryas maturna</i> (Linnaeus, 1758)	<i>Epicallia villica</i> (Linnaeus, 1758)
<i>Issoria lathonia</i> (Linnaeus, 1758)	<i>Lasiommata megera</i> (Linnaeus, 1764)
<i>Limenitis reducta</i> (Staudinger, 1901)	<i>Melanargia galathea</i> (Linnaeus, 1758)
<i>Maniola jurtina</i> (Linnaeus, 1758)	

Slika 32. *Aporia crataegi*

Slika 33. *Colias croceus*

Slika 34. *Pieris rapae*

Slika 35. *Gonepteryx rhamni*

Slika 36. *Leptidea sinapis*

Slika 37. *Plebejus pylaon*

Slika 38. *Polyommatus icarus*

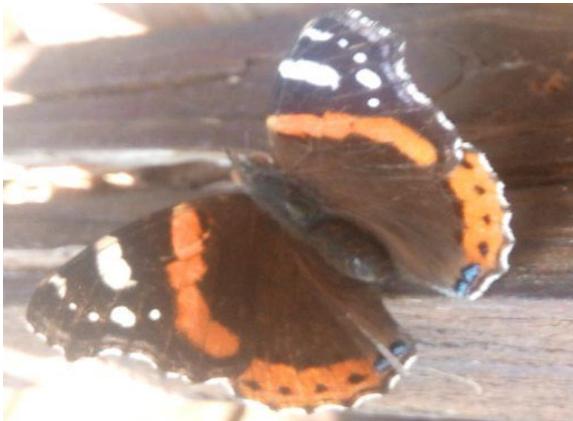
Slika 39. *Aglais io*

Slika 40. *Vanessa cardui*

Slika 41. *Lasiommata megera* (

Slika 42. *Vanessa*

Slika 43. *Coenonympha pamphilus*

Slika 44. *Melanargia galathea*

Slika 45. *Maniola jurtina*

Coleoptera

U različitim tipovima terestričnih i akvatičnih habitata evidentirano je 55 vrsta tvrdokrilaca (Coleoptera). Da bi se utvrdio ukupan broj prisutnih vrsta na ovom području je neophodno sprovesti detaljnija istraživanja.

Tabela 13. Spisak prisutnih vrsta Coleoptera na istraživanom području

<i>Coccinella septempunctata</i> (Linnaeus, 17589)	<i>Hippodamia (Adonia) variegata</i> (Goeze, 1777)
<i>Coccinella undecimpunctata</i> 8Linnaeus, 17589	<i>Hippodamia tredecimpunctata</i> (Linnaeus, 1758)
<i>Halyzia sedecimguttata</i> (Linnaeus, 1758	<i>Oenopia (Syncharmonia) conglobata</i> (Linnaeus, 1758)
<i>Harmonia axyridis</i> (Pallas, 1773)	<i>Propylaea quatuordecimpunctata</i> (Linnaeus, 1758)
<i>Brumus quadripustulatus</i> (Linnaeus, 1758)	<i>Psyllobora vigintiduopunctata</i> (Linnaeus,1758)
<i>Chilocorus bipustulatus</i> (Linnaeus, 1858)	<i>Vibidia duodecimgutata</i> (Poda, 1761)
<i>Coccidula rufa</i> (Herbst, 1783)	<i>Tytthaspis sedecimpunctata</i> (Linnaeus,17619
<i>Adalia bipunctata</i> (Linnaeus, 1758)	<i>Oryctes nasicornis</i> (Linnaeus, 1758)
<i>Adalia decempunctata</i> (Linnaeus, 1758)	<i>Blastophagus piniperda</i> (Linnaeus, 1758)
<i>Epilachna argus</i> (Goeffroy, 1762)	<i>Rosalia alpina</i> (Linne 1758)
<i>Subcoccinella vigintiquatuorpunctata</i> (L.1758)	<i>Cerambyx cerdo</i> (Linnaeus, 1758)
<i>Clitostethus arcuatus</i> (Rossi, 1794)	<i>Lucanus cervus</i> (Linnaeus, 1758)
<i>Nephus quadrimaculatus</i> (Herbst, 1783)	<i>Dorcus parallelipedus</i> (Linnaeus, 1758)
<i>Nephus (Bipunctatus) bipunctatus</i> Kugelann, 1794	<i>Morimus funereus</i> (Mulsant, 1863)
<i>Scymnus rubromaculatus</i> Goeze, 1777	<i>Osmoderma ermita/barnabita</i> (Scopoli, 1763)
<i>Hydroporus pubescens</i> (Gyllenhal, 1808)	<i>Melolontha. melolontha</i> (Linnaeus, 1758)
<i>Graptodytes pictus</i> (Fabricius, 1787)	<i>Hylesinus linearis</i> (Erichson, 1836)
<i>Agabus bipustulatus</i> (Linnaeus, 1767)	<i>Hylobius abietis</i> (Linnaeus, 1758)
<i>Agabus guttatus</i> (Paykull, 1798)	<i>Ips acuminatus</i> (Gyllenhal, 1827)
<i>Scarodytes halensis</i> (Fabricius, 1787)	<i>Ips amitinus</i> (Eichhoff, 1872)
<i>Acilius sulcatus</i> (Linnaeus, 1758)	<i>Ips sexdentatus</i> (Boerner, 1776)
<i>Dytiscus dimidiatus</i> Bergsträsser, 1778	<i>Orthotomicus saturalis</i> (Gyllenhal, 1827)
<i>Cybister lateralimarginalis</i> (DeGeer, 1774)	<i>Pityogenes bidentatus</i> (J.F.W.Herbst, 1783
<i>Laccobius obscuratus</i> (Rottenberg, 1874)	<i>Pityogenes chalcographus</i> (Linnaeus,1761)
<i>Berosus affinis</i> Brullé, 1835	<i>Pityogenes quadridens</i> (Hartig, 1834)
<i>Anacaena limbata</i> (Fabricius, 1792)	<i>Pityophthorus pityographus</i> (Ratzeburg,1837)
<i>Hydrophilus piceus</i> (Linnaeus, 1758)	<i>Calosoma sycophanta</i> (Linnaeus, 1758)
<i>Gyrinus substriatus</i> Stephens, 1828	

Slika 46. *Coccinella septempunctata*

Slika 47. *Harmonia axydris*

Slika 48. *Calosoma sycophanta*

Slika 49. *Dorcus parallelipedus*

Heteroptera

Na području obuhvaćenom studijom istražena je fauna vodenih Heteroptera. U različitim tipovima vodenih habitata utvrđeno je prisustvo 17 vrsta. Na teritoriji budućeg zaštićenog područja potrebno je sprovesti dodatna istraživanja ove grupe organizama. Spisak prisutnih vrsta Heteroptera

Tabela 14. Spisak prisutnih vrsta Heteroptera na istraživanom području

<i>Nepa cinerea</i> Linnaeus, 1758	<i>Notonecta maculata</i> Fabricius, 1794
<i>Ranatra linearis</i> (Linnaeus, 1758)	<i>Lethocerus patruelis</i> (Stal, 1854)
<i>Corixa punctata</i> (Illiger, 1807)	<i>Hydrometra stagnorum</i> (Linnaeus, 1758)
<i>Hesperocorixa linnaei</i> (Fieber, 1848)	<i>Velia affinis filippi</i> (Tamanini, 1947)
<i>Hesperocorixa parallela</i> (Fieber, 1860)	<i>Aquarius najas</i> (De Geer, 1773)
<i>Sigara nigrolineata</i> (Fieber, 1848)	<i>Gerris lacustris</i> (Linnaeus, 1758)
<i>Sigara lateralis</i> (Leach, 1817)	<i>Gerris thoracicus</i> (Schummel, 1832)
<i>Sigara falleni</i> (Fieber, 1848)	<i>Gerris costae</i> (Herich-Schaeffer, 1850)
<i>Notonecta glauca</i> Linnaeus, 1758	

Slika 50. *Lethocerus patruelis*

Hymenoptera

Dvadeset četiri taksona (24) opnokrilaca (Hymenoptera) registrovano je tokom terenskih istraživanja sprovedenih za potrebe izrade ove studije. Fauna opnokrilaca na slivnom području Mrtvice i Morače na teritoriji Opštine Kolašin sporadično je istražena i neophodno je sprovesti detaljna istraživanja ove grupe insekata. Spisak vrsta Hymenoptera

<i>Vespa crabro</i> Linnaeus, 1758	<i>Formica rufibarbis</i> (Fabricius, 1793)
<i>Vespula vulgaris</i> (Linnaeus, 1758)	<i>Formica pratensis</i> (Retzius, 1783)
<i>Vespula germanica</i> (Fabricius, 1793)	<i>Camponotus vagus</i> (Scopoli, 1763)
<i>Vespula vulgaris</i> (Linnaeus, 1758)	<i>Camponotus piceus</i> (Leach, 1825)
<i>Vespula rufa</i> (Linnaeus, 1758)	<i>Camponotus ligniperda</i> (Latreille, 1802)
<i>Vespula austriaca</i> (Panzer, 1799)	<i>Myrmica spp</i> (Latreille, 1804)
<i>Dolichovespula omissa</i> (Bischoff, 1931)	<i>Manica rubida</i> (Jurine, 1807)
<i>Dolichovespula silvestris</i> (Scopoli, 1763)	<i>Leptothorax acervorum</i> (Fabricius, 1793)
<i>Polistes sulcifer</i> Zimmermann, 1930	<i>Themnothorax parvulus</i> (Schenck, 1852)
<i>Bombus campestris</i> (Panzer, 1801)	<i>Tetramorium cespitum</i> (Linnaeus, 1758)
<i>Lasius alienus</i> (Forster, 1850)	<i>Crematogaster schmidti</i> (Mayr, 1853)
<i>Lasius flavus</i> (Fabricius, 1781)	<i>Formica rufa</i> Linnaeus, 1758 (kompleks)

Orthoptera

Tokom istraživanja slivnog područja Matice i Mrtvice na teritoriji Opštine Kolašin utvrđeno je prisustvo 15 vrsta pravokrilaca (Orthoptera). Spisak vrsta nije konačan pa je potrebno sprovesti dodatna istraživanja.

Tabela 16. Spisak prisutnih vrsta Orthoptera na istraživanom području

<i>Barbitistes ockskayi</i> Charpentier, 1850	<i>Decticus verrucivorus</i> (Linnaeus, 1758)
<i>Platycleis albopunctata grisea</i> (Fabricius, 1781)	<i>Tettigonia viridisima</i> Linnaeus, 1758
<i>Acrometopa macropoda</i> (Burmeister, 1838)	<i>Pholidoptera femorata</i> (Fieber, 1853)
<i>Gryllus campestris</i> Linnaeus, 1758	<i>Sepiana sepium</i> (Yersin, 1854)
<i>Oedipoda germanica</i> (Latreille, 1804)	<i>Oecanthus pellucens</i> (Scopoli) 1763
<i>Omocestus rufipes</i> (Zetterstedt, 1821)	<i>Aiolopus strepens</i> (Latreille, 1804)
<i>Gryllotalpa gryllotalpa</i> (Linnaeus, 1758)	<i>Aiolopus thalassinus</i> (Fabricius, 1781)
<i>Chorthippus dorsatus</i> (Zetterstedt, 1821)	

Bogomoljke (Mantodea)

Na području obuhvaćenom studijom evidentirane su 2 vrste bogomoljki:

Ameles decolor (Charpentier, 1825) i *Mantis religiosa* (Linnaeus, 1758)

Slika 51. *Tettigonia viridisima*

Slika 52. *Mantis religiosa*

Vrste insekata od nacionalnog i međunarodnog značaja

Krovne vrste su značajne, jer su odabrane za očuvanje biocenoza i biotopa, pa se njihovom zaštitom štite druge vrste na tom staništu. Takođe, koriste se za odabir zaštićenih područja i definisanje minimalne površine koju treba zaštititi. Na području obuhvaćenom Studijom, odabrane su nacionalno i međunarodno značajne vrste, koje su zaštićene nacionalnom legislativom, vrste na Aneksima II i IV Natura 2000 mreže zaštićenih područja, kao i vrste koje su u kategorisane na IUCN listama.

Na području obuhvaćenom studijom identifikovana je dvadeset jedna (21) krovna vrsta. Od toga tri (4) vrste Odonata, osam (8) vrsta Lepidoptera, šest (6) vrsta Coleoptera, dvije (2) Orthoptera i jedna (1) vrsta Hymenoptera. (Tab. 1)

Šest (6) vrsta je zaštićeno nacionalnim zakonodavstvom. Deset (10) vrsta je na Aneksu II, a osam (8) je na Aneksu IV Natura 2000 mreže zaštićenih staništa i vrsta. Devetnaest (19) vrsta je kategorisano na IUCN Crvenoj listi ugroženih vrsta: jedna (1) vrsta je u kategoriji ugrožena – EN, osam (8) vrsta je u kategoriju skoro ugrožena – NT, četiri (4) u ranjiva - VU, pet (5) vrsta u kategoriju posljednja briga – LC, dvije (2) vrste nijesu evaluirane – NE. Devet (9) vrsta je zaštićeno po Bernskoj konvenciji, šest (7) je na Aneksu i šest (6) su na Aneksu II i jedna (1) je na Aneksu III. (Tab. 17.) U Studiji je dat spisak vrsta sa osnovnim karakteristikama, statusom zaštite (nacionalna legislativa, Anex II i IV Natura 2000, Bernska konvencija), ugroženosti (IUCN) ili ograničenosti areala. (Tab. 17). Za populacije ovih vrsta nijesu rađeni parametri, tako da je neophodno sprodiati detaljna istraživanja u budućem zaštićenom području.

Tabela 17. Krovne vrste (identifikovane terenskim istraživanjem tokom septembra 2020 godine). Skraćenice: Nacionalna legislativa – NL, Natura 2000 Aneks II i IV – NTAN, IUCN kategorija - IUCN, ugrožena – EN, skoro ugrožena – NT, ranjiva VU, posljednja briga – LC, nije evaluirana – NE, nedostaju podaci – DD, Endemske vrste i vrste sa ograničenom distribucijom u Evropi – EVOD, Bernska konvencija (Appendix I, II, III) – BK

Vrsta	NSZ	NTAN	EVOD	BK	IUCN
Odonata					
<i>Cordulegaster bidentata</i> Selys, 1843			X		NT
<i>Cordulegaster heros</i> Theischinger, 1979		II i IV	X	I	NT
<i>Caliaeschna microstigma</i> (Schneider, 1845)			X		NT
<i>Gomphus schneiderii</i> Selys, 1850					NT
Lepidoptera					
<i>Euphydryas aurinia</i> (Rottemburg, 1775)		II			LC
<i>Hypodryas maturna</i> (Poda, 1761)		II			VU
<i>Euplagia quadripunctaria</i> (Poda, 1761)		II		I	NE
<i>Parnassius apollo</i> (Linnaeus, 1758)		IV		II	NT
<i>Parnassius mnemosyne</i> (Linnaeus, 1758)		IV		II	NT
<i>Papilio machaon</i> Linnaeus, 1758	X				LC
<i>Iphiclides podalirius</i> Linnaeus 1758	X				LC
<i>Phengaris arion</i> (Linnaeus, 1758)		IV		II	EN
Coleoptera					
<i>Cerambyx cerdo</i> Linnaeus, 1758	X	II i IV		I i II	VU
<i>Morinus funereus</i> Mulsant, 1864		II			VU
<i>Rosalia alpina</i> Linnaeus, 1758		II i IV		I i II	LC

<i>Lucanus cervus</i> (Linnaeus, 1758)	X	II		I i III	NT
<i>Oryctes nasicornis</i> (Linnaeus, 1758)	X				LC
<i>Osmoderma ermita/barnabita</i> (Scopoli, 1763)		II i IV		I i II	NT
Hymenoptera					
<i>Formica rufa</i> (grupa vrsta) Linnaeus, 1758	X				NE
Orthoptera					
<i>Barbitistes ocskayi</i> Charpentier, 1850			X		
<i>Acrometopa macropoda</i> (Burmeister, 1838)			X		

Cordulegaster bidentata Selys, 1843 - Larve naseljavaju izvore i manje potoke sa mozaičnim dnom. Vrsta je indikator antropogenog uticaja na izvorska staništa. Vrsta je istraživanom području ugrožena zbog isušivanja potoka i kaptaze izvora.

Cordulegaster heros Theischinger, 1979 - Larve naseljavaju veće potoke i male rijeke obrasle riparijskom vegetacijom. Vrsta je istraživanom području ugrožena zbog isušivanja potoka i klimatskih promjena.

Caliaeschna microstigma (Schneider, 1845) - Larve naseljavaju izvore, potoke i male rijeke čije je dno obraslo akvatičnim makrofitama, a okolno područje riparijskom vegetacijom. Vrsta je istraživanom području ugrožena zbog isušivanja izvora, potoka i klimatskih promjena.

Gomphus schneiderii Selys, 1850 Larve naseljavaju mozaično dno rijeka i većih potoka sa stijenama, kamenjem, organskim i neorganskim detritusom, koje je dijelom obraslo vodenom vegetacijom. Vrsta je istraživanom području ugrožena zbog klimatskih promjena.

Euphydryas aurinia (Rottemburg, 1775) - Nastanjuje livade. Vrsta je ugrožena na području obuhvaćenom studijom usled zarastanja.

Hypodryas maturna (Poda, 1761) - Vrsta je rijetka. Nastanjuje livade iotvorene površine na ivici šuma u okviru šuma. Vrsta je ugrožena na području obuhvaćenom studijom usled, zarastanja.

Euplagia quadripunctaria (Poda, 1761) – Naseljava ivice šuma i žbunaste zajednice. Na području obuhvaćenom studijom, prijetnje su joj požari.

Papilio machaon Linnaeus, 1758 – Žive na livadama. Na istraženom području ugrožen je zarastanjem i požarima.

Iphioides podalirius Linnaeus 1758 – Žive na livadama. Na istraženom području ugrožen je zarastanjem i požarima.

Cerambyx cerdo Linnaeus, 1758 – Naseljava listopadne većinom hrastove šume. Na istraženom području prijetnje su sječa šume i požari.

Lucanus cervus (Linnaeus, 1758) – Naseljava listopadne većinom hrastove šume. Na istraženom području prijetnje, sječa šume i požari.

Oryctes nasicornis (Linnaeus, 1758) – Naseljava šume. Na istraženom području prijetnje, sječa šume i požari.

Osmoderma ermita/barnabita (Scopoli,1763) - Naseljava listopadne sa starim šupljim stablima. Na istraženom području prijetnje, sječa šume i požari.

***Morinus funereus* Mulsant, 1864** - Naseljava listopadne većinom bukove šume. Na istraženom području prijetnje, sječa šume i požari.

***Rosalia alpina* Linnaeus, 1758** - Naseljava listopadne većinom bukove šume. Na istraženom području prijetnje, sječa šume i požari.

***Barbitistes ocskayi* Charpentier, 1850** – Veličina tijela je do 5 cm. Na leđnoj strani tijelo je crno, dok je na trbušnoj svijetlo zeleno. Crni testerasti žbunar naseljava skoro sva staništa od ivica listopadnih ili tvrdolisnih šuma do livada obraslih žbunjem. Na istraženom području prijetnja su požari.

***Acrometopa macropoda* (Burmeister, 1838)** - Dugonogi listokrili konjić naseljava osunčana zeljasta i žbunasta staništa. Na istraženom području prijetnja su požari.

Slika 53. *Barbitistes ocskayi*

Slika 54. *Acrometopa macropoda*

Slika 55. *Papilio machaon*

Slika 56. *Euphydryas aurinia*

Slika 57. *Hypodryas maturna*

Slika 58. *Parnassius mnemosyne*

Slika 59. *Parnassius apollo*

Slika 60. *Euplagia quadripunctaria*

Slika 61. *Iphiclides*

Slika 62. *Gomphus schneiderii*

Slika 63. *Cordulegaster bidentata* ♂

Slika 64. *Formica rufa* (grupa vrsta)

Slika 65. *Morimus funereus*

Slika 66. *Lucanus cervus*

Slika 67. *Rosalia*

Slika 68. *Oryctes nasicornis*

HERPETOFAUNA i BATRAHOFAUNA

Istraživano područje pripada Moračkim planinama. Mrtvica je najvažnija desna pritoka Morače. Nastaje od više potoka na prostoru uvale (lednički cirk u pleistocenu) i istoimenog sela Velje Duboko na nadmorskoj visini od 1014m (Radojičić, 2005). Mrtvica se uliva u Moraču na nadmorskoj visini 182 m. U kanjonu Mrtvice dominira umjereno kontinentalna klima, sa jakim uticajem mediteranske, dok je na vrhovima litica prisutna alpska klima sa kratkim ljetima i hladnim vlažnim zimama.

Objekat ove studije su vodozemci i gmizavci, dvije posebne klase kičmenjaka. U Crnoj Gori vodozemci su zastupljeni sa dva reda: repati vodozemci – mrmoljci i daždevnjaci (Caudata) i žabe (Anura). Na osnovu najnovijih literaturnih podataka Crnu Goru naseljava 15 vrsta vodozemaca (6 vrsta repatih vodozemaca i 9 vrsta žaba), sa mogućim prisustvom još jedne vrste repatih vodozemaca - čovječje ribice (*Proteus anguinus*). Gmizavci su u Crnoj Gori zastupljeni sa dva reda: ljuskaši (Squamata) i kornjače (Testudines). Ljuskaši su u Crnoj Gori prisutni sa dva podreda: gušteri (Sauria ili Lacertilia) i zmije (Ophidia ili Serpentes).

Na istraživanom području registrovano je ukupno 18 vrsta vodozemaca i gmizavaca. Tome svakako doprinosi biogeografski položaj ovog područja u kome dominira umjereno – kontinentalna klima sa snažnim uticajem mediteranske; subplaninska i planinska, ali i velika raznolikost habitata, pogodnih kako za forme gmizavaca koje naseljavaju suva staništa kamenjara, prorijeđene šume, rubove polja, živice, zarasle nasipe i obode puteva, tako i močvara, čitavog niza manjih i većih lokvi, rukavaca potoka i rijeka značajnih za vodozemce, ali i gmizavce koji preferiraju ovaj tip staništa (*Natrix natrix*, *Natrix tessellata*).

Istraživanje je sprovedeno radi utvrđivanja postojećih vrsta, mogućih ugrožavajućih faktora, kao i predloga aktivnosti i mjera za očuvanje batraho- i herpetofaune istraživanog područja, a na osnovu standardnih terenskih metoda za ove dvije grupe životinja.

Utvrđivanje prisustva očekivanih vrsta vodozemaca i gmizavaca u povoljnim staništima na predmetnom području sprovedeno je metodom vizuelnog transekta i metodom pretrage uz pomoć meredova, a na osnovu standardnih metoda za procjenu diverziteta batraho- herpetofaune. Pretraga meredovom je bila sprovedena samo u pojedinim slučajevima kada je bilo potrebno potvrditi prisustvo ili determinaciju vrste. Nakon determinacije i fotografisanja, jedinke su odmah bile vraćene u stanište.

Gmizavci

Na istraživanom području registrovano je deset vrsta gmizavaca. Većina registrovanih vrsta gmizavaca su terestrične, obični zelembać i smuk su polu-arborealne vrste jer se vješto mogu penjati uz stabla na niže granje drveća i žbunja, dok se u semi-akvatične vrste ubrajaju bjelouška i ribarica, ali za razliku od bjelouške ribarica više voli vodu, gdje provodi većinu svoga vremena. Takođe, većina je vezana za šumske ekosisteme naseljavajući rubove šuma, šumske čistine, kao i otvorene osunčane terene livada i pašnjaka.

Osim poskoka (*Vipera ammodytes*) koji još uvijek nije proglašen zaštićenom vrstom u nacionalnom zakonodavstvu, ostale registrovane vrste gmizavaca su zaštićene u Crnoj Gori.

Dinarolacerta mosorensis se nalazi na dodatku II Habitat direktive i predstavljaju jednu od ciljnih vrsta u uspostavljanju Natura 2000 ekološke mreže.

Tabela 18. Spisak vrsta gmizavaca od međunarodnog i nacionalnog značaja

Vrsta	Nacionalno zakonodavstvo	Endemizam	IUCN	BERN	Habitats
Anguidae					
<i>Anguis fragilis complex</i> (Sljepić)	zaštićena vrsta			III	
Lacertidae					
<i>Podarcis muralis</i> (Zidni gušter)	zaštićena vrsta	–	LC	II	IV

<i>Dinarolacerta mosorensis</i> Mosorski gušter	zaštićena vrsta	Balkanski endem		III	II, IV
<i>Dalmatolacerta oxycephala</i> Oštroglavi gušter	zaštićena vrsta	Balkanski endem	LC	III	IV
<i>Algyroides nigropunctatus</i> Ljuskavi gušter	zaštićena vrsta	Balkanski subendem	LC	II	IV
<i>Lacerta viridis</i>	zaštićena vrsta		LC	II	IV
Colubridae					
<i>Zamenis longissimus</i> Obični smuk	zaštićena vrsta		LC		IV
<i>Coronella austriaca</i> Smukulja	zaštićena vrsta		LC	II	IV
<i>Natrix natrix</i> Bjelouška	zaštićena vrsta		LC	III	
<i>Natrix tessellata</i>	zaštićena vrsta		LC		IV
Viperidae					
<i>Vipera ammodytes</i> (Poskok)	–		LC	II	IV

Nacionalno zakonodavstvo: „Rješenje o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta“ Službeni list 76/06; IUCN (International Union for Conservation of Nature) red list; NT – gotovo ugroženi takson; LC- najmanje zabrinjavajua (posljednja briga); VU-nije kritično ugrožen ali prijete izumiranje u budućnosti; II, IV – vrsta se nalazi u navedenom appendiksu ili aneksu; BERN (Bern Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats) – (II, strogo zaštićene vrste životinja; III, zaštićene životinjske vrste); Direktiva o staništima - Council of European Communities (1992): Council Directive 92/43/EEC of 21 May 1992 on the conservation of natural habitats and of wildlife and flora Habitats Directive - 92/43/EEC.

Vrste gmizavaca od međunarodnog i/ili nacionalnog značaja

Anguis fragilis complex* (Linnaeus, 1758) - *Slepić Vrsta je zaštićena Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta (»Sl. list RCG«, br. 76/06); kategorija ugroženosti (IUCN) na regionalnom nivou: LC (posljednja briga); nalazi se na dodatku III Bernske konvencije

Ekološke osobine: Terestrična, živородna, dnevna, ali kriптиčka vrsta beznogih guštera, koja se najčešće nalazi ispod vegetacije, kamenja ili granja. Sezona aktivnosti i period reprodukcije variraju u zavisnosti od podneblja i nadmorske visine. Aktivan je uglavnom između marta i kasnog oktobra, sa kraćom sezonom aktivnosti u planinskim predjelima.

Pretežno se hrani puževima golaćima i glistama, mada može konzumirati i insekte i paukove.

Naseljava mjesta sa dosta vegetacije i vlage, kao što su livade i otvorene šume, ali se može naći i u blizini ljudskih naseobina kao što su bašte i parkovi.

***Podarcis muralis* (Laurenti, 1768) - Zidni gušter** Vrsta je zaštićena Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta (»Sl. list RCG«, br. 76/06); kategorija ugroženosti (IUCN) na regionalnom nivou: LC (posljednja briga); nalazi se na dodacima konvencija: Bernske (dodatak II) i habitatnoj direktivi - HD (dodatak IV).

Ekološke osobine: Petrikolna, oviparna vrsta, aktivna na nižim nadmorskim visinama i jugu areala od februara do novembra, dok je u planinskim predelima period aktivnosti kraći. Hrane se širokim spektrom sitnih beskičmenjaka.

Naseljava širok spektar staništa sa dovoljnom vlažnošću i bogatim zeljastim pokrivačem, uključujući i ivice šuma i čistine, žive ograde, kamenita staništa. Zidni gušter najviše voli kamenita staništa.

***Dinarolacerta mosorensis* (Kolombatović, 1886) - Mosorski gušter** Vrsta je zaštićena Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta (»Sl. list RCG«, br. 76/06); kategorija ugroženosti (IUCN) na regionalnom nivou: VU (ranjiva); nalazi se na dodacima konvencija: Bernske (dodatak III) i habitatnoj direktivi - HD (dodatak II, IV).

Ekološke karakteristike: Mosorski gušter je prevashodno planinska vrsta koja naseljava nadmorske visine iznad 1000 m, mjestimično se spuštajući, prateći povoljna staništa uglavnom refugijalnog tipa, na niže nadmorske visine od samo 270 m u kanjonima rijeka (Ljubisavljević et al. 2016). U Crnoj Gori

je zabilježen na nadmorskim visinama od 270 do 1900 m (Džukić 1989, Crnobrnja-Isailović & Džukić 1997c, Ljubisavljević et al. 2016) (Polović & Ljubisavljević, in press). Vrsta se odlikuje mozaičnom distribucijom u obliku manje ili više izolovanih biogeografskih ostrva sa pogodnim staništima na srednjim ili većim nadmorskim visinama u okviru primorskog regiona i osim istočnog, svih podregiona planinsko-kotlinskog regiona (Ljubisavljević et al., 2016).

Dalmatolacerta oxycephala (Dumeril & Bibron, 1839) – **Oštroglavi gušter** Vrsta je zaštićena Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta (»Sl. list RCG«, br. 76/06); kategorija ugroženosti (IUCN) na regionalnom nivou: LC (posljednja briga); nalazi se na dodacima konvencija: Bernske (dodatak III) i habitatnoj direktivi - HD (dodatak IV).

Oštroglavi gušter je obično do 6,5 cm dužine sa repom 1,5-2 puta dužim od tijela. Od ostalih vrsta u regionu razlikuje se po širokim parovima krljušti na donjoj strani repa. Obojenost varira od sive preko slabo zelene, intenzivne svijetlo-plave do neodređeno tamne. Neke jedinke mogu mijenjati obojenost tokom godine, tako što postaju tamnije u hladnijim uslovima. Donja strana je plava, intenzivnije obojena kod mužjaka i tamnih jedinki.

Oštroglavi gušter voli sunce i obično naseljava stjenovite predjele, litice i zidove. Poprilično je prilagodljiva vrsta. Većinom živi na nižim nadmorskim visinama, ispod 600 m, ali može se naći i u planinama iznad 1400 m. Vrlo su otporni na hladnoću i ponekad se mogu vidjeti u planinama dok još ima sniježnog pokrivača.

Lacerta viridis (Laurenti, 1768) – **zelembać** Vrsta je zaštićena Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta (»Sl. list RCG«, br. 76/06); kategorija ugroženosti (IUCN) na regionalnom nivou: LC (posljednja briga); nalazi se na dodacima konvencija: Bernske (dodatak II) i habitatnoj direktivi - HD (dodatak IV).

Ova vrsta je uvijek povezana sa bujnim biljnim pokrivačem. Naseljava ivice šumaraka, usamljene žbunove i ivice puteva, kao i obrasle površine. Može se naći i na planinama do 1500m. Vrsta je aktivna od februara do septembra. Zelembać hibernira tokom zime, najčešće u rupama u zemlji, ispod korijenja drveća ili panjeva.

Glavni razlozi ugroženosti vrste su stradanje na saobraćajnicama i putevima, urbanizacija i kolekcionarstvo.

Zamenis longissimus (Laurenti 1768) - **obični smuk** Vrsta je zaštićena Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta (»Sl. list RCG«, br. 76/06); kategorija ugroženosti (IUCN) na regionalnom nivou: LC (posljednja briga); nalazi se na dodacima konvencija: Bernske (dodatak II) i habitatnoj direktivi - HD (dodatak IV).

Ekološke osobine: Dnevna, oviparna, neotrovna, polu-arborealna zmija, koja se sreće na tlu, ali se odlično puže i po drveću. Vrsta je u proseku aktivna između marta i oktobra. Parenje se odvija tokom aprila i maja. Ženke polažu jedno leglo tokom ljeta. Juvenilne jedinke se pojavljuju krajem ljeta, početkom jeseni. Lovi sitne sisare, mada se hrani i pticama i njihovim jajima.

Široko rasprostranjena vrsta u Crnoj Gori. Javlja se uz rubove i u otvorenim listopadnim i mešovitim šumama, na kamenjarima obraslim vegetacijom, kanjonima reka, uz obrasle rubove puteva, šumske staze i ivice polja

Coronella austriaca (Laurenti, 1768) – **Smukulja** Vrsta je zaštićena Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta (»Sl. list RCG«, br. 76/06); kategorija ugroženosti (IUCN) na regionalnom nivou: LC (posljednja briga); nalazi se na dodacima konvencija: Bernske (dodatak II) i habitatnoj direktivi - HD (dodatak IV).

Smukulja preferira kontinentalnu klimu, pa se time najčešće može sresti u centralnom i sjevernom dijelu Crne Gore. Naseljava najrazličitija staništa, i poput šarke je jako tolerantna na hladnije vremenske prilike. Aktivna je uglavnom tokom dana (naročito za vrijeme oblačnog vremena, kada i lovi), i ne viđa se često jer vodi skriven način života.

Smukulja se hrani gušterima i manjim glodarima, a veoma često i mladim primjercima otrovnih zmija sa kojima dijeli staništa.

Natrix natrix Linnaeus 1758 - **Bjelouška** Vrsta je zaštićena Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta (»Sl. list RCG«, br. 76/06); kategorija ugroženosti (IUCN) na regionalnom nivou: LC (posljednja briga); nalazi se na dodacima konvencija: Bernske (dodatak III).

Ekološke osobine: Semi-akvatična vrsta koja se zadržava u blizini vodenih staništa u koja ulazi u potrazi za plijenom. Period aktivnosti zavisi od podneblja i nadmorske visine na kojoj se javlja, uglavnom traje između februara i novembra.

Neotrovnja je zmija. U ishrani dominira plijen vezan za vodenu sredinu (vodene žabe, punoglavci, ribe), ali može konzumirati i krastače, sitne sisare i guštore koje lovi u terestričnoj sredini.

Široko je rasprostranjena vrsta u Crnoj Gori, naseljava širok spektar vlažnih staništa (pored jezera, bara, močvara, rijeka) uključujući i ona pod antropogenim uticajem, kao što su kanali pored puteva, odvodni kanali, lokve.

Natrix tessellata (Laurenti, 1768) - ribarica Vrsta je zaštićena Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta (»Sl. list RCG«, br. 76/06); kategorija ugroženosti (IUCN) na regionalnom nivou: LC (poslednja briga); nalazi se na dodacima konvencija: Bernske (dodatak Ekologija: Naseljava obalni dio potoka i rijeka. Česta je i pored jezera i ribnjaka. Od vode se udaljava samo u doba parenja ili u jesen pri traženju zimskog skloništa. Dnevna i noćna vrsta, s tim što su neke populacije gotovo potpuno noćne tokom najtoplijih mjeseci u godini.

Razlozi ugroženosti: Nestanak povoljnih staništa i područja razmnožavanja.

Vipera ammodytes (Linnaeus, 1758) - **Poskok** Vrsta nije zaštićena Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta (»Sl. list RCG«, br. 76/06); kategorija ugroženosti (IUCN) na regionalnom nivou: LC (poslednja briga); nalazi se na dodacima konvencija: Bernske (dodatak II) i habitatnoj direktivi - HD (dodatak IV).

Vrsta je najčešće aktivan preko dana, tokom toplijih ljetnjih dana može biti aktivan u sumrak i tokom noći, može se popeti i na drveće do 2m visine. Nalazi se i u blizini ljudskih naselja.

Naša najotrovnija zmija, zastupljena je na području čitave Crne Gore od 0 do 2000 metara nadmorske visine.

Nestanak povoljnih staništa i područja razmnožavanja, sakupljanje i namjerno ubijanje, urbanizacija i razvoj turizma, može ugroziti opstanak ove vrste.

Slika 69..*Anguis fragilis complex*

Slika 70. *Podarcis muralis*

Slika 71. *Dinarolacerta mosorensis*

Slika 72. *Dalmatolacerta oxycephala*

Slika 73. *Lacerta viridis*

Slika.74. *Zamenis longissimus*

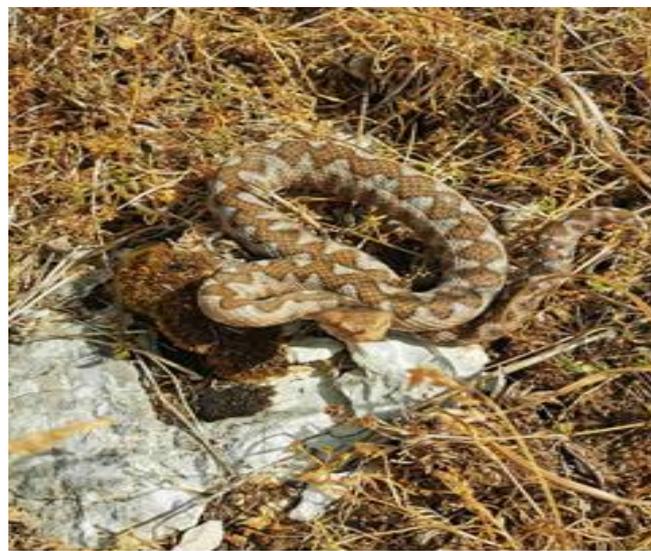
Slika 75. *Coronella austriaca*

Slika 76. *Natrix natrix*

Slika 77. *Natrix tessellata*

Slika.78. *Vipera ammodytes*

Vodozemci

Terenskim radom zabilježeno je prisustvo osam vrsta vodozemaca, osim grčke žabe koja je endemična vrsta Balkanskog poluostrva, sve ostale registrovane vrste vodozemaca se odlikuju širom distribucijom u Evropi i Evro-Aziji i ne ubrajaju se u ugrožene taksone po IUCN kategorizaciji. Žutotrbi mukač (*Bombina variegata*), kao i dvije vrste mrkih žaba (*Rana temporaria* i *R. dalmatina*) nisu zaštićene vrste u Crnoj Gori, dok se ostale vrste nalaze na listi zaštićenih vrsta u nacionalnom zakonodavstvu. *B. variegata* se nalazi na dodatku II Habitat direktive i predstavlja jednu od ciljnih vrsta u uspostavljanju Natura 2000 ekološke mreže. Manje stajaće vode u blizini šumskih ekosistema, kao i njihovi spotrotekući djelovi ili razlivi, služe kao stalna staništa ili reproduktivni centri detektovanih vrsta.

Tabela 19. Spisak vrsta vodozemaca od međunarodnog i nacionalnog značaja

Vrsta	Nacionalno zakonodavstvo	Endemizam	CITES	IUCN	Bern	Habitats
Anura Bufonidae						
<i>Bufo bufo</i> (Smeđa krastava žaba)	zaštićena vrsta	–	–	LC	III	–
Bombinatoridae						

<i>Bombina variegata</i> (Žutotrbi mukač)	–	–	–	LC	II	II, IV
Ranidae						
<i>Rana dalmatina</i> Šumska žaba	–			LC	II	IV
<i>Rana graeca</i> Grčka žaba	zaštićena vrsta			LC	III	IV
<i>Rana temporaria</i> Livadska smeđa žaba	–			LC	III	V
Hylidae						
<i>Hyla arborea</i> Gatalinka	zaštićena vrsta			LC	II	IV
Urodela Salamandridae						
<i>Salamandra salamandra</i> (Šareni daždevnjak)	zaštićena vrsta	–		LC	III	–
<i>Ichthyosaura alpestris</i> Planinski mrmoljak	zaštićena vrsta	–		LC	III	–

Nacionalno zakonodavstvo: „Rješenje o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta“ Službeni list 76/06; IUCN (International Union for Conservation of Nature) red list; NT – gotovo ugroženi takson; LC – najmanje zabrinjavajuća (posljednja briga); VU – nije kritično ugrožen ali prijete izumiranje u budućnosti; II, IV – vrsta se nalazi u navedenom appendiksu ili aneksu; BERN (Bern Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats) – (II, strogo zaštićene vrste životinja; III, zaštićene životinjske vrste); Direktiva o staništima - Council of European Communities (1992): Council Directive 92/43/EEC of 21 May 1992 on the conservation of natural habitats and of wildlife and flora Habitats Directive - 92/43/EEC.

Vrste vodozemaca od međunarodnog i/ili nacionalnog značaja

Bufo bufo Linnaeus, 1758 – smeđa krastava žaba Vrsta je zaštićena Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta (»Sl.list RCG«, br. 76/06); kategorija ugroženosti (IUCN) na regionalnom nivou: LC (posljednja briga); nalazi se na dodacima konvencija: Bernske (dodatak III).

Ekološke osobine: Terestrična vrsta, aktivna noću, ali se može pojaviti u toku dana pri velikoj vlažnosti vazduha ili kiši. Danju se krije ispod strelje, stijena i panjeva. Nakon hibernacije, u planinskim krajevima kasnije u proljeće, dešava se migracija ka različitim vodenim staništima (reproduktivnim centrima) gde se odvija masovno parenje.

Krastače se hrane različitim terestričnim beskičmenjacima, prevashodno insektima –tvdokrilcima i opnokrilcima, kao i stonogama.

Veliki broj jedinki strada pri prelasku preko saobraćajnica, koje uzrokuju fragmentaciju njihovih prirodnih staništa.

Bombina variegata Linnaeus, 1758 - žutotrbi mukač Vrsta nije zaštićena Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta (»Sl.list RCG«, br. 76/06); kategorija ugroženosti (IUCN) na regionalnom nivou: LC (posljednja briga); nalazi se na dodacima konvencija: Bernske (dodatak II) i habitatnoj direktivi - HD (dodatak II, IV).

Ekološke osobine: Dnevna vrsta, koja se često uočava u ili na ivicama mirnijih ili efemernih voda u šumskoj zoni brežuljkastih i planinskih predjela. Aktivna od marta do oktobra u zavisnosti od klimatskih faktora.

Široko je rasprostranjena vrsta u Crnoj Gori, sa češćim nalazima u planinsko-kotlinskom regionu.

Naseljava mirne, manje vode često efemerne ili antropogenog porijekla u šumskoj zoni brdsko-planinskih predela – jezerca, lokve, barice, sporiji delovi i razlivi potočića i vrela.

Rana graeca Boulenger 1891 - grčka žaba Vrsta je zaštićena Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta (»Sl.list RCG«, br.76/06); kategorija ugroženosti (IUCN) na regionalnom nivou: LC (posljednja briga); nalazi se na dodacima konvencija: Bernske (dodatak III) i habitatnoj direktivi - HD (dodatak IV).

Ekologija: Grčka žaba je vodena vrsta i nalazi se uglavnom u listopadnim i mješovitim šumama povezanim sa trajnim hladim, brzo tekućim vodama, obično bez puno vodene vegetacije. Takođe se javlja u izvorima i malim rijekama, može podnijeti i umjerene promjene staništa. Često sjedi na obalama potoka, skače u vodu kada je u opasnosti, skriva se ispod kamenja.

Rana dalmatina Fitzinger in Bonaparte 1840 – šumska smeđa žaba Vrsta nije zaštićena Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta (»Sl.list RCG«, br. 76/06); kategorija ugroženosti (IUCN) na regionalnom nivou: LC (posljednja briga); nalazi se na dodacima konvencija: Bernske (dodatak II) i habitatnoj direktivi - HD (dodatak IV).

Ekologija: Favorizuju listopadne šume sa gustom niskom vegetacijom ili pašnjacima u blizini rijeka, mogu se naći i na ivicama šuma u osunčanim djelovima. Često se nalaze na prilično vlažnim staništima, a van sezone parenja mogu se pojaviti u vrlo suvim djelovima šume. Obično hiberniraju u vodi, vrlo rijetko na kopnu.

Rana temporaria Linnaeus, 1758 – travnjača Vrsta nije zaštićena Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta (»Sl.list RCG«, br. 76/06); kategorija ugroženosti (IUCN) na regionalnom nivou: LC (posljednja briga); nalazi se na dodacima konvencija: Bernske (dodatak III) i habitatnoj direktivi - HD (dodatak V).

Ekologija: Vrsta preferira vlažnu i hladnu mikroklimu. Naseljava nizijske i planinske listopadne, četinarske i mješovite šume, livade, močvare, nadmorske visine preko 500m. Aktivna je danju i noću. Vrlo često se nalazi na otvorenim površinama kao što su bašte, vlažni pašnjaci i obradive površine. U vodena staništa ulazi samo tokom sezone razmnožavanja. R. temporaria hibernira pod vodom, zakopana u mulj vodenog basena gdje preživljavaju izvlačenjem kiseonika iz vode kroz kožu, ili pak na kopnu.

Hyla arborea (Linnaeus, 1758) – gatalinka Vrsta je zaštićena Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta (»Sl. list RCG«, br. 76/06); kategorija ugroženosti (IUCN) na regionalnom nivou: LC (posljednja briga); nalazi se na dodacima konvencija: Bernske (dodatak II) i habitatnoj direktivi - HD (dodatak IV).

Uglavnom je aktivna noću, ali ponekad je aktivna i danju kada se steknu odgovarajući uslovi, posebno kada je toplo i vlažno vrijeme. U takvim uslovima mogu se čak vidjeti kako sjede u potpunosti izložene suncu. Često provodi dan odmarajući na grančicama u okviru žbunja i drveća. Iako je pretežno stanovnik ravnica ova žaba se penje i do 1500 mnv.

Najveći razlog ugroženosti je fragmentacija, nestanak i uništavanje njihovih staništa.

Salamandra salamandra Linnaeus, 1758 – Šareni daždevnjak Vrsta je zaštićena Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta (»Sl.list RCG«, br. 76/06); kategorija ugroženosti (IUCN) na regionalnom nivou: LC (posljednja briga); nalazi se na dodacima konvencija: Bernske (dodatak III).

Ekološke osobine: Terestrična vrsta, uglavnom aktivna noću, ali se može pojaviti u toku dana pri velikoj vlažnosti vazduha ili kiši. Reproductivna sezona se odvija između proljeća i jeseni. Larve se polažu direktno u vodu (potoke bogate kiseonikom ili lokve u šumskom području), koje metamorfoziraju u juvenilne jedinke nekoliko meseci kasnije. Hibernacija, obično u grupama, se dešava na višim nadmorskim visinama između oktobra i aprila. Hrani se širokim spektrom beskičmenjaka.

Tipična silvikolna vrsta koja nastanjuje prvenstveno listopadne šume, mada se može naći i u visokoplaninskim četinarskim ekosistemima. Šareni daždevnjak se može naći u izvorima i plitkim potocima (larve) ili ispod kamenja, opalog lišća, granja (adulti) u šumama.

Ichthyosaura alpestris (Laurenti, 1768) - planinski mrmoljak Vrsta je zaštićena Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta (»Sl. list RCG«, br. 76/06); kategorija ugroženosti (IUCN) na regionalnom nivou: LC (posljednja briga); nalazi se na dodacima konvencija: Bernske (dodatak III).

Ekologija: Veoma akvatična vrsta i gotovo uvijek se nalazi u vodi ili blizu nje. Planinski mrmoljak naseljava trajne i periodične lokve kao i razlive rijeka. Ne udaljava se mnogo od vodenih ekosistema i može se naći u bližoj okolini pod korom oborenih stabala, u trulim panjevima i u rupama glodara i pod kamenjem. Razmnožavanje se odvija u relativno malim vodenim tijelima, poput bara, kanala, korita za stoku.

Razlozi ugroženosti: ova vrsta je ugrožena uslijed introdukcije ribljih vrsta u vodena staništa, kao i uslijed destrukcije reproduktivnih staništa (isušivanje, drenaža i zagađenje voda).

Slika 79. *Bufo bufo*

Slika 80. *Bombina variegata*

Slika 81. *Rana graeca*

Slika 82. *Rana dalmatina*

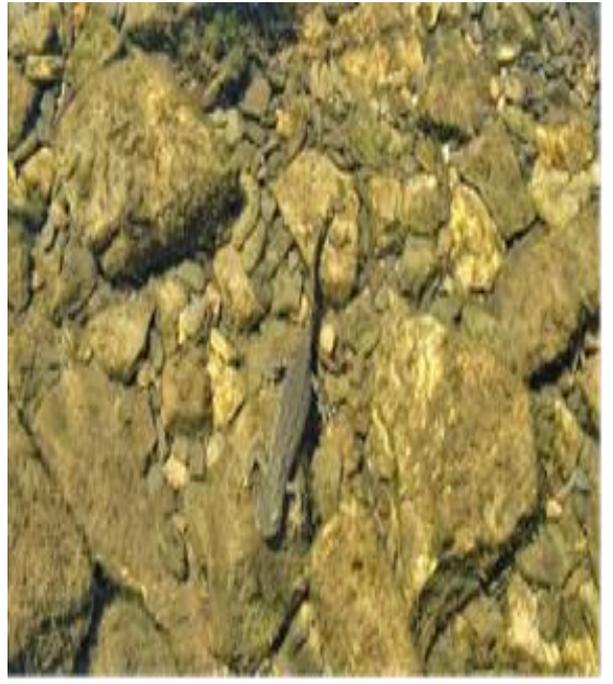
Slika 83. *Rana temporaria*

Slika 84. *Hyla arborea*

Slika 85. *Salamandra salamandra*

Slika 86. *Ichthyosaura alpestris*

Za smanjenje i eliminaciju pritiska koji negativno utiču na faunu insekata, predložene su sledeće preporuke:

- Za sprečavanje požara neophodna je povećanje odgovornosti i poboljšanje institucionalne saradnje, zatim izdvajanje većih budžetskih sredstava i unapređenje mehanizacije za gašenje požara posebno kada su u pitanju nedostupni predjeli. Uspostavljanje sistema prevencije i zaštite od požara.
- Usvajanje strategija i primjena mjera i razvoj mehanizama za sprečavanje i smanjenje uticaja klimatskih promjena.
- Očuvanje i obnova degradiranih šumskih staništa
- Razvoj stočarstva–ulaganje sredstava i subvencija za bavljenje stočarstvom. Finansijski podržati i promovisati tradicionalno stočarstvo.
- Regulisati način korišćenja vodnih resursa
- Kontrolisati aktivnosti u šumskim oblastima
- Sprovesti aktivnosti na edukaciji stanovnika kroz radionice, predavanja i postavljanje info tabli.
- Uspostavljanje mreže Natura 2000 i formirati koridore sa ostalim lokalnim područjima koji predstavljaju prirodne vrijednosti, utvrđivanje parametara populacija krovih vrsta i sprovođenje mjera zaštite. Zaštita endemskih vrsta i karakteristične planinske faune. Navedene aktivnosti neophodno je sprovesti na cjelokupnom području.
- Inventarizacija i kompletiranje lista vrsta Insekata i dopuniti podatke o značajnim vrstama. Formiranje baza i mapiranje vrsta. Navedene aktivnosti neophodno je sprovesti na cjelokupnom području
- Razviti metodologiju za monitoring pojedinih vrsta insekata, s obzirom na njihov izuzetan značaj kao polinatora, detritojeda, hrane za druge organizme kao i zbog njihovog indikatorskog potencijala.
- U slučajevima devastacije staništa i ugrožavanja vrsta definisati najugroženija staništa i vrste i sprovesti mjere konzervacije.

ZAJEDNICA MIKROFAUNE

U vodenoj fauni sliva rijeke Morače, mikrofauna je predstavljena sa 180 vrsta iz 5 grupa: Protozoa, Rotatoria, Cladocera i Copepoda. Grupa Protozoa predstavljena je sa 42 vrste iz 15 familija, svrstane u dvije klase Sarcodina (potklasa Rhizopoda i Heliozoa) i Infusoria (potklasa Ciliata). Najbrojnije vrstama su familije *Arcelidae* i *Diffugiidae*. Svi registrovani oblici predstavljaju tipične bentoske forme čije populacije ne razvijaju veliki broj individua. Ove vrste imaju široko geografsko rasprostranjenje.

Grupa Rotatoria je najbrojnija u zajednici mikrofaune sliva rijeke Morače. U ovoj grupi je registrovano oko 90 vrsta. Po broju vrsta najbrojniji rodovi su *Euchlanis* (14 vrsta), *Lecane* i *Trichocerca* (po 12 vrsta), *Testudinella* (8 vrsta), *Cephalodella* i *Colurella* (po 6 vrsta). Predstavnici ove grupe imaju široko rasprostranjenje i karakteristični su i za druge tipove vode.

Zajednica Cladocera predstavljena je sa 20 vrsta, iz familija *Daphnidae*, *Macrothricidae*, *Bosminidae* i *Chydoridae*. Najveći broj registrovanih vrsta je iz familije *Chydoridae*, 17 vrsta. Iz grupe Copepoda je zabilježeno 11 vrsta iz tri familije. Iz familije *Cuclopidae* registrovano je 8 vrsta, iz familije *Diaptomidae* 1 vrsta i iz familije *Canthocamptidae* zabilježene su 2 vrste. U zajednici dominira rod *Eucyclops*. Ovdje je registrovana rijetka vrsta *Paracyclops fimbriatus*, koja je inače karakteristična za podzemne vode.

Gotovo sve vrste imaju kosmopolitsko rasprostranjenje i nalaze se u svim tipovima slatkih voda. Zajednica pokazuje veliku raznovrsnost mada je njena brojnost vrlo mala. Među determinisanim vrstama nije zabilježen ni jedan indikator jače zagađenih voda.

ZAJEDNICA MAKROZOOBENTOSA

Zajednica makrozoobentosa predstavljena je vrstama koje pripadaju sledećim grupama: *Diptera*, *Ephemeroptera*, *Plecoptera*, *Trichoptera*, *Simuliidae*, *Coleoptera*, *Hirudinea*, *Oligocheta*, *Gammaridae*, *Gastropoda*. Po brojnosti populacija i značaju u fauni dna, izdvajaju se grupe Chironomidae (Diptera), *Ephemeroptera*, *Plecoptera* i *Trichoptera*. Najveći broj vrsta registrovan je u grupi *Trichoptera* preko 48 vrsta, *Plecoptera* je zabilježeno 37 vrsta, u okviru *Ephemeroptera* zabilježeno je 31 vrsta a od *Cironomida* 9 vrsta.

IHTIOFAUNA

Za utvrđivanje kvalitativno-kvantitativnog sastava faune riba, odnosno stanja ribljeg fonda, u rijeci Morači i njenom protoci Mrtvici kao i sakupljanje uzoraka i za druge namjene (parazitologija) lov je izvršen sa elektroagregatom (u okviru elaborata – Studije “*Ribarska osnova rijeke Morače*” (2004). Prirodnomatemički fakultet, Odsjek za biologiju, Podgorica, (gdje sam i sama bila član radne grupe)). Pored toga u ovaj izvještaj uključeni su i podaci koji su dobijeni od sportskih ribolovaca ali samo provjereni podaci. Sakupljanje uzoraka planirano je sezonskom dinamikom ali zbog vremenskih nepogoda tokom prolječne sezone uzorkovanje nije izvršeno.

Pored ovih istraživanja u analizi strukture ribljeg naselja ovog izvještaja korišćeni su podaci iz Monitoringa faune riba za potrebe okvirne directive o vodama (wfd) (2020) čiji sam takođe bila autor, zatim terenska istraživanja 2022 godine kao i zapažanja i informacije sportskog ribolovnog kluba “Kolašin i Maniro”.

Na osnovu sprovedenih istraživanja daje se popis vrsta koje su nađene kao i procjena brojnosti na osnovu uobičajenih klasa (vrlo rijetke vrste, rijetke, srednje brojne, brojne i vrlo brojne vrste). Daju se i podaci o mjestu nalaza, odnosno o rasprostranjenosti u ovim vodama.

Kvalitativno-kvantitativnog sastava faune riba u rijeci Morači i njenom slivu Rijeka Mrtvica dato je na osnovu terenskog istraživanja i takođe u ovaj izvještaj uključeni su i podaci koji su dobijeni od sportskih ribolovaca ali samo provjereni podaci.

Tabela 20. Lokacija za monitoring faune riba za potrebe Okvirne Direktive o Vodama (WFD)

Rijeka/dio sliva	Naziv lokaliteta	Oznaka na karti	GPS koordinata
Gornja Morača	Ljevišta	M1	42°52'8.37"N 19°16'27.66"E
	Međuriječje	M2	42°42'57.21"N 19°22'10.74"E
Srednji tok Morače	Na izlazu iz Platija	M3	42°36'9.52"N 19°22'49.39"E
	Manastir Duga	M4	42°33'15.64"N 19°20'14.76"E
Mrtvica	Sredina	Mr	42°43'40.01"N 19°20'55.60"E

Rijeka Morača Podaci iznešeni u ovoj studiji sa rađeni na lokalitetima Ljevišta Ovo je najuzvodniji lokalitet koji je udaljen od samog izvorišta rijeke Morače svega nekoliko stotina metara. Rijeka Morača u ovom dijelu ima relativno velik pad i njen tok karakterišu brojni brzaci i omanji virovi između njih. Fauna riba je na ovom lokalitetu bila predstavljena samo jednom vrstom, jadranskom potočnom pastrmka (*Salmo farioides*). Na ovom lokalitetu jadranska potočna pastrmka je imala relativnu biomasa CPUE - 6.591 g/m² dok je njena relativna brojnost NPUE iznosila 0.206 ind./m².

Na lokalitetu Međuriječja rijeka Morača je znatno veća nego na prethodnom i karakteriše je sporiji tok. Brzaci su znatno rjeđi, virovi su dublji i pojavljuju se tišaci i prelive. Obale su obrasle gustom žbunastom i drvenastom vegetacijom a nije primijećen negativni antropogeni uticaj. Na ovom lokalitetu detektovane su dvije vrste ribe, jadranska potočna pastrmka (*Salmo farioides*) i **mrena** (*Barbus rebeli*). Na ovom lokalitetu potočna pastrmka je bila dominantna po biomasi dok je po brojnosti bila dominantna mrena. Ukupna relativna biomasa CPUE_{tot} na ovom lokalitetu je iznosila 19.57 g/m² dok je ukupna relativna brojnosti NPEU_{tot} bila 0.55 ind./m².

U lokalitetu izlaz iz Platija u dijelu toka Morača je tipična kanjonska rijeka sa većim brzacima i tišacima dok su virovi relativno rijetki ali duboki. Lijeva obala je strma stijenska masa dok je sa desne strane šljunčana plaža i manje stijenje. Obale nemaju obrasta osim pojedinačnih žbunastih formi vrbe. Primjetan je snažan negativna antropogeni uticaj koji se ogleda u eksploataciji pijeska i šljunka te je jedan dio riječnog korita izmijenjen. Na ovom lokalitetu u uzorku smo imali tri vrste: jadransku potočnu pastrmku (*Salmo farioides*), mrenu (*Barbus rebeli*) i mekiša (*Telestes montenegrinus*).

Na ovom lokalitetu potočna pastrmka je bila dominantna po biomasi dok su mrena i mekiš bili sokoro pa jednake po ovom parametru. Po brojnosti je dominirao mekiš (*Telestes montenegrinus*). Ukupna relativna biomasa CPUE_{tot} na ovom lokalitetu je iznosila 21.86 g/m² dok je ukupna relativna brojnosti NPEU_{tot} bila 0.74 ind./m².

Na rijeci Morači na lokalitetu Manastir Duga, za razliku od prethodnog karakteriše nešto jači obrast riječnih obala kao i nešto više brzaka. Virovi su takođe prisutni a takođe je primjetan negativan antropogeni uticaj zbog eksploatacije šljunka iz riječnog korita te je oni na nekoliko mjesta izmijenjeno. Na ovom lokalitetu detektovane su četiri vrste riba: jadranska potočna pastrmka, mrena, mekiš i gaovica. Na ovom lokalitetu mekiš je bio dominantan po biomasi dok je potočna pastrmka imala vrlo blisku vrijednost ovog parametra Po brojnosti je daleko najbrojnija bila gaovica pa mekiš, mrena i na kraju potočna pastrmka. Ukupna relativna biomasa CPUE_{tot} na ovom lokalitetu je iznosila 29.74 g/m² dok je ukupna relativna brojnosti NPEU_{tot} bila 2.54 ind./m².

Rijeka Mrtvica je planinska kanjonska rijeka koji odlikuje srednje brz tok sa brojnim prelivima i virovima. Brzaci su bili rijetki. Na rijeci Mrtvici u ispitivanom dijelu nijesmo detektovali nikakve negativne antropogene uticaje. Obije riječne obale su obrasle u gustu drvenastu vegetaciju. Na ovom lokalitetu detektovali smo samo jednu vrstu riba – jadransku potočnu pastrmku. Na ovom lokalitetu jadranska potočna pastrmka (*Salmo farioides*) je imala relativnu biomasa CPUE - 4.36 g/m² dok je

njena relativna brojnost NPUE iznosila 0.08 ind. /m². Podaci od ribolovnog društva govore da je prisutan i lipljen (*Thimalus thimalus*) kojeg u našim istraživanjima nismo našli.

Tabela 21. Popis vrsta riba u gornjem toku Morače i Mrtvici

	Vrsta	Gornji tok rijeke Morače	Mrtvica
<i>Salmo farioides</i>	jadranska potočna pastrmka	+	+
<i>Barbus rebeli</i>	mrena	+	
<i>Telestes montenegrinus</i>	mekiš	+	
<i>Phoxinus sp.</i>	gaovica	+	

Rezultati hemijskih istraživanja, a potvrđuju ih i rezultati istraživanja makroinvertebrata, pokazuju da je cijeli tok rijeke Morača sve do Podgorice pogodan za egzistenciju salmonidnih vrsta riba. U ovim vodama su registrovane pastrmke mada je brojnost u pojedinim sektorima znatno smanjena. Veliki praktični značaj u ribarstvu ima izračunavanje produkcije riblje faune, a posebno produkcije vrsta koje imaju sportsko ribolovni i ekonomski značaj. Obično se u analizama u cilju procjene mogućnosti korišćenja riba obrađuju samo ekonomski najznačajnije, a na ovom području pojedine vrste imaju sportsko ribolovno-turistički značaj. Kada se radi o ovom regionu najveći značaj imaju salmonidne vrste, ali zbog prorijeđenosti njihovih populacija značajne vrste postale su i neke ciprinidne. Sama činjenica da su značajne ciprinidne vrste u odgovarajućim biotopima vrlo brojne (ranije istaknuto) upućuje na to da je pritisak sportskog ribolova na njih u optimalnim granicama, odnosno da ih dosadašnji intenzitet ne ugrožava. Zbog toga za ciprinidne (a i neke druge) vrste koje su jako brojne neće se vršiti pojedinačna procjena.

Veliki značaj u ribarstvu ima produkcija riblje faune, a posebno produkcija vrsta koje imaju sportsko ribolovni, rekreativni i ekonomski značaj. Kada se radi o ovom region najveći značaj imaju salmonidne vrste, ali zbog prorijeđenosti njihovih populacija, značajne vrste postale su i neke ciprinidne. Analiza produkcije potočne pastrmke (podaci u tabeli 21) pokazuje da je u svim lokalitetima relativno niska, mada gornji regioni ovih rijeka i njihove pritoke još uvijek imaju populacije koje po brojniosti omogućavaju da se koriste za sportski ribolov. S obzirom na kompletnu situaciju u regionu u ovom trenutku teško je očekivati veću prirodnu produkciju. Glavni razlozi za slabiju produkciju su hidrološke prilike u posljednje vrijeme i veliki antropogeni uticaj. Uticaj čovjeka se može podijeliti u tri grupe: direktni lov, pogotovo nedozvoljenim sredstvima; uticaj eksploatacije šljunka (Morača) i zagađivanje vodotoka, posebno u donjim tokovima. Treba istaći da je evidentna i nebriga u prethodnom vremenu kao i nedostatak odgovarajuće mlađi za poribljavanje što je još dodatno pogoršalo situaciju. Nadamo se da će se sa preduzimanjem odgovarajućih mjera a posebno sa poribljavanjima znatno popraviti situacija.

Godišnji prirodni prirast ribljeg fonda

Kada se planira unapređivanje i korišćenje ribljeg fonda u nekom ekosistemu neophodno je utvrditi koliki je godišnji prirodni prirast svih vrsta riba koje su interesantne za sportski ribolov ili pak u komercijalne svrhe.

Pod prirodnim prirastom podrazumjeva se povećanje populacije date vrste izraženo brojem jedinki sposobnih za reprodukciju. Opšte je poznato da tokom ontogenetskog razvoja riba, bez obzira na uzrast, veći dio ugiba ili na drugi način se isključuje iz populacije, dok samo manji nadživi i dospije do tog stadijuma da može se može reprodukovati. Upravo te jedinke predstavljaju prirodni prirast. Treba istaći činjenicu da postoje i unutrašnji faktori koji određuju prirast svih populacija, pa i ribljih, i to posebno u svrhu očuvanja i egzistencije vrsta. Međutim, postoje dvije grupe spoljnih faktora (biotski i abiotski), pod čijom kontrolom se nalaze životni procesi. Sve komponente nežive prirode označene su kao abiotski, a žive prirode kao biotski faktori. Prema tome, interakcija unutrašnjih i spoljnih faktora kontroliše sve procese unutar biocenoza, odnosno njenih komponenti (populacije). Svi procesi unutar biocenoza su sinhrono povezani, što znači da postoji ustaljen redosled uzroka i pojava. Isključivanjem bilo koje komponente kao sastavnog dijela biocenoze ili remećenjem na drugi način, nastaje niz nesagledivih pojava koje se ispoljavaju na različite načine.

Od unutrašnjih faktora od presudnog su značaja natalitet i mortalitet. Populacija se natalitetom povećava i brojčanom i ukupnom biomasom, a smanjuje mortalitetom (odumiranje jedinki). Ovaj odnos je u prirodnim uslovima u ravnoteži i kontrolišu ga razni faktori kako se ne bi u nedogled povećavala brojnost. Neophodno je ovdje istaći i odnose predacije i kompeticije među populacijama unutar biocenoze. Naime, svaka grupa organizama u jednom biotopu ima svoje stanište, svoje izvore hrane, a u isto vrijeme su plijen drugih organizama. Prema tome, isključivanjem bilo koje komponente remeti se i narušava integritet (prirodna ravnoteža) koji se stvarao i usavršavao tokom filogenetskog razvoja. Kada je u pitanju ulov riba često se čovjek ne pridržava postojećih okvirnih normi i propisa, te pretjeranim izlovom, bez obzira na uzrast ribe, uzrokuje totalnu ili djelimičnu degradaciju ribljeg fonda. Zbog toga moraju da postoje određene dozvoljene norme u vršenju ribolova koje su vrlo oštre, ali i vrlo poštovane u svakom razvijenom i naprednom društvu, kakvom teži Crna Gora. Kao ekološka država, naša država mora prije svega poštovati prirodne zakonitosti. Stoga se moraju uvažavati principi da ulov ne smije biti veći od prirodnog godišnjeg prirasta ukoliko se ne vrše poribljavanja. Prirodni prirast ribljeg fonda direktno je zavisian od osnovnog fonda riba, negove gustine i uslova za realizaciju prirodne reprodukcije kao i od uslova ishrane, fizičko-hemijskih osobina vode itd. Prirodni prirast je izračunat samo za populaciju potočne pastrmke i posebno će se prezentirati po tokovima radi bolje preglednosti.

Tabela 22 Godišnji prirodni prirast potočne pastrmke (*Salmo farioides*)

Lokaliteti	Godišnji prirodni prirast -komadi
Gornji tok Morače (sa pritokama)	4.500
Srednji tok Morače (sa pritokama)	2.500

Izračunate vrijednosti bazirane su na osnovu starosne, odnosno, dužnsko-težinske strukture, pa zbog toga proizilazi da manja populacija daje veći prirodni prirast. Ukupni godišnji prirast u ovim lokalitetima je relativno nizak i proizilazi da postojeće populacije ne obezbijavaju dovoljnu količinu za reprodukciju, kao ni adekvatne količine za ulov sobzirom na prostor i kvalitet staništa. Zbog svega toga neophodna su poribljavanja kroz koja će se u prvom periodu (nakon dvije godine) postići vještački prirast, a kasnije i prirodni.

Mjere unapređenja

Čuvarska služba/ Upravljač ribljeg fonda dužan je da detaljno razradi međusobne obaveze i sagleda nadležnost pojedinih organa. Donijeti pravilnik/protokol o čuvanju ribolovnog područja. Da za profesionalnog čuvara odabere provjerene i savjesne građane, organizuje sastanke sa predstavnicima Minisarstva za unutrašnje poslove i inspekcijom službom u svrhu koordinacije rada na zaštiti ribolovnih voda, itd. Čuvar je dužan da najmanje jednom u 15 dana podnese pismeni izvještaj o svom radu. Sve prijave protiv prekršioca u ribolovu koje podnosi čuvar sudiji za prekršaje, treba da budu evidentirane u organizaciji u kojoj je zaposlen. Mora poznavati sve propise i odredbe regulisane Zakonom i normativnim aktima organizacije koja se brine o vodenom objektu.

Poribljavanje - U slučajevima kada je riblji fond znatno devastiran jedini mogući način za brz oporavak populacije je poribljavanje autohtonim salmonidnim vrstama.

Administrativne mjere -Pravilnici sportsko-ribolovnih društava moraju se uskladiti sa postojećim zakonskim propisima i primjenjivati se na svim korisnicima podjednako. U realizaciji ovih mjera naročito veliku pažnju treba posvetiti efikasnijem čuvanju, odnosno suzbijanju bespravnog ribolova, bilo da se radi o stanovnicima ovog kraja ili o ma kojim drugim licima. U ovome značajno mjesto zauzima kontrola maksimalnog dnevnog ulova, propisanih mjera ulova, korišćenje dozvoljenih mamaca, sprava i alata, poštovanje vremena lovostaja i zabrana i sl.

Upravljač zaštićenog područja treba da odredi ribolovne i zone zaštite (trajnog lovostaja), precizira način ribolova i uskladi ga sa režimom zaštite i rezultatima monitoringa ribljeg fonda (a uz saglasnost nadležnog ministarstva).

Aktivnosti

- Izrada ribarske osnove i revizija starih,
- Procjena brojnosti lovno značajnih populacija riba i rakova,
- Predložiti način gazdovanja i iskorišćavanja lovnih vrsta riba,
- Izrada planova i programa poribljavanja,
- Procijeniti godišnji prirast salmonidnih vrsta riba,
- Zaštita važnih lokaliteta za mrijest, zatim prelive sa pjeskovitim djelovima dna
- Zaštita autohtonih vrsta od poribljavanja neautohtonim vrstama,
- Sva riblja plodišta treba obezbijediti vidnim znacima i upozorenjima

Važno je istaći da ovo područje ima prirodnu i još uvijek zdravu strukturu ihtiofaune. Zastupljene su tri "plemenite vrste" riba (pastrmka,) sa još nekoliko atraktivnih vrsta za sportski ribolov tako da nema biološkog a ni ekonomskog opravdanja da se uvede nove vrste.

ORNITOFAUNA

Crna Gora, zahvaljujući bogatoj fauni ptica, privlačnosti pejzaža i geomorfoloških elemenata, privlači pažnju inostranih ornitologa već više od 180 godina.

Za razliku od Skadarskog jezera, za čiju ornitofaunu postoji obimna literaturna građa, za ornitofaunu kanjona Morače i pritoka nema objavljenih naučnih radova. Izgleda da je tokom istorije kanjon Morače svjesno zaobilažen zbog realno veće atraktivnosti obližnjeg Skadarskog jezera, ulcinjskih močvara, Durmitora i Plavskog jezera. Prvom inventarizacijom specijalno zaštićenih područja u okviru Natura 2000, a shodno Ptičjoj direktivi EU, Morača i Mala rijeka ulaze u sistem potencijalnih SPA (Rubinić et al, 2019).

Osim ribolovnih zabrana, kanjon Morače ne uživa drugi status zaštite u Crnoj Gori.

Od međunarodnih kategorija koje su do sada implementirane u državi, nije prepoznat kao IPA (biljke), IBA (ptice), IFA (gljive) niti kao Emerald stanište Bernske konvencije.

Ipak, kanjon Morače/Platije je Nacrtom Prostornog plana Crne Gore iz 2006. godine predviđen za zaštitu i to kategorija „Park prirode“. Nakon provedenih javnih rasprava nije bilo primjedbi na planirani status zaštite ovog kanjona. U finalnom dokumentu usvojenom 2008. godine, i pored protivljenja brojnih institucija, civilnog sektora, građana i dijela političkih partija, Platije su izbrisane sa spiska potencijalno zaštićenih područja i predviđene su za izgradnju akumulacija Zlatica, Milunovići, Raslovići i Andrijevo.

Mnogim ugroženim vrstama omogućavamo opstanak očuvanjem njihovih staništa. To je i najbolji način njihove zaštite. Svjetski autoritet za zaštitu ptica i njihovih staništa *BirdLife International* nastoji očuvati ptičja staništa primjenom svjetskog programa nazvanog Međunarodno značajna područja za boravak ptica ili popularnije IBA (Important Bird Areas), u koji je uključena i Crna Gora još od početka programa, 1989. godine.

U Crnoj Gori je do 2007. godine, po strogim međunarodnim standardima, identifikovano 13 takvih područja ili oko 10.6% ukupne teritorije države.

Radom na identifikaciji Natura 2000 područja na osnovu Ptičje direktive (2016-2022.godine), identifikovano je gotovo 53% teritorije države kao potencijalno zaštićeno kao specijalno zaštićeno područje SPA, među kojima i Morača sa pritokama (Rubinić et al, 2019).

Istraživanjima 2008. Godine za potrebe izrade procjene uticaja brana na Morači na životnu sredinu, izuzimajući zimski aspekt, u kanjonu Morače je ukupno registrovano 115 vrsta, sa vjerovatnoćom pojavljivanja još petnaestak vrsta koje su registrovane u susjednim kanjonima Mrtvice, Male rijeke i kanjona Cijevne (tabela 23. prilog 2) U kanjonu su registrovane 84 sigurne gnjezdarice od 227, koliko gnjezdi u državi (Saveljić, Jovićević, 2015) i 10 vrsta čije gnježđenje nije potvrđeno.

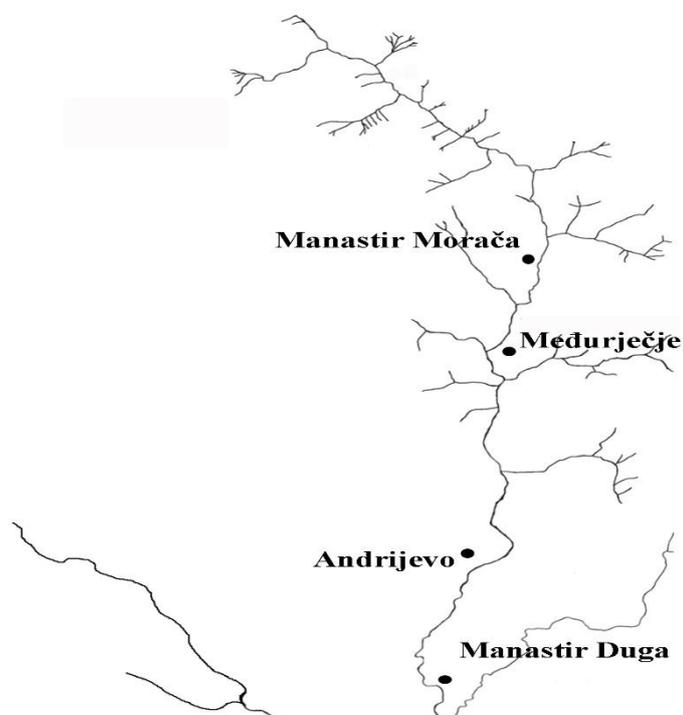
112 vrsta registrovanih u kanjonu ima neki vid ili nacionalne ili međunarodne zaštite: 32 vrste su na Aneksu I Ptičje direktive, 71 su SPEC vrste EU, 23 vrste ptica su sa spiska Emerald vrsta, 108 vrsta su na aneksima Bernske konvencije, 45 su sa Aneksa II Bernske konvencije, 14 vrsta je na CITES konvenciji a 7 vrsta pripada AEWa ugovoru. Svega tri vrste: svraka, vrana i kreja nemaju nikakav status zaštite. (Tab 7).

Ornitofauna kanjona rijeke Morače

Kako je već navedeno, objavljenih literaturnih podataka o pticama ovog kanjona nema, već se pregled posmatranih vrsta daje na osnovu dvadesetak zapisa načinjenih u periodu 1999-2005. i 32 terenska dana u periodu 02.03-10.12.2008. Podaci objavljeni u studiji odnose se isključivo na dio kanjona od mosta Smokovac uzvodno.

Radi lakše prezentacije, gornji tok Morače (iznad ušća Zete) je podijeljen na nekoliko osmatračkih tačaka koje bi zahvatale planirane akumulacije:

- Manastir Duga
- Andrijevo
- Manastir Morača
- Međurječje

Slika 87. Osmatračke tačke u kanjonu Morače

Andrijevo

Na ovom profilu jedini vrijedniji nalaz datira iz 2002. godine: krški soko, *Falco biarmicus*. Njegovo prisutvo u ovom dijelu kanjona vjerovatno je privlačilo nekoliko parova stalno nastanjenih divljih golubova, *Columba livia*. Kako bilo, ova se vrst smatra izumrlom (Saveljić et al, 2022). Na ovom je dijelu kanjon najzatvoreniji što pticama najmanje odgovara. Oko Andrijeva, značajne su populacije kamenjarke *A. graeca*, te najmanje jedan par surog orla *A. chrysaetos*.

Slika 88. Lokalitet Andrijevo

Manastir Morača

Ovaj lokalitet je u odnosu na ostale u gornjem toku rijeke znatno otvoreniji. Dominantna staništa su hrastove i na većim visinama bukove šume, sađena šuma crnog bora i voćnjaci.

Preovladavaju vrste antropogenih pejzaža: djetlić, *Dendrocopus syriacus*; baljin kokot, *Upupa epops*; grlica, *Streptopelia turtur*, svračak, *Lanius colurio*; vjetruška, *Falco tinnunculus* te najmanje jedan par surog orla *A. chrysaetos*.

Ostale vrste koje su česte su: *Parus major/caeruleus*, *Eritacus rubecula*, *Phyloscopus collybita*, *picus viridis*, *Phoenicurus phoenicurus*, *Sturnus vulgaris*

Na ovom profilu je od vodenih ptica registrovan samo vodeni kos, *Cinclus cinclus*.

Međuriječje

Stanište je karakteristično po listopadnoj mješovitoj šumi, te otvorenom prostoru na ušću Mrtvice u Moraču.

Jedina vodena ptica na ovom profilu registrovana minulih godina je vodeni kos, *Cinclus cinclus*.

Značajni su nalazi gugutke, *S.turtur*; planinskog djetlića *D.leucotos*; crne žune *D.martius*, srednjeg djetlića *L.medius*, te sive žune *P.canus*.

Od ostalih grupa registruju se: zeba, *Fringila coelebs*; sjenice *Parus major/caeruleus/palustris*, drozdovi, *Turdus merula*, *Turdus merula*, sojka, *Garullus glandarius* brgljez, *Sitta europea*; grmuša, *Sylvia atricapilla*; golub grivnjaš i dupljaš *Columba oenas/palumbus*; kukavica, *Cuculus canorus*; pliska, *Motacila alba*. Sve ove vrste vezane su za otvorena i šumska staništa okolnih brda.

U ovom dijelu kanjona 2002. godine registrovan je suri orao, *Aquila chrysaetos*, koji je gnijezdio na okolnim liticama, a od grabljivica i jastrebovi *Accipiter nisus* i *Accipiter gentilis*

Značajne vrste ptica

A. brevipes, kratkoprsti kobac, bila je nedoumica oko njegovog statusa u ranijim istraživanjima i njegovio gniježđenje je konačno potvrđeno 2008. sa tri gnijezdeća para. Vrsta se nalazi na Aneksu I Ptičje direktive i od posebnog je interesa za zaštitu. Ista je i kvalifikaciona vrsta za određivanje IBA (područje od međunarodnog značaja za boravak ptica) statusa u Crnoj Gori.

Suri orao *A. chrysaetos* vodi se kao gnjezdarica u kanjonu sa najmanje jednim parom u 2008. godini. Njihova populacija u Crnoj Gori je posljednjih tridesetak godina desetkovana ubijanjem i trovanjem, te je za opstanak vrste svaka jedinka od posebnog značaja.

Charadrius dubius, blatarić, je 2008. godine registrovana u kanjonu kao nesigurna gnjezdarica. Ova je vrsta gnijezdila 1991. godine na profilu Ljevišta, te se sa sigurnošću može tvrditi da se radi o gnjezdarici kanjona Morače.

Litice kanjona su jedno od najvećih gnezdišta lasta u zemlji. Interesantno je napomenuti da se gradska i seoska lasta ne pojavljuju kao gnjezdarice stijena i litica na profilu Duga, da bi 2008. godine bilo registrovano nekoliko stotina gnijezda.

U Izvještaju od 1983. godiune redovno se pojavljuje *Calandrella cinerea*, vrsta ševe koja je prisutna u Africi i nije pripadnik ornitofaune Crne Gore. Tokom komparativne analize smatrano je da se radi o vrsti *Motacila cinerea*, ali se ista pojavljuje kao vrsta. *Calandrella cinerea* nije ni sinonim za *Motacila cinerea*.

Čavku, *C. monedula*, raniji autor registruje na seobi, dok ona danas gnijedi u donjem dijelu kanjona sa nekoliko desetina parova. Više vrsta djetlića registruju se na zimovanju a ne na gniježđenju, dok danas sve navedene gnijezde u kanjonskim šumama. Većina vrsta koje su nekada registrovane u skitnju i seobi, nakon trideset godina počele su da gnijezde u kanjonu Morače.

U kanjonu Morače je do sada registrovano 148 vrsta ptica ili skoro polovina ukupno registrovanog broja vrsta ptičje faune u Crnoj Gori. Svega tri vrste – svraka, kreja i vrana nijesu zaštićene nacionalnim zakonodavstvom. Sve ostale su zaštićene ili lovostajem ili trajnom zabranom lova, dok sve njih tretiraju međunarodne konvencije.

SISARI

O fauni sisara na području Mrtvice se se vrlo malo zna (UNDP, 2012). To nepostojanje informacija, može doprinjeti otežanom sprovođenju potencijalnih konzervacijskih mjera za određenu grupu životinja.

S toga, u narednom periodu potrebno je izvršiti jasan uvid u trenutno stanje biodiverziteta na ovom prostoru, kako bi se jasno definisale sve moguće prijetnje najatraktivnijim ekosistemima, a samim tim i jasne mjere kojim bi se spriječili potencijalni negativni uticaji kako na prirodu, tako na čovjeka.

Istraživanje faune sisara na području Morače i njenih pritoka je u prethodnom periodu bilo prilično rijetko, sporadično i nedovoljno. Na osnovu podataka iz literature navodimo postojeće nalaze i objavljene podatke o fauni sisara na području gornjeg toka rijeke Morače.

Jedan od najinteresantnijih djelova rijeke Morače je tzv. brdsko- planinska zona (1200 mnv) koju karakteriše fauna slična planinskom dijelu susjednih oblasti, sa postepenim izostankom mediteranskih vrsta. Što se tiče sisara, na ovom prostoru su prisutni: šumski glodari, krupni sisari (srna, divlja svinja, lisica i dr.). Takođe, planinska i visoko planinska područja od 1200 mnv, pa do 2000 m i više, karakteriše fauna slična alpskoj i sjevernoevropskoj. Na ovim prostorima prisutni su: divokoza, medvjed i sl. (Mihailović, 1984.). Dobričanin (1984) u svom radu o biljnom i životinjskom svijetu u Morači navodi da u moračkim planinama žive: vukovi, srne divokoze, medvjedi, divlje svinje, a oko rijeka vidre.

Petrov (1992) daje prikaz distribucije Insectivora i Rodentia na ovom području i to:

Crocidura suaveolens- vrtna rovčica - Manastir Morača 350 (CN63), 1978.- (Brelj and Petrov)

Talpa caeca- slijepa krtica - put Manastir Morača—Kolašin 1000 (CN63a), 1974.- (Petrov)

Apodemus flavicollis-žutogrli miš - Manastir Morača 350 (CN63), 1969.- (Petrov)

Apodemus sylvaticus-šumski miš - Manastir Morača 350 (CN63), 1967. (Petrov)

Prema nedavnim istraživanjima Perović&Đurović 2013, u okolini Mrtvice prisutan je zec (*Lepus europaeus*), srna (*Capreolus capreolus*), divokoza (*Rupicapra rupicapra balcanica*), divlja svinja (*Sus scrofa*), lisica (*Vulpes vulpes*), vuk (*Canis lupus*), divlja mačka (*Felis silvestris*), mrki medvjed (*Ursus arctos*). Iako, prisutnost risa (*Lynx lynx balkanicus*) još od 2012 nije dokazana u Crnoj Gori, ova studija pokazuje da je područje moračkih planina, jedino područje u crntalnom dijelu Crne Gore gdje se ova vrsta može očekivati. Iako okolina Mrtvice nije detaljno istražena na ovom polju, zbog izuzetnih ekoloških karakteristika ovog prostora može se zaključiti da je diverziteta sisara veoma bogat i odnosi se na prisutnost raznih vrsta malih sisara, kao na primjer, voluharica, rovčica, krtica, miševa i slijepih miševa (Tony M Jones et al., 1999, Presetnik et al., 2014).

Kako je vidra (*Lutra lutra*), prisutna u Morači, svakako se može zaključiti da Mrtvica bogata ribom i povoljnim staništima predstavlja vrlo povoljno stanište za ovu nacionalno ugroženu vrstu S toga, što se tiče sisara ne postoje podaci na kojima bi se zasnivala strategija zaštite nekih vrsta. Potrebno je sprovesti istraživanja od strane kompetentnih institucija, koja podrazumijeva inventarizaciju i monitoring.

Tabela 23 -Pregled vrsta sisara na području Mrtvice i okoline, sa konzervacijskim statusom na međunarodnom i nacionalnom nivou (legenda: + - vrsta zaštićena nacionalnim zakonom (S.l. RCG br. 76/06); **HD** – Direktiva o staništima; **Bern** - Bernska konvencija, konvencija o zaštiti evropskih divljih vrsta i prirodnih staništa; **Bonn** - Bonska konvencija, konvencija o zaštiti migratornih vrsta životinja (**EUROBATS**- jedan od sporazuma pod okriljem UNDP) ; **CITES** - Konvencija o međunarodnom prometu vrstama divlje flore i faune).

Latinski naziv vrste (narodni naziv vrste)	Nacionalni status zaštite	Međunarodni status zaštite
<i>Erinaceus roumanicus</i> (bjelogrudi jež)	-	-
<i>Talpa europea</i> (evropska krtica)	-	-
<i>Pipistrellus pipistrellus</i> (mali slijepi mišić)	+	Bonn (Eurobats) Bern(Appendix II) HD (Annex IV)EUROBATS
<i>Hypsugo savii</i> (Savijev slijepi mišić)	+	Bonn (Eurobats) Bern(Appendix II) HD (Annex IV)EUROBATS

<i>Myotis oxygnathus</i> (oštrouhi večernjak)	+	Bonn (Eurobats) Bern Appendix II)HD (Annex II i IV)EUROBATS
<i>Myotis myotis</i> (veliki večernjak)	+	Bonn (Eurobats) Bern Appendix II)HD (Annex II i IV)EUROBATS
<i>Miniopterus schreibersii</i> (dugokrili prstenjak)	+	Bonn (Eurobats) Bern (Appendix II) HD (Annex II i IV)EUROBATS
<i>Pipistrellus khulii/nathusii</i> (Bjelorubi/Natuzijev slijepi mišić)	+	Bonn (Eurobats) Bern (Appendix II) HD (Annex II i IV)EUROBATS
<i>Epstesicus serotinus</i> (kasni slijepi miš)	+	Bonn (Eurobats) Bern(Appendix II) HD (Annex IV)EUROBATS
<i>Barbastella barbastellus</i> (širokouhi slijepi miš)	+	Bonn (Eurobats) Bern (Appendix II) HD (Annex II i IV)EUROBATS
<i>Nyctalus leisleri</i> (mali noćnik)	+	Bonn (Eurobats) Bern(Appendix II) HD (Annex IV)EUROBATS
<i>Nyctalus noctula</i> (obični noćnik)	+	Bonn (Eurobats) Bern(Appendix II) HD (Annex IV)EUROBATS
<i>Rhinolophus hipposideros</i> (mali potkovičar)	+	Bonn (Eurobats)Bern (Appendix II) HD (Annex II i IV)EUROBATS
<i>Glis glis</i> (obični puh)	-	Bern (Appendix III)
<i>Sciurus vulgaris</i> (vjeverca)	-	Bern (Appendix III)
<i>Apodemus sylvaticus</i> (šumski miš)	-	-
<i>Apodemus flavicollis</i> (žutogrli miš)	-	-
<i>Lepus europaeus</i> (zec)	-	Bern (Appendix III)
<i>Capreolus capreolus</i> (srna)	+	Bern (Appendix III)
<i>Sus scrofa</i> (divlja svinja)	-	-
<i>Martes foina</i> (kunica bjelica)	-	Bern (Appendix III)
<i>Meles meles</i> (jazavac)	-	Bern (Appendix III)
<i>Lutra lutra</i> (vidra)	+	Bern (Appendix II) HD (Annex II i IV) CITES (Appendix I)
<i>Felis silvestris</i> (divlja mačka)	-	Bern (Appendix II) HD (Annex IV) CITES (Appendix II)
<i>Vulpes vulpes</i> (lisica)	-	-
<i>Canis lupus</i> (vuk)	-	Bern (Appendix II) HD (Annex II i IV i V) CITES (Appendix I i II)
<i>Ursus arctos</i> (mrki medvjed)	+	Bern (Appendix II) HD (Annex II i IV) CITES (Appendix I i II)
<i>Rupicapra rupicapra balcanica</i> (divokoza)	-	Bern (Appendix II) HD (Annex II i IV) CITES (Appendix I i II)

Na ovom području prisutno je 28 što čini 32,2% od ukupnog broja poznatih sisara na teritoriji Crne Gore. Kako je ovo samo jedan sistematski terenski pregled, sproveden nakon više decenija, ovaj spisak se ne može smatrati konačnim i za očekivati je uz konstantnu inventarizaciju da se broj prisutnih vrsta povećava za najmanje još pet vrsta.

Red Insectivora – bubojedi. Zastupljene vrste: - jež (*Erinaceus romanicus*); krtice (*Talpidae*): obična krtica (*Talpa europaea*).

Red Chiroptera – slijepi miševi. Na području Mrtvice i neposrednoj okolini (Kapetanovo jezero, Velje Duboko, kanjon Morače) zabilježeno je 12 vrsta od kojih je 5 „Natura vrsta“, *Barbastella barbastellus* (širokouhi slijepi miš), *Myotis oxygnathus* (mali oštrouhi večernjak), *Myotis myotis* (veliki večernjak), *Miniopterus schreibersii* (dugokrili prstenjak) i *Rhinolophus hipposideros* (mali potkovičar).

Red Rodentia – glodari. Registrovano je 10 vrsta od kojih su: vjeverica (*Sciurus vulgaris*), obični puh (*Glis glis*), *Apodemus sylvaticus* (šumski miš) i *Apodemus flavicollis* (žutogrli miš).

Red *Lagomorpha* –dvozupci. Zastupljen je zecom (*Lepus europaeus*), koji se smatra uobičajenom vrstom ovog područja.

Red *Artidactyla* – papkari. Zastupljene vrste su: divlja svinja (*Sus scrofa*), srna (*Capreolus capreolus*), divokoza (*Rupicapra rupicapra*).

Divokoza je uglavnom prisutna u visinama od 500 do 2500m nadmorske visine, na strmim stranama kanjona i planinskim područjima. Prema dosadašnjim istraživanjima utvrđeno je da balkanska divokoza u NP Durmitor (gdje formira najstabilnije populacije) koristi staništa iznad šumske granice, žbunastu ili zeljastu vegetaciju sa pojedinačnim drvećem, prirodne pašnjake, mješovite šume, četinarske šume i listopadne šume. Ukupno u Crnoj Gori, na osnovu analiza izvršenih za period 2013/2014 godina, registrovano je 1377 jedinki na 23 lokaliteta (NP Durmitor i 22 lovna područja). Na osnovu analize brojnosti divokoze po svim registrovanim lokalitetima, utvrđeno je da NP Durmitor predstavlja lokalitet sa najbrojnijom populacijom tj. da je 30% ukupne populacije u Crnoj Gori, skoncentrisano upravo u planinskom masivu NP „Durmitor“.

Red *Carnivora* – mesojedi. Zastupljene vrste su: vuk (*Canis lupus*), lisica (*Vulpes vulpes*), mrki medvjed (*Ursus arctos*), kunica bjelica (*Martes foina*), vidra (*Lutra lutra*), jazavac (*Meles meles*) i divlja mačka (*Felis silvestris*).

Grafički prikazi lokalnog rasprostranjenja gore navedenih vrsta budućeg zaštićenog područja rijeka Mrtvica sa okolinom dati su u poglavlju III. 2. Kartografski prikaz rasprostranjenja vrsta značajnih za zaštitu (str. 126 –133).

Šumarstvo

Šume posebne namjene predstavljaju šumske komplekse kod kojih su prioritetne socijalne funkcije. Zaštitne šume imaju primarnu funkciju zaštite zemljišta, vodotoka, izvorišta, komunikacija, a to su i šume na gornjoj granici šumske vegetacije. Sa gledišta uzgojnih oblika postoje šume visokog uzgojnog oblika i niskog uzgojnog oblika. Visoke i niske šume koje su bile izvrnute dugotrajnim procesima degradacije nalaze se u određenoj degradacionoj fazi. Osobine degradacionih oblika se razlikuju i s obzirom na ekološke karakteristike staništa. Prema vrsti drveća (omjeru smjese) šume mogu biti čiste i mješovite.

Od ukupnih površina šuma koja po poslednjoj Opštoj osnovi iznosi 50099,97 ha državne šume se prostiru na 33391,97 ha dok površina šuma u privatnom vlasništvu iznosi 16708 ha sa ukupnom drvnom zapreminom od 8963492 m³. Površina privrednih šuma je 19308,96ha.

Površina šuma za ostale namjene iznosi 8.604,28 ha. U šume ostale namjene izdvojeni su cjelokupni šumski kompleksi (gazdinske jedinice) Gornjomoračke, Donjomoračke i Rovčke šume radi zaštite izvorišta Morače i njenih pritoka, sprečavanja erozije i zaštite putnih komunikacija, kao i dijelovi šumskih kompleksa u cilju zaštite izvorišta Tare, šuma subalpijske bukve i šuma namijenjenih za turizam i rekreaciju.

U ukupnoj zapremini privrednih šuma (državnih i privatnih) dominira bukva sa 6096613 m³ dok jela i smrča u ovim šumama imaju dubeću zapreminu od 854709 m³

Šume u državnoj svojini imaju znatno povoljniju strukturu u odnosu na privatne šume, što najbolje odražava količina drvne mase po jedinici površine koja je u privatnim šumama znatno manja. Uvidom u stanje šumskog fonda opštine Kolašin može se ustanoviti da ukupna drvna zapremina privrednih šuma (bez šikara) iznosi 5.890.529m³ ili prosječno 307m³/ha.

Učešće četinaru u ukupnoj drvnj zapremini (jela, munike, smrče i crnog bora) je 17,29%, a u zapreminskom prirastu 18,09% što jasno ukazuje na dominaciju lišćarskih vrsta (bukve, bijelog jasena, gorskog i planinskog javora, cera i dr.). kao i da četinarske vrste pokazuju nešto veći intenzitet prirašćivanja. Osnovna vrsta šumskog fonda opštine Kolašin je bukva, dok u višim regionima značajno je i učešće jela, koja sa bukvom gradi mješovite sastojine velikog proizvodnog potencijala.

Dolina rijeke Morače sa akcentom na kanjon Platije, kao i i njene pritoka, naročito Mrtvica, Sjevernica, Male Rijeka, Bogutovski potok itd., se odlikuje bogatim biodiverzitetom vaskularne flore i biljnih zajednica od kojih šumskim pripada značajno mjesto. Neke od tih biljnih vrsta, koje ulaze u sastav šumskih zajednica na prostoru koji bi bio zahvaćen potencijalnim hidrokumulacijama su endemo-reliktne, endemične, reliktne ili rijetke vrste, kao i pojedine šumeke i druge zajednice, što im daje posebnu važnost, pa su zbog toga, Rješenjem o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ('Sl. list RCG', br. 76/06) stavljene na listu zaštićenih biljnih vrsta. Takve vrste su npr. Pančićev prelazni makljen (*Acer intermedium*), skadarski dub (*Quercus robur* ssp. *scutariensis*), božikovina (*Ilex aquifolium*), tisa (*Taxus baccata*) i veliki jeremičak (*Daphne laureola*) i dr.

U dolini rijeke Morače (kanjon Platije) na nekoliko lokaliteta (oko ušća Kruševačkog potoka, Lutovskih Platija i Dromire) zastupljena je endemo-reliktna šumska zajednica javorova i lipa (*Aceri-Tilietum mixtum* Stefanović). To su jedini, u naučnoj literaturi, zabilježeni lokaliteti ove šumske zajednice u Crnoj Gori. Ova šumska zajednica ima bogat floristički sastav. Neke od tih vrsta su endemične (Pančićev prelazni makljen *Acer intermedium*), reliktne (srebrna lipa *Tilia tomentosa*, crni jasen *Fraxinus ornus*, crni grab *Ostrya carpinifolia*, bjelograbić *Carpinus orientalis*, makljen *Acer monspessulanum* i dr.) ili rijetke (*Acer intermedium*, medvjeda lijeska *Corylus colurna*) što ovoj vrlo rijetkoj šumskoj zajednici daje posebnu vrijednost pa je iz tih razloga predložena za zaštitu. Inače, ova šumska zajednica je zastupljena na ovom prostoru na malim ili vrlo malim površinama tzv. krpama u ljevkastim uvalama blizu korita rijeke Morače. Njena najreprezentativnija sastojina se nalazi u velikoj ljevkastoj uvali ispod željezničke stanice Lutovo.

Manji prostor u zoni Međuriječja (ušće Mrtvice u Moraču) zahvata zajednica *Querceto fraigmetto adriaticum*. Ova zajednica je posebno zanimljiva za detaljnije istraživanje u dolini Morače i Crnoj Gori u cjelini. U visočijim predjelima utvrđen je ekosistem u okviru bukovih šuma *Fagetum montanum* koja se parceljalno i u fragmatima spušta do blizu riječnih tokova na sjevernim a vrlo rijetko i na sjevero-

istočnim ekspozicijama. To je svakao uslovljeno mikroklimatskim elementima koji su neistraženi u ovom dijelu. U zoni iznad 1400 m u fragmentima se pojavljuje zona ekosistema subalpskih bukovich šuma *Fagetum subalpinum*.

Od šumskih zajednica rasprostranjenih u dolini rijeke Morače koje se nalaze u zoni planiranih hidroakumulacija karakteristične su sljedeće:

Rusco-Carpinetum orientalis Blečić & Lakušić 1966. (zajednica bjelogabića i kostrike). Šuma bjelogabića (*Carpinetum orientalis* H-ić) zauzima u mediteranskom i submediteranskom dijelu sliva Morače i njenih pritoka – Male Rijeke, Piperske Rijeke, Platijama, Bogutovskom i Kruševačkom potoku, Sjevernici, Mrtvici, i dr., na lijevoj prisojnoj strani, mada se fragmenti ove zajednice mogu naći i na desnoj osojnoj strani na zaklonjenim staništima, kao npr. na lokalitetima: Bioče, Duga, Dromira, Klopot, Pelev brijeg i dr., gdje ona prelazi u fitocenozu u kojoj dominira zanovijet (*Rusco-Carpinetum orientalis petterietosum*).

Rusco-Carpinetum orientalis Blečić & Lakušić 1966. subass. *petterietosum* prov. (Z.Bulić 1989.) (zajednica bjelogabića, kostrike i zanovijeti), predstavlja degradacijski stadijum šuma bijelogabića, reliktnog je karaktera i mediteranskog porijekla i na drugim terenima kraške Crne Gore u dolini rijeke Morače, Male rijeke i Lutovskih Platija.

Fagetum silvaticae montenegrinum Blečić 1958. (zajednica brdske bukove šume), predstavlja zajednicu modifikovane brdske bukove šume koje se nastavljaju na pojas hrastovih šuma i prostiru se od 700m do 1.000 m nv., pa i više i nastanjuje staništa sa različitim geološkom podlogom sa pretežno ispranim tlima i veoma raznolikim ekološkim uslovima u dolini i kanjonima rijeke Morače (Platije, Mrtvica, Sjevernica i Cijevna). h.

Fagetum subalpinum H-t 1938. s.l. (zajednica subalpijske bukve), za razliku od pojasa subalpijske bukve koji je u središnjem i zapadnom dijelu Dinarida jasno izražen u jugoistočnom dijelu je slabije izražen i miješa se sa pojasom munike. Ova fitocenoza se od tipične bukove šume koja je rasprostranjena u brdskom području razlikuje svojim izgledom, manjim rastom, a mnogo manje su ispoljene razlike u florističkom sastavu. U dolini Morače ova zajednica je fragmentarno zastupljena na padinama Maganika, Tali, Stolova, rubova kanjona Mrtvice, Platija, Ibrišnice, Sjevernice i Cijevne. Na ovu zajednicu se vezuje zajednica *Pinetum heldreichii bertisceum* a u manjim fragmentima prostire u cijelom planinskom sklopu sliva Morače

Šume (i šumsko zemljište) u istraživanom području je posmatrano (DPP str 142 i 143) i kroz efekte izgradnje hidroelektrana na njihov sastav i (ekonomske) funkcije. Efekti realizacije DPP-a na šume i šumsko zemljište u Slivu Morače ogledaju se u gubljenju oko 3,7% ukupne postojeće površine pod šumama. Najveći gubitak je u kategoriji ekonomskih šuma (6,5%) i zaštitnih šuma i ostalog zaštitnog zelenila (2,1%). Mješovite šume neće se mijenjati, dok će se površina šikara uvećati za oko 1,7%.

Tabela 24. Postojeća kategorizacija i površina šumskog zemljišta po predionim cjelinama

Prediona cjelina	Ekonomske šume(ha)	Zaštitne šume I ostalo zaštitno zelenilo (ha)	Šikare (ha)	Mješovite šume (ha)	Šume ukupno (ha)
DPP (Dolinskog dijela, Kanjonskog dijela, Međurijecja I Manistara Morače)	5782.11	5475.19	1203.88	0.00	12461.19
Gornja Morača	6315.57	0.00	0.00	0.00	6315.57
Sliv Ibrišnice	433.20	0.00	0.00	0.00	433.20
Sliv Mrtvice	1870.95	0.00	0.00	728.68	2599.64
Vlahovići, Gornja Rovca I Trmanje	1612.51	863.03	168.57	98.31	2742.42
Donja Morača	4316.00	0.00	58.20	1109.69	5483.88
Sliv Male Rijeke	3267.44	5107.09	5963.95	0.00	14338.49
Sliv Kruševičke rijeke	0.00	93.37	1117.94	0.01	1211.31
UKUPNO Sliv Morače	23597.79	11538.68	8512.54	1936.69	45585.70

Tabela 25. Promjena površine šuma i šumskog zemljišta po predionim cjelinama nakon realizacije DPP

Prediona cjelina	Ekonomske šume(ha)	Zaštitne šume I ostalo zaštitno zelenilo (ha)	Šikare (ha)	Mješovite šume (ha)	Šume ukupno (ha)
DPP (Dolinskog dijela, Kanjanskog dijela, Međurijecja I Manistara Morače)	-273.15	-227.84	-10.60	0.00	-511.60
Gornja Morača	-139.83	0.00	0.00	0.00	-139.83
Sliv Ibrišnice	0.00	0.00	0.00	0.00	-0.00
Sliv Mrtvice	-396.88	0.00	0.00	0.00	-396.88
Vlahovići, Gornja Rovca I Trmanje	0.00	0.00	0.33	0.00	0.33
Donja Morača	599.57	0.00	0.02	0.00	599.59
Sliv Male Rijeke	-53.85	-17.44	178.44	0.00	107.16
Sliv Kruševičke rijeke	-365.25	0.05	-22.48	0.00	-1387.67
UKUPNO Sliv Morače	-1629.40	-245.23	145.71	0.00	-1728.92

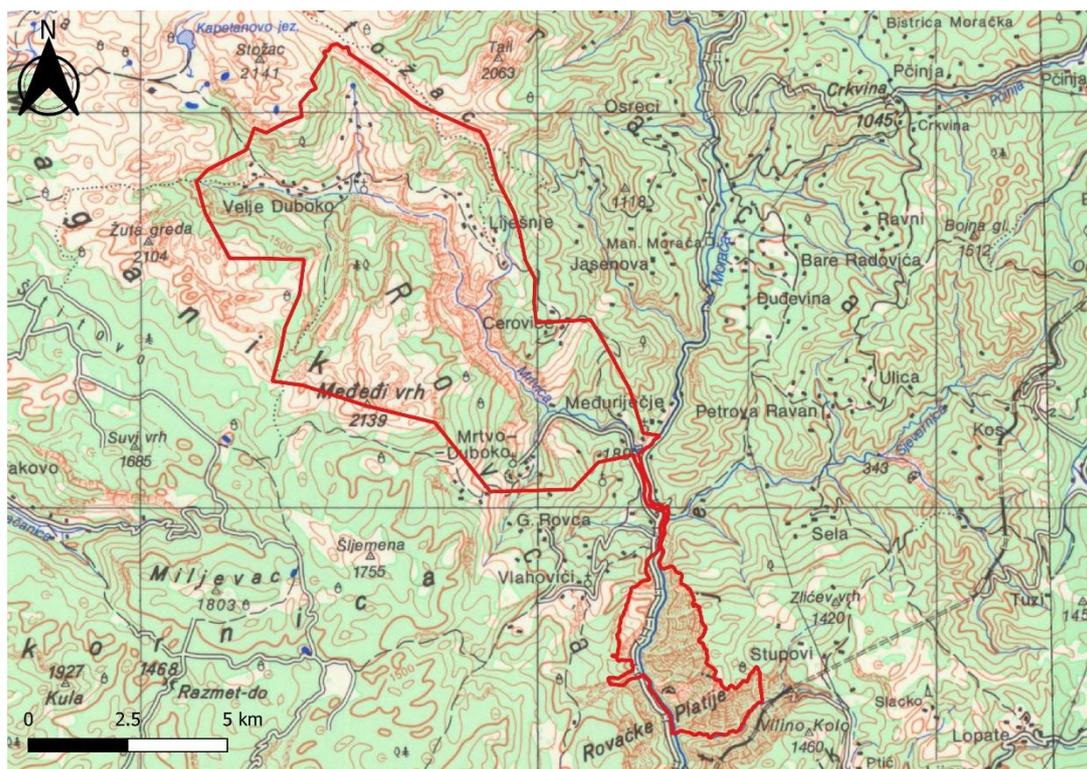
Lovišta

Prema Elaboratu o utanovljavanju lovišta (2010) na teritoriji opštine Kolašin nalaze se tri lovišta (Kolašin, Rovca i Morača), kao i dio lovišta posebne namjene „Komovi—“. Lovište „Kolašin“ obuhvata istočni dio, lovište „Rovca“ zapadni dio, dok lovište „Morača“ obuhvata centralni dio opštine Kolašin. Lovišta su tipično planinska. U njima postoje povoljni stanišni uslovi za: vukove, medvjede, srne, divlje svinje, zečeve, jarebice kamenjarke i druge vrste divljači (sisara i ptica) kojima odgovaraju postojeći stanišni uslovi. Osim ova tri lovišta na teritoriji opštine Kolašin nalazi se i dio lovišta posebne namjene „Komovi“ Lovište „Rovca—“ obuhvata zapadni dio opštine Kolašin. Granice lovišta na sjeveru počinje od tromede granica sa lovištem „Morača—“ i opštinom Nikšić ispod vrha Lastva na koti 2100. Na sjeveroistoku se graniči sa lovištem „Morača“. Na Štavnju kod Vilujka je tromede granica lovišta „Morača—“ i „Rovca—“ sa Podgoricom Lovište „Morača—“ obuhvata centralni dio opštine Kolašin. Granica lovišta na sjeveru ide od tromede granica opština Šavnik, Nikšić i Kolašin na Loli, do mjesta gdje počinje granica sa lovištem „Kolašin—“ ispod Vrh Kuline. Odavde pa do Uvača graniči sa lovištem „Kolašin—“ (granice predhodno opisane). Od Uvača prati meĀuopštinsku granicu sa Podgoricom do Štavnja, gdje počinje granica sa lovištem „Rovca—“ (granice predhodno opisane), penje se prema sjeveru do vrha Lastva gdje počinje opštinska granica sa Nikšićem do tromede granica opština Šavnik, Nikšić i Kolašin na Loli.

II. A. 3. Pejzaž i predione odlike zaštićenog područja

Najupečatljivije obilježje svake zemlje jeste raznolikost predjela. Crna Gora raspolaže visokom raznolikošću predjela koji se odlikuju izuzetnim prirodnim vrijednostima sa manjim ili većim uticajem čovjeka kroz tradicionalno korišćenje prostora koje je nastalo kao rezultat kulturno-istorijskih, socijalnih i ekonomskih prilika (RZUP, 2015). Od prirodnih aspekata koji utiču na formiranje predjela, najznačajniji su klimatski, geomorfološki, hidrografski i vegetacijski.

Predmet ove analize je kanjon rijeke Mrtvice sa dijelom Morače, koji se nalazi na teritoriji opštine Kolašin u zoni naselja Međurečje i Vlahovići i Bulatovići (Slika 1). Metodološki pristup predione analize sastoji se iz tri segmenata: (1) korišćenje relevantne literature, (2) korišćenje planske dokumentacije, mapa i snimaka, 3) obilazak terena.

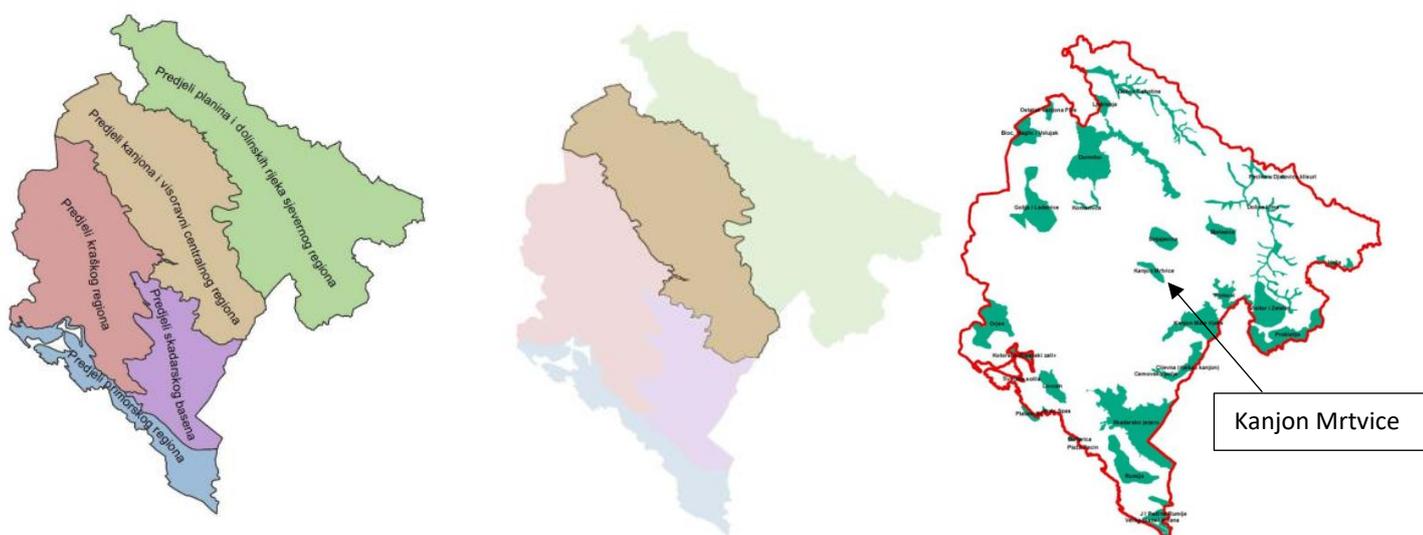
Slika 89. Obuhvat analizirane zone kanjona Mrtvice i Morače

Opis karakteristika i tipova predjela vezanih za zaštićeno područje

Crna Gora je podijeljena na šest predionih regiona na osnovu karakteristika kao što su reljef, klima, geološke i pedološke karakteristike, pokrivač tla, homogenost i prepoznatljivost, a to su:

- Predjeli primorskog regiona;
- Predjeli skadarskog basena;
- Predjeli kraškog regiona;
- Predjeli kanjona i visoravni centralnog regiona;
- Predjeli planina i dolinskih rijeka sjevernog regiona (Slika 90).

Kanjon rijeke Mrtvice sa dijelom Morače pripada predjelima kanjona i visoravni centralnog regiona (RZUP, 2015).

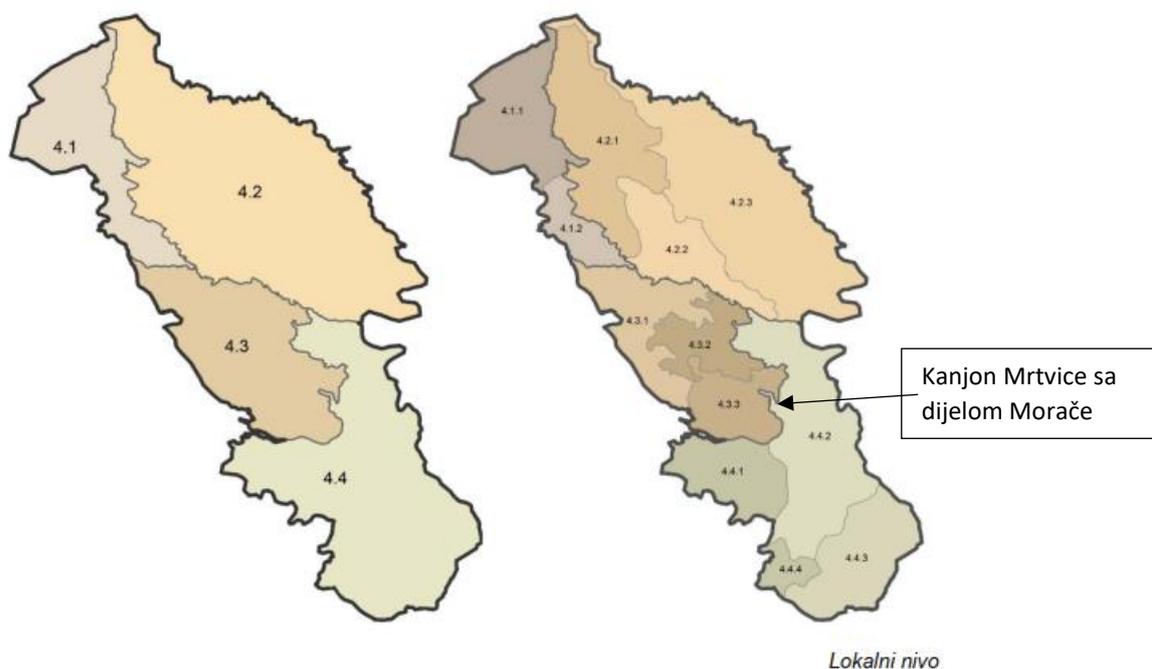
Slika 90: Regioni Crne Gore (lijevo), položaj predjela planina i dolinskih rijeka centralnog regiona na mapi Crne Gore (sredina), položaj kanjona Mrtvice na mapi zaštićenih Emerald zona Crne Gore (desno)(RZUP, 2015)

Centralni region se dijeli na predjele kanjona Pive (4.1), predjele Durmitora i Sinjajevine (4.2), planinske predjele nikšićkog i šavničkog područja (4.3), i predjele kanjona Morače (4.4) (Slika 91). Kanjon rijeke Mrtvice sa dijelom Morače pripada predjelima kanjona Morače (4.4), i to na lokalnom nivou-predjelima Moračkih planina sa kanjonom Platije (4.4.2). U neposrednom okruženju ovih predjela nalaze se visokoplaninski predjeli Štirovika i Maganika (4.3.3), predjeli visoravni Krnova, Lukavice i Konjskog (4.3.2), i visokoplaninski predjeli Prekornice i Kamenika (4.4.1).

U širem okruženju nalaze se:

- 4.1.1 Visokoplaninski predjeli Maglića, Volujka i Bioča sa kanjonom Pive
- 4.1.2 Predio Pivske visoravni
- 4.2.1 Visokoplaninski predjeli pivske planine, Durmitora i kanjona Sušice
- 4.2.2 Planinski predjeli Drobnjaka i Uskoka (klisura Komarnice, Šavnik, Tušina, Boan, Semolj)
- 4.2.3 Visokoplaninski predjeli Sinjavine sa kanjonom Tare
- 4.3.1 Planinski i visokoplaninski predjeli Vojnika
- 4.4.3 Planinski predjeli Kuča
- 4.4.4 Predio zaravni Bioča i Mrke

Regionalni nivo

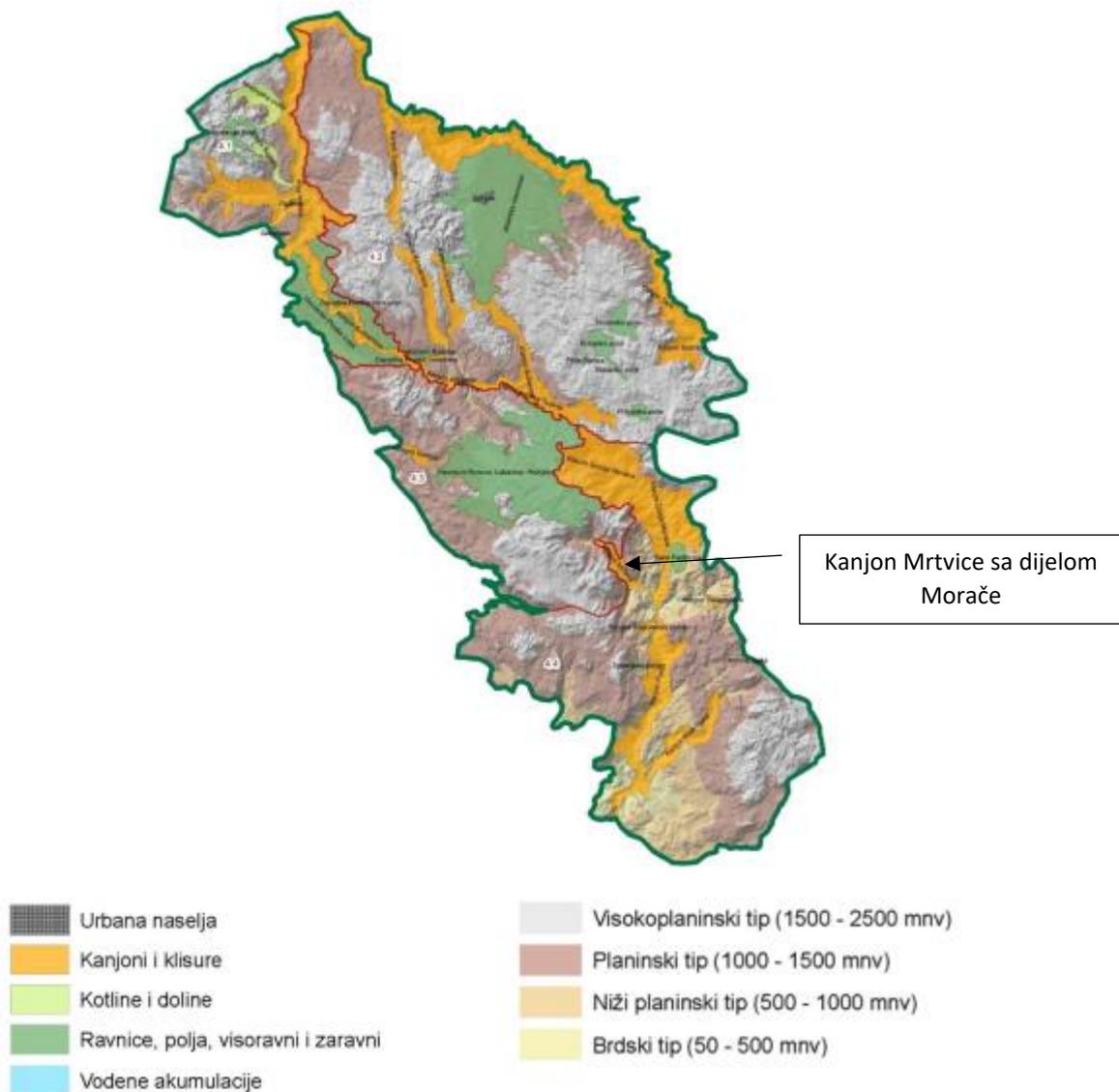

Slika 91. Predjeli centralnog regiona (RZUP, 2015)

Kanjon Mrtvice sa dijelom Morače je vrlo značajan i jedinstven, ali vrlo osjetljiv element pejzaža. Može se slobodno reći da je to jedan od najljepših kanjona i uopšte lokaliteta Crne Gore pa i Evrope. Zaštita ove zone je neophodna uz obavezno konsultovanje stručnjaka, pogotovu geologa, hidrologa i biologa. Takođe, neophodno je poboljšati organizaciju u upravljanju ovom teritorijom, kojom bi se očuvao i unaprijedio njen cjelokupan izgled i stanje.

Tipovi karaktera predjela

Što se karaktera predjela tiče, kanjon rijeke Mrtvice sa dijelom Morače je tip kanjona i klisura (Slika 4). Nadmorska visina litica kanjona Mrtvice i Morače se smijenjuje duž njihovog toka i preko 1000 m razlike što čini ove predjele izuzetno raznolikim, bogatim i jedinstvenim (Slika 93). Rijeka Mrtvica rijeka je na pojedinim mjestima kanjona mirna, izuzetno bistra, dok je na drugim mjestima vrlo brza i pjenušava, gotovo bijela. Kanjon je vrlo očuvan i bez značajnih antropogenih uticaja iako se nalazi u blizini magistralnog puta.

Slika 92. Mapa karaktera predjela centralnog regiona Crne Gore (RZUP, 2015)

Interesantan element pejzaža kanjona Mrtvice je kameni most (Danilov most) koji se nalazi na oko 800 metara od ušća Mrtvice u Moraču. Most je podigao crnogorski knjaz Danilo Petrović 1858. godine u znak sjećanja na majku Krstinju (kolasin.me, 2023). Od turističkih lokacija, ističe se Kapija želja, koja je udaljena oko 2 km od ušća u Moraču i do koje se stiže pješačkom stazom iz pravca magistralnog puta. Ovaj element pejzaža čine dvije stijene koje naizgled čine kapiju kroz koju se može prići rijeci Mrtvici, koja je u tom dijelu mirna i tirkizne boje.

Slika 93. kanjon Mrtvice

Što se tiče analiziranog dijela kanjona Morače, litice kanjona su izuzetno visoke, strme i nepristupačne u predjelu Platija. Ovaj predio je izuzetnih estetskih odlika, gdje su gotovo vertikalne obale obrasle vegetacijom. U dijelu ušća Mrtvice, kanjon Morače je manje nadmorske visine. Najznačajniji i najobimniji antropološki uticaj je izvršen izgradnjom magistralnog puta E 65, koji prolazi tik uz kanjon Morače i u pojedinim dijelovima ga čak i presjeca. Na ovom putu je izgrađen i veliki broj tunela. Najprometniji saobraćaj u ovom dijelu je tokom ljetnje sezone.

Treba pomenuti da je prostor oko manastira „Morača“ prepoznat kao istorijski kulturni pejzaž. Pejzažne vrijednosti ove jedinice su ugrožene klizištima i erozionim procesima koji su najviše posledica neplanske sječe šume, izgradnje pristupnih puteva do naselja i onih koji su potrebni u šumarstvu.

Kanjon rijeke Mrtvice sa dijelom Morače okružuju visokoplaninski tip predjela (preko 1500 mnv); planinski tip (1500-1700 mnv); niži planinski tip (500-1000 mnv); i brdski tip (50-500 mnv) (Slika 94). Brdski tip je karakterističan po razbacanim seoskim gazdinstvima i karakterističnim kamenim kućama, dok se na planinskom tipu predjela nalaze katuni. U blizini kanjona se nalaze i zone za kampovanje koje su napravljene sa malim promjenama u pejzažu i s tim u vezi, malim uticajem na životnu sredinu.

Slika 94. Predjeli u okruženju kanjona Mrtvice sa dijelom Morače

II. A- 4. Kulturna baština zaštićenog područja

Danilov most – Spomenik kulture III kategorije

Podigao ga je knjaz Danilo Petrović za dušu svoje majke Krstinje Stankove Petrović Njegoš. Godina završetka izgradnje je 1858, što saznajemo na osnovu spomen ploče koja je ugrađena u stijeni na sjevernoj strani mosta.

Sagrađen je u prirodnom ambijentu kanjona rijeke Mrtvice, sa konstrukcijom od dva luka nejednakih raspona. Dužina mosta je oko 30 metara, širina oko 1,67 metara, visina ograde oko 0,80 metara. U toku je početna faza radova na sanaciji mosta za koje je opština Kolašin angažovala Centar za konzervaciju i arheologiju Crne Gore.

Osim ovog spomenika kulture, u granicama zaštićenog područja nalaze se i sakralni objekti koji posjeduju spomenička svojstva te kao takvi predstavljaju potencijalna kulturna dobra:

Slika 95. Knjaz Danilov most na Mrtivici

Manastir Kostrikovača – Saborna Crkva Uspenja Bogorodice u selu Mrtvo Duboko

Tačan datum izgradnje nije poznat. Na osnovu natpisa na kamenoj ploči iznad vrata, saznaje se da je crkva obnovljena 1897.godine sredstvima upokojenog Josifa Bulatovića. Postoje pisani podaci da je crkva obnavljana 1792, za vrijeme kaluđera Ananija i igumana Mihaila, a zatim za vrijeme jermonaha Josifa Bulatovića od 1826- 1876, kada je prvi put uz crkvu podignut konak zvani „čardak“.⁹ U produžetku ostataka starog konaka, skorije je sagrađen novi konak.

Ikonostas crkve rad je anonimnog majstora drvorezbara sa početka XX vijeka. Ikone su rađene tehnikom ulje na platnu. Rukopis anonimnog slikara- stav svetitelja, kolorit odežde, nabori draperije, zlatno-žuti oreoli i plavičasti fon pozadine, ovu ikonopisnu cjelinu svrstava u red boljih slikarskih ostvarenja ove vrste spomenika.¹⁰ Ikonostas je u skorije vrijeme restauriran.

Crkva Sv.Nikole u Gornjim Rovicima, sagrađena 1838.godine na seoskom groblju.¹¹ Sazidana je od poluobrađenog zelenkastog kamena iz obližnjeg kamenoloma. Ikonostas je rađen u duhu srednjovjekovne tradicije, u više faza, djelo više nepoznatih umjetnika, od kojih nisu sačuvane sve ikonopisne cjeline. Ikone Hrista i Bogorodice slikane temperom na metalnoj podlozi, nemaju poptis autora. Međutim, po stavu svetitelja, koloritu, načinu dekorisanja draperije i ružičastoj boji inkarnata smatra se da je ovo slikarsko ostvarenje djelo Aleksija Lazovića sa početka XIX vijeka.¹²

⁹ Dragana Kujović, *Crkveni spomenici Kolašina i okoline*, Nikšić, 1989, str.45

¹⁰ Dragana Kujović, *Crkveni spomenici Kolašina i okoline*, Nikšić, 1989, str.49-51

¹¹ Ibid, str.52

¹² Dragana Kujović, *Crkveni spomenici Kolašina i okoline*, Nikšić, 1989, str.57

Crkva Sv.Ilije – Velje Duboko, druga polovina XIX vijeka, obnovljena 1904.godine. Sagrađena je od sige sa izvorišta rijeke Mrtvice. Ikonostas je obojen smaragdno zelenom bojom, ukrašen drvorezbarskom ornamentikom stilizovanih floralnih motiva. Vratanca za proskomidiju i đakonikon rađena su u poznobarknom duhu. Carske dveri, okviri ikona, konzole i stubići rad su lokalnog majstora. Krst, koji počiva na dvjema aždajama, rad je istog majstora. Ikone su rađene na metalnoj podlozi slikarskom tehnikom – tempera. Po odlikama slikarskog rukopisa, ova ikonopisna cjelina pripada Marku Đ.Vujoviću, živopiscu sa Cetinja.¹³

Crkva Sv.Luke – Međuriječje, iz 1881.godine. Na osnovu natpisa na nadvratniku od sige, koji je ispisan crkveno slovenskim pismom saznaje se tačna godina gradnje. Ktitori su bili Radoica Jovanović i njegov sin Miraš. Sazidana je od sige sa Čećkog potoka. Crkva je je od tada u više faza obnavljana a svaka od njih je ostavila traga.¹⁴ Postoje mišljenja, iako nije dovoljno jasno, da je Branislav Nušić, prilikom boravka u Crnoj Gori, početkom XX vijeka, za temu svoje pripovjetke *Hram Sv.Luka u Rovcima*,¹⁵ uzeo gradnju ove crkve.

Potencijalni arheološki lokaliteti – na prostoru opštine Kolašin evidentirano je više lokacija, među kojima i **Međuriječje**, koja se nalazi u granicama zaštićenog područja.¹⁶

U neposrednoj okolini zaštićenog područja

Manastir Morača – Spomenik kulture I kategorije

Crkva Uspenja Bogorodice iz 1252.godine i Crkva Sv. Nikole iz prve polovine XVII vijeka

Manastir Morača datira iz 1252.godine kada je glavnu crkvu Uspenja Bogorodice, podigao Stefan, sin Vukanov, unuk Nemanjin, o čemu govori uklesani natpis na nadvratniku glavnog portala.

Podignut je na skrivenom mjestu pogodnom za meditaciju i duhovni život, u kanjonu rijeke Morače, na njenoj desnoj obali. Sa zapada zaštićen visokim liticama, a sa istoka se u rijeku obrušava obližnji potok stvarajući vodopad Svetigoru, u tišini netaknute prirode, što je karakteristično za sve manastire u Crnoj Gori, bez obzira na vrijeme nastanka. Sa sjeverne strane kaskadno se prostiru manastirski šljivici i livade. Viševjekovna usamljenost manastira prekinuta je izgradnjom moderne saobraćajnice.

Crkva posvećena Uspenju Bogorodice, bila je živopisana 1260.godine. Manastir je obnovljen 1570.godine. Od tada, pa u sljedećih sto pedeset godina u Morači se preduzimaju mnogi umjetnički poduhvati, koji do kraja XVII vijeka polako jenjavaju.¹⁷

Po razuđenosti unutrašnjeg prostora manastir Morača pripada spomenicima raške škole. U obradi fasada, portala, prozora, u vertikalnoj gradaciji masa, osjeća se prisustvo romanike, što nameće zaključaj da su morački graditelji bili sa primorja.

Iz prvog živopisa crkve (XIII vijek) očuvane su freske u đakonikonu koje sadrže vrlo rijetku ikonografsku temu – ciklus iz života proroka Ilije. Ovo slikarstvo izvanrednog srednjovjekovnog anonimna odlikuje se vanrednim ljepotama oblika, maestralnim crtežom i svijetlim harmoničnim koloritom. Iz figura zrači antička monumentalnost i smirenost, kao u poznatoj kompoziciji koja predstavlja proroka Iliju u pustinji Horat, u trenutku kad mu gavran donosi hranu. Iz XIII vijeka su i freske u lunetama oba portala, na kojima je prikazana Bogorodica sa Hristom i arhanđelima i djelo su drugih anonimnih majstora.¹⁸

U XVII vijeku u manastiru Morača dolazi do jedinstvenog kulturnog i umjetničkog procvata, kada u njemu rade najbolji majstori svoje epohe: pop Strahinja iz Budimlja, hilendarski monah Georgije Mitrofanović, kir Kozma, koji se u literaturi javlja i pod imenom Jovan, majstor Radul i drugi.

Morački ikonostas, važi za jedan od najljepših oltarskih pregrada na prostoru postvizantijskog svijeta. Nastao je u intervalu između 1600 – 1616.godine. Isti majstori koji su živopisali crkvu, radili su i ikone za ikonostas. Pop Strahinja naslikao je prijestone ikone Hrista sa apostolima, sv.arhanđela Mihaila sa

¹³ Ibid, str. 58- 62

¹⁴ Dragana Kujović, *Crkveni spomenici Kolašina i okoline*, Nikšić, 1989, str.68

¹⁵ Branislav Nušić *Hram Sv.Luke u Rovcima*, Pripovetke I, Beograd 1966

¹⁶ Predlog PUP-a opštine Kolašin

¹⁷ Prof.Sreten Petković, *Kulturna baština Crne Gore*, Novi Sad, str.78

¹⁸ Tatjana Pejović, *Manastiri na tlu Crne Gore*, 1995, str.204

scenama anđeoskih javljanja, kao i dveri sa Blagovijestima. Georgije Mitrofanović izradio je prijestonu ikonu Bogorodice sa prorocima na kojoj je brižljivo islikao likove majke i djeteta. Deizisni čin takođe je njegovo djelo. Ikonostas se završava monumentalnim, bogato izrezbarenim krstom.¹⁹

Pored ikonostasa, enterijer crkve krasi dvije velike ikone sa raskošnim duborezom i pozlaćenim ramom. U ornamentici duboreza osjeća se prisustvo renesansnih motiva. Jedna od ikona, Sv.Sava i Nemanja sa žitijem Sv.Save, postavljena je iznad ktitorskog sarkofaga i rad je kir Kozme iz 1645.godine. U nizu scena iz žitija predstavljeno je zidanje manastira Morače. Ukrašavanju enterijera doprinio je i crkveni mobilijar, vrata između naosa i priprate i Bogorodičino kolo. Ovi predmeti, s početka 17.vijek, rađeni su u tehnici intarzije.²⁰ U apsidi oltara nalazi se najznačajniji primjer starog kamenog namještaja – episkopski presto, koji se može uvrstiti u najljepše primjere oltarskog kamenog namještaja iz XIII vijeka. Njegovoj ljepoti znatno doprinose i reljefi grifona na bočnim stranama naslona.²¹

U manastirskoj porti nalazi se i druga crkva, posvećena Sv.Nikoli. Podignuta je oko 1635.godine na temeljima nekadašnje glavne odbrambene kule, pa otuda ima neobičnu, kvadratnu osnovu.²² Freske Sv.Nikole radio je kir Kozma 1639.godine. I ovdje se ponavlja ktitorska kompozicija sa kraljem Stefanom, koji drži model moračke crkve u ruci, dok ga Bogorodica privodi Sv.Nikoli. U ostalom prostoru je naslikan ciklus iz života Sv.Nikole, sa mnoštvom smjelih detalja iz svakodnevnog života, što je neuobičajeno za vizantijsko shvatanje freske. Spoljna fasada Sv.Nikole bila je, takođe, živopisana, ali su freske skoro sasvim isprane tokom vremena.²³

Slika 96. Manastir Morača

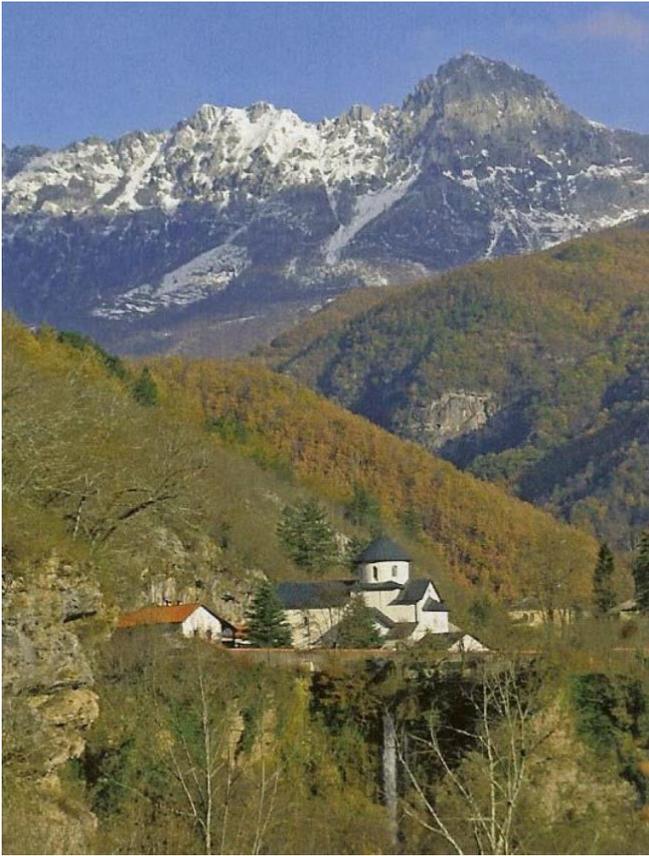
¹⁹ Tatjana Pejović, Aleksandar Čilikov, *Pravoslavni manastiri u Crnoj Gori*, Beograd 2011, str.267

²⁰ Ibid, str.277-279

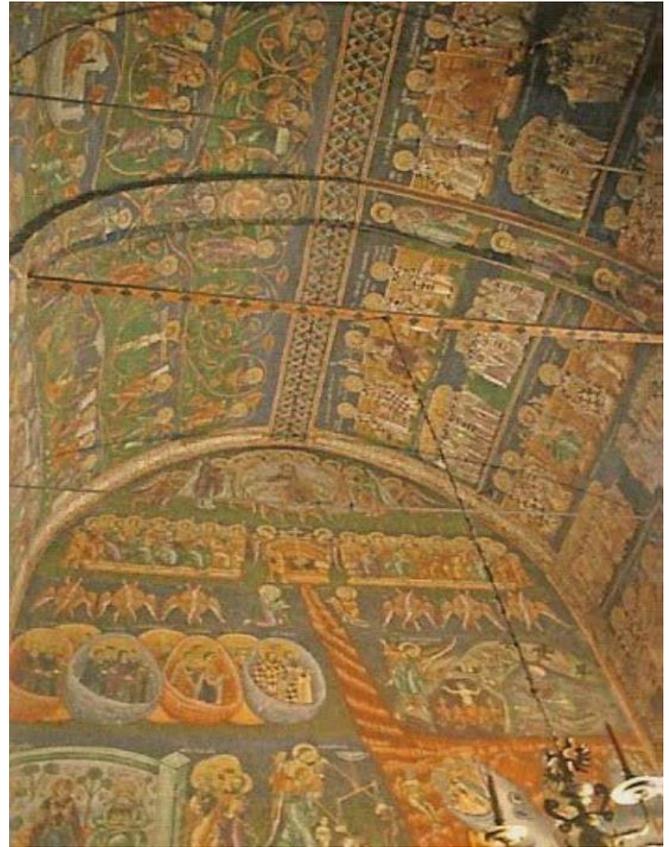
²¹ *Manastir Morača – Nemanjički Manastiri*, Svetigora, Beograd – Cetinje, 2011, str.28

²² Prof.Sreten Petković, *Kulturna baština Crne Gore*, Novi Sad, str.86

²³ Tatjana Pejović, Aleksandar Čilikov, *Pravoslavni manastiri u Crnoj Gori*, Beograd 2011, str.280

Slika 97. Manastir Morača sa slapom "Svetigora"

Slika 98. Manastir Morača - Freske

Manastirska zbirka ikona je izuzetno značajna. Posebno se izdvaja ikona Sv. Luka sa žitijem, majstora Radula iz 1672.godine. U Morači se nalaze i značajna ostvarenja Radulovih sljedbenika, prije svega Dimitrija daskala. Jedno od najljepših Dimitrijevih dijela u ovom manastiru je monumentalna ikona Uspenja Bogorodice sa scenama iz njenog života iz 1792.godine. Raskošni duborezni okvir slike izradio je njegov sin Gavriilo.²⁴

Stara riznica manastira nije sačuvana. Zlatarski obredni predmeti i knjige koji su nekada pripadali manastiru, uglavnom su zauvijek izgubljeni, posebno u burnom istorijskom razdoblju u prošla dva vijeka. Poznato je da su morački rukopisi razneseni i danas se jedan njihov dio nalazi po svijetskim bibliotekama, uglavnom u Berlinu, a drugi je izgorio u jednom požaru iz sredine XIX vijeka. U manastirskom konaku formiran je krajem XX vijeka muzej u kojem je prezentovana zbirka rukopisa, zatim primjerak Oktoiha prvoglasnika iz štamparije Crnojevića i ruska Ostroška biblija iz 1581.godine. U muzeju su još izložene ikone – kir Kozmina horosna ikona i Radulova S.Đorđe sa žitijem. Ostali eksponati najvećim dijelom pripadaju obrednim predmetima ruske provincijencije iz XIX i početka XX vijeka.²⁵ U Morači se od 1929 čuva i ruka Sv.Haralampija, smještena u metalnom kivotiću.²⁶

Zaštićena nematerijalna kulturna dobra

Godine 2013 uprava za zaštitu kulturnih dobara započela je izradu elaboata procjene kulturnih vrijednosti nematerijalnih dobara i zakonom zaštitila 19.nematerijalnih dobara Crne Gore među kojima i **Tradicionalne igre kolašinskog kraja**. Rješenjem Uprave za zaštitu kulturnih dobara Crne Gore, oktobra 2016 status nematerijalnog kulturnog dobra dobilo je 14 tradicionalnih plesova, karakterističnih za cijeli kolašinski kraj, pa samim tim i za sela koja su dio ovog elaborata.

²⁴ Ibid, str.281

²⁵ Tatjana Pejović, Aleksandar Čilikov, *Pravoslavni manastiri u Crnoj Gori*, Beograd 2011, str.282

²⁶ *Manastir Morača – Nemanjički Manastiri*, Svetigora, Beograd- Cetinje, 2011, str.8

Zaštićeni plesovi su: *Šećer, Sitan tanas, Maglica, Trusa, Što drijemaš jedna, Didije, Dobro veče, gospo, Glas se čuje u glavici, U Vukiča Brankvića, Stambol, Kaloper, Oj Jovo, Jovo, Leše gora, Šibljika.*

Specifičnost Tradicionalnih igara kolašinskog kraja jeste što nemaju instrumentalnu pratnju. Podršku i pratnju igri daju pjesma i topot koraka. Kola karakteriše najčešće igra muškaraca i žena tj. momaka i djevojaka, koji se međusobno biraju.

II. A. 5. Turistički potencijali zaštićenog područja.

Zaštićena područja predstavljaju jednu od najaktuelnijih destinacija savremenog turizma. Turizam se uglavnom razvija u destinacijama sa dobro očuvanom prirodom. Priroda i biodiverzitet su izvor inspiracije, relaksacije i odmora. Zdrava životna sredina i lijepi predijeli čine osnovu turističkog razvoja. Stoga je stavljanje prirodnih dobara pod zaštitu usko vezano i za razvoj turizma. Turizam može da doprinese unapređenju svijesti o vrijednosti prirode i biodiverziteta kao i o njihovoj zaštiti.

Sa druge strane, turizam je i korisnik životne sredine, a resursi su podložni promjenama. Bez obzira na sve benefite koje može da donese, ukoliko se turizam nekontrolisano razvija može ugroziti područje u velikoj mjeri, prvenstveno degradacijom biodiverziteta, biljnog i životinjskog svijeta, vodnih resursa i estetskih odlika. Stavljanje područja pod zaštitu je upravo jedno od rješenja konflikta koji je postao sve izraženiji, a nastao je između težnje za očuvanjem životne sredine područja sa izraženim prirodnim i kulturnim vrijednostima i težnjama populacije da se to područje ekonomski iskoristi ne samo kroz turizam nego i kroz druge oblike privredne djelatnosti.

Organizacija turizma u zaštićenim područjima predstavlja posebno osjetljiv zadatak jer se kao aktivnost bitno razlikuje u poređenju sa drugim turističkim destinacijama. Upravljanje razvojem turizma u zaštićenim područjima mora biti pažljivo regulisano da bi se ostvario kompromis između želja turista i očuvanja prirodnih vrijednosti.

Turistički razvoj u zaštićenim područjima podrazumjeva određivanje nosećeg kapaciteta, granice prihvatljivih promjena, ekološku procjenu uticaja, zoniranje turizma i definisanje pravila ponašanja koji bi pomogli turistima da usklade svoje aktivnosti sa karakteristikama životne sredine i prirodnim i kulturnim vrijednostima zaštićenog područja. Načela planiranja i organizacije turističke ponude u ovakvim destinacijama moraju poštovati koncept održivog razvoja turizma.

Svjetska turistička organizacija (WTO) definiše održivi turizam kao upravljanje resursima ostvarujući ekonomske, socijalne i estetske potrebe tako da se poštuju kulturološki integritet, osnovni ekološki procesi, biološka raznolikost i sistemi na kojima se temelji život, stvara dobrobit i blagostanje cjelokupnom društvu, uzimajući u obzir potrebe i turista i njihovih domaćina. Održivi turizam je planiran sa dugoročnim ciljevima na način da ne uzrokuju devastaciju okoline već uvažava ekonomske, društvene, ekološke i kulturne vrijednosti destinacije u kojoj se događa. Održivi razvoj turizma podrazumijeva: Optimalno korištenje prirodnih resursa uz očuvanje ekoloških procesa, prirodne baštine i biološke raznolikosti; Poštovanje društvenih i kulturnih vrijednosti zajednice, očuvanje kulturne baštine i tradicionalnih vrijednosti uz međukulturalno razumijevanje i toleranciju; Dugoročno planiranje za unapređenje privrednih prilika i ublažavanje siromaštva uz konstantan doprinos socijalnim prilikama unutar zajednice.

Strategija razvoja Turizma u Crnoj Gori 2022 -2025 prepoznaje zaštićena područja kao zaslužna za razvoj turističke destinacije. S obzirom da su za upravljanje zaštićenim područjem neophodni i resursi, *Strategija razvoja Turizma u Crnoj Gori 2022 -2025* u narednom periodu vidi razvoj EKO TURIZMA kao idealno rješenje za prevazilaženje mogućih problema.²⁷

Eko turizam je forma održivog razvoja životne sredine. Predstavlja širok pojam i ima različite definicije. Međunarodne ekspedicije (*International Expeditions*) definišu ekoturizam kao putovanje u prirodne predijele koje podstiče razumijevanje prirodnih sistema, naglašava brigu o očuvanju ekosistema, ostvaruje ekonomski prihod za lokalno stanovništvo i Vladu koja u isto vrijeme podržava zaštitu resursa

²⁷ *Strategija razvoja Turizma u Crnoj Gori 2022 -2025*, Ministarstvo ekonomskog razvoja, Crna Gora, 2022, str.109

životne sredine.²⁸ Ono što razlikuje Eko turizam od ostalih oblika turizma zasnovanih na prirodi, jeste njegov održivi pristup i obrazovna komponenta. Kod drugih oblika turizma u prirodi, turista može posmatrati ptice na slikovitom mjestu, posjećivati pećine i sl, ali ekoturista će posmatrati ptice s lokalnim vodičem, istraživati pećine sa specijalizovanim osobljem i boraviti u Eko selu kojim upravljaju mještani, jesti u restoranu ili privatnom gazdinstvu kojim upravljaju mještani, a time doprinijeti lokalnoj ekonomiji.

Jedan od vodećih principa Eko turizma, pored edukacije i održivosti, jeste i taj da se bazira na nepotrošivosti resursa. Takav odnos prema turističkom resursu u ekoturizmu treba biti zastupljen u svim fazama turističke realizacije: turoperateri, politika Vlade, menadžment resursa, razvoj lokalne zajednice i iskustvo posjetilaca. Održivi turizam kroz svoj koncept razvoja teži da smanji negativne uticaje turističke industrije na okolinu i lokalne zajednice. Eko turizam teži ka održivosti kroz edukaciju o prirodnoj sredini. Principi koje nameće ekoturizam u načinu organizovanja turističkih putovanja dovode do stvaranja novog tipa turista koji je društveno i ekološki odgovoran.

Kanjon rijeke Mrtvice nalazi se u opštini Kolašin, u centralnom dijelu Crne Gore, sa desne strane magistralnog puta koji vodi od Kolašina za Podgoricu. Udaljen je 35 km od centra Kolašina, a 43 km od Podgorice.

Razvoj turizma u kanjonu Mrtvice i selima u neposrednoj okolini je osjetljiv zadatak kojem se treba pažljivo pristupiti. Razvoj turizma u zaštićenom području podrazumjeva zoniranje, određivanje nosećeg kapaciteta, granice prihvatljivih promjena, ekološku procjenu uticaja, i definisanje pravila ponašanja koji bi pomogli turistima da usklade svoje aktivnosti sa karakteristikam životne sredine i prirodnim i kulturnim vrijednostima zaštićenog područja. Razvojem turizma otvoriće se nove mogućnosti za lokalno stanovništvo od kojih će moći da crpe ekonomsku dobit, pa će se samim tim smanjiti odliv stanovništva iz sela. Turizam može podstaći cjelokupan razvoj ovog područja i otvoriti mogućnosti za nove djelatnosti. Razvoj turizma može dovesti do promjena u organizaciji cjelokupnog života u selima, gdje je od velikog značaja da ove promjene idu u korist lokalnog stanovništva.

Planiranje turizma u zaštićenom području mora biti :

- dugoročno;
- proaktivno – sa jasno naglašenim aktivnostima u procesu promjena. To podrazumjeva i prepoznavanje odgovarajućih turističkih aktivnosti koje moraju biti saglasne sa ekološkim mogućnostima zaštićenog područja i uklanjanje onih koje nisu u skladu sa ekološkim mogućnostima
- integralno- imati u vidu da je turizam u zaštićenom području i neposrednoj okolini samo jedan od načina korišćenja ovog prostora i kao takav mora biti saglasan i sa drugim vidovima korišćenja.
- planiranje mora uključiti lokalno stanovništvo. Naime, stav lokalnog stanovništva mora biti uvažen na svim nivoima razvoja turizma u ovom zaštićenom području. Naročito treba pomenuti da je minimiziranje negativnih socio -kulturnih uticaja turizma jednako prioritetan zadatak koliko i minimiziranje negativnih ekoloških uticaja. Male autohtone zajednice su posebno osjetljive na nekontrolisani razvoj turizma. Nekontrolisani turizam u selima sa malim brojem stanovnika može da izazove negativne uticaje kod stanovništva, pogotovo ukoliko se njihova kultura i tradicija pogrešno interpretiraju i previše komercijalizuju; njihove primarne djelatnosti ometaju od razvoja turizma; ukoliko oni ne crpe ekonomsku korist; turizam ugrožava njihove predjele. Stoga je u planiranju razvoja turizma u ovakvim predjelima vrlo važno uspostaviti dijalog sa lokalnom zajednicom.

Prihodi od turističkog prometa u ovom konkretnom području mogu se realizovati kroz usluge turističkih vodiča, planisnkih vodiča, animatora, instruktora i sl, iznajmljivanje smještaja, naplatu parkinga, iznajmljivanje rekreativne opreme, prodaju suvenira, organizovanja radionica, pružanja različitih ugostiteljskih usluga itd.

Potencijali za razvoj turizma će se prepoznati, a zatim će se definisati smjernice za dalji razvoj. Glavni zadatak odgovornog menadžemnta turizma jeste minimiziranje negativnih uticaja turizma na destinaciju. Potencijalni negativni uticaji se prije svega moraju ustanoviti, izmjeriti, a zatim primjeniti upravljačke mjere koje će ih minimizirati. Sprovešće se oni vidovi turizma i njihovi oblici i podoblici, koji ne prelaze prag tolerancije ekosistema, niti prag tolerancije lokalnog stanovništva.

²⁸ Stojanović Vladimir, *Turizam i održivi razvoj*, Univerzitet u Novom Sadu, Novi Sad, 2011, str.163

Ocjena i vrednovanje turističkih zona unutar i u neposrednoj okolini zaštićenog područja

Kanjon Mrtvice, sa specifičnim geomorfološkim i hidrološkim obilježjima i visokim biodiverzitetom - (IPA I EMERALD područje). Dužina alpinistički najinteresatnijeg dijela kanjona počinje u selu Velje Duboko i dužinom od 9km vodi do ušća Mrtvice u Moraču.

Turističke atrakcija kanjona:

Most knjaza Danila iz 1858 godine na Zelenom Viru, Spomenik Kulture III kategorije

Bijeli Nerini – snažno kraško vrelo u dolini rijeke

Kapija želja – dvije spojene kamene figure koje je prema legendi splela vila sa obližnjeg Maganika, a koja posjetiocima ispunjava želje ako su čiste i iskrene.

Mrtvičke grede - posebna zanimljivost je put koji je probijen kroz mrtvičke stijene kako bi povezoao dva sela unutar granica zaštićenog područja: Mrtvo Duboko i Velje Duboko

Pećina Vranštica, vrijedan geomorfološki objekat kod rovačkog sela Mrtvo Duboko, jedan od najvažnijih speleoloških lokaliteta u opštini Kolašin. Pećina je duga oko 750m sa pećinskim sedimentima različitih boja i oblika. Na kraju pećine je kristalno bistro jezero I periodični sifon. U pećini su utvrđeni ostaci pećinskog medvjeda (*Ursus spelaeus*).²⁹

Velje Duboko, ruralna cjelina

Međuriječje - potencijalni arheološki lokalitet

Manastir Kostrikovača sa crkvom Uspenja Bogorodice u Mrtvom Dubokom (prvi pisani podatak XVIIIv)

- Crkva Sv. Nikole u Gornjim Rovcima, 1838.godina

- Crkva Sv. Ilije u Veljem Dubokom, druga polovina XIX vijeka

- Crkva Sv.Luke u Međuriječju, iz 1881.godine

U neposrednoj okolini zaštićenog područja

Manastir Morača – Spomenik kulture I kategorije , sa dvije crkve:

Crkva Uspenja Bogorodice iz 1252.godine i Crkva Sv. Nikole iz prve polovine XVII vijeka

Planina Lukavica, nekadašnji katun na koji su izdizali mještani Veljeg Dubokog, sa novoizgrađenom crkvom Sv.Ilije iz 2007.godine, koja na Ilindan okuplja veliki broj vjernika iz Kolašina i Nikšića
Kapetanovo i Manito jezero na površi Lukavice, očuvani hidrološki objekti sa ekološkom, naučnom i estetskom vrijednošću. Za oba jezera vezana su predivna narodna predanja.

U toku je izgradnja Crkve Sv.cara Lazara kod Kapetanovog jezera

Speleološki objekti: Dvogrla jama u Pribatovom dolu na Maganiku, duboka 395 metara. Jama u Crkvenom dolu ispod Stožca na Kapi Moračkoj, duboka 444m.

Pećina Leura u Rovcima, koja je izuzetno bogata stalagmitima i stalaktitima

Opšta ocjena stanja turističkih karakteristika zaštićenog područja

Potencijalni vidovi turizma koji se mogu razvijati u zaštićenom području *Turistički potencijali zaštićenog područja*

Polazeći od *Strategija razvoja Turizma u Crnoj Gori 2022 -2025* kao krovnog dokumenta za planiranje turističkih djelatnosti, koja u zaštićenim područjima u Crnoj Gori predlaže razvoj *Eko turizma* kao rješenje na moguće presije koje turizam donosi zaštićenim područjima,

Promoviše razvoj *Ruralnog turizma* u seoskim predjelima,

Nacionalne strategije održivog razvoja do 2030.godine, kao krovnog dokumenta za održivi razvoj, a koja je usklađena sa ciljevima održivog razvoja Agende UN do 2030 god, gdje se Crna Gora u smislu

²⁹ Zvanični sajt opštine Kolašin, www.kolasin.me

sprovedenja strategije, između ostalog obavezala da : *Unaprijedi značaj kulture kao temeljne vrijednosti duhovnog, društvenog i ekonomskog razvoja koja znatno unapređuje kvalitet života građana , promoviše kulturni turizam kao jednu od najvažnijih grana turizma i postigne održivi turizam s akcentom na kulturni i eko turizam, budući da je neophodno kroz njihov i razvoj ostalih oblika održivog turizma, kao i poljoprivrede, zanatstva i kreativnih industrija uspostaviti održivo korišćenje kulturne baštine,*

kao i gore navedeno prirodno i kulturno historijsko nasleđe unutar granica zaštićenog područja i u bližoj okolini, dolazi se do zaključka da su Eko turizam, Ruralni turizam i Kulturni turizam tri prioriteta vida turizma koja treba razvijati u ovom području, sa nekim od njihovih oblika i podoblika. Ova tri ključna vida turizma međusobno se prožimaju, njihovi oblici i podoblici karakteristični su za sva tri vida, a za sve je predviđen koncept eko turizma, odnosno njegova obrazovna komponenta.

Svi navedeni oblici turizma definišu se kao Selektivni oblici turizma ili Alternativni oblici turizma. U nekim teorijama nazivaju se “turizam posebnih interesovanja” ili “soft” turizam. Ovi oblici turizma predstavljaju svojevrsan odgovor na probleme u savremenom turizmu koji su uzrokovani masovnim turizmom. Kod ovih oblika turizma fokus je na aktivnostima ili ambijentima koji su privlačni posebnim tržišnim nišama. Kako podrazumevaju manje grupe turista, odnosno kontrolu nosećih kapaciteta moguća je veća posvećenost individualnim interesovanjima i doživljajima turista, što je osnovni preduslov zadovoljnih turista.

Eko turizam

Zbog povećane svijesti o ugroženosti životne sredine i značaju njenog očuvanja za današnje i buduće generacije, eko-turizam predstavlja vid turizma koji je u ekspanziji. Definisan kao odgovorno putovanje u prirodne predjele , koje doprinosi zaštiti životne sredine i obezbjeđuje egzistenciju lokalnom stanovništvu, ovaj vid turizma prepoznat je kao ključan za rješavanje mogućih presija koje masovni turizam donosi zaštićenim područjima. U tom smislu, vodeći se konceptom Eko turizma, kada je riječ o kanjonu Mrtvice ovo zaštićeno područje zahtjeva organizovanje turističke ponude koja je:

- pažljivo regulisana, u malim grupama, zainteresovanim za kulturnu, naučnu i ekološku edukaciju.
- posjetioci obilaze zaštićeno područje uz prisustvo licenciranih lokalnih turističkih vodiča, planinskih vodiča ili instruktora
- definisana su pravila ponašanja za koje posjetioci imaju razumjevanja, kako bi se uskladile turističke aktivnosti sa potrebama zaštite prirodnih i kulturnih vrijednosti u granicama područja
- - ciljna grupa revitalizacije i valorizacije prirodnih i kulturnih vrijednosti je prije svega lokalno stanovništvo (interni marketing) a onda turisti. *Strategija razvoja Turizma u Crnoj Gori 2022 -2025* navodi važnost edukacije lokalnog stanovništva o turističkim potencijalima, kako bi aktivno učestvovali u kreiranju turističkih iskustava
- specijalizovani marketing ka inostranom tržištu kako bi se privukla određena ciljna grupa (suprotno od turizma masa). Ciljna grupa su društveno i ekološki odgovorni turisti zainteresovani za prirodnu sredinu i kulturno historijsko nasljeđe okolnih sela.
- lokalno stanovništvo uključeno u menadžment i planiranje turističke ponude, u prvom dijelu kroz različite vidove obuke a zatim kroz zaposlenje

Cilj eko turizma kao turizma zasnovanog u malim grupama uz prisustvo specijalizovanih vodiča je upravo taj da dožive mjesto kroz edukaciju. Stoga je zadatak vodiča da kroz usluge profesionalne interpretacije doprinesu zaštiti prirode kroz skretanje pažnje na njene vrijednosti.

Osim skretanja pažnje na prirodne vrijednosti, prisustvo lokalnih vodiča je značajno kako bi se valorizovale i druge strane područja koje nisu materijalno opipljive a koje mogu pružiti posjetiocu doživljaj spajanja sa mjestom. Kada je riječ o konkretnom zaštićenom području : *priča o mrtvičkim gradama i Danilovom putu (Danilo Jauković), legenda o vili sa Maganika koja je splela kameni most ispod kojeg ispunjava želje; priča mostu ljubavi u Veljem Dubokom; predanje o Gojaku, predanje o Savinoj stopi u selu Liješnje, predanje o nastanku naziva Manitog jezera, Vilinih voda i Vojinovca na planini Lukavica i mnoge druge zanimljivosti.*

Ruralni turizam

Ruralni turizam je širok pojam koji podrazumjeva različite turističke djelatnosti u ruralnim predjelima. Naime, ruralni turizam je zajednički naziv za sve posebne oblike turizma u ruralnim područjima, od agroturizma, turizma zasnovanog na aktivnostima u prirodi, do turističkih atrakcija vezanih za kulturno nasleđe. Cilj je da se podstakne cjelokupan razvoj seoskog prostora kroz očuvanje seoskih područja u njihovoj autentičnoj formi i stvaranje uslova da stanovništvo ostane u selima. **Agroturizam** je šansa za oživljavanje sela putem njihovog razvijanja kao turističke destinacije i kao mjesta prijatnog za život, rad, posjetu i investiranje.

Razvojem turizma, ruralni predjeli više neće biti samo prostori u kojima se sprovodi poljoprivredna djelatnost. Planskim razvojem turizma selo dobija rekreaciju, ugostiteljstvo i turizam kao dominantne djelatnosti. Sela u zaštićenom području treba da pojačaju poljoprivrednu proizvodnju na selu. Život u selima treba da se integriše na takav način da se poljoprivreda dimenzionira tako da obezbjeđuje uslove za razvoj turizma, ali ne samo u smislu ishrane i smještaja turista nego i u smislu održavanja ambijenta koje to selo čini atraktivnim. Kako bi se formirala kvalitetna turistička ponuda sela, važno je da ista zadrže autohtonost i tradicionalan način bavljenja poljoprivrednom. U selima je potrebno uvesti i nove sadržaje koji pored estetskih imaju i praktične djelatnosti u funkciji lokalnog stanovništva. To podrazumjeva i razvoj ostalih oblika i podoblika ruralnog i kulturnog turizma.

U turističko valorizaciji ovog područja, kada je riječ o nematerijalnom nasljeđu, ključnu ulogu ima razvoj **Kreativnog turizma**. To je oblik ruralnog i kulturnog turizma, koji podrazumjeva putovanja radi učenja specifične vještine koja pripada kulturi receptivne zajednice. Učestvujući aktivno u životu sela, turisti se približavaju lokalnom stanovništvu i direktnije upoznaju kulturne specifičnosti destinacije, a razvijaju i svoje kreativne potencijale. To podrazumjeva proučavanje i upražnjavanje različitih vještina, od učenja tradicionalnih plesova, pripreme hrane, starih zanata, do učestvovanja u različitim istraživanjima i sl. U tom smislu, sela u granicama zaštićenog područja i bliže okoline imaju široku paletu mogućnosti valorizovanja nematerijalnog kulturnog nasleđa. U ovom zaštićenom prostoru mogu se konkretno valorizovati:

- Kolašinske igre (14 plesova) koje su 2016.godine uvršene na listu nematerijalnog kulturnog nasleđa
- Narodna Igra “prstena” koja se sačuvala kod momaka u Rovačkom i Moračkom kraju
- Vještina izrade gusala i pjevanje uz gusle i sl

Gastro-turizam. Gastronomija je jedna od rastućih atrakcija ruralnog turizma u posljednjim godinama. U tom smislu, ne samo ponuda tradicionalnih jela u seoskim restoranima i privatnim gazdinstvima, već organizovanje škola za kuvanje i sličnih radionica, kroz koncept eko turizma, odnosno njegovu obrazovnu komponentu. Cilj ovakvih vrsta turističke ponude nije samo degustacija proizvoda, već i promovisanje kulturno istorijskog nasleđa kroz ishranu i pripremu iste. Tako će gosti u seoskim domaćinstvima sa lokalnim stanovništvom:

- Učestovanje u proizvodnji lisnatog kolašinskog sira koji je 2019.godine označen sertifikatom autentičnosti kao jedan od crnogorskih proizvoda, i to u svim fazama, od muže krava do same degustacije
- Učestvovanje u pripremi šljivovice i ostalim domaćim rakijama, od faze ubiranja plodova u voćnjacima do samog ispijanja i učenja zdravica i svih običaja vezanih za ovo tradicionalno piće
- Učestvovanje u akcijama ubiranja ljekovitog bilja i pripreme čajeva
- Učestvovanje u berbama i proizvodnji džema, zimnica i sl.
- Organizovanje, unutar privatnih gazdinstava turističke akcije “*uberi sam*” i “*uradi sam*” koje se već organizuju u nekim ruralnim područjima Crne Gore, sa smjernicama i natpisima koje upućuju turiste u pravila

I mnoge druge

S obzirom da se radi o podneblju sa bogatom kulinarskom tradicijom, gastronomija može da bude turistički valorizovana i otvaranjem *Degustacionih centara ili degustacionih punktova*.³⁰

³⁰ Degustacioni centri su popularni u savremenom ruralnom turizmu. Predstavljaju element dodatne turističke ponude, predstavljajući proizvode koji su karakteristični za teritoriju na kojoj se domaćinstvo nalazi. Degustacioni centri po pravilu

Radionice se organizuju u različitim godišnjim periodima, u zavisnosti od perioda berbe i dostupnosti proizvoda, što doprinosi smanjenu sezonalnosti turizma.

Lovni turizam: Granice zaštićenog područja nalaze su unutar granica Lovišta "Rovce". Način i obim korišćenja mora ostati usklađen sa važećim Zakonom o lovu i Odlukom o ustanovljavanju lovišta, a dodatno precizirati vremenski periode i termine za korišćenje lovišta u turističke svrhe. Način korišćenja i dalje mora ostati u funkciji zaštite divljači.

Avanturistički turizam je rastuća tržišna niša koja privlači specifičnu ciljnu grupu, željnu iskusta i uživanja u prirodi. Osim što je baziran na prirodnim potencijalima, lako ga je uklopiti sa ostalim vidovima turizma prisutnim na području u cilju stvaranja diversifikovane i kvalitetnije turističke ponude. Ovo područje ima potencijal za razvoj različitih oblika avanturističkog turizma:

Speleoturizam: pećina Vranštica i ostali gore pomenuti speleološki objekti predstavljaju značajan potencijal razvoja turizma u ovom području. Važno je istaći da ova vrsta turizma mora biti kontrolisana, sa jasno definisanim nosećim kapacitetima, pravilima ponašanja, uz prateću opremu i prisustvo specijalizovanih vodiča. Ukoliko ture u pećinama nisu precizno organizovane i pod stalnim nadzorom osoba koje su za to nadležne, ekološka šteta od turističkih posjeta pećini može biti velika, jer posjetioci ponekad oštećuju pećinski nakit, bacaju smeće, pišu grafite po zidovima pećine i sl.

Alpinizam i slobodno penjanje – S obje strane kanjona Mrtvice uzdižu se stijene 600-700 m visine, i predstavljaju alpinističke potencijale

Kanjoning

Kajaking samo u dijelu od Bijelih Nerima i nizvodno

Sportski ribolov, kao komplementarna ponuda ruralnom turizmu. Privlači posebnu turističku nišu, uglavnom visokoplatežne turiste, koji cijene prirodu i doprinose njenom očuvanju. Sportski ribolov dozvoljen je samo u periodu od 1.maja do 1.okotbra.

I ostali oblici aktivnog turizma u prirodi:

Pješaćenje, planinarenje, trekking, jahanje, takođe su oblici avanturističkog ili sportsko rekreativnog turizma, koji su adekvatni za ovo područje i neposrednu okolinu.

Birdwatching - područje ima veliki potencijal za turističku valorizaciju ovog vida rekreacije

Posmatranje divljih životinja _ Strategija Razvoja turizma Crne Gore 2022-2025, predlaže da se u zaštićenim područjima podstakne ova vrsta turističke ponude (*Wildlife Observation*), koja uključuje izgradnju osmatračnica i hranilišta za divlje životinje.³¹

Kulturni turizam

Manifestacioni turizam je podoblik kako ruralnog, tako i kulturnog turizma. Učešće turista u seoskim tradicijama jedna je od najzanimljivijih turističkih atrakcija u ruralnim predjelima. Stanovništvo u okolnim selima ima bogatu duhovnu kulturu koja se manifestuje kroz običaje i tradicije. Kada je riječ o nematerijalnom nasleđu ove oblasti:

- proslava Ilindana i okupljanje na Lukovici
- organizovanje seoskih festivala tradicionalnih igara - plesova
- guslarske večeri,
- takmičenja u narodnoj igri "prstena"
- sajmovi ljekovitog bilja, meda, domaćih proizvoda

Vjerski turizam je podoblik kulturnog turizma, koji takođe ima perspektivu u zaštićenom području I neposrednoj okolini, sa obzirom na broj crkava i manastira unutar granica zaštićenog područja, neposrednoj okolini, kao i spomeničkim i kulturno istorijskim vrijednostima koje navedene crkve imaju. Važno je spomenuti da razvoj vjerskog turizma mora biti usklađen sa stavovima vjerske zajednice i lokalnim stanovništvom. Kapaciteti nosivosti moraju biti određeni i kontrolisani, u nekim slučajevima

moraju imati prostor dovoljan da prime veći broj gostiju ali ne prevelike (u praksi do 80 ljudi). Oni nisu restorani i zato gostima ne nude topa jela već isključivo klasične proizvode domaćinstva ili proizvodnog pogona. Degustacioni centar ili punkt je oblik turističkog seoskog domaćinstva koji može da predstavlja samostalnu atrakciju.

³¹ *Strategija razvoja Turizma u Crnoj Gori 2022 -2025*, Ministarstvo ekonomskog razvoja, Crna Gora, 2022, str.110

posjete ograničene samo za određene dane i satnice (neke od gore navedenih starih crkava nalaze se na grobljima).

Obrazovni ili naučno-istraživački turizam – podrazumjeva turistička putovanja radi aktivnog učenja i proučavanja specifičnih tema vezanih za destinaciju, bilo da je riječ o proširenju znanja stečenih kroz školovanje, studijskom putovanju, redovnom obrazovanju ili neformalnom proširivanju znanja. U ovom smislu ovo područje nudi široki spektar mogućnosti za turiste posebnih interesovanja s obzirom na diversifikovanu ponudu iz različitih oblasti, koje privlače različite ciljne grupe na ovako malom prostoru: biologija, poljoprivreda, botanika, arheologija, speleologija, umjetnost, istorija i mnoge druge.

Ekskurzioni turizam – akcenat je stavljen na đачke ekskurzije a ciljna grupa su najmlađe generacije lokalnog stanovništva, države i zemalja iz regiona. Tematske ekskurzije djece u zaštićena prirodna područja mogu predstavljati odličan način vaspitno-edukativne metode kojom se djeca upoznaju sa prirodnim okruženjem, osnovnim zakonitostima prirode i rizicima po istu. Dječije ekskurzije u zaštićena područja posljednjih godina dobijaju na velikom značaju kao metod neposredne edukacije očuvanja prirodne sredine. Osim podizanja svijesti o značaju zaštite prirodne sredine, vrlo je važno promovisati i zdrave stilove života i rekreacije u ruralnim područjima.

Kulturne rute

Jedan o savremenih trendova razvoja turizma vezan je za osmišljavanje i prezentaciju organizovanih turističkih proizvoda kao što su specijalizovane tematske turističke rute. Radi se o ciljanim putovanjima koji su osmišljeni radi obilaska različitih, ali srodnih mikrodestinacija koje su međusobno povezane istim ili sličnim temama i kulturno-istorijskim kontekstima koji daju smisao cjelokupnom putovanju. U literaturi su poznate pod imenima: *Kulturne rute*, *Put kulture*, *Put nasleđa*. Na međunarodnom nivou postoji Program kulturnih ruta koje je usvojio Savjet Evrope 1997, i podržao formiranje Evropskog instituta za kulturne rute (www.culture-routes.net) a ICOMOS je 2008.godine donio Povelju o kulturnim rutama (www.icomos.org). Osim sertifikovanih međunarodnih kulturnih ruta, posljednjih godina u turizmu su sve češće srijeću kulturne rute na nacionalnom i regionalnom nivou. U Crnoj Gori je ovaj trend u turizmu još uvijek u začetku, dok se u regionu već razvijaju projekti kulturnih ruta, kako međunarodnih, sertifikovanih od Savjeta Evrope, tako i nacionalnih. U tom smislu, predmetno područje i bliža okolina posjeduju interesatno kulturno istorijsko nasleđe koji je vezan za različite vremenske periode. Gore pomenuti Manastiri imaju potencijal da postanu dio ovakvih ruta. Ovakve vrste ruta daju mogućnost da se menadžmenti više mikrodestinacija u zemlji ili regionu povežu, kroz zajedničku prezentaciju, interpretaciju i turističku promociju, ili, ukoliko se radi o međunarodnim rutama, zajednički apliciraju za sertifikovanje pri Savjetu Evrope, što destinaciju čini još popularnijom.

Zaštićena područja predstavljaju jednu od najbrže rastućih destinacija savremenog turizma. Stoga je stavljanje prirodnih dobara pod zaštitu usko vezano i za razvoj turizma. Turizam može da doprinese unapređenju svijesti o vrijednosti prirode i biodiverziteta kao i o njihovoj zaštiti. Sa druge strane, turizam je i korisnik životne sredine, a resursi su podložni promjenama. Bez obzira na sve benefite koje može da donese, ukoliko se turizam nekontrolisano razvija, može ugroziti područje u velikoj mjeri. Nekontrolisani uticaji turizma na područje mogu biti: narušavanje životne sredine, promjene biogeohemijskih ciklusa, degradacija arhitekture, degradacija vodnih resursa, narušavanje prirodnog i životinjskog svijeta, odnosno promjene staništa i mnogi drugi negativni uticaji. Glavni zadatak odgovornog turizma jeste minimiziranje negativnih uticaja turizma na destinaciju. Potencijalni negativni uticaji se prije svega moraju ustanoviti, izmjeriti, a zatim primjeniti upravljačke mjere koje će ih minimizirati. Ako ovaj segment pravilno ne sprovede, destinacija rizikuje da izgubi svoju proizvodnu funkciju.

Kanjon Mrtvice sa svojim specifičnim geomorfološkim i hidrološkim obilježjima i visokim biodiverzitetom, alpinistički interesatnom stazom, kraškim vrelom u dolini rijeke, kapijom želja, mrtvičkim gredama, spomenikom kulture -Danilov most, bogatom florom i faunom u okolini, prirodni je dragulj koji predstavlja važnu razvojnu šansu turizma u našoj zemlji. Kulturno istorijsko nasleđe, gore navedeni sakralni objekti u granicama područja i u neposrednoj okolini, predstavljaju dodatan potencijal za razvoj diverzifikovane turističke ponude i njeno unapređenje. Speleološki objekti unutar granica i u neposrednoj okolini su takođe razvojna šansa za turizam. Nematerijalno nasleđe u selima unutar granica zaštićenog područja: gastronomija, tradicionalni plesovi, narodne igre, predanja, legende

i sl.mogu biti turistički valorizovani i dati još veću kreativnost kreiranju turističkog brenda ovog područja.

U ovom konkretnom području, planiranje turizma mora biti

1. dugoročno;

2. proaktivno – sa jasno naglašenim aktivnostima u procesu promjena. To podrazumjeva i prepoznavanje odgovarajućih turističkih aktivnosti koje moraju biti saglasne sa ekološkim mogućnostima zaštićenog područja i uklanjanje onih koje nisu u skladu sa ekološkim mogućnostima

3. integralno- imati u vidu da je turizam u zaštićenom području i neposrednoj okolini samo jedan od načina korišćenja ovog prostora i kao takav mora biti saglasan i sa drugim vidovima korišćenja.

4. planiranje mora uključiti lokalno stanovništvo, i to na svim nivoima razvoja turizma, od planiranja, sprovođenja, do ekonomskog profita. Naime, minimiziranje negativnih socio -kulturnih uticaja turizma jednako je prioritetan zadatak za odgovoran menadžment turizma koliko i minimiziranje negativnih ekoloških uticaja. Male autohtone zajednice su posebno osjetljive na nekontrolisani razvoj turizma. Nekontrolisani turizam u selima sa malim brojem stanovnika može da izazove negativne uticaje kod stanovništva, pogotovo ukoliko se njihova kultura i tradicija pogrešno interpretiraju od strane turista i previše komercijalizuju; njihove primarne djelatnosti ometaju od razvoja turizma; ukoliko oni ne crpe ekonomsku korist; ukoliko turizam ugrožava njihove predjele. Razvoj turizma dovešće do promjena u svakodnevnom životu sela i važno je da te promjene idu u korist, odnosno uz saglasnost lokalnog stanovništva.

Važno je da se razviju vidovi turizma, njihovi oblici, podoblici i aktivnosti u okviru istih, koji su adekvatni za ovo konkretno područje, odnosno čiji pravilan i kontrolisani razvoj ne dovodi u rizik prag tolerancije ekosistema. Osim toga razvoj turizma u ovom području zahtjeva jačanje poljoprivrede u selima, koja bi bila, između ostalog, u funkciji turizma; izgradnju eko sela i podsticanje razvoja i registrovanja seoskih domaćinstava. Od ključne važnosti za razvoj turizma u ovom području je edukacija lokalnog stanovništva o turističkim potencijalima, kako bi aktivno učestvovali u kreiranju turističkih ponuda.

Polazeći od *Strategije razvoja turizma Crne Gore 2022-2025 s Akcionim planom* i *Strategija održivog razvoja u Crnoj Gori do 2030*, vidovi turizma koji se preporučuju za ovo područje su: **Eko turizam, Kulturni turizam, Ruralni turizam. U radu su predloženi i različiti adekvatni podoblici ova tri glavna oblika, a koji se međusobno prožimaju: Kreativni turizam, Gastro turizam, Lovni turizam, Avanturistički turizam (Speleoturizam, Alpinizam i slobodno penjanje, Kanjoning, Kajaking, Sportski ribolov, kao i ostali oblici aktivnog turizma: pješačenje, planinarenje, trekking, jahanje, posmatranje ptica, posmatranje divljih životina); Manifestacioni turizam, Vjerski turizam, Kulturne rute, Ekskurzioni turizam, Naučno – istraživački turizam.** Neki od navedenih oblika turizma nisu adekvatni za Zonu I ili II, što je navedeno u gornjem tekstu.

Svi navedeni oblici turizma nazivaju se „selektivni oblici turizma“ ili „alternativni oblici turizma“. U nekim teorijama nazivaju se “turizam posebnih interesovanja” ili “soft” turizam. Predstavljaju svojevrsan odgovor na probleme u savremenom turizmu koji su uzrokovani masovnim turizmom. Kod ovih oblika turizma fokus je na aktivnostima ili ambijentima koji su privlačni manjem broju turista, odnosno posebnim tržišnim nišama. Kako podrazumevaju manje grupe turista, moguća je veća posvećenost individualnim interesovanjima i doživljajima turista, što je osnovni preduslov zadovoljnih turista.

Važno je da se kod svih oblika turizma prožima koncept eko turizma, odnosno tri najvažnija principa: edukativna komponenta, održivost i nepotrošivost resursa. Radi se o turizmu manjeg obima, sa definisanom ciljnom grupom koji su ekološki odgovorni turisti.

Uzimajući u obzir sve pretpostavke izložene u izvještaju, dolazi se do zaključka da kanjon Mrtvice, kao park prirode, sa svim bogatim kulturno istorijskim i prirodonim nasleđem unutar granica i u selima u neposrednoj okolini, a koje je opisano u izvještaju, ima potencijal da postane razvijena turistička destinacija. Stavljajući područje pod zaštitu, podizanje svijesti o važnosti njegove zaštite, kontrolisani razvoj selektivnih vidova turizma, sa akcentom na kontinuiranu edukaciju posjetilaca, može dostići nivo razvoja turizma koji ima aktivnu ulogu ne samo u promociji destinacije nego i u zaštiti prirodnog i kulturnog nasleđa, tj. turističkoj zaštiti područja.

II. A. 6. Mogućnosti za održivi razvoj u zaštićenom području

U samom srcu Crne Gore, u njenom centralnoj oblasti nalazi se “jedna mala rijeka i još jedan velelepni kanjon” – kanjon rijeke Mrtvice. Mrtvica se u seocetu Medjurječje uliva u rijeku Moraču. Na ovaj način kanjoni dviju rijeka stvaraju jednu cjelinu, a njihove strme i visoke litice predstavljaju raj ne samo za ljubitelje kanjoninga, već i za alpiniste, pa i za sportske planinare. Nastaje od vodotoka koji se formiraju u planinskom prostoru Maganika, Velikog Žurima i Lole (Brda). U njenom slivu leže naselja: Velje Duboko, Mrtvo Duboko i Međurječje. U Moraču se uliva kod Pernice.

Mrtvica je planinska rijeka, jedinstvenog izgleda, boje i ljepote. Gornja Mrtvica izvire ispod Rogođeda na visini od 1840 m. Rijeka Mrtvica počinje da teče od sela zvanog Velje Duboko.

Gornji dio doline Mrtvice ima oblik prostranog, ali zatvorenog amfiteatra koji se prostire u pravcu zapad-istok. Medjurječje se nalazi na 38-om kilometru magistralnog puta Podgorica — Kolašin. Rijeka Mrtvica izvire ispod planine Sinjajevina. Do ušća u Moraču, ona sakuplja vodu planinskih potoka, brzaka od kojih se stvara velika bujica – najveća pritoka Morače, sa mnogobrojnim kaskadama i vodopadima, omanjim plažama.

Na rijeci Mrtvici se nalazi i kameni most kneza Danila II, koji potiče iz XIX vijeka. Crnogorski knez je ovaj most sagradio u čast svoje majke, koja se rodila u ovim krajevima. Most knjaza Danila je atrakcija ovog kanjona kao i izvori “Bijeli nerini”, čija ljepota zaustavlja dah. Jedno od najljepših i najinteresantnijih mjesta u kanjonu je “Kapija želja”, mjesto na kome, prema predanju, vila sa Maganika ispunjava želje. Da bi vam se želja ispunila treba da u apsolutnoj tišini pomislite želju i bacite kamen u rijeku. U kanjonu rijeke Mrtvice ima još mnogo mjesta koja zaslužuju pažnju.

Suštinu koncepta održivog razvoja čini interakcija razvoja i životne sredine i međusobna uslovljenost i komplementarnost razvojne politike i politike zaštite životne sredine koje uvažavaju zakonitosti ekoloških sistema. Harmonizacija ovih komponenti na području kanjona rijeke Mrtvice predstavlja veliki izazov iz razloga što je potrebno istovremeno obezbijediti zaštitu životne sredine, kao i socijalni, kulturni i ekonomski razvoj lokalnog stanovišta.

Zbog bogatstva biodiverziteta kao i netaknute prirode ovaj basen je privlačan za ljubitelje prirode. Veliki broj biljnih i životinjskih vrsta pruža mogućnosti za aktivni odmor i razvoj ekoturizma, zatim izletničkog turizma zbog visoke estetske vrijednosti pejzaža i njegove raznovrsnosti (najrazličitiji geomorfološki fenomeni) čitav kanjon predstavlja vizuelnu atrakciju i kao takav veoma je privlačan za izletnički turizam. U kanjonu bi se mogle organizovati pješačke i planinarske ture.

U osnovi eko tura leži boravak turista u seoskim domaćinstvima, gdje uče o aktivnostima na selu, o flori i fauni, za šta domaćini dobijaju određenu nadoknadu. Ovakve programi su uveliko praksa u svijetu, a postaju pomalo praksa i kod domaćih organizatora putovanja, poznati kao eko programi ili etno ture.

Bitni preduslovi za održivi razvoj, posebno održivi turizam se ogledaju u netaknutoj prirodi (raznovrsni biotopi kanjonskih litica i krečnjačkih stijena, šumski ekosistemi) kanjona rijeke Mrtvice koji je u najvećoj mjeri očuvan, kao i izuzetnoj pejzažnoj vrijednosti i velikom biodiverzitetom bogatstvu.

Okruženje i ekologija, jedan su od tri ključna stuba „održivog razvoja“ (drugi je socijalni aspekt a treći ekonomski). Postizanje održivosti na ekološkom planu ostvaruje se pažljivim upravljanjem i očuvanjem neobnovljivih resursa, racionalnom upotrebom energije i prirodnih resursa: vode, zemljišta, šume; minimiziranjem otpada, spriječavanjem zagađenja, zaštitom kulturnih identiteta.

Kada je u pitanju (održiva) poljoprivreda na širem području kanjona Mrtvice, primarni cilj jeste zaštita poljoprivrednog zemljišta. Posebno treba voditi računa da se sve poljoprivredne aktivnosti sprovede tako da ne ugrožavaju elemente životne sredine, da se vodi briga o očuvanju i racionalnom korišćenju postojećih genetskih resursa. Bogatstvo pašnjačkim površinama treba racionalno iskoristiti za dodatni razvoj stočarstva. U cilju postizanja adekvatnog razvoja ovog segmenta poljoprivredne proizvodnje potrebno je vršiti melioracije i obogaćivanje livada i pašnjaka travnim vrstama. Kvalitetne prirodne pašnjake i livade treba sačuvati u autentičnom biljnom sastavu, a livade i pašnjake lošije strukture obogatiti ili zasijati novim vještačkim travno-djetelinskim smješama. Samo na taj način moguće je obezbijediti dovoljne količine kvalitetne kabaste stočne hrane. Skoro netaknuta priroda i izuzetno

očuvani i nezagađeni elementi životne sredine uz primjenu adekvatnih mjera, čine ovo područje povoljnim za sprovođenje organske proizvodnje voća i povrća kao i proizvodnju zdrave hrane.

Organska poljoprivreda kao dio održivog razvoja ima za cilj da proizvede dovoljno zdrave hrane, uz domaćinsko korišćenje prirodnih resursa i očuvanje stanja životne sredine. Ona se temelji na ravnoteži i skladu između svih učesnika u proizvodnji hrane - čovjeka, životinje, biljke i zemljišta.

Područje Međuriječja pruža dobre uslove za gajenje voća (šljive, maline, jagode, jabuke i aronije) i žitarica, kao i razvoj pčelarstva. Za uspješan razvoj stočarstva neophodno je organizovati proizvodnju kabaste stočne hrane zasijavanjem travno-djetelinskih smješa. Razvoj govedarstva i ovčarstva moguće je na području Velje Duboko, Ljiješnje, Vlahovići i Mrtvo Duboko. Postoje uslovi za izgradnju 12-16 farmi muznih krava sa preko 10 grla i 8-10 farmi sa preko 100 ovaca. Na širem području Rovaca moguće je izgraditi dvije sirare za otkup i preradu mlijeka, kao i pogon za preradu mesa.

Sve navedene poljoprivredne aktivnosti treba obaviti uz očuvanje i racionalno korišćenje postojećih genetskih resursa tj. očuvanje autohtonih vrsta biljaka i domaćih rasa životinja.

Preporuke za održivi razvoj

Održivi razvoj predstavlja integralni ekonomski, tehnološki, kulturni i socijalni razvoj usklađen sa potrebama zaštite i unaprijeđenja životne sredine koji omogućava sadašnjim i budućim generacijama zadovoljenje njihovih potreba i poboljšanje kvaliteta života. Koncept održivog razvoja je usmjeren na očuvanje prirodnih ekosistema i na racionalno korišćenje prirodnog bogatstva zemlje i povezano s tim na podizanje kvaliteta životne sredine i kvaliteta života. Održivi razvoj podrazumjeva da čovjek prirodu sačuva na održivim osnovama i da je koristi onoliko koliko dozvoljava njeno reprodukovanje. Ukoliko se priroda eksploatiše neracionalno i nekontrolisano, onda to vodi ka narušavanju ekološke ravnoteže i ekološkim katastrofama.

Održivost, ili održivi razvoj, se javlja, kako kao suštinski preduslov, tako i kao krajnji cilj efikasne organizacije brojnih ljudskih aktivnosti na Zemlji. Koncept održivosti danas je postao široko prihvaćen kao uslov opstanka i napretka čovječanstva. Razlozi za to leže u mogućim odgovorima na pitanje zašto ekonomska aktivnost mora biti održiva. Na prvom mjestu, postoje jaki moralni razlozi da današnja generacija ostavi potomstvu u nasleđe ništa manje šanse za razvoj, no što ona ima sada. To znači da planeta Zemlja, sa svojim potencijalima, ne smije biti degradirana od strane postojećih ljudi. Dakle, pravo sadašnje generacije na iskorišćavanje resursa i životne sredine, ne smije ugroziti isto takvo pravo narednim generacijama.

Dakle, održivi razvoj ima četiri komponente: očuvanje životne sredine, ekonomski, socijalni i kulturni razvoj. Harmonizacija ove četiri komponente u kanjonu rijeke Mrtvice predstavlja veliki izazov iz razloga što je potrebno istovremeno obezbjediti zaštitu životne sredine, uz socijalni, kulturni i ekonomskim razvoj okolnog lokalnog stanovišta.

Uspostavljanjem zaštićenog područja, u ovom slučaju Parka prirode, potrebno je nastaviti sa kontinuiranim aktivnostima koje će obezbijediti očuvanje njegovih izvornih vrijednosti i doprinijeti njegovoj održivosti:

- Monitoring prirodnih vrijednosti, kartiranja značajnih staništa i vrsta velike konzervacijske vrijednosti;
- Dalje istraživanje svih komponenti biodiverziteta;
- Održivu eksploatacija i planski uzgoj šuma sa posebnim akcentom na očuvanje mješovitog sastava autohtonih šumskih ekosistema i zaštiti definisanih koridora za sisarske vrste;
- Planski razvoj poljoprivrede (stočarstvo, voćarstvo, povrtlarstvo) na tradicionalan način ili po principima organske poljoprivrede;
- Stimulisati razvoj tradicionalnog stočarenja;
- Revitalizacija određenih zapuštenih livadskih staništa košarenjem ili ispašom;
- Plansko sakupljanje šumskog i ljekovitog bilja i gljiva;
- Razvoj turizma (eko i etno turizam, alpinizam, planinarenje, i drugih oblika pogodnih za ovo područje) po posebnim programima uz uvažavanje koncepta zaštite;

- Planski plantažni uzgoj zaštićenih vrsta ljekovitih biljaka shodno posebnim programima uz uvažavanje koncepta zaštite i uz sprovođenje monitoringa prirodnih populacija i edukaciju lokalnog stanovništva o potrebi zaštite istih;
- Edukacija o važnosti očuvanja životne sredine;
- Razvoj nauke (zaštićena prirodna dobra su prave laboratorije koje mogu poslužiti za naučni rad pa su ove oblasti često predmet naučnog istraživanja);
- Promovisati turizam (eko-turizam) koji je u skladu sa kapacitetima prostora i konceptom održivog razvoja;
- Plansko suzbijanje i zamjena invazivnih vrsta autohtonim;
- Ekološka promocija područja;
- Zaštita zemljišta od erozije;
- Spriječavanje čiste sječe i krčenja vegetacije;
- Zaštita od požara i sl.

II. B. Ocjena stanja područja, njegovih resursa i mogućnosti valorizacije

Ocjena postojećeg stanja područja, njegovih resursa i mogućnosti valorizacije data je u narednom tekstu, po najznačajnijim tematskim cjelinama.

II. B. 1. Flora i vegetacija

U florističkom pogledu predmetnog područja rijeke Mrtvice sa okolinom, na osnovu terenskih istraživanja kao i korišćenjem literaturnih podataka koji ukazuju na prisustvo nekih balkansko-endemičnih, subendemičnih i zaštićenih biljnih vrsta a to su: Od žbunastih vrsta javljaju se još *Corylus avellana*, *Daphne laureola*, *Rubus ulmifolius*, *Clematis vitalba*, te lijana *Hedera helix*. Od zeljastih vrsta u prizemnom sloju konstatovane su *Phyllitis scolopendrium*, *Polypodium vulgare*, *Dryopteris filix-mas*, *Asplenium ceterach*, *Asplenium trichomanes*, *Cyclamen hederifolium*, *Saxifraga rotundifolia*, *Primula veris*, *Arum maculatum*, *Geranium robertianum*, *Galanthus nivalis*, *Viola odorata*, *Omphalodes verna*, *Erytronium dens canis*, *Potentilla micrantha*. (vidi poglavlje II. A. 2. Biološke karakteristike zaštićenog područja i njegove okoline na strani 20-46)

II. B. 2. Staništa

Obradeni su stanišni tipovi koji su značajni za zaštitu, *a priori* stanišni tipovi iz Anex-a I Direktive EU o staništima 92/43EEC kao i stanišni tipovi po EUNIS klasifikaciji kopnenih staništa koji nisu obuhvaćeni navedenom Direktivom ali imaju prirodne vrijednosti koje ih kvalifikuju da budu značajni za zaštitu. U zoni područja istraživanja za Kanjon Mrtvice i dio Morače od Međurječja do ušća Kruševačkog potoka (teritorija opštine Kolašin), prisutni su sljedeći Natura 2000 stanišni tipovi koji su značajni za zaštitu: **95A0** – šume munike i molike visokih oromediteranskih planina; **91K0** – Ilirske bukove šume (*Aremoni fagion*); **8210** – Kručnjačke stijene sa hazmofitskom vegetacijom; **8140** – Istočnomediteranski sipari; **91M0** – Panonsko – balkanske šume cera i kitnjaka; **8310** - Jame i pećine zatvorene za posjete; **7160** (Fenoskandinavski) stalni, mineralima bogati izvori i vrela; **7220** - Okamenjeni izvori sa formacijama sedre (*Cratoneurion*); Pored navedenih Natura stanišnih tipova, u zoni područja istraživanja prisutan je i EUNIS stanišni tip **T19B13** (ranije G1.7C13) – Planinske grabove šume (Montane hop – hornbeam forests).

Gljive

Na predmetnom području kanjona rijeke Mrtvice i kanjon gornjeg toka rijeke Morače preliminarno je identifikovano 62 vrsta makrogljiva koje pripadaju razdjelima *Ascomycota* i *Basidiomycota*, u razdjelu *Ascomycota* registrovano je 6 vrsta, dok je iz razdjela *Basidiomycota* registrovano 56. vrsta

Mahovine

Iako kanjon Mrtvice nije “uzurpiran” izgradnjom i još uvijek ima iskonsku ljepotu jer je prirodno izgleda, u narednom periodu neophodno je uspostaviti monitoring vrsta i staništa koja su od značaja. Za vrste za koje je ocijenjeno da su rijetke i ugrožene, potrebno je procijeniti njihov status i napraviti akcijske planove zaštite i očuvanja (*Grimmia laevigata*, *Grimmia fuscolutea*, *Tortula truncata*, *Loeskeobryum brevirostre*, *Stereodon pratensis*, *Ulota crispa*).

II. B. 3. Vrste

Ocjena stanja vrsta data je na osnovu istraživanja sprovedenih u širem području zone koja je predložena za zaštitu tokom istraživanja 2022. godine. Istraživanja su pokazala prisustvo velikog broja vrsta u predmetnom području i njegovoj široj zoni, kao i da u široj zoni područja postoje značajni resursi ekonomski važnih demerzalnih vrsta.

Od kopnenih vrsta koje su identifikovane na područja rijeke Morače i Mrtvice, jedan dio je prepoznat zbog komercijalnog značaja i predstavlja ekonomski značajne resurse. U pitanju su uobičajene vrste koje se srijeću u ostalim djelovima Crne Gore a vezane su za prirodne resurse koji su ili mogu biti značajni za sljedeće vidove iskorišćavanja: (i) ispaša (biljne vrste koje učestvuju u zajednicama pašnjaka i travnjaka), (ii) ogrijev (drveće), (iii) ljekovite i farmaceutski značajne biljne vrste, (iv) medonosne biljne vrste značajne za pčelarstvo, (v) jestive biljne vrste značajne za ishranu, (vi) lovne vrste - lovna divljač, (vii) kolekcionarstvo (naročito insekti, ali i vodozemci i gmizavci). Navedeni vidovi iskorišćavanja kopnenih biljnih i životinjskih vrsta mogu biti komercijalni (za ostvarivanje ekonomskih dobiti), ali i nekomercijalni.

Insekti

Tokom istraživanja i na osnovu literature evidentiran je sto osamdeset jedan (181) takson insekata. od čega dvadeset šest (26) vrsta vilinih konjica (Odonata), četrdeset tri vrste leptira i moljaca (Lepidoptera), sedamnaest (17) vrsta vodenih stjenica (Heteroptera), pedeset pet (55) vrsta tvrdokrilaca (Coleoptera), petnaest (15) vrsta pravokrilaca (Orthoptera), dvije (2) vrste bogomoljki (Mantodea) i dvadeset četiri (24) taksona opnokrilaca (Hymenoptera). Spisak vrsta nije konačan, tako da je u narednom periodu potrebno sprovesti detaljna istraživanja faune insekata u ovoj oblasti.

Na na slivnom području Mrtvice i Morače na teritoriji Opštine Kolašin obuhvaćenom studijom evidentirano je 21 značajna vrsta insekata. Sa Aneksa II i IV Natura 2000 mreže na području obuhvaćenom studijom evidentirano je 12 vrsta. Na Dodacima I, II, III Bernske konvencije o zaštiti evropskih divljih vrsta i njihovih staništa zaštićeno je 9 vrsta. Nacionalnom legislativom zaštićeno je 6 vrsta. Na ICUN Crvenoj listi, 12 prisutnih vrsta insekata kategorisano je u nekoj od kategorija ugroženosti (EN - ugrožena, VU – ranjiva i NT – skoro ugrožena). Na osnovu specijskog diverziteta i prisustva velikog broja značajnih zaštićenih i ugroženih vrsta insekata, područje sliva Morače i Mrtvice na teritoriji Opštine Kolašin je izuzetno značajno za očuvanje entomofaune i predstavlja jedan od centara biodiverziteta insekata u Crnoj Gori.

Puževi

Izrazito gusta populacija susreće se kod vrste *Pomatias elegans* samo na lokalitetu Kanjona Mrtvice na čijim je padinama ova vrsta kopnenog puža veoma brojna i česta, dok je na nekoliko drugih lokaliteta ova vrsta zastupljena pojedinačno ili sa nekoliko primjeraka, naročito na livadama i ostalim lokalitetima koja su gažena ili na neki drugi način predjena. U uzorcima najčešće dominiraju vrste familije *Helicidae*, i to naročito vrsta *Helix secernenda* krupni kopnorni puž koji je nalažen često ali u manjem broju primjeraka, a zatim slijede vrste familija *Pomatiasidae* i *Clausilidae*. Od puževa golača, dominantna je vrsta *Limax cinereoniger* naročito u šumskim ekosistemima, zatim vrsta *Malacolimax mrazeki* endemična vrsta puža golača koja takodje karakteristična za istraživano područje, zatim mnoge druge vrste puževa golača koje su konstatovane na ovom područje neke od njih i po i prvi put. Veoma je raznovrsna i kvalitativno bogata skupina puževa u vodenim ekosistemima od kojih su uglavnom sve endemične vrste puževa, neke od njih su i balkanski endemi.

Herpetofauna

Na istraživanom području registrovano je deset vrsta **gmizavaca**. Većina registrovanih vrsta gmizavaca su terestrične, i polu-arborealne vrste jer se vješto mogu penjati uz stabla na niže granje drveća i žbunja, dok se u semi-akvatične vrste ubrajaju bjelouška i ribarica, ali za razliku od bjelouške ribarica više voli vodu, gdje provodi većinu svoga vremena. Osim poskoka (*Vipera ammodytes*) koji još uvijek nije

proglašen zaštićenom vrstom u nacionalnom zakonodavstvu, ostale registrovane vrste gmizavaca su zaštićene u Crnoj Gori.

Od vodozemataca zabilježeno je prisustvo osam vrsta, osim grčke žabe koja je endemična vrsta Balkanskog poluostrva, sve ostale registrovane vrste vodozemaca se odlikuju širom distribucijom u Evropi i Evro-Aziji i ne ubrajaju se u ugrožene taksone po IUCN kategorizaciji. Vrsta *B. variegata* se nalazi na dodatku II Habitat direktive i predstavlja jednu od ciljnih vrsta u uspostavljanju Natura 2000 ekološke mreže.

Ribe

Na osnovu istraživanja konstatovano je da je populacija pastrmki jako ugrožena na čitavom toku. Najviše su ugrožene salmonidne vrste riba, od zabilježenih vrsta u rijeci Mrtvici zastupljena je jadranska potočna pastrmka (*Salmo farioides*), dok u Morači imamo pored jadranske potočne pastrmka (*Salmo farioides*), imamo mrenu (*Barbus rebeli*), mekiša (*Telestes montenegrinus*) i gaovicu (*Phoxinus sp.*).

Na osnovu razgovora sa sportskim ribolovcima iz kluba konstatovano je da je populacija pastrmki jako ugrožena na čitavom toku. Najviše su ugrožene salmonidne vrste riba: u srednjem i donjem toku potočna pastrmka (*Salmo farioides*). Glavni razlozi za ovakvo stanje populacija ovih vrsta pastrmki leži u krivolovu (nelegalan ribolov i lov zabranjenim alatima (podvodna puška, kao i upotreba dinamita). Staništa značajnog broja vrsta riba, među kojima ističemo plemenite vrste pastrmki, na Morači na lokalitetu gdje je vršeno istraživanje (izlaz iz Platija). Primjetan je snažan negativna antropogeni uticaj koji se ogleda u eksploataciji pijeska i šljunka te je jedan dio riječnog korita izmijenjen.

Sisari

Na ovom području prisutno je 28 što čini 32,2% od ukupnog broja poznatih sisara na teritoriji Crne Gore.

Od slijepih miševa na području Mrtvice i neposrednoj okolini (Kapetanovo jezero, Velje Duboko, kanjon Morače) zabilježeno je 12 vrsta od kojih je 5 „Natura vrsta“, *Barbastella barbastellus* (širokouhi slijepi miš), *Myotis oxygnathus* (mali oštouhi večernjak), *Myotis myotis* (veliki večernjak), *Miniopterus schreibersii* (dugokrili prstenjak) i *Rhinolophus hipposideros* (mali potkovičar). U okolini Mrtvice prisutan je zec (*Lepus europaeus*), srna (*Capreolus capreolus*), divokoza (*Rupicapra rupicapra balcanica*), divlja svinja (*Sus scrofa*), lisica (*Vulpes vulpes*), vuk (*Canis lupus*), divlja mačka (*Felis silvestris*), mrki medvjed (*Ursus arctos*). Iako, prisutnost risa (*Lynx lynx balkanicus*)

Ornitofauna

Intenzivnim istraživanjima 2008, izuzimajući zimski aspekt, u kanjonu Morače je ukupno registrovano 115 vrsta dok je jos najmanje 15 vrsta registrovano u kanjonu Male rijeke i Mrtvice, ali ne i u Morači tokom terenskih obilazaka. Vjerovatnoća njihovog pojavljivanja u kanjonu Morače sasvim je izvjesna. U kanjonu su registrovane 84 sigurne gnjezdalice i 10 vrsta čije gniježđenje nije potvrđeno, što predstavlja 42 % ukupnog broja vrsta koje gnijezde u Crnoj Gori (Puzović et al, 2004).

II. B. 4. Pejzažne vrijednosti

Ocjena postojećeg stanja pejzažnih vrijednosti, kao i sa njima povezanih resursa i mogućnosti valorizacije

Budući da je kanjon Mrtvice sve više turistički atraktivan, pogotovu u zoni Kapije želja, ovaj element pejzaža trpi značajan pritisak. Zapravo, problem nastaje kada se posjetioci penju na stijene koje čine Kapiju želja, jer može doći do urušavanja. Takođe, posjetioci su podstaknuti natpisom pored Kapije da bacaju kamen u rijeku i zamisle želju. Ova atrakcija dovodi do uzemiravanja vodenog i životinjskog svijeta, kao i promjene u njihovom staništu nagomilavanjem kamenja. Pored toga, kanjon Mrtvice se nalazi u dosta dobrom stanju i rijeka je vrlo čista cijelim tokom. Kanjon Morače je pretrpeo veliki preobražaj izgradnjom magistralnog puta i u tom dijelu je veliki pritisak u vidu zagađenja izduvnim gasovima vozila, kao i bacanjem smeća iz automobila. Takođe, ovaj dio magistrale je vrlo nebezbedan, gdje je u poslednjih 40 godina preko 1000 ljudi izgubilo život u saobraćajnim nesrećama.

Teren kanjona Mrtvice i Morače je vrlo nepristupačan, ali bogat izvorima, i neistraženom florom i faunom. Područje ima veliki potencijal za naučne i turističko-rekreativne svrhe.

II. B. 5. Opšta ocjena stanja područja, njegovih resursa i mogućnosti valorizacije

Dosadašnja saznanja o prirodnim vrijednostima područja, resursima vezanim za njegove pojedine odlike/osobnosti ukazuju da je područje rijeke Mrtvice sa okolinom koje se predlaže za stavljanje pod zaštitu u dobrom stanju, s nivoom izvornosti njegovih prirodnih vrijednosti koji opravdano omogućava ustanovljavanje zaštićenog područja u kome će se štiti prioritarno **staništa i vrste koji su značajni za zaštitu**.

Dolina rijeke Mrtvice pripada i EMERALD zoni. Ova mreža, koja je postavljena na istim principima kao i Natura 2000, oformljena je od strane Savjeta Evrope za zemlje koje su u procesu pridruživanja EU i predstavlja aktivnost u sprovođenju Bernske Konvencije za očuvanje evropske divljači i prirodnih staništa.

Na području rijeke Mrtvice sa okolinom još uvijek je očuvana autohtona flora i fauna, područje nije opterećeno urbanizacijom i devastacijom prostora, ali da bi tako i ostalo, poželjno bi bilo da se pomenuto područje stavi pod zaštitu, jer postoje određene prijetnje u budućnosti koje bi mogle ugroziti biodiverzitet ovog područja

II. C. Pritisici na područje

Za ispravno sagledavanje stanja staništa i biodiverziteta, kao i za njihovu odgovarajuću zaštitu treba se upoznati i sa pritiscima koji su prisutni na ovom prostoru. U tabeli 26 su predstavljeni poznati pritisci u samoj zoni koja je predmet buduće zaštite kao i u neposrednoj okolini.

Osnovni uzroci ugrožavanja vrsta i staništa na slivnom području rijeke Mrtvice sa okolinom su: sječa šuma, požari, zarastanje travnatih staništa i klimatske promjene.

Tabela 26. Tipovi pritisaka (A-veliki uticaj; B-srednji uticaj; C-mali uticaj; D-nema uticaja)

TIP PRITISKA	UTICAJ U OKOLNOJ ZONI ZAŠTIĆENOG PODRUČJA I/ILI NA KOPNU	
	u vodenoj zoni	u kopnoj zoni
Ilegali ribolov	B	
Ilegalni lov divljači		A
Turizam	B	B
Ilegalna gradnja		C
Eksploatacija šljunka i pijeska	B	
Čvrsti otpad	B	
Klimatske promjene i isušivanje vodenih staništa	B	B
Požari		B
Degradacija šuma		B
Zarastanje staništa		B
Gubitak staništa		C

Tokom istraživanja na predmetnom području, uočeni su pritisci koji mogu negativno uticati na floru i faunu i njihova staništa. Osnovni uzroci ugrožavanja diverziteta insekata u različitim habitatima na slivnom području Mrtvice i Morače na teritoriji Opštine Kolašin: isušivanje vodenih staništa, degradacija šuma, požari, zarastanje i klimatske promjene. Navedeni pritisci izazivaju degradaciju i fragmentiranje ekosistema što se manifestuje kroz promjene specijskog diverziteta i smanjenu abudantnost jedinki.

Svi navedeni pritisci negativno utiču na životnu sredinu, što za posledicu ima promjenu ključnih ekoloških faktora i negativan uticaj na entomofaunu.

Požari predstavljaju veliku opasnost po vegetaciju i uopšte po prirodna staništa za vrste na ovom području. Osim neposrednog uništavanja vegetacije, požari dugo vremena ostavljaju ogoljene manje ili veće površine, koje teško ponovo obrastaju. Jednom izazvan požar se teško lokalizuje i još teže gasi. Na opožarenim površinama dolazi do djelimične ili potpune degradacije staništa ali i regulacije površinskih i podzemnih voda što dovodi do pojave klizišta i erozije. Takođe dolazi do zakiseljavanja zemljišta što ima za posledicu promjenu florističkog sastava prisutnih fitocenoza. Zato je neophodno mnogo pažnje i predostrožnosti da bi se izbjegli uslovi za pojavu požara. Nažalost, požari su često prouzrokovani nemarnošću ljudi, a nisu rijetki ni slučajevi namjernog paljenja.

Na području istraživanja nijesu identifikovani značajni faktori ugrožavanja na vodozemce i gmizavce. Požari imaju velike negativne efekte po populacije vodozemaca i gmizavaca koji naseljavaju data staništa. Požari dovode do direktnog mortaliteta jedinki, povećanja temperature staništa, sedimenata, pepela, izmjene hidrološkog režima, promjena u sastavu nutrijenata i produktivnosti kako terestričnog tako i okolnog vodenog ekosistema. Kod terestričnih vrsta, paljenje vegetacije dovodi do nestanka biljnog pokrivača, te samim tim i uništavanja skloništa, migratornih koridora, povećane insolacije i UV zračenja, povećanog predatorskog pritiska, direktnog mortaliteta jedinki i njihovog plijena i vjerovatnoće lokalnih ekstinkcija (Larson, 2014).

Preporuke: U smislu efikasnije zaštite od požara neophodno je uspostaviti redovno nadgledanje i blagovremeno reagovanje, te obezbijediti sistem za efikasno suzbijanje požara kao i raditi na edukaciji lokalnom stanovništvu u vezi prevencije od požara. Veća odgovornost, bolja institucionalna saradnja,

veća budžetska sredstva, bolja mehanizacija za gašenje požara posebno kada su u pitanju nedostupni predjeli. Usvajanje strategija i primjena mjera za ublažavanje klimatskih promjena Posljedice požara evidentirane su tokom naših istraživanja u šumama u Međurečju i Veljem Dubokom.

Ilegali ribolov izgleda kao najintenzivniji negativni pritisak na ovom području. Iako se posljednjih godina značajno smanjeno i dalje je na žalost prisutan ilegalni ribolov/krivolov (postavljanje mreža, i upotreba elektro-agregata) Ovo je destruktivno ne samo po jata riba koja se tom prilikom ciljano love, već i po sve ostale organizme u vodi i samo stanište. Uništavanjem riblje mladi na ovaj način ne omogućava se da riba odraste i ostavi potomstvo tako da prelov postaje još intenzivniji. kao direktan faktor ugrožavanja predstavnika ihtiofaune. Sve ove aktivnosti, uključujući i prekomjerni ribolov imaju za rezultat smanjenja obima i veličine pojedinih vrsta u rijeci. Stavljanjem područja rijeke Mrtvice sa okolinom pod zaštitu može doprinijeti suzbijanju ove pojave, jer će se u tim uslovima vršenje ovih aktivnosti smatrati krivičnim djelom koje se sankcioniše dužim vremenskim kaznama i što će uticati na (dosadašnje) počiniocce da odustanu od tih aktivnosti

Čvrsti otpad (građevinskih materijala itd)-sistem odnošenja čvrstog otpada je neredovan i neorganizovan, pa je česta pojava spontanog nastajanja manjih divljih deponija ili bacanja otpada direktno u riječno korito ili na njene obale.

Klimatske promjene su za sada sa ne velikim uticajem na projektno područje ali se u skladu sa globalnim otopljanjem može očekivati prije svega veći broj riječnih termofilnih vrsta koje mogu izazivati promjene u sastavu ekosistema i u lancima ishrane. Posljedice klimatskih promjena koje se manifestuju kroz isušivanje vodnih tijela u kombinaciji sa antropogenim uticajima poput kaptiranja izvora, pregrađivanja potoka aktivnosti negativno se odražavaju na akvatične insekte, posebno na stenovalentne vrste. Navedene promjene prisutne su na cjelokupnom području.

Slična situacija se može očekivati i na kopnu.

Spiranje pesticida i drugih hemikalija može da utiče na živi svijet u rijeci ali za sada on vjerovatno nema značajnog uticaja jer je u zaleđu ovog područja poljoprivreda na veoma niskom stepenu razvoja, i a poljoprivreda se odvija na tradicionalan način, i ne ugrožavaju rijeke pesticidima.

Sječa šume Bolje upravljanje šumama, održivo upravljanje šumama, suzbijanje ilegalne sječe. Tokom radova dolazi do uklanjanja vegetacije, ravnjanja terena i sabijanja zemljišta što može uticati na smanjenje mjesta za hibernaciju vodozemaca, takođe utiče na nestajanje staništa pojedinih vrsta gljiva i populacija. Preporuka: Bolje upravljanje šumama, održivo upravljanje šumama, suzbijanje ilegalne sječe Degradacija šuma usljed sječe, požara, obolijevanja i klimatskih promjena prisutna je na cjelokupnom području. Stanovništvo koristi šumske resurse za orijev.

Zarastanje staništa Nedostatak tradicionalne ispaše izaziva sukcesivne promjene koje se manifestuju kroz zarastanje prirodnih i semiantropogenih zeljastih ekosistema, što za posledicu ima i promjenu kvalitativnog sastava entomofaune. Zarastanje je uočeno u okolini depopulisanih naselja.

Procesi su evidentirani na većem broju lokaliteta. Sprečavanje zarastanja i očuvanje semiantropogenih staništa u potpunosti zavisi od stočarstva. Naime, tradicionalni načini upravljanja pašnjacima (tradicionalan uzgoj stoke kroz pašarenje, košenje livada i sl.) jedni su od osnovnih razloga visoke biološke raznovrsnosti pašnjaka, livada i pašnjačkih kamenjara na ovom području ali i razlog predione raznovrsnosti (npr. prisustvo tip predjela - predio katuna). Stoka uzgajana na tradicionalan način održava travnjačku vegetaciju na pašnjacima i sprečava zarastanje pašnjačkih površina u šikaru, odnosno šumu. Takođe, dodatno travnjačke površine lokalno stanovništvo održava i košenjem za potrebe ishrane stoke. Na ovaj način održavaju se livade, pašnjaci, koji su ujedno i važna staništa strogo zaštićenih i ugroženih vrsta flore, faune i gljiva ali se obezbjeđuje i odrežavanje predione raznovrsnosti. Tokom terenskih istraživanja na lokalitetima rijeke Mrtvice sa okolinom uočeno je smanjenje nomadskog stočarstva što ima za posledicu zarastanje staništa Preporuke : Neophodno je preduzeti odgovarajuće mjere u smislu održavanja pašnjaka, pašnjačkih kamenjara te livada putem podsticaja razvoja tradicionalnog stočarenja kroz odgovarajuću podršku i aktivnu politiku ulaganja u poljoprivredu - stočarstvo posebno kroz korišćenje raspoloživih grantova koji podržavaju razvoj poljoprivrede uz očuvanje biodiverziteta

Saprksillne zaštićene vrste Coleoptera ugrožene su zbog neselektivnog uklanjanje oborenih i oštećenih i trulih stabala u kojima se razmnožavaju. Navedene promjene prisutne su na cjelokupnom području.

Pored navedenih pritisaka na slivnom području Mrtvice i Morača na teritoriji Opštine Kolašin nijesu sprovedena detaljna naučna istraživanja vrsta i ne postoji faunistička i ekološka baza podataka. Takođe na ovom području se ne sprovodi monitoring značajnih vrsta insekata.

Eksploatacija šljunka i pijeska. Na rijeci Morači tokom terenskih istraživanja zabilježena je nelegalna eksploatacija šljunka i pijeska čime se narušava riblji fond, njihova staništa, kao i sama fauna dna koja je prisutna u tom ekosistemu. Sa ovom praksom se mora prestati kako bi se sačuvao biodiverzitet u rijekama.

Urbanizacija i turizam

Eventualna neplanska urbanizacija i izgradnja vikend naselja podrazumijevala bi ne samo dalje povećanje intenziteta nekih od već evidentiranih prijetnji poput krčenja šuma, stradanja na putevima, veću incidenciju požara, već direktno uticalo i na smanjenje prirodnih površina, fragmentaciju staništa, prisijecanje migratornih ruta vodozemaca i dovelo do realizacije drugih potencijalnih prijetnji. Takođe, urbanizacijom i razvojem turizma povećava se incidencija susreta ljudi sa vodozemcima i gmizavcima i vjerovatnoća namjernog usmrćivanja jedinki iz straha ili predrasuda, pogotovo kada je reč o zmijama. Budući da je kanjon Mrtvice sve više turistički atraktivan, pogotovu u zoni Kapije želja, ovaj element pejzaža trpi značajan pritisak. Zapravo, problem nastaje kada se posjetioci penju na stijene koje čine Kapiju želja, jer može doći do urušavanja. Takođe, posjetioci su podstaknuti natpisom pored Kapije da bacaju kamen u rijeku i zamisle želju. Ova atrakcija dovodi do unemiravanja vodenog i životinjskog svijeta, kao i promjene u njihovom staništu nagomilavanjem kamenja. Pored toga, kanjon Mrtvice se nalazi u dosta dobrom stanju i rijeka je vrlo čista cijelim tokom. Kanjon Morače je pretrpeo veliki preobražaj izgradnjom magistralnog puta i u tom dijelu je veliki pritisak u vidu zagađenja izduvnim gasovima vozila, kao i bacanjem smeća iz automobila. Takođe, ovaj dio magistrale je vrlo nebezbedan, gdje je u poslednjih 40 godina preko 1000 ljudi izgubilo život u saobraćajnim nesrećama.

Teren kanjona Mrtvice i Morače je vrlo nepristupačan, ali bogat izvorima, i neistraženom florom i faunom. Područje ima veliki potencijal za naučne i turističko-rekreativne svrhe.

Krivolov divljači– Krivolov i u određenoj mjeri i lov, predstavljaju, takođe, negativnu pojavu. Evidentirani su pritisci na sisare i ptice, u smislu protjerivanja i uznemiravanja od strane lovaca i krivolovaca. Takođe, u komunikaciji sa lokalnim stanovništvom, istaknut je krivolov, kao jedan od problema napodručju. Neophodno je intenzivnije sprovoditi inspekciske kontrole usmjerena prema krivolovcima na ovom području. Preporučuje se potpuna zabrana lova u drugoj zoni zaštite, zatim sprovođenje monitoringa zasnovanog na naučnim metodama, kao i redifinisanje granica lovnog područja, u skladu sa brojem prisutnih jedinki. Takođe, potrebno je definisati granice trajnih lovnih zabrana.(II zona zaštite) Potrebno je planiranje i osmišljavanje aktivnosti vezanih za poboljšanje kontrole, čime bi se, na održiv način, redukovala pojava krivolova i unaprijedila valorizacija ovog područja.

Nasuprot evidentnim posljedicama nelegalnih aktivnosti, broj prijavljenih slučajeva krivolova i drugih nelagalnih radnji koje utiču na staništa divljači ostaje zanemarljiv.

Preporuke

(i) Utvrditi broj i rasprostranjenost divljači, izraditi lovnu osnovu, katastar lovišta i druge propisane aktivnosti.

(ii) Razmotriti inoviranje metodologije za utvrđivanje brojnog stanja za pojedine vrste divljači, na osnovu geomorfoloških karakteristika, konfiguracije terena, biologije i ekologije vrsta. Uključiti predstavnike šire zajednice u ovaj proces: lokalno planinarsko društvo, NVO sektor, studente, kao i udruženja koja gravitiraju na području toka rijeke Mrtvice sa okolinom.

(iii) Ojačati saradnju lovočuvara i lugara, naročito u dijelu monitoringa vrsta i mapiranja nedozvoljenih aktivnosti.

(IV) Jačati aktivnosti na podizanju ekološke svijesti, stepena obrazovanja i volonterskog uključivanja predstavnika lokalne zajednice u procese donošenja odluka od značaja za održivi razvoj.

(V) Razvijati programe obrazovanja i osposobljavanja za zaposlene, naročito iz oblasti zaštite životne sredine, interpretacije prirode, ali i ključne kompetencije (strani jezici, komunikacija, digitalna pismenost, kulturna osviještenost). Na ovaj način osposobljena radna snaga upravljačke organizacije/

preduzeća će biti spremna za kreiranje novih i inoviranih usluga, naročito posmatranje divljači (eng. wildlife watching), edukativnih staza, specijalizovanih ponuda za domaće i inostrane posjetioce.

Stavljanjem pod zaštitu predmetnog područja koje bi pratilo smanjivanje evidentiranih pritisaka na ekosistem uz koordinaciju i upravljanje zaštićenim područjem u kontekstu dostizanja ciljeva održivosti, osiguravaju se višestruke koristi: obnova ribljeg fonda i potencijal za razvoj sportskog ribolova po sistemu “Uhvati pa pusti”, očuvanje ambijenta za razvoj drugih vidova turizma, uključujući kulturno-obrazovni, kao i benefiti za lokalno stanovništvo kroz povećanje prihoda i zaposlenja kroz razvoj seoskog turizma i plasman lokalnih poljoprivrednih proizvoda.

Stavljanjem područja pod zaštitu skreće se pažnja na prostor, a samim tim na ulaganja u zaštitu i prezentaciju kulturne i prirodne baštine unutar njega. Zaštićeno područje, sa kulturnog i prirodnog baštinom unutar granica i u neposrednoj okolini, privlači veći broj posjetilaca u odnosu na prethodni period, s obzirom da zaštićena područja predstavljaju jednu od najbrže rastućih destinacija savremenog turizma. Ovo daje dosta mogućnosti za valorizaciju i dalje unapređenje kulturne baštine koja se nalazu unutar njegovih granica. Međutim, sama popularizacija prostora, njegova turistička valorizacija, ukoliko nije planski sprovedena, može da dovede do degradacije istog. Kada je riječ o kulturnoj baštini unutar granica zaštićenog područja, česti su sljedeći faktori ugrožavanja:

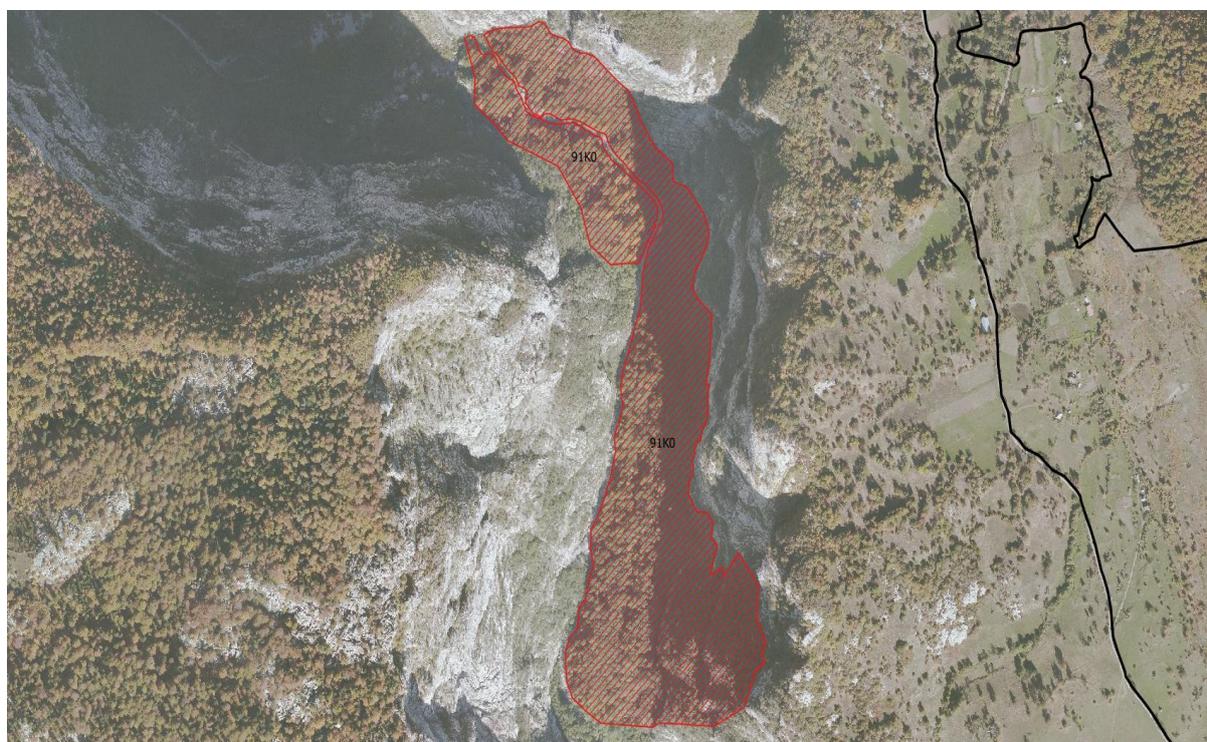
- Ukoliko se prilikom posjeta objektima kulturne baštine pažljivo ne definišu noseći kapaciteti, kućni red i sl., i isti ne kontrolišu, nemark posjetilaca može ugroziti materijalno kulturno nasljeđe
- u turizmu je česta pojava promjene namjene objekata koji su ostali bez funkcije, kako bi se njihova nova namjena usmjerila ka turističkim aktivnostima. Ukoliko njihova prenamjena nije planski izvedena i adekvatno kontrolisana, može se desiti da dođe do urušavanja arhitektonskih oblika.
- Ukoliko turistička valorizacija nematerijalne kulturne baštine nije pažljivo prezentovana turistima, može doći do pogrešne interpretacije tradicije od strane turista ili pretjerane komercijalizacije pojedinih običaja u turističke svrhe. Ovo može dovesti do nezadovoljstva lokalnog stanovništva kojem tradicija predstavlja dio identiteta, naročito kada se radi o nematerijalnoj kulturnoj baštini u smislu seoske tradicije, vjerskih običaja i sl.

III. PROSTORNI RASPORED NAJZNAČAJNIJIH STANIŠTA I VRSTA

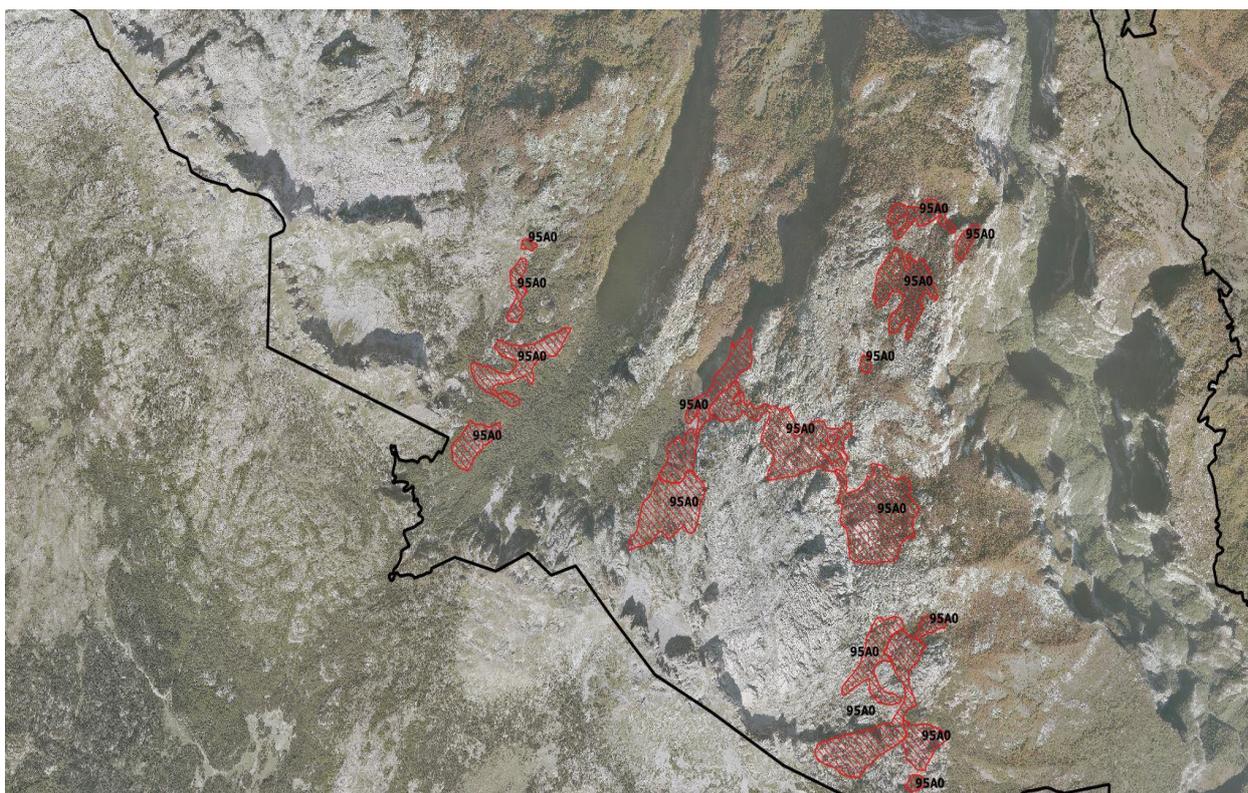
Glavni razlog zbog kojeg se područje pod nazivom rijeka Mrtvica sa okolinom predlaže za stavljanje pod zaštitu je vrijednost njenog biodiverziteta, a posebno one vrste i staništa koje su značajne za zaštitu, u prvom redu zakonom zaštićene vrste zakonodavstvom (Rješenje o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta - "Sl. list RCG" br. 76/06), kao i vrste u IUCN-ovim kategorijama ugroženosti a naročito Natura staništa i vrste koje se štite po osnovu primjene Direktive Evropske unije o staništima ([Habitat Directive 92/43/EEC](#)).

Pored literaturnih i ranije sakupljenih podataka, noviji podaci o vrstama i staništima značajnim za zaštitu područja rijeke Mrtvice sa okolinom obezbijeđeni su kroz terenska istraživanja tokom 2022 godine.

III.1. Kartografski prikaz rasprostranjenja staništa značajnih za zaštitu

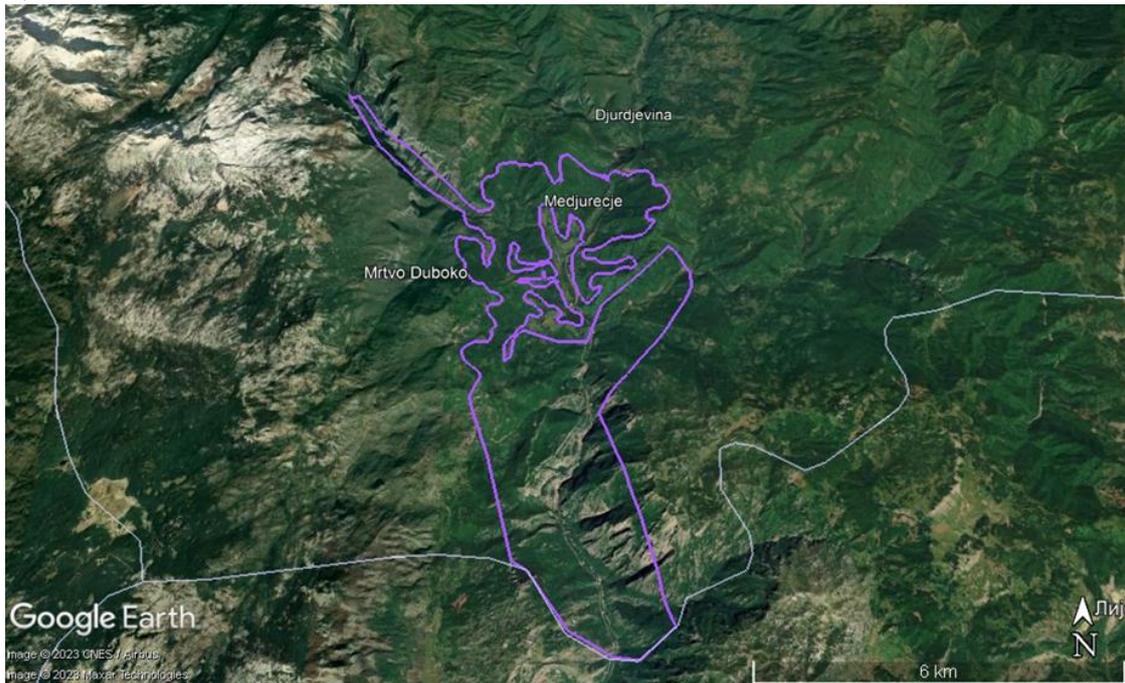
Slika 99. Kartografski prikaz rasprostranjenja stanišnog tipa 91KO

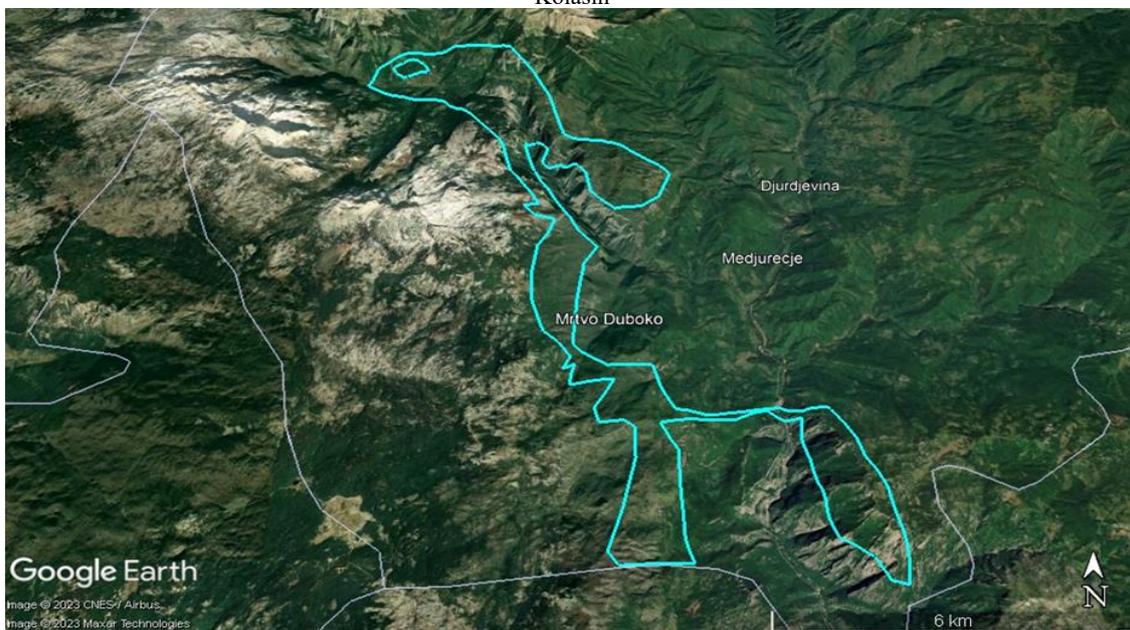
Slika 100. Kartografski prikaz rasprostranjenja stanišnog tipa 93A0

III. 2. Kartografski prikaz rasprostranjenja vrsta značajnih za zaštitu

a) Entomofauna

Slika 101. Mapa značajnih područja za zaštitu tvrdokrilaca (Coleoptera) *Cerambyx cerdo* Linnaeus, 1758; *Lucanus cervus* (Linnaeus, 1758); *Oryctes nasicornis* (Linnaeus, 1758) na slivnom području rijeka Mrtvice i Morače na teritoriji Opštine Kolašin

Slika 102. Mapa značajnih područja za zaštitu tvrdokrilaca (Coleoptera) *Osmoderma ermita/barnabita* (Scopoli, 1763); *Morinus funereus* Mulsant, 1864; *Rosalia alpina* Linnaeus, 1758 i Hymenoptera *Formica rufa* (grupa vrsta) Linnaeus, 1758 na slivnom području rijeka Mrtvice i Morače na teritoriji Opštine Kolašin

Slika 103. Mapa značajnih područja za zaštitu vilinih konjica (Odonata) *Cordulegaster bidentata* Selys, 1843; *Cordulegaster heros* Theischinger, 1979; *Caliaeschna microstigma* (Schneider, 1845); *Gomphus schneiderii* Selys, 1850 na slivnom području rijeka Mrtvice i Morače na teritoriji Opštine Kolašin.

Slika 104. Mapa značajnih područja za zaštitu leptira i moljaca (Lepidoptera) *Hypodryas maturna* (Poda, 1761); *Euplagia quadripunctaria* (Poda, 1761); *Parnassius apollo* (Linnaeus, 1758); *Parnassius mnemosyne* (Linnaeus, 1758) na slivnom području rijeka Mrtvice i Morače na teritoriji Opštine Kolašin.

Slika 105. Mapa značajnih područja za zaštitu leptira (Lepidoptera) *Euphydryas aurinia* (Rottemburg, 1775); *Papilio machaon* Linnaeus, 1758; *Iphiclides podalirius* Linnaeus 1758 i pravokrilaca (Orthoptera) *Barbitistes ocskayi* Charpentier, 1850; *Acrometopa macropoda* (Burmeister, 1838) na slivnom području rijeka Mrtvice i Morače na teritoriji Opštine Kolašin.

b) GLJIVE

Slika 106. . Mapa značajnih područja za zaštitu Gljiva vrste *Tulostoma brumale* na području Velje Duboko

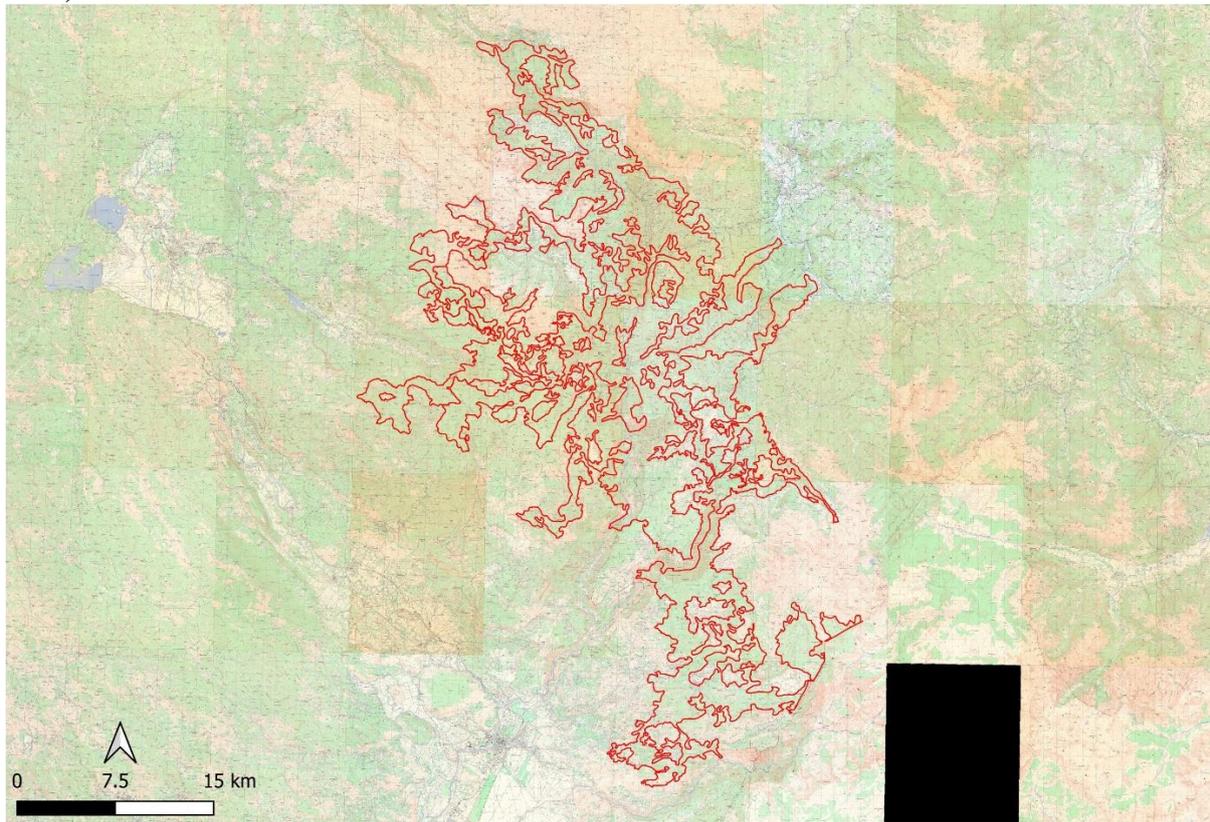

Slika 107. Mapa značajnih područja za zaštitu Gljiva vrste *Amanita caesarea* u kanjonu Mrtvice

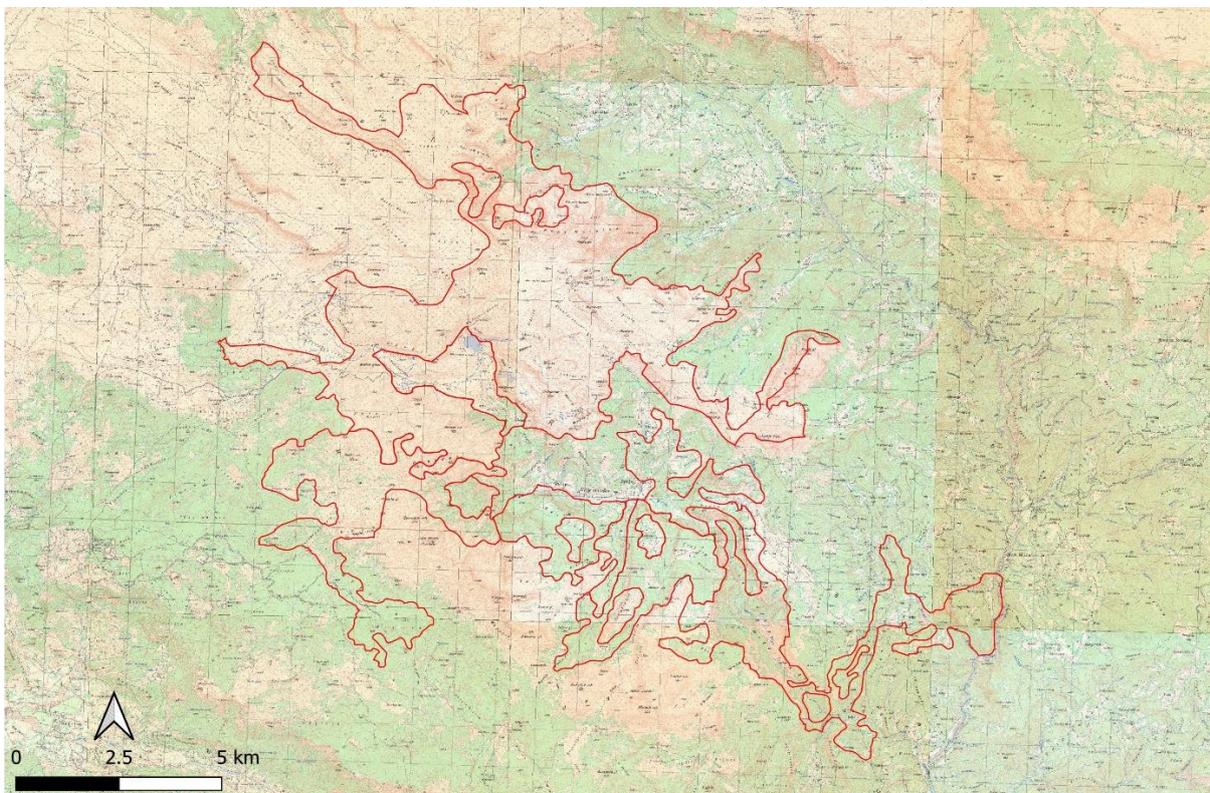

Slika 108. . Mapa značajnih područja za zaštitu Gljiva vrste *Amanita caesarea* u kanjonu Mrtvice

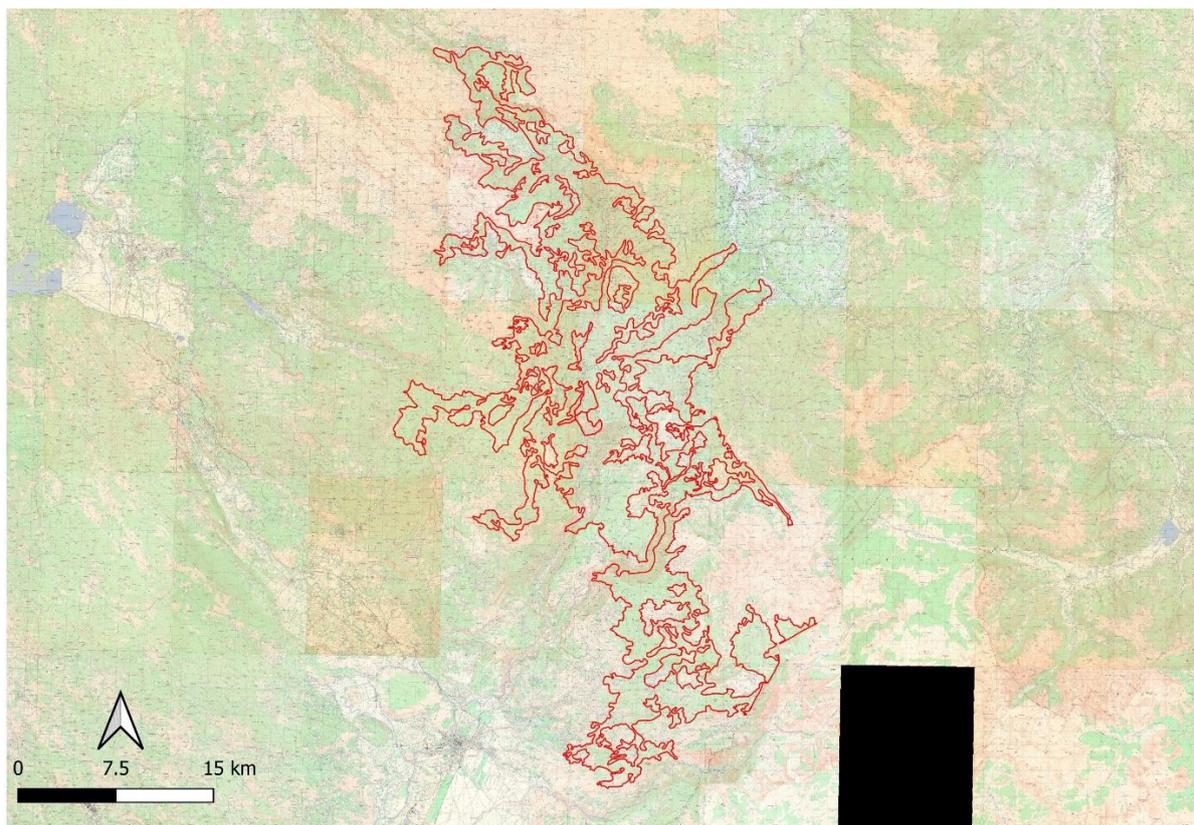
c) SISARI

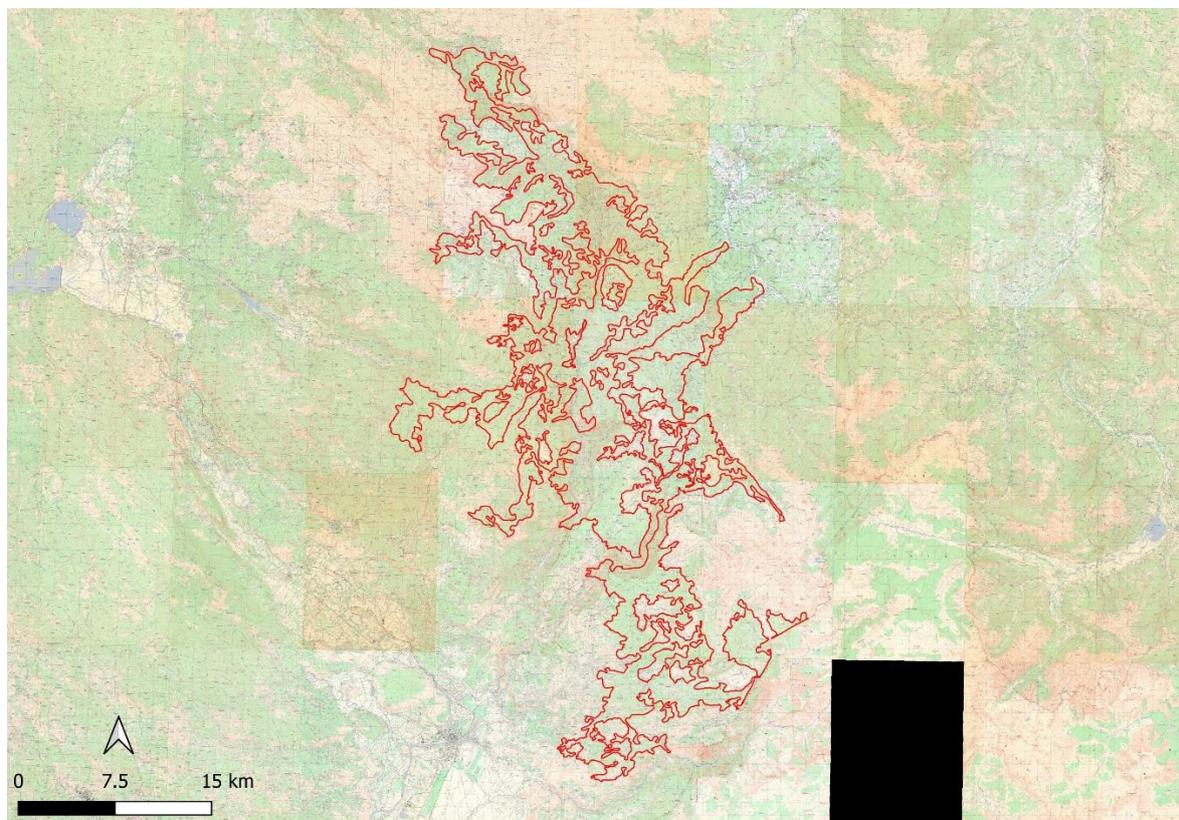
Slika 109. Mapa značajnih područja Sisara u kanjonu Mrtvice i Morače vrste *Ursus arctos*

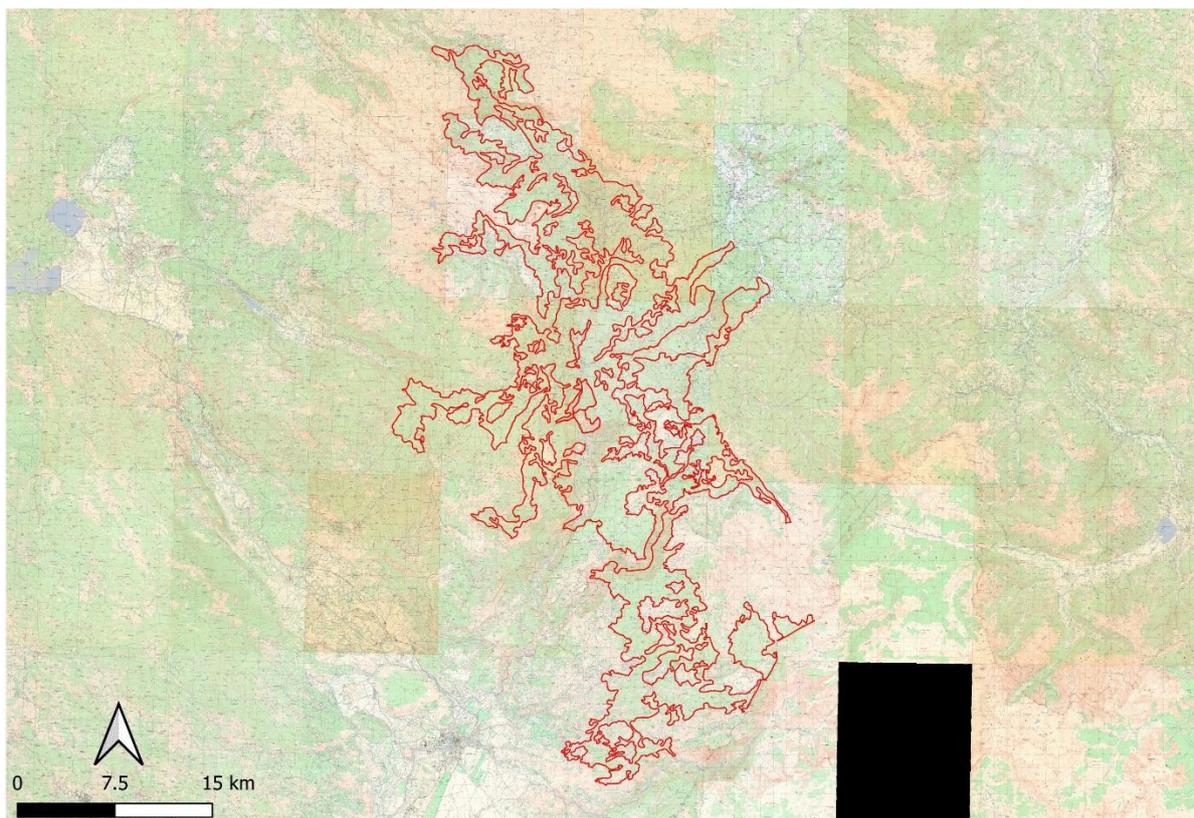
Slika .110. Mapa značajnih područja Sisara u kanjonu Mrtvice i Morače vrste *Rupicapra rupicapra*

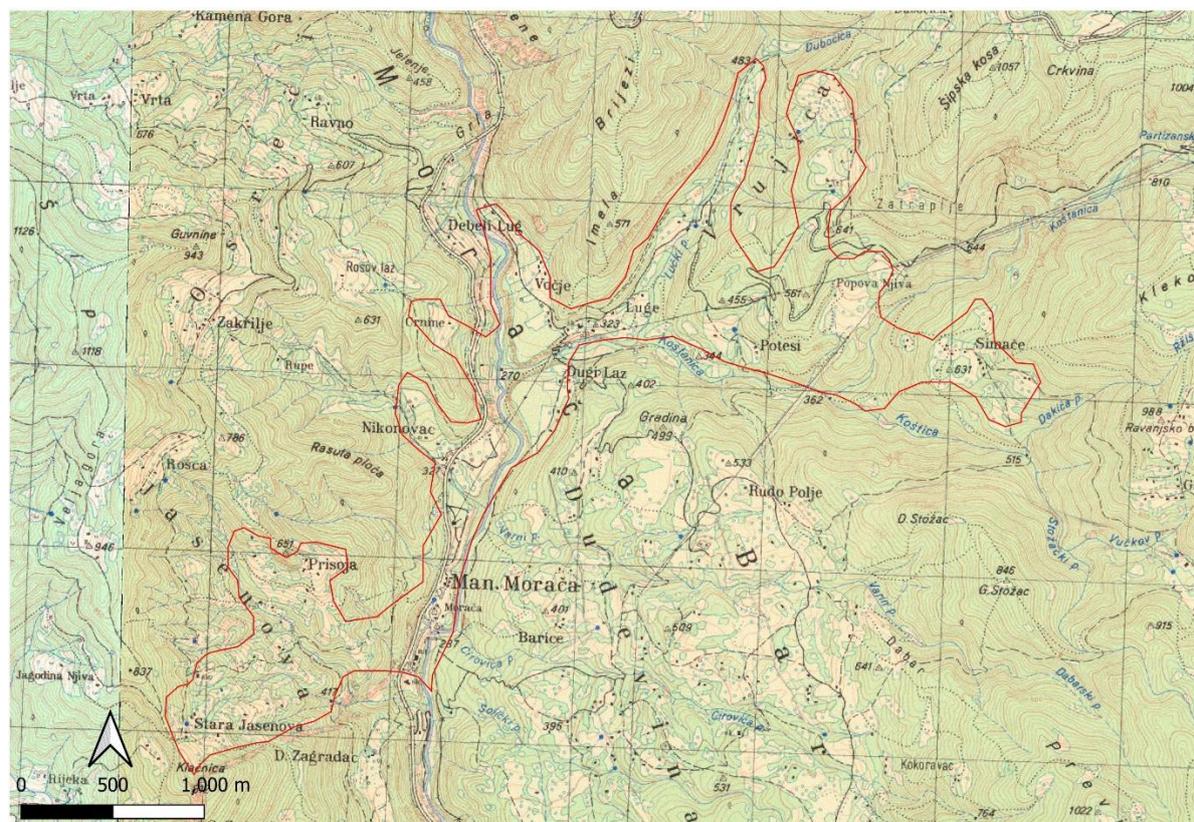
Slika .111. Mapa značajnih područja Sisara u kanjonu Mrtvice i Morače vrste *Rhinolophus hipposideros*

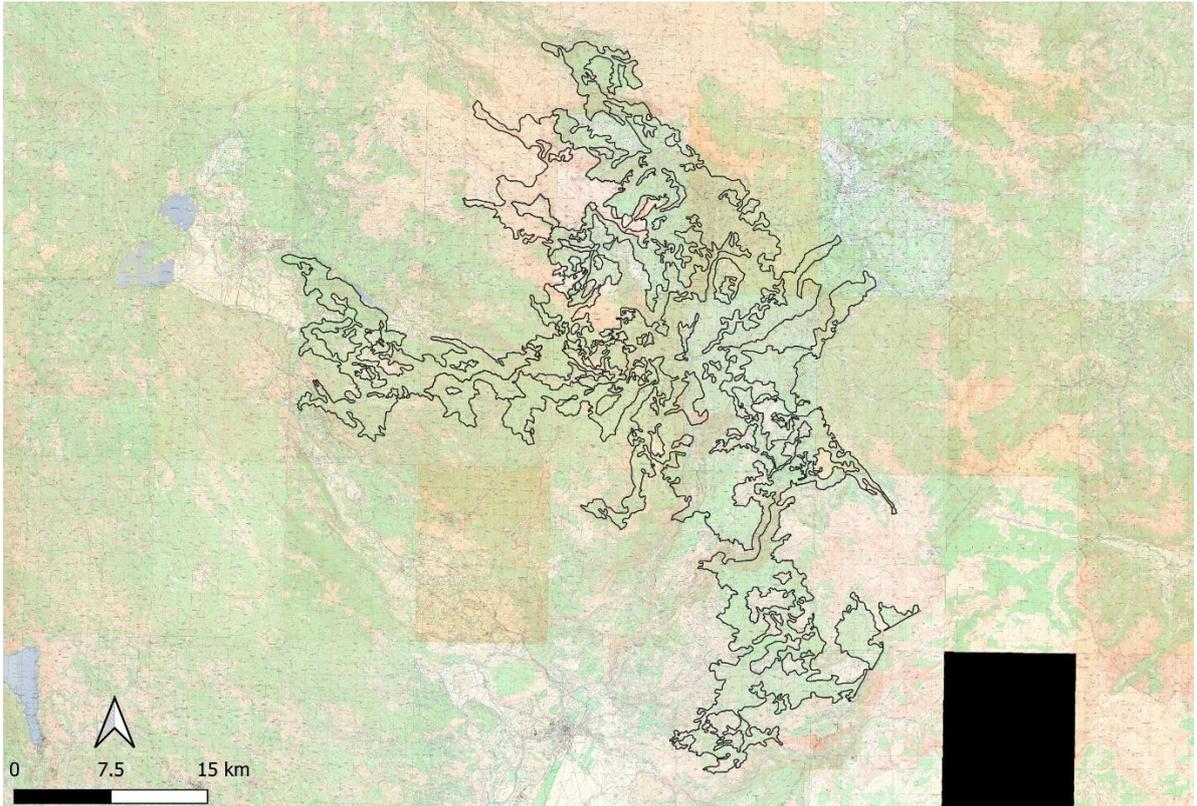
Slika. 112. Mapa značajnih područja Sisara u kanjonu Mrtvice i Morače vrste *Myotis daubentoni*

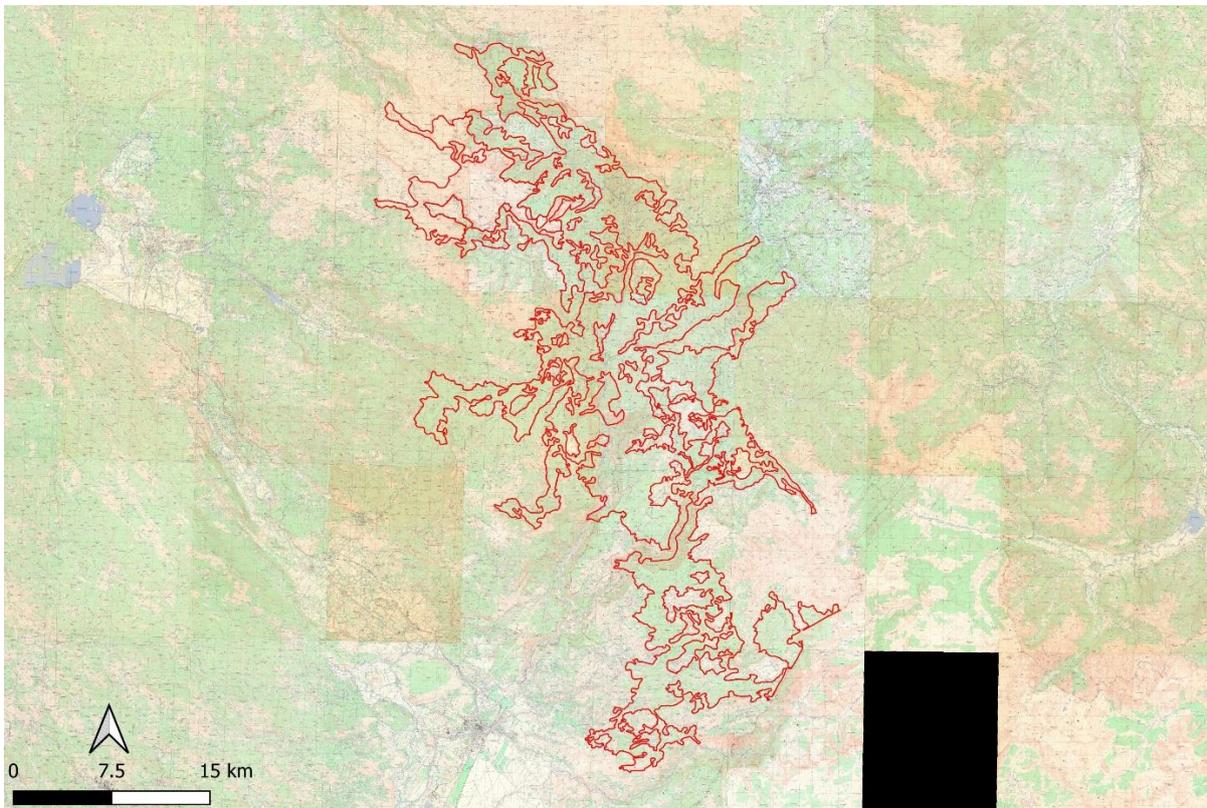
Slika 113. Mapa značajnih područja Sisara u kanjonu Mrtvice i Morače vrste *Myotis blythii*

Slika 114. Mapa značajnih područja Sisara u kanjonu Mrtvice i Morače vrste *Lutra lutra*

Slika 115. Mapa značajnih područja Sisara u kanjonu Mrtvice i Morače vrste *Canis lupus*

Slika 116. Mapa značajnih područja Sisara u kanjonu Mrtvice i Morače vrste *Barbastella barbastellus*

IV. PRIJEDLOG ZAŠTITE PODRUČJA RIJEKE MRTVICE SA OKOLINOM KONCEPT ZAŠTITE, UNAPRJEĐENJA I ODRŽIVOG RAZVOJA

Polazeći od prethodno identifikovanih (i) ciljeva zaštite - ključnih razloga za stavljanje pod zaštitu predmetnog područja rijeke Mrtvice sa okolinom, kao i (ii) rezultata vrednovanja glavnih prirodnih resursa (poglavlja II. A i II. B.) za koje treba obezbjediti odgovarajuće mjere zaštite, ovom Studijom zaštite se predlaže sledeći **Koncept zaštite novog integrisanog obalnog i riječnog zaštićenog područja „rijeke Mrtvice sa okolinom“**:

IV.1. Razvrstavanje zaštićenog područja prema značaju

U skladu sa ekološkim zahtjevima vrsta i staništa značajnih za zaštitu, a shodno predloženoj kategoriji zaštite **Park prirode** i zona (režima) zaštite, izvršeno je razvrstavanje (shodno odredbama iz člana 30. Zakona o zaštiti prirode) zaštićenog područja „rijeke Mrtvice sa okolinom“ u **kategoriju V** zbog zaštite reprezentativnih staništa i vrsta

Shodno zakonu, u zaštićena područja kategorije V spadaju područja u koju spadaju područja gdje je dugotrajno međusobno djelovanje čovjeka i prirode proizvelo prepoznatljive i značajne ekološke, biološke, kulturne i estetske vrijednosti i gdje je očuvanje integriteta tog odnosa neophodno da bi se zaštitilo i održalo to područje, očuvala priroda i druge vrijednosti;(član 30, stav 1, alineja 6 Zakona o zaštiti prirode)

IV.2. Kategorija zaštite i zone (režimi) zaštite

Prirodne vrijednosti i prirodni resursi područja koje se predlaže za stavljanje pod zaštitu rijeke Mrtvice sa okolinom dobro su očuvani.

Ekološka obilježja i prirodne vrijednosti (reprezentativnost, očuvanost i izvornost) kvalifikuju ovo područje za kategoriju zaštite Park prirode.

U skladu sa odredbama iz Zakona o zaštiti prirode Park prirode treba da zadovolji sljedeće uslove koji su utvrđeni u njihovoj definiciji:

1. (definicija po važećem Zakonu o zaštiti prirode ("Službeni list Crne Gore", br. 054/16 od 15.08.2016), član 24) "*Park prirode je prostrano prirodno ili dijelom kultivisano područje kopna i/ili mora, koje karakteriše visok nivo biološke raznovrsnosti i/ili geološke vrijednosti sa značajnim predionim, kulturno-istorijskim vrijednostima ekološkim obilježjima nacionalnog i međunarodnog značaja*".

Ekološka obilježja međunarodne i nacionalne važnosti i predionih vrijednosti Parka prirode rijeke Mrtvice sa okolinom

Prirodne/ekološke karakteristike i vrijednosti/obilježja područja Parka prirode **rijeke Mrtvice sa okolinom**

(poglavlje II. A) potvrđuje prisustvo sljedećih nacionalno i međunarodne značajnih staništa i vrsta:

- (i) **reprezentativna staništa i vrste u vodenom dijelu zaštićenog područja**
- (ii) **reprezentativna staništa i vrste u kopnenom dijelu zaštićenog područja**

Za njihovu zaštitu potrebno je formirati zone zaštite **II** i **III** koje **odgovaraju zahtjevima zaštite** tih vrsta i staništa.

U dijelu toka rijeke Mrtvice i Morače zaštićenog područja, za zaštitu vrsta i staništa značajnih za zaštitu potrebno je formirati **zonu zaštite II** sa aktivnim režimom zaštite, dok bi ostali dio zaštićenog područja bio izdvojen u **zoni zaštite III** sa režimom održivog korišćenja.

U **kopnenom** dijelu zaštićenog područja, za zaštitu vrsta i staništa značajnih za zaštitu potrebno je formirati **zonu zaštite II** i **III** sa režimom održivog korišćenja. Za zone zaštite II i III potrebno je primjenjivati **zabrane i ograničenja** koje su utvrđene u članu 31, stavovi 4,5 i 6 istog Zakona, koje glase:

- 4) **Zona zaštite II** - aktivni režim zaštite, sprovodi se na zaštićenom području u kome su djelimično izmijenjene osobine prirodnih staništa, ali ne do nivoa da ugrožavaju njihov ekološki značaj, uključujući vrijedne predjele i objekte geonasljeđa.

5) U zoni zaštite II sa aktivnim režimom zaštite mogu se: sprovesti intervencije u cilju restauracije, revitalizacije i ukupnog unaprjeđenja zaštićenog područja; vršiti kontrolisano korišćenje prirodnih resursa, bez posljedica po primarne vrijednosti njihovih prirodnih staništa, populacija, ekosistema, obilježja predjela i objekata geonasljeđa.

6) U zoni zaštite III sa režimom održivog korišćenja mogu se: sprovesti intervencije u cilju restauracije, revitalizacije i ukupnog unaprjeđenja zaštićenog područja; razvijati naselja i prateća infrastruktura u mjeri u kojoj se ne izaziva narušavanje osnovnih vrijednosti područja; vršiti radovi na uređenju objekata kulturno-istorijskog nasljeđa i tradicionalne gradnje; sprovesti očuvanja tradicionalnih djelatnosti lokalnog stanovništva; selektivno i ograničeno koristiti prirodni resursi.

Gore navedeni, zakonom propisani (opšti) uslovi zaštite, te zabrane i ograničenja u zonama zaštite (II i III) obavezno će se primjenjivati u postupcima izdavanja:

- a) **Akta o uslovima i smjernicama zaštite prirode** (član 18 važećeg Zakona o zaštiti prirode) i
- b) **Dozvole za obavljanje radnji, aktivnosti i djelatnosti u zaštićenom području prirode** (član 40 važećeg Zakona o zaštiti prirode).

Za sprovođenje gore navedenih postupaka primjenjivaće se smjernice i bliži uslovi koji su dati u okviru poglavlja VII. 2. Mjere i uslovi zaštite prirode.

V. OPIS GRANICA I ZONA ZAŠTITE ZAŠTIĆENOG PODRUČJA PARK PRIRODE „RIJEKA MRTVICA SA OKOLINOM“

Područje Parka prirode "rijeka Mrtvica sa okolinom" predstavlja integrisano riječno, priobalno i kopneno šumsko zaštićeno područje u kome se štite zaštićene i ekološki značajne vrste i staništa.

Administrativna granica počinje od izvora rijeke Mrtvice, prostorna cjelina u široj zoni Veljeg Dubokog ,padine Maganika do međuopštinske granice Kolašin - Danilovgrad, kao i djelovima Liješnja i Mrtvičkih greda do potoka Bjeljaj, šira zona Mrtvog Dubokog, Međuriječje, potok Melještak i Morača uključujući zapadni dio Rovačkih Platija i Kruševački potok.do međuopštinske granice Kolašin – Podgorica, izvorišni dio rijeke Sjevernice i Pernice.

U skladu sa prethodno određenim Konceptom zaštite, a na osnovu prostornog rasporeda staništa i vrsta značajnih za zaštitu definisane su 2 zone zaštite (II i III) koje treba da obezbijede zaštitu ključnih prirodnih vrijednosti zaštićenog područja unutar njegovih administrativnih granica.

Koncept granica i zona zaštite Parka prirode „rijeka Mrtvica sa okolinom“ definisan je na bazi zatečenog stanja prostornog položaja i veličina staništa i vrsta značajnih za zaštitu (vidi poglavlje III), po podacima koji su sakupljeni tokom terenskih istraživanja.

Prirodne/ekološke karakteristike i vrijednosti/obilježja područja Parka prirode „rijeka Mrtvica sa okolinom“ potvrđuju prisustvo nacionalno i međunarodno značajnih staništa i vrsta ne samo u vodenom već i u kopnenom dijelu tog zaštićenog područja (Natura staništa 91K0, 95A0,8210, 8140,91M0,8310, 7160,i 7220). Za njihovu zaštitu u budućem Parku prirode „rijeka Mrtvica sa okolinom“ formirane su zone zaštite **II** i **III** koje po svom režimu zaštite (dozvoljene i zabranjene aktivnosti) odgovaraju uslovima (zabrane i ograničenja) i zahtjevima zaštite tih vrsta i staništa.

U Parku prirode "Rijeka Mrtvica sa okolinom", određene su dvije zone zaštite:

1. Zona sa režimom zaštite II stepena (= II zona zaštite) izdvojena je u centralnom dijelu zaštićenog područja i prostire se na
 - (i) vodotoke (a) rijeke Mrtvice sa dijelom njenih pritoka (Višanjski potok, rečica - potok od Ograđenika, dio Manitog potoka, potok od Jame, Dubočnjak, Nalježnica) i (b) rijeke Morače sa njenim pritokama (Zadavski potok, Pernica, Sjevernica, ušće Melještaka, Kruševački potok);
 - (ii) (ii) dio Kanjona Mrtvice na području Mrtvičkih greda sa kanjonskom bukvom, od ispod Ploče do ušća potoka Kričevac i
 - (iii) (iii) dio sliva Mrtvice na području Maganika u kome je zastupljena munika, od Piskovog dola do V. i M. Straševa.
2. Preostali dio zaštićenog područja između graničnih linija II zone zaštite i administrativne granice zaštićenog područja izdvojen je u III zonu zaštite (zona sa režimom zaštite III stepena) koju čini veći broj prostornih cjelina.
 - (i) prostorna cjelina u široj zoni Veljeg Dubokog sa dijelom padina Maganika do međuopštinske granice Kolašin - Danilovgrad, kao i djelovima Liješnja i Mrtvičkih greda do potoka Bjeljaj (3949,8ha),
 - (ii) prostorna cjelina u široj zoni Mrtvog Dubokog sa dijelom padina Maganika, priobalnim djelovima Mrtvice u Međuriječju, potoka Melještak i Morače uključujući zapadni dio Rovačkih Platija do međuopštinske granice Kolašin – Podgorica (1127,6 ha)
 - (iii) prostorna cjelina istočnog dijela Rovačkih Platija, od Kruševačkog potoka do Miračkog dola (660,4ha),
 - (iv) tri manje prostorne cjeline u izvorišnim djelovima Pernice i Zadavskog potoka (75,6 ha + 20,4 ha + 7,5ha),
 - (v) mala prostorna cjelina na ušću Mrtvice u Moraču (k.p. 2813 KO Međuriječje) (0,8 ha)
 - (vi) mala prostorna cjelina na ušću potoka Nalježnica (k.p. 1856 KO Međuriječje) (0,9 ha).

Opis granica zaštićenog područja “kanjon mrtvice i dijela morače od međurječja do ušća kruševačkog potoka” sa koordinatama i katastarskim parcelama

Opis (administrativne) granice zaštićenog područja

Granica zaštićenog područja „Kanjon Mrtvice i dijela Morače od Međurječja do ušća Kruševačkog potoka“ kreće od južne / lijeve obale rijeke Morače u Međurječju, kod mosta za prijelaz Morače blizu njenog sastava sa Mrtvicom, sa tačke koja ima koordinate 76612603, 4731487 na tromeđi k.p. 3165 i 2813 sve u KO Međuriječje odakle granica, krećući se u pravcu sjeverozapada, presijeca rijeku Moraču (k.p. 3165 KO Međuriječje) i izlaz na njenu sjevernu / desnu obalu na tački sa koordinatama 6612540, 4731502 koja čini tromeđu k.p. 2587, k.p. 2586 i k.p. 3165 sve u KO Međuriječje, odakle granica nastavlja u pravcu zapada obalom Morače (k.p. 3165 KO Međuriječje) do samog sastava Morače i Mrtvice odakle granica skreće u pravcu sjevera i sjeverozapada obalom Mrtvice, istočnom graničnom linijom k.p. 3105 KO Vlahovići i Bulatovići, do Danilova (Danilovog) mosta od koga sa tačke sa koordinatama 6611988, 4732154 granica skreće u pravcu sjevera i sjeverozapada istočnom i sjevernom graničnom linijom k.p. 1856 KO Međuriječje, nakon čega na tački sa koordinatama 6611783, 4732316 granica oštro skreće u pravcu sjevera i presijecajući k.p. 1855 (put) izlazi na tački sa koordinatama 6611784, 4732320 koja čini tromeđu k.p. 1855 (put), k.p. 1854 i k.p. 3163 (potok Nalježnica), sve u KO Međuriječje, a od koje granica nastavlja u pravcu sjevera istočnom obalom potoka Nalježnica – k.p. 3163 KO Međuriječje do njenog izvora gdje se granica okreće u pravcu juga prateći zapanu obalu potoka Nalježnica – k.p. 3163 KO Međuriječje do njegovog ušća u Mrtvicu, odakle granica skreće u pravcu zapada i sjeverozapada sjevernom obalom Mrtvice (k.p. 3105 KO Vlahovići i Bulatovići) do Luka gdje na tromeđi k.p. 3105 Vlahovići i Bulatovići i k.p. 1681 i k.p. 1692 sve u KO Međuriječje granica oštro skreće u pravcu sjevera istočnom graničnom linijom k.p. 1681 KO Međuriječje do njenog izlaska na lokalni put (k.p. 3178 KO Međuriječje) t.j. tromeđe k.p. 1981, k.p. 3178 i 1694 sve u KO Međuriječje. Nakon izlaska na lokalni put (k.p. 3178 KO Međuriječje) koji dolazi od Kuća Bulatovića i ide prema Ban – Lugu, granica skreće u pravcu sjevera istočnom graničnom linijom tog puta do njegovog prijelaza preko potoka Bjeljaj gdje od tačaka sa koordinatama 6610610, 4732768 i 6610609, 4732773 granica nastavlja u pravcu sjevera prema Zalazbi i Cerovicama istočnom obalom potoka Bjeljaj (k.p. 3162 KO Međuriječje) do njegovog izvorišnog dijela gdje se granica okreće u suprotnom pravcu, prema jugu, i nastavlja zapadnom obalom potoka Bjeljaj do tromeđe k.p. 1261, k.p. 1656 i k.p. 3162 (potok Bjeljaj) sve u KO Međuriječje, od koje granica skreće u pravcu zapada, sjeverozapada i sjevera sjevernim i istočnim graničnim linijama k.p. 1656 KO Međuriječje do tromeđe k.p. 1656, k.p. 524 i k.p. 525 sve u KO Međuriječje, od koje granica nastavlja i dalje u pravcu sjeverozapada, prvo istočnom graničnom linijom k.p. 525 KO Međuriječje, pa onda sjevernim i zapadnim graničnim linijama k.p. 522, k.p. 524 i k.p. 521 sve u KO Međuriječje do tromeđe k.p. 521 KO Međuriječje, k.p. 1737, k.p. 1738 i k.p. 1739 sve u KO Velje Duboko i Liješnje, odakle granica nastavlja u pravcu sjeverozapada istočnim i sjevernim graničnim linijama k.p. 1737, k.p. 1693, k.p. 1690, k.p. 1688, k.p. 1686 sve u KO Velje Duboko i Liješnje do tromeđe k.p. 1686, k.p. 1681 (put) i k.p. 1672 sve u KO Velje Duboko i Liješnje gdje granica kratko oštro skreće u pravcu sjeveroistoka istočnom graničnom linijom k.p. 1681 KO Velje Duboko i Liješnje (put), pa lomeći se oštro u pravcu zapada i potom sjevera nastavlja sjevernom graničnom linijom k.p. 1681 KO Velje Duboko i Liješnje (put) do raskrsnice puteva iznad Kunka gdje na tromeđi k.p. 1656, k.p. 1981 i k.p. 1750 sve u KO Velje Duboko i Liješnje granica prelazeći put - k.p. 1750 Velje Duboko i Liješnje izlazi na tačku sa koordinatama 6608996, 4736381 na sjevernoj strani tog puta od koje granica nastavlja u pravcu sjeverozapada sjevernom graničnom linijom puta (k.p. 1750 Velje Duboko i Liješnje) do njegovog ukrštanja sa bočnim potokom (k.p. 1189 KO Velje Duboko i Liješnje) odakle granica skreće u pravcu sjevera i istoka zapadnim i sjevernim graničnim linijama k.p. 1208, k.p. 1207, k.p. 1209, k.p. 1211, k.p. 1213, k.p. 1199, k.p. 1198, k.p. 1196, k.p. 1195, k.p. 1193, k.p. 1259, k.p. 1262, k.p. 1267, k.p. 1268, k.p. 1305, k.p. 1304, k.p. 1302, k.p. 1751, k.p. 1306, k.p. 1307, k.p. 1329, k.p. 1351, k.p. 1350, k.p. 1349, k.p. 1347, k.p. 1346, k.p. 1344, k.p. 1342, k.p. 1341, k.p. 1340, k.p. 1339, sve u KO Velje Duboko i Liješnje da bi sa tačke sa koordinatama 6608776, 4737925 nastavila u pravcu sjevera i presijecajući Dobru planinu preko k.p. 1837 KO Velje Duboko i Liješnje granica izašla na tačku sa koordinatama 6608950, 4738285 ispod

Rađenoga, na južnom kraju k.p. 1806 KO Velje Duboko i Liješnje, odakle granica skreće u pravcu sjeverozapada sjevernim graničnim linijama k.p. 1837, k.p. 1839, k.p. 1840, k.p. 1847, k.p. 1834 i k.p. 1849 sve u KO Velje Duboko i Liješnje, da bi u izvorišnom dijelu Garskog potoka granica skrenula krivudavo, obuhvatajući izvorišne djelove potoka, u pravcu juga, zapada i sjevera zapadnim, sjevernim i istočnim graničnim linijama k.p. 2562, k.p. 2565, k.p. 2566, k.p. 2595, k.p. 2571, k.p. 2572, ponov k.p. 2595, k.p. 2600, k.p. 2599, k.p. 2597, k.p. 2598, ponovo k.p. 2599 i k.p. 2595, k.p. 2560, k.p. 1954, k.p. 2486, k.p. 2487, k.p. 1893 i k.p. 1851 sve u KO Velje Duboko i Liješnje i izašla na tačku sa koordinatama 6606074, 4741028 na sjeverozapadnom kraju k.p. 1339 KO Velje Duboko i Liješnje od koje granica nastavlja u pravcu sjeverozapada i presijecajući k.p. 1851 KO Velje Duboko i Liješnje do kote 1895 na južnim padinama Stožca, t.j. tačke sa koordinatama 6605393, 4741471 nakon koje granica krećući se u pravcu zapada obuhvata Bijela točila preko tačaka sa koordinatama 6605265, 4741509; 6605216, 4741712 i 6604891, 4741780 izlazi na tačku sa koordinatama 6604840, 4741583 na sjevernom kraju k.p. 1901 KO Velje Duboko i Liješnje od koje granica nastavlja u pravcu juga padinama Vranjice (1931 mnm) istočnim graničnim linijama k.p. 1851 KO Velje Duboko i Liješnje do tromeđe k.p. 1949, k.p. 1950 i k.p. 1851 sve u KO Velje Duboko i Liješnje od koje granica presijecajući k.p. 1950 KO Velje Duboko i Liješnje izlazi na tromeđu k.p. 2350, k.p. 1950 i k.p. 1970 KO Velje Duboko i Liješnje nakon čega i dalje produžava u pravcu juga istočnim graničnim linijama prvo k.p. 2350 a potom i 1851 obje u KO Velje Duboko i Liješnje do tačke sa koordinatama 6604274, 4739989 na jugozapadnom kraju k.p. 2345 KO Velje Duboko i Liješnje. Od tačke sa koordinatama 6604274, 4739989 na jugozapadnom kraju k.p. 2345 KO Velje Duboko i Liješnje granica skreće u pravcu jugozapada prema Bodiguzu i presijecajući k.p. 1851 KO Velje Duboko i Liješnje izlazi na tačku sa koordinatama 6603906, 4739903 na istočnom kraju k.p. 2040 KO Velje Duboko i Liješnje od koje granica nastavlja u pravcu zapada i jugozapada sjevernim i istočnim graničnim linijama kraju k.p. 2040, k.p. 2344, k.p. 2343, k.p. 2342, k.p. 2341, k.p. 2041, k.p. 2053, k.p. 2059, k.p. 2057 i k.p. 2051 sve u KO Velje Duboko i Liješnje i izlazi na tromeđu k.p. 2789, k.p. 2051 i k.p. 3646 (put Trebiješ – Velje Duboko) sve u KO Velje Duboko i Liješnje, kakon koje presijecajući k.p. 3646 (put Trebiješ – Velje Duboko) KO Velje Duboko i Liješnje granica dolazi do tačke sa koordinatama 6602795, 4738716 na graničnoj liniji k.p. 3584 i k.p. 3646 (put Trebiješ – Velje Duboko) obje u KO Velje Duboko i Liješnje, od koje granica nastavlja u pravcu zapada i jugozapada prema Rogođedu, sjevernim i zapadnim graničnim linijama prvo k.p. 3584, a potom i k.p. 3613, k.p. 3644 obje u KO Velje Duboko i Liješnje do ispod Razvršja, odnosno tačke sa koordinatama 6601365, 4738823 na k.p. 2864 KO Velje Duboko i Liješnje od koje granica blago skreće prema jugozapadu ispod Rogođeda preko tačaka koje imaju koordinate 6600320, 4738215; 6600318, 4738213 (obje na k.p. 3620 KO Velje Duboko i Liješnje) do tačke sa koordinatama 6599765, 4737819 u Dugi na k.p. 3625/2 KO Velje Duboko i Liješnje od koje granica nastavlja u pravcu jugozapada i juga zapadnim graničnim linijama k.p. 3625/2 KO Velje Duboko i Liješnje do tačke sa koordinatama 6599846, 4737756 na k.p. 3625/2 KO Velje Duboko i Liješnje na kojoj granica skreće u pravcu jugozapada i presijecajući k.p. 3644 KO Velje Duboko i Liješnje izlazi na graničnu liniju između KO Slatina, opština Danilovgrad i KO Velje Duboko i Liješnje, opština Kolašin, na tačku sa koordinatama 6599409, 4737144 od koje granca nastavlja u pravcu jugoistoka graničnom linijom između KO Slatina, opština Danilovgrad i KO Velje Duboko i Liješnje, opština Kolašin, preko međnih biljega br. 8, 7, 5, 4, 3, 2 i 1 do tromeđe KO Slatina, opština Danilovgrad, sa KO Vlahovići i Bulatovići i KO Velje Duboko i Liješnje, opština Kolašin na Kurozebu (2124 mnm), od koje granica nastavlja i dalje u pravcu juga prema Maganiku i, napuštajući graničnu liniju k.p. 3605 KO Vlahovići i Bulatovići sa tačke sa koordinatama 6601863, 4735177, izlazi na sjeveroistočni kraj k.p. 4125/1 KO Vlahovići i Bulatovići t.j. na tačku sa koordinatama 6601926, 4734459 od koje granica skreće u pravcu jugoistoka do tačke sa koordinatama 6603421, 4734042 na zapadnoj graničnoj liniji k.p. 3629 KO Vlahovići i Bulatovići na kojoj granica skreće u pravcu juga padinama Pometenika zapadnim graničnim linijama k.p. 3629, k.p. 3609, k.p. 3508, ponovo k.p. 3629, k.p. 3764 i k.p. 3753 sve u KO Vlahovići i Bulatovići i sa tačke sa koordinatama 6603387, 4733176 na k.p. 3753 sve u KO Vlahovići i Bulatovići granica nastavlja u pravcu istoka prema Međeđem vrhu i Mrtvom Dubokom preko tačaka koje imaju koordinate 6603563, 4733273 (na južnom kraju k.p. 3629 KO Vlahovići i Bulatovići); 6603895, 4733221; 6604135, 4733370; 6604333, 4733250; 6604517, 4733334; 6604816,

4733055; 6605224, 4732703; 6605696, 4732515; 6606308, 4732235 i 6607508, 4731908 koja se nalazi na tromedi k.p. 3734, k.p. 3764 i k.p. 4125 sve u KO Vlahovići i Bulatovići i od koje granica kratko skreće u pravcu juga prateći istočnu graničnu liniju k.p. 3734 KO Vlahovići i Bulatovići do tačke sa koordinatama 6607526, 4731761 na njenom južnom kraju od koje granica nastavlja, prvo kratko u pravcu jugoistoka do tačke sa koordinatama 6607600, 4731663 (na k.p. 3729 KO Vlahovići i Bulatovići), a potom u pravcu sjeveroistoka do tačke sa koordinatama 6607688, 4731720 na k.p. 3282 KO Vlahovići i Bulatovići, a potom i do tačke sa koordinatama 6607934, 4731894 na sjeverozapadnom kraju k.p. 3701 KO Vlahovići i Bulatovići, od koje granica nastavlja i dalje u pravcu sjeveroistoka do tačke sa koordinatama 6608520, 4732324 na istočnom kraju k.p. 3701 KO Vlahovići i Bulatovići od koje granica nastavlja u pravcu istoka presijecajući k.p. 4125 KO Vlahovići i Bulatovići do tačke sa koordinatama 6608872, 4732430 na jugozapadnom kraju k.p. 3157 KO Vlahovići i Bulatovići kod Šćepančevine, gdje granica oštro skreće u pravcu juga krećući se zapadnim graničnim linijama k.p. 3173, k.p. 3172 i ponovo k.p. 3173 sve u KO Vlahovići i Bulatovići do tačke sa koordinatama 6608902, 4732094 na jugozapadnom kraju k.p. 3173 KO Vlahovići i Bulatovići, odakle granica nastavlja u pravcu jugoistoka i presijecajući k.p. 4125 KO Vlahovići i Bulatovići do tačke sa koordinatama 6609160, 4731754 na sjevernom kraju k.p. 3177 KO Vlahovići i Bulatovići od koje granica nastavlja i dalje u pravcu juga, prema Smoniku, krećući se istočnim graničnim linijama k.p. 3177, k.p. 3178, k.p. 3179, k.p. 3180, k.p. 3185, k.p. 3181, ponovo k.p. 3185, k.p. 3186, k.p. 3198, k.p. 3214, k.p. 3204, k.p. 3124, k.p. 3211, k.p. 3212, k.p. 3213 i ponovo k.p. 3214 sve u KO Vlahovići i Bulatovići do tačke sa koordinatama 6608671, 4730704 na jugozapadnom kraju k.p. 3214 KO Vlahovići i Bulatovići na Vranštici, od koje granica nastavlja u pravcu jugozapada, prema Granici, do tačke sa koordinatama 6608461, 4730562 na sjevernom kraju k.p. 924 KO Vlahovići i Bulatovići gdje granica skreće u pravcu jugoistoka i juga istočnim graničnim linijama k.p. 924, k.p. 921, ponovo k.p. 924, k.p. 920, k.p. 923, k.p. 919, ponovo k.p. 923, k.p. 902, k.p. 897, k.p. 900, k.p. 899, k.p. 918, k.p. 912, k.p. 909, k.p. 904, k.p. 903, k.p. 906, ponovo k.p. 904, k.p. 939, k.p. 1037, k.p. 1041, k.p. 1047, k.p. 1050, k.p. 3893, ponovo k.p. 1050, k.p. 1049, k.p. 1043, k.p. 3885, k.p. 4125 i k.p. 3888 sve u KO Vlahovići i Bulatovići do tačke sa koordinatama 6608410, 4729820 na južnom kraju k.p. 3888 KO Vlahovići i Bulatovići. Od tačke sa koordinatama 6608410, 4729820 na južnom kraju k.p. 3888 KO Vlahovići i Bulatovići granica nastavlja u pravcu juga i preko tačaka koje imaju koordinate 6608417, 4729642 (na zapadnom kraju k.p. 3893/1 KO Vlahovići i Bulatovići) i 6608348, 4729513 (na zapadnom kraju k.p. 3894 KO Vlahovići i Bulatovići) dolazi do tačke sa koordinatama 6608315, 4729455 na sjeveroistočnoj strani k.p. 3918 KO Vlahovići i Bulatovići ispod Smonika, odakle granica i dalje nastavlja u pravcu juga istočnom graničnom linijom k.p. 3918 KO Vlahovići i Bulatovići, pa potom sjevernom graničnom linijom k.p. 3896 KO Vlahovići i Bulatovići do tačke sa koordinatama 6608219, 4729132 na istočnom kraju k.p. 3896 KO Vlahovići i Bulatovići od koje granica i dalje nastavlja u pravcu istoka preko tačke sa koordinatama 6608360, 4729071 (na k.p. 3895 KO Vlahovići i Bulatovići) do tromede k.p. 4125/1, k.p. 1058 i k.p. 2278 sve u KO Vlahovići i Bulatovići odakle granica nastavlja i dalje u pravcu istoka sjevernom graničnom linijom k.p. 2278 KO Vlahovići i Bulatovići do tromede k.p. 2278, k.p. 1058 i k.p. 1059 sve u KO Vlahovići i Bulatovići od koje granica skreće u pravcu sjevera istočnim graničnim linijama k.p. 1058, k.p. 1057, k.p. 1061 i k.p. 1063/2 sve u KO Vlahovići i Bulatovići do tromede k.p. 1063/2, k.p. 1063/1 i k.p. 1051 sve u KO Vlahovići i Bulatovići, odakle granica skreće u pravcu jugoistoka i juga istočnim graničnim linijama k.p. 1063/1 k.p. 2268 i k.p. 2266 sve u KO Vlahovići i Bulatovići do tromede k.p. 1066, k.p. 2286, k.p. 2268 i k.p. 2266 sve u KO Vlahovići i Bulatovići u izvorišnom dijelu Dubočnjaka, odakle granica skreće u pravcu istoka lokalnim putem za Mačišta, sjevernim graničnim linijama k.p. 2296, k.p. 2287, k.p. 2265, k.p. 2264, k.p. 2263, k.p. 2257, k.p. 2258, k.p. 2254, k.p. 2256, k.p. 2255, k.p. 2235, k.p. 2230 i k.p. 2229 sve u KO Vlahovići i Bulatovići do tromede k.p. 2229, k.p. 1079 i k.p. 1117 sve u KO Vlahovići i Bulatovići gdje granica napušta put i oštro skreće u pravcu sjevera istočnim graničnim linijama k.p. 1079, k.p. 1082, k.p. 1119, k.p. 1086, k.p. 1093, k.p. 1089, k.p. 1096 i k.p. 1100 sve u KO Vlahovići i Bulatovići do tromede k.p. 1100, k.p. 896, k.p. 887 i k.p. 1109/1 sve u KO Vlahovići i Bulatovići odakle granica skreće u pravcu istoka prema Golom brdu sjevernim graničnim linijama k.p. 1109/1, k.p. 1108, ponovo k.p. 1109/1, k.p. 1105, k.p. 1123, k.p. 1130 i k.p. 1133 sve u KO Vlahovići i Bulatovići do tromede k.p. 1133, k.p. 1144

i k.p. 1138 sve u KO Vlahovići i Bulatovići odakle granica oštro skreće u pravcu sjevera a potom i sjeveroistoka u pravcu Aluga istočnim graničnim linijama k.p. 1144, k.p. 1160, k.p. 1162, k.p. 1164, k.p. 1163, k.p. 1174, k.p. 1175 i k.p. 1180 sve u KO Vlahovići i Bulatovići do tromede k.p. 1180, k.p. 1181 i k.p. 1194 sve u KO Vlahovići i Bulatovići odakle granica skreće u pravcu istoka, sjeveroistoka i sjevera južnim i istočnim graničnim linijama k.p. 1182, k.p. 1183, k.p. 1215, k.p. 691, k.p. 688, k.p. 694, k.p. 690, k.p. 689, k.p. 225, k.p. 214, ponovo 225, k.p. 219, k.p. 220 i k.p. 221 sve u KO Vlahovići i Bulatovići do tačke sa koordinatama 6610346, 4731997 na sjeveroistočnom kraju k.p. 221 KO Vlahovići i Bulatovići odakle granica nastavlja u pravcu sjevera do tačke sa koordinatama 6610378, 4732055 na jugoistočnom kraju k.p. 182 KO Vlahovići i Bulatovići od koje granica nastavlja i dalje u pravcu sjevera istočnom graničnom linijom k.p. 182 KO Vlahovići i Bulatovići do tromede k.p. 182, k.p. 256 i k.p. 255 sve u KO Vlahovići i Bulatovići odakle granica skreće u pravcu istoka iznad Gojačevine i Gojakove pećine prema Smolicama južnim graničnim linijama k.p. 256, k.p. 257 i k.p. 261 sve u KO Vlahovići i Bulatovići do tromede k.p. 260, k.p. 3098 (put za Mrtvo Duboko) i k.p. 261 sve u KO Vlahovići i Bulatovići nakon koje granica kratko presijeca k.p. 3098 KO Vlahovići i Bulatovići (put za Mrtvo Duboko) i izlazi na tromedu k.p. 3098 (put za Mrtvo Duboko), k.p. 270 i k.p. 279 sve u KO Vlahovići i Bulatovići odakle granica i dalje nastavlja u prvo u pravcu istoka a potom juga južnim i zapadnim graničnim linijama k.p. 270, k.p. 273 i k.p. 290 sve u KO Vlahovići i Bulatovići do tromede k.p. 3098, k.p. 290 i k.p. 289 sve u KO Vlahovići i Bulatovići nakon koje granica kratko presijeca k.p. 3098 KO Vlahovići i Bulatovići i izlazi na tromedu k.p. 3098, k.p. 319 i k.p. 317 sve u KO Vlahovići i Bulatovići odakle granica oštro skreće u pravcu istoka pa potom i juga prateći zapadne i sjeverne granične linije k.p. 3098 t.j. lokalnog puta do njegovog povezivanja sa magistralnim putem Podgorica – Kolašin (skretanje kod mosta Pjenavac), t.j. tromede k.p. 3098, k.p. 1729 i k.p. 3102 (magistralni put Podgorica – Kolašin) sve u KO Vlahovići i Bulatovići. Od skretanje kod mosta Pjenavac, t.j. tromede k.p. 3098, k.p. 1729 i k.p. 3102 (magistralni put Podgorica – Kolašin) sve u KO Vlahovići i Bulatovići granica kratko presijeca magistralni put Podgorica – Kolašin - k.p. 3102 KO Vlahovići i Bulatovići i izlazi na suprotnu stranu tog puta, na tromedu k.p. 1715, k.p. 1714 i k.p. 3102 sve u KO Vlahovići i Bulatovići, odakle granica skreće u pravcu juga istočnom graničnom linijom k.p. 3102 (magistralni put Podgorica – Kolašin) KO Vlahovići i Bulatovići i nakon 500m izlazi na tromedu k.p. 1724, k.p. 1723 i k.p. 3102 sve u KO Vlahovići i Bulatovići, kod odvajanja lokalnog puta za Bulje, gdje granica presijecajući magistralni put Podgorica – Kolašin - k.p. 3102 KO Vlahovići i Bulatovići prelazi na suprotnu stranu tog puta – na tromedu k.p. 3102, k.p. 1831 i k.p. 1832 (put za Bulje) sve u KO Vlahovići i Bulatovići odakle granica nastavlja u pravcu zapada sjevernom graničnom k.p. 1832 (put za Bulje) KO Vlahovići i Bulatovići do oštre (lakat) krivine tog puta kod potoka Melještak – tromede k.p. 1831, k.p. 1832 i k.p. 3100 (potok Melještak) sve u KO Vlahovići i Bulatovići odakle granica nastavlja i dalje u pravcu zapada sjevernom graničnom linijom potoka Melještak - k.p. 3100 KO Vlahovići i Bulatovići do njegovog izvorišnog dijela – tromede k.p. 1647, k.p. 1646 i k.p. 3100 sve u KO Vlahovići i Bulatovići odakle granica i dalje nastavlja u pravcu zapada, prvo kratko sjevernom graničnom linijom k.p. 1857 KO Vlahovići i Bulatovići a potom i graničnim linijama k.p. 1646 KO Vlahovići i Bulatovići koju obuhvata i na njenom isturenom istočnom kraju na tački sa koordinatama 6611778, 4729610 granica skreće u pravcu istoka i presijecajući kratko k.p. 1857 KO Vlahovići i Bulatovići granica izlazi na krajnju zapadnu tačku k.p. 3100 (potok Melještak) KO Vlahovići i Bulatovići koja ima koordinate 6611824, 4729627, od koje granica nastavlja u pravcu istoka južnom graničnom linijom k.p. 3100 (potok Melještak) KO Vlahovići i Bulatovići do njegovog sastava sa lokalnim putem u Bulju, tromede k.p. 3100, k.p. 1847 i k.p. 1846 (put) sve u KO Vlahovići i Bulatovići, gdje granica skreće u pravcu juga zapadnom graničnom linijom puta - k.p. 1846 KO Vlahovići i Bulatovići do sastava tog puta sa putem za Andrijevo na tromedu k.p. 1846, k.p. 1851 i k.p. 3101 (put) sve u KO Vlahovići i Bulatovići odakle granica skreće u pravcu istoka južnom graničnom linijom puta - k.p. 3101 KO Vlahovići i Bulatovići do tromede k.p. 1901, k.p. 3101 (put) i k.p. 3102 (magistralni put Podgorica – Kolašin) sve u KO Vlahovići i Bulatovići odakle granica kratko presijeca magistralni put Podgorica – Kolašin - k.p. 3102 KO Vlahovići i Bulatovići i izlazi na suprotnu stranu tog puta, na tačku koja ima koordinate 6613037, 4729343, odakle granica oštro skreće u pravcu juga istočnom graničnom linijom k.p. 3102 (magistralni put Podgorica – Kolašin) KO Vlahovići i Bulatovići i nakon 770m izlazi

na drenažni propust, na tačku sa koordinatama 6612874, 4728659, gdje granica oštro skreće u pravcu zapada i presijecajući k.p. 3102 (magistralni put Podgorica – Kolašin) KO Vlahovići i Bulatovići, izlazi na tromeđu k.p. 2903/4 (magistralni put Podgorica – Kolašin), k.p. 2011 i k.p. 2900 KO Vlahovići i Bulatovići, odakle granica nastavlja prvo u pravcu zapada a onda juga sjevernim i istočnim graničnim linijama k.p. 2900 KO Vlahovići i Bulatovići do tromeđe k.p. 2900, k.p. 2899 i k.p. 2018 sve u KO Vlahovići i Bulatovići odakle granica nastavlja u pravcu zapada i jugozapada sjevernim i sjeverozapadnim graničnim linijama k.p. 2899 KO Vlahovići i Bulatovići, potom zapadnim i južnim graničnim linijama k.p. 2900, k.p. 2962 i k.p. 2901 sve u KO Vlahovići i Bulatovići, da bi od tromeđe k.p. 2901, k.p. 2903/1 i k.p. 3603 sve u KO Vlahovići i Bulatovići granica nastavila u pravcu jugozapada obuhvatajući Platije zapadnom graničnom linijom k.p. 3602 KO Vlahovići i Bulatovići do tačke sa koordinatama 6611857, 4726269 koja se nalazi na zapadnom isturenom kraju k.p. 3602 KO Vlahovići i Bulatovići odakle granica nastavlja i dalje u pravcu jugozapada od navedene tačke do tačke sa koordinatama 6611387, 4725494 na sjeveroistočnom kraju k.p. 3597 KO Vlahovići i Bulatovići odakle granica prateći jugoistočnu graničnu liniju k.p. 3597 KO Vlahovići i Bulatovići dolazi do tačke sa koordinatama 6611270, 4725397 na jugoistočnom kraju te parcele od koje granica nastavlja i dalje u pravcu jugozapada do izvorišnog dijela potoka Žlijeb - tačke sa koordinatama 6611147, 4725221 na graničnoj liniji između KO Vlahovići i Bulatovići, opština Kolašin i KO Trmanje, opština Podgorica od koje granica oštro skreće u pravcu istoka graničnom linijom između KO Vlahovići i Bulatovići, opština Kolašin i KO Trmanje, opština Podgorica i nakon presijecanja magistralnog puta Podgorica – Kolašin preko međnih biljega 2 i 1 izlazi na rijeku Moraču – tromeđu KO Trmanje, opština Podgorica i KO Međuriječje i KO Vlahovići i Bulatovići, opština Kolašin. Od tromeđe KO Trmanje, opština Podgorica i KO Međuriječje i KO Vlahovići i Bulatovići, opština Kolašin na rijeci Morači granica skreće u pravcu jugoistoka prateći desnu / zapadnu obalu Morače graničnom linijom KO Trmanje, opština Podgorica i KO Međuriječje, opština Kolašin do ušća Kruševačkog potoka u Mraču i sastava graničnih linija KO Trmanje i KO Lutovo, opština Podgorica i KO Međuriječje, opština Kolašin, odakle granica skreće u pravcu istoka lijevom (južnom) obalom Kruševačkog potoka - graničnom linijom između KO Lutovo, opština Podgorica i KO Međuriječje, opština Kolašin do izvorišnog dijela Kruševačkog potoka - tromeđe graničnih linija KO Lutovo i KO Stupovi opština Podgorica i KO Međuriječje, opština Kolašin, odakle granica skreće u pravcu sjevera graničnom linijom između KO Stupovi, opština Podgorica i KO Međuriječje, opština Kolašin preko međne biljege broj 6 do međne biljege broj 5 gdje granica, obuhvatajući Platije, oštro skreće u pravcu jugozapada, a potom i sjeverozapada preko tačaka koje imaju koordinate 6615326, 4725741; 6614933, 4725393; 6614418, 4725746 (Rovačka glava); 6614212, 4725446 (Tisov vrh); 6614214, 4726818; 6614212, 4727538 do tačke sa koordinatama 6613803, 4728127 na jugozapadnom kraju k.p. 3546 KO Međuriječje od koje granica nastavlja prvo u pravcu sjevera a potom i zapada obuhvatajući sjeverni dio k.p. 3622 KO Međuriječje pripadajućim istočnim i sjevernim graničnim linijama te parcelodnosno zapadnim graničnim linijama k.p. 3546, k.p. 3532, k.p. 3519, k.p. 3537 i k.p. 3535 sve u KO Međuriječje, do tromeđe 3534, k.p. 3535 i k.p. 3622 sve u KO Međuriječje, odakle granica skreće u pravcu juga obuhvatajući Zastan i Prisoje istočnim graničnim linijama k.p. 3155/1 KO Međuriječje, a potom i južnim graničnim linijama k.p. 3155/1, k.p. 3158, k.p. 3155/2 i k.p. 3155/3 sve u KO Međuriječje do istočne (lijeve) obale Morače – tromeđe k.p. 3186 (rijeka Morača), 3625/1 (rijeka Morača), k.p. 3622 i k.p. 3155/2 sve u KO Međuriječje, odakle granica skreće u pravcu sjevera istočnom obalom Morače, t.j. istočnim graničnim linijama k.p. 3186 (rijeka Morača) KO Međuriječje do ušća rijeke Sjevernice u Moraču – tromeđe k.p. 3105 (rijeka Morača) KO Vlahovići i Bulatovići i k.p. 3155/1 i k.p. 3170 (rijeka Sjevernica) sve u KO Međuriječje, odakle granica skreće u pravcu sjeveroistoka južnom graničnom linijom k.p. 3170 (rijeka Sjevernica) KO Međuriječje do izvorišnog dijela Sjevernice – tromeđe KO Međuriječje, KO Sela i KO Ulica gdje granica oštro skreće u suprotnom smjeru i krećući se prema jugozapadu sjevernim graničnim linijama k.p. 3170 (rijeka Sjevernica) KO Međuriječje dolazi do ušća rijeke Sjevernice u Moraču – tromeđe k.p. 3105 (rijeka Morača) KO Vlahovići i Bulatovići, k.p. 2863 i k.p. 3170 (rijeka Sjevernica) sve u KO Međuriječje odakle granica oštro skreće u pravcu sjevera istočnom graničnom linijom k.p. 3105 (rijeka Morača) KO Vlahovići i Bulatovići do ušća Zadavskog potoka na tromeđi k.p. 3105 (rijeka Morača) KO Vlahovići i Bulatovići, k.p. 2862 i k.p. 3169 (potok)

sve u KO Međuriječje odakle granica skreće u pravcu sjeveroistoka jugoistočnim graničnim linijama k.p. 3169 (potok) i 2793/3 obije u KO Međuriječje do Kose Jošanovića gdje granica na tromeđi k.p. 2793/3, k.p. 2891, k.p. 2793/5 i k.p. 2793/2 sve u KO Međuriječje oštro skreće u pravcu jugozapada i sjeverozapadnim graničnim linijama k.p. 2793/3 i k.p. 3169 (potok) obije u KO Međuriječje dolazi do ušća Sjevernice u Moraču gdje na tromeđi k.p. 3105 (rijeka Morača) KO Vlahovići i Bulatovići i k.p. 2856 i k.p. 3169 (potok) obije u KO Međuriječje granica oštro skreće u pravcu sjeverozapada sjeveroistočnim i istočnim graničnim linijama k.p. 3105 (rijeka Morača) KO Vlahovići i Bulatovići do ušća Perničkog potoka u Moraču odakle granica sa tromeđe k.p. 3105 (rijeka Morača) KO Vlahovići i Bulatovići i k.p. 2814 i k.p. 3168 (Pernica, Pernički potok) obije u KO Međuriječje, oštro skreće u pravcu istoka južnim graničnim linijama k.p. 3168 (Pernica), k.p. 2793/4, ponovo k.p. 3168 (Pernica), k.p. 2793/1 sve u KO Međuriječje do granične linije između KO Međuriječje i KO Ulica gdje na tromeđi k.p. 2793/1 i k.p. 2913 obije u KO Međuriječje i k.p. 1142/3 KO Ulica granica skreće u pravcu sjevera graničnom linijom između KO Međuriječje i KO Ulica, preko međnih biljega br. 7 i 8 do tromeđe KO Međuriječje, KO Bare i KO Ulica odakle granica oštro skreće u pravcu zapada, juga i opet zapada sjevernim i zapadnim granicama k.p. 2793/1 KO Međuriječje, tako da obuhvati širu izvorišnu zonu Kozjeg potoka (uzvodno od tromeđe k.p. 2168, k.p. 2793/1 i k.p. 3167 (Kozji potok) sve u KO Međuriječje) i Perničkog potoka, nakon čega granica od tromeđe k.p. 2736, k.p. 2793/1 i k.p. 3168 (Pernički potok) sve u KO Međuriječje nastavlja u pravcu zapada sjevernim graničnim linijama k.p. 3168 (Pernički potok) KO Međuriječje do ušća Perničkog potoka u Moraču na tromeđi k.p. 3105 (rijeka Morača) KO Vlahovići i Bulatovići i k.p. 2812 i k.p. 3168 (Pernica) obije u KO Međuriječje odakle granica oštro skreće u pravcu sjeverozapada istočnim graničnim linijama k.p. 3105 (rijeka Morača) KO Međuriječje do tromeđe k.p. 3105 (rijeka Morača) KO Vlahovići i Bulatovići i k.p. 2812 i k.p. 2813 obije u KO Međuriječje odakle granica skreće u pravcu sjeveroistoka istočnim graničnim linijama k.p. 2813 KO Međuriječje do početne tačke granice zaštićenog područja „Kanjon Mrtvice i dijela Morače od Međurječja do ušća Kruševačkog potoka“ na južnoj / lijevoj obali rijeke Morače u Međuriječju, kod mosta za prijelaz Morače blizu njenog sastava sa Mrtvicom, odnosno tačke koja ima koordinate 76612603, 4731487 na tromeđi k.p. 3165 i 2813 sve u KO Međuriječje. Koordinate navedenih tačaka su date u DKS za 6-tu zonu.

Ukupna dužina (administrativne) granice zaštićenog područja „Kanjon Mrtvice i dijela Morače od Međurječja do ušća Kruševačkog potoka“ iznosi: 126239 m (126,2 km).

Površina zaštićenog područja „Kanjon Mrtvice i dijela Morače od Međurječja do ušća Kruševačkog potoka“ iznosi: 73220648 m² (7322,06 ha).

Opis granica zone zaštite II stepena

Granica II zone zaštite kreće od južne / lijeve obale rijeke Morače u Međuriječju, kod mosta za prijelaz Morače blizu njenog sastava sa Mrtvicom, sa tačke koja ima koordinate 76612603, 4731487 na tromeđi k.p. 3165 i 2813 sve u KO Međuriječje odakle granica, krećući se u pravcu sjeverozapada, presijeca rijeku Moraču (k.p. 3165 KO Međuriječje) i izlaz na njenu sjevernu / desnu obalu na tački sa koordinatama 6612540, 4731502 koja čini tromeđu k.p. 2587, k.p. 2586 i k.p. 3165 sve u KO Međuriječje, odakle granica nastavlja u pravcu zapada obalom Morače (k.p. 3165 KO Međuriječje) do samog sastava Morače i Mrtvice odakle granica skreće u pravcu sjevera i sjeverozapada obalom Mrtvice, istočnom graničnom linijom k.p. 3186 KO Međuriječje (k.p. 3105 KO Vlahovići i Bulatovići), do ušća potoka Naježnica gdje sa tromeđe k.p. 1856, k.p. 3163 (potok Nalježnica) i k.p. 3186 (Mrtvica) sve u KO Međuriječje granica oštro skreće u pravcu sjevera istočnom obalom potoka Nalježnica – k.p. 3163 KO Međuriječje do njegovog izvora gdje se granica okreće u pravcu juga prateći zapanu obalu potoka Nalježnica – k.p. 3163 KO Međuriječje do njegovog ušća u Mrtvicu gdje na tromeđi k.p. 1838, k.p. 3163 (potok Nalježnica) i k.p. 3186 (Mrtvica) sve u KO Međuriječje granica oštro skreće u pravcu zapada i sjeverozapada sjevernom obalom Mrtvice (k.p. 3186 KO Međuriječje) do ušća potoka Kričevac u Mrtvicu na tromeđi graničnih linija KO Međuriječje, KO Velje Duboko i Liješnje i KO Vlahovići i Bulatovići gdje granica oštro skreće u pravcu sjeveroistoka i sjevera prema izvorišnom

dijelu Kričevca, istočnim graničnim linijama k.p. 3328 KO Velje Duboko i Liješnje do tačke sa koordinatama 6608774, 4735949 od koje granica presijecajući kratko k.p. 3328 KO Velje Duboko i Liješnje prelazi na k.p. 3321 KO Velje Duboko i Liješnje na tačku sa koordinatama 6608750, 4735923 od koje granica nastavlja u pravcu zapada, jugozapada i sjeverozapada sjevernim graničnim linijama k.p. 3321 KO Velje Duboko i Liješnje do tačke sa koordinatama 6608333, 4735806 od koje granica nastavlja u pravcu sjevera presijecajući k.p. 3328 KO Velje Duboko i Liješnje do tačke sa koordinatama 6608320, 4735895 na južnom kraju k.p. 3322 KO Velje Duboko i Liješnje od koje granica nastavlja u pravcu prvo sjevera pa onda i zapada istočnim i potom sjevernim graničnim linijama k.p. 3328, k.p. 3327 i k.p. 991 sve KO Velje Duboko i Liješnje do tačke sa koordinatama 6607417, 473601 na k.p. 991 KO Velje Duboko i Liješnje od koje granica skreće u pravcu jugozapada i presijecajući k.p. 991 KO Velje Duboko i Liješnje izlazi na obalu Mrtvice (k.p. 1747 KO Velje Duboko i Liješnje) na tačku sa koordinatama 6607291, 4737498 od koje granica nastavlja upravcu zapada sjevernim graničnim linijama k.p. 1747 KO Velje Duboko i Liješnje (rijeka Mrtvica) do ušća Višanjskog potoka u Mrtvicu na tromeđi k.p. 809, k.p. 1747 (rijeka Mrtvica) i k.p. 811 (Višanjski potok) sve u KO Velje Duboko i Liješnje odakle granica oštro skreće u pravcu sjevera do izvora Višanjskog potoka njegovom istočnom obalom, odnosno istočnim graničnim linijama k.p. 811 i k.p. 10000 obije u KO Velje Duboko i Liješnje da bi nakon obuhvatanja izvorišnog dijela Višanjskog potoka (vrela Mrtvice) granica skrenula u pravcu juga zapadnom / desnom obalom Višanjskog potoka, odnosno zapadnim graničnim linijama k.p. 10000 i k.p. 811 obije u KO Velje Duboko i Liješnje, do ušća Višanjskog potoka u Mrtvicu gdje na tromeđi k.p. 513, k.p. 1748, k.p. 1747 (rijeka Mrtvica) i k.p. 811 (Višanjski potok) sve u KO Velje Duboko i Liješnje granica oštro skreće u pravcu zapada sjevernim graničnim linijama k.p. 1747 KO Velje Duboko i Liješnje (rijeka Mrtvica) do ušća Manitog potoka u Mrtvicu na tromeđi k.p. 154, k.p. 1747 (rijeka Mrtvica) i k.p. 128 (Maniti potok) sve u KO Velje Duboko i Liješnje odakle granica oštro skreće u pravcu sjevera obuhvatajući dio Manitog potoka njegovom istočnom obalom, odnosno istočnim graničnim linijama k.p. 128 KO Velje Duboko i Liješnje do sastava tok potoka sa putem na tromeđi k.p. 153, k.p. 1748 (put Trebiješ – Velje Duboko) i k.p. 128 (Maniti potok) sve u KO Velje Duboko i Liješnje gdje se granica okreće u suprotnom pravcu, u pravcu juga, i zapadnom / desnom obalom Manitog potoka, odnosno zapadnim graničnim linijama k.p. 128 KO Velje Duboko i Liješnje, dolazi do ušća Manitog potoka u Mrtvicu na tromeđi k.p. 129, k.p. 1747 (Mrtvica) i k.p. 128 (Maniti potok) sve KO Velje Duboko i Liješnje, odakle granica skreće u pravcu zapada i sjevera sjevernim i istočnim graničnim linijama k.p. 1747 (Mrtvica) KO Velje Duboko i Liješnje do sastava Mrtvice sa putem Trebiješ – Velje Duboko na tromeđi k.p. 129, k.p. 1748 (put Trebiješ – Velje Duboko) i k.p. 1747 (Mrtvica) sve u KO Velje Duboko i Liješnje gdje se granica okreće u suprotnom pravcu, u pravcu juga i potom istoka zapadnom i južnom (desnom) obalom Mrtvice odnosno zapadnim i južnim graničnim linijama k.p. 1747 KO Velje Duboko i Liješnje (rijeka Mrtvica) do ušća rečice – potoka od Ograđenika na tromeđi k.p. 672, k.p. 1747 (Mrtvica) i k.p. 673 (Rečica, potok od Ograđenika) sve u KO Velje Duboko i Liješnje odakle granica oštro skreće u pravcu jugozapada prateći zapadnu (lijevu) obalu Rečice - k.p. 673 KO Velje Duboko i Liješnje do tromeđe k.p. 672, k.p. 633 i k.p. 673 (Rečica, potok od Ograđenika) sve u KO Velje Duboko i Liješnje gdje granica nastavlja kratko zapadnom graničnom linijom k.p. 673 (Rečica, potok od Ograđenika) KO Velje Duboko i Liješnje dolazi do tromeđe k.p. 700, k.p. 633 i k.p. 673 (Rečica, potok od Ograđenika) sve u KO Velje Duboko i Liješnje gdje granica oštro skreće u pravcu sjeveroistoka istočnom (desnom) obalom Rečice odnosno istočnim graničnim linijama k.p. 673 (Rečica, potok od Ograđenika) KO Velje Duboko i Liješnje do ušća Rečice – potoka od Ograđenika u Mrtvicu na tromeđi k.p. 701, k.p. 1747 (Mrtvica) i k.p. 673 (Rečica, potok od Ograđenika) sve u KO Velje Duboko i Liješnje odakle granica skreće u pravcu istoka južnim graničnim linijama Mrtvice - k.p. 174 KO Velje Duboko i Liješnje do tromeđe k.p. 798, k.p. 1747 (Mrtvica) i k.p. 797 sve u KO Velje Duboko i Liješnje od koje granica oštro skreće u pravcu jugozapada prema Maganiku i, presijecajući k.p. 3555, k.p. 3439, k.p. 3437 i ponovo k.p. 3439 sve u KO Velje Duboko i Liješnje, dolazi do tačke sa koordinatama 6606277, 4735603 ispod Siljevog vrha (1701 mnm) na graničnoj liniji između KO Velje Duboko i Liješnje i KO Vlahovići i Bulatovići odakle granica skreće u pravcu zapada graničnom linijom između KO Velje Duboko i Liješnje i KO Vlahovići i Bulatovići do tromeđe k.p. 3555 i k.p. 3480 KO Velje Duboko i Liješnje i k.p. 3605 KO Vlahovići i

Bulatovići gdje granica oštro skreće u pravcu juga i, presijecajući k.p. 3605, k.p. 3629, k.p. 3612, k.p. 3611, k.p. 3605 i k.p. 3610 sve u KO Vlahovići i Bulatovići do tačke sa koordinatama 6603421, 4734042 na zapadnoj graničnoj liniji k.p. 3629 KO Vlahovići i Bulatovići na kojoj granica skreće u pravcu juga padinama Pometenika zapadnim graničnim linijama k.p. 3629, k.p. 3609, k.p. 3508, ponovo k.p. 3629, k.p. 3764 i k.p. 3753 sve u KO Vlahovići i Bulatovići i sa tačke sa koordinatama 6603387, 4733176 na k.p.. 3753 sve u KO Vlahovići i Bulatovići granica nastavlja u pravcu istoka prema Međedem vrhu i Mrtvom Dubokom preko tačaka koje imaju koordinate 6603563, 4733273 (na južnom kraju k.p. 3629 KO Vlahovići i Bulatovići); 6603895, 4733221; 6604135, 4733370; 6604333, 4733250; 6604517, 4733334; 6604816, 4733055; 6605224, 4732703; 6605696, 4732515; 6606308, 4732235 i 6607508, 4731908 koja se nalazi na tromedi k.p. 3734, k.p. 3764 i k.p. 4125 sve u KO Vlahovići i Bulatovići i od koje granica oštro skreće u pravcu sjevera i, presijecajući k.p. 3764 KO Vlahovići i Bulatovići, dolazi do tačke sa koordinatama 6607524, 4732042 na graničnoj liniji između k.p. 3764 i k.p. 4125 (1425/4) obije u KO Vlahovići i Bulatovići odakle granica nastavlja i dalje upravcu sjevera do Tisovog brda istočnim graničnim linijama k.p. 3764 KO Vlahovići i Bulatovići do tačke sa koordinatama 6607865, 4733719 odakle granica nastavlja preko Mrtvičkih greda i ide dalje u pravcu sjevera i, presijecajući k.p. 3671 i k.p. 4125 obije u KO Vlahovići i Bulatovići izlazi na obalu Mrtvice, naspram ušća potoka Kričevac u Mrtvicu, na tromedu k.p. 4125 i k.p. 3105 (Mrtvica) obije u KO Vlahovići i Bulatovići i k.p. 3186 (Mrtvica) i k.p. 3329 (Mrtvica) obije u KO Velje Duboko i Liješnje. Od tromede k.p. 4125 i k.p. 3105 (Mrtvica) obije u KO Vlahovići i Bulatovići i k.p. 3186 (Mrtvica) i k.p. 3329 (Mrtvica) obije u KO Velje Duboko i Liješnje granica skreće u pravcu jugoistoka jugozapadnim graničnim linijama k.p. 3105 (Mrtvica) KO Vlahovići i Bulatovići do ušća potoka od Jame gdje na tromedi k.p. 2, k.p. 3 (potok od Jame) i k.p. 3105 (Mrtvica) sve u KO Vlahovići i Bulatovići granica skreće u pravcu jugozapada sjeverozapadnim graničnim linijama k.p. 3 (potok od Jame) KO Vlahovići i Bulatovići do izvorišnog dijela tog potoka gdje se na tački sa koordinatama 6609499, 4732457 granica okreće u suprotnom sjeru i jugoistočnim graničnim linijama k.p. 3 (potok od Jame) KO Vlahovići i Bulatovići granica vraća na ušće potoka od Jame u Mrtvicu, na tromedi k.p. 4, k.p. 3 (potok od Jame) i k.p. 3105 (Mrtvica) sve u KO Vlahovići i Bulatovići, odakle granica skreće u pravcu jugoistoka jugozapadnim graničnim linijama k.p. 3105 (Mrtvica) KO Vlahovići i Bulatovići do ušća potoka Dubočnjak u Mrtvicu na tromedi k.p. 5, k.p. 3097 (Dubočnjak) i k.p. 3105 (Mrtvica) sve u KO Vlahovići i Bulatovići gdje granica skreće u pravcu juga zapadnom (desnom) obalom tog potoka, odnosno zapadnim graničnim linijama k.p. 3097 (Dubočnjak, glavni tok) i k.p. 56 (lijeva pritoka Dubočnjaka) obije u KO Vlahovići i Bulatovići do tromede k.p. 50, k.p. 56 (lijeva pritoka Dubočnjaka), k.p. 755 i k.p. 758 sve u KO Vlahovići i Bulatovići gdje se granica okreće u suprotnom smjeru prema sjeveru istočnim graničnim linijama k.p. 56 (lijeva pritoka Dubočnjaka) KO Vlahovići i Bulatovići do ušća te pritoke u glavni tok Dubočnjaka na tromedi k.p. 92, k.p. 56 (lijeva pritoka Dubočnjaka) i k.p. 3097 (Dubočnjak, glavni tok) sve u KO Vlahovići i Bulatovići gdje granica oštro skreće u pravcu juga zapadnom (desnom) obalom potoka Dubočnjak - k.p. 3097 KO Vlahovići i Bulatovići do njegovog izvorišnog dijela gdje se na tromedi k.p. 800, k.p. 818 i k.p. 3097 (Dubočnjak) sve u KO Vlahovići i Bulatovići granica oštro okreće u pravcu sjevera i istočnom (desnom) obalom Dubočnjaka odnosno istočnim graničnim linijama k.p. 3097 (potok Dubočnjak) KO Vlahovići i Bulatovići dolazi do ušća tog potoka u Mrtvicu na tromedi k.p. 176, k.p. 3097 (Dubočnjak) i k.p. 3105 (Mrtvica) sve u KO Vlahovići i Bulatovići odakle granica skreće u pravcu jugoistoka jugozapadnim graničnim linijama k.p. 3105 (Mrtvica) KO Vlahovići i Bulatovići do ušća Mrtvice u Moraču u Međuriječju, odakle granica i dalje nastavlja u pravcu juga zapadnim graničnim linijama k.p. 3105 (Morača) KO Vlahovići i Bulatovići do ušća potoka Melještak u Moraču na tromedi k.p. 1725, k.p. 1830 (ušće Melještaka u Moraču) i k.p. 3105 (Morača) sve u KO Vlahovići i Bulatovići odakle granica skreće u pravcu jugozapada do mosta na magistralnom putu Podgorica – Kolašin, sjeverozapadnim graničnim linijama k.p. 1830 (Melještak) KO Vlahovići i Bulatovići, gdje se granica okreće u suprotnom smjeru i jugoistočnim graničnim linijama k.p. 1830 (Melještak) KO Vlahovići i Bulatovići dolazi do tromede k.p. 1908, k.p. 1830 (ušće Melještaka u Moraču) i k.p. 3105 (Morača) sve u KO Vlahovići i Bulatovići odakle granica oštro skreće u pravcu juga zapadnim graničnim linijama k.p. 3105 (rijeka Morača) i k.p. 4128 (rijeka Morača) obije u KO Vlahovići i Bulatovići i k.p. 3625 (rijeka Morača) KO Međuriječje do ušća Kruševačkog potoka

u Moraču gdje na tromeđi graničnih linija KO Lutovo, opština Podgorica, KO Vlahovići i Bulatovići, opština Kolašin i KO Međuriječje, opština Kolašin granica oštro skreće u pravcu istoka južnom (lijevom) obalom Kruševačkog potoka odnosno graničnom linijom između KO Lutovo, opština Podgorica i KO Međuriječje, opština Kolašin, do izvorišnog dijela Kruševačkog potoka - tromeđe graničnih linija KO Lutovo i KO Stupovi opština Podgorica i KO Međuriječje, opština Kolašin, odakle granica skreće u pravcu zapada sjevernom (desnom obalom Kruševačkog potoka, odnosno sjevernim graničnim linijama k.p. 3626 KO Međuriječje do ušća tog potoka u Moraču na tromeđi 3626 (Kruševački potok) i k.p. 3625 (rijeka Morače) obije u KO Međuriječje odakle granica skreće u pravcu sjevera istočnim graničnim linijama k.p. 3625 (rijeka Morača) KO Međuriječje i k.p. 4128 (rijeka Morača) i k.p. 3105 (rijeka Morača) obije u KO Vlahovići i Bulatovići do ušća Sjevernice u Moraču na tromeđi k.p. 3105 (rijeka Morača) KO Vlahovići i Bulatovići i k.p. 3155/1 i k.p. 3170 (rijeka Sjevernica) obije u KO Međuriječje, odakle granica skreće u pravcu sjeveroistoka južnom graničnom linijom k.p. 3170 (rijeka Sjevernica) KO Međuriječje do izvorišnog dijela Sjevernice – tromeđe KO Međuriječje, KO Sela i KO Ulica gdje granica oštro skreće u suprotnom smjeru i krećući se prema jugozapadu sjevernim graničnim linijama k.p. 3170 (rijeka Sjevernica) KO Međuriječje dolazi do ušća rijeke Sjevernice u Moraču – tromeđe k.p. 3105 (rijeka Morača) KO Vlahovići i Bulatovići i k.p. 2863 i k.p. 3170 (rijeka Sjevernica) obije u KO Međuriječje odakle granica oštro skreće u pravcu sjevera istočnom graničnom linijom k.p. 3105 (rijeka Morača) KO Vlahovići i Bulatovići do ušća Zadavskog potoka na tromeđi k.p. 3105 (rijeka Morača) KO Vlahovići i Bulatovići i k.p. 2862 i k.p. 3169 (potok) obije u KO Međuriječje odakle granica skreće u pravcu sjeveroistoka jugoistočnim graničnim linijama k.p. 3169 (potok) do izvorišnog dijela tog potoka gdje se granica oštro okreće u pravcu jugozapada i sjeverozapadnim graničnim linijama k.p. 3169 (potok) KO Međuriječje dolazi do ušća Sjevernice u Moraču gdje na tromeđi k.p. 3105 (rijeka Morača) KO Vlahovići i Bulatovići i k.p. 2856 i k.p. 3169 (potok) obije u KO Međuriječje granica oštro skreće u pravcu sjeverozapada sjeveroistočnim i istočnim graničnim linijama k.p. 3105 (rijeka Morača) KO Vlahovići i Bulatovići do ušća Perničkog potoka u Moraču odakle granica sa tromeđe k.p. 3105 (rijeka Morača) KO Vlahovići i Bulatovići i k.p. 2814 i k.p. 3168 (Pernica, Pernički potok) obije u KO Međuriječje, oštro skreće u pravcu istoka južnim graničnim linijama k.p. 3168 (Pernica) KO Međuriječje do izvorišnog dijela tog potoka gdje se granica oštro okreće u pravcu jugozapada i sjeverozapadnim graničnim linijama k.p. 3168 (Pernica) KO Međuriječje do ušća Perničkog potoka u Moraču na tromeđi k.p. 3105 (rijeka Morača) KO Vlahovići i Bulatovići i k.p. 2812 i k.p. 3168 (Pernica) obije u KO Međuriječje odakle granica oštro skreće u pravcu sjeverozapada istočnim graničnim linijama k.p. 3105 (rijeka Morača) KO Vlahovići i Bulatovići do sastava (ušća) Mrtvice u Moraču na tromeđi k.p. 3105 (rijeka Morača) KO Vlahovići i Bulatovići i k.p. 2813 i k.p. 3165 (rijeka Morača) obije u KO Međuriječje odakle granica skreće u pravcu sjeveroistoka istočnim graničnim linijama k.p. 3165 (rijeka Morača) KO Međuriječje do početne tačke granice II zone zaštite zaštićenog područja „Kanjon Mrtvice i dijela Morače od Međurječja do ušća Kruševačkog potoka“ na južnoj / lijevoj obali rijeke Morače u Međuriječju, kod mosta za prijelaz Morače blizu njenog sastava sa Mrtvicom, odnosno tačke koja ima koordinate 76612603, 4731487 na tromeđi k.p. 3165 i 2813 obije u KO Međuriječje.

Koordinate navedenih tačaka su date u DKS za 6-tu zonu

Ukupna dužina granice zone sa režimom zaštite II stepena iznosi: 106450 m (106,4 km).

Ukupna površina zone sa režimom zaštite II stepena iznosi: 157866662 m² (1578,67 ha).

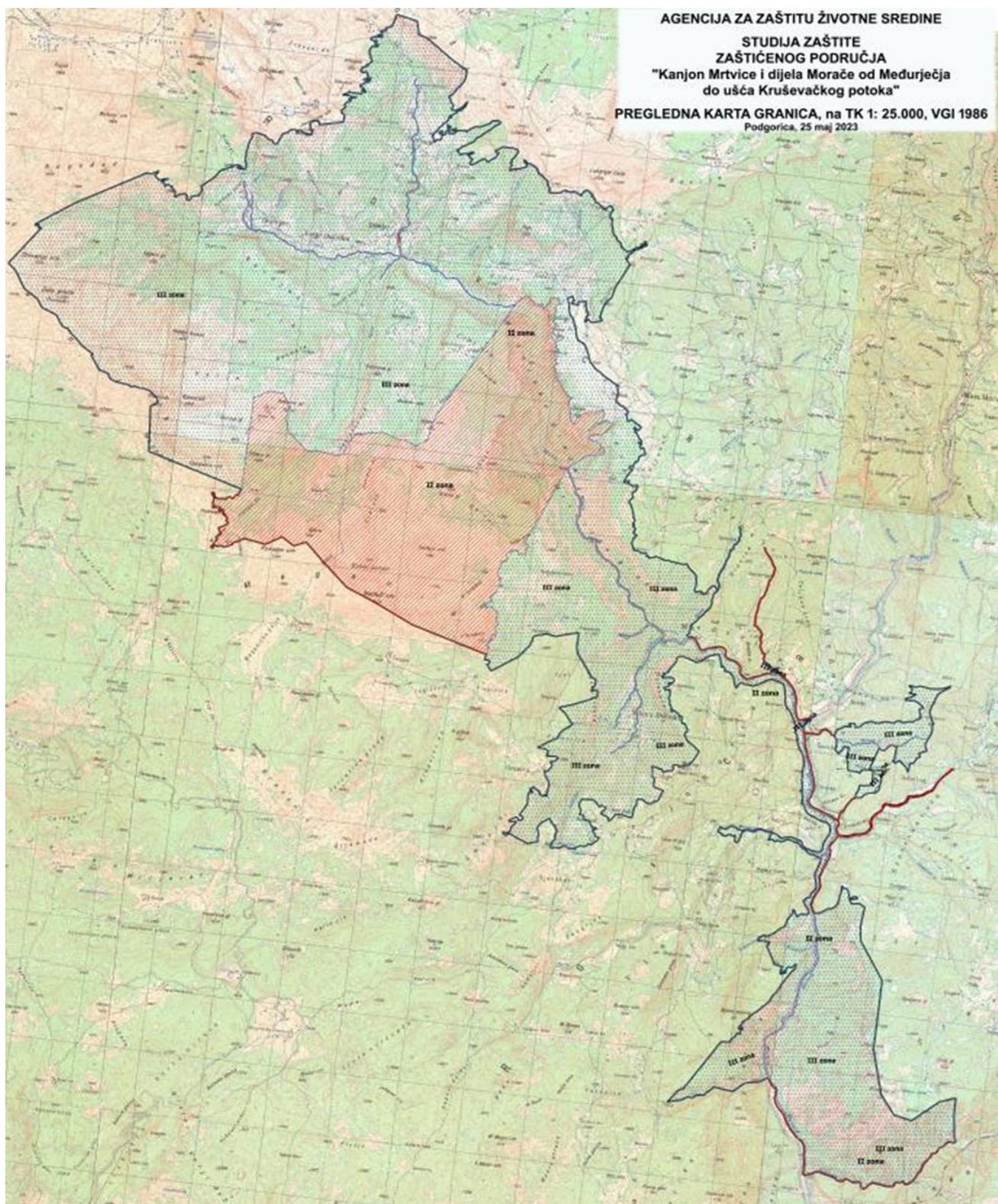
Opis granica zone zaštite III stepena

Režim zaštite III stepena (= III zona zaštite) izdvojen je više prostornih cjelina između II zone zaštite i administrativne granice zaštićenog područja, i to: (i) prostorna cjelina u široj zoni Veljeg Dubokog sa dijelom padina Maganika do međuopštinske granice Kolašin - Danilovgrad, kao i djelovima Liješnja i Mrtvičkih greda do potoka Bjeljaj (3949,8ha), (ii) prostorna cjelina u široj zoni Mrtvog Dubokog sa dijelom padina Maganika, priobalnim djelovima Mrtvice u Međuriječju, potoka Melještak i Morače uključujući zapadni dio Rovačkih Platija do međuopštinske granice Kolašin – Podgorica (1127,6 ha),

(iii) prostorna cjelina istočnog dijela Rovačkih Platija, od Kruševačkog potoka do Miračkog dola (660,4ha), (iv-vi) tri manje prostorne cjeline u izvorišnim djelovima Pernice i Zadavskog potoka (75,6 ha + 20,4 ha + 7,5ha), (vii) mala prostorna cjelina na ušću Mrtvice u Moraču (k.p. 2813 KO Međuriječje) (0,8 ha) i (viii) mala prostorna cjelina na ušću potoka Nalježnica (k.p. 1856 KO Međuriječje) (0,9 ha).

Ukupna dužina granice zone sa režimom zaštite III stepena u iznosi: **172503 m (172,5 km)**.

Ukupna površina zone sa režimom zaštite III stepena iznosi: **57433943 m², (5743,39 ha)**.

Slika 117. Pregledna karta granica zaštićenog područja "Kanjon Mrtvice i dijela Morače od Međurječja do ušća Kruševačkog potoka" na Topografskoj karti VGI 1:25.000

AGENCIJA ZA ZAŠTITU ŽIVOTNE SREDINE

STUDIJA ZAŠTITE
ZAŠTIČENOG PODRUČJA
"Kanjon Mrtvice i dijela Morače od Međurječja do
ušća Kruševačkog potoka"

PREGLEDNA KARTA GRANICA
na geodetskoj podlozi: UZN 1: 2000
Postojorica, 25. maj 2023.

Preračunate površine:

Ukupna površina zaštićenog područja = 7322,06 ha

II stepen zaštite - aktivna zaštita = 1578,87 ha

III stepen zaštite - održivo korišćenje = 5743,29 ha

Slika 118. Pregledna karta granica zaštićenog područja "Kanjon Mrtvice i dijela Morače od Međurječja do ušća Kruševačkog potoka" na Geodetskoj podlozi (UZN)

VI NAČIN UPRAVLJANJA ZAŠTIĆENIM PODRUČJEM RIJEKE MRTVICE SA OKOLINOM

Određivanje upravljača i regulisanje pitanja upravljanja u Aktu o proglašenju

Prema članu 32 Zakona o zaštiti prirode, za prirodno dobro za koje se na osnovu Studije zaštite utvrdi da ima svojstva zaštićenog prirodnog dobra donosi se **Akt** o proglašenju zaštićenog prirodnog dobra, sa podacima o prostornim granicama zaštićenog područja sa zonama i režimima zaštite; opisom osnovnih ciljnih vrijednosti područja; načinu zaštite i razvoja zaštićenog područja; radnjama, aktivnostima i djelatnostima koje su zabranjene i koje se mogu vršiti u zaštićenom području; mjerama i uslovima zaštite područja; kartografskim prikazom sa ucrtanim granicama područja; nazivom upravljača, kao i eventualno određenim zaštitnim pojasom izvan zaštićenog prirodnog dobra sa mjerama njegove zaštite.

Predlagač Akta o zaštiti, u skladu sa zakonom u obavezi je da o Prijedlogu akta o proglašavanju zaštićenog područja obavijesti javnost, te da obezbijedi uvid u Studiju zaštite i Predlog akta, kao i da organizuje javnu raspravu.

Nakon sprovedenog postupka u skladu sa odredbama Zakona o zaštiti prirode, predlagač **će akt o proglašenju uputiti na usvajanje jedinici lokalne samouprave** (član 34, stav 3), po prethodno pribavljenoj saglasnosti Ministarstva i mišljenje organa državne uprave nadležnih za poslove poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i poslove kulture.

Zaštićena područja mogu se koristiti u skladu sa Studijom zaštite odnosno prostornim planom posebne namjene, planom upravljanja zaštićenog područja i na osnovu dozvola u skladu sa Zakonom o zaštiti prirode. Ovako postavljena definicija u praksi omogućava modele upravljanja od strane lokalne zajednice (sektor Opštine) ili formiranje zasebnog privrednog društva.

Parkom prirode prema Zakonu o zaštiti prirode upravlja **upravljač** koji se **određuje aktom o proglašavanju**, a ispunjava uslove u pogledu kadra, organizacione osposobljenosti za obavljanje poslova zaštite, unaprjeđenja, promovisanja i održivog razvoja zaštićenog područja i područja ekološke mreže.

U sadržaju akta o proglašenju, radi direktne primjene dijela normi utvrđenih u Zakonu o zaštiti prirode, treba da budu unijeti i sljedeće odredbe:

(1) da je u Parku prirode rijeke Mrtvice sa okolinom zabranjeno korišćenje prirodnih dobara na način koji može prouzrokovati oštećenje zaštićenog područja (član 39 Zakona o zaštiti prirode), a naročito:

- oštećenje zemljišta i gubitak njegove prirodne plodnosti;
- oštećenje površinskih ili podzemnih geoloških, hidrogeoloških i geomorfoloških vrijednosti;
- osiromašenje prirodnog fonda divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva;
- smanjenje biološke i predione raznovrsnosti;
- zagađenje ili ugrožavanje zemljišta, podzemnih i površinskih voda;

(2) da su pravna i fizička lica dužna da vrše radnje, aktivnosti i djelatnosti u zaštićenom prirodnom dobru u skladu sa Zakonom o zaštiti prirode i Planom upravljanja za Park prirode rijeke Mrtvice sa okolinom koji će se donijeti u roku od 12 mjeseci nakon donošenja akta o proglašenju;

(3) da su pravna i fizička lica dužna da za korišćenje zaštićenog prirodnog dobra plaćaju naknadu upravljaču zaštićenog područja Park prirode rijeke Mrtvice sa okolinom, u skladu sa uslovima utvrđenim u članu 60 Zakona o zaštiti prirode, i to za:

- ulazak u zaštićeno područje;
- pružanje usluga posjetiocima (korišćenje vodiča, razgledanje prirodnjačke zbirke, parkiranje i informativno-edukativnog materijala);
- ugostiteljske, prodajne, smještajne i infrastrukturne objekte (restorane, bungalove, privremene objekte, reklame, trafostanice, korišćenje zemljišta za održavanje sportskih i drugih manifestacija);
- iznajmljivanje i/ili korišćenje objekata i prostoriya upravljača;

- korišćenje znaka zaštićenog područja;
- organizovano posmatranje ptica;
- snimanje igranih i komercijalnih filmova, spotova i reklama.
- sportsko i rekreativno pješačenje/hiking, iznajmljivanje bicikala, ronilačke i druge pomoćne opreme;
- kampovanje i boravak u šatorima u zonama određenim za te namjene;
- sakupljanje, branje i otkup bilja i šumskih plodova;
- sportsko-rekreativni ribolov;
- druge radnje, aktivnosti i djelatnosti u skladu sa zakonom.

Fizička lica koja se bave sportsko-rekreativnim ribolovom na rijeci Mrtvici I Morači a koja Državi ne plaćaju naknadu za korišćenje prirodnih resursa, uključujući prirodne (ribarske) resurse u zaštićenom području, već tu naknadu plaćaju sportsko-ribolovnom klubu, biće postignut dogovor između Upravljača i sportsko-ribolovnog kluba, o načinu korišćenja resursa u zaštićenom prirodnom dobru.

Zakonom je predviđeno da Upravljač zaštićenog prirodnog dobra utvrđuje visinu, način obračuna i plaćanja naknade za gore navedene djelatnosti, uz prethodnu saglasnost Vlade, što treba predvidjeti u aktu o proglašenju ovog zaštićenog područja. Na akt o naknadama za korišćenje zaštićenog prirodnog dobra saglasnost treba da da Vlada.

Upravljač će biti dužan da sredstva prikupljena po ovom osnovu koristi za zaštitu, razvoj i unaprjeđivanje zaštićenog prirodnog dobra.

Obezbjeđivanje sredstava za rad upravljača

Sredstva za rad upravljača obezbjeđuju se shodno članu 57 Zakonu o zaštiti prirode iz Budžeta jedinice lokalne samouprave u skladu sa godišnjim programom i planom upravljanja; naknada za korišćenje parka prirode; donacija i drugih izvora u skladu sa zakonom.

Izrada i donošenje Plana upravljanja

Planom upravljanja definišu se mjere i aktivnosti zaštite i očuvanja parka prirode koji predstavlja plansku osnovu za upravljanje i korišćenje za ekološke, ekonomske i socijalne namjene.

Plan se donosi za period od pet godina, a priprema ga upravljač.

Plan upravljanja između ostalog sadrži i mjere zaštite, očuvanja, unaprjeđivanja i korišćenja parka prirode; način sprovođenja zaštite, korišćenja i upravljanja; ocjenu stanja; planirane aktivnosti na održivom korišćenju prirodnih resursa, razvoju i uređenju prostora; prostornu identifikaciju planskih namjena i režima korišćenja zemljišta; oblike saradnje i partnerstva sa lokalnim stanovništvom, vlasnicima i korisnicima nepokretnosti; finansijska sredstva za realizaciju plana upravljanja i dr.

Plan upravljanja treba da definiše i mjere za zaštitu prirodnih vrijednosti identifikovanih ovom Studijom u odnosu na planirani razvoj turizma, valorizacije/korišćenja prostora u zoni zaštićenog područja i njegovom zaštitnom pojasu, uzimajući u obzir polazne osnove date u ovoj Studiji.

Plan upravlja sadrži naročito:

- 1) prikaz prirodnih resursa i korisnika zaštićenog područja;
- 2) ocjenu stanja zaštićenog područja;
- 3) dugoročne ciljeve zaštite i održivog razvoja;
- 4) analizu i ocjenu uslova za ostvarivanje ciljeva zaštite;
- 5) mjere zaštite, očuvanja, upravljanja, unaprjeđivanja i korišćenja zaštićenog područja;
- 6) način sprovođenja zaštite, korišćenja i upravljanja zaštićenim područjem;
- 7) prioritetne aktivnosti na očuvanju, održavanju i monitoringu prirodnih i drugih vrijednosti i segmenata životne sredine;
- 8) prostornu identifikaciju planskih namjena i režima korišćenja zemljišta;
- 9) smjernice za naučno-istraživački rad;
- 10) razvojne smjernice, smjernice i prioritete za zaštitu i očuvanje zaštićenog područja uz uvažavanje potreba lokalnog stanovništva;
- 11) planirane aktivnosti na održivom korišćenju prirodnih resursa, razvoju i uređenju prostora;
- 12) aktivnosti na promociji i valorizaciji zaštićenog područja;

- 13) način saradnje sa lokalnim stanovništvom, vlasnicima i korisnicima nepokretnosti;
- 14) dinamiku i subjekte realizacije plana upravljanja i način ocjene sprovođenja;
- 15) sredstva potrebna za sprovođenje mjera zaštite i izvore obezbjeđivanja sredstava;
- 16) indikatore praćenja uspješnosti realizacije plana;
- 17) druge elemente od značaja za upravljanje područjem.

Plan upravljanja za park prirode, spomenik prirode i predio izuzetnih odlika donosi nadležni organ jedinice lokalne samouprave, uz saglasnost Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma (čl 58, stav 7 Zakona o zaštiti prirode).

Prije isteka perioda na koji se Plan upravljanja donosi mogu se vršiti njegove izmjene i dopune na način i u postupku koji je propisanom za njegovo donošenje u Zakonu o zaštiti prirode.

Zavisno od unutrašnje organizacije upravljača, u okviru njegovih upravljačkih struktura (upravni odbor, savjet ili sl.) treba da budu uključeni odgovarajući predstavnici lokalnog stanovništva kako bi njihovi interesi bili uzeti u obzir prilikom donošenja odluka za uvođenje/primjenu ograničenja, zabrana ili dozvoljenih radni u predmetnom zaštićenom području.

S obzirom da je rok važenja Plana upravljanja 5 (pet) godina, za njegovo operativno sprovođenje će se za svaku godinu donositi od strane upravljača .

Godišnji program upravljanja izrađuje i donosi upravljač, uz saglasnost Ministarstva, odnosno nadležnog organa lokalne uprave. Godišnji program upravljanja dostavlja se Ministarstvu, odnosno nadležnom organu lokalne uprave do 30. novembra tekuće godine za narednu godinu. Izvještaj o realizaciji godišnjeg programa upravljanja upravljač dostavlja Ministarstvu, odnosno nadležnom organu lokalne uprave do 1. marta tekuće godine za prethodnu godinu.

Organizacija upravljanja i obaveze upravljača

Shodno članu 55 Zakona o zaštiti prirode upravljač za Park prirode rijeke Mrtvice sa okolinom treba da ispuni (bliže) uslove u pogledu stručne, kadrovske i organizacione osposobljenosti za obavljanje poslova zaštite, unaprjeđenja, promovisanja i održivog razvoja zaštićenog područja, koje će propisati Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, uz prethodno pribavljeno mišljenje organa državne uprave nadležnog za poslove šumarstva i lovstva.

Upravljač zaštićenog prirodnog dobra određuje se aktom o proglašenju.

Upravljač zaštićenog prirodnog dobra dužan je da, u skladu sa odredbama iz člana 56 Zakona o zaštiti prirode:

- donese godišnji program upravljanja i akt o unutrašnjem redu;
- obezbijedi službu zaštite;
- donese finansijski plan zaštite i razvoja područja;
- donese godišnji plan razvoja i obuke kadrova;
- obezbijedi sprovođenje mjera zaštite prirode u skladu sa ciljevima zaštite, zonama i režimima zaštite;
- čuva, unaprjeđuje i promoviše zaštićeno područje;
- obilježi granice zaštićenog područja³²;
- upravljač je dužan da označi tablama "lovni zabran". Da sagradi osmatračnice. Pojedine prelaze divljači i čeke potrebno je staviti pod video nadzor.
- osigura nesmetano odvijanje prirodnih procesa i održivog korišćenja zaštićenog područja
- prati stanje u zaštićenom području i dostavlja podatke organu uprave;
- dostavlja godišnji izvještaj Ministarstvu ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, odnosno nadležnom organu lokalne uprave o realizaciji plana upravljanja zaštićenim područjem, odnosno godišnjeg programa upravljanja, sprovedenim mjerama, finansijskim

³² Na način sličan ili prilagođen kao u zemljama u okruženju Srbija, Hrvatska. "Pravilnik o načinu obeležavanja zaštićenih prirodnih dobara „Службени гласник РС”, бр. 30 од 16.маја1992, 24 од 26.марта1994, 17 од 11.априла1996.

sredstvima utrošenim za sprovođenje mjera;

- obavlja i druge poslove utvrđene zakonom i aktom o osnivanju.

Upravljač bi trebao da u svojoj strukturi ima sljedeće organe:

- Savjetodavni grupu (LAG – local advisory group)
- Upravni odbor
- Operativnu jedinicu – službu zaštite
- Partnere za izvođenje zadataka (komunalna policija, nadležne inspeksijske službe, policija, lovačko udruženje, sportsko ribolovni klub, uprava za šume, turističke organizacije i dr)

Godišnji program upravljanja izrađuje se u skladu sa Planom upravljanja.

Upravljač za Park prirode rijeke Mrtvice sa okolinom dužan je da obezbijedi unutrašnji red i čuvanje zaštićenog područja u skladu sa Pravilnikom o unutrašnjem redu i čuvarskoj službi. Aktom se utvrđuju pravila za sprovođenje propisanog režima zaštite, a naročito:

- Način i uslovi ponašanja posjetilaca, vlasnika i korisnika nepokretnosti pri kretanju, boravku i obavljanju poslova u Parku prirode rijeke Mrtvice sa okolinom;
- Lokaliteti i površine u kojima se ograničava kretanje odnosno zabranjuje ili ograničava obavljanje određenih radnji;
- Biljne i životinjske vrste, prirodna staništa i druge prirodne vrijednosti koje je zabranjeno uništavati, oštećivati;
- Biljne i životinjske vrste čije je korišćenje odnosno branje ili sakupljanje ograničeno, kao i način i uslovi obavljanja tih radnji;
- Način saradnje sa fizičkim licima, preduzetnicima i pravnim licima koja po različitom osnovu koriste ili su zainteresovana za korišćenje prirodnih resursa i prostora u zaštićenom području;
- Uslovi zaštite prilikom obavljanja naučnih istraživanja i obrazovnih aktivnosti;
- Sprovođenje određenih mjera čuvanja i održavanja i vremensko trajanje tih mjera.

Stanje i potrebe upravljača

U slučaju zainteresovanosti SO Kolašin da upravljanje ovim zaštićenim područjem operacionalizuje kroz postojeću strukturu svojih organa, predlaže se da se u aktu o proglašenju i određivanju upravljača (Odluka o proglašenju Parka prirode rijeke Mrtvice sa okolinom, Odluka o određivanju upravljača za Park prirode rijeke Mrtvice sa okolinom odredi Sekretarijat za zaštitu životne sredine za upravljača Parka prirode rijeke Mrtvice sa okolinom, do formiranja d.o.o.preduzeća koji će preuzeti ulogu upravljača uz nadzor Sekretarijata za zaštitu životne opštine Kolašin.

U tom slučaju, pitanja zapošljavanja novih lica, preraspodjele zaposlenih iz tog Sekretarijata i formiranje organa koji učestvuju u upravljanju (vidi prethodno pod-poglavlje Organizacija upravljanja) trebaju da budu riješena kroz odgovarajuće propise za čije je donošenje nadležna SO Kolašin (Pravilnik o organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta, Statut Opštine i dr).

U slučaju prevladavanja razloga vezanih za određivanje operativne upravljačke strukture u povoljnijim opštim ekonomskim i društvenim uslovima, SO Kolašin će sagledati mogućnosti da za upravljanje Parkom prirode rijeke Mrtvice sa okolinom formira posebno preduzeće, kao privredno društvo koje bi funkcionisalo nezavisno ili u partnerstvu sa drugim zainteresovanim subjektima iz javnog i privatnog sektora.

U tom slučaju bi organi SO Kolašin rješavali, u odnosu na važeće uslove za formiranje i poslovanje tog preduzeća, o prenosu svih ili samo dijela ovlašćenja na to preduzeće.

U Crnoj Gori je od 2010. godine, donošenjem [Pravilnika o bližim uslovima koje mora da ispunjava upravljač zaštićenog prirodnog dobra](#) („Sl. list CG“ br. 35/10), stvorena zakonska osnova za definisanje - planiranje kadrovske potrebe upravljača za sva zaštićena područja, kako u pogledu ispunjenosti uslova za obavljanja stručnih poslova u okviru stručne službe (po vrstama / kategorijama zaštićenih područja), tako i u pogledu organizovanja službe zaštite, tj obezbjeđivanja potrebnog broja zaposlenih nadzornika (1 nadzornik na 3.000 ha zaštićenog područja).

Ostala pitanja od značaja za upravljanje

Ostala pitanja koja su povezana sa upravljanjem ili imaju značaj za upravljanje zaštićenim područjem Park prirode rijeke Mrtvice sa okolinom sprovedena ili će se po njima rješavati/ postupati u skladu sa odredbama iz Zakona o zaštiti prirode, a naročito u slučaju sljedećih pitanja:

- Naknada za korišćenje ekosistemskih usluga (član 61)
- Pravo preče kupovine (član 62)
- Ograničavanje – eksproprijacija svojinskih prava na nepokretnostima u zaštićenom području (član 63)
- Preduzimanje mjera i radnji za sprječavanje nastanka štete (član 64)
- Pravo na naknadu štete vlasnicima nepokretnosti (član 65)
- Pravo na naknadu vlasnicima nepokretnosti zbog ograničavanja prava korišćenja i raspolaganja njihovim nepokretnostima (član 66)
- Obaveze vlasnika nepokretnosti vezane za obavljanje poslova upravljača i međusobni odnosi i prava vezani za nastanak i naknadu prouzročene štete (član 67)

VII.POSLJEDICE KOJE PROISTIČU OD PREDLOŽENOG KONCEPTA ZAŠTITE PARKA PRIRODE „RIJEKE MRTVICE SA OKOLINOM“

VII.1. Direktne posljedice

Predthodno izloženi Koncept zaštite imaće sljedeće **direktne posljedice**:

Donošenje Akta o proglašenju zaštićenog područja Park prirode rijeke Mrtvice sa okolinom - Shodno odredbama iz čl. 32 i 34, Zakona o zaštiti prirode, Skupština jedinice lokalne samouprave Opštine Kolašin je obavezna da nakon prihvatanja ove Studije donese Akt o proglašenju zaštićenog područja pod nazivom „rijeke Mrtvice sa okolinom“. Kao što je na to ukazano u prethodnim poglavljima, Skupština opštine Kolašin je obavezna da u Aktu o proglašenju odredi i potom formira (i) upravljača koji će biti zadužen za direktno upravljanje predmetnim zaštićenim područjem Uporedo sa postupkom određivanja upravljača Opština Kolašin je obavezna da u svom Budžetu obezbjedi i odgovarajuća finansijska sredstva za rad upravljača. Pored odredbi vezanih za formiranje upravljača, u Aktu o proglašenju će biti utvrđeni (i) Uslovi i mjere zaštite za predmetno zaštićeno područje (vidi poglavlje VII. 2.) shodno odredbama iz čl 32, stav 2, alineja 6 Zakona o zaštiti prirode, (eventualne) (ii) naknade za njegovo korišćenje (čl. 60 Zakona o zaštiti prirode), kao i (eventualne) (iii) naknade vlasnicima nepokretnosti vezane za zabrane i ograničenja i raspolaganja nepokretnostima (član 67 Zakona o zaštiti prirode) Vlasnici nepokretnosti u zaštićenom području dužni su da dozvole upravljaču, organu uprave i licu koje ima dozvolu za vršenje istraživanja, obavljanje poslova utvrđenih zakonom. Ukoliko vlasnik nepokretnosti, pri vršenju radnji i aktivnosti, pričinu štetu na zaštićenom području dužan je da naknadi štetu.

Upravljač – Budući upravljač će biti dužan da organizuje službu zaštite (Operativna upravljačka struktura – operativna jedinica – služba zaštite). Sačinjavaće je čuvari zaštićenog područja (član 103 Zakona o zaštiti prirode).

Organizovana služba zaštite- obaveza upravljača propisana pravilnikom o bližim uslovima koje mora da ispunjava upravljač zaštićenog prirodnog dobra („Sl. Crne Gore „br 35/10)

Izmjena prostorno-planske dokumentacije – Prostorno-planska i sa njom vezana projektna dokumentacija koja se odnosi na Park prirode rijeke Mrtvice sa okolinom biće izmijenjena, shodno odredbama iz člana 15 Zakona o zaštiti prirode, posebno u okviru planiranog Plana Generalne Regulacije, ali i na nivou lokalnih planskih dokumenata. Izmjene prostorno-planske i projektne dokumentacije su neophodne kako bi se spriječilo trajno narušavanje biološke, geološke, hidrološke, klimatske, pedološke i predione raznovrsnosti Parka prirode rijeke Mrtvice sa okolinom. U toj dokumentaciji će biti naročito elaborirane mjere i uslovi zaštite zaštićenog područja Park prirode rijeke Mrtvice sa okolinom (član 18 Zakona o zaštiti prirode).

Postupanje u slučaju prekršaja i krivičnih djela u zaštićenom području - Za prekršaje i krivična djela učinjena zaštićenom prirodnom dobru, odnosno prekršaje i krivična djela prema zaštićenom području primjenjivaće se (respektivno):

- a. za prekršaje - odredbe iz člana 111 Zakona o zaštiti prirode i to: novčane kazne ne samo za fizička lica (250 do 2.000 EUR), već i pravna lica (2.000 do 40.000 EUR), odgovorno lice u pravnom licu (500 do 4.000 EUR), preduzetnik (1.000 do 12.000 EUR) i odgovorno lice u organu državne uprave i organu lokalne samouprave (500 do 4.000 EUR),
- b. za krivična djela - odredbe Krivičnog zakonika koje se odnose na: oštećenje životne sredine (većih razmjera) (član 307, tačka 3, 4 i 5), uništenje (u većoj mjeri) biljaka (član 308, tačke 1-4.); ubijanje i mučenje životinja većih razmjera (član 309); uništenje i oštećenje zaštićenog prirodnog dobra (član 310, tačke 1 i 2); krađu zaštićenog prirodnog dobra (član 311, tačke 1- 3); iznošenje u inostranstvo zaštićenog prirodnog dobra i osebno zaštićene biljke i životinje (član 312, tačke 1-2).

Posljedice na vlasnička prava S obzirom da se predloženo zaštićeno prirodno dobro nalazi u državnom i privatnom vlasništvu, kada su u pitanju vlasnički odnosi postoji obaveza sprovođenja sljedećih odredbi Zakona o zaštiti prirode a koje se odnose na:

Pravo preče kupovine (čl. 62, Zakona o zaštiti prirode); Pravno ili fizičko lice koje je vlasnik nepokretnosti u granicama zaštićenog područja i/ili područja ekološke mreže (u daljem tekstu: vlasnik nepokretnosti), koji namjerava da proda nepokretnost, dužan je da nepokretnost prethodno ponudi Vladi, odnosno jedinici lokalne samouprave, preko organa uprave nadležnog za imovinu. Ponuda iz stava 1 ovog člana obavezno sadrži cijenu i uslove prodaje. Ako Vlada, odnosno jedinica lokalne samouprave, ne prihvati ponudu iz stava 1 ovog člana, u roku od 60 dana od dana kada je ponuda dostavljena, vlasnik ne može prodati nepokretnost drugom licu pod povoljnijim uslovima od uslova pod kojima ih je ponudio Vladi odnosno jedinici lokalne samouprave. Ugovor zaključen suprotno st. 1 i 3 ovog člana je ništavan.

Oduzimanje (eksproprijacija) i ograničenje prava svojine (čl. 63, Zakona o zaštiti prirode); Vlasniku nepokretnosti, kome se ograničava pravo korišćenja i raspolaganja nepokretnostima, ima pravo na naknadu štete srazmjerno umanjenju prihoda. Visinu naknade utvrđuju ugovorom upravljač i vlasnik nepokretnosti. Ako se u roku od 30 dana od dana podnošenja pisanog zahtjeva subjekti ne sporazumiju, visinu naknade određuje nadležni sud.

Sprječavanje nastanka štete (čl. 64, Zakona o zaštiti prirode); Vlasnik nepokretnosti je dužan da preduzme mjere i radnje za sprječavanje nastanka štete koju strogo zaštićene i zaštićene životinjske vrste mogu pričiniti. Navedene radnje odnose se na: ograđivanje, čuvanje dobara i rastjerivanje strogo zaštićenih i zaštićenih životinjskih vrsta.

Pravo na naknadu štete (čl. 65, Zakona o zaštiti prirode); Pravo na naknadu štete ima vlasnik nepokretnosti pod uslovom da je preduzeo definisane mjere i radnje radi sprječavanja štete od strogo zaštićenih i zaštićenih divljih vrsta životinja. Vlasnik nepokretnosti je dužan da upravljaču prijavi nastanak štete najkasnije u roku od osam dana od dana nastanka štete. Procjenu štete utvrđuje komisija koju obrazuje upravljač

Naknada za zabrane i ograničenja (čl. 66, Zakona o zaštiti prirode); Vlasnik nepokretnosti kome se ograničava pravo korišćenja i raspolaganja nepokretnostima, ima pravo na naknadu štete srazmjerno umanjenju prihoda ostvarenih u momentu proglašavanja zaštićenog područja. Vlasnik nepokretnosti podnosi upravljaču zahtjev o naknadi štete, uz koji se prilažu dokazi o umanjenju prihoda koje je mogao ostvariti u momentu proglašavanja zaštićenog područja ili koje je mogao ostvarivati, a koje proističe iz ograničenja proisteklih proglašavanjem zaštićenih područja.

Visinu naknade iz stava 1 ovog člana, utvrđuju ugovorom upravljač i vlasnik nepokretnosti. Ako se u roku od 30 dana od dana podnošenja pisanog zahtjeva, vlasnik nepokretnosti i upravljač ne dogovore o visini naknade, visinu naknade određuje nadležni sud.

Obaveze vlasnika nepokretnosti i naknada štete (čl. 67, Zakona o zaštiti prirode); Vlasnici nepokretnosti u zaštićenom području dužni su da dozvole upravljaču, organu uprave i licu koje ima dozvolu za vršenje istraživanja, obavljanje poslova utvrđenih zakonom. Ukoliko vlasnik nepokretnosti, pri vršenju radnji i aktivnosti, pričinu štetu na zaštićenom području dužan je da naknadi štetu.

Posljedice na postojeće ekonomske aktivnosti - Planiranje, uređenje i korišćenje prostora i prirodnih resursa i dobara može se vršiti samo na osnovu strategija, prostornih planova, planova postavljanja objekata privremenog karaktera, planova i programa upravljanja i korišćenja prirodnih resursa (rudarstvo, energetika, saobraćaj, vodoprivreda, poljoprivreda, šumarstvo, lovstvo, ribarstvo, turizam i drugim djelatnostima koje mogu imati uticaja na prirodu), u skladu sa mjerama i uslovima zaštite prirode koje se izdaju u svrhu očuvanja prirodnih vrijednosti (član 18 Zakona o zaštiti prirode).

Zabranjeno je korišćenje prostora i prirodnih resursa i dobara na način kojim se prouzrokuje trajno narušavanje biološke, geološke, hidrološke, klimatske, pedološke i predione raznovrsnosti.

Radnje, aktivnosti i obavljanje djelatnosti u prirodi planiraju se na način da se izbjegnu ili na najmanju mjeru svedu ugrožavanje i oštećenje prirode.

Pravno i fizičko lice koje koristi prirodne resurse i dobra dužno je da radnje, aktivnosti i djelatnosti obavlja na način da se oštećenje prirode svede na najmanju mjeru.

Pravno i fizičko lice dužno je da, nakon realizacije radnji, aktivnosti i djelatnosti, uspostavi ili približi stanje u prirodi, stanju koje je bilo prije realizacije radnji, aktivnosti i djelatnosti u skladu sa zakonom. Ograničenja, odnosno uslovi za obavljanje ekonomskih aktivnosti u zaštitnoj zoni zaštićenog područja propisivaće se u strategijama, prostornim planovima, planovima postavljanja objekata privremenog karaktera, planovima i programima upravljanja i korišćenja prirodnih resursa u Aktu o uslovima i mjerama zaštite prirode (član 18 Zakona o zaštiti prirode) u koji treba da budu integrisane mjere i uslovi zaštite prirode iz poglavlja VII.2 ove Studije zaštite (str. 125).

Izvori za finansiranje sprovođenja Akta o proglašenju – prekategorizaciji zaštićenog područja - Zakonom o zaštiti prirode definisano je da se sredstva za rad upravljača obezbjeđuju:

- iz Budžeta jedinice lokalne samouprave u skladu sa godišnjim programima, planovima i projektima u oblasti zaštite prirode;
- od naknada za korišćenje zaštićenog prirodnog dobra;
- od donacija i
- iz drugih izvora u skladu sa zakonom.

Za korišćenje zaštićenog prirodnog dobra pravno ili fizičko lice (u daljem tekstu: korisnici) plaćaju naknadu upravljaču zaštićenog prirodnog dobra, i to za:

- ulazak u zaštićeno prirodno dobro;
- pružanje usluga posjetiocima (korišćenje vodiča, razgledanje prirodnjačke zbirke, parkiranje, kampovanje, ronjenja);
- korišćenje imena i znaka zaštićenog prirodnog dobra;
- posmatranje ptica;
- snimanje igranih i komercijalnih filmova, spotova i reklama;
- sakupljanje, branje i otkup šumskih plodova;
- sportski ribolov;
- ugostiteljske, prodajne, smještajne i infrastrukturne objekte (restorane, bungalove, privremene objekte, reklame, trafostanice, korišćenje zemljišta za održavanje sportskih i drugih manifestacija);
- druge radnje, aktivnosti i djelatnosti u skladu sa zakonom.

Visinu, način obračuna i plaćanja naknade određuje upravljač uz saglasnost nadležnih organa.

Upravljač je dužan da za sredstva posjeduje posebni račun i da ih koristi za zaštitu, razvoj i unaprjeđivanje zaštićenog područja. Naplatu ulaznica u zaštićeno prirodno dobro i taksi za rekreativne aktivnosti i ekosistemske servise predstavljaju najčešći i opipljivi vid dobiti od zaštićenih prirodnih dobara. Prilikom ustanovljavanja visine taksi i ulaznica jako je važno izvršiti analizu „volje da se plati” data vrijednost od strane kako lokalnih zajednica i privrednika tako i turista zainteresovanih da posjećuju i obavljaju rekreativne aktivnosti u datom području.

Ostali izvori finansiranja su osnovni alternativni izvori kroz projekte, prvenstveno iz EU fondova namijenjenih razvoju, zatim od donatorskih sredstava namijenjenih ruralnom razvoju, zaštiti prirode, unapređenju turističke ponude itd.

VII. 2. Mjere i uslovi zaštite prirode u Parku prirode „rijeka Mrtvice sa okolinom“

Zbog mogućih pritisaka (izgradnja, razvoj turizma.), zaštitu ovog zaštićenog područja treba sprovesti integralno i **sveobuhvatno**, naročito bez **gubljenja njegovih prirodnih djelova** i sprovođenja radnji, aktivnosti i djelatnosti koje bi mogle da dovedu do njegovog **oštećenja**, shodno odredbama iz člana 39, stav 2 Zakona o zaštiti prirode, koje glase:

Zabranjeno je korišćenje zaštićenih područja na način koji prouzrokuje:

- oštećenje zemljišta i gubitak njegove prirodne plodnosti;
- oštećenje površinskih ili podzemnih geoloških, hidrogeoloških i geomorfoloških vrijednosti;
- oštećenje morskih zaštićenih područja;
- osiromašenje prirodnog fonda divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva;
- smanjenje biološke i predione raznovrsnosti;
- zagađivanje ili ugrožavanje podzemnih i površinskih voda.

a) Smjernice i bliži uslovi za izdavanje Akta o uslovima i smjericama zaštite prirode (član 18 Zakona o zaštiti prirode)

Za zaštitu ovog zaštićenog područja treba primjenjivati i sljedeće **opšte uslove** zaštite:

a. opšte uslove, zabrane i ograničenja koji su utvrđeni u odgovarajućim: (i) *propisima*: Zakon o životnoj sredini, Zakon o vodama, Zakon o zaštiti vazduha, Zakon o upravljanju otpadom, Zakon o procjeni uticaja na životnu sredinu i dr, (ii) *prostorno-planskim dokumentima* višeg reda - Prostornim planom Crne Gore, Prostornim planom opštine Kolašin, (iii) *sektorskim politikama, strategijama, programima i planovima* u kojima su utvrđeni uslovi, zabrane i ograničenja vezani za zonu zahvata predmetnih planova (Nacionalnom strategijom održivog razvoja, Nacionalnom strategijom biodiverziteta sa Akcionim planom,) kao i lokalnim - opštinskim strateškim i planskim dokumentima).

b. opšte uslove, zabrane i ograničenja koji su utvrđeni u Zakonu o zaštiti prirode u pogledu:

- planiranja održivog korišćenja prostora i prirodnih resursa (član 15, stav 3) (zabranjeno je korišćenje prostora i prirodnih resursa i dobara na način kojim se prouzrokuje trajno narušavanje biološke raznovrsnosti);
- zaštite biološke, geološke i predione raznovrsnosti (član 3, stav 1, alineja 4-7) (usklađivanje ljudskih aktivnosti, ekonomskih i društvenih razvojnih planova, programa i projekata sa održivim korišćenjem obnovljivih i racionalnim korišćenjem neobnovljivih prirodnih vrijednosti i resursa, radi njihovog trajnog očuvanja; sprečavanje aktivnosti sa štetnim uticajem na prirodu koje su posljedica linearne zavisnosti ekonomskog rasta i upotrebe prirodnih resursa;
- mjera zaštite i očuvanja prirode (član 14) (zaštita prirodnih dobara; održivo korišćenje prirodnih resursa, prirodnih dobara i kontrola njihovog korišćenja; očuvanje područja ekološke mreže; sprovođenje dokumenata zaštite prirode u skladu sa članom 10 Zakona o zaštiti prirode; ublažavanje štetnih posljedica prirodnih katastrofa, štetnih posljedica izazvanih aktivnostima u prirodi i korišćenjem prirodnih dobara; sprovođenje podsticajnih mjera za zaštitu i očuvanje prirodnih dobara;
- **izbjegavanje oštećenja** prirode (član 16, stav 1 i 2) (djelatnosti, radnje i aktivnosti u prirodi planiraju se na način da se izbjegnu ili na najmanju mjeru svede ugrožavanje i oštećenje prirode; pravno i fizičko lice koje koristi prirodne resurse i dobra dužno je da djelatnosti, radnje i aktivnosti obavlja na način kojim se izbjegava oštećenje prirode ili svede na najmanju mjeru) kao i **zabrana oštećenja zaštićenog područja** (člana 39, stav 2) (zabranjeno je korišćenje zaštićenih područja na način koji prouzrokuje: - oštećenje zemljišta i gubitak njegove prirodne plodnosti; - oštećenje površinskih ili podzemnih geoloških, hidrogeoloških i geomorfoloških vrijednosti; - oštećenje morskih

zaštićenih područja; - osiromašenje prirodnog fonda divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva; - smanjenje biološke i predione raznovrsnosti; - zagađivanje ili ugrožavanje podzemnih i površinskih voda)

- **sprječavanje**, odnosno ublažavanja **negativnih uticaja** od objekata, radnji, aktivnosti i djelatnosti na zaštićeno područje **iz zaštitnog pojasa** (član 31, stav 8), kao što su: otpadne vode, čvrsti otpad, invazivne vrste, nelegalna gradnja, turizam, spiranje pesticida, herbicida i drugih hemikalija, požari, pošumljavanje neautohtonim biljnim vrstama i dr.
- zaštite i očuvanja zaštićenih divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva (član 89, stav 4) (zaštićene divlje vrste biljaka, životinja i gljiva štite se na način kojim se postiže ili održava njihov povoljan status očuvanosti).

U cilju sprečavanja negativnih posljedica od rješenja u prostornim i razvojnim planovima i projektima, na ovo zaštićeno područje, primjenjivaće se **posebni uslovi, zabrane i ograničenja zaštite prirode** koji su vezani za planiranje – izbor lokacija i definisanje vrsta i kapaciteta privremenih građevinskih objekata u zoni zaštićenog područja i njegovom okruženju (zaštitni pojas), a odnose se na:

- **Izbor mikro lokacija** novih građevinskih objekata **van zone zaštićenog područja**, uzimajući u obzir njegove granice i zone zaštite,
- **(Ne)dozvoljenu gradnju** objekata **u zaštitnom pojasu** koji zbog svojih karakteristika (način izgradnje, vrsta, veličina/kapacitet, tehnologija i sl) mogu da oštete (fizički, zagađivanjem i sl) ili imaju posredan negativan uticaj na prirodne vrijednosti zaštićenog područja,
- Izbjegavanje lociranja novih privremenih objekata koji **zagađuju** okolinu pored stalnih i povremenih vodenih tokova, odnosno lokacija koje su hidrološki povezane sa zaštićenim područjem.

b) Ograničenja u izdavanju Dozvole za obavljanje radnji, aktivnosti i djelatnosti u zaštićenom području (član 40 Zakona o zaštiti prirode)

U zaštićenom području Park prirode rijeke Mrtvice sa okolinom **moгу** se obavljati one radnje, aktivnosti i djelatnosti koje neće dovesti do oštećenja tog zaštićenog područja.

Preventivna zaštita i očuvanje zaštićenog područja od njegovog oštećenja postiže se primjenom prethodno navedenih (tačka a) mjera i uslova zaštite prirode pri izradi programa i planova razvoja³³.

U skladu sa odredbama iz člana 40 Zakona o zaštiti prirode, radnje, aktivnosti i djelatnosti u zaštićenim područjima, koje ne podliježu procjeni uticaja na životnu sredinu u skladu sa posebnim propisima, ocjeni prihvatljivosti, koje nijesu utvrđene planom upravljanja, mogu se vršiti na osnovu dozvole organa uprave – Agencije za zaštitu životne sredine. Ta dozvola se izdaje na osnovu zahtjeva koji sadrži: opis lokacije u zaštićenom području na kojoj se planira obavljanje radnji, aktivnosti i djelatnosti; namjenu planiranih radnji, aktivnosti i djelatnosti; vrijeme trajanja radnji, aktivnosti i djelatnosti.

Dozvola se izdaje na osnovu prethodno urađene stručne ocjene o uticaju planiranih radnji, aktivnosti i djelatnosti na zaštićeno područje. Radi stručne ocjene da li planirane radnje, aktivnosti i djelatnosti mogu dovesti do oštećenja zaštićenog područja Agencija može formirati stručnu komisiju (iz reda zaposlenih u Agenciji ili drugih, odgovarajućih stručnih lica van Agencije (troškove rada komisije snosi podnosilac zahtjeva)).

U gore navedenim odredbama Zakona o zaštiti prirode utvrđena je norma „oštećenje zaštićenog područja“ za koju nije propisano bilo kakvo izuzeće, pa se ista mora jednako i dosljedno primjenjivati

³³ Odnosi se na strategije, prostorni planovi, planovi postavljanja objekata privremenog karaktera, planovi i programi upravljanja i korišćenja prirodnih resursa (rudarstvo, energetika, saobraćaj, pomorstvo, vodoprivreda, poljoprivreda, šumarstvo, lovstvo, ribarstvo, turizam i drugim djelatnostima koje mogu imati uticaja na prirodu).

u svim slučajevima (zahtjevima) pa i onim koji su vezani za zonu zaštićenog područja Park prirode rijeke Mrtvice sa okolinom.

Dakle, u zaštićenom području Park Prirode **ne mogu** se obavljati one radnje, aktivnosti i djelatnosti koje će dovesti do oštećenja tog zaštićenog područja (član 39 Zakona o zaštiti prirode), a naročito:

- oštećenje prirodnih staništa i populacija vrsta značajnih za zaštitu;
- oštećenje zemljišta i gubitak njegove prirodne plodnosti;
- oštećenje površinskih ili podzemnih geoloških, hidrogeoloških i geomorfoloških vrijednosti;
- zagađenje područja i njegovih prirodnih vrijednosti (zemljište, podzemne i površinske vode, biodiverzitet)
- oštećenje zbog značajnijeg osiromašenja prirodnog fonda divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva;
- oštećenje zbog značajnijeg smanjenja biološke i predione raznovrsnosti.

Zakon o zaštiti prirode nije propisao detaljno vrste ili tipove projekata, odnosno radnji, aktivnosti i djelatnosti koje se mogu obavljati u zaštićenom području ili njegovim zonama i režimima zaštite.

U djelovima zaštićenog područja sa režimom zaštite II stepena (**II zona zaštite**) sprovodiće se aktivna zaštita, koja podrazumijeva moguće intervencije u cilju restauracije, revitalizacije i ukupnog unapređenja stanja zaštićenog područja; kontrolisano korišćenje prirodnih resursa, bez posljedica na primarne vrijednosti prirodnih staništa, populacija i ekosistema.

Dozvoljene aktivnosti u djelovima zaštićenog područja sa režimom zaštite II stepena su:

1. sportsko-rekreativni ribolov, u periodu od 1. maja do 1. oktobra po sistemu "uhvati i pusti", samo sa upotrebom vještačkih mamaca bez kontra zaperka, kako bi se riba mogla vratiti u vodu bez posledica. a u skladu sa uslovima izdatim u ribolovnim dozvolama;
2. sprovoditi intervencije u cilju restauracije, revitalizacije i ukupnog unapređenja zaštićenog područja;
3. vršiti kontrolisano korišćenje prirodnih resursa, bez posljedica po primarne vrijednosti prirodnih staništa, populacija, ekosistema, obilježja predjela i objekata geonasljeđa, pri čemu se korišćenje šuma sprovodi u skladu sa važećim programima gazdovanja šumama;
4. kontrolisane posjete u obrazovne, rekreativne i turističke svrhe bez posljedica na primarne vrijednosti prirodnih staništa, populacija, ekosistema, obilježja predjela i objekata geonasljeđa;
5. izvođenje radova održavanja, popravke i rekonstrukcije postojećih infrastrukturnih objekata u postojećim karakteristikama uz predhodno dobijene dozvole;
6. kontrolisana naučna istraživanja i praćenje prirodnih procesa;
7. zaštitne, sanacione i druge neophodne mjere za potrebe zaštite područja;
8. sprovođenje posebnih interventnih mjera na zaštiti ekosistema.

Zabranjene aktivnosti u djelovima zaštićenog područja sa režimom zaštite II stepena su:

1. ribolova na sve vrste riba, u periodu od 1. oktobra do 1. maja;
2. lov
3. nekontrolisana sječa šume bez dozvole;(nakon isteka važećih programa gazdovanja šuma za gazdinske jedinice koje se nalaze u zoni II zaštite, zabranjuje se sječa šume).
4. akvakultura;
5. postavljanje ili izgradnja objekata;
6. promjena namjene površina;
7. rastjerivanje, hvatanje, uznemiravanje i ubijanje životinjskih i biljnih vrsta;
8. naseljavanje alohtonih i invazivnih vrsta;
9. preduzimanje radova koji bi mogli da dovedu do oštećenja vrsta i staništa i arheoloških vrijednosti;
10. upotreba materija koje mogu da ugroze vitalnost i temeljne prirodne vrijednosti ekosistema;

11. slučajno ili namjerno odlaganje ili odbacivanje komunalnog i bilo kog drugog otpada;
12. oštećenje geoloških i geomorfoloških vrijednosti;
13. osiromašenje prirodnog fonda divljih vrsta;
14. zagađenje ili ugrožavanje rijeke.

U djelovima zaštićenog područja sa režimom zaštite III stepena (**III zona zaštite**) sprovodiće se aktivnosti koje omogućavaju održivo korišćenje zaštićenog područja što podrazumijeva selektivno i ograničeno korišćenje prirodnih resursa, uz očuvanje funkcionalno-ekoloških veza i integriteta zaštićenog područja.

Dozvoljene aktivnosti u djelovima zaštićenog područja sa režimom zaštite III stepena su:

1. sportsko-rekreativni ribolov, u skladu sa propisima koji regulišu slatkovodno ribarstvo,
2. uređenje i korišćenje pješačkih i rekreativnih staza na kopnu;
3. razvijanje naselja i prateća infrastruktura u mjeri u kojoj se ne izaziva narušavanje osnovnih vrijednosti područja;
4. vršenje radova na uređenju objekata kulturno-istorijskog nasljeđa i tradicionalne gradnje; - sprovođenje očuvanja tradicionalnih djelatnosti lokalnog stanovništva;
5. intervencije radi restauracije, revitalizacije i unapređenja zaštićenog područja;
6. naučna istraživanja i praćenje prirodnih procesa;
7. sprovođenje zaštitnih i sanacionih mjera;
8. selektivno i ograničeno korišćenje prirodnih resursa, i to: (i) korišćenje šuma u skladu sa važećim programima gazdovanja šumama koji ulaze u sastav III zone zaštite) (ii) lov divljači, u skladu sa propisima koji regulišu Zakon o lovstvu, (lov dozvoljen isključivo na lovnim površinama u lovištima koja se nalaze u III-oj zoni zaštite)

Zabranjene aktivnosti u djelovima zaštićenog područja sa režimom zaštite III stepena su:

1. postavljanje ili izgradnja objekata koji zagađuju, oštećuju ili ugrožavanje riječni i obalni ekosistem, prirodna staništa i vrste;
2. rastjerivanje, hvatanje, uznemiravanje i ubijanje zaštićenih životinjskih vrsta;
3. naseljavanje alohtonih vrsta;
4. ograničava se upotreba pesticida i fertilizatora (đubriva) koji nisu organskog porijekla;

VII. 3 Održivi razvoj u zaštićenom području Park prirode „rijeka Mrtvica sa okolinom“

U samom srcu Crne Gore, u njenom centralnoj oblasti nalazi se “jedna mala rijeka i još jedan velelepni kanjon” – kanjon rijeke Mrtvice. Mrtvica se u seocetu Medjurječje uliva u rijeku Moraču. Na ovaj način kanjoni dviju rijeka stvaraju jednu cjelinu, a njihove strme i visoke litice predstavljaju raj ne samo za ljubitelje kanjoninga, već i za alpiniste, pa i za sportske planinare. Nastaje od vodotoka koji se formiraju u planinskom prostoru Maganika, Velikog Žurima i Lole (Brda). U njenom slivu leže naselja: Velje Duboko, Mrtvo Duboko i Međurječje. U Moraču se uliva kod Pernice.

Suštinu koncepta održivog razvoja čini interakcija razvoja i životne sredine i međusobna uslovljenost i komplementarnost razvojne politike i politike zaštite životne sredine koje uvažavaju zakonitosti ekoloških sistema. Harmonizacija ovih komponenti na području kanjona rijeke Mrtvice predstavlja veliki izazov iz razloga što je potrebno istovremeno obezbijediti zaštitu životne sredine, kao i socijalni, kulturni i ekonomski razvoj lokalnog stanovništva.

Zbog bogatstva biodiverziteta kao i netaknute prirode ovaj basen je privlačan za ljubitelje prirode. Veliki broj biljnih i životinjskih vrsta pruža mogućnosti za aktivni odmor i razvoj ekoturizma, zatim izletničkog turizma zbog visoke estetske vrijednosti pejzaža i njegove raznovrsnosti (najrazličitiji geomorfološki fenomeni) čitav kanjon predstavlja vizuelnu atrakciju i kao takav veoma je privlačan za izletnički turizam. U kanjonu bi se mogle organizovati pješačke i planinarske ture.

U osnovi eko tura leži boravak turista u seoskim domaćinstvima, gdje uče o aktivnostima na selu, o flori i fauni, za šta domaćini dobijaju određenu nadoknadu. Ovakve programi su uveliko praksa u svijetu, a postaju pomalo praksa i kod domaćih organizatora putovanja, poznati kao eko programi ili etno ture.

Bitni preduslovi za održivi razvoj, posebno održivi turizam se ogledaju u netaknutoj prirodi (raznovrsni biotopi kanjonskih litica i krečnjačkih stijena, šumski ekosistemi) kanjona rijeke Mrtvice koji je u najvećoj mjeri očuvan, kao i izuzetnoj pejzažnoj vrijednosti i velikom biodiverzitetom bogatstvu.

Okruženje i ekologija, jedan su od tri ključna stuba „održivog razvoja“ (drugi je socijalni aspekt a treći ekonomski). Postizanje održivosti na ekološkom planu ostvaruje se pažljivim upravljanjem i očuvanjem neobnovljivih resursa, racionalnom upotrebom energije i prirodnih resursa: vode, zemljišta, šume; minimiziranjem otpada, spriječavanjem zagađenja, zaštitom kulturnih identiteta.

Kada je u pitanju (održiva) poljoprivreda na širem području kanjona Mrtvice, primarni cilj jeste zaštita poljoprivrednog zemljišta. Posebno treba voditi računa da se sve poljoprivredne aktivnosti sprovede tako da ne ugrožavaju elemente životne sredine, da se vodi briga o očuvanju i racionalnom korišćenju postojećih genetskih resursa. Bogatstvo pašnjačkim površinama treba racionalno iskoristiti za dodatni razvoj stočarstva. U cilju postizanja adekvatnog razvoja ovog segmenta poljoprivredne proizvodnje potrebno je vršiti melioracije i obogaćivanje livada i pašnjaka travnim vrstama. Kvalitetne prirodne pašnjake i livade treba sačuvati u autentičnom biljnom sastavu, a livade i pašnjake lošije strukture obogatiti ili zasijati novim vještačkim travno-djetelinskim smješama. Samo na taj način moguće je obezbijediti dovoljne količine kvalitetne krmne stočne hrane. Skoro netaknuta priroda i izuzetno očuvani i nezagađeni elementi životne sredine uz primjenu adekvatnih mjera, čine ovo područje povoljnim za sprovođenje organske proizvodnje voća i povrća kao i proizvodnju zdrave hrane.

Organska poljoprivreda kao dio održivog razvoja ima za cilj da proizvede dovoljno zdrave hrane, uz domaćinsko korišćenje prirodnih resursa i očuvanje stanja životne sredine. Ona se temelji na ravnoteži i skladu između svih učesnika u proizvodnji hrane - čovjeka, životinje, biljke i zemljišta.

Područje Međurječja pruža dobre uslove za gajenje voća (šljive, maline, jagode, jabuke i aronije) i žitarica, kao i razvoj pčelarstva. Za uspješan razvoj stočarstva neophodno je organizovati proizvodnju krmne stočne hrane zasijavanjem travno-djetelinskih smješa. Razvoj govedarstva i ovčarstva moguće je na području Velje Duboko, Ljiješnje, Vlahovići i Mrtvo Duboko. Postoje uslovi za izgradnju 12-16 farmi muznih krava sa preko 10 grla i 8-10 farmi sa preko 100 ovaca. Na širem području Rovaca moguće je izgraditi dvije sirare za otkup i preradu mlijeka, kao i pogon za preradu mesa.

Sve navedene poljoprivredne aktivnosti treba obaviti uz očuvanje i racionalno korišćenje postojećih genetskih resursa tj. očuvanje autohtonih vrsta biljaka i domaćih rasa životinja.

Preporuke za održivi razvoj

Održivi razvoj predstavlja integralni ekonomski, tehnološki, kulturni i socijalni razvoj usklađen sa potrebama zaštite i unaprijeđenja životne sredine koji omogućava sadašnjim i budućim generacijama zadovoljenje njihovih potreba i poboljšanje kvaliteta života. Koncept održivog razvoja je usmjeren na očuvanje prirodnih ekosistema i na racionalno korišćenje prirodnog bogatstva zemlje i povezano s tim na podizanje kvaliteta životne sredine i kvaliteta života. Održivi razvoj podrazumjeva da čovjek prirodu sačuva na održivim osnovama i da je koristi onoliko koliko dozvoljava njeno reprodukovanje. Ukoliko se priroda eksploatiše neracionalno i nekontrolisano, onda to vodi ka narušavanju ekološke ravnoteže i ekološkim katastrofama.

Održivost, ili održivi razvoj, se javlja, kako kao suštinski preduslov, tako i kao krajnji cilj efikasne organizacije brojnih ljudskih aktivnosti na Zemlji. Koncept održivosti danas je postao široko prihvaćen kao uslov opstanka i napretka čovječanstva. Razlozi za to leže u mogućim odgovorima na pitanje zašto ekonomska aktivnost mora biti održiva. Na prvom mjestu, postoje jaki moralni razlozi da današnja generacija ostavi potomstvu u nasleđe ništa manje šanse za razvoj, no što ona ima sada. To znači da planeta Zemlja, sa svojim potencijalima, ne smije biti degradirana od strane postojećih ljudi. Dakle, pravo sadašnje generacije na iskorišćavanje resursa i životne sredine, ne smije ugroziti isto takvo pravo narednim generacijama.

Dakle, održivi razvoj ima četiri komponente: očuvanje životne sredine, ekonomski, socijalni i kulturni razvoj. Harmonizacija ove četiri komponente u kanjonu rijeke Mrtvice predstavlja veliki izazov iz razloga što je potrebno istovremeno obezbjediti zaštitu životne sredine, uz socijalni, kulturni i ekonomskim razvoj okolnog lokalnog stanovništva.

Uspostavljanjem zaštićenog područja, u ovom slučaju Parka prirode, potrebno je nastaviti sa kontinuiranim aktivnostima koje će obezbijediti očuvanje njegovih izvornih vrijednosti i doprinijeti njegovoj održivosti:

- Monitorinǵ prirodnih vrijednosti, kartiranja značajnih staništa i vrsta velike konzervacijske vrijednosti;
- Dalje istraživanje svih komponenti biodiverziteta;
- Održivu eksploatacija i planski uzgoj šuma sa posebnim akcentom na očuvanje mješovitog sastava autohtonih šumskih ekosistema i zaštiti definisanih koridora za sisarske vrste;
- Planski razvoj poljoprivrede (stočarstvo, voćarstvo, povrtlarstvo) na tradicionalan način ili po principima organske poljoprivrede;
- Stimulisati razvoj tradicionalnog stočarenja;
- Revitalizacija određenih zapuštenih livadskih staništa košarenjem ili ispašom;
- Plansko sakupljanje šumskog i ljekovitog bilja i gljiva;
- Razvoj turizma (eko i etno turizam, alpinizam, planinarenje, i drugih oblika pogodnih za ovo područje) po posebnim programima uz uvažavanje koncepta zaštite;
- Planski plantažni uzgoj zaštićenih vrsta ljekovitih biljaka shodno posebnim programima uz uvažavanje koncepta zaštite i uz sprovođenje monitoringa prirodnih populacija i edukaciju lokalnog stanovništva o potrebi zaštite istih;
- Edukacija o važnosti očuvanja životne sredine;
- Razvoj nauke (zaštićena prirodna dobra su prave laboratorije koje mogu poslužiti za naučni rad pa su ove oblasti često predmet naučnog istraživanja);
- Promovisati turizam (eko-turizam) koji je u skladu sa kapacitetima prostora i konceptom održivog razvoja;
- Plansko suzbijanje i zamjena invazivnih vrsta autohtonim;
- Ekološka promocija područja;
- Zaštita zemljišta od erozije;
- Spriječavanje čiste sječe i krčenja vegetacije;
- Zaštita od požara i sl.

Definisanje vizije(a) razvoja

Za definisanje vizije razvoja u zoni Parka prirode rijeke Mrtvice sa okolinom biće neophodno da se održe konsultacije sa lokalnim akterima. Vizija potencijalnog zaštićenog područja će se konačno definisati u planskim dokumentima ovog područja (Plan upravljanja).

Po analogiji sa sličnim zaštićenim područjima, može se uzeti u obzir sljedeća opšta vizija razvoja:

Park prirode rijeke Mrtvice sa okolinom je područje koje je u značajnoj mjeri valorizovalo svoje izuzetne prirodne vrijednosti kroz razvijen sistem očuvane prirode. Ovakav okvir je omogućio unaprjeđenje životnog standarda lokalnog stanovništva u njegovoj okolini. Priroda je očuvana i zaštićena, zaštita prirodnih resursa rijeke Mrtvice i Morače sa okolinom kao i prirodnih vrijednosti u kopnenom dijelu se aktivno sprovode uz punu podršku i saradnju svih aktera. Park prirode rijeke Mrtvice sa okolinom je jedno od prirodnih područja koje omogućuju komplementarnu turističku i rekreativnu ponudu za turiste i stanovnike u njegovom okruženju.

VII.4. Socioekonomska analiza posljedica donošenja akta o proglašenju zaštićenog područja Park prirode rijeke Mrtvice sa okolinom

Postojeće privredne djelatnosti

Najznačajnije privredne djelatnosti na području zone uticaja budućeg zaštićenog područja su: poljoprivreda, ribarstvo i turizam.

Poljoprivreda

Prirodne karakteristike terena uticale su da se stanovništvo na ovom području oduvijek bavilo poljoprivredom kao osnovnom djelatnošću. Međutim, usljed snažnih procesa deagrarizacije zabilježenih na ovom području u posljednjoj deceniji, broj ukupnog i poljoprivrednog stanovništva je imao izražen trend smanjenja. Poljoprivredna proizvodnja na ovom području nije razvijena u skladu sa postojećim resursima. Tržišna proizvodnja je izuzetno mala, preovlađuje proizvodnja za potrošnju u domaćinstvima i prodaju na zelenim pijacama i lokalnim marketima.

Primarna grana poljoprivrede je proizvodnja hrane i stočarstvo, zahvaljujući čemu se od kravljeg mlijeka proizvodi tradicionalno prepoznat "lisanat kolašinski sir". Sa ovih područja prepoznatljivo je i voćarstvo, ispaša stoke kao i sakupljanje ljekovitog bilja, pčelarstvo, te uzgoj i proizvodnja kupusa, pasulja, luka i drugog povrća uglavnom za sopstvene potrebe, a manje količine za tržište. Pored razvoja stočarstva, kao prioriteta poljoprivrede na ovom području, važan je i razvoj ostalih grana: ratarstva, povrtarstva, voćarstva i pčelarstva, koje predstavljaju dopunu i zaokruživanje razvoja poljoprivrede u cjelini, a komplementarne su i sa razvojem turizma. Karakteristično za voćarsku proizvodnju je da je ona najvećim dijelom ekstenzivna i odvija se uglavnom na okućnicama. Rijetko se mogu naći voćnjaci sa poluintenzivnom proizvodnjom. Na ovom području postoje izuzetni prirodni potencijali za razvoj pčelarstva. Bogatstvo medonosnog bilja i mala primjena pesticida, pružaju mogućnost za povećanje broja pčelara i pčelinjih društava.

Ovaj region posjeduje izuzetne prirodne potencijale kada je u pitanju ljekovito i aromatično bilje i šumski plodovi. Bogatstvo biljnih vrsta, biljke endemskog porijekla i raznovrsna cvjetna flora pružaju šansu za njihovo značajnije iskorišćavanje. Na prostranom području opštine Kolašin, zahvaljujući raznovrsnosti klime i tipova zemljišta, postoje povoljne lokacije za uzgoj pojedinih vrsta voća i povrća. Proglašenje zaštićenog područja rijeke Mrtvice sa okolinom imalo bi pozitivne efekte na poljoprivrednu proizvodnju lokalnog stanovništva koje bi, uz proširenje tekuće djelatnosti registrowanjem smještaja, lakše plasiralo svoje proizvode posjetiocima zaštićenog područja. Takođe, činjenica da je u pitanju zaštićeno područje na kojem se obavlja poljoprivredna proizvodnja doprinijela bi povećanju vrijednosti lokalne poljoprivredne proizvodnje u očima posjetilaca.

Turistički potencijali budućeg zaštićenog područja

Rijeka Mrtvica sa okolinom je područje koje je pogodno za razvoj ruralnog turizma, vjerskog turizma, eko turizma, kulturno-obrazovnog i ribolovnog turizma. Zahvaljujući aktivnom promovisanju ovog područja od strane Turističke organizacije opštine Kolašin, pogotovo Bijeli nerini, kao i kapija želja u posljednje vrijeme došlo je do znatnog povećanja broja posjetilaca. Zaštitom područja rijeke Mrtvice sa okolinom očekivano je da će doći do većeg povećanja broja posjetilaca, što posljedično dovodi do bolje promocije ne samo ovog područja već i opštine Kolašin. Povećan broj posjetilaca podstaći će lokalno stanovništvo na proširenje svoje djelatnosti i razvoj seoskog turizma, kroz registraciju privatnog smještaja ili seoskog domaćinstva, unapređenje kvaliteta usluga u objektima i aktivno učešće u turističkoj ponudi.

Kanjon Mrtvice, sa specifičnim geomorfološkim i hidrološkim obilježjima i visokim biodiverzitetom (IPA I EMERALD područje) predstavlja prirodni fenomen ovog kraja. Dužina alipinistički najinteresatnijeg dijela kanjona počinje u selu Velje Duboko i dužinom od 9km vodi do ušća Mrtvice u Moraču što takođe predstavlja turističku atrakciju kanjona. Osim atraktivnog kanjona karakterističan je i **Most knjaza Danila** koji je podignut 1858 godine na Zelenom Viru, kao Spomenik Kulture I svrstan u III kategoriju. Snažno kraško vrelo u dolini rijeke zvano Bijeli Nerini predstavlja atrakciju ovog područja. Legenda govori da u kanjonu postoji **Kapija želja koja predstavlja** dvije spojene kamene

figure koje je prema legendi splela vila sa obližnjeg Maganika, a koja posjetiocima ispunjava želje ako su čiste i iskrene. Posebna zanimljivost ovog mjesta je put koji je probijen kroz Mrtvičke stijene (grede) kako bi povezoao dva sela unutar granica zaštićenog područja Mrtvo Duboko i Velje Duboko.

Takođe Pećina Vranštica, vrijedan geomorfološki objekat kod rovačkog sela Mrtvo Duboko, jedan od najvažnijih speleoloških lokaliteta u opštini Kolašin. Pećina je duga oko 750m sa pećinskim sedimentima različitih boja i oblika. Na kraju pećine je kristalno bistro jezero I periodični sifon. U pećini su utvrđeni ostaci pećinskog medvjeda (*Ursusspelaeus*).³⁴ Selo Velje Duboko predstavlja sjajan lokalitet za ruralni turizam. Međuriječje predstavlja potencijalni arheološki lokalitet.

Na ovom prostoru imamo veliki broj manastira i crkvi i to: Manastir Kostrikovača sa crkvom Uspenja Bogorodice u Mrtvom Dubokom (prvi pisani podatak XVIIIv), zatim Crkva Sv. Nikole u Gornjim Rovcima sagrađena 1838.godina; Crkva Sv.Ilije u Veljem Dubokom, koja potiče iz druge polovina XIX vijeka i Crkva Sv.Luke u Međuriječju, sagrađena 1881.godine sve ovo svjedoči o kontinuiranom životu čovjeka na ovom prostoru. U kanjonu Morače nalazi se manastir Morača koji predstavlja Spomenik kulture prve (I) kategorije, sa dvije crkve. Sve ovo ukazuje da ovaj prostor zavređuje zaštitu.

U neposrednoj okolini zaštićenog područja imamo Crkvu Uspenja Bogorodice iz 1252.godine i Crkva Sv. Nikole iz prve polovine XVII vijeka. Planina Lukavica je nekadašnji katun na koji su izdizali mještani Veljeg Dubokog, sa novoizgrađenom crkvom Sv.Ilije iz 2007.godine, koja na Ilindan okuplja veliki broj vjernika iz Kolašina i Nikšića. Ovo područje posjeduje Speleološki objekat i to Dvogrla jama u Pribatovom dolu na Maganiku, duboka 395 metara. Jama u Crkvenom dolu ispod Stožca na Kapi Moračkoj, duboka 444m.

Ribolov

Zahvaljujući raznolikosti svog toga, rijeka Mrtvica sa okolinom ima sve predispozicije za razvoj ribolovnog turizma kao i za razvoj sportskog-rekreativnog turizma na vodi. Upravo ta raznolikost omogućuje ribolovcima atraktivnost i garantuje dobar ambijentalni doživljaj.

Plemenite vrste riba zastupljene su u rijeci Mrtvici i Morači, među kojima je najbrojnija potočna pastrmka, kao i lipljan. Sportski ribolov, kao komplementarna ponuda ruralnom turizmu privlači posebnu turističku nišu, uglavnom visokoplatežne turiste, koji cijene prirodu i doprinose njenom očuvanju. Sortski ribolov dozvoljen je samo u periodu od 1maja do 1. oktobra.

Gazdovanjem ribolovnim vodama na teritoriji opštine Kolašin, ribolovnim turizmom bavi se SRK "Kolašin i SRK Marino". Ovo se odnosi na gazdovanje ribolovnim vodama na rijeci Mrtvici i Morači, kao i pritokama rijeke Mrtvice, određivanje režima ribolova, izdavanje ribolovnih dozvola, čuvanje ribolovnih voda od krivolova i zagađenja.

Troškovi i koristi od proglašenja i održivog razvoja u zaštićenom području rijeke Mrtvice sa okolinom

Stavljanjem pod zaštitu područja rijeke Mrtvice sa okolinom smanjuje se rastući pritisak na ekosisteme uz istovremeno obezbjeđivanje funkcionalnog mehanizma korišćenja prirodnih resursa predmetne lokacije. Efikasnosti i djelotvornosti zaštićenog područja, kao krajnjim ciljevima, prethode procesi uspostavljanja i upravljanja zaštićenim područjem, koji treba da budu postignuti uz što manje troškove, a što veću ekonomsku korist.

Zakonski definisani koraci ka uspostavljanju zaštićenog prirodnog područja, u najkraćem, podrazumijevaju: ocjenu stepena važnosti potencijalnog zaštićenog područja, definisanje tipa područja i otpočinjanje zakonske procedure. Sve navedene aktivnosti rezultat su procesa donošenja zakona i akata, predviđenih i procijenjenih državnim budžetom. Stoga, zaključuje se da administrativni troškovi u početnoj fazi uspostavljanja prirodnog dobra zapravo ne postoje. Drugim riječima, već su definisana sredstva za ovu namjenu. Nakon toga slijede direktni troškovi: uspostavljanje nadzornih, monitoring i kontrolnih aktivnosti, izgradnja infrastrukture, subvencije i slično.

S druge strane, zaštita područja uređuje i unapređuje racionalno korišćenje resursa stvarajući tako povoljne uslove za razvoj flore i faune. Na taj način, koristi od povećane zaštite predmetnog područja

³⁴ Zvanični sajt opštine Kolašin, www.kolasin.me

mogu nadmašiti troškove. Upotreba resursa u skladu sa održivim osnovama doprinijela bi povećanju turističke atraktivnosti rijeke Mrtvice sa okolinom direktno obezbjeđujući benefite za lokalno stanovništvo. Razlog tome je u činjenici da turističke djelatnosti umnogome zavise od specifičnih i netaknutih prirodnih vrijednosti i pejzaža.

Nivo zaštite treba prilagoditi mogućnostima za ostvarenje javnih i lokalnih interesa u zaštićenom području, na način da se ostvari balans i omogući da zaštita otvori nove mogućnosti za turističku i svaku drugu održivu valorizaciju prirodnih resursa. U okviru širokog spektra vrijednosti u budućem zaštićenom području je i mogućnost razvoja poljoprivrednih grana u skladu sa principima održivog razvoja, odnosno mogućnost plasmana lokalnih proizvoda na "kućnom pragu" kroz razvoj seoskog turizma.

Navedene koristi održivog razvoja u zaštićenom području, iniciraju i određene troškove. Tu se prvenstveno misli na određene inicijative, projekte ili biznise koji bi imali za cilj stimulisane načela održivosti u predmetnom području. Ipak, na sadašnjem nivou, investicioni projekti koji bi pokrenuli održivi razvoj se ne mogu prepoznati, ali treba ostaviti mogućnost da se kroz funkcionisanje zaštićenog područja pojave projektne mogućnosti koje bi podstakle održivi razvoj u zaštićenom području (u oblasti turizma, poljoprivrede, ribarstva ili nečeg drugog).

Pored istaknutih direktnih koristi važno je napomenuti i ostale indirektno efekte statusa zaštićenog područja. U prvom redu, kako je već napomenuto, tu spada očuvanje prirodnog mrijestilišta salmonidnih vrsta riba. Među indirektnim efektima je i formalno i neformalno obrazovanje lokalnog stanovništva, s obzirom da će dolazak turista koji preferiraju održivi turizam doprinijeti razmjena znanja i povećavaju vidljivost regiona i, na kraju, povećavaju konkurentnost lokalnih zajednica.

Zaštićena područja su centri ekosistemskih usluga koje predstavljaju osnov mnogih socioekonomskih usluga. Uzimajući u obzir da su glavne grane crnogorske ekonomije zasnovane na korišćenju prirodnih resursa, usluge ekosistema su vrlo važne ne samo za individualnu dobrobit, već i za nacionalnu ekonomiju. Degradacija ovih usluga posebno pogađa lokalno stanovništvo u ruralnim predjelima koje se pretežno bavi tradicionalnim aktivnostima: čuvanje stoke, uzgoj poljoprivrednih kultura, sakupljanje ljekovitog bilja i šumskih plodova.

Dodatno, uspostavljanje zaštićenog područja rijeke Mrtvice sa okolinom u skladu je i sa vizijom razvoja Crne Gore koja podrazumijeva prelazak na zelenu ekonomiju koja se zasniva na efikasnom i održivom korištenju resursa, zaštiti životne sredine, smanjenju emisije štetnih gasova, zaštiti biodiverziteta i razvoju novih tehnologija i proizvodnih metoda³⁵.

Mogućnost ostvarivanja javnih i lokalnih interesa u zaštićenom području

Uspostavljanje modela zaštite područja ima za cilj očuvanje prirode u korist održivog razvoja. Donošenje odluka o zaštiti područja mora pratiti komunikacija sa lokalnom zajednicom, kako bi se izbjegli konflikti između lokalnih interesa i zaštite prirode. Takođe, cilj zaštite nije da lokalnom stanovništvu uskrati postojeće izvore prihoda već da omogući njihov razvoj na održivim principima.

Samo proglašenje zaštićenog područja predstavlja sprovođenje opšteg javnog interesa. Ostvarivanje lokalnih interesa u slučaju zaštićenih područja zahtijeva organizovanost u smislu potrebe postojanja tijela koje bi predstavljalo i zastupalo interese lokalnog stanovništva. Mjesne zajednice, kao dio jedinstvenog sistema lokalne samouprave, jedan su od najzastupljenijih oblika neposrednog učešća građana u vršenju javnih poslova. Preko mjesnih zajednica građani odlučuju i učestvuju u odlučivanju o ostvarivanju lokalnih potreba i interesa u oblastima: uređenja naselja, stanovanja, zaštite potrošača, zaštite i unapređivanja životne sredine, kao i drugim oblastima od zajedničkog interesa za građane. U mjesnoj zajednici građani učestvuju u vršenju poslova lokalne samouprave iniciranjem i organizovanjem javnih tribina i javnih skupova u cilju razmatranja pojedinih pitanja od značaja za život i rad građana. Na području uticaja zaštićenog područja rijeke Mrtvice sa okolinom nalaze se osam mjesnih zajednica: MZ Gornja Morača, MZ Liješnje, MZ Velje Duboko, MZ Vlahovići-Bulatovići, MZ Svrke – Trnovica,

³⁵ Za više detalja vidjeti Nacionalnu strategiju održivog razvoja do 2030. godine, Ministarstvo turizma i održivog razvoja.

MZ Međuriječje, MZ Mrtvo Duboko i Granica. Kao organizovane grupe mogu se javiti lokalna udruženja građana i privrednika okupljena u vidu nevladinih organizacija.

Za područje rijeke Mrtvice sa okolinom, kao organizacije od značaja za upravljanje zaštićenim područjem izdvajaju se SRK „Kolašin i Manoro“ – Kolašin i lovačko društvo "Rovca". SRK "Kolašin i Marino" vrši gazdovanje ribolovnim vodama na ovom području, određuje režim ribolova, izdaje ribolovne dozvole, čuva ribolovne vode od krivolova i zagađenja i ima značajne ljudske i tehničke resurse koji bi se bolje očuvao ribolovni fond, takođe i lovačko društvo Rovca koje gazduje teritorijom lovišta opštine Kolašin koji bi zajedno mogli se staviti u funkciju upravljanja zaštićenim područjem.

Posljedice koje će donošenjem akta o proglašenju proisteći u odnosu na privredne djelatnosti

Primarni fokus stavljanja pod zaštitu predmetnog područja jeste očuvanje vrsta i njihovih staništa, kao i ekoloških sistema i funkcija regulacijom ekstaktivnih i potencijalno zagađujućih komercijalnih namjena i određenih privrednih djelatnosti. U cilju održivog korišćenja područja, status zaštićenog prirodnog dobra određuje režime korišćenja prostora koji se odnose na očuvanje vrijednih predjela, ambijentalnih cjelina.

Nerijetko postoji sukob između privrednih djelatnosti i prirode iako zaštićena područja nude koristi i jednima i drugima. Stavljanjem pod zaštitu određenog područja zabranjuju se sve aktivnosti kojima se ugrožavaju njegova obilježja i vrijednosti. Drugim riječima, pravni okvir zaštićenih područja ozakonjuje i predviđa određene promjene u obavljanju privrednih djelatnosti na način da dopušta samo one poljoprivredne, lovne, ribolovne, turističke i ostale aktivnosti koje se odvijaju u skladu sa ciljevima propisanih uslova zaštite prirode i mjera očuvanja.

U slučaju područja rijeka Mrtvica sa okolinom, sticanjem statusa zaštićenog područja ograničiće se korišćenje resursa. Tu se prvenstveno misli na ribolov i njegovo praktikovanje. Kod ovog zakonskog rješenja postoji nekoliko mogućnosti: (i) potpuna zabrana ribolova, (ii) limitiranje broja ribolovnih dozvola³⁶, (iii) ograničavanje zona u kojima ribarstvo može da se obavlja. Očigledno je da će ovakve odluke promijeniti dosadašnju praksu i proizvesti oprečne stavove, posebno među lokalnim ribarima kojima je ribolov mnogo više od privredne djelatnosti, ali i kod posjetilaca među kojima su nerijetko strastveni sportski ribolovci. Ipak, treba imati na umu i pozitivne efekte koji će rezultirati ovakvim rješenjima.

Zabranom sportskog ribolova na ovom dijelu došlo bi do znatno slabije posjećenosti kako domaćih, tako i stranih turista koji su strastveni ljubitelji rijeke i rekreativnog ribolova. U tom smislu, razvoj ribolovnog turizma kroz rekreativno-sportski ribolov uz adekvatnu zaštitu i kontrolu može doprinijeti razvoju područja. Jedna od mogućnosti ogleđa se u razvoju ribolovnog turizma na rijeci Mrtvici I Morači bio bi zastupljen sportski ribolov po sistemu „Uhvati i pusti“. Praksa pokazuje da je najveći krivolov upravo na onim ribolovnim vodama koje su u potpunom zabranu te bi uvođenje takve prakse vjerovatno izazvalo kontra efekat.

Na predmetnom području s pažnjom treba razmotriti eksploataciju šumskih resursa, imajući u vidu da Program gazdovanja šumama treba da predvidi doznačivanje mještanima za ogrijevno drvo na području rijeke Mrtvice sa okolinom.

Sljedeća privredna grana koju će nesumnjivo tangirati odluka stavljanja pod zaštitu je turizam. U odnosu na trenutnu situaciju, proglašenje zaštićenog područja rijeke Mrtvice sa okolinom može doprinijeti razvoju drugih vidova turizma, uključujući seoski, vjerski, ekoturizam, ekskurzioni, kulturno-obrazovni, speleoturizam i dr.

Donošenjem akta o proglašenju proističu posljedice na turizam koje mogu biti pozitivne ili negativne. Zadatak turističkog menadžmenta je da ustanovi, procjeni i minimalizuje moguće negativne posljedice, a da plan rada usmjeri na podsticanje pozitivnih efekata koje će proisteći u odnosu na turizam u ovom konkretnom zaštićenom području. To su prvenstveno:

- -Zaštita prirodnog nasljeđa

³⁶ Treba imati u vidu da se sve manje pažnje stavlja na broj ribolovnih dozvola, a da primat u ograničavanju ribolovne aktivnosti preuzimaju karakteristike opreme koja se koristi za izlov ribe.

- mogućnost daljeg naučnog istraživanja
- mogućnost razvoja turizma, s obzirom da su zaštićena područja jedna od najaktuelnijih destinacija savremenog turizma
- Podizanje svijesti o zaštiti prirodnog i kulturno-istorijskog nasleđa, prije svega kod lokalnog stanovništva. Svjesno svog nasleđa, stanovništva učestvuje u njegovoj turističkoj valorizaciji
- razvoj poljoprivrede se podstiče i stavlja u funkciju turizma
- stanovništvu u selima će se otvoriti mogućnosti za nove djelatnosti i zaposlenje
- raznovrsne vještine, znanja, tradicije, tj. nematerijalno nasleđe, ima mogućnost da postane turistički proizvod od kojeg lokalno stanovništvo crpi ekonomsku korist
- veće mogućnosti za žensko preduzetništvo, s obzirom da su žene glavni nosici velikog dijela domaćih radinosti karakterističnih za područje, a koje se mogu turistički valorizovati
- razvoj turizma podstaci će cjelokupan razvoj područja, kako u putnoj tako i u ugostiteljskoj infrastrukturi i privući će nove investicije
- otvoriće se dalje mogućnosti za projekte prekogranične saradnje i apliciranje pri raznim fondovima
- Lokalno stanovništvo dobija mogućnost učestvovanja u aktivnostima planiranja, upravljanja i zarade od turizma
- stvaraju se uslovi da stanovništvo ostane u selima
- finansijska održivost i poboljšanje životnog standarda lokalnog stanovništva u selima
- mogućnost inovacije, u smislu razvoja novih trendova u turizmu
- unapređenje cjelokupne turističke ponude Kolašina

Stupanjem na snagu odluke o zaštiti, zavisno od procjene vrijednosti različitih djelova predmetnog područja, definisaće se zone zaštite i u njima važeća pravila. U takvim uslovima, zahtijeva se upravljanje turizmom koje je prilagođeno kapacitetima ovog prostora. Ipak, treba imati na umu da smanjivanje površina za turističke aktivnosti ne znači nužno smanjenje prostora za njihovo intenziviranje i manji broj posjetilaca u budućnosti. Sasvim suprotno, pruža se mogućnost za kvalitetan profil područja za seoski turizam uz proširenje lokalnih ekonomskih mogućnosti. Potrebno je samo iskoristiti pozitivne efekte zaštite prirodnog dobra: nezagađenu prirodu, ljepote i bogatstvo biodiverziteta i mogućnost za istraživanje i pregled života praistorijskog čovjeka. Time bi rijeka Mrtvica sa okolinom postao svojevrsna turistička atrakcija i primjer drugima kako promovisati održivi turizam. Turizam može da doprinese unapređenju svijesti o vrijednosti prirode i biodiverziteta kao i o njihovoj zaštiti. Sa druge strane, turizam je i korisnik životne sredine, a resursi su podložni promjenama. Bez obzira na sve benefite koje može da donese, ukoliko se turizam nekontrolisano razvija, može ugroziti područje u velikoj mjeri. Nekontrolisani uticaji turizma na područje mogu biti: narušavanje životne sredine, promjene biogeohemijskih ciklusa, degradacija arhitekture, degradacija vodnih resursa, narušavanje prirodnog i životinjskog svijeta, odnosno promjene staništa i mnogi drugi negativni uticaji. Glavni zadatak odgovornog turizma jeste minimiziranje negativnih uticaja turizma na destinaciju. Potencijalni negativni uticaji se prije svega moraju ustanoviti, izmjeriti, a zatim primjeniti upravljačke mjere koje će ih minimizirati. Ako ovaj segment pravilno ne sprovede, destinacija rizikuje da izgubi svoju proizvodnu funkciju.

Kanjon Mrtvice sa svojim specifičnim geomorfološkim i hidrološkim obilježjima i visokim biodiverzitetom, alpinistički interesatnom stazom, kraškim vrelom u dolini rijeke, kapijom želja, mrtvičkim gredama, spomenikom kulture -Danilov most, bogatom florom i faunom u okolini, prirodni je dragulj koji predstavlja važnu razvojnu šansu turizma u našoj zemlji. Kulturno istorijsko nasleđe, gore navedeni sakralni objekti u granicama područja i u neposrednoj okolini, predstavljaju dodatan potencijal za razvoj diverzifikovane turističke ponude i njeno unapređenje. Speleološki objekti unutar granica i u neposrednoj okolini su takođe razvojna šansa za turizam. Nematerijalno nasleđe u selima unutar granica zaštićenog područja: gastronomija, tradicionalni plesovi, narodne igre, predanja, legende i sl. mogu biti turistički valorizovani i dati još veću kreativnost kreiranju turističkog brenda ovog područja.

U ovom konkretnom području, planiranje turizma mora biti

(i) dugoročno;

(ii) proaktivno – sa jasno naglašenim aktivnostima u procesu promjena. To podrazumjeva i prepoznavanje odgovarajućih turističkih aktivnosti koje moraju biti saglasne sa ekološkim mogućnostima zaštićenog područja i uklanjanje onih koje nisu u skladu sa ekološkim mogućnostima

(iii) integralno- imati u vidu da je turizam u zaštićenom području i neposrednoj okolini samo jedan od načina korišćenja ovog prostora i kao takav mora biti saglasan i sa drugim vidovima korišćenja.

(iv) planiranje mora uključiti lokalno stanovništvo, i to na svim nivoima razvoja turizma, od planiranja, sprovođenja, do ekonomskog profita. Naime, minimiziranje negativnih socio -kulturnih uticaja turizma jednako je prioritetan zadatak za odgovoran menadžment turizma koliko i minimiziranje negativnih ekoloških uticaja. Male autohtone zajednice su posebno osjetljive na nekontrolisani razvoj turizma. Nekontrolisani turizam u selima sa malim brojem stanovnika može da izazove negativne uticaje kod stanovništva, pogotovo ukoliko se njihova kultura i tradicija pogrešno interpretiraju od strane turista i previše komercijalizuju; njihove primarne djelatnosti ometaju od razvoja turizma; ukoliko oni ne crpe ekonomsku korist; ukoliko turizam ugrožava njihove predjele. Razvoj turizma dovešće do promjena u svakodnevnom životu sela i važno je da te promjene idu u korist, odnosno uz saglasnost lokalnog stanovništva.

Važno je da se razviju vidovi turizma, njihovi oblici, podoblici i aktivnosti u okviru istih, koji su adekvatni za ovo konkretno područje, odnosno čiji pravilan i kontrolisani razvoj ne dovodi u rizik prag tolerancije ekosistema. Osim toga razvoj turizma u ovom području zahtjeva jačanje poljoprivrede u selima, koja bi bila, između ostalog, u funkciji turizma; izgradnju eko sela i podsticanje razvoja i registrovanja seoskih domaćinstava. Od ključne važnosti za razvoj turizma u ovom području je edukacija lokalnog stanovništva o turističkim potencijalima, kako bi aktivno učestvovali u kreiranju turističkih ponuda.

Svi navedeni oblici turizma nazivaju se „selektivni oblici turizma“ ili „alternativni oblici turizma“. U nekim teorijama nazivaju se “turizam posebnih interesovanja” ili “soft” turizam. Predstavljaju svojevrsan odgovor na probleme u savremenom turizmu koji su uzrokovani masovnim turizmom. Kod ovih oblika turizma fokus je na aktivnostima ili ambijentima koji su privlačni manjem broju turista, odnosno posebnim tržišnim nišama. Kako podrazumevaju manje grupe turista, moguća je veća posvećenost individualnim interesovanjima i doživljajima turista, što je osnovni preduslov zadovoljnih turista.

Važno je da se kod svih oblika turizma prožima koncept eko turizma, odnosno tri najvažnija principa: edukativna komponenta, održivost i nepotrošivost resursa. Radi se o turizmu manjeg obima, sa definisanom ciljnom grupom koji su ekološki odgovorni turisti.

Uzimajući u obzir sve pretpostavke izložene u izvještaju, dolazi se do zaključka da kanjon Mrtvice, kao park prirode, sa svim bogatim kulturno istorijskim i prirodnom nasleđem unutar granica i u selima u neposrednoj okolini, a koje je opisano u izvještaju, ima potencijal da postane razvijena turistička destinacija. Stavljanje područja pod zaštitu, podizanje svijesti o važnosti njegove zaštite, kontrolisani razvoj selektivnih vidova turizma, sa akcentom na kontinuiranu edukaciju posjetilaca, može dostići nivo razvoja turizma koji ima aktivnu ulogu ne samo u promociji destinacije nego i u zaštiti prirodnog i kulturnog nasleđa, tj. turističkoj zaštiti područja.

Bogata kulturna baština kanjona rijeke Mrtvice sa okolinom jedan je od argumenata u prilog proglašenja rijeke Mrtvice sa okolinom zaštićenim područjem, čime će se dodatno podići svijest o kulturnoj baštini ovog područja, kao i značaju njenog očuvanja i promovisanja. Valorizacija kulturne baštine ovog područja pokrenuće nove ideje za razvoj različitih oblika turizma, koji se moraju odvijati u skladu sa Zakonom o zaštiti kulturnih dobara i u saradnji sa nadležnim institucijama.

U skladu sa već spomenutim pravilima zaštićenog područja i primjenom principa organske proizvodnje, stvara se šansa za razvoj tradicionalne poljoprivrede (povrtlarstvo, pčelarstvo, stočarstvo). Samim tim, spriječila bi se prenamjena obradivih površina i degradacija zemljišta koje bi imale negativan uticaj na poljoprivredne kulture. Plavljenje, spiranje i navodnjavanje poljoprivrednih površina koje dovodi do unošenja pesticida, herbicida i drugih štetnih jedinjenja u vodene tokove, prilagodilo bi se novonastalim funkcijama održivosti. Za očekivati je da razvoj turizma bude u korelaciji sa poljoprivrednim razvojem ovog područja, djelujući kao stimulans za lokalne poljoprivrednike koji bi sada radili na unapređenju svoje ponude.

Takođe, potrebno je uređenje pješačkih i planinarskih staza, markiranje kompletnog područja i postavljanje info tabli. Sređivanje područja po pitanju komunalnog otpada i očuvanje prirode je takođe važna aktivnost. Time bi se stvorili uslovi za formiranje posebne ponude koja će obuhvatati kajaking, pješačenje i planinarenje, biciklizam, ribolov.

Pritisци i faktori ugrožavanja na zaštićeno područje

Na području rijeke Mrtvice sa okolinom vrši se nekontrolisana eksploatacija, tj. pretjerano ubiranje plodova, pojedinih biljnih vrsta sa prirodnih staništa koje se koriste u komercijalne, kolekcionarske ili ljekovite svrhe može ugorizi iste. Ukoliko masovne posjete speleološkim objektima nisu kontrolisane i organizovane uz prisustvo lokalnih vodiča, ekološka šteta od masovnih posjeta pećini može biti velika, jer turisti ponekad oštećuju pećinski nakit, bacaju smeće, pišu grafitе po zidovima pećine.

Agroturizam može negativno da utiče na poljoprivredne proizvođače jer se često glavna turistička sezona poklapa sa poljoprivrednim radovima. Stoga je važno koordinisati obime posla, kontrolisati brojnost posjeta i razvijati turističke ponude koje su mogu produžiti na cijelu godinu, kako bi se uskladile djelatnosti.

Avanturistički turizam, odnosno gore navedene aktivnosti, same po sebi ne predstavljaju opasnost za prirodnu okolinu. Međutim, negativne ekološke posledice ovih tura vezane su za nemaran odnos turista prema vodi (bacanje odpadaka) ili ostavljanje smeća na mjestima gdje se pravi pauza. Određeni oblici avanturističkog turizma mogu uplašiti krupne životinje i izazvati promjene staništa (safari, paraglajding), a neke mogu ugroziti ptice (zip line, avanturistički parkovi)

Ukoliko se sportski ribolov, ne kontroliše, u smislu da se ne poštuje period mrijesta 1 oktobar -1.maj, vremenom se može ugroziti riblji fond

Ukoliko se korišćenje lovišta ne kontroliše pa se obavlja na način i obim da nije u funkciji zaštite divljači, može se ugroziti fauna

Ukoliko turistička valorizacija kulturne baštine nije pažljivo prezentovana turistima, može doći do pogrešne interpretacije tradicije od strane turista ili pretjerane komercijalizacije pojedinih običaja u turističke svrhe. Ovo može dovesti do nezadovoljstva lokalnog stanovništva kojem vjera i tradicija predstavljaju dio identiteta, naročito kada se radi o nematerijalnoj kulturnoj baštini u smislu seoskih tradicija vjerskih običaja i sl. Stoga, kvalitetna prezentacija i precizna interpretacija od strane lokalnih turističkih vodiča imaju ključnu ulogu u turističkoj valorizaciji nematerijalnog nasleđa.

Stavljanjem pod zaštitu predmetnog područja koje bi pratilo smanjivanje evidentiranih pritisaka na ekosistem uz koordinaciju i upravljanje zaštićenim područjem u kontekstu dostizanja ciljeva održivosti, osiguravaju se višestruke koristi: obnova ribljeg fonda i potencijal za razvoj sportskog ribolova po sistemu "Uхвати pa pusti", očuvanje ambijenta za razvoj drugih vidova turizma, uključujući kulturno-obrazovni, kao i benefiti za lokalno stanovništvo kroz povećanje prihoda i zaposlenja kroz razvoj seoskog turizma i plasman lokalnih poljoprivrednih proizvoda.

Istraživanje zainteresovanih strana na području Mrtvice sa okolinom

Nevladina organizacija Eko-tim uz podršku američke organizacije TNC, u junu 2022.godine, pokrenula je Inicijativu koja ima za cilj zaštitu rijeke Mrtvice i gornjeg toka rijeke Morače u kolašinskoj opštini u skladu sa relevantnim nacionalnim zakonodavstvom. U vezi sa tim, potpisan je Memorandum o saradnji između Opštine Kolašin, Eko-tim i TNC-a. Potpisivanjem memoranduma, sve tri strane su se obavezale da će u domenu svojih odgovornosti i mogućnosti raditi na zaštiti dviju rijeka u cilju uspostavljanja temelja održive valorizacije prirodnih i kulturno-istorijskih vrijednosti ovog područja. S tim u vezi, Opština Kolašin je pokrenula proces izrade Studije zaštite ovog područja kod Agencije za zaštitu životne sredine.

Po svim biodiverzitetским i kulturno-istorijskim vrijednostima kao i pejzažnim atraktivnostima, starosti i očuvanosti prostora, rijeka Mrtvica i gornji tok rijeke Morače zaslužuju i imaju punu opravdanost da budu pod određenim stepenom zaštite. Zaštita rijeke Mrtvice i gornjeg toka rijeke Morače ima za cilj očuvanje prirodnih vrijednosti ovog područja kao i stvaranje polaznih osnova za njihovu valorizaciju

na održiv i ekološki prihvatljiv način, obezbjeđujući budućnost u kojoj će ljudi živjeti u harmoniji sa prirodom.

Istraživanje potreba zainteresovanih strana u području rijeke Mrtvice i gornjeg toka rijeke Morače u kolašinskoj opštini obuhvatio je sledeće zainteresovane strane: Opština Kolašin, Sekretarijat za zaštitu životne sredine Opštine Kolašin, Uprava za šume - Područna jedinica Kolašin, Turistička organizacija Kolašin, Regionalna razvojna agencija za Bjelasicu i Komove, Agencija za zaštitu životne sredine Crne Gore, Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Crne Gore, Nacionalni park Biogradska Gora, Regionalni park Komovi, Elektroprivreda Crne Gore, Lovačko društvo Rovca, Sportsko ribolovni klub Kolašin, Sportsko ribolovni klub Maniro, MZ Gornja Morača, MZ Liješnje, MZ Velje Duboko, MZ Vlahovići-Bulatovići, MZ Svrke – Trnovica, MZ Međuriječje, MZ Mrtvo Duboko i Granica, mještane. **Ukupno je anketirano – 132 mještana ovog područja.**

Istraživanje potreba se obavljalo individualno i nakon toga se sastavio pisani Izvještaj za svaku zainteresovanu stranu pojedinačno o njihovim potrebama i očekivanjima u budućem zaštićenom području. Na bazi nalaza individualnih istraživanja pripremljen je finalni izvještaj koji je sumirao sve nalaze, sa opštim zaključkom, i kao takav dostaviće se Opštini Kolašin i Agenciji za zaštitu životne sredine u cilju izrade što kvalitetnije Studije zaštite rijeke Mrtvice i gornjeg toka rijeke Morače, kako bi bile sve zainteresovane strane prepoznate i uvaženi njihovi predlozi i sugestije koji mogu biti u skladu sa održivim upravljanjem budućeg zaštićenog prostora.

Opšti zaključak o rezultatima sprovedenog istraživanja jeste da su sve zainteresovane strane izrazile zadovoljstvo i dale podršku ideji o stavljanju pod zaštitu rijeke Mrtvice i gornjeg toka rijeke Morače.

Kanjon rijeke Mrtvice posjećuju mnogi turisti, ne samo ljubitelji kanjoninga, već i alpinisti, pa i sportski planinari. Rijeka Mrtvica izvire ispod planine Sinjajevina. Do ušća u Moraču, ona sakuplja vodu planinskih potoka, brzaka od kojih se stvara velika bujica – najveća pritoka Morače, sa mnogobrojnim kaskadama i vodopadima, omanjim plažama. Protiče između planine Sinjajevine i Maganika. Makimalna visina klisure iznosi 1100 m, a njena dužina je — 8,5 km. Na Moračke planine je moguć pristup od Međuriječja kroz kanjon Mrtvice ili od Dragovića polja sa sjeverne strane. Zbog obilnih padavina preko ljeta, planine su bogate pašnjacima koji su maksimalno iskorišćeni.

Demografski problem ovog područja je da su sela uglavnom napuštena, te da je veliki odliv stanovništva – pretežno u Podgoricu. Postoji veliki broj napuštenih domaćinstava i imanja i veliki broj starijih domaćinstava. S druge strane, ovo se može posmatrati i kao određena prednost u pogledu proglašenja ovog područja zaštićenim. Neće dolaziti do bitnih konflikata između sprovođenja mjera zaštite sa planiranim razvojem ili postojećim aktivnostima zainteresovanih strana na ovom području, u prvom redu lokalnih zajednica. Bez podrške lokalnih zajednica zaštiti ovog područja održivost zaštićenog područja nije moguća ili je značajno teže ostvariti ciljeve zaštite prirode.

Uticaj zainteresovanih strana na područje Mrtvice i gornjeg toka rijeke Morače je vrlo nizak direktno, ali indirektno postoje određeni negativni uticaji kao što je bacanje komunalnog otpada u rijeke ili na njihove obale. S obzirom na malu naseljenost na području Mrtvice i gornjeg toka rijeke Morače ovi negativni uticaji nijesu u tolikoj mjeri problematizovani, ali su ipak evidentirani da postoje.

Stanovništvo ovog područja se pretežno bavi poljoprivredom na tradicionalan način i ne ugrožavaju rijeke u tom smislu. Veoma mali broj domaćinstava posjeduje veći broj grla sitne i krupne stoke. Šansu za povratak stanovništva na ovo područje donosi mogućnost pružanja turističkih usluga u skladu sa ciljevima zaštite prirode, što bi država i Opština Kolašin trebale da prepoznaju i podrže.

Proglašenjem Mrtvice i gornjeg toka rijeke Morače za zaštićeno područje značajno bi se povećale šanse za povezivanje poljoprivrede i turizma, sprečavanje daljeg odliva stanovništva, kao i za ekonomski napredak domaćinstava na tom području, je opšti zaključak na osnovu dobijenih odgovora on najvećeg broja anketiranih zainteresovanih strana.

Pored poljoprivrede stanovništvo ovog područja se bavi i sakupljanjem šumskih plodova, lovom i ribolovom. **Takođe, stanovništvo koristi šumske resurse za ogrev.** Ovo treba posebno imati u vidu, prilikom zoniranja i definisanja mjere zaštite od strane Agencije za zaštitu životne sredine, prilikom izrade Studije zaštite.

Stanovnici ovoga područja su u anketama najviše sugerisali da je potrebno da se popravi putna infrastruktura da bi ovo područje bilo dostupnije potencijalnim turistima. Prednje navedeno, Agencija za zaštitu životne sredine bi trebala razmotriti da li uvrstiti preporuku kroz Studiju zaštite.

Svi anketirani vide proglašenje zaštićenim područjem ovog prostora kao veliku razvojnu šansu - šansu za povratak ljudi na selo, posebno mladih ljudi, razvoj seoskog turizma, izgradnju smještajnih kapaciteta, za bolji plasman poljoprivrednih proizvoda. Međutim, kao negativno se može ocijeniti da najveći broj anketiranih nije prepoznao kao očekivanje od budućeg zaštićenog područja zaštitu prirodnih i drugih vrijednosti, što je primarni cilj zaštite područja. Ovo predstavlja prostor za nadležne institucije, nacionalne i međunarodne organizacije koja se bave zaštitom životne sredine, da ulože dodatne napore u jačanje znanja i svijesti svih aktera o ciljevima zaštite područja.

Što se tiče upravljača budućim zaštićenim područjem anketirani su uglavnom ocijenili da vide Opštinu Kolašin kao upravljača, ili neko preduzeće koje bi Opština Kolašin u tu svrhu formirala. Takođe pojedini su kao buduće upravljače navodili imena sposobnih pojedinaca iz tog kraja, više razvijene nevladine organizacije, a jedan broj je smatrao da neka privatna firma treba da upravlja zaštićenim područjem. Uprava za šume smatra da s obzirom na to da u ovom trenutku tim područjem ili većim dijelom upravlja i gazduje Uprava za gazdovanje šumama i lovištima, oni treba i da ubuduće tim područjem upravljaju.

Predlozi za unapređenje zaštite i održive valorizacije prilikom pripreme zaštite ovog područja odnose se na najviše na sprečavanju negativnih uticaja – **iskopavanja šljunka, odlaganja otpada, zabrana neodržive gradnje, da se spriječi negativan uticaj eksploatacije šuma, da se sačuva riblji fond. Sve ovo trebalo bi da prepozna Agencija za zaštitu životne sredine i u skladu sa tim definiše adekvatne mjere zaštite, kako bi se u budućnosti ovaj problem riješio.**

Najčešće aktivnosti na području Mrtvice i gornjeg toka Morače: pješačenje, ribolov, lov, sakupljanje šumskih plodova, kupanje.

Zainteresovana lica u velikoj mjeri zavise od stanja životne sredine, a najviše od kvaliteta vode rijeke Mrtvice i Morače.

Skoro sve zainteresovane strane se slažu da postoji opasnost ugrožavanja životne sredine na ovom području, naročito je apostrofirana opasnost od izgradnje malih hidroelektrana. Takođe je ukazano i na opasnost od divlje gradnje kao i od nelegalnog iskopavanja šljunka.

Zainteresovane strane se slažu da je Mrtvica sa okolinom važno prirodno i kulturno-istorijsko nasljeđe koje treba očuvati i zaštititi. U neposrednoj blizini je i manastir Morača. Materijal za izgradnju manastira Morače je vađen iz Moračkih planina gdje postoje nalazišta sige (materijal od koga je Manastir izgrađen). Postoji vjerovanje da je taj materijal transportovan iz ruke u ruku.

Na rijeci Mrtvici se nalazi i kameni most knjaza Danila II, koji potiče iz XIX vijeka. Crnogorski knjaz je ovaj most sagradio u čast svoje majke, koja se rodila u ovim krajevima. Svojevrsna atrakcija kanjona Mrtvice su i izvori "Bijeli nerini kao i "Kapija želja", mjesto na kome, prema predanju, vila sa Maganika ispunjava želje.

Na kraju, na bazi analize odgovora prikupljenih na osnovu anketiranja zainteresovanih strana, može se zaključiti da značajni konflikti postojećih i planiranih razvoja sa ciljevima zaštite prirode ne postoje.

Napomena: Ministarstvo kulture i medija Crne Gore kao i Uprava za vode Crne Gore su takođe prepoznati kao ključne zainteresovane strane. Iako im je upitnik poslat, nijesu na njega i odgovorili.

Nadležnosti inspekcijских organa i upravljača

Shodno *Zakonu o inspekcijском nadzoru* ("Sl. list RCG", br. 39/03, Sl.list CG", br. 76/09, 57/11, 18/14, 11/15, 52/16), inspekcijски nadzor se vrši u pogledu pridržavanja zakona, drugih propisa i opštih akata, kao i preduzimanja upravnih i drugih mjera i radnji u cilju da se utvrđene nepravilnosti otklone i obezbijedi pravilna primjena propisa.

U skladu sa navedenim inspektori su dužni da preduzmu zakonom propisane obaveze i ovlašćenja, kao i da, u slučajevima kada u postupku inspekcijskog nadzora utvrde da je povrijeđen zakon ili drugi propis ili da se ne poštuju propisani standardi ili normativi, preduzmu upravne mjere i radnje utvrđene posebnim propisom kojim je uređena oblast u kojoj se vrši inspekcijски nadzor.

Tako je inspektor, u vršenju inspekcijskog nadzora, ovlašten da naredi preduzimanje odgovarajućih mjera i radnji radi obezbjeđenja vršenja nadzora; da privremeno oduzme dokumentaciju, predmete i druge stvari koje su neophodne radi utvrđivanja činjeničnog stanja; da privremeno zabrani vršenje djelatnosti i drugih radnji; da izrekne novčane kazne; izda prekršajni nalog; podnese krivičnu ili drugu odgovarajuću prijavu, da podnese zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka, kao i da vrši druga ovlaštenja i obaveze u skladu sa posebnim propisima.

Shodno *Zakonu o slatkovodnom ribarstvu i akvakulturi* („Sl.list CG“, br17/18), Inspekcijski nadzor nad sprovođenjem ovog zakona vrši inspektor za slatkovodno ribarstvo. Pored ovlaštenja utvrđenih zakonom o inspekcijskom nadzoru, inspektor za slatkovodno ribarstvo ima i ovlaštenja da:

- prati i kontroliše ribolov i upotrebu ribolovnih alata i opreme kojima se ribolov obavlja;
- provjerava da li se privredni, sportsko-rekreativni, naučno-istraživački, sanacioni i selektivni ribolov obavlja dozvoljenim alatima, u dozvoljeno vrijeme i na dozvoljeni način;
- pregleda i kontroliše pijace, skladišta, ugostiteljske objekte, restorane, pristaništa, luke i druge objekte od značaja za promet ribe i drugih vodenih organizama;
- prati i kontroliše rad Korisnika, Upravljača prirodnim dobrom i ribočuvarske službe;
- izvrši pregled plovnih objekata, lica koja obavljaju ribolov, ribolovnih alata i opreme, tereta, skladišta, ulova, dozvola, dokumenta i drugih predmeta od značaja;
- uđe u prostorije ili vozilo u kome se riba i drugi vodeni organizmi ili ribarska oprema drži ili transportuje i izvrši pregled prostorija ili vozila i zaustavi vozilo u kojem se riba transportuje;
- zaustavi vozilo u svrhu provjere da li ima ribe i drugih vodenih organizama;
- pregleda ribolovni alat i opremu ili predmete za koje osnovano sumnja da su korišćeni ili namijenjeni za korišćenje u ulovu, tretiranju ili obradi ribe;
- ispita lica koja, prema njegovom mišljenju, mogu da obezbijede informacije koje su mu potrebne u vršenju inspekcijskog nadzora;
- zaustavi i izvrši pregled vozila za koje osnovano sumnja da nosi ribu koja je ulovljena u nedozvoljenom ribolovu ili uz upotrebu nedozvoljenih ribolovnih alata i opreme;
- pregleda plovni objekat bez obzira da li je u to vrijeme obavljao ribolov ili bilo koju drugu aktivnost vezanu za ribolov. U

Shodno *Zakonu o zaštiti prirode* („Sl.list CG“,br.54/16) inspekcijski nadzor nad sprovođenjem ovog zakona vrši ekološki inspektor, i istim su utvrđena ovlaštenja, kao i upravne mjere i radnje koje je inspektor dužan da preduzima u slučajevima kršenja odredbi ovog zakona.

Tako je shodno ovom Zakonu, ekološki inspektor nadležan za:

- nelegalno korišćenje prirodnih resursa
- radnje, aktivnosti i djelatnosti u zaštićenim područjima koje se vrše bez dozvole
- hvatanje i ubijanje divljih vrsta životinja,odnosno branje, sakupljanje i korišćenje divljih biljaka i gljiva, bez dozvole.
- za preduzimanje radova koji mogu da dovedu do oštećenja vrsta i staništa i arheoloških morskih zaštićenih područja.

Shodno *Zakonu o stranim i invazivnim stranim vrstama biljaka, životinja i gljiva* („Sl.list CG“,br.18/19) inspekcijski nadzor nad sprovođenjem ovog zakona vrši ekološki inspektor, i istim su utvrđena ovlaštenja, kao i upravne mjere i radnje koje je inspektor dužan da preduzima u slučajevima kršenja odredbi ovog zakona.

Tako je shodno ovom Zakonu, ekološki inspektor nadležan za:

- unošenje, naseljavanje i širenje stranih i invazivnih stranih vrsta.

Shodno *Zakonu o komunalnim djelatnostima* („Sl.list CG“, br.55/16, 74/16, 2/18, 66/19) inspekcijski nadzor nad sprovođenjem ovog zakona vrši komunalni i ekološki inspektor, i istim su utvrđena ovlaštenja, kao i upravne mjere i radnje koje su inspektori dužni da preduzimaju u slučajevima kršenja odredbi ovog zakona.

Tako su, shodno ovom Zakonu, između ostalog, komunalni i ekološki inspektori nadležni za:

- nelegalno odlaganje komunalnog i drugog otpada van mjesta predviđenog za tu namjenu u zaštićenom prirodnom dobru, odnosno u zoni morskog dobra.

Takođe shodno ovom zakonu, komunalni policajac, koji vrši komunalni nadzor, između ostalog, nadležan je za:

- upravljanje komunalnim otpadnim vodama i komunalnim otpadom.

Shodno *Zakonu o planiranju prostora i izgradnji objekata* („Sl.list CG“,br.64/17, 44/18, 63/18,11/19, 82/20) inspekcijski nadzor nad sprovođenjem ovog zakona vrše urbanističko građevinski inspektor i komunalni inspektor, i istim su utvrđena ovlašćenja, kao i upravne mjere i radnje koje su inspektori dužni da preduzimaju u slučajevima kršenja odredbi ovog zakona.

Tako je shodno ovom Zakonu, između ostalog, urbanističko građevinski inspektor nadležan za:

- nelegalnu gradnju objekata
- promjenu namjene površina

dok je komunalni inspektor nadležan za:

- nelegalno postavljanje i građenje privremenih i pomoćnih objekata.

Shodno *Zakonu o vodama* („Sl.list CG“,br.64/17, 44/18, 63/18,11/19, 82/20) inspekcijski nadzor nad sprovođenjem ovog zakona vrše inspektor za vode, na državnom nivou, a u okviru nadležnosti organa lokalne uprave nadležni inspektor lokalne uprave, i istim su utvrđena ovlašćenja, kao i upravne mjere i radnje koje su inspektori dužni da preduzimaju u slučajevima kršenja odredbi ovog zakona.

Tako su, shodno ovom Zakonu, inspektor za vode i nadležni inspektor lokalne uprave, između ostalog, nadležni za:

- nedozvoljeno ispuštanje otpadnih voda koje sadrže opasne i štetne supstance u količinama većim od dozvoljenih.

Pored navedenog, shodno *Zakonu o zaštiti prirode i Odluci o proglašenju Parka prirode “Rijeka Mrtvica sa okolinom”* upravljač će organizovati službu zaštite (zaštitari) radi čuvanja ovog zaštićenog prirodnog dobra.

Shodno ovom Zakonu, kada zaštitar, u vršenju službe, ustanovi da je učinjena povreda pravila unutrašnjeg reda i kršenja režima zaštite, ovlašćen je i dužan da:

- legitimise lice koje zatekne u zaštićenom prirodnom dobru;
- daje upozorenja ili izdaje naređenja u skladu sa posebnim zakonom kojim se uređuje zaštita lica i imovine;
- izvrši pregled lica, svih vrsta vozila, plovila, stvari i tovara;
- zadrži lice zatečeno u izvršenju krivičnog djela u skladu sa posebnim zakonom kojim se uređuje zaštita lica i imovine;
- obezbijedi mjesto događaja u skladu sa posebnim zakonom kojim se uređuje zaštita lica i imovine;
- privremeno oduzme predmete kojima je izvršen prekršaj ili krivično djelo i predmete koji su nastali ili pribavljeni izvršenjem takvog djela i da predmete preda upravljaču zaštićenog prirodnog dobra radi čuvanja;
- odmah obavijesti organ uprave nadležan za poslove inspekcijskog nadzora;
- lice bez ličnih isprava, zatečeno u vršenju prekršaja ili krivičnog djela, odmah preda ili obavijesti nadležni organ za poslove policije;
- zatraži uspostavljanje prethodnog stanja, odnosno naredi mjere za sprječavanje i uklanjanje štetnih posljedica;
- sarađuje sa vlasnicima i korisnicima prava na nekretninama u zaštićenom prirodnom dobru u cilju zaštite prirode;
- pruža pomoć posjetiocima zaštićenog prirodnog dobra i lokalnom stanovništvu.

VII.5. Procjena finansijskih sredstava potrebnih za sprovođenje akta o proglašenju zaštićenog područja

U Crnoj Gori za sada nema dobre prakse niti zadovoljavajućeg modela procjene troškova upravljanja zaštićenim područjem i zahtijevanog monitoringa.

Procjena finansijskih sredstava potrebnih za sprovođenje akta o proglašenju zaštićenog područja obuhvata proračun troškova upravljanja zaštićenim područjem, početnog opremanja i zahtijevanog monitoringa. Početne troškove i osnivački kapital treba obezbijediti upravljaču. Za potrebe funkcionisanja potrebno je obezbijediti prostorije za rad, ljudske kapacitete i opremu.

Finansiranje rada upravljača zaštićenim područjima propisano je Zakonom o zaštiti prirode i obezbjeđuje se:

- iz Budžeta jedinice lokalne samouprave u skladu sa godišnjim programima, planovima i projektima u oblasti zaštite prirode;
- naknada za korišćenje zaštićenog prirodnog dobra;
- donacija;
- drugih izvora u skladu sa zakonom.

Prema Zakonu o zaštiti prirode upravljač zaštićenog područja dužan je da:

- donese godišnji program upravljanja i akt o unutrašnjem redu;
- obezbijedi službu zaštite;
- donese finansijski plan zaštite i razvoja područja;
- donese godišnji plan razvoja i obuke kadrova;
- obezbijedi sprovođenje mjera zaštite prirode u skladu sa ciljevima zaštite, zonama i režimima zaštite;
- čuva, unapređuje i promovise zaštićeno područje i/ili područja ekološke mreže;
- obilježi zaštićeno područje i/ili područje ekološke mreže;
- osigura nesmetano odvijanje prirodnih procesa i održivog korišćenja zaštićenog područja i/ili područja ekološke mreže;
- prati stanje u zaštićenom području i/ili području ekološke mreže i dostavlja podatke organu uprave.

Za procjenu neophodnih sredstava potrebno je napraviti specifikaciju opreme i sistematizaciju radnih mjesta što će zavisi od aktivnosti koje će upravljač obavljati. Izgradnju kapaciteta treba razvijati postupno u narednih 5 godina, pa se na samom početku ne može očekivati da će upravljač u potpunosti moći sopstvenim kapacitetima da odgovori na sve zahtjeve.

PRILOZI

Prilog 1.

Tabela 9. Spisak jetrenjača (Marchantiophyta) i pravih mahovina (Bryophyta) koje su registrovane u kanjonu rijeke Mrtvice.

Latinsko ime taksona ³⁷	Lokaliteti	Latinsko ime taksona	Lokaliteti
<i>Aloina aloides</i> (K. F. Schultz) Kindb	Međurječje, Pernica (ušće Mrtvice u Moraču), od Pernice ka Zelenom viru	<i>Imbribryum alpinum</i> (Huds. ex With.) N.Pedersen	Blizu Bijelih Nerina, Međurječje
<i>Aloina ambigua</i> (B. & S.) Limpr.	Međurječje, Pernica	<i>Homalothecium lutescens</i> (Hedw.) Robins	Mrtvo Duboko, Ivanove lazine, Zeleni vir i putem ka Pernici, Rupe, od Rupa ka Mrtvom Dubokom - Gojačevina
<i>Amblystegium varium</i> (Hedw.) Lindb	Međurječje, putem od Ivanovih lazina ka Pernici, od Bijelih Nerina ka vojnom usjeku	<i>Homalothecium sericeum</i> (Hedw.) B., S. & G.	Cijelim kanjonom
<i>Anomodon attenuatus</i> (Hedw.) Hub	Mrtvo Duboko, putem od Smolica ka Rupama, od Zelenog vira ka Pernici, Međurječje, od Virova ka Bijelim Nerinima	<i>Hygrohypnum luridum</i> (Hedw.) Jenn.	Ivanove lazine, ispod vodenice, od Virova ka Bijelim Nerinima, Međurječje
<i>Anomodon viticulosus</i> (Hedw.) Hook & Tayl.	Mrtvo Duboko, putem od Smolica ka Rupama, od Zelenog vira ka Pernici, Međurječje, od Virova ka Bijelim Nerinima	<i>Hylocomium splendens</i> (Hedw.) B., S. & G	Međurječje, (ušće Mrtvice u Moraču), Virovi, - Gojačevina, od vojnog usjeka ka Veljem Dubokom - Lazba, Velje Duboko
<i>Antitrichia curtispindula</i> (Hedw.) Brid.	Jasenova, Velje Duboko	<i>Hypnum cupressiforme</i> Hedw	Cijelim kanjonom
<i>Atrichum undulatum</i> (Hedw.) P. Beauv.	Ivanove lazine, Međurječje, putem od Zelenog vira ka Pernici, ka ušću Dubočnjaka u Mrtvicu, Rupe	<i>Leptodon smithii</i> (Hedw.) Web. & Mohr.	Od Virova ka Bijelim Nerinima, od Bijelih Nerina ka vojnom usjeku - Lazba
<i>Barbula unguiculata</i> Hedw.	Cijelim kanjonom	<i>Leucodon sciuroides</i> (Hedw.) Schwaegr	Ušće Dubočnjaka u Mrtvicu
<i>Gymnostomum aeruginosum</i> Sm.	Od Bijelih Nerina ka vojnom usjeku - Lazba i Veljem Dubokom	<i>Loeskeobryum brevirostre</i> (Brid.) M.Fleisch.	Od Rupa ka Mrtvom Dubokom - Gojačevina, ušće Dubočnjaka u Mrtvicu
<i>Mnium marginatum</i> (With.) P. Beauv.	Međurječje, od vojnog usjeka ka Veljem Dubokom - Lazba	<i>Pseudoleskeella catenulata</i> var. <i>catenulata</i> (Schrad.) Kindb.	Blizu Bijelih Nerina
<i>Neckera complanata</i> (Hedw.) Hub.	Velje Duboko, Mrtvo Duboko, od Rupa ka Mrtvom Dubokom - Gojačevina, iznad Virova, Ivanove lazine, Bijeli Nerini	<i>Pterigynandrum filiforme</i> Hedw.	Mrtvo Duboko, obalom Dubočnjaka, Ivanove lazine, ispod vodenice, Bijeli Nerini

³⁷ Latinska imena vrsta data su po HODGETTS ET AL. (2020).

<i>Neckera crispa</i> Hedw.	cijelim kanjonom	<i>Ptychostomum capillare</i> (Hedw.) Holyoak & N.Pedersen	Od Bijelih Nerina ka vojnom usjeku, od Rupa ka Mrtvom Dubokom - Gojačevina i Mrtvo Duboko i ispod mosta na Dubočnjaku, iznad Virova
<i>Orthothecium rufescens</i> (Brid.) B., S. & G.	Od vojnog usjeka ka Veljem Dubokom - Lazba	<i>Ptychostomum donianum</i> (Grev.) Holyoak & N.Pedersen	Od vojnog usjeka ka Veljem Dubokom - Lazba
<i>Orthotrichum anomalum</i> Hedw.	Velje Duboko, Mrtvo Duboko, ispod mosta na Dubočnjaku, Međurječje, putem od Ivanovih lazina ka Pernici	<i>Ptychostomum imbricatum</i> (Müll.Hal.) D.T.Holyoak & N.Pedersen	Međurječje, Pernica (ušće Mrtvice u Moraču)
<i>Orthotrichum cupulatum</i> Brid.	Od vojnog usjeka ka Veljem Dubokom - Lazba	<i>Ptychostomum pseudotriquetrum</i> (Hedw.) J.R.Spence & H.P.Ramsay ex D.T.Holyoak & N.Pederson	Pernica (ušće Mrtvice u Moraču)
<i>Orthotrichum rupestre</i> Schleich. ex Schwaegr.	Od vojnog usjeka ka Veljem Dubokom - Lazba	<i>Racomitrium canescens</i> (Hedw.) Brid.	Pernica (ušće Mrtvice u Moraču), ka ušću Dubočnjaka u Mrtvicu, od vojnog usjeka ka Veljem Dubokom - Lazba i Velje Duboko, od Ivanovih lazina ka Pernici
<i>Palustriella commutata</i> (Hedw.) Ochyra	Bijeli Nerini, Međurječje	<i>Rhizomnium punctatum</i> (Hedw.) T. Kop.	Od Virova ka Bijelim Nerinima - Lazba
<i>Philonotis fontana</i> (Hedw.) Brid.	Ušće Dubočnjaka u Mrtvicu, Međurječje	<i>Rhynchostegium murale</i> (Hedw.) B., S. & G.	Od Virova ka Bijelim Nerinima - Lazba, Bijeli Nerini, Pernica (ušće Mrtvice u Moraču), od Rupa ka Mrtvom Dubokom - Gojačevina
<i>Plagiomnium affine</i> (Bland.) T. Kop.	Međurječje, putem od Zelenog vira ka Pernici (ušće Mrtvice u Moraču), Luke	<i>Rhynchostegium riparioides</i> (Hedw.) Card.	Mrtvo Duboko, ispod mosta na Dubočnjaku, Bijeli Nerini, Ivanove lazine, ispod vodenice, ušće Dubočnjaka u Mrtvicu
<i>Plagiomnium cuspidatum</i> (Hedw.) T. Kop.	Mrtvo Duboko	<i>Rhytidiaelfus triquetrus</i> (Hedw.) Warnst.	Međurječje, od vojnog usjeka ka Veljem Dubokom - Lazba, putem ka ušću Dubočnjaka u Mrtvicu, Velje Duboko
<i>Plagiomnium medium</i> (B. & S.) T. Kop.	Bijeli Nerini	<i>Rhytidium rugosum</i> (Hedw.) Kindb.	Od Bijelih Nerina ka Veljem Dubokom - Lazba
<i>Plagiomnium rostratum</i> (Schrad.) T. Kop.	Od Virova ka Bijelim Nerinima - Lazba	<i>Schistidium apocarpum</i> (Hedw.) B. & S.	Cijelim kanjonom
<i>Plagiomnium undulatum</i> (Hedw.) T. Kop.	Ivanove lazine, ispod vodenice, Luke, Bijeli Nerini, od Rupa ka Mrtvom Dubokom - Gojačevina, Pernica (ušće Mrtvice u Moraču)	<i>Scleropodium purum</i> (Hedw.) Limpr.	Cijelim kanjonom
<i>Plagiopus oederi</i> (Brid.) Limpr.	Luke, od vojnog usjeka ka Veljem Dubokom - Lazba, od Smolica ka Rupama	<i>Stereodon pratensis</i> (W.D.J.Koch ex Spruce) Warnst.	Pernica (ušće Mrtvice u Moraču)

<i>Pleurochaete squarrosa</i> (Brid.) Lindb.	Luke, od Ivanovih lazina ka Pernici i Pernica, Međurječje, od Rupa ka Mrtvom Dubokom - Gojačevina	<i>Thamnobryum alopecurum</i> (Hedw.) Nieuwl.	Pernica (ušće Mrtvice u Moraču), Luke, Bijeli Nerini
<i>Pogonatum aloides</i> (Hedw.) P. Beauv.	Rupe	<i>Thuidium abietinum</i> (Hedw.) B., S. & G.	cijelim kanjonom
<i>Pseudocrossidium hornschurchianum</i> (K. F. Schultz.) Zander	Pernica (ušće Mrtvice u Moraču), Velje Duboko	<i>Thuidium philiberti</i> Limpr.	Pernica (ušće Mrtvice u Moraču), putem od Zelenog vira ka Pernici (ušće Mrtvice u Moraču, Mrtvo Duboko
<i>Tortella flavovirens</i> (Bruch.) Broth.	Luke, Ivanove lazine, od Virova ka Bijelim Nerinama - Lazba, od Bijelih Nerina ka vojnom usjeku - Lazba, Pernica (ušće Mrtvice u Moraču), ušće Dubočnjaka u Mrtvicu	<i>Thuidium recognitum</i> (Hedw.) Lindb.	Rupe
<i>Tortella inclinata</i> (Hedw.f.) Limpr.	Ivanove lazine, od Bijelih Nerina ka vojnom usjeku - Lazba	<i>Thuidium tamariscinum</i> (Hedw.) B., S. & G.	Luke, od Rupa ka Mrtvom Dubokom - Gojačevina, putem ka ušću Dubočnjaka u Mrtvicu
<i>Tortella tortuosa</i> (Hedw.) Limpr.	Cijelim kanjonom	<i>Trichostomum crispulum</i> Bruch	Međurječje
<i>Tortula muralis</i> Hedw.	Cijelim kanjonom	<i>Ulota crista</i> (Hedw.) Brid.	Od Bijelih Nerina ka vojnom usjeku - Lazba
<i>Tortula ruralis</i> (Hedw.) Gaertn., Meyer & Scherb.	Cijelim kanjonom	<i>Weissia controversa</i> Hedw.	Međurječje, putem od Zelenog vira ka Pernici (ušće Mrtvice u Moraču), od Rupa ka Mrtvom Dubokom - Gojačevina, Pernica (ušće Mrtvice u Moraču), Ivanove lazine, od Virova ka Bijelim Nerinama - Lazba
<i>Tortula subulata</i> Hedw.	Od Rupa ka Mrtvom Dubokom – Gojačevina, iznad Virova, Luke	<i>Tortula truncata</i> (Hedw.) Mitt.	Međurječje, putem od Zelenog vira ka Pernici (ušće Mrtvice u Moraču)

Prilog 2.

Tabela 23. Pregled registrovanih vrsta ptica u kanjonu Morače, njihov status, brojnost populacija i evaluacioni kriterijumi. (lista ptica kanjona Morače napravljena prvi put)

Species	status	no	BiE2 SPEC category	BiE2 European Threat Status	Birds Directive	Bern Convention	Emerald Network	Bonn Convention	AEWA	CITES
<i>Tachybaptus ruficollis</i>	ab	14	—	S		II				
<i>Podiceps nigricollis</i>	wm	s		S		II*				
<i>Phalacrocorax carbo</i>	ab	21	—	S		III				
<i>Phalacrocorax pygmeus</i>	ab	26	1	S	I	III	Yes	II	Yes	
<i>Egretta alba</i>	wm	8		S	I	III	Yes	II	Yes	
<i>Egretta garzetta</i>	ab	19		S	I	III	Yes	II	Yes	
<i>Ardeola ralloides</i>	ab	6	3	(D)	I	III	Yes			
<i>Ardea cinerea</i>	ab,w	s	—	S		III				
<i>Anas platyrhynchos</i>	w	s	—	(S)	II/1; III/1	III		II	Yes	
<i>Pernis apivorus</i>	b	4p	- ^e	(S)	I	III	Yes	II		II
<i>Gyps fulvus</i>	r (ex)	2i	—	S	I	II	Yes	II		II
<i>Circaetus gallicus</i>	b	2p	3	(R)	I	II	Yes	II		II
<i>Accipiter gentilis</i>	b	3p	—	S	I*	II	Yes*	II		II
<i>Accipiter nisus</i>	b	s	—	S	I*	II		II		II
<i>Accipiter brevipes</i>	b	3p	2	(VU)	I	III	Yes	II		II
<i>Buteo buteo</i>	b	n	—	S		II		II		II
<i>Aquila chrysaetos</i>	b	2p	3	R	I	II	Yes	II		II
<i>Falco tinnunculus</i>	b	n	3	D		III		II		II
<i>Falco biarmicus</i>	b	>1p	3	VU	I	II	Yes	II		II
<i>Falco peregrinus</i>	b	n	—	S	I	III	Yes	II		I
<i>Alectoris graeca</i>	b	n	2	(D)	I*; II/1**	III	Yes*			
<i>Phasianus colchicus</i>	?	s		(S)	II/1; III/1	III				
<i>Burchinus oediconemus</i>	b	4p	3	(VU)	I	III	Yes	II		
<i>Charadrius dubius</i>	?	s		(S)		III		II	Yes	
<i>Charadrius alexandrinus</i>		s	3	(D)	I	III		II	Yes	
<i>Scolopax rusticola</i>	?	s	3	(D)	II/1; III/2	III		II		
<i>Actitis hypoleucos</i>	b	s	—	(D)		III		II	Yes	
<i>Larus ridibundus</i>	ab	8i	— ^E	(S)	II/2	III				
<i>Columba livia</i>	b	32p	—	(S)	II/1	III				
<i>Columba palumbus</i>	b	n	— ^E	S	I*II/1**; III/1		Yes*			
<i>Streptopelia decaocto</i>	b	n	—	S	II/2	III				
<i>Streptopelia turtur</i>	b	n	3	D	II/2	III		II*		
<i>Cuculus canorus</i>	b	n	—	S		III				
<i>Otus scops</i>	b	>4p	2	(H)		III				II
<i>Bubo bubo</i>	b	n	3	(H)	I	III	Yes			II
<i>Athene noctua</i>	b	n	3	(D)		III				II
<i>Caprimulgus europaeus</i>	b	>2	2	(H)	I	III	Yes			

<i>Apus apus</i>	b	n	—	(S)		III				
<i>Alcedo atthis</i>	b	>6p	3	H	I	III	Yes			
<i>Merops apiaster</i>	b	18p	3	(H)		III		II		
<i>Coracias garrulus</i>	?	1p?	2	VU	I	III	Yes	II		
<i>Upupa epops</i>	b	n	3	(D)		III				
<i>Picus canus</i>	b	n	3	(H)	I	III	Yes			
<i>Picus viridis</i>	b	n	2	(H)		III				
<i>Dryocopus martius</i>	b	n	—	S	I	III	Yes			
<i>Dendrocopos major</i>	b	n	—	S	I*	III	Yes*			
<i>Dendrocopos syriacus</i>	b	n	— ^E	(S)	I*	III	Yes			
<i>Dendrocopos medius</i>	b	n	— ^E	(S)	I	III	Yes			
<i>Dendrocopos minor</i> <i>Dendrocopos leucotos</i>	b	n	—	(S)		II				
<i>Galerida cristata</i>	b	n	3	(H)		III				
<i>Lullula arborea</i>	b	n	2	H	I	III	Yes			
<i>Alauda arvensis</i>	b	n	3	(H)	II/2	III				
<i>Hirundo rupestris</i>	b	n	—	S		III				
<i>Hirundo rustica</i>	b	n	3	H		III				
<i>Hirundo daurica</i>	b	>7p	—	(S)		III				
<i>Delichon urbica</i>	b	170p	3	(D)		III				
<i>Antus campestris</i>	b	n	3	(D)	I	III	Yes			
<i>Motacilla flava</i>	b	n	—	S		III				
<i>Motacilla alba</i>	b	n	—	S		III				
<i>Cinclus cinclus</i>	b	>12p	—	S		III				
<i>Troglodytes troglodytes</i>	b	n	—	S	I*	III	Yes*			
<i>Prunella modularis</i>	w	n	— ^E	S		III				
<i>Erithacus rubecula</i>	b	n	— ^E	S		III		II		
<i>Luscinia megarhynchos</i>	b	n	— ^E	(S)		III		II		
<i>Phoenicurus ochruros</i>	b	n	—	S		III		II		
<i>Phoenicurus phoenicurus</i>	b	n	2	(H)		III		II		
<i>Saxicola torquata</i>	m	n		(S)		III		II		
<i>Oenanthe oenanthe</i>	b	n	3	(D)		III		II		
<i>Oenanthe hispanica</i>	b	n	2	(H)		III		II		
<i>Monticola saxatilis</i>	b	n	3	(H)		III		II		
<i>Monticola solitarius</i>	b	n	3	(H)		III		II		
<i>Turdus merula</i>	b	n	— ^E	S	II/2	III		II		
<i>Turdus pilaris</i>	w	n	— ^E W	(S)	II/2	III		II		
<i>Turdus philomelos</i>	?	n	— ^E	S	II/2	III		II		
<i>Turdus viscivorus</i>	?	n	— ^E	S	II/2	III		II		
<i>Cettia cetti</i>	b	n	—	S		III		II		
<i>Hippolais pallida</i>	b	n	3	(H)		III		II		
<i>Sylvia cantillans</i>	b	n	— ^E	(S)		III		II		
<i>Sylvia hortensis</i>	b	n	3	H		III		II		
<i>Sylvia curruca</i>	b	n	—	S		III		II		
<i>Sylvia communis</i>	b	n	— ^E	S		III		II		
<i>Sylvia borin</i>	m	n	— ^E	S		III		II		
<i>Sylvia atricapilla</i>	b	n	— ^E	S		III		II		

<i>Phylloscopus collybita</i>	b	n	—	S		III		II		
<i>Muscicapa striata</i>	m	n	3	H		III		II		
<i>Parus palustris</i>	b	n	3	D		III				
<i>Parus lugubris</i>	?	n	— ^E	(S)		II				
<i>Parus ater</i>	w, m?	n	—	(S)	I*	III				
<i>Parus caeruleus</i>	b	n	— ^E	S		III				
<i>Parus major</i>	b	n	—	S		III				
<i>Sitta europaea</i>	b	n	—	S		III				
<i>Sitta neumayer</i>	b	n	— ^E	(S)		III				
<i>Tichodroma muraria</i>	b	n	—	(S)		III				
<i>Oriolus oriolus</i>	b	n	—	S		III				
<i>Lanius collurio</i>	b	9p	3	(H)	I	III	Yes			
<i>Lanius excubitor</i>	w	n	3	(H)		III				
<i>Lanius senator</i>	b	n	2	(D)		III				
<i>Garrulus glandarius</i>	b	n	—	S	II/2					
<i>Pica pica</i>	b	n	—	S	II/2					
<i>Pyrrhocorax graculus</i>	b	n	—	(S)		III				
<i>Corvus corone</i>	b	n	—	S	II/2					
<i>Corvus monedula</i>	b	74p	— ^E	(S)	II/2					
<i>Corvus corax</i>	b	12p	—	S		III				
<i>Sturnus vulgaris</i>	r	n	3	D	II/2					
<i>Passer domesticus</i>	b	n	3	D						
<i>Passer montanus</i>	?	n	3	(D)		III				
<i>Fringilla coelebs</i>	b	n	— ^E	S	I*	III				
<i>Carduelis chloris</i>	b	n	— ^E	S		III				
<i>Carduelis carduelis</i>	b	n	—	S		III				
<i>Carduelis spinus</i>	w	n	— ^E	S		III				
<i>Coccothraustes coccothraustes</i>	b	n	—	S		III				
<i>Emberiza melanocephala</i>	b	n	— ^E	(S)		III				
<i>Emberiza cirius</i>	r	n	— ^E	S		III				
<i>Emberiza cia</i>	r	n	3	(H)		III				
<i>Miliaria calandra</i>	b	n	2	(D)		III				

Značenja skraćena i oznaka:

Gnijezdeći status: R-stanarica, R(ex) – bivša stanarica, B -gnjezdarica, M – tokom migracije, W - zimovalica; AB – posle gniježđenja na Skadarskom jezeru; ? – status nepoznat; s- nekoliko jedinki; n- nije brojano

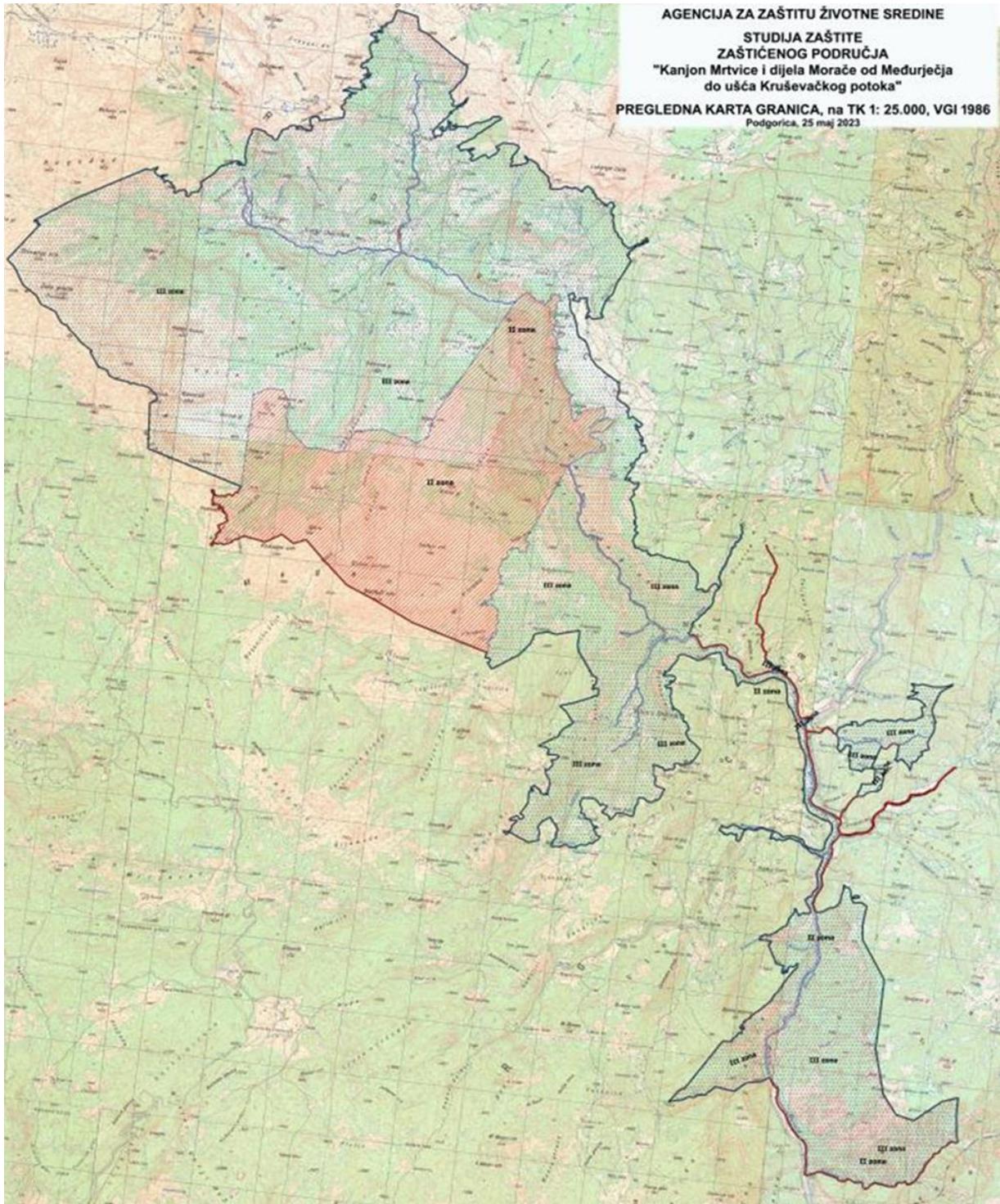
Brojnost populacije: p - parovi; i - jedinke, bez oznake – nema procjene

SPEC kategorije: 1 - SPEC 1; 2 - SPEC 2; 3 - SPEC 3; "—e" - nije-SPEC u Evropi; " —

EW" - nije-SPEC u Evrope za zimujuće populacije; "—" – nije SPEC.

Status u evropi: EN - ugrožena; VU – ranjiva; D – u opadanju; R - retka; H - Depleted; S - sigurna, () – status

Prilog 3 a. . Pregledna karta granica zaštićenog područja “Kanjon Mrtvice i dijela Morače od Međurječja do ušća Kruševačkog potoka” na Topografskoj karti VGI 1:25.000

Prilog 3 b. Pregledna karta granica zaštićenog područja “Kanjon Mrtvice i dijela Morače od Međurječja do ušća Kruševačkog potoka” na Geodetskoj podlozi (UZN)

1661	0	CRNA GORA OPŠTINA KOLAŠIN	državno
1661	0	CRNA GORA OPŠTINA KOLAŠIN	državno
1661	0	CRNA GORA OPŠTINA KOLAŠIN	državno
1661	0	CRNA GORA OPŠTINA KOLAŠIN	državno
1661	0	CRNA GORA OPŠTINA KOLAŠIN	državno
1661	0	CRNA GORA OPŠTINA KOLAŠIN	državno
1661	0	CRNA GORA OPŠTINA KOLAŠIN	državno
1661	0	CRNA GORA OPŠTINA KOLAŠIN	državno
1661	0	CRNA GORA OPŠTINA KOLAŠIN	državno
1661	3	CRNA GORA OPŠTINA KOLAŠIN	državno
1661	4	CRNA GORA OPŠTINA KOLAŠIN	državno
1661	0	CRNA GORA OPŠTINA KOLAŠIN	državno
1661	0	CRNA GORA OPŠTINA KOLAŠIN	državno
1661	1	CRNA GORA OPŠTINA KOLAŠIN	državno
1661	0	CRNA GORA OPŠTINA KOLAŠIN	državno
1661	0	CRNA GORA OPŠTINA KOLAŠIN	državno
1661	0	CRNA GORA OPŠTINA KOLAŠIN	državno
1661	0	CRNA GORA OPŠTINA KOLAŠIN	državno
1661	0	CRNA GORA OPŠTINA KOLAŠIN	državno
1661	0	CRNA GORA OPŠTINA KOLAŠIN	državno
1661	0	CRNA GORA OPŠTINA KOLAŠIN	državno
1661	0	CRNA GORA OPŠTINA KOLAŠIN	državno
1661	0	CRNA GORA OPŠTINA KOLAŠIN	državno
1661	0	CRNA GORA OPŠTINA KOLAŠIN	državno
1661	0	CRNA GORA OPŠTINA KOLAŠIN	državno
1661	0	CRNA GORA OPŠTINA KOLAŠIN	državno
1661	0	CRNA GORA OPŠTINA KOLAŠIN	državno
1661	0	CRNA GORA OPŠTINA KOLAŠIN	državno
1661	0	CRNA GORA OPŠTINA KOLAŠIN	državno
1661	0	CRNA GORA OPŠTINA KOLAŠIN	državno
1661	0	CRNA GORA OPŠTINA KOLAŠIN	državno
1661	0	CRNA GORA OPŠTINA KOLAŠIN	državno
1661	0	CRNA GORA OPŠTINA KOLAŠIN	državno
1661	2	CRNA GORA OPŠTINA KOLAŠIN	državno
1661	1	CRNA GORA OPŠTINA KOLAŠIN	državno
1661	0	CRNA GORA OPŠTINA KOLAŠIN	državno
3163	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja opština Kolašin	Državno, Potok Nalježnica
3168	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja opština Kolašin	Državno, Pernica
3169	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja opština Kolašin	Državno, Zadavski potok
3170	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	Državno, Sjevernica
3626	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja opština Kolašin	Državno, Kruševački potok

(ii) Opština Kolašin, KO Velje Duboko i Liješnje:

Broj k.p.	Podbroj k.p.	Vlasnik / korisnik	Oblik vlasništva
1	0	POPOVIĆ MILINKO DANKA; DRAŠKOVIĆ NEDELJKO NENAD; DRAŠKOVIĆ NENAD; OROVIĆ MILINKO RADMILA; MARINOVIĆ MILINKO RAKA	državno
2	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3	0	DRAŠKOVIĆ /LJUBAN/ BOGDAN; DRAŠKOVIĆ /LJUBAN/ BRANISLAV; DRAŠKOVIĆ /LJUBAN/ BUDISLAV; JOVIČIĆ MILETA NATALIJA	privatno
4	0	POPOVIĆ MILINKO DANKA; DRAŠKOVIĆ NEDELJKO NENAD; DRAŠKOVIĆ NENAD; OROVIĆ MILINKO RADMILA; MARINOVIĆ MILINKO RAKA	privatno
5	0	DRAŠKOVIĆ /LJUBAN/ BOGDAN; DRAŠKOVIĆ /LJUBAN/ BRANISLAV; DRAŠKOVIĆ /LJUBAN/ BUDISLAV; JOVIČIĆ MILETA NATALIJA	privatno
6	0	DRAŠKOVIĆ /LJUBAN/ BOGDAN; DRAŠKOVIĆ /LJUBAN/ BRANISLAV; DRAŠKOVIĆ /LJUBAN/ BUDISLAV; JOVIČIĆ MILETA NATALIJA	privatno
7	0	POPOVIĆ MILINKO DANKA; DRAŠKOVIĆ NEDELJKO NENAD; DRAŠKOVIĆ NENAD; OROVIĆ MILINKO RADMILA; MARINOVIĆ MILINKO RAKA	privatno
8	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
9	1	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
9	2	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
10	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
11	0	DRAŠKOVIĆ MILETA MILUN; JOVIČIĆ MILETA NATALIJA	privatno
12	0	DRAŠKOVIĆ MILETA MILUN; JOVIČIĆ MILETA NATALIJA	privatno
13	0	DRAŠKOVIĆ MILETA MILUN; JOVIČIĆ MILETA NATALIJA	privatno
14	0	DRAŠKOVIĆ /LJUBAN/ BOGDAN; DRAŠKOVIĆ /LJUBAN/ BRANISLAV; DRAŠKOVIĆ /LJUBAN/ BUDISLAV	privatno
15	0	DRAŠKOVIĆ /LJUBAN/ BOGDAN; DRAŠKOVIĆ /LJUBAN/ BRANISLAV; DRAŠKOVIĆ /LJUBAN/ BUDISLAV	privatno
16	0	DRAŠKOVIĆ /LJUBAN/ BOGDAN; DRAŠKOVIĆ /LJUBAN/ BRANISLAV; DRAŠKOVIĆ /LJUBAN/ BUDISLAV	privatno
17	0	DRAŠKOVIĆ /LJUBAN/ BOGDAN; DRAŠKOVIĆ /LJUBAN/ BRANISLAV; DRAŠKOVIĆ /LJUBAN/ BUDISLAV	privatno
18	0	DRAŠKOVIĆ NEDELJKO NENAD	privatno
19	0	OROVIĆ MILINKO RADMILA	privatno
20	0	DRAŠKOVIĆ NENAD; OROVIĆ MILINKO RADMILA	privatno
21	1	DRAŠKOVIĆ NEDELJKO NENAD	privatno
21	2	DRAŠKOVIĆ NEDELJKO NENAD	privatno
22	0	DRAŠKOVIĆ NEDELJKO NENAD	privatno
23	2	OROVIĆ MILINKO RADMILA	privatno
23	1	OROVIĆ MILINKO RADMILA	privatno
24	0	OROVIĆ MILINKO RADMILA	privatno
25	0	OROVIĆ MILINKO RADMILA	privatno
26	0	DRAŠKOVIĆ NEDELJKO NENAD	privatno
27	0	DRAŠKOVIĆ NEDELJKO NENAD	privatno
28	0	OROVIĆ MILINKO RADMILA	privatno
29	0	DRAŠKOVIĆ NEDELJKO NENAD	privatno

30	0	OROVIĆ MILINKO RADMILA	privatno
31	0	OROVIĆ MILINKO RADMILA	privatno
32	0	DRAŠKOVIĆ NEDELJKO NENAD	privatno
33	0	DRAŠKOVIĆ NENAD	privatno
34	0	DRAŠKOVIĆ MILETA MILUN; JOVIČIĆ MILETA NATALIJA	privatno
35	0	DRAŠKOVIĆ /LJUBAN/ BOGDAN; DRAŠKOVIĆ /LJUBAN/ BRANISLAV; DRAŠKOVIĆ /LJUBAN/ BUDISLAV	privatno
36	0	DRAŠKOVIĆ /LJUBAN/ BOGDAN; DRAŠKOVIĆ /LJUBAN/ BRANISLAV; DRAŠKOVIĆ /LJUBAN/ BUDISLAV	privatno
37	0	DRAŠKOVIĆ /LJUBAN/ BOGDAN; DRAŠKOVIĆ /LJUBAN/ BRANISLAV; DRAŠKOVIĆ /LJUBAN/ BUDISLAV	privatno
38	0	DRAŠKOVIĆ SEKULE BLAGOJE	privatno
39	0	DRAŠKOVIĆ SEKULE BLAGOJE	privatno
40	0	DRAŠKOVIĆ SEKULE BLAGOJE	privatno
41	0	DRAŠKOVIĆ SEKULE BLAGOJE	privatno
42	0	DRAŠKOVIĆ SEKULE BLAGOJE; PIŽURICA RADONJA SAVA	privatno
43	0	PIŽURICA RADONJA SAVA	privatno
44	0	PIŽURICA NIKICA	privatno
45	0	DRAŠKOVIĆ MILIKA MITAR; DRAŠKOVIĆ DRAGO RADOMIR; DRAŠKOVIĆ BOGIĆ SOFIJA	privatno
46	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
47	0	DRAŠKOVIĆ SEKULE BLAGOJE	privatno
48	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	privatno
49	0	PIŽURICA RADONJA SAVA	državno
50	0	PIŽURICA DARKO ILIJA; PIŽURICA /RADOMIR/ RANKO; PIŽURICA RADOMIR RAŠKO	privatno
51	0	DRAŠKOVIĆ DRAŽEN; DRAŠKOVIĆ JOKSIM MILJAN; DRAŠKOVIĆ JOKSIM MIOMIR; PELEVIĆ VASILJKA	privatno
52	0	PIŽURICA IVAN BOŽIDAR	privatno
53	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
54	0	PIŽURICA RADONJA SAVA	privatno
55	0	PIŽURICA RADONJA BOŽO	privatno
56	0	PIŽURICA RADONJA SAVA	privatno
57	0	PIŽURICA VIDO MATO	privatno
58	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
59	0	PIŽURICA DARKO ILIJA; PIŽURICA /RADOMIR/ RANKO; PIŽURICA RADOMIR RAŠKO	privatno
60	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
61	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
62	0	PIŽURICA IVAN BOŽIDAR	privatno
63	0	PIŽURICA RADONJA SAVA	privatno
64	0	PIŽURICA RADONJA BOŽO	privatno
65	0	PIŽURICA NIKICA	privatno
66	0	PIŽURICA NIKICA	privatno
67	0	DRAŠKOVIĆ BOGIĆ SOFIJA	privatno
68	0	DRAŠKOVIĆ STANKO KSENIJA	privatno

69	0	DRAŠKOVIĆ STANKO KSENIJA	privatno
70	0	DRAŠKOVIĆ SEKULE BLAGOJE	privatno
71	0	DRAŠKOVIĆ DRAGO RADOMIR	privatno
72	0	DRAŠKOVIĆ DRAGO RADOMIR	privatno
73	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
74	0	GUDOVIĆ IVANA; BULATOVIĆ JELISAVKA	privatno
75	0	PIŽURICA NIKICA	privatno
76	0	PIŽURICA NIKICA	privatno
77	0	PIŽURICA NIKICA	privatno
78	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
79	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
80	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
81	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
82	2	PIŽURICA RADONJA BOŽO	privatno
82	1	PIŽURICA VIDO MATO	privatno
83	0	PIŽURICA DJORDJIJE RADOMAN; PIŽURICA DJORDJIJE RADOVAN	privatno
84	0	PIŽURICA NIKICA	privatno
85	0	PIŽURICA DARKO ILIJA; PIŽURICA /RADOMIR/ RANKO; PIŽURICA RADOMIR RAŠKO	privatno
86	0	PIŽURICA RADONJA SAVA	privatno
87	0	PIŽURICA NIKICA	privatno
88	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
89	0	DRAŠKOVIĆ MILIKA MILIĆ; DRAŠKOVIĆ MILIKA NIKA	privatno
90	0	PIŽURICA NIKICA	privatno
91	0	GARDAŠEVIĆ BATRIĆ DILJKA; DRAŠKOVIĆ DUŠKO	privatno
92	0		nema
93	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	privatno
94	0	STANIŠIĆ /MILUTIN/ MARJANA; POPOVIĆ /BOŠKO/ MILANKA; DREKALOVIĆ /MILUTIN/ NEVEN	privatno
95	0	DRAŠKOVIĆ ANĐELINA; DRAŠKOVIĆ SEKULE BLAGOJE; DRAŠKOVIĆ DRAGICA; DRAŠKOVIĆ NIKOLA; KUJEVIĆ IVO POLKA; PIŽURICA BOŽO VUČIĆ	privatno
96	0	DRAŠKOVIĆ VUKOSAV BORISLAV	privatno
97	0	DRAŠKOVIĆ MIKONJA MIĆUN	privatno
98	0		nema
99	0	PIŽURICA RADONJA SAVA	privatno
100	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
101	0	PIŽURICA RADONJA BOŽO	privatno
102	0	PIŽURICA NIKICA	privatno
103	0	DRAŠKOVIĆ VOJIN MOMČILO; DRAŠKOVIĆ JOLE ALEKSANDAR	privatno
104	0	DRAŠKOVIĆ ALEKSANDAR MIRKO	privatno
105	0	PIŽURICA MARKO MILAN	privatno
106	0	PIŽURICA MARKO MILAN	privatno
107	0	PIŽURICA MARKO MILAN	privatno

108	0	PIŽURICA MARKO MILAN	privatno
109	0	PIŽURICA MARKO MILAN	privatno
110	0	JOVANOVIĆ DRAGICA	privatno
111	0	PIŽURICA NIKICA	privatno
112	0	PIŽURICA NIKICA	privatno
113	0	PIŽURICA NIKICA	privatno
114	0	PIŽURICA RADONJA BOŽO	privatno
115	0	PIŽURICA RADONJA BOŽO	privatno
116	0	PIŽURICA RADONJA BOŽO	privatno
117	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
118	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
119	0	PIŽURICA NIKICA	privatno
120	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
121	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
122	0	DRAŠKOVIĆ BOGIĆ SOFIJA	privatno
123	0	PIŽURICA VIDO MATO	privatno
124	0	PIŽURICA VIDO MATO	privatno
125	0	DRAŠKOVIĆ SEKULE BLAGOJE	privatno
126	0	DRAŠKOVIĆ SEKULE BLAGOJE	privatno
127	0	DRAŠKOVIĆ SEKULE BLAGOJE	privatno
128	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
129	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
130	0	OROVIĆ MILINKO RADMILA	privatno
131	0	DRAŠKOVIĆ NENAD	privatno
132	0	PIŽURICA DARKO ILIJA; PIŽURICA /RADOMIR/ RANKO; PIŽURICA RADOMIR RAŠKO	privatno
133	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
134	0	DRAŠKOVIĆ NEDELJKO NENAD	privatno
135	0	OROVIĆ MILINKO RADMILA	privatno
136	0	DRAŠKOVIĆ NENAD	privatno
137	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
138	0	DRAŠKOVIĆ /LJUBAN/ BOGDAN; DRAŠKOVIĆ /LJUBAN/ BRANISLAV; DRAŠKOVIĆ /LJUBAN/ BUDISLAV	privatno
139	0	DRAŠKOVIĆ /MOMČILO/ DRAGAN; DRAŠKOVIĆ MILIKA MITAR	privatno
140	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
141	0	PIŽURICA DARKO ILIJA; PIŽURICA /RADOMIR/ RANKO; PIŽURICA RADOMIR RAŠKO	privatno
142	0	DRAŠKOVIĆ SEKULE BLAGOJE; PIŽURICA RADONJA BOŽO	privatno
143	0	DRAŠKOVIĆ ANĐELINA; PIŽURICA RADONJA BOŽO; DRAŠKOVIĆ DRAGICA; DRAŠKOVIĆ NIKOLA	privatno
144	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
145	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
146	0	STANIŠIĆ /MILUTIN/ MARJANA; POPOVIĆ /BOŠKO/ MILANKA; DREKALOVIĆ /MILUTIN/ NEVEN	privatno
147	0	RADMANOVIĆ SAVELJA MILADIN	privatno

148	0	RADMANOVIĆ JOVO BEĆIR; RADMANOVIĆ JOVO LJUBETA	privatno
149	0	RADMANOVIĆ JOVO BEĆIR; RADMANOVIĆ JOVO LJUBETA	privatno
150	0	PIŽURICA NIKICA	privatno
151	0	RADMANOVIĆ SAVELJA MILADIN	privatno
152	0	DRAŠKOVIĆ SEKULE BLAGOJE	privatno
153	0	DRAŠKOVIĆ SEKULE BLAGOJE	privatno
154	3	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
154	2	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
154	1	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
155	0	DRAŠKOVIĆ SEKULE BLAGOJE	privatno
156	0	DRAŠKOVIĆ SEKULE BLAGOJE	privatno
157	0	DRAŠKOVIĆ SEKULE BLAGOJE	privatno
158	0	PIŽURICA VIDO MATO	privatno
159	0	PIŽURICA VIDO MATO	privatno
160	0	PIŽURICA VIDO MATO	privatno
161	0	PIŽURICA VIDO MATO	privatno
162	0	PIŽURICA RADONJA SAVA	privatno
163	0	PIŽURICA RADONJA SAVA	privatno
164	0	PIŽURICA RADONJA SAVA	privatno
165	0	PIŽURICA RADONJA SAVA	privatno
166	0	PIŽURICA RADONJA SAVA	privatno
167	0	PIŽURICA RADONJA SAVA	privatno
168	0	PIŽURICA RADONJA SAVA	privatno
169	0	PIŽURICA RADONJA BOŽO	privatno
170	0	PIŽURICA RADONJA BOŽO	privatno
171	0	PIŽURICA RADONJA BOŽO	privatno
172	0	PIŽURICA RADONJA BOŽO	privatno
173	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
174	0	PIŽURICA MARKO MILAN	privatno
175	0	MONTEN.BANKA AD PG.-FIL.ZA M.PR.I POL	privatno
176	0	MONTEN.BANKA AD PG.-FIL.ZA M.PR.I POL	privatno
177	0	MONTEN.BANKA AD PG.-FIL.ZA M.PR.I POL	privatno
178	0	MONTEN.BANKA AD PG.-FIL.ZA M.PR.I POL	privatno
179	0	MONTEN.BANKA AD PG.-FIL.ZA M.PR.I POL	privatno
180	0	DRAŠKOVIĆ ANĐELINA; DRAŠKOVIĆ MILOŠ BAJO; DRAŠKOVIĆ DRAGICA; DRAŠKOVIĆ NIKOLA	privatno
181	0	PIŽURICA RADONJA BOŽO	privatno
182	0	PIŽURICA RADONJA BOŽO	privatno
183	0	PIŽURICA RADONJA BOŽO	privatno
184	0	PIŽURICA VIDO MATO	privatno
185	0	DRAŠKOVIĆ MILIKA MILIĆ; DRAŠKOVIĆ MILIKA NIKA	privatno
186	0	DRAŠKOVIĆ MILIKA MILIĆ; DRAŠKOVIĆ MILIKA NIKA	privatno
187	0	DRAŠKOVIĆ MILIKA MILIĆ; DRAŠKOVIĆ MILIKA NIKA	privatno

188	0	DRAŠKOVIĆ VUKOSAV BORISLAV	privatno
189	0	DRAŠKOVIĆ VUKOSAV BORISLAV	privatno
190	0	DRAŠKOVIĆ VUKOSAV BORISLAV	privatno
191	0	PIŽURICA NIKICA	privatno
192	0	RADMANOVIĆ MILO MILIVOJE	privatno
198	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
199	0	DRAŠKOVIĆ ANĐELINA; DRAŠKOVIĆ MILOŠ BAJO; DRAŠKOVIĆ DRAGICA; DRAŠKOVIĆ NIKOLA	privatno
200	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
201	0	DRAŠKOVIĆ ANĐELINA; DRAŠKOVIĆ MILOŠ BAJO; DRAŠKOVIĆ DRAGICA; DRAŠKOVIĆ NIKOLA	privatno
202	0	RADMANOVIĆ SAVELJA MILADIN	privatno
203	0	RADMANOVIĆ JOVO BEĆIR; RADMANOVIĆ JOVO LJUBETA	privatno
204	0	RADMANOVIĆ MILO MILIVOJE	privatno
205	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
206	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
207	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
209	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
224	0	DRAŠKOVIĆ MILOŠ BAJO; PIŽURICA RADONJA BOŽO	privatno
226	0	GUDOVIĆ IVANA; BULATOVIĆ JELISAVKA	privatno
227	0	GUDOVIĆ IVANA; BULATOVIĆ JELISAVKA	privatno
228	0	GUDOVIĆ IVANA; BULATOVIĆ JELISAVKA	privatno
229	0	GUDOVIĆ IVANA; BULATOVIĆ JELISAVKA	privatno
230	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
231	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
232	0	PIŽURICA DARKO ILIJA; PIŽURICA /RADOMIR/ RANKO; PIŽURICA RADOMIR RAŠKO	privatno
233	0	PIŽURICA DARKO ILIJA; PIŽURICA /RADOMIR/ RANKO; PIŽURICA RADOMIR RAŠKO	privatno
234	0	BOJIĆ VIDOJE DRAGINJA RODJ.DRAŠKOVIĆ	privatno
235	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
236	0	RADMANOVIĆ JOVO BEĆIR; RADMANOVIĆ JOVO LJUBETA	privatno
237	0	DRAŠKOVIĆ MILIKA MITAR	privatno
238	0	DRAŠKOVIĆ MILIKA MITAR	privatno
239	0	DRAŠKOVIĆ ANĐELINA; DRAŠKOVIĆ MILOŠ BAJO; DRAŠKOVIĆ DRAGICA; DRAŠKOVIĆ NIKOLA	privatno
240	0	DRAŠKOVIĆ ANĐELINA; DRAŠKOVIĆ MILOŠ BAJO; DRAŠKOVIĆ DRAGICA; DRAŠKOVIĆ NIKOLA	privatno
241	0	DRAŠKOVIĆ ANĐELINA; DRAŠKOVIĆ MILOŠ BAJO; DRAŠKOVIĆ DRAGICA; DRAŠKOVIĆ NIKOLA	privatno
242	0	DRAŠKOVIĆ ANĐELINA; DRAŠKOVIĆ MILOŠ BAJO; DRAŠKOVIĆ DRAGICA; DRAŠKOVIĆ NIKOLA	privatno
243	0	DRAŠKOVIĆ ANĐELINA; DRAŠKOVIĆ MILOŠ BAJO; DRAŠKOVIĆ DRAGICA; DRAŠKOVIĆ NIKOLA	privatno
244	0	DRAŠKOVIĆ ANĐELINA; DRAŠKOVIĆ MILOŠ BAJO; DRAŠKOVIĆ DRAGICA; DRAŠKOVIĆ NIKOLA	privatno
245	0	PIŽURICA RADONJA BOŽO	privatno

246	0	MONTEN.BANKA AD PG.-FIL.ZA M.PR.I POL	privatno
247	0	DRAŠKOVIĆ MILIKA MITAR	privatno
248	0	PIŽURICA DARKO ILIJA; PIŽURICA /RADOMIR/ RANKO; PIŽURICA RADOMIR RAŠKO	privatno
249	0	DRAŠKOVIĆ ANĐELINA; DRAŠKOVIĆ MILOŠ BAJO; DRAŠKOVIĆ DRAGICA; DRAŠKOVIĆ NIKOLA	privatno
250	0	DRAŠKOVIĆ ANĐELINA; DRAŠKOVIĆ MILOŠ BAJO; DRAŠKOVIĆ DRAGICA; DRAŠKOVIĆ NIKOLA	privatno
251	0	DRAŠKOVIĆ ANĐELINA; DRAŠKOVIĆ MILOŠ BAJO; DRAŠKOVIĆ DRAGICA; PIŽURICA ILIJA; DRAŠKOVIĆ NIKOLA; PIŽURICA /RADOMIR/ RANKO; PIŽURICA RADOMIR RAŠKO	privatno
252	0	PIŽURICA DARKO ILIJA; PIŽURICA /RADOMIR/ RANKO; PIŽURICA RADOMIR RAŠKO	privatno
253	0	PIŽURICA RADONJA BOŽO	privatno
254	0	PIŽURICA DARKO ILIJA; PIŽURICA /RADOMIR/ RANKO; PIŽURICA RADOMIR RAŠKO	privatno
255	0	PIŽURICA DARKO ILIJA; PIŽURICA /RADOMIR/ RANKO; PIŽURICA RADOMIR RAŠKO	privatno
256	0	PIŽURICA MILIVOJE DJORDJIJE; PIŽURICA NIKICA	privatno
257	0	PIŽURICA DJORDJIJE RADOMAN; PIŽURICA DJORDJIJE RADOVAN	privatno
258	0	PIŽURICA DJORDJIJE RADOMAN; PIŽURICA DJORDJIJE RADOVAN	privatno
259	0	PIŽURICA DJORDJIJE RADOMAN; PIŽURICA DJORDJIJE RADOVAN	privatno
260	0	DRAŠKOVIĆ BOGIĆ SOFIJA	privatno
261	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
262	0	DRAŠKOVIĆ BRANKO SPASOJE	privatno
263	0	DRAŠKOVIĆ BRANKO SPASOJE	privatno
264	0	DRAŠKOVIĆ BRANKO SPASOJE	privatno
265	0	DRAŠKOVIĆ BRANKO SPASOJE	privatno
266	0	DRAŠKOVIĆ MIKONJA MIĆUN; BEČKOVIĆ /MIKONJA/ ZARIJA	privatno
267	0	DRAŠKOVIĆ MIKONJA MIĆUN; BEČKOVIĆ /MIKONJA/ ZARIJA	privatno
268	0	DRAŠKOVIĆ MIKONJA MIĆUN; BEČKOVIĆ /MIKONJA/ ZARIJA	privatno
269	0	DRAŠKOVIĆ MIKONJA MIĆUN; BEČKOVIĆ /MIKONJA/ ZARIJA	privatno
270	0	DRAŠKOVIĆ VUKOSAV BORISLAV; DRAŠKOVIĆ BOGIĆ SOFIJA	privatno
271	0	DRAŠKOVIĆ VUKOSAV BORISLAV	privatno
272	0	DRAŠKOVIĆ VUKOSAV BORISLAV	privatno
273	0	DRAŠKOVIĆ VUKOSAV BORISLAV	privatno
274	0	STANIŠIĆ /MILUTIN/ MARJANA; POPOVIĆ /BOŠKO/ MILANKA; DREKALOVIĆ /MILUTIN/ NEVEN	privatno
275	0	STANIŠIĆ /MILUTIN/ MARJANA; POPOVIĆ /BOŠKO/ MILANKA; DREKALOVIĆ /MILUTIN/ NEVEN	privatno
276	0	STANIŠIĆ /MILUTIN/ MARJANA; POPOVIĆ /BOŠKO/ MILANKA; DREKALOVIĆ /MILUTIN/ NEVEN	privatno
277	0	STANIŠIĆ /MILUTIN/ MARJANA; POPOVIĆ /BOŠKO/ MILANKA; DREKALOVIĆ /MILUTIN/ NEVEN	privatno
278	0	STANIŠIĆ /MILUTIN/ MARJANA; POPOVIĆ /BOŠKO/ MILANKA; DREKALOVIĆ /MILUTIN/ NEVEN	privatno
279	0	DRAŠKOVIĆ BRANKO SPASOJE	privatno

280	0	DRAŠKOVIĆ BRANKO SPASOJE	privatno
281	0	DRAŠKOVIĆ MILIKA MILIĆ; DRAŠKOVIĆ MILIKA NIKA	privatno
282	0	DRAŠKOVIĆ BOGIĆ SOFIJA	privatno
283	0	DRAŠKOVIĆ BOGIĆ SOFIJA	privatno
284	0	PIŽURICA DARKO ILIJA; PIŽURICA /RADOMIR/ RANKO; PIŽURICA RADOMIR RAŠKO	privatno
285	0	PIŽURICA RADONJA BOŽO	privatno
286	0	PIŽURICA RADONJA BOŽO	privatno
287	0	PIŽURICA RADONJA BOŽO	privatno
288	0	PIŽURICA RADONJA BOŽO	privatno
289	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
290	0	DRAŠKOVIĆ BOGIĆ SOFIJA	privatno
291	0	BEČKOVIĆ VUK MATIJA	privatno
292	0	DRAŠKOVIĆ BOGIĆ SOFIJA	privatno
293	0	PIŽURICA DARKO ILIJA; PIŽURICA /RADOMIR/ RANKO; PIŽURICA RADOMIR RAŠKO	privatno
294	0	PIŽURICA DARKO ILIJA; PIŽURICA /RADOMIR/ RANKO; PIŽURICA RADOMIR RAŠKO	privatno
295	0	PIŽURICA DARKO ILIJA; PIŽURICA /RADOMIR/ RANKO; PIŽURICA RADOMIR RAŠKO	privatno
296	0	PIŽURICA DARKO ILIJA; PIŽURICA /RADOMIR/ RANKO; PIŽURICA RADOMIR RAŠKO	privatno
297	0	PIŽURICA DARKO ILIJA; PIŽURICA /RADOMIR/ RANKO; PIŽURICA RADOMIR RAŠKO	privatno
298	0	PIŽURICA DARKO ILIJA; PIŽURICA /RADOMIR/ RANKO; PIŽURICA RADOMIR RAŠKO	privatno
299	0	PIŽURICA DARKO ILIJA; PIŽURICA /RADOMIR/ RANKO; PIŽURICA RADOMIR RAŠKO	privatno
300	0	PIŽURICA DARKO ILIJA; PIŽURICA /RADOMIR/ RANKO; PIŽURICA RADOMIR RAŠKO	privatno
301	0	PIŽURICA RADONJA BOŽO	privatno
302	0	PIŽURICA RADONJA BOŽO	privatno
303	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
304	0	PIŽURICA DARKO ILIJA; PIŽURICA /RADOMIR/ RANKO; PIŽURICA RADOMIR RAŠKO	privatno
305	0	PIŽURICA DARKO ILIJA; PIŽURICA /RADOMIR/ RANKO; PIŽURICA RADOMIR RAŠKO	privatno
306	0	PIŽURICA DARKO ILIJA; PIŽURICA /RADOMIR/ RANKO; PIŽURICA RADOMIR RAŠKO	privatno
307	0	PIŽURICA DARKO ILIJA; PIŽURICA /RADOMIR/ RANKO; PIŽURICA RADOMIR RAŠKO	privatno
308	0	DRAŠKOVIĆ BRANKO SPASOJE	privatno
309	0	DRAŠKOVIĆ BOGIĆ SOFIJA	privatno
310	0	PIŽURICA DARKO ILIJA; PIŽURICA /RADOMIR/ RANKO; PIŽURICA RADOMIR RAŠKO	privatno
311	0	BOJIĆ VIDOJE DRAGINJA RODJ.DRAŠKOVIĆ	privatno
312	0	BOJIĆ VIDOJE DRAGINJA RODJ.DRAŠKOVIĆ	privatno
313	0	BOJIĆ VIDOJE DRAGINJA RODJ.DRAŠKOVIĆ	privatno
314	0	BOJIĆ VIDOJE DRAGINJA RODJ.DRAŠKOVIĆ	privatno

315	0	GARDAŠEVIĆ BATRIĆ DILJKA; DRAŠKOVIĆ DUŠKO	privatno
316	0	RADMANOVIĆ MILO MILIVOJE	privatno
317	0	RADMANOVIĆ MILO MILIVOJE	privatno
318	0	RADMANOVIĆ JOVO BEĆIR; RADMANOVIĆ JOVO LJUBETA	privatno
319	0	RADMANOVIĆ JOVO BEĆIR; RADMANOVIĆ JOVO LJUBETA	privatno
320	0	RADMANOVIĆ JOVO BEĆIR; RADMANOVIĆ JOVO LJUBETA	privatno
321	0	RADMANOVIĆ JOVO BEĆIR; RADMANOVIĆ JOVO LJUBETA	privatno
322	0	RADMANOVIĆ JOVO BEĆIR; RADMANOVIĆ JOVO LJUBETA	privatno
323	0	RADMANOVIĆ MILO MILIVOJE	privatno
324	0	RADMANOVIĆ MILO MILIVOJE	privatno
325	0	RADMANOVIĆ MILO MILIVOJE	privatno
326	0	RADMANOVIĆ MILO MILIVOJE	privatno
327	0	RADMANOVIĆ MILO MILIVOJE	privatno
328	0	RADMANOVIĆ MILO MILIVOJE	privatno
329	0	RADMANOVIĆ JOVO BEĆIR; RADMANOVIĆ JOVO LJUBETA	privatno
330	0	RADMANOVIĆ JOVO BEĆIR; RADMANOVIĆ JOVO LJUBETA	privatno
331	0	DRAŠKOVIĆ SEKULE BLAGOJE	privatno
332	0	GUDOVIĆ IVANA; BULATOVIĆ JELISAVKA	privatno
333	0	GUDOVIĆ IVANA; BULATOVIĆ JELISAVKA	privatno
334	0	GUDOVIĆ IVANA; BULATOVIĆ JELISAVKA	privatno
335	0	GUDOVIĆ IVANA; BULATOVIĆ JELISAVKA	privatno
336	0	PIŽURICA RADONJA BOŽO	privatno
337	0	GARDAŠEVIĆ BATRIĆ DILJKA; DRAŠKOVIĆ DUŠKO	privatno
338	0	GARDAŠEVIĆ BATRIĆ DILJKA; DRAŠKOVIĆ DUŠKO	privatno
339	0	GARDAŠEVIĆ BATRIĆ DILJKA; DRAŠKOVIĆ DUŠKO	privatno
340	0	GUDOVIĆ IVANA; BULATOVIĆ JELISAVKA	privatno
341	0	GUDOVIĆ IVANA; BULATOVIĆ JELISAVKA	privatno
342	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
343	0	RADMANOVIĆ MILO MILIVOJE	privatno
344	0	RADMANOVIĆ JOVO BEĆIR; RADMANOVIĆ JOVO LJUBETA	privatno
345	0	KOVIJANIĆ VESELINKA	privatno
346	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
347	0	RADMANOVIĆ MILO MILIVOJE	privatno
348	0	RADMANOVIĆ SAVELJA MILUTIN	privatno
349	0	RADMANOVIĆ SAVELJA MILUTIN	privatno
350	0	RADMANOVIĆ JOVO BEĆIR; RADMANOVIĆ JOVO LJUBETA	privatno
351	0	PIŽURICA DJORDJIJE RADOMAN; PIŽURICA DJORDJIJE RADOVAN	privatno
352	0	PIŽURICA DJORDJIJE RADOMAN; PIŽURICA DJORDJIJE RADOVAN	privatno
353	0	PIŽURICA DJORDJIJE RADOMAN; PIŽURICA DJORDJIJE RADOVAN	privatno
354	0	PIŽURICA DJORDJIJE RADOMAN; PIŽURICA DJORDJIJE RADOVAN	privatno
355	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
356	0	RADMANOVIĆ SAVELJA MILADIN	privatno

357	0	RADMANOVIĆ SAVELJA MILADIN	privatno
358	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
359	0	GARDAŠEVIĆ BATRIĆ DILJKA; DRAŠKOVIĆ DUŠKO	privatno
360	0	RADMANOVIĆ JOVO BEĆIR; RADMANOVIĆ JOVO LJUBETA	privatno
361	0	RADMANOVIĆ JOVO BEĆIR; RADMANOVIĆ JOVO LJUBETA	privatno
362	0	RADMANOVIĆ JOVO BEĆIR; RADMANOVIĆ JOVO LJUBETA	privatno
363	0	RADMANOVIĆ JOVO BEĆIR; RADMANOVIĆ JOVO LJUBETA	privatno
364	0	RADMANOVIĆ JOVO BEĆIR; RADMANOVIĆ JOVO LJUBETA	privatno
365	0	RADMANOVIĆ SAVELJA MILADIN	privatno
366	0	RADMANOVIĆ SAVELJA MILADIN	privatno
367	0	BOJIĆ VIDOJE DRAGINJA RODJ.DRAŠKOVIĆ	privatno
368	0	BOJIĆ VIDOJE DRAGINJA RODJ.DRAŠKOVIĆ	privatno
369	0	BOJIĆ VIDOJE DRAGINJA RODJ.DRAŠKOVIĆ	privatno
370	0	DRAŠKOVIĆ ALEKSANDAR MIRKO	privatno
371	0	PIŽURICA DJORDJIJE RADOMAN; PIŽURICA DJORDJIJE RADOVAN	privatno
372	0	PIŽURICA DJORDJIJE RADOMAN; PIŽURICA DJORDJIJE RADOVAN	privatno
373	0	RADMANOVIĆ SIMEUN VIDO	privatno
374	0	RADMANOVIĆ SIMEUN VIDO	privatno
375	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
376	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
377	0	RADMANOVIĆ SAVELJA MILADIN	privatno
378	0	RADMANOVIĆ SIMEUN VIDO	privatno
379	0	BEĆKOVIĆ VUK LJUBO	privatno
380	0	RADMANOVIĆ SIMEUN VIDO	privatno
381	0	RADMANOVIĆ SIMEUN VIDO	privatno
382	0	RADMANOVIĆ SIMEUN VIDO	privatno
383	0	PIŽURICA DJORDJIJE RADOMAN; PIŽURICA DJORDJIJE RADOVAN	privatno
384	0	PIŽURICA DJORDJIJE RADOMAN; PIŽURICA DJORDJIJE RADOVAN	privatno
385	0	PIŽURICA DJORDJIJE RADOMAN; PIŽURICA DJORDJIJE RADOVAN	privatno
386	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
387	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
388	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
389	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
390	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
391	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
392	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
393	0	VUKOVIĆ ZAVIŠA MILINKO	privatno
394	0	VUKOVIĆ ZAVIŠA MILINKO	privatno
395	0	VUKOVIĆ SLAVKO	privatno
396	0	VUKOVIĆ SLAVKO	privatno
397	0	VUKOVIĆ MILOJICA VELIZAR	privatno
398	0	VUKOVIĆ MILOJICA VELIZAR	privatno

399	0	VUKOVIĆ MILOJICA VELIZAR	privatno
400	0	VUKOVIĆ MILOJICA VELIZAR	privatno
401	0	VUKOVIĆ MILOJICA VELIZAR	privatno
402	0	VU0OVIĆ MANOJLE ŽELJKO	privatno
403	0	VUKOVIĆ ZAVIŠA MILINKO	privatno
404	0	VUKOVIĆ BOGDAN SLOBODAN	privatno
405	0	VUKOVIĆ MILINKO STANKA UD.MIRA	privatno
406	0	VUKOVIĆ MILINKO STANKA UD.MIRA	privatno
407	0	VUKOVIĆ MILINKO STANKA UD.MIRA	privatno
408	0	VUKOVIĆ MILINKO STANKA UD.MIRA	privatno
409	0	VUKOVIĆ MILINKO STANKA UD.MIRA	privatno
410	0	PIŽURICA NIKO VUKO	privatno
411	0	PIŽURICA NIKO VUKALICA	privatno
412	0	PIŽURICA NIKO VUKALICA	privatno
413	0	PIŽURICA MARKO MILOJICA	privatno
414	0	PIŽURICA MARKO MILOJICA	privatno
415	0	PIŽURICA MARKO MILOJICA	privatno
416	0	VUKOVIĆ NOVAK LAKIĆ	privatno
417	0	VUKOVIĆ NOVAK LAKIĆ	privatno
418	0	VUKOVIĆ /VASILJ/ RADIKA; VUKOVIĆ RADOSAVA; VUKOVIĆ /VASILJ/ RATKO	privatno
419	0	VUKOVIĆ /VASILJ/ RADIKA; VUKOVIĆ RADOSAVA; VUKOVIĆ /VASILJ/ RATKO	privatno
420	0	PIŽURICA MARKO MOMIR	privatno
421	0	PIŽURICA MARKO MOMIR	privatno
422	0	VUKOVIĆ /RISTO/ NOVICA	privatno
423	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
424	0	PIŽURICA NIKO VUKALICA	privatno
425	0	PIŽURICA DJURO MARKO; PIŽURICA DJURO NIKO	privatno
426	0	PIŽURICA MARKO MILOJICA	privatno
427	0	PIŽURICA NIKO VUKO	privatno
428	0	VUKOVIĆ /RISTO/ NOVICA	privatno
429	0	PIŽURICA MARKO MOMIR	privatno
430	0	VUKOVIĆ /RISTO/ NOVICA	privatno
431	0	VUKOVIĆ /RISTO/ NOVICA	privatno
432	0	VUKOVIĆ /RISTO/ NOVICA	privatno
433	0	VUKOVIĆ /RISTO/ NOVICA	privatno
434	0	VUKOVIĆ /RISTO/ NOVICA	privatno
435	0	VUKOVIĆ NOVAK LAKIĆ	privatno
436	0	VUKOVIĆ MIJAJLO STANOJE; VUKOVIĆ MIJAJLO VEKO	privatno
437	0	VUKOVIĆ RADULE MATO	privatno
438	0	VUKOVIĆ RADULE MATO	privatno
439	0	VUKOVIĆ RADULE MATO	privatno

440	0	VUKOVIĆ RADULE MATO	privatno
441	0	PIŽURICA IVAN BOŽIDAR	privatno
442	0	PIŽURICA IVAN BOŽIDAR	privatno
443	0	PIŽURICA NIKO VUKO	privatno
444	0	VUKOVIĆ RADULE MATO	privatno
445	0	VUKOVIĆ BOGDAN SLOBODAN	privatno
446	0	VUKOVIĆ MILINKO STANKA UD.MIRA	privatno
447	0	VUKOVIĆ RADULE MATO; VUKOVIĆ BOGDAN SLOBODAN	privatno
448	0	VUKOVIĆ RADULE MATO; VUKOVIĆ BOGDAN SLOBODAN	privatno
449	0	VUKOVIĆ BOGDAN SLOBODAN	privatno
450	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
451	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
452	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
453	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
454	0	JANJUŠEVIĆ DAMJAN VASILIJE	privatno
455	0	JANJUŠEVIĆ DAMJAN VASILIJE	privatno
456	0	JANJUŠEVIĆ DAMJAN VUČETA	privatno
457	0	JANJUŠEVIĆ DAMJAN VASILIJE	privatno
458	0	JANJUŠEVIĆ DAMJAN VASILIJE	privatno
459	0	JANJUŠEVIĆ DAMJAN VUČETA	privatno
460	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
461	0	JANJUŠEVIĆ /Miodrag / ALEKSANDAR; JANJUŠEVIĆ DJOKO BORISLAV; JANJUŠEVIĆ MILUN DJOKO; JANJUŠEVIĆ DJOKO JOVAN; JANJUŠEVIĆ DJOKO MILJKA; JANJUŠEVIĆ /Miodrag / VELIMIR	privatno
462	0	JANJUŠEVIĆ /Miodrag / ALEKSANDAR; JANJUŠEVIĆ DJOKO BORISLAV; JANJUŠEVIĆ MILUN DJOKO; JANJUŠEVIĆ DJOKO JOVAN; JANJUŠEVIĆ DJOKO MILJKA; JANJUŠEVIĆ /Miodrag / VELIMIR	privatno
463	0	JANJUŠEVIĆ /Miodrag / ALEKSANDAR; JANJUŠEVIĆ DJOKO BORISLAV; JANJUŠEVIĆ MILUN DJOKO; JANJUŠEVIĆ DJOKO JOVAN; JANJUŠEVIĆ DJOKO MILJKA; JANJUŠEVIĆ /Miodrag / VELIMIR	privatno
464	0	JANJUŠEVIĆ /BAĆO / STANKA	privatno
465	0	VU0OVIĆ MANOJLE ŽELJKO	privatno
466	0	VU0OVIĆ MANOJLE ŽELJKO	privatno
467	0	VU0OVIĆ MANOJLE ŽELJKO	privatno
468	0	VU0OVIĆ MANOJLE ŽELJKO	privatno
469	0	VU0OVIĆ MANOJLE ŽELJKO	privatno
470	0	VU0OVIĆ MANOJLE ŽELJKO	privatno
471	0	VU0OVIĆ MANOJLE ŽELJKO	privatno
472	0	JANJUŠEVIĆ DAMJAN VUČETA	privatno
473	0	JANJUŠEVIĆ DAMJAN VUČETA	privatno
474	0	JANJUŠEVIĆ DAMJAN VUČETA	privatno
475	0	VUKOVIĆ MILINKO STANKA UD.MIRA	privatno
476	0	VUKOVIĆ MILINKO STANKA UD.MIRA	privatno
477	0	VUKOVIĆ MILINKO STANKA UD.MIRA	privatno

478	0	VUKOVIĆ RADULE MATO	privatno
479	0	VUKOVIĆ BOGDAN SLOBODAN	privatno
480	0	VUKOVIĆ BOGDAN SLOBODAN	privatno
481	0	VUKOVIĆ ZAVIŠA MILIJA	privatno
482	0	VUKOVIĆ BOGDAN SLOBODAN	privatno
483	0	VUKOVIĆ ZAVIŠA MILIJA	privatno
484	0	VUKOVIĆ ZAVIŠA MILIJA	privatno
485	0	VUKOVIĆ ZAVIŠA MILIJA	privatno
486	0	VUKOVIĆ NOVAK LAKIĆ	privatno
487	0	VU0OVIĆ MANOJLE ŽELJKO	privatno
488	0	VUKOVIĆ BOŽIDARKA	privatno
489	0	VUKOVIĆ /VASILJ/ RADIKA; VUKOVIĆ RADOSAVA; VUKOVIĆ /VASILJ/ RATKO	privatno
490	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
491	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
492	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
493	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
494	0	VUKOVIĆ /VASILJ/ RADIKA; VUKOVIĆ RADOSAVA; VUKOVIĆ /VASILJ/ RATKO	privatno
495	0	VUKOVIĆ /VASILJ/ RADIKA; VUKOVIĆ RADOSAVA; VUKOVIĆ /VASILJ/ RATKO	privatno
496	0	BULATOVIĆ DRAGA; VUKOVIĆ MIRKO	privatno
497	0	BULATOVIĆ DRAGA; VUKOVIĆ MIRKO	privatno
498	0	BULATOVIĆ DRAGA; VUKOVIĆ MIRKO	privatno
499	0	BULATOVIĆ DRAGA; VUKOVIĆ MIRKO	privatno
500	0	VU0OVIĆ MANOJLE ŽELJKO	privatno
501	0	VUKOVIĆ BOŽIDARKA	privatno
502	0	VUKOVIĆ BOŽIDARKA	privatno
503	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
504	0	VUKOVIĆ NOVAK LAKIĆ	privatno
505	0	VUKOVIĆ /RISTO/ NOVICA	privatno
506	0	VUKOVIĆ NOVAK LAKIĆ	privatno
507	0	VUKOVIĆ NOVAK LAKIĆ	privatno
508	0	VUKOVIĆ NOVAK BOŠKO	privatno
509	0	VUKOVIĆ NOVAK LAKIĆ	privatno
510	0	VUKOVIĆ NOVAK LAKIĆ	privatno
511	0	VUKOVIĆ ZAVIŠA MILIJA	privatno
512	0	VUKOVIĆ ZAVIŠA MILIJA	privatno
513	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
514	0	DRAŠKOVIĆ ANĐELKA; JANJUŠEVIĆ SVETO DRAGANA; JANJUŠEVIĆ SVETO JOVAN; JANJUŠEVIĆ SVETO MARKO; JANJUŠEVIĆ SVETO NIKOLA	privatno
515	0	DRAŠKOVIĆ ANĐELKA; JANJUŠEVIĆ SVETO DRAGANA; JANJUŠEVIĆ SVETO JOVAN; JANJUŠEVIĆ SVETO MARKO; JANJUŠEVIĆ SVETO NIKOLA	privatno

516	0	DRAŠKOVIĆ ANĐELKA; JANJUŠEVIĆ SVETO DRAGANA; JANJUŠEVIĆ SVETO JOVAN; JANJUŠEVIĆ SVETO MARKO; JANJUŠEVIĆ SVETO NIKOLA	privatno
517	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
518	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
519	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
520	0	VUKOVIĆ MILOJICA VELIZAR	privatno
521	0	VUKOVIĆ MILOJICA VELIZAR	privatno
522	0	DRAŠKOVIĆ BRANKO SPASOJE	privatno
523	0	DRAŠKOVIĆ BRANKO SPASOJE	privatno
524	0	DRAŠKOVIĆ MIKONJA MIĆUN; BEČKOVIĆ /MIKONJA/ ZARIJA	privatno
525	0	DRAŠKOVIĆ MIKONJA MIĆUN; BEČKOVIĆ /MIKONJA/ ZARIJA	privatno
526	0	DRAŠKOVIĆ MIKONJA MIĆUN; BEČKOVIĆ /MIKONJA/ ZARIJA	privatno
527	0	DRAŠKOVIĆ MIKONJA MIĆUN; BEČKOVIĆ /MIKONJA/ ZARIJA	privatno
528	0	DRAŠKOVIĆ MIKONJA MIĆUN; BEČKOVIĆ /MIKONJA/ ZARIJA	privatno
529	0	GARDAŠEVIĆ BATRIĆ DILJKA; DRAŠKOVIĆ DUŠKO	privatno
530	0	BOJIĆ VIDOJE DRAGINJA RODJ.DRAŠKOVIĆ	privatno
531	0	GARDAŠEVIĆ BATRIĆ DILJKA; DRAŠKOVIĆ DUŠKO	privatno
532	0	BOJIĆ VIDOJE DRAGINJA RODJ.DRAŠKOVIĆ	privatno
533	0	DRAŠKOVIĆ ALEKSANDAR MIRKO	privatno
534	0	DRAŠKOVIĆ ALEKSANDAR MIRKO	privatno
535	0	DRAŠKOVIĆ ALEKSANDAR MIRKO	privatno
536	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
537	0	DRAŠKOVIĆ MIKONJA MIĆUN; BEČKOVIĆ /MIKONJA/ ZARIJA	privatno
538	0	KOVIJANIĆ VESELINKA	privatno
539	0	DRAŠKOVIĆ ALEKSANDAR MIRKO	privatno
540	0	GARDAŠEVIĆ BATRIĆ DILJKA; DRAŠKOVIĆ DUŠKO	privatno
541	0	DRAŠKOVIĆ VUKOSAV BORISLAV	privatno
542	0	GARDAŠEVIĆ BATRIĆ DILJKA; DRAŠKOVIĆ DUŠKO	privatno
543	0	GUDOVIĆ IVANA; BULATOVIĆ JELISAVKA	privatno
544	0	PIŽURICA DJORDJIJE RADOMAN; PIŽURICA DJORDJIJE RADOVAN	privatno
545	0	KOVIJANIĆ VESELINKA	privatno
546	0	KOVIJANIĆ VESELINKA	privatno
547	0	KOVIJANIĆ VESELINKA	privatno
548	0	KOVIJANIĆ VESELINKA	privatno
549	0	KOVIJANIĆ VESELINKA	privatno
550	0	KOVIJANIĆ VESELINKA	privatno
551	0	PIŽURICA DJORDJIJE RADOMAN; PIŽURICA DJORDJIJE RADOVAN	privatno
552	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
553	0	DRAŠKOVIĆ ALEKSANDAR MIRKO	privatno
554	0	DRAŠKOVIĆ BRANKO SPASOJE	privatno
555	0	DRAŠKOVIĆ VUKOSAV BORISLAV	privatno
556	0	DRAŠKOVIĆ VUKOSAV BORISLAV	privatno

557	0	DRAŠKOVIĆ VUKOSAV BORISLAV	privatno
558	0	DRAŠKOVIĆ BRANKO SPASOJE	privatno
559	0	PIŽURICA DJORDJIJE RADOMAN; PIŽURICA DJORDJIJE RADOVAN	privatno
560	0	DRAŠKOVIĆ BRANKO SPASOJE	privatno
561	0	PIŽURICA DJORDJIJE RADOMAN; PIŽURICA DJORDJIJE RADOVAN	privatno
562	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
563	0	KOVIJANIĆ VESELINKA	privatno
564	0	KOVIJANIĆ VESELINKA	privatno
565	0	DRAŠKOVIĆ DRAŽEN; DRAŠKOVIĆ JOKSIM MILJAN; DRAŠKOVIĆ JOKSIM MIOMIR; PELEVIĆ VASILJKA	privatno
566	0	PIŽURICA DJORDJIJE RADOMAN; PIŽURICA DJORDJIJE RADOVAN	privatno
567	0	JOVANOVIĆ DRAGICA	privatno
568	0	JOVANOVIĆ DRAGICA	privatno
569	0	DRAŠKOVIĆ MIKONJA MIĆUN; BEČKOVIĆ /MIKONJA/ ZARIJA	privatno
570	0	DRAŠKOVIĆ MIKONJA MIĆUN; BEČKOVIĆ /MIKONJA/ ZARIJA	privatno
571	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
572	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
573	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
574	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
575	0	PIŽURICA DJORDJIJE RADOMAN; PIŽURICA DJORDJIJE RADOVAN	privatno
576	0	VUKOVIĆ MARKO BLAŽO	privatno
577	0	VUKOVIĆ MIJAJLO STANOJE	privatno
578	0	JANJUŠEVIĆ DAMJAN VUČETA	privatno
579	0	JANJUŠEVIĆ DAMJAN VUČETA	privatno
580	0	VUKOVIĆ MIJAJLO STANOJE	privatno
581	0	VUKOVIĆ MARKO BLAŽO	privatno
582	0	JOVANOVIĆ DRAGICA	privatno
583	0	VUKOVIĆ /RADIVOJE/ GORAN; VUKOVIĆ /RADIVOJE/ IVAN; VUKOVIĆ /DUŠAN/ NATALIJA; VUKOVIĆ ĐORĐIJE RADOJE	privatno
584	0	VUKOVIĆ MARKO BLAŽO	privatno
585	0	VUKOVIĆ MARKO BLAŽO	privatno
586	0	VUKOVIĆ /RADIVOJE/ GORAN; VUKOVIĆ /RADIVOJE/ IVAN; VUKOVIĆ /DUŠAN/ NATALIJA; VUKOVIĆ ĐORĐIJE RADOJE	privatno
587	0	VUKOVIĆ /VASILJ/ RADIKA; VUKOVIĆ RADOSAVA; VUKOVIĆ /VASILJ/ RATKO	privatno
588	0	VUKOVIĆ /VASILJ/ RADIKA; VUKOVIĆ RADOSAVA; VUKOVIĆ /VASILJ/ RATKO	privatno
589	0	VUKOVIĆ /RADIVOJE/ GORAN; VUKOVIĆ /RADIVOJE/ IVAN; VUKOVIĆ /DUŠAN/ NATALIJA; VUKOVIĆ ĐORĐIJE RADOJE	privatno
590	0	VUKOVIĆ /RADIVOJE/ GORAN; VUKOVIĆ /RADIVOJE/ IVAN; VUKOVIĆ /DUŠAN/ NATALIJA; VUKOVIĆ ĐORĐIJE RADOJE	privatno
591	0	VUKOVIĆ /RADIVOJE/ GORAN; VUKOVIĆ /RADIVOJE/ IVAN; VUKOVIĆ /DUŠAN/ NATALIJA; VUKOVIĆ ĐORĐIJE RADOJE	privatno
592	0	BULATOVIĆ DRAGA; VUKOVIĆ MIRKO	privatno
593	0	VUKOVIĆ /VASILJ/ RADIKA; VUKOVIĆ RADOSAVA; VUKOVIĆ /VASILJ/ RATKO	privatno
594	0	VUKOVIĆ MILINKO STANKA UD.MIRA	privatno

595	0	JANJUŠEVIĆ /BAĆO / STANKA	privatno
596	0	DRAŠKOVIĆ JOKSIM MILJAN	privatno
597	0	JOVANOVIĆ DRAGICA	privatno
598	0	JOVANOVIĆ DRAGICA	privatno
599	0	JOVANOVIĆ DRAGICA	privatno
600	0	VUKOVIĆ /RADIVOJE/ GORAN; VUKOVIĆ /RADIVOJE/ IVAN; VUKOVIĆ /DUŠAN/ NATALIJA; VUKOVIĆ ĐORĐIJE RADOJE	privatno
601	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
602	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
603	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
604	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
605	0	MINIĆ RADUN DRAGOJE; MINIĆ RADUN DRAGOMIR; MINIĆ ĆIRO JELENA; MINIĆ LJILJANA; MINIĆ ĆIRO MARJANA; MINIĆ ĆIRO MILENA; MINIĆ ĆIRO NATAŠA; MINIĆ RADUN VUKOTA	privatno
606	0	VUKOVIĆ /RADIVOJE/ GORAN; VUKOVIĆ /RADIVOJE/ IVAN; VUKOVIĆ /DUŠAN/ NATALIJA; VUKOVIĆ ĐORĐIJE RADOJE	privatno
607	0	JANJUŠEVIĆ /BAĆO / STANKA	privatno
608	0	MINIĆ SAVIĆ; MINIĆ TOŠKO	privatno
609	0	MINIĆ SAVIĆ; MINIĆ TOŠKO	privatno
610	0	VUOVIĆ MANOJLE ŽELJKO; VUKOVIĆ BOŽIDARKA; VUKOVIĆ ZAVIŠA MILIJA	privatno
611	0	JANJUŠEVIĆ /BAĆO / STANKA	privatno
612	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
613	0	JANJUŠEVIĆ /BAĆO / STANKA	privatno
614	0	VUKOVIĆ ZAVIŠA MILIJA	privatno
615	0	VUKOVIĆ BOŽIDARKA	privatno
616	0	VUOVIĆ MANOJLE ŽELJKO; VUKOVIĆ BOŽIDARKA; VUKOVIĆ ZAVIŠA MILIJA	privatno
617	0	VUKOVIĆ /VASILJ/ RADIKA; VUKOVIĆ RADOSAVA; VUKOVIĆ /VASILJ/ RATKO	privatno
618	0	JANJUŠEVIĆ /BAĆO / STANKA	privatno
619	0	JANJUŠEVIĆ /BAĆO / STANKA	privatno
620	0	JANJUŠEVIĆ /Miodrag / ALEKSANDAR; JANJUŠEVIĆ DJOKO BORISLAV; JANJUŠEVIĆ MILUN DJOKO; JANJUŠEVIĆ DJOKO JOVAN; JANJUŠEVIĆ DJOKO MILJKA; JANJUŠEVIĆ /Miodrag / VELIMIR	privatno
621	0	JANJUŠEVIĆ /Miodrag / ALEKSANDAR; JANJUŠEVIĆ DJOKO BORISLAV; JANJUŠEVIĆ MILUN DJOKO; JANJUŠEVIĆ DJOKO JOVAN; JANJUŠEVIĆ DJOKO MILJKA; JANJUŠEVIĆ /Miodrag / VELIMIR	privatno
622	0	JANJUŠEVIĆ /Miodrag / ALEKSANDAR; JANJUŠEVIĆ DJOKO BORISLAV; JANJUŠEVIĆ MILUN DJOKO; JANJUŠEVIĆ DJOKO JOVAN; JANJUŠEVIĆ DJOKO MILJKA; JANJUŠEVIĆ /Miodrag / VELIMIR	privatno
623	0	JANJUŠEVIĆ /Miodrag / ALEKSANDAR; JANJUŠEVIĆ DJOKO BORISLAV; JANJUŠEVIĆ MILUN DJOKO; JANJUŠEVIĆ DJOKO JOVAN; JANJUŠEVIĆ DJOKO MILJKA; JANJUŠEVIĆ /Miodrag / VELIMIR	privatno
624	0	JANJUŠEVIĆ /Miodrag / ALEKSANDAR; JANJUŠEVIĆ DJOKO BORISLAV; JANJUŠEVIĆ MILUN DJOKO; JANJUŠEVIĆ DJOKO JOVAN; JANJUŠEVIĆ DJOKO MILJKA; JANJUŠEVIĆ /Miodrag / VELIMIR	privatno
625	0	JANJUŠEVIĆ /BAĆO / STANKA	privatno
626	0	JANJUŠEVIĆ /BAĆO / STANKA	privatno

627	0	JANJUŠEVIĆ /BAĆO / STANKA	privatno
628	0	VUKOVIĆ MILOJICA VELIZAR	privatno
629	0	VUKOVIĆ BOŽIDARKA	privatno
630	0	JANJUŠEVIĆ /BAĆO / STANKA	privatno
631	0	JANJUŠEVIĆ /BAĆO / STANKA	privatno
632	0	VUKOVIĆ /VASILJ/ RADIKA; VUKOVIĆ RADOSAVA; VUKOVIĆ /VASILJ/ RATKO	privatno
633	0	VUŠOVIĆ MANOJLE ŽELJKO; VUKOVIĆ BOŽIDARKA; VUKOVIĆ ZAVIŠA MILIJA	privatno
634	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
635	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
636	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
637	0	VUKOVIĆ /RADIVOJE/ GORAN; VUKOVIĆ /RADIVOJE/ IVAN; VUKOVIĆ /DUŠAN/ NATALIJA; VUKOVIĆ ĐORĐIJE RADOJE	privatno
638	0	VUKOVIĆ /RADIVOJE/ GORAN; VUKOVIĆ /RADIVOJE/ IVAN; VUKOVIĆ /DUŠAN/ NATALIJA; VUKOVIĆ ĐORĐIJE RADOJE	privatno
639	0	VUKOVIĆ /RADIVOJE/ GORAN; VUKOVIĆ /RADIVOJE/ IVAN; VUKOVIĆ /DUŠAN/ NATALIJA; VUKOVIĆ ĐORĐIJE RADOJE	privatno
640	0	VUKOVIĆ /RADIVOJE/ GORAN; VUKOVIĆ /RADIVOJE/ IVAN; VUKOVIĆ /DUŠAN/ NATALIJA; VUKOVIĆ ĐORĐIJE RADOJE	privatno
641	0	VUKOVIĆ /RADIVOJE/ GORAN; VUKOVIĆ /RADIVOJE/ IVAN; VUKOVIĆ /DUŠAN/ NATALIJA; VUKOVIĆ ĐORĐIJE RADOJE	privatno
642	0	MINIĆ SAVIĆ; MINIĆ TOŠKO	privatno
643	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
644	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
645	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
646	0	VUKOVIĆ /VASILJ/ RADIKA; VUKOVIĆ RADOSAVA; VUKOVIĆ /VASILJ/ RATKO	privatno
647	0	VUKOVIĆ /VASILJ/ RADIKA; VUKOVIĆ RADOSAVA; VUKOVIĆ /VASILJ/ RATKO	privatno
648	0	VUKOVIĆ NOVAK LAKIĆ	privatno
649	0	VUKOVIĆ /RISTO/ NOVICA	privatno
650	0	JANJUŠEVIĆ DAMJAN VASILJE	privatno
651	0	JANJUŠEVIĆ DAMJAN VUČETA	privatno
652	0	VUKOVIĆ MIJAJLO STANOJE	privatno
653	0	VUKOVIĆ NOVAK LAKIĆ	privatno
654	0	VUKOVIĆ NOVAK LAKIĆ	privatno
655	0	JANJUŠEVIĆ DAMJAN VUČETA	privatno
656	0	JANJUŠEVIĆ DAMJAN VUČETA	privatno
657	0	JANJUŠEVIĆ /Miodrag / ALEKSANDAR; JANJUŠEVIĆ DJOKO BORISLAV; JANJUŠEVIĆ MILUN DJOKO; JANJUŠEVIĆ DJOKO JOVAN; JANJUŠEVIĆ DJOKO MILJKA; JANJUŠEVIĆ /Miodrag / VELIMIR	privatno
658	0	JANJUŠEVIĆ /Miodrag / ALEKSANDAR; JANJUŠEVIĆ DJOKO BORISLAV; JANJUŠEVIĆ MILUN DJOKO; JANJUŠEVIĆ DJOKO JOVAN; JANJUŠEVIĆ DJOKO MILJKA; JANJUŠEVIĆ /Miodrag / VELIMIR	privatno
659	0	JANJUŠEVIĆ /Miodrag / ALEKSANDAR; JANJUŠEVIĆ DJOKO BORISLAV; JANJUŠEVIĆ MILUN DJOKO; JANJUŠEVIĆ DJOKO JOVAN; JANJUŠEVIĆ DJOKO MILJKA; JANJUŠEVIĆ /Miodrag / VELIMIR	privatno
660	0	JANJUŠEVIĆ /BAĆO / STANKA	privatno

661	0	JANJUŠEVIĆ /BAĆO / STANKA	privatno
662	0	JANJUŠEVIĆ /BAĆO / STANKA	privatno
663	0	JANJUŠEVIĆ /BAĆO / STANKA	privatno
664	0	JANJUŠEVIĆ /BAĆO / STANKA	privatno
665	0	JANJUŠEVIĆ /BAĆO / STANKA	privatno
666	0	JANJUŠEVIĆ /BAĆO / STANKA	privatno
667	0	DRAŠKOVIĆ ANĐELKA; JANJUŠEVIĆ SVETO DRAGANA; JANJUŠEVIĆ SVETO JOVAN; JANJUŠEVIĆ SVETO MARKO; JANJUŠEVIĆ SVETO NIKOLA	privatno
668	0	DRAŠKOVIĆ ANĐELKA; JANJUŠEVIĆ SVETO DRAGANA; JANJUŠEVIĆ SVETO JOVAN; JANJUŠEVIĆ SVETO MARKO; JANJUŠEVIĆ SVETO NIKOLA	privatno
669	0	VUKOVIĆ MILOJICA VELIZAR	privatno
670	0	DRAŠKOVIĆ ANĐELKA; JANJUŠEVIĆ SVETO DRAGANA; JANJUŠEVIĆ SVETO JOVAN; JANJUŠEVIĆ SVETO MARKO; JANJUŠEVIĆ SVETO NIKOLA	privatno
671	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
672	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
673	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
674	0	VUKOVIĆ NOVAK LAKIĆ	privatno
675	0	MINIĆ RADUN DRAGOJE; MINIĆ RADUN DRAGOMIR; MINIĆ ĆIRO JELENA; MINIĆ LJILJANA; MINIĆ ĆIRO MARJANA; MINIĆ ĆIRO MILENA; MINIĆ ĆIRO NATAŠA; MINIĆ RADUN VUKOTA	privatno
676	0	VUKOVIĆ MIJAJLO STANOJE	privatno
677	0	VUKOVIĆ MARINA; PAJIĆ MILODARKA	privatno
678	0	JOVANOVIĆ /SAVA/ SLAVKO	privatno
679	0	JOVANOVIĆ /SAVA/ SLAVKO	privatno
680	0	JOVANOVIĆ /SAVA/ SLAVKO	privatno
681	0	JOVANOVIĆ DRAGICA	privatno
682	0	JOVANOVIĆ STANIŠA MILOVAN	privatno
683	0	JOVANOVIĆ DRAGICA	privatno
684	0	JOVANOVIĆ DRAGICA	privatno
685	0	JOVANOVIĆ DRAGICA	privatno
686	0	JOVANOVIĆ DRAGICA	privatno
687	0	JOVANOVIĆ DRAGICA	privatno
688	0	ILINČIĆ MILEVA	privatno
689	0	ILINČIĆ /DRAGOMIR/ SLAVKO	privatno
690	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
691	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
692	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
693	2	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
693	1	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
694	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
696	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
697	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno

698	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
699	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
700	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
701	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
702	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
703	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
704	0	ILINČIĆ BOŽO MILIKA	privatno
705	0	ILINČIĆ BOŽO MILIKA	privatno
706	0	ILINČIĆ BOŽO MILIKA	privatno
707	0	ILINČIĆ BOŽO MILIKA	privatno
708	0	ILINČIĆ MILEVA	privatno
709	0	ILINČIĆ MILEVA	privatno
710	0	ILINČIĆ MILEVA	privatno
711	0	ILINČIĆ BOŽO MILIKA; ILINČIĆ PETAR VESELIN	privatno
712	0	ILINČIĆ MILEVA	privatno
713	0	ILINČIĆ MILEVA	privatno
714	0	ILINČIĆ MILEVA	privatno
715	0	ILINČIĆ BOŽO MILIKA	privatno
716	0	ILINČIĆ BOŽO MILIKA	privatno
717	0	ILINČIĆ BOŽO MILIKA	privatno
718	0	ILINČIĆ MILEVA	privatno
719	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
720	0	ILINČIĆ MILEVA	privatno
721	0	ILINČIĆ NOVAK DEJAN	privatno
722	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
723	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
724	0	ILINČIĆ MILEVA	privatno
725	0	ILINČIĆ MILEVA	privatno
726	0	ILINČIĆ MILEVA	privatno
727	0	ILINČIĆ BOŽO MILIKA	privatno
728	0	ILINČIĆ BOŽO MILIKA	privatno
729	0	ILINČIĆ BOŽO MILIKA	privatno
730	0	ILINČIĆ BOŽO MILIKA	privatno
731	0	ILINČIĆ BOŽO MILIKA	privatno
732	0	ILINČIĆ /DRAGOMIR/ SLAVKO	privatno
733	0	POPIVODA MILENA; JUKIĆ MIROSAVA	privatno
734	0	POPIVODA MILENA; JUKIĆ MIROSAVA	privatno
735	0	ILINČIĆ MILEVA	privatno
736	0	ILINČIĆ MILEVA	privatno
737	0	ILINČIĆ NOVAK DEJAN	privatno
738	0	ILINČIĆ /DRAGOMIR/ SLAVKO	privatno

739	0	ILINČIĆ /DRAGOMIR/ SLAVKO	privatno
740	0	JOVANOVIĆ TODOR BOGOLJUB; JOVANOVIĆ BORIŠA SVETOMIR	privatno
741	0	RADOVIĆ MILOJICA MATIJA; RADOVIĆ MILOJICA RADE	privatno
742	0	RADOVIĆ MILOJICA MATIJA; RADOVIĆ MILOJICA RADE	privatno
743	0	RADOVIĆ MILOJICA MATIJA; RADOVIĆ MILOJICA RADE	privatno
744	0	RADOVIĆ MILOJICA MATIJA; RADOVIĆ MILOJICA RADE	privatno
745	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
746	0	SAVIĆ MILO DUŠAN; MARKOVIĆ MILOJKA; MARKOVIĆ /VELJKO/ MLADEN; MARKOVIĆ /VELJKO/ MLADENKO	privatno
747	0	POPIVODA MILENA; JUKIĆ MIROSAVA	privatno
748	0	ILINČIĆ NOVAK DEJAN	privatno
749	0	ILINČIĆ NOVAK DEJAN	privatno
750	0	ILINČIĆ MILUTIN MILORAD	privatno
751	0	ILINČIĆ MILUTIN MILORAD	privatno
752	0	ILINČIĆ MILEVA	privatno
753	0	ILINČIĆ MILEVA	privatno
754	0	ILINČIĆ MILEVA	privatno
755	0	ILINČIĆ /DRAGOMIR/ SLAVKO	privatno
756	0	ILINČIĆ BOŽO MILIKA	privatno
757	0	ILINČIĆ BOŽO MILIKA	privatno
758	0	ILINČIĆ /DRAGOMIR/ SLAVKO	privatno
759	0	ILINČIĆ MIHAILO GOJKO; ILINČIĆ MIJAILO MIJAJLO; KRSTIĆ BRANKO MILA; ILINČIĆ MIHAILO NIKOLA; ILINČIĆ MIHAILO RAJKO; ILINČIĆ MIHAILO UROŠ	privatno
760	0	ILINČIĆ MIHAILO GOJKO; ILINČIĆ MIJAILO MIJAJLO; KRSTIĆ BRANKO MILA; ILINČIĆ MIHAILO NIKOLA; ILINČIĆ MIHAILO RAJKO; ILINČIĆ MIHAILO UROŠ	privatno
761	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
762	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
763	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
764	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
765	0	JOVANOVIĆ PETAR MILOSAV	privatno
766	0	JOVANOVIĆ PETAR MILOSAV	privatno
767	0	JOVANOVIĆ PETAR MILOSAV	privatno
768	0	VIDOVIĆ- JOVANOVIĆ JANKO ŽIVANA; JOVANOVIĆ JANKO RADOJICA; JOVANOVIĆ JANKO RANKO; JOVANOVIĆ JANKO SLOBODAN; JOVANOVIĆ / DRAGOMIR / VESNA	privatno
769	0	VIDOVIĆ- JOVANOVIĆ JANKO ŽIVANA; JOVANOVIĆ JANKO RADOJICA; JOVANOVIĆ JANKO RANKO; JOVANOVIĆ JANKO SLOBODAN; JOVANOVIĆ / DRAGOMIR / VESNA	privatno
770	0	JOVANOVIĆ DRAGICA	privatno
771	0	JOVANOVIĆ DRAGICA	privatno
772	0	JOVANOVIĆ MILINKO ALEKSANDAR; JOVANOVIĆ MILINKO MILISAV; JOVANOVIĆ MILINKO MILISAV; JOVANOVIĆ MILINKO RADOSAV	privatno

773	0	JOVANOVIĆ MILINKO ALEKSANDAR; JOVANOVIĆ MILINKO MILISAV; JOVANOVIĆ MILINKO MILISAV; JOVANOVIĆ MILINKO RADOSAV	privatno
774	0	JOVANOVIĆ TODOR BOGOLJUB; JOVANOVIĆ BORIŠA SVETOMIR	privatno
775	0	MINIĆ LAZAR; MINIĆ MATO; MINIĆ MILO; MINIĆ NIKOLA; MINIĆ PERUTA; MINIĆ /MILO/ SVETLANA	privatno
776	0	JOVANOVIĆ MILINKO ALEKSANDAR; JOVANOVIĆ MILINKO MILISAV; JOVANOVIĆ MILINKO MILISAV; JOVANOVIĆ MILINKO RADOSAV	privatno
777	0	JOVANOVIĆ MILINKO ALEKSANDAR; JOVANOVIĆ MILINKO MILISAV; JOVANOVIĆ MILINKO MILISAV; JOVANOVIĆ MILINKO RADOSAV	privatno
778	0	DRAŠKOVIĆ ANĐELKA; JANJUŠEVIĆ SVETO DRAGANA; JANJUŠEVIĆ SVETO JOVAN; JANJUŠEVIĆ SVETO MARKO; JANJUŠEVIĆ SVETO NIKOLA	privatno
779	0	DRAŠKOVIĆ ANĐELKA; JANJUŠEVIĆ SVETO DRAGANA; JANJUŠEVIĆ SVETO JOVAN; JANJUŠEVIĆ SVETO MARKO; JANJUŠEVIĆ SVETO NIKOLA	privatno
780	0	ILINČIĆ /DRAGOMIR/ SLAVKO	privatno
781	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
782	0	RADOVIĆ MILOJICA MATIJA; POPIVODA MILENA; JUKIĆ MIROSAVA; RADOVIĆ MILOJICA RADE; MIJATOVIĆ /MIJAT/ RATKO	privatno
783	0	DRAŠKOVIĆ JOKSIM MILJAN	privatno
784	0	MINIĆ SAVIĆ; MINIĆ TOŠKO	privatno
785	0	ILINČIĆ /DRAGOMIR/ SLAVKO	privatno
786	0	ILINČIĆ /DRAGOMIR/ SLAVKO	privatno
787	0	POPIVODA MILENA; JUKIĆ MIROSAVA	privatno
788	1	POPIVODA MILENA; JUKIĆ MIROSAVA	privatno
788	2	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
789	1	RADOVIĆ MILOJICA MATIJA; RADOVIĆ MILOJICA RADE	privatno
789	2	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
790	0	RADOVIĆ MILOJICA MATIJA; RADOVIĆ MILOJICA RADE	privatno
791	0	ILINČIĆ MIHAILO GOJKO; ILINČIĆ MIJAILO MIJAJLO; KRSTIĆ BRANKO MILA; ILINČIĆ MIHAILO NIKOLA; ILINČIĆ MIHAILO RAJKO; ILINČIĆ MIHAILO UROŠ	privatno
792	2	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
792	1	ILINČIĆ MIHAILO GOJKO; ILINČIĆ MIJAILO MIJAJLO; KRSTIĆ BRANKO MILA; ILINČIĆ MIHAILO NIKOLA; ILINČIĆ MIHAILO RAJKO; ILINČIĆ MIHAILO UROŠ	privatno
793	1	JANKOVIĆ PETKO DJURDJA	privatno
793	2	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
794	0	POPIVODA MILENA; JUKIĆ MIROSAVA	privatno
795	0	ILINČIĆ BOŽO MILIKA; ILINČIĆ PETAR VESELIN	privatno
796	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
797	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
798	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
799	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
800	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno

801	0	MINIĆ RADUN DRAGOJE; MINIĆ RADUN DRAGOMIR; MINIĆ ĆIRO JELENA; MINIĆ LJILJANA; MINIĆ ĆIRO MARJANA; MINIĆ ĆIRO MILENA; MINIĆ ĆIRO NATAŠA; MINIĆ RADUN VUKOTA	privatno
802	0	MINIĆ RADUN DRAGOJE; MINIĆ RADUN DRAGOMIR; MINIĆ ĆIRO JELENA; MINIĆ LJILJANA; MINIĆ ĆIRO MARJANA; MINIĆ ĆIRO MILENA; MINIĆ ĆIRO NATAŠA; MINIĆ RADUN VUKOTA	privatno
803	0	MINIĆ RADUN DRAGOJE; MINIĆ RADUN DRAGOMIR; MINIĆ ĆIRO JELENA; MINIĆ LJILJANA; MINIĆ ĆIRO MARJANA; MINIĆ ĆIRO MILENA; MINIĆ ĆIRO NATAŠA; MINIĆ RADUN VUKOTA	privatno
804	0	MINIĆ RADUN DRAGOJE; MINIĆ RADUN DRAGOMIR; MINIĆ ĆIRO JELENA; MINIĆ LJILJANA; MINIĆ ĆIRO MARJANA; MINIĆ ĆIRO MILENA; MINIĆ ĆIRO NATAŠA; MINIĆ RADUN VUKOTA	privatno
805	0	MINIĆ RADUN DRAGOJE; MINIĆ RADUN DRAGOMIR; MINIĆ ĆIRO JELENA; MINIĆ LJILJANA; MINIĆ ĆIRO MARJANA; MINIĆ ĆIRO MILENA; MINIĆ ĆIRO NATAŠA; MINIĆ RADUN VUKOTA	privatno
806	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
807	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
808	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
809	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
810	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
811	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
812	0	PRAVOSLAVNA CRKVA	državno
813	0	MINIĆ MILA	privatno
814	0	MINIĆ RADUN DRAGOMIR	privatno
815	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
816	0	MINIĆ RADUN DRAGOMIR	privatno
818	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
819	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
820	0	MINIĆ SAVIĆ; MINIĆ TOŠKO	privatno
821	0	MINIĆ RADUN DRAGOMIR	privatno
822	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
823	0	MINIĆ SAVIĆ	privatno
824	0	MINIĆ SAVIĆ; MINIĆ TOŠKO	privatno
825	0	MINIĆ SAVIĆ; MINIĆ TOŠKO	privatno
826	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
827	0	MINIĆ SAVIĆ; MINIĆ TOŠKO	privatno
828	0	MINIĆ RADUN DRAGOJE; MINIĆ RADUN DRAGOMIR; MINIĆ ĆIRO JELENA; MINIĆ LJILJANA; MINIĆ ĆIRO MARJANA; MINIĆ ĆIRO MILENA; MINIĆ ĆIRO NATAŠA; MINIĆ RADUN VUKOTA	privatno
829	0	MINIĆ RADUN DRAGOJE; MINIĆ RADUN DRAGOMIR; MINIĆ ĆIRO JELENA; MINIĆ LJILJANA; MINIĆ ĆIRO MARJANA; MINIĆ ĆIRO MILENA; MINIĆ ĆIRO NATAŠA; MINIĆ RADUN VUKOTA	privatno
830	1	MINIĆ RADUN DRAGOJE; MINIĆ RADUN DRAGOMIR; MINIĆ ĆIRO JELENA; MINIĆ LJILJANA; MINIĆ ĆIRO MARJANA; MINIĆ ĆIRO MILENA; MINIĆ ĆIRO NATAŠA; MINIĆ RADUN VUKOTA	privatno
830	2	MINIĆ RADUN DRAGOJE; MINIĆ RADUN DRAGOMIR; MINIĆ ĆIRO JELENA; MINIĆ LJILJANA; MINIĆ ĆIRO MARJANA; MINIĆ ĆIRO MILENA; MINIĆ ĆIRO NATAŠA; MINIĆ RADUN VUKOTA	privatno
831	0	MINIĆ SAVIĆ; MINIĆ TOŠKO	privatno

832	0	MINIĆ MILA	privatno
833	0	MINIĆ MILA	privatno
834	0	MINIĆ SAVIĆ; MINIĆ TOŠKO	privatno
835	0	MINIĆ SAVIĆ; MINIĆ TOŠKO	privatno
836	0	MINIĆ SAVIĆ; MINIĆ TOŠKO	privatno
837	0	VUKOVIĆ MIJAJLO VEKO	privatno
838	0	VUKOVIĆ MIJAJLO VEKO	privatno
839	0	VUKOVIĆ MARINA; PAJIĆ MILODARKA; VUKOVIĆ MIJAJLO STANOJE	privatno
840	0	VUKOVIĆ MIJAJLO STANOJE	privatno
841	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
842	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
843	0	VUKOVIĆ MARINA; PAJIĆ MILODARKA	privatno
844	0	VUKOVIĆ MARINA; PAJIĆ MILODARKA	privatno
845	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
846	0	DRAŠKOVIĆ DRAŽEN; DRAŠKOVIĆ JOKSIM MILJAN; DRAŠKOVIĆ JOKSIM MIOMIR; PELEVIĆ VASILJKA	privatno
847	0	DRAŠKOVIĆ DRAŽEN; DRAŠKOVIĆ JOKSIM MILJAN; DRAŠKOVIĆ JOKSIM MIOMIR; PELEVIĆ VASILJKA	privatno
848	0	DRAŠKOVIĆ JOKSIM MILJAN	privatno
849	0	MINIĆ SVETOZAR JOVAN; MINIĆ SVETOZAR MILINKO; MINIĆ SVETOZAR PETRONIJE; MINIĆ SVETOZAR RADONJA	privatno
850	0	MINIĆ SVETOZAR JOVAN; MINIĆ SVETOZAR MILINKO; MINIĆ SVETOZAR PETRONIJE; MINIĆ SVETOZAR RADONJA	privatno
851	0	JANJUŠEVIĆ DAMJAN VASILIJE	privatno
852	0	JANJUŠEVIĆ DAMJAN VASILIJE	privatno
853	0	JANJUŠEVIĆ DAMJAN VASILIJE	privatno
854	0	JANJUŠEVIĆ DAMJAN VASILIJE	privatno
856	0	JANJUŠEVIĆ DAMJAN VASILIJE	privatno
857	0	JANJUŠEVIĆ DAMJAN VASILIJE	privatno
858	0	DRŽAVA CRNA GORA; JU OSNOVNA ŠKOLA MEDJURIJEČJE; . . VLADA CRNE GORE	državno
859	0	DRŽAVA CRNA GORA; JU OSNOVNA ŠKOLA MEDJURIJEČJE; . . VLADA CRNE GORE	državno
860	0	MINIĆ LAZAR; MINIĆ MATO; MINIĆ MILO; MINIĆ NIKOLA; MINIĆ PERUTA; MINIĆ /MILO/ SVETLANA	privatno
861	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
862	0	MINIĆ LAZAR; MINIĆ MATO; MINIĆ MILO; MINIĆ NIKOLA; MINIĆ PERUTA; MINIĆ /MILO/ SVETLANA	privatno
863	0	MINIĆ LAZAR; MINIĆ MATO; MINIĆ MILO; MINIĆ NIKOLA; MINIĆ PERUTA; MINIĆ /MILO/ SVETLANA	privatno
864	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
865	0	MINIĆ LAZAR; MINIĆ MATO; MINIĆ MILO; MINIĆ NIKOLA; MINIĆ PERUTA; MINIĆ /MILO/ SVETLANA	privatno
866	0	DRAŠKOVIĆ DRAGIĆ	privatno
867	0	RADOVIĆ PERIŠA MEDUNA	privatno
868	0	RADOVIĆ SLAVKO	privatno
869	0	RADOVIĆ JOVETA MIHAILO	privatno

870	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
871	0	MINIĆ LAZAR; MINIĆ MATO; MINIĆ MILO; MINIĆ NIKOLA; MINIĆ PERUTA; MINIĆ /MILO/ SVETLANA	privatno
872	0	MINIĆ LAZAR; MINIĆ MATO; MINIĆ MILO; MINIĆ NIKOLA; MINIĆ PERUTA; MINIĆ /MILO/ SVETLANA	privatno
873	0	RADOVIĆ SLAVKO	privatno
874	0	RADOVIĆ RADISAV RATKO	privatno
875	0	RADOVIĆ RADISAV RAJKO	privatno
876	0	RADOVIĆ PERIŠA MEDUNA	privatno
877	0	RADOVIĆ PERIŠA MEDUNA	privatno
878	0	RADOVIĆ PERIŠA MEDUNA	privatno
879	0	RADOVIĆ PERIŠA MEDUNA	privatno
880	0	RADOVIĆ PERIŠA MEDUNA	privatno
881	0	RADOVIĆ JOVETA MIHAILO	privatno
882	0	RADOVIĆ JOVETA MIHAILO	privatno
883	0	RADOVIĆ JOVETA MIHAILO	privatno
884	0	RADOVIĆ RADISAV RAJKO	privatno
885	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
886	0		nema
887	0	RADOVIĆ PERIŠA MEDUNA	privatno
888	0	DRAŠKOVIĆ DRAGIĆ	privatno
889	0	RADOVIĆ SLAVKO	privatno
890	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
891	0	RADOVIĆ RADISAV RAJKO	privatno
892	0		nema
893	0	RADOVIĆ RADISAV RATKO	privatno
894	0	RADOVIĆ RADISAV RAJKO	privatno
895	0	RADOVIĆ RADISAV RAJKO	privatno
896	2	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
896	1	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
897	0	RADOVIĆ SLAVKO	privatno
898	0	RADOVIĆ JOVETA MIHAILO	privatno
899	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
900	0	DRAŠKOVIĆ DRAGIĆ	privatno
901	0	DRAŠKOVIĆ DRAGIĆ	privatno
902	0	MINIĆ SVETOZAR JOVAN; MINIĆ SVETOZAR MILINKO; MINIĆ SVETOZAR PETRONIJE; MINIĆ SVETOZAR RADONJA	privatno
903	0	MINIĆ SVETOZAR JOVAN; MINIĆ SVETOZAR MILINKO; MINIĆ SVETOZAR PETRONIJE; MINIĆ SVETOZAR RADONJA	privatno
904	0	MINIĆ MILA	privatno
905	0	MINIĆ MILA	privatno
906	0	MINIĆ MILA	privatno
907	0	MINIĆ MILA	privatno
908	0	MINIĆ MILA	privatno

909	0	MINIĆ MILA	privatno
910	0	MINIĆ MILA	privatno
911	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
912	0	MINIĆ SVETOZAR JOVAN; MINIĆ SVETOZAR MILINKO; MINIĆ SVETOZAR PETRONIJE; MINIĆ SVETOZAR RADONJA	privatno
913	0	RADOVIĆ JOVETA MIHAILO	privatno
914	0	RADOVIĆ PERIŠA MEDUNA	privatno
915	0	RADOVIĆ RADISAV RAJKO	privatno
916	0	MINIĆ RADUN DRAGOJE; MINIĆ RADUN DRAGOMIR; MINIĆ ĆIRO JELENA; MINIĆ LJILJANA; MINIĆ ĆIRO MARJANA; MINIĆ ĆIRO MILENA; MINIĆ ĆIRO NATAŠA; MINIĆ RADUN VUKOTA	privatno
917	0	MINIĆ RADUN DRAGOJE; MINIĆ RADUN DRAGOMIR; MINIĆ ĆIRO JELENA; MINIĆ LJILJANA; MINIĆ ĆIRO MARJANA; MINIĆ ĆIRO MILENA; MINIĆ ĆIRO NATAŠA; MINIĆ RADUN VUKOTA	privatno
918	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
919	0	MINIĆ SAVIĆ; MINIĆ TOŠKO	privatno
920	0	MINIĆ SAVIĆ; MINIĆ TOŠKO	privatno
921	0	MINIĆ SAVIĆ; MINIĆ TOŠKO	privatno
922	0	MINIĆ SAVIĆ; MINIĆ TOŠKO	privatno
923	0	MINIĆ SAVIĆ; MINIĆ TOŠKO	privatno
924	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
925	0	RADOVIĆ JOVETA MIHAILO	privatno
926	0	RADOVIĆ JOVETA MIHAILO	privatno
927	0	RADOVIĆ JOVETA MIHAILO	privatno
928	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
929	0	RADOVIĆ RADISAV RAJKO	privatno
930	0	DRAŠKOVIĆ DRAGIĆ	privatno
931	0	RADOVIĆ RADISAV RATKO	privatno
932	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
933	0	RADOVIĆ PERIŠA MEDUNA	privatno
934	0	VUKOVIĆ /RISTO/ NOVICA	privatno
935	0	JANJUŠEVIĆ DAMJAN VASILIJE	privatno
936	0	DRAŠKOVIĆ DRAGIĆ	privatno
937	0	DRAŠKOVIĆ DRAGIĆ	privatno
938	0	RADOVIĆ SLAVKO	privatno
939	0	RADOVIĆ SLAVKO	privatno
940	0	RADOVIĆ PERIŠA MEDUNA	privatno
941	0	RADOVIĆ PERIŠA MEDUNA	privatno
942	0	RADOVIĆ SLAVKO	privatno
943	0	RADOVIĆ PERIŠA MEDUNA	privatno
944	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
945	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
946	0	RADOVIĆ JOVETA MIHAILO	privatno
947	0	DRAŠKOVIĆ DRAGIĆ	privatno

948	0	RADOVIĆ SLAVKO	privatno
949	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
950	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
951	0	RADOVIĆ PERIŠA MEDUNA	privatno
952	0	RADOVIĆ JOVETA MIHAILO	privatno
953	0	RADOVIĆ RADISAV RAJKO	privatno
954	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
955	0	RADOVIĆ RADISAV RATKO	privatno
956	0	RADOVIĆ SLAVKO	privatno
957	0	RADOVIĆ RADISAV RAJKO	privatno
958	1		nema
958	2		nema
959	0	RADOVIĆ RADISAV RATKO	privatno
960	0	RADOVIĆ JOVETA MIHAILO	privatno
961	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
962	0	RADOVIĆ RADISAV RATKO	privatno
963	0	RADOVIĆ RADISAV RATKO	privatno
964	0	RADOVIĆ RADISAV RAJKO	privatno
965	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
966	0	RADOVIĆ RADISAV RAJKO	privatno
967	0	RADOVIĆ RADISAV RATKO	privatno
968	0	RADOVIĆ PERIŠA MEDUNA	privatno
969	0	RADOVIĆ PERIŠA MEDUNA	privatno
970	0	RADOVIĆ RADISAV RATKO	privatno
971	0	RADOVIĆ RADISAV RATKO	privatno
972	0	MINIĆ SAVIĆ; MINIĆ TOŠKO	privatno
973	0	MINIĆ SAVIĆ; MINIĆ TOŠKO	privatno
974	0	MINIĆ SAVIĆ; MINIĆ TOŠKO	privatno
975	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
976	0	VUKOVIĆ SLAVKO	privatno
977	0	VUKOVIĆ SLAVKO	privatno
978	0	VUKOVIĆ MILOJICA VELIZAR	privatno
979	0	VUKOVIĆ ZAVIŠA MILIJA	privatno
980	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
981	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
982	0	VU0OVIĆ MANOJLE ŽELJKO	privatno
983	2		nema
983	1		nema
984	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
985	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
986	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
987	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno

988	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
989	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
990	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
991	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
992	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
993	2	VUKOVIĆ /SVETOZAR/ DUŠANKA	privatno
994	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
995	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
996	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
997	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
998	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
999	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1000	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1001	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1002	0	RADULOVIĆ JEZDIMIR NIKOLA	privatno
1003	0	RADULOVIĆ JEZDIMIR NIKOLA	privatno
1004	0	RADULOVIĆ JEZDIMIR NIKOLA	privatno
1005	0	RADULOVIĆ JEZDIMIR NIKOLA	privatno
1006	0	RADULOVIĆ JEZDIMIR NIKOLA	privatno
1007	0	TOMIĆ MILOJE DANILO	privatno
1008	0	TOMIĆ MILOJE DANILO	privatno
1009	0	TOMIĆ MILOJE DANILO	privatno
1010	0	TOMIĆ MILOJE DANILO	privatno
1011	0	TOMIĆ MILOJE DANILO	privatno
1012	0	TOMIĆ MILOJE DANILO	privatno
1013	0	TOMIĆ MILOJE DANILO	privatno
1014	0	TOMIĆ MILOJE DANILO	privatno
1015	0	BULATOVIĆ /BORISLAV/ DRAGOMIR	privatno
1016	0	BULATOVIĆ /BORISLAV/ DRAGOMIR	privatno
1017	0	BULATOVIĆ /BORISLAV/ DRAGOMIR	privatno
1018	0	BULATOVIĆ /BORISLAV/ DRAGOMIR	privatno
1019	0	BULATOVIĆ /BORISLAV/ DRAGOMIR	privatno
1020	0	BULATOVIĆ /BORISLAV/ DRAGOMIR	privatno
1021	0	BULATOVIĆ /BORISLAV/ DRAGOMIR	privatno
1022	0	BULATOVIĆ /BORISLAV/ DRAGOMIR	privatno
1023	0	BULATOVIĆ /BORISLAV/ DRAGOMIR	privatno
1024	0	BULATOVIĆ /BORISLAV/ DRAGOMIR	privatno
1025	0	RADULOVIĆ MILE MILICArroj. Simonovic	privatno
1026	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1027	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1028	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1029	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno

1030	0	JOKOVIĆ VELJKO GRANICA	privatno
1031	0	PERIŠIĆ MIJAJLO MARA	privatno
1032	0	PERIŠIĆ MIJAJLO MARA	privatno
1033	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1034	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1035	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1036	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1037	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1038	0	SIZ ZA VODE	državno
1039	0	JOKOVIĆ NIKOLA RADOJICA	privatno
1040	0	RADULOVIĆ VUKAJLO RADOŠ; RADULOVIĆ RADISAV VELJKO	privatno
1041	0	JOKOVIĆ VELJKO GRANICA	privatno
1042	0	RADULOVIĆ RADISAV JOVAN	privatno
1043	0	RADULOVIĆ MILE MILICArodj. Simonovic	privatno
1044	0	BOŽOVIĆ PETAR GRANICA	privatno
1045	0	BOŽOVIĆ PETAR GRANICA	privatno
1046	0	RADULOVIĆ MILE MILICArodj. Simonovic	privatno
1047	0	RADULOVIĆ /DRAGOLJUB/ RADISAV	privatno
1048	0	PERIŠIĆ MIJAJLO MARA	privatno
1049	0	PERIŠIĆ MIJAJLO MARA	privatno
1050	0	PERIŠIĆ MIJAJLO MARA	privatno
1051	0	JOKOVIĆ VELJKO GRANICA	privatno
1052	0	JOKOVIĆ VELJKO GRANICA	privatno
1053	0	BULATOVIĆ RADOVAN VUKO	privatno
1054	0	BULATOVIĆ RADOVAN VUKO	privatno
1055	0	BULATOVIĆ RADOVAN VUKO	privatno
1056	0	BULATOVIĆ RADOVAN VUKO	privatno
1057	0	JANKOVIĆ VLADIMIR ČEDOMIR	privatno
1058	0	JANKOVIĆ VLADIMIR ČEDOMIR	privatno
1059	0	JANKOVIĆ VLADIMIR ČEDOMIR	privatno
1060	0	JANKOVIĆ VLADIMIR ČEDOMIR	privatno
1061	0	PERIŠIĆ MIJAJLO MARA	privatno
1062	0	PERIŠIĆ MIJAJLO MARA	privatno
1063	0	PERIŠIĆ MIJAJLO MARA	privatno
1064	0	JANJUŠEVIĆ /VELIMIR/ ŽANA; NENEZIĆ /VELIMIR/ DANIJELA; PERIŠIĆ MILJAN; PERIŠIĆ PREDRAG; PERIŠIĆ RADOSAV; PERIŠIĆ VUK VUKIĆ	privatno
1065	0	JANJUŠEVIĆ /VELIMIR/ ŽANA; NENEZIĆ /VELIMIR/ DANIJELA; PERIŠIĆ MILJAN; PERIŠIĆ PREDRAG; PERIŠIĆ RADOSAV; PERIŠIĆ VUK VUKIĆ	privatno
1066	0	JANJUŠEVIĆ /VELIMIR/ ŽANA; NENEZIĆ /VELIMIR/ DANIJELA; PERIŠIĆ MILJAN; PERIŠIĆ PREDRAG; PERIŠIĆ RADOSAV; PERIŠIĆ VUK VUKIĆ	privatno

1067	0	JANJUŠEVIĆ /VELIMIR/ ŽANA; NENEZIĆ /VELIMIR/ DANIJELA; PERIŠIĆ MILJAN; PERIŠIĆ PREDRAG; PERIŠIĆ RADOSAV; PERIŠIĆ VUK VUKIĆ	privatno
1068	0	JANJUŠEVIĆ /VELIMIR/ ŽANA; NENEZIĆ /VELIMIR/ DANIJELA; PERIŠIĆ MILJAN; PERIŠIĆ PREDRAG; PERIŠIĆ RADOSAV; PERIŠIĆ VUK VUKIĆ	privatno
1069	2	JANJUŠEVIĆ /VELIMIR/ ŽANA; NENEZIĆ /VELIMIR/ DANIJELA; PERIŠIĆ MILJAN; PERIŠIĆ PREDRAG; PERIŠIĆ RADOSAV; PERIŠIĆ VUK VUKIĆ	privatno
1069	1	PERIŠIĆ VUKSANA GORAN	privatno
1070	0	PERIŠIĆ VUKSANA GORAN	privatno
1071	0	PERIŠIĆ VUKSANA GORAN	privatno
1072	0	PERIŠIĆ MIJAJLO MARA	privatno
1073	0	RADULOVIĆ MILE MILICArodj. Simonovic	privatno
1074	0	JOKOVIĆ NIKOLA RADOJICA	privatno
1075	0	JOKOVIĆ NIKOLA RADOJICA	privatno
1076	0	BULATOVIĆ /BORISLAV/ DRAGOMIR	privatno
1077	0	RADULOVIĆ RADISAV JOVAN	privatno
1078	0	RADULOVIĆ MILE MILICArodj. Simonovic	privatno
1079	0	RADULOVIĆ MILE MILICArodj. Simonovic	privatno
1080	0	RADULOVIĆ MILE MILICArodj. Simonovic	privatno
1081	0	RADULOVIĆ MILE MILICArodj. Simonovic	privatno
1082	0	JOKOVIĆ NIKOLA RADOJICA	privatno
1083	0	JOKOVIĆ NIKOLA RADOJICA	privatno
1084	0	JOKOVIĆ VELJKO GRANICA	privatno
1085	0	JOKOVIĆ VELJKO GRANICA	privatno
1086	0	JANJUŠEVIĆ /VELIMIR/ ŽANA; NENEZIĆ /VELIMIR/ DANIJELA; PERIŠIĆ MILJAN; PERIŠIĆ PREDRAG; PERIŠIĆ RADOSAV; PERIŠIĆ VUK VUKIĆ	privatno
1087	0	JANJUŠEVIĆ /VELIMIR/ ŽANA; NENEZIĆ /VELIMIR/ DANIJELA; PERIŠIĆ MILJAN; PERIŠIĆ PREDRAG; PERIŠIĆ RADOSAV; PERIŠIĆ VUK VUKIĆ	privatno
1088	0	JANJUŠEVIĆ /VELIMIR/ ŽANA; NENEZIĆ /VELIMIR/ DANIJELA; PERIŠIĆ MILJAN; PERIŠIĆ PREDRAG; PERIŠIĆ RADOSAV; PERIŠIĆ VUK VUKIĆ	privatno
1089	0	JANJUŠEVIĆ /VELIMIR/ ŽANA; NENEZIĆ /VELIMIR/ DANIJELA; PERIŠIĆ MILJAN; PERIŠIĆ PREDRAG; PERIŠIĆ RADOSAV; PERIŠIĆ VUK VUKIĆ	privatno
1090	0	JANJUŠEVIĆ /VELIMIR/ ŽANA; NENEZIĆ /VELIMIR/ DANIJELA; PERIŠIĆ MILJAN; PERIŠIĆ PREDRAG; PERIŠIĆ RADOSAV; PERIŠIĆ VUK VUKIĆ	privatno
1091	0	JANJUŠEVIĆ /VELIMIR/ ŽANA; NENEZIĆ /VELIMIR/ DANIJELA; PERIŠIĆ MILJAN; PERIŠIĆ PREDRAG; PERIŠIĆ RADOSAV; PERIŠIĆ VUK VUKIĆ	privatno
1092	0	JANJUŠEVIĆ /VELIMIR/ ŽANA; NENEZIĆ /VELIMIR/ DANIJELA; PERIŠIĆ MILJAN; PERIŠIĆ PREDRAG; PERIŠIĆ RADOSAV; PERIŠIĆ VUK VUKIĆ	privatno
1093	0	JANJUŠEVIĆ /VELIMIR/ ŽANA; NENEZIĆ /VELIMIR/ DANIJELA; PERIŠIĆ MILJAN; PERIŠIĆ PREDRAG; PERIŠIĆ RADOSAV; PERIŠIĆ VUK VUKIĆ	privatno

1094	0	JANJUŠEVIĆ /VELIMIR/ ŽANA; NENEZIĆ /VELIMIR/ DANIJELA; PERIŠIĆ MILJAN; PERIŠIĆ PREDRAG; PERIŠIĆ RADOSAV; PERIŠIĆ VUK VUKIĆ	privatno
1095	0	JANJUŠEVIĆ /VELIMIR/ ŽANA; NENEZIĆ /VELIMIR/ DANIJELA; PERIŠIĆ MILJAN; PERIŠIĆ PREDRAG; PERIŠIĆ RADOSAV; PERIŠIĆ VUK VUKIĆ	privatno
1096	0	JANJUŠEVIĆ /VELIMIR/ ŽANA; NENEZIĆ /VELIMIR/ DANIJELA; PERIŠIĆ MILJAN; PERIŠIĆ PREDRAG; PERIŠIĆ RADOSAV; PERIŠIĆ VUK VUKIĆ	privatno
1097	0	PERIŠIĆ VUKSANA GORAN	privatno
1098	0	PERIŠIĆ VUKSANA GORAN	privatno
1099	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1100	0	JANKOVIĆ /STOJAN/ BOJANA; JANKOVIĆ VLAJKA DIVNA; JANKOVIĆ /STOJAN/ JOVAN	privatno
1101	0	JANKOVIĆ /STOJAN/ BOJANA; JANKOVIĆ VLAJKA DIVNA; JANKOVIĆ /STOJAN/ JOVAN	privatno
1102	0	PERIŠIĆ MILUN MILEVA	privatno
1103	0	PERIŠIĆ MILUN MILEVA	privatno
1104	0	PERIŠIĆ MILUN MILEVA	privatno
1105	0	VUKOVIĆ /SVETOZAR/ DUŠANKA	privatno
1106	0	VUKOVIĆ /SVETOZAR/ DUŠANKA	privatno
1107	0	VUKOVIĆ /SVETOZAR/ DUŠANKA	privatno
1108	0	VUKOVIĆ /SVETOZAR/ DUŠANKA	privatno
1109	0	JANKOVIĆ DRAGOMIR	privatno
1110	0	JOKOVIĆ VELJKO GRANICA	privatno
1111	0	RADONJIĆ VELJKO HERCEN; RADONJIĆ VELJKO RADOMAN	privatno
1112	0	JANKOVIĆ VLADIMIR ČEDOMIR	privatno
1113	0	JANKOVIĆ /STOJAN/ BOJANA; JANKOVIĆ VLAJKA DIVNA; JANKOVIĆ /STOJAN/ JOVAN	privatno
1114	0	JANKOVIĆ BRANKO; JANKOVIĆ /STOJAN/ BOJANA; JANKOVIĆ VLAJKA DIVNA; JANKOVIĆ ŽELJKO; JANKOVIĆ /STOJAN/ JOVAN	privatno
1115	0	JANKOVIĆ BRANKO; JANKOVIĆ /STOJAN/ BOJANA; JANKOVIĆ VLAJKA DIVNA; JANKOVIĆ ŽELJKO; JANKOVIĆ /STOJAN/ JOVAN	privatno
1116	0	JANKOVIĆ JOVICA BUDIMIR; JANKOVIĆ JOVICA MIOMIR	privatno
1117	0	JANKOVIĆ MILAN RADOMAN	privatno
1118	0	JANKOVIĆ ZORAN	privatno
1119	0	JANKOVIĆ ZORAN; JANKOVIĆ MILAN RADOMAN; JANKOVIĆ VLADIMIR ČEDOMIR	privatno
1120	0	JANKOVIĆ VLADIMIR ČEDOMIR	privatno
1121	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1122	0	JANKOVIĆ MILAN RADOMAN	državno
1123	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1124	0	JANKOVIĆ JOVICA MOMIR	privatno
1125	0	JANKOVIĆ RADOVAN	privatno
1126	0	JANKOVIĆ DRAGOMIR	privatno
1127	0	JANKOVIĆ ZORAN	privatno
1128	0	JANKOVIĆ /STOJAN/ JOVAN; JANKOVIĆ VLAJKA DIVNA; JANKOVIĆ /STOJAN/ BOJANA	privatno

1129	0	JANKOVIĆ MILAN RADOMAN	privatno
1130	0	JANKOVIĆ VLADIMIR ČEDOMIR; JANKOVIĆ MILINKO JOVICA; JANKOVIĆ MILAN RADOMAN; JANKOVIĆ JOVAN SLAVKO; JANKOVIĆ /TRIPKO/ BOŠKO; JANKOVIĆ /TRIPKO/ ALEKSANDAR; JANKOVIĆ /STOJAN/ SONJA; JANKOVIĆ /STOJAN/ SNEŽANA; JANKOVIĆ ŽELJKO; JANKOVIĆ ZORAN; JANKOVIĆ JOVAN; JANKOVIĆ BRANKO; JANKOVIĆ BOJANA	privatno
1131	0	JANKOVIĆ VLADIMIR ČEDOMIR; JANKOVIĆ MILINKO JOVICA; JANKOVIĆ MILAN RADOMAN; JANKOVIĆ JOVAN SLAVKO; JANKOVIĆ /TRIPKO/ BOŠKO; JANKOVIĆ /TRIPKO/ ALEKSANDAR; JANKOVIĆ /STOJAN/ SONJA; JANKOVIĆ /STOJAN/ SNEŽANA; JANKOVIĆ ŽELJKO; JANKOVIĆ ZORAN; JANKOVIĆ JOVAN; JANKOVIĆ BRANKO; JANKOVIĆ BOJANA	privatno
1132	0	JANKOVIĆ VLADIMIR ČEDOMIR; JANKOVIĆ MILINKO JOVICA; JANKOVIĆ MILAN RADOMAN; JANKOVIĆ JOVAN SLAVKO; JANKOVIĆ /TRIPKO/ BOŠKO; JANKOVIĆ /TRIPKO/ ALEKSANDAR; JANKOVIĆ /STOJAN/ SONJA; JANKOVIĆ /STOJAN/ SNEŽANA; JANKOVIĆ ŽELJKO; JANKOVIĆ ZORAN; JANKOVIĆ JOVAN; JANKOVIĆ BRANKO; JANKOVIĆ BOJANA	privatno
1133	0	JANKOVIĆ JOVICA BUDIMIR	privatno
1134	0	JANKOVIĆ /STOJAN/ JOVAN; JANKOVIĆ VLAJKA DIVNA; JANKOVIĆ /STOJAN/ BOJANA	privatno
1135	0	JANKOVIĆ JOVICA BUDIMIR	privatno
1136	0	JANKOVIĆ ZORAN	privatno
1137	0	JANKOVIĆ MILAN RADOMAN	privatno
1138	0	RADULOVIĆ RADISAV JOVAN; RADULOVIĆ MILE MILIC Arodj. Simonovic	privatno
1139	0	BULATOVIĆ /BORISLAV/ DRAGOMIR	privatno
1140	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1141	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1142	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1143	0	JANKOVIĆ JOVICA SLOBODAN; JANKOVIĆ JOVICA MOMIR; JANKOVIĆ JOVICA MIOMIR; JANKOVIĆ JOVICA BUDIMIR	privatno
1144	0	JANKOVIĆ JOVAN SLAVKO; JANKOVIĆ ŽELJKO; JANKOVIĆ BRANKO	privatno
1145	0	JANKOVIĆ VLADIMIR ČEDOMIR; JANKOVIĆ MILAN RADOMAN; JANKOVIĆ ZORAN	privatno
1146	0	BULATOVIĆ MILORAD LJUBISAV	privatno
1147	0	BULATOVIĆ MILORAD LJUBISAV	privatno
1148	0	JANKOVIĆ VLADIMIR ČEDOMIR	privatno
1149	0	JANKOVIĆ VLADIMIR ČEDOMIR	privatno
1150	0	JANKOVIĆ ZORAN	privatno
1151	0	JANKOVIĆ MILAN RADOMAN	privatno
1152	0	JANKOVIĆ JOVICA BUDIMIR	privatno
1153	0	JANKOVIĆ JOVAN SLAVKO; JANKOVIĆ ŽELJKO; JANKOVIĆ BRANKO	privatno
1154	0	JANKOVIĆ VLADIMIR ČEDOMIR	privatno
1155	0	VUKOVIĆ /SVETOZAR/ DUŠANKA	privatno
1156	0	BULATOVIĆ MIKONJA MILKA; BULATOVIĆ RADOVAN VUKO	privatno
1157	0	BULATOVIĆ VUKO MILORAD; BULATOVIĆ MILORAD VOJIN; BULATOVIĆ MILORAD LJUBISAV	privatno

1158	0	BULATOVIĆ VUKO MILORAD; BULATOVIĆ MILORAD VOJIN; BULATOVIĆ MILORAD LJUBISAV	privatno
1159	0	BULATOVIĆ VUKO MILORAD; BULATOVIĆ MILORAD VOJIN; BULATOVIĆ MILORAD LJUBISAV	privatno
1160	0	BULATOVIĆ ZARIJA VELIMIR; BULATOVIĆ ILINKA	privatno
1161	0	BULATOVIĆ ZARIJA VELIMIR; BULATOVIĆ ILINKA	privatno
1162	0	BULATOVIĆ ZARIJA VELIMIR; BULATOVIĆ ILINKA	privatno
1163	0	BULATOVIĆ RADOVAN VUKO	privatno
1164	0	BULATOVIĆ ZARIJA VELIMIR; BULATOVIĆ ILINKA	privatno
1165	0	BULATOVIĆ MILORAD LJUBISAV	privatno
1166	0	VALCO /SAVIĆ/ MIRJANA; KARDUM /SAVIĆ/ DRAGANA; JANKOVIĆ /VESKO/ RADOMIR; JANKOVIĆ /VESKO/ ANĐELA	privatno
1167	0	VALCO /SAVIĆ/ MIRJANA; KARDUM /SAVIĆ/ DRAGANA; JANKOVIĆ /VESKO/ RADOMIR; JANKOVIĆ /VESKO/ ANĐELA	privatno
1168	0	VALCO /SAVIĆ/ MIRJANA; KARDUM /SAVIĆ/ DRAGANA; JANKOVIĆ /VESKO/ RADOMIR; JANKOVIĆ /VESKO/ ANĐELA	privatno
1169	0	JANKOVIĆ MARKO RANKO	privatno
1170	0	Sebastian Wilhelmus Johannes Neggers	privatno
1171	0	Sebastian Wilhelmus Johannes Neggers	privatno
1172	0	KRKOTIĆ RADE MARKO	privatno
1173	0	JANKOVIĆ MIRKO BATRIĆ	privatno
1174	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
1175	0	JANKOVIĆ MARKO RANKO	privatno
1176	0	JANKOVIĆ MARKO RANKO	privatno
1177	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
1178	0	JOKOVIĆ MIJAT STANUŠA	privatno
1179	0	JOKOVIĆ MIJAT STANUŠA	privatno
1180	0	JOKOVIĆ MIJAT STANUŠA	privatno
1181	0	JOKOVIĆ MIJAT STANUŠA	privatno
1182	0	JANKOVIĆ MARKO RANKO	privatno
1183	0	JANKOVIĆ MARKO RANKO	privatno
1184	0	JANKOVIĆ MARKO RANKO	privatno
1185	0	JOKOVIĆ VELJKO GRANICA	privatno
1186	0	JOKOVIĆ VELJKO GRANICA	privatno
1187	0	JOKOVIĆ MIJAT STANUŠA	privatno
1188	0	JOKOVIĆ NIKOLA RADOJICA	privatno
1189	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
1190	0	JOKOVIĆ VELJKO GRANICA	privatno
1191	0	BULATOVIĆ MILORAD LJUBISAV; BULATOVIĆ MILORAD VOJIN; BULATOVIĆ VUKO MILORAD	privatno
1192	0	BULATOVIĆ MILORAD LJUBISAV; BULATOVIĆ MILORAD VOJIN; BULATOVIĆ VUKO MILORAD	privatno
1193	0	JOVOVIĆ /MAŠAN/ ŽARKO	privatno
1200	0	BULATOVIĆ MILORAD LJUBISAV	privatno
1201	0	BULATOVIĆ ILINKA; BULATOVIĆ ZARIJA VELIMIR	privatno
1202	0	JOKOVIĆ NIKOLA RADOJICA	privatno

1203	0	JOKOVIĆ NIKOLA RADOJICA	privatno
1204	0	RADONJIĆ VELJKO HERCEN; RADONJIĆ VELJKO RADOMAN	privatno
1205	0	JOKOVIĆ NIKOLA RADOJICA	privatno
1206	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1207	0	JOKOVIĆ MIJAT STANUŠA	privatno
1210	0	RADONJIĆ VELJKO RADOMAN; RADONJIĆ VELJKO HERCEN	privatno
1216	0	JANKOVIĆ RADOVAN	privatno
1217	0	JANKOVIĆ RADOVAN	privatno
1218	0	JANKOVIĆ DRAGOMIR	privatno
1219	0	JANKOVIĆ DRAGOMIR	privatno
1220	0	VALCO /SAVIĆ/ MIRJANA; KARDUM /SAVIĆ/ DRAGANA; JANKOVIĆ /VESKO/ RADOMIR; JANKOVIĆ /VESKO/ ANĐELA	privatno
1221	0	JANKOVIĆ JOVICA MIOMIR	privatno
1222	0	JANKOVIĆ DIMITRIJE MARIJA	privatno
1223	0	JANKOVIĆ DIMITRIJE MARIJA	privatno
1224	0	JANKOVIĆ JOVAN SLAVKO; JANKOVIĆ ŽELJKO; JANKOVIĆ BRANKO	privatno
1225	0	JANKOVIĆ JOVAN SLAVKO; JANKOVIĆ ŽELJKO; JANKOVIĆ BRANKO	privatno
1226	0	JANKOVIĆ JOVAN SLAVKO; JANKOVIĆ ŽELJKO; JANKOVIĆ BRANKO	privatno
1227	0	JANKOVIĆ MIRKO SLAVKA; JANKOVIĆ MIRKO BATRIĆ	privatno
1228	0	JANKOVIĆ MIRKO SLAVKA; JANKOVIĆ MIRKO BATRIĆ	privatno
1229	0	JANKOVIĆ MIRKO SLAVKA; JANKOVIĆ MIRKO BATRIĆ	privatno
1230	0	JANKOVIĆ MIRKO BATRIĆ	privatno
1231	0	JANKOVIĆ MIRKO BATRIĆ	privatno
1232	0	JANKOVIĆ MIRKO BATRIĆ	privatno
1233	0	JANKOVIĆ MIRKO BATRIĆ	privatno
1234	0	JANKOVIĆ MIRKO BATRIĆ	privatno
1235	0	JOVOVIĆ MILOVAN VUKOMAN	privatno
1236	0	JOVOVIĆ MILOVAN VUKOMAN	privatno
1237	0	RADONJIĆ VELJKO RADOMAN; RADONJIĆ VELJKO HERCEN	privatno
1238	0	RADONJIĆ VELJKO RADOMAN; RADONJIĆ VELJKO HERCEN	privatno
1239	0	PERIŠIĆ DJURA LJUBA	privatno
1240	0	PERIŠIĆ DJURA LJUBA	privatno
1241	0	PERIŠIĆ DJURA LJUBA	privatno
1242	0	PAVLIČEVIĆ SNEŽANA; JANKOVIĆ MILOŠ VUKISLAV; JANKOVIĆ ČANA	privatno
1243	0	. . VLADA CRNE GORE; JU OSNOVNA ŠKOLA MEDJURIJEČJE; DRŽAVA CRNA GORA	državno
1244	0	BULATOVIĆ MILKA UD.MILORAD	privatno
1245	0	JOVOVIĆ /MAŠAN/ ŽELJKO	privatno
1246	0	JOVOVIĆ /MAŠAN/ ŽELJKO	privatno
1247	0	JOVOVIĆ SVETISLAV; JOVOVIĆ MILOŠ; JOVOVIĆ BUDISLAV	privatno
1248	0	JOVOVIĆ SVETISLAV; JOVOVIĆ MILOŠ; JOVOVIĆ BUDISLAV	privatno
1249	0	JOVOVIĆ SVETISLAV; JOVOVIĆ MILOŠ; JOVOVIĆ BUDISLAV	privatno
1250	0	JOVOVIĆ /MAŠAN/ ŽELJKO	privatno

1251	0	BULATOVIĆ MILKA UD.MILORAD	privatno
1252	0	JOVOVIĆ SVETISLAV; JOVOVIĆ MILOŠ; JOVOVIĆ BUDISLAV	privatno
1320	0	BULATOVIĆ RADOVAN VUKO	privatno
1321	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1322	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1323	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1324	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1325	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1326	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1327	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1328	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1329	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1457	0	JANKOVIĆ DIMITRIJE MARIJA	privatno
1458	0	JANKOVIĆ JANKO BRANKO	privatno
1459	0	JANKOVIĆ /TRIPKO/ ALEKSANDAR; JANKOVIĆ /TRIPKO/ BOŠKO	privatno
1460	0	JANKOVIĆ /TRIPKO/ ALEKSANDAR; JANKOVIĆ /TRIPKO/ BOŠKO	privatno
1461	0	JANKOVIĆ /TRIPKO/ ALEKSANDAR; JANKOVIĆ /TRIPKO/ BOŠKO	privatno
1462	0	JOVOVIĆ MILOVAN VUKOMAN	privatno
1463	0	JOVOVIĆ MILOVAN VUKOMAN	privatno
1464	0	JOVOVIĆ /MAŠAN/ ŽARKO	privatno
1465	0	JOVOVIĆ /MAŠAN/ ŽARKO	privatno
1466	0	PERIŠIĆ MILOSAV VESELIN	privatno
1467	0	PERIŠIĆ MILOSAV VESELIN	privatno
1468	0	PERIŠIĆ MILOSAV VESELIN	privatno
1469	0	BULATOVIĆ MILKA UD.MILORAD	privatno
1470	0	BULATOVIĆ MILKA UD.MILORAD	privatno
1471	0	JOVOVIĆ BUDISLAV; JOVOVIĆ MILOŠ; JOVOVIĆ SVETISLAV	privatno
1472	0	JOVOVIĆ BUDISLAV; JOVOVIĆ MILOŠ; JOVOVIĆ SVETISLAV	privatno
1473	0	STANIŠIĆ DJURO JELA; PEJOVIĆ DJURO JELISAVKA; PERIŠIĆ VASILJA MILEVA; PERIŠIĆ DJURO MILOVAN; PERIŠIĆ MILOSAV RADOJE; PERIŠIĆ MILOSAV SRETEN; PERIŠIĆ MILOSAV VESELIN	privatno
1474	0	STANIŠIĆ DJURO JELA; PEJOVIĆ DJURO JELISAVKA; PERIŠIĆ VASILJA MILEVA; PERIŠIĆ DJURO MILOVAN; PERIŠIĆ MILOSAV RADOJE; PERIŠIĆ MILOSAV SRETEN; PERIŠIĆ MILOSAV VESELIN	privatno
1475	0	STANIŠIĆ DJURO JELA; PEJOVIĆ DJURO JELISAVKA; PERIŠIĆ VASILJA MILEVA; PERIŠIĆ DJURO MILOVAN; PERIŠIĆ MILOSAV RADOJE; PERIŠIĆ MILOSAV SRETEN; PERIŠIĆ MILOSAV VESELIN	privatno
1476	0	STANIŠIĆ DJURO JELA; PEJOVIĆ DJURO JELISAVKA; PERIŠIĆ VASILJA MILEVA; PERIŠIĆ DJURO MILOVAN; PERIŠIĆ MILOSAV RADOJE; PERIŠIĆ MILOSAV SRETEN; PERIŠIĆ MILOSAV VESELIN	privatno
1477	0	JANKOVIĆ JOVICA SLOBODAN	privatno
1478	0	JANKOVIĆ JOVICA SLOBODAN	privatno
1479	0	JANKOVIĆ JOVICA SLOBODAN	privatno
1480	0	JANKOVIĆ MILAN RADOMAN	privatno

1481	0	STANIŠIĆ DJURO JELA; PEJOVIĆ DJURO JELISAVKA; PERIŠIĆ VASILJA MILEVA; PERIŠIĆ DJURO MILOVAN; PERIŠIĆ MILOSAV RADOJE; PERIŠIĆ MILOSAV SRETEN; PERIŠIĆ MILOSAV VESELIN	privatno
1482	0	PERIŠIĆ MILOSAV VESELIN	privatno
1483	0	PERIŠIĆ MILOSAV VESELIN	privatno
1484	0	PERIŠIĆ MILOSAV VESELIN	privatno
1485	0	PERIŠIĆ MILOSAV VESELIN	privatno
1486	0	JOVOVIĆ MIKONJA MILOVAN	privatno
1487	0	JOVOVIĆ MIKONJA MILOVAN	privatno
1488	0	JOKOVIĆ NIKOLA RADOJICA	privatno
1489	0	JOKOVIĆ NIKOLA RADOJICA	privatno
1490	0	JOKOVIĆ NIKOLA RADOJICA	privatno
1491	0	BUKILIĆ ILIJA KOSTADIN	privatno
1492	0	BUKILIĆ ILIJA KOSTADIN	privatno
1493	0	BUKILIĆ ILIJA KOSTADIN	privatno
1494	0	BUKILIĆ ILIJA KOSTADIN	privatno
1495	0	BUKILIĆ ILIJA KOSTADIN	privatno
1496	0	BUKILIĆ ILIJA KOSTADIN	privatno
1497	0	RADULOVIĆ NIKOLA DARINKA	privatno
1498	0	RADULOVIĆ NIKOLA DARINKA	privatno
1499	0	RADULOVIĆ NIKOLA DARINKA	privatno
1500	0	RADULOVIĆ NIKOLA DARINKA	privatno
1501	0	RADULOVIĆ NIKOLA DARINKA	privatno
1502	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1503	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1504	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1505	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1506	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1507	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1508	0	PERIŠIĆ SAVA VUKMAN	privatno
1509	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1510	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1511	0	BUKILIĆ CVIJETA UD.MIRA	privatno
1512	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1513	0	BUKILIĆ VELIMIR BORIS; BUKILIĆ /NIKA/ VELIZAR; BUKILIĆ NIKO VOJIN	privatno
1514	0	BUKILIĆ VELIMIR BORIS; BUKILIĆ /NIKA/ VELIZAR; BUKILIĆ NIKO VOJIN	privatno
1515	0	BUKILIĆ VELIMIR BORIS; BUKILIĆ /NIKA/ VELIZAR; BUKILIĆ NIKO VOJIN	privatno
1516	0	BUKILIĆ VELIMIR BORIS; BUKILIĆ /NIKA/ VELIZAR; BUKILIĆ NIKO VOJIN	privatno
1517	0	JOVOVIĆ BUDISLAV; JOVOVIĆ MILOŠ; JOVOVIĆ SVETISLAV	privatno
1518	0	JOVOVIĆ /MAŠAN/ ŽARKO	privatno
1519	0	JOVOVIĆ /MAŠAN/ ŽARKO	privatno

1520	0	JOVOVIĆ /RADOSAV/ DJORDJIJE; JOVOVIĆ /LAKIĆ/ RADOSAV	privatno
1521	0	JOVOVIĆ /RADOSAV/ DJORDJIJE; JOVOVIĆ /LAKIĆ/ RADOSAV	privatno
1522	0	JOVOVIĆ /RADOSAV/ DJORDJIJE; JOVOVIĆ /LAKIĆ/ RADOSAV	privatno
1523	0	JOVOVIĆ /RADOSAV/ DJORDJIJE; JOVOVIĆ /LAKIĆ/ RADOSAV	privatno
1524	0	JOVOVIĆ /RADOSAV/ DJORDJIJE; JOVOVIĆ /LAKIĆ/ RADOSAV	privatno
1525	0	BUKILIĆ MILE DUNJA	privatno
1526	0	JOVOVIĆ /MAŠAN/ ŽARKO	privatno
1527	0	BUKILIĆ ILIJA MILADIN	privatno
1528	0	JANKOVIĆ MOMČILO	privatno
1529	0	BULATOVIĆ MIJOMIR; BULATOVIĆ RAJKO	privatno
1530	0	BULATOVIĆ MIJOMIR; BULATOVIĆ RAJKO	privatno
1531	0		nema
1532	0	BUKILIĆ MLADEN	privatno
1533	0		nema
1534	0		nema
1535	0	JOVOVIĆ /VUČIĆ/ DEJAN	privatno
1536	0	PERIŠIĆ NOVO MOMIR; PERIŠIĆ SAVO OBRAD	privatno
1537	0	JOVOVIĆ /MAŠAN/ ŽARKO	privatno
1538	0	JOVOVIĆ /TOMA/ LUKA	privatno
1539	0	PERIŠIĆ SAVA VUKMAN	privatno
1540	0	PERIŠIĆ SAVA VUKMAN	privatno
1541	0	RADOJEVIĆ PETAR VESELIN	privatno
1542	0	RADOJEVIĆ PETAR VESELIN	privatno
1543	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1544	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1545	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1546	0		nema
1547	0	PERIŠIĆ SAVA VUKMAN	privatno
1548	2		nema
1548	1		nema
1549	0	PERIŠIĆ DJURA LJUBA	privatno
1550	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1551	0		nema
1552	0	BULATOVIĆ MIJOMIR; BULATOVIĆ RAJKO	privatno
1553	0	PERIŠIĆ MILOSAV VESELIN	privatno
1554	0	JOVOVIĆ BUDISLAV; JOVOVIĆ MILOŠ; JOVOVIĆ SVETISLAV	privatno
1555	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1556	0	JOVOVIĆ /RADOSAV/ DJORDJIJE; JOVOVIĆ /LAKIĆ/ RADOSAV	privatno
1557	0	BOŽOVIĆ PETAR GRANICA	privatno
1558	0	BUKILIĆ NIKO VOJIN	privatno
1559	0	JOKOVIĆ MIJAT STANUŠA	privatno
1560	0	JOKOVIĆ NIKOLA RADOJICA	privatno

1561	0	JOKOVIĆ JOKO RADOSLAV	privatno
1562	0	BUKILIĆ MILIKA SVETOZAR	privatno
1563	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1564	0	PERIŠIĆ DJURA LJUBA	privatno
1565	0	JOKOVIĆ NIKOLA RADOJICA	privatno
1566	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1567	0	JOVOVIĆ /RADOSAV/ DJORDJIJE; JOVOVIĆ /LAKIĆ/ RADOSAV	privatno
1568	0	RADULOVIĆ RADISAV JOVAN	privatno
1569	0	RADULOVIĆ /DRAGOLJUB/ RADISAV; RADULOVIĆ VUKAJLO RADOŠ; RADULOVIĆ RADISAV VELJKO	privatno
1570	0	PERIŠIĆ MILOSAV VESELIN	privatno
1571	0	PERIŠIĆ MILOSAV VESELIN	privatno
1572	0	BULATOVIĆ NOVAK MILETA	privatno
1573	0	JANKOVIĆ DRAGIŠA JOVANA	privatno
1574	2	BULATOVIĆ PETAR JELIKA	privatno
1574	1	BULATOVIĆ NOVAK MILETA	privatno
1575	0	PERIŠIĆ DJURA LJUBA	privatno
1576	0	RADOJEVIĆ PETAR VESELIN	privatno
1577	1		nema
1577	2		nema
1578	0		nema
1579	0	BULATOVIĆ MIJOMIR; BULATOVIĆ RAJKO	privatno
1580	0	RADULOVIĆ NIKOLA DARINKA	privatno
1581	0	RADULOVIĆ NIKOLA DARINKA	privatno
1582	0	RADULOVIĆ NIKOLA DARINKA	privatno
1583	0	BULATOVIĆ ARSENIJE MILIKA	privatno
1584	0	BULATOVIĆ ARSENIJE MILIKA	privatno
1585	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1586	0	KNEŽEVIĆ /NIKOLA/ rođj.Bulatović KOVILJKA; KOVAČEVIĆ /NIKOLA/ rođj.Bulatović MARA; BULATOVIĆ /NIKOLA/ RADE	privatno
1587	0	RADULOVIĆ /DRAGOLJUB/ RADISAV	privatno
1588	0	BULATOVIĆ MIJOMIR; BULATOVIĆ RAJKO	privatno
1589	2	BULATOVIĆ MIJOMIR; BULATOVIĆ RAJKO	privatno
1589	1	BULATOVIĆ MIJOMIR; BULATOVIĆ RAJKO	privatno
1590	0	BULATOVIĆ MIJOMIR; BULATOVIĆ RAJKO	privatno
1591	0	BULATOVIĆ MIJOMIR; BULATOVIĆ RAJKO	privatno
1592	2	BULATOVIĆ MIJOMIR; BULATOVIĆ RAJKO	privatno
1592	1	BULATOVIĆ MIJOMIR; BULATOVIĆ RAJKO	privatno
1681	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
1682	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1683	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1684	0	TAPUŠKOVIĆ IVAN DARINKA	privatno
1685	0	JOVOVIĆ /MILOVAN/ DMITAR	privatno

1686	0	JOVOVIĆ /MILOVAN/ DMITAR	privatno
1688	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1689	0	JOVOVIĆ /MILOVAN/ DMITAR	privatno
1690	0	JOVOVIĆ /MILOVAN/ DMITAR	privatno
1691	0	TAPUŠKOVIĆ IVAN DARINKA	privatno
1692	0	TAPUŠKOVIĆ IVAN DARINKA	privatno
1693	0	TAPUŠKOVIĆ IVAN DARINKA	privatno
1737	0	BULATOVIĆ ARSENIJE ŽARKO; BULATOVIĆ /MIRAŠ/ ŽELJKO; BULATOVIĆ /RADOMIR/ DANICA	privatno
1747	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
1748	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
1750	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
1754	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1755	0	VUKOVIĆ MILINKO STANKA UD.MIRA	privatno
1756	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1757	2	ŠĆEPANOVIĆ MILOVAN BLAŽO	privatno
1757	1	ŠĆEPANOVIĆ MILOVAN BLAŽO	privatno
1758	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1759	0	ŠĆEPANOVIĆ MILOVAN BLAŽO	privatno
1760	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO RADOJICA	privatno
1761	0	ŠĆEPANOVIĆ MILOVAN BLAŽO	privatno
1762	0	PIŽURICA DARKO ILIJA; PIŽURICA /RADOMIR/ RANKO; PIŽURICA RADOMIR RAŠKO	privatno
1763	0	VUKOVIĆ MILOJICA VELIZAR	privatno
1764	0	VUKOVIĆ MILOJICA VELIZAR	privatno
1765	0	VUKOVIĆ /RISTO/ NOVICA	privatno
1766	0	ŠĆEPANOVIĆ /RADOJE/ IVAN	privatno
1767	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO RADOJICA	privatno
1768	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO RADOJICA	privatno
1769	0	ŠĆEPANOVIĆ MILOSAV MILE	privatno
1770	0	ŠĆEPANOVIĆ MILOSAV MILE	privatno
1771	0	ŠĆEPANOVIĆ MILOSAV MILE	privatno
1772	0	ŠĆEPANOVIĆ MILOSAV MILE	privatno
1773	0	ŠĆEPANOVIĆ MILOSAV MILE	privatno
1774	0	ŠĆEPANOVIĆ JOLE VUK	privatno
1776	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1777	0	ŠĆEPANOVIĆ DJURO LUKA	privatno
1778	0	ŠĆEPANOVIĆ DJURO LUKA	privatno
1779	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO RADOJICA	privatno
1780	0	ZAVOD ZA ZAPOŠLJAVANJE CRN GORE	državno
1781	0	BULATOVIĆ MARTIN	privatno
1782	0	DRAŠKOVIĆ DARA; VUKADINOVIĆ DRAGICA; VUKOVIĆ /BOŠKO/ RADOICA; VUKOVIĆ VUKSAN	privatno
1783	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO RADOJICA	privatno

1784	0	ŠĆEPANOVIĆ MILOSAV MILE	privatno
1785	0	DRAŠKOVIĆ /VASILJIJE/ BUDISLAV; DRAŠKOVIĆ VASO MILIJA; DRAŠKOVIĆ MILUŠA	privatno
1786	0	DRAŠKOVIĆ /VASILJIJE/ BUDISLAV; DRAŠKOVIĆ VASO MILIJA; DRAŠKOVIĆ MILUŠA	privatno
1787	0	ŠĆEPANOVIĆ RADOMAN; ŠĆEPANOVIĆ RADOVAN; ŠĆEPANOVIĆ RADUN	privatno
1788	0	ŠĆEPANOVIĆ JOLE VUK	privatno
1789	0	JANKOVIĆ /STOJAN/ BOJANA; JANKOVIĆ VLAJKA DIVNA; JANKOVIĆ /STOJAN/ JOVAN; JANKOVIĆ VLADIMIR ČEDOMIR	privatno
1790	0	JANKOVIĆ /STOJAN/ BOJANA; JANKOVIĆ VLAJKA DIVNA; JANKOVIĆ /STOJAN/ JOVAN; JANKOVIĆ VLADIMIR ČEDOMIR	privatno
1791	0	JANKOVIĆ /STOJAN/ BOJANA; JANKOVIĆ VLAJKA DIVNA; JANKOVIĆ /STOJAN/ JOVAN; JANKOVIĆ VLADIMIR ČEDOMIR	privatno
1792	0	JANKOVIĆ /STOJAN/ BOJANA; JANKOVIĆ VLAJKA DIVNA; JANKOVIĆ /STOJAN/ JOVAN; JANKOVIĆ VLADIMIR ČEDOMIR	privatno
1808	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1809	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1810	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1811	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1812	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1813	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1814	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1815	2	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1815	1	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1816	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1817	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1818	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1819	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1820	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1821	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1822	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1823	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1824	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1825	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1826	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1827	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1828	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1829	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1830	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1831	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1832	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1833	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1834	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1835	3	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1835	2	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno

1837	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1839	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1840	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1847	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1849	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1851	3		nema
1851	4		nema
1893	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1894	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1895	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1896	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1898	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1899	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1900	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1901	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1902	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1939	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1940	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1944	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1949	1		nema
1949	2		nema
1950	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1951	0	ŠĆEPANOVIĆ DJURO LUKA	privatno
1952	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1953	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1955	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1956	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1957	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1958	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
1959	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1960	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1961	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1962	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1963	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1964	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1965	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1966	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1967	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1968	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO RADOJICA	privatno
1969	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1970	3	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1970	4		nema

2028	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2029	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2030	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2031	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2032	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2033	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2034	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2035	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2036	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2037	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2038	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2039	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2040	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2041	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2042	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2043	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2044	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2045	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2046	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2047	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2048	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2049	1		nema
2049	2		nema
2050	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2051	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2052	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2053	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2054	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2055	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2056	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2057	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2058	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2059	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2339	0	JANJUŠEVIĆ /BAĆO / STANKA	privatno
2340	0	JANJUŠEVIĆ /BAĆO / STANKA	privatno
2341	0	PIŽURICA DJORDJIJE RADOMAN; PIŽURICA DJORDJIJE RADOVAN	privatno
2342	0	JANJUŠEVIĆ DAMJAN VUČETA	privatno
2343	0	JANJUŠEVIĆ DAMJAN VASILIJE	privatno
2344	0	DRAŠKOVIĆ VASO MILIJA	privatno
2345	0	ŠĆEPANOVIĆ RADISAV RADOJKA	privatno
2346	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO RADOJICA	privatno
2354	0	ŠĆEPANOVIĆ RADOMAN; ŠĆEPANOVIĆ RADOVAN; ŠĆEPANOVIĆ RADUN	privatno

2355	0	ŠĆEPANOVIĆ JOLE VUK	privatno
2356	0	ŠĆEPANOVIĆ JOLE VUK	privatno
2357	0	ŠĆEPANOVIĆ JOLE VUK	privatno
2358	0	ŠĆEPANOVIĆ PAVIĆ DRAGO	privatno
2359	0	ŠĆEPANOVIĆ MILOSAV MILE	privatno
2360	0	ŠĆEPANOVIĆ DJURO LUKA	privatno
2361	0	ŠĆEPANOVIĆ /RADOJE/ IVAN	privatno
2362	0	ŠĆEPANOVIĆ /RADOJE/ IVAN	privatno
2363	0	ŠĆEPANOVIĆ RADOMAN; ŠĆEPANOVIĆ RADOVAN; ŠĆEPANOVIĆ RADUN	privatno
2364	0	ŠĆEPANOVIĆ MILOSAV MILE	privatno
2365	0	ŠĆEPANOVIĆ JOLE VUK	privatno
2366	0	ŠĆEPANOVIĆ RADISAV RADOJKA	privatno
2367	0	ŠĆEPANOVIĆ RADISAV RADOJKA	privatno
2368	0	ŠĆEPANOVIĆ JOLE VUK	privatno
2369	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO DARINKA	privatno
2370	0	ŠĆEPANOVIĆ RADISAV RADOJKA	privatno
2371	0	ŠĆEPANOVIĆ RADISAV RADOJKA	privatno
2372	0	ŠĆEPANOVIĆ /RADOJE/ IVAN	privatno
2373	0	ŠĆEPANOVIĆ RADOMAN; ŠĆEPANOVIĆ RADOVAN; ŠĆEPANOVIĆ RADUN	privatno
2374	0	ŠĆEPANOVIĆ /RADOJE/ IVAN	privatno
2375	0	ŠĆEPANOVIĆ JOLE VUK	privatno
2376	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO RADOJICA	privatno
2377	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO RADOJICA	privatno
2378	1	ŠĆEPANOVIĆ JOLE VUK	privatno
2378	2	ŠĆEPANOVIĆ /RADOJE/ IVAN	privatno
2379	0	ŠĆEPANOVIĆ JOLE VUK	privatno
2380	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO RADOJICA	privatno
2381	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2382	0	ŠĆEPANOVIĆ JOLE VUK	privatno
2383	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO RADOJICA	privatno
2384	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2385	0	ŠĆEPANOVIĆ RADOMAN; ŠĆEPANOVIĆ RADOVAN; ŠĆEPANOVIĆ RADUN	privatno
2386	0	ŠĆEPANOVIĆ JOLE VUK	privatno
2387	0	ŠĆEPANOVIĆ RADISAV RADOJKA	privatno
2388	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2389	0	ŠĆEPANOVIĆ MILOSAV MILE	privatno
2390	0	ŠĆEPANOVIĆ RADISAV RADOJKA	privatno
2391	0	ŠĆEPANOVIĆ RADISAV RADOJKA	privatno
2392	0	ŠĆEPANOVIĆ JOLE VUK	privatno
2393	0	ŠĆEPANOVIĆ MILOSAV MILE	privatno
2394	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO RADOJICA	privatno

2395	0	ŠĆEPANOVIĆ RADISAV RADOJKA	privatno
2396	0	ŠĆEPANOVIĆ MILOSAV MILE	privatno
2397	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO RADOJICA	privatno
2398	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2399	0	ŠĆEPANOVIĆ JOLE VUK	privatno
2400	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO RADOJICA	privatno
2401	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO RADOJICA	privatno
2402	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2403	0	ŠĆEPANOVIĆ DJURO LUKA	privatno
2404	0	DRAŠKOVIĆ DARA; VUKADINOVIĆ DRAGICA; VUKOVIĆ /BOŠKO/ RADOICA; VUKOVIĆ VUKSAN	privatno
2405	0	DRAŠKOVIĆ DARA; VUKADINOVIĆ DRAGICA; VUKOVIĆ /BOŠKO/ RADOICA; VUKOVIĆ VUKSAN	privatno
2406	0	TOMIĆ ŠĆEPAN STANIJA	privatno
2407	0	TOMIĆ ŠĆEPAN STANIJA	privatno
2408	0	TOMIĆ ŠĆEPAN STANIJA	privatno
2409	0	TOMIĆ ŠĆEPAN STANIJA	privatno
2410	0	ŠĆEPANOVIĆ MILOSAV MILE	privatno
2411	0	TOMIĆ ŠĆEPAN STANIJA	privatno
2412	0	TOMIĆ ŠĆEPAN STANIJA	privatno
2413	0	ŠĆEPANOVIĆ RADOMAN; ŠĆEPANOVIĆ RADOVAN; ŠĆEPANOVIĆ RADUN	privatno
2414	0	ŠĆEPANOVIĆ RADOMAN; ŠĆEPANOVIĆ RADOVAN; ŠĆEPANOVIĆ RADUN	privatno
2416	0	DRAŠKOVIĆ DARA; VUKADINOVIĆ DRAGICA; VUKOVIĆ /BOŠKO/ RADOICA; VUKOVIĆ VUKSAN	privatno
2417	0	DRAŠKOVIĆ DARA; VUKADINOVIĆ DRAGICA; VUKOVIĆ /BOŠKO/ RADOICA; VUKOVIĆ VUKSAN	privatno
2418	0	DRAŠKOVIĆ DARA; VUKADINOVIĆ DRAGICA; VUKOVIĆ /BOŠKO/ RADOICA; VUKOVIĆ VUKSAN	privatno
2419	0	DRAŠKOVIĆ DARA; VUKADINOVIĆ DRAGICA; VUKOVIĆ /BOŠKO/ RADOICA; VUKOVIĆ VUKSAN	privatno
2420	0	ŠĆEPANOVIĆ RADOMAN; ŠĆEPANOVIĆ RADOVAN; ŠĆEPANOVIĆ RADUN	privatno
2421	0	ŠĆEPANOVIĆ RADOMAN; ŠĆEPANOVIĆ RADOVAN; ŠĆEPANOVIĆ RADUN	privatno
2422	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2423	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO RADOJICA	privatno
2424	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO RADOJICA	privatno
2425	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2426	0	ŠĆEPANOVIĆ DJURO LUKA	privatno
2427	0	ŠĆEPANOVIĆ RADOMAN; ŠĆEPANOVIĆ RADOVAN; ŠĆEPANOVIĆ RADUN	privatno
2428	0	ŠĆEPANOVIĆ NIKO STANIJA; ŠĆEPANOVIĆ DJURO LUKA; ŠĆEPANOVIĆ MARKO DARINKA	privatno
2429	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2430	0	ŠĆEPANOVIĆ /RADOJE/ IVAN	privatno
2431	0	ŠĆEPANOVIĆ MILOSAV MILE	privatno

2432	0	BULATOVIĆ /RATKO/ TADIJA; BULATOVIĆ /RATKO/ TOMAN	privatno
2434	0	ŠĆEPANOVIĆ RADISAV RADOJKA	privatno
2435	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO RADOJICA	privatno
2436	0	ŠĆEPANOVIĆ JOLE VUK	privatno
2437	0	ŠĆEPANOVIĆ MILOSAV MILE	privatno
2438	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2439	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2440	0	BULATOVIĆ FILIP DRAGAN; BULATOVIĆ FILIP GRGA; BOBIČIĆ MILUTIN IVAN; BULATOVIĆ FILIP MIĆO; BULATOVIĆ FILIP MOMIR; BOBIČIĆ FILIP NEVENKA; BULATOVIĆ FILIP RADOJICA; BULATOVIĆ FILIP RELJA	privatno
2441	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2442	0	ZAVOD ZA ZAPOŠLJAVANJE CRN GORE	državno
2443	0	BULATOVIĆ MARTIN	privatno
2444	0	BULATOVIĆ FILIP DRAGAN; BULATOVIĆ FILIP GRGA; BOBIČIĆ MILUTIN IVAN; BULATOVIĆ FILIP MIĆO; BULATOVIĆ FILIP MOMIR; BOBIČIĆ FILIP NEVENKA; BULATOVIĆ FILIP RADOJICA; BULATOVIĆ FILIP RELJA	privatno
2445	0	BULATOVIĆ MARTIN	privatno
2446	0	BULATOVIĆ /RATKO/ TADIJA; BULATOVIĆ /RATKO/ TOMAN	privatno
2447	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2448	0	BULATOVIĆ FILIP DRAGAN; BULATOVIĆ FILIP GRGA; BOBIČIĆ MILUTIN IVAN; BULATOVIĆ FILIP MIĆO; BULATOVIĆ FILIP MOMIR; BOBIČIĆ FILIP NEVENKA; BULATOVIĆ FILIP RADOJICA; BULATOVIĆ FILIP RELJA	privatno
2449	0	BULATOVIĆ FILIP DRAGAN; BULATOVIĆ FILIP GRGA; BOBIČIĆ MILUTIN IVAN; BULATOVIĆ FILIP MIĆO; BULATOVIĆ FILIP MOMIR; BOBIČIĆ FILIP NEVENKA; BULATOVIĆ FILIP RADOJICA; BULATOVIĆ FILIP RELJA	privatno
2450	0	BULATOVIĆ FILIP DRAGAN; BULATOVIĆ FILIP GRGA; BOBIČIĆ MILUTIN IVAN; BULATOVIĆ FILIP MIĆO; BULATOVIĆ FILIP MOMIR; BOBIČIĆ FILIP NEVENKA; BULATOVIĆ FILIP RADOJICA; BULATOVIĆ FILIP RELJA	privatno
2451	0	BULATOVIĆ FILIP DRAGAN; BULATOVIĆ FILIP GRGA; BOBIČIĆ MILUTIN IVAN; BULATOVIĆ FILIP MIĆO; BULATOVIĆ FILIP MOMIR; BOBIČIĆ FILIP NEVENKA; BULATOVIĆ FILIP RADOJICA; BULATOVIĆ FILIP RELJA	privatno
2453	0	BULATOVIĆ /RATKO/ TADIJA; BULATOVIĆ /RATKO/ TOMAN	privatno
2454	0	BULATOVIĆ /RATKO/ TADIJA; BULATOVIĆ /RATKO/ TOMAN	privatno
2455	0	BULATOVIĆ /RATKO/ TADIJA; BULATOVIĆ /RATKO/ TOMAN	privatno
2456	0	BULATOVIĆ /RATKO/ TADIJA; BULATOVIĆ /RATKO/ TOMAN	privatno
2457	0	BULATOVIĆ MARTIN	privatno
2458	0	BULATOVIĆ MARTIN	privatno
2459	0	BULATOVIĆ MARTIN	privatno
2460	0	BULATOVIĆ MARTIN	privatno
2461	0	BULATOVIĆ FILIP DRAGAN; BULATOVIĆ FILIP GRGA; BOBIČIĆ MILUTIN IVAN; BULATOVIĆ FILIP MIĆO; BULATOVIĆ FILIP MOMIR; BOBIČIĆ FILIP NEVENKA; BULATOVIĆ FILIP RADOJICA; BULATOVIĆ FILIP RELJA	privatno

2462	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
2463	0	ZAVOD ZA ZAPOŠLJAVANJE CRN GORE	državno
2464	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2465	0	BULATOVIĆ MARTIN	privatno
2466	0	ŠĆEPANOVIĆ MILOSAV MILE	privatno
2467	0	ZAVOD ZA ZAPOŠLJAVANJE CRN GORE	državno
2468	0	ŠĆEPANOVIĆ MILOSAV MILE	privatno
2469	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO RADOJICA	privatno
2470	0	ZAVOD ZA ZAPOŠLJAVANJE CRNE GORE	državno
2471	0	ZAVOD ZA ZAPOŠLJAVANJE CRNE GORE	državno
2472	0	ZAVOD ZA ZAPOŠLJAVANJE CRNE GORE	državno
2473	0	ZAVOD ZA ZAPOŠLJAVANJE CRNE GORE	državno
2474	0	BULATOVIĆ FILIP DRAGAN; BULATOVIĆ FILIP GRGA; BOBIČIĆ MILUTIN IVAN; BULATOVIĆ FILIP MIĆO; BULATOVIĆ FILIP MOMIR; BOBIČIĆ FILIP NEVENKA; BULATOVIĆ FILIP RADOJICA; BULATOVIĆ FILIP RELJA	privatno
2475	0	BULATOVIĆ FILIP DRAGAN; BULATOVIĆ FILIP GRGA; BOBIČIĆ MILUTIN IVAN; BULATOVIĆ FILIP MIĆO; BULATOVIĆ FILIP MOMIR; BOBIČIĆ FILIP NEVENKA; BULATOVIĆ FILIP RADOJICA; BULATOVIĆ FILIP RELJA	privatno
2476	0	BULATOVIĆ FILIP DRAGAN; BULATOVIĆ FILIP GRGA; BOBIČIĆ MILUTIN IVAN; BULATOVIĆ FILIP MIĆO; BULATOVIĆ FILIP MOMIR; BOBIČIĆ FILIP NEVENKA; BULATOVIĆ FILIP RADOJICA; BULATOVIĆ FILIP RELJA	privatno
2477	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2478	0	ŠĆEPANOVIĆ MILINKO	privatno
2479	0	ŠĆEPANOVIĆ JANKO ZDRAVKO	privatno
2480	1	ŠĆEPANOVIĆ MARKO RADOJICA	privatno
2480	2	ŠĆEPANOVIĆ MARKO RADOJICA	privatno
2481	0	ŠĆEPANOVIĆ RADISAV RADOJKA	privatno
2482	0	DRAŠKOVIĆ /VASILIJE/ BUDISLAV; DRAŠKOVIĆ VASO MILIJA; DRAŠKOVIĆ MILUŠA	privatno
2483	0	DRAŠKOVIĆ DARA; VUKADINOVIĆ DRAGICA; VUKOVIĆ /BOŠKO/ RADOICA; VUKOVIĆ VUKSAN	privatno
2484	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO RADOJICA	privatno
2485	0	DRAŠKOVIĆ /VASILIJE/ BUDISLAV; DRAŠKOVIĆ VASO MILIJA; DRAŠKOVIĆ MILUŠA	privatno
2486	0	DRAŠKOVIĆ /VASILIJE/ BUDISLAV; DRAŠKOVIĆ VASO MILIJA; DRAŠKOVIĆ MILUŠA	privatno
2487	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2488	0	ŠĆEPANOVIĆ MILINKO	privatno
2544	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO DARINKA; ŠĆEPANOVIĆ DJURO LUKA; ŠĆEPANOVIĆ NIKO STANIJA	privatno
2556	0	BULATOVIĆ SIMO ZORKA	privatno
2562	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2563	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2564	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2565	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno

2566	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2569	0	BULATOVIĆ MIJAJLO NIKOLA; BULATOVIĆ MIJAJLO STOJAN; BULATOVIĆ MIJAJLO VUK; BULATOVIĆ MIJAJLO VUKOSAVA	privatno
2570	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2571	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2572	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2573	0	BULATOVIĆ MIJAJLO NIKOLA; BULATOVIĆ MIJAJLO STOJAN; BULATOVIĆ MIJAJLO VUK; BULATOVIĆ MIJAJLO VUKOSAVA	privatno
2574	0	BULATOVIĆ MIJAJLO NIKOLA; BULATOVIĆ MIJAJLO STOJAN; BULATOVIĆ MIJAJLO VUK; BULATOVIĆ MIJAJLO VUKOSAVA	privatno
2575	0	BULATOVIĆ MIJAJLO NIKOLA; BULATOVIĆ MIJAJLO STOJAN; BULATOVIĆ MIJAJLO VUK; BULATOVIĆ MIJAJLO VUKOSAVA	privatno
2576	0	BULATOVIĆ MIJAJLO NIKOLA; BULATOVIĆ MIJAJLO STOJAN; BULATOVIĆ MIJAJLO VUK; BULATOVIĆ MIJAJLO VUKOSAVA	privatno
2577	0	BULATOVIĆ MIJAJLO NIKOLA; BULATOVIĆ MIJAJLO STOJAN; BULATOVIĆ MIJAJLO VUK; BULATOVIĆ MIJAJLO VUKOSAVA	privatno
2578	0	BULATOVIĆ MIJAJLO NIKOLA; BULATOVIĆ MIJAJLO STOJAN; BULATOVIĆ MIJAJLO VUK; BULATOVIĆ MIJAJLO VUKOSAVA	privatno
2579	0	BULATOVIĆ MIJAJLO NIKOLA; BULATOVIĆ MIJAJLO STOJAN; BULATOVIĆ MIJAJLO VUK; BULATOVIĆ MIJAJLO VUKOSAVA	privatno
2580	0	BULATOVIĆ MIJAJLO NIKOLA; BULATOVIĆ MIJAJLO STOJAN; BULATOVIĆ MIJAJLO VUK; BULATOVIĆ MIJAJLO VUKOSAVA	privatno
2581	0	BULATOVIĆ MIJAJLO NIKOLA; BULATOVIĆ MIJAJLO STOJAN; BULATOVIĆ MIJAJLO VUK; BULATOVIĆ MIJAJLO VUKOSAVA	privatno
2582	0	BULATOVIĆ MIJAJLO NIKOLA; BULATOVIĆ MIJAJLO STOJAN; BULATOVIĆ MIJAJLO VUK; BULATOVIĆ MIJAJLO VUKOSAVA	privatno
2583	0	TAPUŠKOVIĆ /BLAGOJE/ BRANKO; TAPUŠKOVIĆ /BLAGOJE/ LJUBOMIR; TAPUŠKOVIĆ JAGOŠ RADE; TAPUŠKOVIĆ JAGOŠ RADISAV; TAPUŠKOVIĆ /RADOJICA/ RADOMAN; TAPUŠKOVIĆ /RADOJICA/ RADUN; TAPUŠKOVIĆ RADOJA RATKO	privatno
2584	0	MINIĆ MILA	privatno
2585	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2586	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2587	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2588	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2589	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2590	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2591	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2592	0	BULATOVIĆ BORIS; BULATOVIĆ VUKOSAV BRANISLAV; BULATOVIĆ /ZDRAVKO/ MARINA; BULATOVIĆ MILAN MARKO; BULATOVIĆ VUKOSAV MILORAD; BULATOVIĆ /MILNKO/ MOMIR; BULATOVIĆ /ZDRAVKO/ NIKOLA; BULATOVIĆ VUKOSAV SPASA; BULATOVIĆ /ZDRAVKO/ VOJIN; BULATOVIĆ MILAN ZORAN	privatno
2593	0	BULATOVIĆ BORIS; BULATOVIĆ VUKOSAV BRANISLAV; BULATOVIĆ /ZDRAVKO/ MARINA; BULATOVIĆ MILAN MARKO; BULATOVIĆ VUKOSAV MILORAD; BULATOVIĆ /MILNKO/ MOMIR; BULATOVIĆ /ZDRAVKO/ NIKOLA; BULATOVIĆ VUKOSAV SPASA; BULATOVIĆ /ZDRAVKO/ VOJIN; BULATOVIĆ MILAN ZORAN	privatno
2594	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2596	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2597	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno

2598	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2599	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2600	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2601	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2604	2	BULATOVIĆ SIMO ZORKA	privatno
2604	1	BULATOVIĆ SIMO ZORKA	privatno
2605	0	BULATOVIĆ SIMO ZORKA	privatno
2606	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
2607	0	BULATOVIĆ SIMO ZORKA	privatno
2608	0	BULATOVIĆ SIMO ZORKA	privatno
2609	0	TOMIĆ ŠĆEPAN STANIJA	privatno
2610	0	TOMIĆ ŠĆEPAN STANIJA	privatno
2611	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO DARINKA	privatno
2612	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO DARINKA	privatno
2613	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO DARINKA	privatno
2614	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO DARINKA	privatno
2615	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO DARINKA	privatno
2616	0	BULATOVIĆ SIMO ZORKA	privatno
2617	0	TOMIĆ ŠĆEPAN STANIJA	privatno
2618	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO DARINKA	privatno
2619	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO DARINKA	privatno
2620	0	ŠĆEPANOVIĆ DJURO LUKA	privatno
2621	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2622	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2623	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2624	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO DARINKA	privatno
2625	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO DARINKA	privatno
2626	0	TOMIĆ ŠĆEPAN STANIJA	privatno
2627	0	TOMIĆ ŠĆEPAN STANIJA	privatno
2628	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO DARINKA	privatno
2629	0	TOMIĆ ŠĆEPAN STANIJA	privatno
2630	0	ŠĆEPANOVIĆ DJURO LUKA	privatno
2631	0	ŠĆEPANOVIĆ JELENA	privatno
2632	0	ŠĆEPANOVIĆ DJURO LUKA	privatno
2633	0	ŠĆEPANOVIĆ DJURO LUKA	privatno
2634	0	TOMIĆ ŠĆEPAN STANIJA	privatno
2635	0	ŠĆEPANOVIĆ JELENA	privatno
2636	0	TOMIĆ ŠĆEPAN STANIJA	privatno
2637	0	ŠĆEPANOVIĆ DJURO LUKA	privatno
2638	0	ŠĆEPANOVIĆ DJURO LUKA	privatno
2639	0	DRAŠKOVIĆ DARA; VUKADINOVIĆ DRAGICA; VUKOVIĆ /BOŠKO/ RADOICA; VUKOVIĆ VUKSAN	privatno
2640	0	BULATOVIĆ SIMO ZORKA	privatno

2641	0	DRAŠKOVIĆ DARA; VUKADINOVIĆ DRAGICA; VUKOVIĆ /BOŠKO/ RADOICA; VUKOVIĆ VUKSAN	privatno
2642	0	DRAŠKOVIĆ DARA; VUKADINOVIĆ DRAGICA; VUKOVIĆ /BOŠKO/ RADOICA; VUKOVIĆ VUKSAN	privatno
2643	0	DRAŠKOVIĆ DARA; VUKADINOVIĆ DRAGICA; VUKOVIĆ /BOŠKO/ RADOICA; VUKOVIĆ VUKSAN	privatno
2644	0	DRAŠKOVIĆ DARA; VUKADINOVIĆ DRAGICA; VUKOVIĆ /BOŠKO/ RADOICA; VUKOVIĆ VUKSAN	privatno
2645	0	DRAŠKOVIĆ DARA; VUKADINOVIĆ DRAGICA; VUKOVIĆ /BOŠKO/ RADOICA; VUKOVIĆ VUKSAN	privatno
2646	0	ŠĆEPANOVIĆ JANKO ZDRAVKO	privatno
2647	0	ŠĆEPANOVIĆ JANKO ZDRAVKO	privatno
2648	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO RADOJICA	privatno
2649	0	ŠĆEPANOVIĆ JOLE VUK	privatno
2650	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
2660	0	ŠĆEPANOVIĆ MILINKO	privatno
2661	0	ŠĆEPANOVIĆ JANKO ZDRAVKO	privatno
2662	0	ŠĆEPANOVIĆ JANKO ZDRAVKO	privatno
2663	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO RADOJICA	privatno
2664	0	ŠĆEPANOVIĆ JOLE VUK	privatno
2665	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
2666	0	DRAŠKOVIĆ DARA; VUKADINOVIĆ DRAGICA; VUKOVIĆ /BOŠKO/ RADOICA; VUKOVIĆ VUKSAN	privatno
2667	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO RADOJICA	privatno
2668	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO RADOJICA	privatno
2669	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO RADOJICA	privatno
2670	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO RADOJICA	privatno
2671	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO RADOJICA	privatno
2672	0	DRAŠKOVIĆ DRAGINJA UD.VELJO	privatno
2673	0	ŠĆEPANOVIĆ JOLE VUK	privatno
2674	0	ŠĆEPANOVIĆ JOLE VUK	privatno
2675	0	ŠĆEPANOVIĆ JOLE VUK	privatno
2676	0	ŠĆEPANOVIĆ /RADOJE/ IVAN	privatno
2677	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
2678	0	ŠĆEPANOVIĆ DJURO LUKA	privatno
2679	0	ŠĆEPANOVIĆ DJURO LUKA	privatno
2680	0	ŠĆEPANOVIĆ JOLE VUK	privatno
2681	0	ŠĆEPANOVIĆ JOLE VUK	privatno
2682	0	ŠĆEPANOVIĆ JOLE VUK	privatno
2683	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
2684	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2685	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2686	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2687	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2688	0	ŠĆEPANOVIĆ /SLOBODAN/ MILOJE	privatno

2689	0	DRAŠKOVIĆ /VASILIJE/ BUDISLAV; DRAŠKOVIĆ VASO MILIJA; DRAŠKOVIĆ MILUŠA	privatno
2690	0	ŠĆEPANOVIĆ RADISAV RADOJKA	privatno
2691	0	ŠĆEPANOVIĆ RADOMAN; ŠĆEPANOVIĆ RADOVAN; ŠĆEPANOVIĆ RADUN	privatno
2692	0	ŠĆEPANOVIĆ RADOMAN; ŠĆEPANOVIĆ RADOVAN; ŠĆEPANOVIĆ RADUN	privatno
2693	0	ŠĆEPANOVIĆ RADOMAN; ŠĆEPANOVIĆ RADOVAN; ŠĆEPANOVIĆ RADUN	privatno
2694	0	ŠĆEPANOVIĆ RADOMAN; ŠĆEPANOVIĆ RADOVAN; ŠĆEPANOVIĆ RADUN	privatno
2695	0	ŠĆEPANOVIĆ RADOMAN; ŠĆEPANOVIĆ RADOVAN; ŠĆEPANOVIĆ RADUN	privatno
2696	0	ŠĆEPANOVIĆ RADOMAN; ŠĆEPANOVIĆ RADOVAN; ŠĆEPANOVIĆ RADUN	privatno
2697	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
2698	0	ZAVOD ZA ZAPOSŁJAVANJE CRN GORE	državno
2699	0	ŠĆEPANOVIĆ RADOMAN; ŠĆEPANOVIĆ RADOVAN; ŠĆEPANOVIĆ RADUN	privatno
2700	0	ŠĆEPANOVIĆ RADOMAN; ŠĆEPANOVIĆ RADOVAN; ŠĆEPANOVIĆ RADUN	privatno
2701	0	ŠĆEPANOVIĆ RADOMAN; ŠĆEPANOVIĆ RADOVAN; ŠĆEPANOVIĆ RADUN	privatno
2702	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
2703	0	ŠĆEPANOVIĆ /TIHOMIR/ DRAGOSLAV	privatno
2704	0	ŠĆEPANOVIĆ RADISAV RADOJKA	privatno
2705	0	ŠĆEPANOVIĆ RADISAV RADOJKA	privatno
2706	0	ŠĆEPANOVIĆ RADISAV RADOJKA	privatno
2707	0	ŠĆEPANOVIĆ RADISAV RADOJKA	privatno
2709	0	ŠĆEPANOVIĆ /RADOJE/ IVAN	privatno
2710	0	ŠĆEPANOVIĆ /RADOJE/ IVAN	privatno
2711	0	ŠĆEPANOVIĆ /RADOJE/ IVAN	privatno
2712	0	ŠĆEPANOVIĆ /RADOJE/ IVAN	privatno
2713	0	ŠĆEPANOVIĆ /RADOJE/ IVAN	privatno
2714	0	ŠĆEPANOVIĆ RADISAV RADOJKA	privatno
2715	0	ŠĆEPANOVIĆ RADISAV RADOJKA	privatno
2716	0	ŠĆEPANOVIĆ JOLE VUK	privatno
2717	0	ŠĆEPANOVIĆ JOLE VUK	privatno
2718	0	DRAŠKOVIĆ /VASILIJE/ BUDISLAV; DRAŠKOVIĆ VASO MILIJA; DRAŠKOVIĆ MILUŠA	privatno
2719	0	ŠĆEPANOVIĆ /RADOJE/ IVAN	privatno
2720	0	ŠĆEPANOVIĆ /RADOJE/ IVAN	privatno
2721	0	ŠĆEPANOVIĆ /RADOJE/ IVAN	privatno
2722	0	ŠĆEPANOVIĆ /RADOJE/ IVAN	privatno
2723	0	ŠĆEPANOVIĆ RADISAV RADOJKA	privatno
2724	0	ŠĆEPANOVIĆ RADISAV RADOJKA	privatno
2725	0	DRAŠKOVIĆ /VASILIJE/ BUDISLAV; DRAŠKOVIĆ VASO MILIJA; DRAŠKOVIĆ MILUŠA	privatno

2726	0	DRAŠKOVIĆ /VASILIJE/ BUDISLAV; DRAŠKOVIĆ VASO MILIJA; DRAŠKOVIĆ MILUŠA	privatno
2727	0	DRAŠKOVIĆ /VASILIJE/ BUDISLAV; DRAŠKOVIĆ VASO MILIJA; DRAŠKOVIĆ MILUŠA	privatno
2728	0	DRAŠKOVIĆ /VASILIJE/ BUDISLAV; DRAŠKOVIĆ VASO MILIJA; DRAŠKOVIĆ MILUŠA	privatno
2729	0	DRAŠKOVIĆ /VASILIJE/ BUDISLAV; DRAŠKOVIĆ VASO MILIJA; DRAŠKOVIĆ MILUŠA	privatno
2730	0	DRAŠKOVIĆ /VASILIJE/ BUDISLAV; DRAŠKOVIĆ VASO MILIJA; DRAŠKOVIĆ MILUŠA	privatno
2731	0	DRAŠKOVIĆ /VASILIJE/ BUDISLAV; DRAŠKOVIĆ VASO MILIJA; DRAŠKOVIĆ MILUŠA	privatno
2732	0	ŠĆEPANOVIĆ MILOVAN BLAŽO	privatno
2733	0	ŠĆEPANOVIĆ MILOVAN BLAŽO	privatno
2734	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO RADOJICA	privatno
2735	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO RADOJICA	privatno
2736	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
2737	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO RADOJICA	privatno
2738	0	ŠĆEPANOVIĆ MILOVAN BLAŽO	privatno
2739	0	ŠĆEPANOVIĆ MILOVAN BLAŽO	privatno
2740	0	DRAŠKOVIĆ DARA; VUKADINOVIĆ DRAGICA; VUKOVIĆ /BOŠKO/ RADOICA; VUKOVIĆ VUKSAN	privatno
2741	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO RADOJICA	privatno
2742	0	ŠĆEPANOVIĆ RADOMAN; ŠĆEPANOVIĆ RADOVAN; ŠĆEPANOVIĆ RADUN	privatno
2743	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO RADOJICA	privatno
2744	0	ŠĆEPANOVIĆ MILOVAN BLAŽO	privatno
2745	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO RADOJICA	privatno
2746	0	DRAŠKOVIĆ /VASILIJE/ BUDISLAV; DRAŠKOVIĆ VASO MILIJA; DRAŠKOVIĆ MILUŠA	privatno
2747	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO RADOJICA	privatno
2748	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO RADOJICA	privatno
2749	0	ŠĆEPANOVIĆ MILOVAN BLAŽO	privatno
2750	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO RADOJICA	privatno
2751	0	ŠĆEPANOVIĆ MILOVAN BLAŽO	privatno
2752	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO RADOJICA	privatno
2753	0	DRAŠKOVIĆ /VASILIJE/ BUDISLAV; DRAŠKOVIĆ VASO MILIJA; DRAŠKOVIĆ MILUŠA	privatno
2754	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO RADOJICA	privatno
2755	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO RADOJICA	privatno
2756	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO RADOJICA	privatno
2757	0	ŠĆEPANOVIĆ MILOVAN BLAŽO	privatno
2758	0	VUKOVIĆ RADULE MATO	privatno
2759	0	DRAŠKOVIĆ /VASILIJE/ BUDISLAV; DRAŠKOVIĆ VASO MILIJA; DRAŠKOVIĆ MILUŠA	privatno
2760	0	PIŽURICA RADONJA SAVA	privatno
2761	0	PIŽURICA DARKO ILIJA; PIŽURICA /RADOMIR/ RANKO; PIŽURICA RADOMIR RAŠKO	privatno

2762	0	PIŽURICA NIKICA	privatno
2763	0	DRAŠKOVIĆ BRANKO SPASOJE	privatno
2764	0	GUDOVIĆ IVANA; BULATOVIĆ JELISAVKA	privatno
2765	0	PIŽURICA DJORDJIJE RADOVAN; PIŽURICA DJORDJIJE RADOMAN	privatno
2766	0	PIŽURICA DJORDJIJE RADOVAN; PIŽURICA DJORDJIJE RADOMAN	privatno
2767	0	PIŽURICA DJORDJIJE RADOVAN; PIŽURICA DJORDJIJE RADOMAN	privatno
2768	0	GUDOVIĆ IVANA; BULATOVIĆ JELISAVKA	privatno
2769	0	GUDOVIĆ IVANA; BULATOVIĆ JELISAVKA	privatno
2770	0	GUDOVIĆ IVANA; BULATOVIĆ JELISAVKA	privatno
2771	0	JANJUŠEVIĆ /BAČO / STANKA	privatno
2772	0	JANJUŠEVIĆ DAMJAN VUČETA	privatno
2773	0	BOJIĆ VIDOJE DRAGINJA RODJ.DRAŠKOVIĆ	privatno
2774	0	VUKOVIĆ MILINKO STANKA UD.MIRA	privatno
2775	0	PIŽURICA DJORDJIJE RADOVAN; PIŽURICA DJORDJIJE RADOMAN	privatno
2776	0	PIŽURICA DJORDJIJE RADOVAN; PIŽURICA DJORDJIJE RADOMAN	privatno
2777	0	ŠĆEPANOVIĆ MILOVAN BLAŽO	privatno
2778	0	GUDOVIĆ IVANA; BULATOVIĆ JELISAVKA	privatno
2779	0	PIŽURICA RADONJA SAVA	privatno
2780	0	PIŽURICA VIDO MATO	privatno
2781	0	PIŽURICA VIDO MATO	privatno
2782	0	PIŽURICA RADOMIR RAŠKO; PIŽURICA DARKO ILIJA; PIŽURICA /RADOMIR/ RANKO	privatno
2783	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2784	0	PIŽURICA NIKICA	privatno
2785	0	PIŽURICA NIKICA	privatno
2786	0	JOVIČIĆ MILETA NATALIJA; DRAŠKOVIĆ MILETA MILUN	privatno
2787	0	POPOVIĆ MILINKO DANKA; OROVIĆ MILINKO RADMILA; MARINOVIĆ MILINKO RAKA; DRAŠKOVIĆ NEDELJKO NENAD; DRAŠKOVIĆ NENAD	privatno
2788	0	DRAŠKOVIĆ BOGIĆ LJUBOMIR	privatno
2790	0	DRAŠKOVIĆ DUŠKO	privatno
2885	0	PIŽURICA MILIVOJE DJORDJIJE; PIŽURICA NIKICA	privatno
2886	0	PIŽURICA RADONJA BOŽO	privatno
2887	0	PIŽURICA NIKO VUKALICA	privatno
2888	0	PIŽURICA RADONJA SAVA	privatno
2889	0	PIŽURICA RADOMIR RAŠKO; PIŽURICA DARKO ILIJA; PIŽURICA /RADOMIR/ RANKO	privatno
2890	0	PIŽURICA DJORDJIJE RADOVAN; PIŽURICA DJORDJIJE RADOMAN	privatno
2891	0		nema
2892	0		nema
2893	0		nema
2894	0		nema
2895	0	RADMANOVIĆ JOVO LJUBETA; RADMANOVIĆ JOVO BEĆIR	privatno
2896	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno

2897	0	PIŽURICA RADOMIR RAŠKO; PIŽURICA DARKO ILIJA; PIŽURICA /RADOMIR/ RANKO	privatno
2898	0	PIŽURICA RADOMIR RAŠKO; PIŽURICA DARKO ILIJA; PIŽURICA /RADOMIR/ RANKO	privatno
2899	0	PIŽURICA RADOMIR RAŠKO; PIŽURICA DARKO ILIJA; PIŽURICA /RADOMIR/ RANKO	privatno
2900	0	VUKOVIĆ /RADIVOJE/ GORAN; VUKOVIĆ /DUŠAN/ NATALIJA; VUKOVIĆ ĐORĐIJE RADOJE; VUKOVIĆ /RADIVOJE/ IVAN	privatno
2901	0	VUKOVIĆ /RADIVOJE/ GORAN; VUKOVIĆ /DUŠAN/ NATALIJA; VUKOVIĆ ĐORĐIJE RADOJE; VUKOVIĆ /RADIVOJE/ IVAN	privatno
2902	0	VUKOVIĆ /RADIVOJE/ GORAN; VUKOVIĆ /DUŠAN/ NATALIJA; VUKOVIĆ ĐORĐIJE RADOJE; VUKOVIĆ /RADIVOJE/ IVAN	privatno
2903	0	VUKOVIĆ /RADIVOJE/ GORAN; VUKOVIĆ /DUŠAN/ NATALIJA; VUKOVIĆ ĐORĐIJE RADOJE; VUKOVIĆ /RADIVOJE/ IVAN	privatno
2904	0	VUKOVIĆ /RADIVOJE/ GORAN; VUKOVIĆ /DUŠAN/ NATALIJA; VUKOVIĆ ĐORĐIJE RADOJE; VUKOVIĆ /RADIVOJE/ IVAN	privatno
2905	0	VUKOVIĆ ZAVIŠA MILIJA	privatno
2906	0	VU0OVIĆ MANOJLE ŽELJKO	privatno
2907	0	VUKOVIĆ BOŽIDARKA	privatno
2908	0	PIŽURICA RADOMIR RAŠKO; PIŽURICA DARKO ILIJA; PIŽURICA /RADOMIR/ RANKO	privatno
2909	0	JANJUŠEVIĆ SVETO NIKOLA; JANJUŠEVIĆ SVETO DRAGANA; JANJUŠEVIĆ SVETO MARKO; JANJUŠEVIĆ SVETO JOVAN; DRAŠKOVIĆ ANĐELKA	privatno
2910	0	VU0OVIĆ MANOJLE ŽELJKO	privatno
2911	0	RAKOČEVIĆ /MILIVOJE/ NATAŠA; RADMANOVIĆ SAVELJA MILUTIN; RADMANOVIĆ SAVELJA MILADIN; RADMANOVIĆ JOVO LJUBETA; RADMANOVIĆ JOVO BEĆIR; RADMANOVIĆ /MILIVOJE/ NEMANJA	privatno
2912	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2913	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2914	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2915	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2916	0	RADMANOVIĆ MILO MILIVOJE	privatno
2917	0	RADMANOVIĆ MILO MILIVOJE	privatno
2918	0	RADMANOVIĆ SAVELJA MILUTIN	privatno
2919	0	PIŽURICA DJORDJIJE RADOVAN; PIŽURICA DJORDJIJE RADOMAN	privatno
2920	0	PIŽURICA DJORDJIJE RADOVAN; PIŽURICA DJORDJIJE RADOMAN	privatno
2921	0	RADMANOVIĆ MILO MILIVOJE	privatno
2922	0	PIŽURICA DJORDJIJE RADOVAN; PIŽURICA DJORDJIJE RADOMAN	privatno
2923	0	VUKOVIĆ MIJAJLO STANOJE	privatno
2924	0	MINIĆ /MILO/ SVETLANA; MINIĆ PERUTA; MINIĆ MATO; MINIĆ NIKOLA; MINIĆ LAZAR; MINIĆ MILO	privatno
2925	0	MINIĆ /MILO/ SVETLANA; MINIĆ PERUTA; MINIĆ MATO; MINIĆ NIKOLA; MINIĆ LAZAR; MINIĆ MILO	privatno
2926	0	MINIĆ /MILO/ SVETLANA; MINIĆ PERUTA; MINIĆ MATO; MINIĆ NIKOLA; MINIĆ LAZAR; MINIĆ MILO	privatno
2927	0	MINIĆ /MILO/ SVETLANA; MINIĆ PERUTA; MINIĆ MATO; MINIĆ NIKOLA; MINIĆ LAZAR; MINIĆ MILO	privatno
2928	0	MINIĆ /MILO/ SVETLANA; MINIĆ PERUTA; MINIĆ MATO; MINIĆ NIKOLA; MINIĆ LAZAR; MINIĆ MILO	privatno

2929	0	MINIĆ /MILO/ SVETLANA; MINIĆ PERUTA; MINIĆ MATO; MINIĆ NIKOLA; MINIĆ LAZAR; MINIĆ MILO	privatno
2930	0	MINIĆ /MILO/ SVETLANA; MINIĆ PERUTA; MINIĆ MATO; MINIĆ NIKOLA; MINIĆ LAZAR; MINIĆ MILO	privatno
2931	0	MINIĆ /MILO/ SVETLANA; MINIĆ PERUTA; MINIĆ MATO; MINIĆ NIKOLA; MINIĆ LAZAR; MINIĆ MILO	privatno
2932	0	MINIĆ /MILO/ SVETLANA; MINIĆ PERUTA; MINIĆ MATO; MINIĆ NIKOLA; MINIĆ LAZAR; MINIĆ MILO	privatno
2933	0	MINIĆ /MILO/ SVETLANA; MINIĆ PERUTA; MINIĆ MATO; MINIĆ NIKOLA; MINIĆ LAZAR; MINIĆ MILO	privatno
2934	0	MINIĆ /MILO/ SVETLANA; MINIĆ PERUTA; MINIĆ MATO; MINIĆ NIKOLA; MINIĆ LAZAR; MINIĆ MILO	privatno
2935	0	VUKOVIĆ MILOJICA VELIZAR	privatno
2936	0	MINIĆ ĆIRO NATAŠA; MINIĆ ĆIRO MARJANA; MINIĆ RADUN VUKOTA; MINIĆ RADUN DRAGOMIR; MINIĆ RADUN DRAGOJE; MINIĆ ĆIRO MILENA; MINIĆ ĆIRO JELENA; MINIĆ LJILJANA	privatno
2937	0	RADOVIĆ JOVETA MIHAILO	privatno
2938	0	RADOVIĆ PERIŠA MEDUNA	privatno
2939	0	RADOVIĆ RADISAV RATKO	privatno
2940	0	RADOVIĆ RADISAV RAJKO	privatno
2941	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2942	0	MINIĆ MILA	privatno
2943	0	VUKOVIĆ /RISTO/ NOVICA	privatno
2944	0	DRAŠKOVIĆ DRAŽEN; DRAŠKOVIĆ JOKSIM MILJAN; DRAŠKOVIĆ JOKSIM MIOMIR; PELEVIĆ VASILJKA	privatno
2945	0	DRAŠKOVIĆ JOKSIM MILJAN	privatno
2946	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2947	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2948	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2949	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2950	0	RADOVIĆ SLAVKO	privatno
2952	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2953	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2954	2	MINIĆ LAZAR; MINIĆ MATO; MINIĆ MILO; MINIĆ NIKOLA; MINIĆ PERUTA; MINIĆ /MILO/ SVETLANA	privatno
2954	1	MINIĆ LAZAR; MINIĆ MATO; MINIĆ MILO; MINIĆ NIKOLA; MINIĆ PERUTA; MINIĆ /MILO/ SVETLANA	privatno
2955	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2956	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2957	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2958	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2959	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2960	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2961	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2963	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2964	0	VUKOVIĆ MIJAJLO VUKOSAV	privatno
2965	0	VUKOVIĆ MIJAJLO VUKOSAV	privatno

2966	0	VUKOVIĆ ZAVIŠA MILIJA	privatno
2967	0	RADOVIĆ PERIŠA MEDUNA	privatno
2968	0	RADOVIĆ PERIŠA MEDUNA	privatno
2969	0	RADOVIĆ RADISAV RAJKO	privatno
2970	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2971	0	RADOVIĆ JOVETA MIHAILO	privatno
2972	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2973	0	VUKOVIĆ RADULE MATO; VUKOVIĆ BOGDAN SLOBODAN	privatno
2974	0	VUKOVIĆ MILINKO STANKA UD.MIRA	privatno
2975	0	BULATOVIĆ DRAGA; VUKOVIĆ MIRKO	privatno
2976	0	BULATOVIĆ DRAGA; VUKOVIĆ MIRKO	privatno
2977	0	VUKOVIĆ RADULE MATO; VUKOVIĆ BOGDAN SLOBODAN	privatno
2978	0	JANJUŠEVIĆ DAMJAN VASILJE	privatno
2979	0	JANJUŠEVIĆ /BAĆO / STANKA	privatno
2980	0	RADOVIĆ SLAVKO	privatno
2981	0	RADOVIĆ RADISAV RAJKO	privatno
2982	0	RADOVIĆ JOVETA MIHAILO	privatno
2983	0	RADOVIĆ PERIŠA MEDUNA	privatno
2984	0	DRAŠKOVIĆ DRAGIĆ	privatno
2985	0	DRAŠKOVIĆ DRAŽEN; DRAŠKOVIĆ JOKSIM MILJAN; DRAŠKOVIĆ JOKSIM MIOMIR; PELEVIĆ VASILJKA	privatno
2986	0	VUKOVIĆ BOGDAN SLOBODAN; VUKOVIĆ RADULE MATO	privatno
2987	0	RADOVIĆ PERIŠA MEDUNA	privatno
2988	0	RADOVIĆ JOVETA MIHAILO	privatno
2989	0	RADOVIĆ JOVETA MIHAILO	privatno
2990	0	BULATOVIĆ DRAGA; VUKOVIĆ MIRKO	privatno
2991	0	RADOVIĆ RADISAV RAJKO	privatno
2992	0	RADOVIĆ JOVETA MIHAILO	privatno
2993	0	RADOVIĆ SLAVKO	privatno
2994	0	RADOVIĆ SLAVKO	privatno
2995	0	VUKOVIĆ /RISTO/ NOVICA	privatno
2996	0	VUKOVIĆ /RISTO/ NOVICA	privatno
2997	0	VUKOVIĆ /RISTO/ NOVICA	privatno
2998	0	VUKOVIĆ MILOJICA VELIZAR	privatno
2999	0	VUKOVIĆ BOŽIDARKA	privatno
3000	0	VU0OVIĆ MANOJLE ŽELJKO	privatno
3001	0	VUKOVIĆ ZAVIŠA MILIJA	privatno
3002	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO DARINKA	privatno
3003	0	ŠĆEPANOVIĆ MARKO DARINKA	privatno
3004	0	PIŽURICA NIKO VUKALICA	privatno
3005	0	PIŽURICA MARKO MOMIR	privatno
3006	0	BULATOVIĆ MIJAJLO NIKOLA; BULATOVIĆ MIJAJLO STOJAN; BULATOVIĆ MIJAJLO VUK; BULATOVIĆ MIJAJLO VUKOSAVA	privatno

3007	0	TAPUŠKOVIĆ /BLAGOJE/ BRANKO; TAPUŠKOVIĆ /BLAGOJE/ LJUBOMIR; TAPUŠKOVIĆ JAGOŠ RADE; TAPUŠKOVIĆ JAGOŠ RADISAV; TAPUŠKOVIĆ /RADOJICA/ RADOMAN; TAPUŠKOVIĆ /RADOJICA/ RADUN; TAPUŠKOVIĆ RADOJA RATKO	privatno
3008	0	MINIĆ MILO; MINIĆ LAZAR; MINIĆ NIKOLA; MINIĆ MATO; MINIĆ PERUTA; MINIĆ /MILO/ SVETLANA	privatno
3009	0	VUKOVIĆ BOŽIDARKA	privatno
3010	0	VUKOVIĆ BOŽIDARKA	privatno
3011	0	VUKOVIĆ MILOJICA VELIZAR	privatno
3012	0	RADOVIĆ PERIŠA MEDUNA	privatno
3013	0	RADOVIĆ PERIŠA MEDUNA	privatno
3014	0	RADOVIĆ PERIŠA MEDUNA	privatno
3015	0	RADOVIĆ PERIŠA MEDUNA	privatno
3016	0	RADOVIĆ SLAVKO	privatno
3017	0	RADOVIĆ RADISAV RAJKO	privatno
3018	0	RADOVIĆ RADISAV RAJKO	privatno
3019	0	RADOVIĆ RADISAV RAJKO	privatno
3020	0	VUKOVIĆ RADOŠAVA; VUKOVIĆ /VASILJ/ RADIKA; VUKOVIĆ /VASILJ/ RATKO	privatno
3021	0	VUKOVIĆ RADOŠAVA; VUKOVIĆ /VASILJ/ RADIKA; VUKOVIĆ /VASILJ/ RATKO	privatno
3022	0	RADOVIĆ RADISAV RATKO	privatno
3023	0	BULATOVIĆ MIJAJLO NIKOLA; BULATOVIĆ MIJAJLO STOJAN; BULATOVIĆ MIJAJLO VUK; BULATOVIĆ MIJAJLO VUKOŠAVA	privatno
3024	0	BULATOVIĆ MIJAJLO NIKOLA; BULATOVIĆ MIJAJLO STOJAN; BULATOVIĆ MIJAJLO VUK; BULATOVIĆ MIJAJLO VUKOŠAVA	privatno
3025	0	BULATOVIĆ MIJAJLO NIKOLA; BULATOVIĆ MIJAJLO STOJAN; BULATOVIĆ MIJAJLO VUK; BULATOVIĆ MIJAJLO VUKOŠAVA	privatno
3026	0	VUKOVIĆ RADOŠAVA; VUKOVIĆ /VASILJ/ RADIKA; VUKOVIĆ /VASILJ/ RATKO	privatno
3027	0	TAPUŠKOVIĆ /BLAGOJE/ BRANKO; TAPUŠKOVIĆ /BLAGOJE/ LJUBOMIR; TAPUŠKOVIĆ JAGOŠ RADE; TAPUŠKOVIĆ JAGOŠ RADISAV; TAPUŠKOVIĆ /RADOJICA/ RADOMAN; TAPUŠKOVIĆ /RADOJICA/ RADUN; TAPUŠKOVIĆ RADOJA RATKO	privatno
3028	0	TAPUŠKOVIĆ /BLAGOJE/ BRANKO; TAPUŠKOVIĆ /BLAGOJE/ LJUBOMIR; TAPUŠKOVIĆ JAGOŠ RADE; TAPUŠKOVIĆ JAGOŠ RADISAV; TAPUŠKOVIĆ /RADOJICA/ RADOMAN; TAPUŠKOVIĆ /RADOJICA/ RADUN; TAPUŠKOVIĆ RADOJA RATKO	privatno
3029	0	MINIĆ MILO; MINIĆ LAZAR; MINIĆ NIKOLA; MINIĆ MATO; MINIĆ PERUTA; MINIĆ /MILO/ SVETLANA	privatno
3030	0	MINIĆ MILO; MINIĆ LAZAR; MINIĆ NIKOLA; MINIĆ MATO; MINIĆ PERUTA; MINIĆ /MILO/ SVETLANA	privatno
3031	0	MINIĆ MILO; MINIĆ LAZAR; MINIĆ NIKOLA; MINIĆ MATO; MINIĆ PERUTA; MINIĆ /MILO/ SVETLANA	privatno
3032	0	MINIĆ MILO; MINIĆ LAZAR; MINIĆ NIKOLA; MINIĆ MATO; MINIĆ PERUTA; MINIĆ /MILO/ SVETLANA	privatno
3033	0	MINIĆ MILO; MINIĆ LAZAR; MINIĆ NIKOLA; MINIĆ MATO; MINIĆ PERUTA; MINIĆ /MILO/ SVETLANA	privatno
3034	0	TAPUŠKOVIĆ /BLAGOJE/ BRANKO; TAPUŠKOVIĆ /BLAGOJE/ LJUBOMIR; TAPUŠKOVIĆ JAGOŠ RADE; TAPUŠKOVIĆ JAGOŠ RADISAV; TAPUŠKOVIĆ /RADOJICA/ RADOMAN; TAPUŠKOVIĆ /RADOJICA/ RADUN; TAPUŠKOVIĆ RADOJA RATKO	privatno

3035	0	BULATOVIĆ SIMO ZORKA	privatno
3036	0	BULATOVIĆ SIMO ZORKA	privatno
3037	0	VUKOVIĆ NOVAK LAKIĆ	privatno
3038	0	RADOVIĆ PERIŠA MEDUNA	privatno
3039	0	RADOVIĆ RADISAV RATKO	privatno
3040	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3041	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3042	0	RADOVIĆ RADISAV RATKO	privatno
3043	0	VUKOVIĆ MIJAJLO STANOJE	privatno
3044	0	VUKOVIĆ NOVAK LAKIĆ	privatno
3045	0	VUKOVIĆ MIJAJLO VEKO	privatno
3046	0	VUKOVIĆ MARINA; PAJIĆ MILODARKA	privatno
3047	0	VUKOVIĆ MARINA; PAJIĆ MILODARKA	privatno
3048	0	VUKOVIĆ MARINA; PAJIĆ MILODARKA	privatno
3049	0	VUKOVIĆ MARINA; PAJIĆ MILODARKA	privatno
3050	0	BULATOVIĆ VUKOSAV MILORAD	privatno
3051	0	MINIĆ MILA	privatno
3052	0	MINIĆ MILA	privatno
3053	0	BOŽOVIĆ PETAR GRANICA	privatno
3054	0	RADULOVIĆ RADISAV JOVAN	privatno
3055	0	TOMIĆ MILOJE DANILO	privatno
3056	0	TOMIĆ MILOJE DANILO	privatno
3057	0	TOMIĆ MILOJE DANILO	privatno
3058	0	BULATOVIĆ VUKOSAV SPASA; BULATOVIĆ VUKOSAV MILORAD; BULATOVIĆ VUKOSAV BRANISLAV; BULATOVIĆ MILAN ZORAN; BULATOVIĆ MILAN MARKO; BULATOVIĆ /ZDRAVKO/ VOJIN; BULATOVIĆ /ZDRAVKO/ NIKOLA; BULATOVIĆ /ZDRAVKO/ MARINA; BULATOVIĆ /MILNKO/ MOMIR; BULATOVIĆ BORIS	privatno
3059	0	BULATOVIĆ VUKOSAV SPASA; BULATOVIĆ VUKOSAV MILORAD; BULATOVIĆ VUKOSAV BRANISLAV; BULATOVIĆ MILAN ZORAN; BULATOVIĆ MILAN MARKO; BULATOVIĆ /ZDRAVKO/ VOJIN; BULATOVIĆ /ZDRAVKO/ NIKOLA; BULATOVIĆ /ZDRAVKO/ MARINA; BULATOVIĆ /MILNKO/ MOMIR; BULATOVIĆ BORIS	privatno
3060	0	BULATOVIĆ VUKOSAV SPASA; BULATOVIĆ VUKOSAV MILORAD; BULATOVIĆ VUKOSAV BRANISLAV; BULATOVIĆ MILAN ZORAN; BULATOVIĆ MILAN MARKO; BULATOVIĆ /ZDRAVKO/ VOJIN; BULATOVIĆ /ZDRAVKO/ NIKOLA; BULATOVIĆ /ZDRAVKO/ MARINA; BULATOVIĆ /MILNKO/ MOMIR; BULATOVIĆ BORIS	privatno
3061	0	BULATOVIĆ VUKOSAV SPASA; BULATOVIĆ VUKOSAV MILORAD; BULATOVIĆ VUKOSAV BRANISLAV; BULATOVIĆ MILAN ZORAN; BULATOVIĆ MILAN MARKO; BULATOVIĆ /ZDRAVKO/ VOJIN; BULATOVIĆ /ZDRAVKO/ NIKOLA; BULATOVIĆ /ZDRAVKO/ MARINA; BULATOVIĆ /MILNKO/ MOMIR; BULATOVIĆ BORIS	privatno
3062	0	BULATOVIĆ VUKOSAV SPASA; BULATOVIĆ VUKOSAV MILORAD; BULATOVIĆ VUKOSAV BRANISLAV; BULATOVIĆ MILAN ZORAN; BULATOVIĆ MILAN MARKO; BULATOVIĆ /ZDRAVKO/ VOJIN; BULATOVIĆ /ZDRAVKO/ NIKOLA; BULATOVIĆ /ZDRAVKO/ MARINA; BULATOVIĆ /MILNKO/ MOMIR; BULATOVIĆ BORIS	privatno

3063	0	BULATOVIĆ VUKOSAV SPASA; BULATOVIĆ VUKOSAV MILORAD; BULATOVIĆ VUKOSAV BRANISLAV; BULATOVIĆ MILAN ZORAN; BULATOVIĆ MILAN MARKO; BULATOVIĆ /ZDRAVKO/ VOJIN; BULATOVIĆ /ZDRAVKO/ NIKOLA; BULATOVIĆ /ZDRAVKO/ MARINA; BULATOVIĆ /MILNKO/ MOMIR; BULATOVIĆ BORIS	privatno
3064	0	BULATOVIĆ VUKOSAV SPASA; BULATOVIĆ VUKOSAV MILORAD; BULATOVIĆ VUKOSAV BRANISLAV; BULATOVIĆ MILAN ZORAN; BULATOVIĆ MILAN MARKO; BULATOVIĆ /ZDRAVKO/ VOJIN; BULATOVIĆ /ZDRAVKO/ NIKOLA; BULATOVIĆ /ZDRAVKO/ MARINA; BULATOVIĆ /MILNKO/ MOMIR; BULATOVIĆ BORIS	privatno
3065	0	BULATOVIĆ VUKOSAV SPASA; BULATOVIĆ VUKOSAV MILORAD; BULATOVIĆ VUKOSAV BRANISLAV; BULATOVIĆ MILAN ZORAN; BULATOVIĆ MILAN MARKO; BULATOVIĆ /ZDRAVKO/ VOJIN; BULATOVIĆ /ZDRAVKO/ NIKOLA; BULATOVIĆ /ZDRAVKO/ MARINA; BULATOVIĆ /MILNKO/ MOMIR; BULATOVIĆ BORIS	privatno
3066	0	BULATOVIĆ VUKOSAV SPASA; BULATOVIĆ VUKOSAV MILORAD; BULATOVIĆ VUKOSAV BRANISLAV; BULATOVIĆ MILAN ZORAN; BULATOVIĆ MILAN MARKO; BULATOVIĆ /ZDRAVKO/ VOJIN; BULATOVIĆ /ZDRAVKO/ NIKOLA; BULATOVIĆ /ZDRAVKO/ MARINA; BULATOVIĆ /MILNKO/ MOMIR; BULATOVIĆ BORIS	privatno
3067	0	BULATOVIĆ VUKOSAV SPASA; BULATOVIĆ VUKOSAV MILORAD; BULATOVIĆ VUKOSAV BRANISLAV; BULATOVIĆ MILAN ZORAN; BULATOVIĆ MILAN MARKO; BULATOVIĆ /ZDRAVKO/ VOJIN; BULATOVIĆ /ZDRAVKO/ NIKOLA; BULATOVIĆ /ZDRAVKO/ MARINA; BULATOVIĆ /MILNKO/ MOMIR; BULATOVIĆ BORIS	privatno
3068	0	BULATOVIĆ VUKOSAV SPASA; BULATOVIĆ VUKOSAV MILORAD; BULATOVIĆ VUKOSAV BRANISLAV; BULATOVIĆ MILAN ZORAN; BULATOVIĆ MILAN MARKO; BULATOVIĆ /ZDRAVKO/ VOJIN; BULATOVIĆ /ZDRAVKO/ NIKOLA; BULATOVIĆ /ZDRAVKO/ MARINA; BULATOVIĆ /MILNKO/ MOMIR; BULATOVIĆ BORIS	privatno
3069	0	RADULOVIĆ /DRAGOLJUB/ RADISAV	privatno
3070	0	RADULOVIĆ VUKAJLO RADOŠ; RADULOVIĆ RADISAV VELJKO	privatno
3071	0	RADULOVIĆ /DRAGOLJUB/ RADISAV	privatno
3074	0	STANIŠIĆ DJURO JELA; PERIŠIĆ VASILIJ MILEVA; PERIŠIĆ MILOSAV VESELIN; PERIŠIĆ MILOSAV SRETEN; PERIŠIĆ MILOSAV RADOJE; PERIŠIĆ DJURO MILOVAN; PEJOVIĆ DJURO JELISAVKA	privatno
3075	0	STANIŠIĆ DJURO JELA; PERIŠIĆ VASILIJ MILEVA; PERIŠIĆ MILOSAV VESELIN; PERIŠIĆ MILOSAV SRETEN; PERIŠIĆ MILOSAV RADOJE; PERIŠIĆ DJURO MILOVAN; PEJOVIĆ DJURO JELISAVKA	privatno
3076	0	STANIŠIĆ DJURO JELA; PERIŠIĆ VASILIJ MILEVA; PERIŠIĆ MILOSAV VESELIN; PERIŠIĆ MILOSAV SRETEN; PERIŠIĆ MILOSAV RADOJE; PERIŠIĆ DJURO MILOVAN; PEJOVIĆ DJURO JELISAVKA	privatno
3077	0	PERIŠIĆ MILOSAV VESELIN	privatno
3078	0	PERIŠIĆ VUK VUKIĆ; PERIŠIĆ RADOSAV; PERIŠIĆ MILJAN; PERIŠIĆ PREDRAG; NENEZIĆ /VELIMIR/ DANIJELA; JANJUŠEVIĆ /VELIMIR/ ŽANA	privatno
3079	0	PERIŠIĆ MILUN MILEVA	privatno
3080	0	JOVOVIĆ /MAŠAN/ ŽELJKO	privatno
3081	0	JOVOVIĆ /MAŠAN/ ŽELJKO	privatno
3082	0	JOVOVIĆ /MAŠAN/ ŽELJKO	privatno
3083	0	PERIŠIĆ DJURA LJUBA	privatno
3084	0	PERIŠIĆ DJURA LJUBA	privatno
3085	0	PERIŠIĆ DJURA LJUBA	privatno

3086	0	PERIŠIĆ MILUN MILEVA	privatno
3087	0	PERIŠIĆ MILUN MILEVA	privatno
3088	0	PERIŠIĆ MILUN MILEVA	privatno
3089	0	PERIŠIĆ MILUN MILEVA	privatno
3090	0	PERIŠIĆ MILUN MILEVA	privatno
3091	0	JANKOVIĆ MIRKO BATRIĆ; JANKOVIĆ VUKAŠIN BOŽIDAR; JANKOVIĆ MIRKO RANKO; JANKOVIĆ MIRKO SLAVKA	privatno
3092	0	JANKOVIĆ MIRKO BATRIĆ; JANKOVIĆ VUKAŠIN BOŽIDAR; JANKOVIĆ MIRKO RANKO; JANKOVIĆ MIRKO SLAVKA	privatno
3093	0	JANKOVIĆ MIRKO BATRIĆ; JANKOVIĆ VUKAŠIN BOŽIDAR; JANKOVIĆ MIRKO RANKO; JANKOVIĆ MIRKO SLAVKA	privatno
3094	0	BULATOVIĆ ILINKA; BULATOVIĆ ZARIJA VELIMIR	privatno
3095	0	BULATOVIĆ ILINKA; BULATOVIĆ ZARIJA VELIMIR	privatno
3096	0	BULATOVIĆ MILORAD LJUBISAV	privatno
3098	0	BULATOVIĆ MILORAD LJUBISAV	privatno
3099	0	BULATOVIĆ RADOVAN VUKO	privatno
3100	0	BULATOVIĆ RADOVAN VUKO	privatno
3101	0	BULATOVIĆ RADOVAN VUKO	privatno
3102	0	BULATOVIĆ MILORAD LJUBISAV; BULATOVIĆ VUKO MILORAD; BULATOVIĆ MILORAD VOJIN	privatno
3103	0	BULATOVIĆ MILORAD LJUBISAV; BULATOVIĆ VUKO MILORAD; BULATOVIĆ MILORAD VOJIN	privatno
3104	0	BULATOVIĆ MILORAD LJUBISAV; BULATOVIĆ VUKO MILORAD; BULATOVIĆ MILORAD VOJIN	privatno
3105	0	BULATOVIĆ MILORAD LJUBISAV; BULATOVIĆ VUKO MILORAD; BULATOVIĆ MILORAD VOJIN	privatno
3106	0	BULATOVIĆ MILORAD LJUBISAV; BULATOVIĆ VUKO MILORAD; BULATOVIĆ MILORAD VOJIN	privatno
3107	0	JANJUŠEVIĆ /VELIMIR/ ŽANA; NENEZIĆ /VELIMIR/ DANIJELA; PERIŠIĆ MILJAN; PERIŠIĆ PREDRAG; PERIŠIĆ RADOŠAV; PERIŠIĆ VUK VUKIĆ	privatno
3108	0	PERIŠIĆ MILOŠAV VESELIN	privatno
3109	0	PERIŠIĆ MILOŠAV VESELIN	privatno
3110	0	JANKOVIĆ MIRKO BATRIĆ; JANKOVIĆ MIRKO SLAVKA	privatno
3111	0	JANKOVIĆ MIRKO BATRIĆ; JANKOVIĆ MIRKO SLAVKA	privatno
3112	0	JANKOVIĆ MIRKO BATRIĆ; JANKOVIĆ MIRKO SLAVKA	privatno
3113	0		nema
3114	0	JANKOVIĆ /VESKO/ ANĐELA; KARDUM /SAVIĆ/ DRAGANA; VALCO /SAVIĆ/ MIRJANA; JANKOVIĆ /VESKO/ RADOMIR	privatno
3115	0	JANKOVIĆ /VESKO/ ANĐELA; KARDUM /SAVIĆ/ DRAGANA; VALCO /SAVIĆ/ MIRJANA; JANKOVIĆ /VESKO/ RADOMIR	privatno
3116	0	JANKOVIĆ /VESKO/ ANĐELA; KARDUM /SAVIĆ/ DRAGANA; VALCO /SAVIĆ/ MIRJANA; JANKOVIĆ /VESKO/ RADOMIR	privatno
3117	0	JANKOVIĆ /VESKO/ ANĐELA; KARDUM /SAVIĆ/ DRAGANA; VALCO /SAVIĆ/ MIRJANA; JANKOVIĆ /VESKO/ RADOMIR	privatno
3118	0	JANKOVIĆ MILAN RADOMAN	privatno
3119	0	JANKOVIĆ MILAN RADOMAN	privatno
3120	0	JANKOVIĆ MILAN RADOMAN	privatno
3122	0	JANKOVIĆ VLADIMIR ČEDOMIR	privatno

3123	0	JANKOVIĆ VLADIMIR ČEDOMIR	privatno
3124	0	JANKOVIĆ MOMČILO	privatno
3125	0	JANKOVIĆ RADOVAN	privatno
3126	0	JANKOVIĆ RADOVAN	privatno
3127	0	JANKOVIĆ DIMITRIJE MARIJA; PAVLIĆEVIĆ SNEŽANA; JANKOVIĆ ČANA	privatno
3128	0	JANKOVIĆ JANKO BRANKO	privatno
3129	0	JANKOVIĆ ŽELJKO; JANKOVIĆ BRANKO; JANKOVIĆ JOVAN SLAVKO	privatno
3130	0	JANKOVIĆ ŽELJKO; JANKOVIĆ BRANKO; JANKOVIĆ JOVAN SLAVKO	privatno
3131	0	JANKOVIĆ ŽELJKO; JANKOVIĆ BRANKO; JANKOVIĆ JOVAN SLAVKO	privatno
3132	0	JANKOVIĆ JOVICA BUDIMIR	privatno
3133	0	JANKOVIĆ JOVICA BUDIMIR	privatno
3134	0	JOVOVIĆ /MAŠAN/ ŽARKO	privatno
3135	0	JOVOVIĆ /MAŠAN/ ŽARKO	privatno
3136	0	JOVOVIĆ /MAŠAN/ ŽARKO	privatno
3137	0	JOVOVIĆ /MAŠAN/ ŽARKO	privatno
3138	0	JOVOVIĆ /MAŠAN/ ŽARKO	privatno
3139	0	STANIŠIĆ DJURO JELA; PERIŠIĆ VASILIJ MILEVA; PERIŠIĆ MILOSAV VESELIN; PERIŠIĆ MILOSAV SRETEN; PERIŠIĆ MILOSAV RADOJE; PERIŠIĆ DJURO MILOVAN; PEJOVIĆ DJURO JELISAVKA	privatno
3140	0	STANIŠIĆ DJURO JELA; PERIŠIĆ VASILIJ MILEVA; PERIŠIĆ MILOSAV VESELIN; PERIŠIĆ MILOSAV SRETEN; PERIŠIĆ MILOSAV RADOJE; PERIŠIĆ DJURO MILOVAN; PEJOVIĆ DJURO JELISAVKA	privatno
3142	0	PERIŠIĆ DJURA LJUBA	privatno
3143	0	PERIŠIĆ DJURA LJUBA	privatno
3144	0	PERIŠIĆ MILOSAV VESELIN	privatno
3145	0	PERIŠIĆ MILOSAV VESELIN	privatno
3146	0	PERIŠIĆ MILOSAV VESELIN	privatno
3147	0	JOVOVIĆ BUDISLAV; JOVOVIĆ MILOŠ; JOVOVIĆ SVETISLAV	privatno
3148	0	JOVOVIĆ BUDISLAV; JOVOVIĆ MILOŠ; JOVOVIĆ SVETISLAV	privatno
3149	0	JOVOVIĆ /MAŠAN/ ŽELJKO	privatno
3150	0	JOVOVIĆ /MAŠAN/ ŽELJKO	privatno
3151	0	JOVOVIĆ /MAŠAN/ ŽELJKO	privatno
3152	0	JOVOVIĆ /MAŠAN/ ŽELJKO	privatno
3153	0	JOVOVIĆ /MAŠAN/ ŽELJKO	privatno
3154	0	JOVOVIĆ /MAŠAN/ ŽELJKO	privatno
3156	0	JANKOVIĆ DRAGIŠA JOVANA; JANKOVIĆ MILOŠ VUKISLAV	privatno
3157	0	JANKOVIĆ DRAGIŠA JOVANA; JANKOVIĆ MILOŠ VUKISLAV	privatno
3158	0	JANKOVIĆ DRAGIŠA JOVANA; JANKOVIĆ MILOŠ VUKISLAV	privatno
3159	0	JANKOVIĆ DRAGIŠA JOVANA	privatno
3160	0	JANKOVIĆ MILOŠ NOVO; JANKOVIĆ MILOŠ VUKISLAV	privatno
3161	0	JANKOVIĆ MILOŠ NOVO; JANKOVIĆ MILOŠ VUKISLAV	privatno
3162	0	JANKOVIĆ MILOŠ NOVO; JANKOVIĆ MILOŠ VUKISLAV	privatno
3163	0	BULATOVIĆ MILORAD LJUBISAV; BULATOVIĆ VUKO MILORAD; BULATOVIĆ MILORAD VOJIN	privatno

3313	0	JOVOVIĆ /MILOVAN/ DMITAR	privatno
3314	0	JOVOVIĆ /MILOVAN/ DMITAR	privatno
3315	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3316	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3317	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3318	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3319	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3320	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3321	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3322	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3323	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3324	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3325	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3326	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3327	2		nema
3327	1		nema
3328	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3329	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3330	0	ILINČIĆ BOŽO MILIKA	privatno
3331	0	ILINČIĆ BOŽO MILIKA	privatno
3332	0	ILINČIĆ MIHAILO GOJKO; ILINČIĆ MIJAILO MIJAJLO; KRSTIĆ BRANKO MILA; ILINČIĆ MIHAILO NIKOLA; ILINČIĆ MIHAILO RAJKO; ILINČIĆ MIHAILO UROŠ	privatno
3333	0	ILINČIĆ MIHAILO GOJKO; ILINČIĆ MIJAILO MIJAJLO; KRSTIĆ BRANKO MILA; ILINČIĆ MIHAILO NIKOLA; ILINČIĆ MIHAILO RAJKO; ILINČIĆ MIHAILO UROŠ	privatno
3334	2	PIVLJANIN /ALEKSANDAR/ STEFAN	privatno
3334	1	PIVLJANIN /ALEKSANDAR/ STEFAN	privatno
3335	0	RADOVIĆ MILOJICA MATIJA; RADOVIĆ MILOJICA RADE	privatno
3336	0	RADOVIĆ MILOJICA MATIJA; RADOVIĆ MILOJICA RADE	privatno
3337	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
3338	0	ILINČIĆ NIKOLA MILOŠ	privatno
3339	0	ILINČIĆ NIKOLA MILOŠ	privatno
3340	0	ILINČIĆ NIKOLA MILOŠ	privatno
3341	0	RADOVIĆ MILOJICA MATIJA; RADOVIĆ MILOJICA RADE	privatno
3342	0	RADOVIĆ MILOJICA MATIJA; RADOVIĆ MILOJICA RADE	privatno
3343	0	RADOVIĆ MILOJICA MATIJA; RADOVIĆ MILOJICA RADE	privatno
3344	0	ILINČIĆ BOŽO MILIKA	privatno
3345	0	ILINČIĆ BOŽO MILIKA	privatno
3346	0	ILINČIĆ BOŽO MILIKA	privatno
3347	0	ILINČIĆ /DRAGOMIR/ SLAVKO	privatno
3348	0	ILINČIĆ MILEVA	privatno
3349	0	MARKOVIĆ GAVRO MILE; MARKOVIĆ GAVRO MILIJA; MARKOVIĆ GAVRO VLADISLAV	privatno

3350	0	MARKOVIĆ GAVRO MILE; MARKOVIĆ GAVRO MILIJA; MARKOVIĆ GAVRO VLADISLAV	privatno
3351	0	ILINČIĆ BOŽO MILIKA	privatno
3352	0	MARKOVIĆ BLAGOTA LUKA	privatno
3353	0	ILINČIĆ /DRAGOMIR/ SLAVKO	privatno
3354	0	ILINČIĆ /DRAGOMIR/ SLAVKO	privatno
3355	0	ILINČIĆ MILUTIN MILORAD	privatno
3356	0	ILINČIĆ MILUTIN MILORAD	privatno
3357	0	MARKOVIĆ BLAGOTA LUKA	privatno
3358	0	ILINČIĆ MILEVA	privatno
3359	0	ILINČIĆ BOŽO MILIKA	privatno
3360	0	ILINČIĆ BOŽO MILIKA	privatno
3361	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3362	0	RADOVIĆ MILOJICA MATIJA; RADOVIĆ MILOJICA RADE	privatno
3363	0	RADOVIĆ MILOJICA MATIJA; RADOVIĆ MILOJICA RADE	privatno
3364	0	RADOVIĆ MILOJICA MATIJA; RADOVIĆ MILOJICA RADE	privatno
3365	0	MARKOVIĆ GAVRO VLADISLAV; MARKOVIĆ GAVRO MILIJA; MARKOVIĆ GAVRO MILE	privatno
3366	0	MARKOVIĆ GAVRO VLADISLAV; MARKOVIĆ GAVRO MILIJA; MARKOVIĆ GAVRO MILE	privatno
3367	0	MARKOVIĆ GAVRO VLADISLAV; MARKOVIĆ GAVRO MILIJA; MARKOVIĆ GAVRO MILE	privatno
3368	0	ILINČIĆ MILUTIN MILORAD	privatno
3369	0	ILINČIĆ MILUTIN MILORAD	privatno
3370	0	ILINČIĆ MILUTIN MILORAD	privatno
3371	0	ILINČIĆ MILUTIN MILORAD	privatno
3372	0	ILINČIĆ MILUTIN MILORAD	privatno
3373	0	ILINČIĆ MILUTIN MILORAD	privatno
3374	0	ILINČIĆ MILUTIN MILORAD	privatno
3375	0	ILINČIĆ /DRAGOMIR/ SLAVKO	privatno
3376	0	ILINČIĆ /DRAGOMIR/ SLAVKO	privatno
3377	0	MARKOVIĆ BLAGOTA LUKA	privatno
3378	0	MARKOVIĆ BLAGOTA LUKA	privatno
3379	0	MARKOVIĆ VIDAČ DRAGAN; MARKOVIĆ VIDAČ DJORDJIJE	privatno
3380	0	MARKOVIĆ VIDAČ DRAGAN; MARKOVIĆ VIDAČ DJORDJIJE	privatno
3381	0	MARKOVIĆ VIDAČ DRAGAN; MARKOVIĆ VIDAČ DJORDJIJE	privatno
3382	0	MARKOVIĆ VIDAČ DRAGAN; MARKOVIĆ VIDAČ DJORDJIJE	privatno
3383	1		nema
3383	2		nema
3384	0	MARKOVIĆ VIDAČ DRAGAN; MARKOVIĆ VIDAČ DJORDJIJE	privatno
3385	0	MARKOVIĆ VIDAČ DRAGAN; MARKOVIĆ VIDAČ DJORDJIJE	privatno
3386	0	MARKOVIĆ VIDAČ DRAGAN; MARKOVIĆ VIDAČ DJORDJIJE	privatno
3387	0	MARKOVIĆ /VELJKO/ MLADENKO; MARKOVIĆ /VELJKO/ MLADEN; MARKOVIĆ MILOJKA	privatno

3388	0	MARKOVIĆ /VELJKO/ MLADENKO; MARKOVIĆ /VELJKO/ MLADEN; MARKOVIĆ MILOJKA	privatno
3389	0	MARKOVIĆ JOVICA LJUBOMIR	privatno
3390	0	ILINČIĆ /DRAGOMIR/ SLAVKO	privatno
3391	0	MARKOVIĆ JOVICA LJUBOMIR	privatno
3392	0	SAVIĆ MILO DUŠAN; MARKOVIĆ /VELJKO/ MLADENKO; MARKOVIĆ /VELJKO/ MLADEN; MARKOVIĆ MILOJKA	privatno
3393	0	SAVIĆ MILO DUŠAN; MARKOVIĆ /VELJKO/ MLADENKO; MARKOVIĆ /VELJKO/ MLADEN; MARKOVIĆ MILOJKA	privatno
3394	0	SAVIĆ MILO DUŠAN; MARKOVIĆ /VELJKO/ MLADENKO; MARKOVIĆ /VELJKO/ MLADEN; MARKOVIĆ MILOJKA	privatno
3395	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3396	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3397	0	ILINČIĆ MILUTIN MILORAD	privatno
3398	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3399	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3400	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3401	0	ILINČIĆ MILUTIN MILORAD	privatno
3402	0	MARKOVIĆ GAVRO MILE; MARKOVIĆ GAVRO MILIJA; MARKOVIĆ GAVRO VLADISLAV	privatno
3403	0	JOVANOVIĆ MILINKO ALEKSANDAR; JOVANOVIĆ MILINKO MILISAV; JOVANOVIĆ MILINKO MILISAV; JOVANOVIĆ MILINKO RADOSAV	privatno
3404	0	MARKOVIĆ BLAGOTA LUKA	privatno
3405	0	MARKOVIĆ VIDAČ DJORDJIJE; MARKOVIĆ VIDAČ DRAGAN	privatno
3406	0	MARKOVIĆ BLAGOTA LUKA	privatno
3407	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
3408	0	ILINČIĆ /DRAGOMIR/ SLAVKO	privatno
3409	0	ILINČIĆ /DRAGOMIR/ SLAVKO	privatno
3410	0	ILINČIĆ /DRAGOMIR/ SLAVKO	privatno
3411	0	POPIVODA MILENA; JUKIĆ MIROSAVA	privatno
3412	0	MARKOVIĆ BLAGOTA LUKA	privatno
3413	0	JOVANOVIĆ RADOVAN ŽARKO; JOVANOVIĆ MIHAILO RADE	privatno
3414	0	ILINČIĆ MILUTIN MILORAD	privatno
3415	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
3416	0	ILINČIĆ /DRAGOMIR/ SLAVKO	privatno
3417	0	ILINČIĆ /DRAGOMIR/ SLAVKO	privatno
3418	0	ILINČIĆ BOŽO MILIKA; ILINČIĆ PETAR VESELIN	privatno
3419	0	MARKOVIĆ DRAGIĆ MARKO	privatno
3420	0	JOVANOVIĆ MILINKO ALEKSANDAR; JOVANOVIĆ MILINKO MILISAV; JOVANOVIĆ MILINKO MILISAV; JOVANOVIĆ MILINKO RADOSAV	privatno
3421	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3422	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3423	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3424	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno

3622	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3625	2	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3626	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3627	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3628	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3629	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3630	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3631	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3634	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3635	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3636	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3637	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3638	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3639	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3640	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3641	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3642	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3643	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3646	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
3652	0		nema
3655	0		nema
5312	0		nema
10000	0		nema

(i) Opština Kolašin, KO Vlahovići i Bulatovići:

Broj k.p.	Podbroj k.p.	Vlasnik / korisnik	Oblik vlasništva
1	0	BULATOVIĆ BOŽINA DJOKO; BULATOVIĆ BOŽINA DJURKO	privatno
2	0	BULATOVIĆ MILISAV MILIČKO	privatno
3	0	REPUBLIČKI SIZ ZA PUTEVE	državno
4	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
5	0	BULATOVIĆ BOŽINA DJOKO; BULATOVIĆ BOŽINA DJURKO	privatno
6	0	BULATOVIĆ MILUTIN NIKOLA	privatno
7	0	BULATOVIĆ MILOVAN VUKALICA	privatno
8	0	BULATOVIĆ MILETA KRSTO	privatno
9	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
10	0	BULATOVIĆ PAVLE STANOJE	privatno
11	0	BULATOVIĆ MILISAV MILIJA	privatno
12	0	BULATOVIĆ MILOŠ RADONJA	privatno
13	0	BULATOVIĆ MILAN BATRIĆ	privatno
14	0	BULATOVIĆ BLAGOTA SVETOZAR	privatno
15	0	MJESNA ZAJEDNICA MEDJURIJEČJE	državno
16	0	BULATOVIĆ /MIRKO/ BOŽIDAR	privatno
17	0	BULATOVIĆ PAVLE STANOJE	privatno
18	2	BULATOVIĆ PAVLE STANOJE	privatno
18	1	BULATOVIĆ PAVLE STANOJE	privatno
19	0	BULATOVIĆ MILETA KRSTO	privatno
20	0	BULATOVIĆ MILETA KRSTO	privatno
21	0	BULATOVIĆ /MIRKO/ BOŽIDAR	privatno
22	0	BULATOVIĆ /MIRKO/ BOŽIDAR	privatno
23	0	BULATOVIĆ /MIRKO/ BOŽIDAR	privatno
24	0	BULATOVIĆ MILOŠ RADONJA	privatno
25	0	BULATOVIĆ MILOŠ RADONJA	privatno
27	0	BULATOVIĆ MILOŠ RADONJA	privatno
28	0	BULATOVIĆ MILOŠ RADONJA	privatno
29	0	BULATOVIĆ MILOVAN VASKO	privatno
30	0	BULATOVIĆ MILOVAN RADOJE; I OSTALI BULATOVICI	privatno
31	0	BULATOVIĆ PAVLE STANOJE	privatno
32	0	BULATOVIĆ MILETA KRSTO	privatno
33	0	BULATOVIĆ MILETA KRSTO	privatno
34	0	BULATOVIĆ MILETA KRSTO	privatno
35	0	BULATOVIĆ MILETA KRSTO	privatno

36	0	BULATOVIĆ MILIKA ROSANDA	privatno
37	0	BULATOVIĆ MILIKA ROSANDA	privatno
38	0	BULATOVIĆ MILIKA ROSANDA	privatno
39	0	BULATOVIĆ MILIKA ROSANDA	privatno
40	0	BULATOVIĆ MILIKA ROSANDA	privatno
41	0	BULATOVIĆ /SLOBODAN/ ILIJA	privatno
42	0	BULATOVIĆ /SLOBODAN/ ILIJA	privatno
43	0	BULATOVIĆ /SLOBODAN/ ILIJA	privatno
44	0	DRŽAVA CRNA GORA; JU OSNOVNA ŠKOLA MEDJURIJEČJE; . VLADA CRNE GORE	državno
45	0	DRŽAVA CRNA GORA; JU OSNOVNA ŠKOLA MEDJURIJEČJE; ; . VLADA CRNE GORE	državno
46	0	DRŽAVA CRNA GORA; JU OSNOVNA ŠKOLA MEDJURIJEČJE; ; . VLADA CRNE GORE	državno
47	0	DRŽAVA CRNA GORA; JU OSNOVNA ŠKOLA MEDJURIJEČJE; ; . VLADA CRNE GORE	državno
48	0	BULATOVIĆ MILOVAN VASKO	privatno
49	0	BULATOVIĆ MILOVAN VASKO	privatno
50	0	BULATOVIĆ MILOVAN VASKO	privatno
51	0	BULATOVIĆ JOVICA MILISAV	privatno
52	0	BULATOVIĆ JOVICA MILISAV	privatno
53	0	BULATOVIĆ JOVICA MILISAV	privatno
54	0	BULATOVIĆ JOVICA MILISAV	privatno
55	0	BULATOVIĆ JOVICA MILISAV	privatno
56	0	MJESNA ZAJEDNICA MEDJURIJEČJE	državno
57	0	BULATOVIĆ MILOVAN RADOJE; I OSTALI BULATOVICI	privatno
58	0	BULATOVIĆ MILOVAN RADOJE; I OSTALI BULATOVIĆI	privatno
59	0	BULATOVIĆ MILOVAN RADOJE; I OSTALI BULATOVIĆI	privatno
60	0	BULATOVIĆ MILOVAN RADOJE; I OSTALI BULATOVIĆI	privatno
61	0	BULATOVIĆ MILOVAN RADOJE; I OSTALI BULATOVIĆI	privatno
62	0	BULATOVIĆ MILOVAN RADOJE; I OSTALI BULATOVIĆI	privatno
63	0	BULATOVIĆ MILOVAN VUKALICA	privatno
64	0	BULATOVIĆ MILOVAN VUKALICA	privatno
65	0	BULATOVIĆ MILOVAN VUKALICA	privatno
66	0	BULATOVIĆ MILIKA ROSANDA	privatno
67	0	BULATOVIĆ MILIKA ROSANDA	privatno
68	0	BULATOVIĆ MILIKA ROSANDA	privatno
69	0	BULATOVIĆ MILIKA ROSANDA	privatno
70	0	BULATOVIĆ MILIKA ROSANDA	privatno
71	0	BULATOVIĆ MILUTIN NIKOLA	privatno
72	0	BULATOVIĆ MILAN BATRIĆ	privatno

73	0	BULATOVIĆ MILISAV MILIJA	privatno
74	0	BULATOVIĆ MILISAV MILIJA	privatno
75	0	BULATOVIĆ /SLOBODAN/ ILIJA	privatno
76	0	BULATOVIĆ BORIVOJE; I OSTALI BULATOVIĆI	privatno
77	0	BULATOVIĆ MARKO SVETOZAR	privatno
78	0	BULATOVIĆ PAVLE STANOJE	privatno
79	0	BULATOVIĆ PAVLE STANOJE	privatno
80	0	BULATOVIĆ PAVLE STANOJE	privatno
81	0	BULATOVIĆ /MIRKO/ BOŽIDAR	privatno
82	0	BULATOVIĆ MILOVAN RADOMAN	privatno
83	0	BULATOVIĆ VOJISLAVKA UD.DJURA	privatno
84	0	BULATOVIĆ PAVLE STANOJE	privatno
85	0	BULATOVIĆ JOVICA DANILO	privatno
86	0	BULATOVIĆ JOVICA DANILO	privatno
87	0	BULATOVIĆ VOJISLAVKA UD.DJURA	privatno
88	0	BULATOVIĆ MILUTIN NIKOLA	privatno
89	0	BULATOVIĆ MILETA KRSTO	privatno
90	0	BULATOVIĆ BOŽINA DJOKO; BULATOVIĆ BOŽINA DJURKO	privatno
91	0	BULATOVIĆ MILETA KRSTO	privatno
92	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
93	0	MJESNA ZAJEDNICA MEDJURIJEČJE	državno
94	0	BULATOVIĆ BOŽINA DJOKO; BULATOVIĆ BOŽINA DJURKO	privatno
95	0	BULATOVIĆ BOŽINA DJOKO; BULATOVIĆ BOŽINA DJURKO	privatno
96	0	BULATOVIĆ MILISAV MILIJA	privatno
97	0	BULATOVIĆ MILISAV MILIJA	privatno
98	0	BULATOVIĆ MILISAV MILIJA	privatno
99	0	BULATOVIĆ MILISAV MILIJA	privatno
100	0	BULATOVIĆ MILISAV MILIJA	privatno
101	0	BULATOVIĆ MILETA KRSTO	privatno
102	0	BULATOVIĆ MILETA KRSTO	privatno
103	0	BULATOVIĆ MILETA KRSTO	privatno
104	0	BULATOVIĆ VOJISLAVKA UD.DJURA	privatno
105	0	BULATOVIĆ VOJISLAVKA UD.DJURA	privatno
106	0	BULATOVIĆ BOŽINA DJOKO; BULATOVIĆ BOŽINA DJURKO	privatno
107	0	BULATOVIĆ BOŽINA DJOKO; BULATOVIĆ BOŽINA DJURKO	privatno
108	0	BULATOVIĆ BOŽINA DJOKO; BULATOVIĆ BOŽINA DJURKO	privatno
109	0	BULATOVIĆ BOŽINA DJOKO; BULATOVIĆ BOŽINA DJURKO	privatno

110	0	BULATOVIĆ BOŽINA DJOKO; BULATOVIĆ BOŽINA DJURKO	privatno
111	0	BULATOVIĆ BOŽINA DJOKO; BULATOVIĆ BOŽINA DJURKO	privatno
112	0	BULATOVIĆ BOŽINA DJOKO; BULATOVIĆ BOŽINA DJURKO	privatno
113	0	BULATOVIĆ BOŽINA DJOKO; BULATOVIĆ BOŽINA DJURKO	privatno
114	0	BULATOVIĆ BOŽINA DJOKO; BULATOVIĆ BOŽINA DJURKO	privatno
115	0	BULATOVIĆ BOŽINA DJOKO; BULATOVIĆ BOŽINA DJURKO	privatno
116	0	BULATOVIĆ BOŽINA DJOKO; BULATOVIĆ BOŽINA DJURKO	privatno
117	0	BULATOVIĆ /BOŽIDAR/ DARKO; BULATOVIĆ /BOŽIDAR/ DRAGOMIR; ŠUŠKAVČEVIĆ /BOŽIDAR/ NEVENKA; BULATOVIĆ VERA	privatno
118	1	MJESNA ZAJEDNICA MEDJURIJEČJE	državno
118	2	MJESNA ZAJEDNICA MEDJURIJEČJE	državno
119	0	BULATOVIĆ PAVLE STANOJE	privatno
120	0	BULATOVIĆ JOVICA DANILO; BULATOVIĆ JOVICA DUŠAN; BULATOVIĆ JOVICA MILISAV; BULATOVIĆ JOVICA RADULE; BULATOVIĆ JOVICA VOJISLAV; BULATOVIĆ JOVICA VUČIĆ	privatno
121	0	BULATOVIĆ JOVICA DANILO; BULATOVIĆ JOVICA DUŠAN; BULATOVIĆ JOVICA MILISAV; BULATOVIĆ JOVICA RADULE; BULATOVIĆ JOVICA VOJISLAV; BULATOVIĆ JOVICA VUČIĆ	privatno
122	0	BULATOVIĆ JOVICA DANILO; BULATOVIĆ JOVICA DUŠAN; BULATOVIĆ JOVICA MILISAV; BULATOVIĆ JOVICA RADULE; BULATOVIĆ JOVICA VOJISLAV; BULATOVIĆ JOVICA VUČIĆ	privatno
123	0	BULATOVIĆ JOVICA DANILO; BULATOVIĆ JOVICA DUŠAN; BULATOVIĆ JOVICA MILISAV; BULATOVIĆ JOVICA RADULE; BULATOVIĆ JOVICA VOJISLAV; BULATOVIĆ JOVICA VUČIĆ	privatno
124	0	BULATOVIĆ JOVICA DANILO; BULATOVIĆ JOVICA DUŠAN; BULATOVIĆ JOVICA MILISAV; BULATOVIĆ JOVICA RADULE; BULATOVIĆ JOVICA VOJISLAV; BULATOVIĆ JOVICA VUČIĆ	privatno
125	0	BULATOVIĆ JOVICA DANILO; BULATOVIĆ JOVICA DUŠAN; BULATOVIĆ JOVICA MILISAV; BULATOVIĆ JOVICA RADULE; BULATOVIĆ JOVICA VOJISLAV; BULATOVIĆ JOVICA VUČIĆ	privatno
126	0	BULATOVIĆ JOVICA DANILO; BULATOVIĆ JOVICA DUŠAN; BULATOVIĆ JOVICA MILISAV; BULATOVIĆ JOVICA RADULE; BULATOVIĆ JOVICA VOJISLAV; BULATOVIĆ JOVICA VUČIĆ	privatno
127	0	BULATOVIĆ JOVICA DANILO; BULATOVIĆ JOVICA DUŠAN; BULATOVIĆ JOVICA MILISAV; BULATOVIĆ JOVICA RADULE; BULATOVIĆ JOVICA VOJISLAV; BULATOVIĆ JOVICA VUČIĆ	privatno
128	0	BULATOVIĆ TODOR MAŠAN; RADOVIĆ VERA	privatno

129	0	BULATOVIĆ TODOR MAŠAN; RADOVIĆ VERA	privatno
130	0	BULATOVIĆ TODOR MAŠAN; RADOVIĆ VERA	privatno
131	0	BULATOVIĆ TODOR MAŠAN; RADOVIĆ VERA	privatno
132	0	BULATOVIĆ /SLOBODAN/ ILIJA	privatno
133	0	BULATOVIĆ TODOR DUŠAN	privatno
134	0	BULATOVIĆ DJURO KOVILJKA; I OSTALI BULATOVIĆI	privatno
135	0	BULATOVIĆ DJURO KOVILJKA; I OSTALI BULATOVIĆI	privatno
136	0	BULATOVIĆ DJURO KOVILJKA; I OSTALI BULATOVIĆI	privatno
137	0	MONTEN.BANKA AD PG.-FIL.ZA M.PR.I POL	privatno
138	0	MONTEN.BANKA AD PG.-FIL.ZA M.PR.I POL	privatno
139	0	BULATOVIĆ JOVICA RADULE	privatno
140	0	BULATOVIĆ JOVICA RADULE	privatno
141	0	BULATOVIĆ JOVICA VUČIĆ	privatno
142	0	BULATOVIĆ /ILIJA/ DRAGOMIR; BULATOVIĆ /ILIJA/ RATKO	privatno
143	0	BULATOVIĆ MILETA KRSTO	privatno
144	0	BULATOVIĆ MILETA KRSTO	privatno
145	0	BULATOVIĆ TODOR MAŠAN; RADOVIĆ VERA	privatno
146	0	BULATOVIĆ TODOR MAŠAN; RADOVIĆ VERA	privatno
147	0	BULATOVIĆ TODOR MAŠAN; RADOVIĆ VERA	privatno
148	0	BULATOVIĆ MILETA KRSTO	privatno
149	0	BULATOVIĆ MILETA KRSTO	privatno
150	0	BULATOVIĆ ŽARKO SLAVKO; BULATOVIĆ ŽARKO TODOR; BULATOVIĆ MILENA UD.ŽARKA; BULATOVIĆ ŽARKO ZLATKO	privatno
151	0	BULATOVIĆ ŽARKO SLAVKO; BULATOVIĆ ŽARKO TODOR; BULATOVIĆ MILENA UD.ŽARKA; BULATOVIĆ ŽARKO ZLATKO	privatno
152	0	BULATOVIĆ ŽARKO SLAVKO; BULATOVIĆ ŽARKO TODOR; BULATOVIĆ MILENA UD.ŽARKA; BULATOVIĆ ŽARKO ZLATKO	privatno
153	0	BULATOVIĆ JOVICA DANILO; BULATOVIĆ JOVICA DUŠAN; BULATOVIĆ JOVICA MILISAV; BULATOVIĆ JOVICA RADULE; BULATOVIĆ JOVICA VOJISLAV; BULATOVIĆ JOVICA VUČIĆ	privatno
154	0	BULATOVIĆ ŽARKO SLAVKO; BULATOVIĆ ŽARKO TODOR; BULATOVIĆ MILENA UD.ŽARKA; BULATOVIĆ ŽARKO ZLATKO	privatno
155	0	BULATOVIĆ /BOŽIDAR/ DARKO; BULATOVIĆ /BOŽIDAR/ DRAGOMIR; ŠUŠKAVČEVIĆ /BOŽIDAR/ NEVENKA; BULATOVIĆ VERA	privatno
156	0	BULATOVIĆ /BOŽIDAR/ DARKO; BULATOVIĆ /BOŽIDAR/ DRAGOMIR; ŠUŠKAVČEVIĆ /BOŽIDAR/ NEVENKA; BULATOVIĆ VERA	privatno
157	0	BULATOVIĆ /MATO/ MARTA	privatno
158	0	BULATOVIĆ TODOR DUŠAN	privatno
159	0	BULATOVIĆ BOŽINA DJOKO; BULATOVIĆ BOŽINA DJURKO	privatno

160	0	BULATOVIĆ BOŽINA DJOKO; BULATOVIĆ BOŽINA DJURKO	privatno
161	0	BULATOVIĆ BOŽINA DJOKO; BULATOVIĆ BOŽINA DJURKO	privatno
162	1	BULATOVIĆ JOVICA DANILO; BULATOVIĆ JOVICA DUŠAN; BULATOVIĆ JOVICA MILISAV; BULATOVIĆ JOVICA RADULE; BULATOVIĆ JOVICA VOJISLAV; BULATOVIĆ JOVICA VUČIĆ	privatno
162	2	BULATOVIĆ JOVICA DANILO; BULATOVIĆ JOVICA DUŠAN; BULATOVIĆ JOVICA MILISAV; BULATOVIĆ JOVICA RADULE; BULATOVIĆ JOVICA VOJISLAV; BULATOVIĆ JOVICA VUČIĆ	privatno
163	0	BULATOVIĆ RADE SAVO	privatno
164	0	BULATOVIĆ PAVLE STANOJE	privatno
165	0	BULATOVIĆ BORIVOJE; I OSTALI BULATOVIĆI	privatno
166	0	BULATOVIĆ MILISAV MILIJA	privatno
167	0	BULATOVIĆ JOVICA DANILO; BULATOVIĆ JOVICA DUŠAN; BULATOVIĆ JOVICA MILISAV; BULATOVIĆ JOVICA RADULE; BULATOVIĆ JOVICA VOJISLAV; BULATOVIĆ JOVICA VUČIĆ	privatno
168	0	BULATOVIĆ /SLOBODAN/ ILIJA	privatno
169	0	BULATOVIĆ BOŽINA DJOKO; BULATOVIĆ BOŽINA DJURKO	privatno
170	0	BULATOVIĆ RADE SAVO	privatno
171	0	BULATOVIĆ RADE SAVO	privatno
172	0	BULATOVIĆ MILISAV MILIJA	privatno
173	0	BULATOVIĆ MILOŠ BLAGOTA	privatno
174	0	BULATOVIĆ NOVICA; BULATOVIĆ MILETA RADOVAN; BULATOVIĆ DRAGUTINA VLAJKO	privatno
175	0	BULATOVIĆ BOŽINA DJOKO; BULATOVIĆ BOŽINA DJURKO	privatno
176	0	BULATOVIĆ TODOR DUŠAN	privatno
177	0	BULATOVIĆ TODOR DUŠAN	privatno
178	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
179	0	BULATOVIĆ TODOR DUŠAN	privatno
180	0	BULATOVIĆ TODOR DUŠAN	privatno
181	0	BULATOVIĆ MILUTIN NIKOLA	privatno
182	0	BULATOVIĆ MILOŠ RADONJA	privatno
183	0	BULATOVIĆ MILISAV MILIČKO	privatno
184	0	BULATOVIĆ MILISAV MILIČKO	privatno
185	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
186	0	BULATOVIĆ MILOŠ BLAGOTA	privatno
187	0	BULATOVIĆ PAVLE STANOJE	privatno
188	3	BULATOVIĆ PAVLE STANOJE	privatno
188	1	BULATOVIĆ PAVLE STANOJE	privatno

188	2	BULATOVIĆ MILUTIN NIKOLA	privatno
189	0	BULATOVIĆ TODOR DUŠAN	privatno
190	0	BULATOVIĆ TODOR DUŠAN	privatno
191	0	BULATOVIĆ TODOR DUŠAN	privatno
192	0	BULATOVIĆ TODOR DUŠAN	privatno
193	0	BULATOVIĆ TODOR DUŠAN	privatno
194	0	BULATOVIĆ TODOR DUŠAN	privatno
195	0	BULATOVIĆ BOŽINA DJOKO; BULATOVIĆ BOŽINA DJURKO	privatno
196	0	BULATOVIĆ BOŽINA DJOKO; BULATOVIĆ BOŽINA DJURKO	privatno
197	0	BULATOVIĆ BOŽINA DJOKO; BULATOVIĆ BOŽINA DJURKO	privatno
198	0	BULATOVIĆ BOŽINA DJOKO; BULATOVIĆ BOŽINA DJURKO	privatno
199	0	BULATOVIĆ BOŽINA DJOKO; BULATOVIĆ BOŽINA DJURKO	privatno
200	0	BULATOVIĆ BOŽINA DJOKO; BULATOVIĆ BOŽINA DJURKO	privatno
201	0	BULATOVIĆ BOŽINA DJOKO; BULATOVIĆ BOŽINA DJURKO	privatno
202	0	BULATOVIĆ DRAGIŠA DJURO	privatno
203	0	BULATOVIĆ DRAGIŠA DJURO	privatno
204	0	BULATOVIĆ MILOŠ BLAGOTA	privatno
205	0	BULATOVIĆ MILOŠ BLAGOTA	privatno
206	0	BULATOVIĆ MILOŠ BLAGOTA	privatno
207	0	BULATOVIĆ MILOŠ BLAGOTA	privatno
217	1	BULATOVIĆ MOMČILO NOVELJA	privatno
218	0	BULATOVIĆ MOMČILO NOVELJA	privatno
221	0	BULATOVIĆ MOMČILO NOVELJA	privatno
256	0	BULATOVIĆ JOVICA DANILO; BULATOVIĆ JOVICA DUŠAN; BULATOVIĆ JOVICA MILISAV; BULATOVIĆ JOVICA RADULE; BULATOVIĆ JOVICA VOJISLAV; BULATOVIĆ JOVICA VUČIĆ	privatno
257	0	BULATOVIĆ MILOVAN RADOMAN	privatno
261	0	MINIĆ NIKOLA BOŽIDAR	privatno
262	0	BULATOVIĆ JOVICA MILISAV	privatno
263	0	BULATOVIĆ JOVICA MILISAV	privatno
264	0	BULATOVIĆ MILISAV MILOJICA	privatno
265	0	BULATOVIĆ TODOR DUŠAN	privatno
266	0	BULATOVIĆ JOVICA DANILO; BULATOVIĆ JOVICA DUŠAN; BULATOVIĆ JOVICA MILISAV; BULATOVIĆ JOVICA RADULE; BULATOVIĆ JOVICA VOJISLAV; BULATOVIĆ JOVICA VUČIĆ	privatno
267	0	BULATOVIĆ MILOVAN RADOMAN	privatno

268	0	MINIĆ MILIKA DRAGUTIN	privatno
269	1	MINIĆ MILIKA DRAGUTIN	privatno
269	2	MINIĆ NIKOLA BOŽIDAR	privatno
270	0	MINIĆ NIKOLA BOŽIDAR	privatno
271	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
272	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
273	0	. . Unique stone d.o.o Podgorica	privatno
290	0	MINIĆ NIKOLA BOŽIDAR	privatno
291	0	MINIĆ NIKOLA BOŽIDAR	privatno
292	0	MINIĆ NIKOLA BOŽIDAR	privatno
293	0	MINIĆ MILIKA DRAGUTIN	privatno
294	0		nema
295	0	MINIĆ MILIKA DRAGUTIN	privatno
296	0	MINIĆ MILIKA DRAGUTIN	privatno
297	0	MINIĆ MILIKA DRAGUTIN	privatno
298	0	MINIĆ MILIKA BOŽINA	privatno
299	0	MINIĆ MILIKA BOŽINA	privatno
300	0	MINIĆ MILIKA BOŽINA	privatno
301	0	MINIĆ MILIKA DRAGUTIN	privatno
302	0	MINIĆ MILIKA BOŽINA	privatno
303	0	MINIĆ NIKOLA BOŽIDAR	privatno
409	0	MARKOVIĆ GAVRO MILIJA	privatno
410	0	MARKOVIĆ GAVRO MILIJA	privatno
411	0	MARKOVIĆ JOVICA BISERKA	privatno
412	0	MARKOVIĆ JOVICA BISERKA	privatno
413	0	MARKOVIĆ JOVICA BISERKA	privatno
414	0	MARKOVIĆ GAVRO MILIJA	privatno
415	0	MARKOVIĆ GAVRO MILIJA	privatno
416	0	MARKOVIĆ GAVRO MILIJA	privatno
417	0	ILINČIĆ DRAGOMIR SLAVICA	privatno
418	0	ILINČIĆ DRAGOMIR SLAVICA	privatno
419	0	ILINČIĆ DRAGOMIR SLAVICA	privatno
420	0	MARKOVIĆ VIDAČ DRAGAN; MARKOVIĆ ĐURĐINA	privatno
421	0	MARKOVIĆ VIDAČ DRAGAN; MARKOVIĆ ĐURĐINA	privatno
422	0	MARKOVIĆ BLAGOTA LUKA	privatno
423	0	MARKOVIĆ BLAGOTA LUKA	privatno
424	0	MARKOVIĆ BLAGOTA LUKA	privatno
425	0	MARKOVIĆ JOVICA LJUBOMIR	privatno
426	0	BULATOVIĆ VUKO DRAGOLJUB	privatno
427	0	ĐUROVIĆ DANICA; RADUNOVIĆ JULKA; MARKOV LJUBICA; BULATOVIĆ LJUBINKA; BULATOVIĆ MILENKO; BULATOVIĆ SLAVKA	privatno

428	0	ĐUROVIĆ DANICA; RADUNOVIĆ JULKA; MARKOV LJUBICA; BULATOVIĆ LJUBINKA; BULATOVIĆ MILENKO; BULATOVIĆ SLAVKA	privatno
429	0	ĐUROVIĆ DANICA; RADUNOVIĆ JULKA; MARKOV LJUBICA; BULATOVIĆ LJUBINKA; BULATOVIĆ MILENKO; BULATOVIĆ SLAVKA	privatno
430	0	ĐUROVIĆ DANICA; RADUNOVIĆ JULKA; MARKOV LJUBICA; BULATOVIĆ LJUBINKA; BULATOVIĆ MILENKO; BULATOVIĆ SLAVKA	privatno
431	0	ĐUROVIĆ DANICA; RADUNOVIĆ JULKA; MARKOV LJUBICA; BULATOVIĆ LJUBINKA; BULATOVIĆ MILENKO; BULATOVIĆ SLAVKA	privatno
432	0	ĐUROVIĆ DANICA; RADUNOVIĆ JULKA; MARKOV LJUBICA; BULATOVIĆ LJUBINKA; BULATOVIĆ MILENKO; BULATOVIĆ SLAVKA	privatno
433	0	ĐUROVIĆ DANICA; RADUNOVIĆ JULKA; MARKOV LJUBICA; BULATOVIĆ LJUBINKA; BULATOVIĆ MILENKO; BULATOVIĆ SLAVKA	privatno
434	0	ĐUROVIĆ DANICA; RADUNOVIĆ JULKA; MARKOV LJUBICA; BULATOVIĆ LJUBINKA; BULATOVIĆ MILENKO; BULATOVIĆ SLAVKA	privatno
435	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
436	0	BULATOVIĆ BORIS; BULATOVIĆ SAVIĆ MILORAD	privatno
437	0	BULATOVIĆ LJUBOMIR ŽIVKO; BULATOVIĆ LLJUBOMIR PETAR	privatno
438	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
439	0	BULATOVIĆ MIJOMIR; BULATOVIĆ SLAVKO	privatno
440	0	BULATOVIĆ MIJOMIR; BULATOVIĆ SLAVKO	privatno
441	0	BULATOVIĆ BORIS; BULATOVIĆ SAVIĆ MILORAD	privatno
442	0	BULATOVIĆ BORIS; BULATOVIĆ SAVIĆ MILORAD	privatno
443	0	BULATOVIĆ BORIS; BULATOVIĆ SAVIĆ MILORAD	privatno
444	0	BULATOVIĆ JOKSIM ČEDOMIR	privatno
445	0	ĐUROVIĆ DANICA; RADUNOVIĆ JULKA; MARKOV LJUBICA; BULATOVIĆ LJUBINKA; BULATOVIĆ MILENKO; BULATOVIĆ SLAVKA	privatno
446	0	ĐUROVIĆ DANICA; RADUNOVIĆ JULKA; MARKOV LJUBICA; BULATOVIĆ LJUBINKA; BULATOVIĆ MILENKO; BULATOVIĆ SLAVKA	privatno
447	0	ĐUROVIĆ DANICA; RADUNOVIĆ JULKA; MARKOV LJUBICA; BULATOVIĆ LJUBINKA; BULATOVIĆ MILENKO; BULATOVIĆ SLAVKA	privatno
448	0	ĐUROVIĆ DANICA; RADUNOVIĆ JULKA; MARKOV LJUBICA; BULATOVIĆ LJUBINKA; BULATOVIĆ MILENKO; BULATOVIĆ SLAVKA	privatno
449	0	ĐUROVIĆ DANICA; RADUNOVIĆ JULKA; MARKOV LJUBICA; BULATOVIĆ LJUBINKA; BULATOVIĆ MILENKO; BULATOVIĆ SLAVKA	privatno
450	0	ĐUROVIĆ DANICA; RADUNOVIĆ JULKA; MARKOV LJUBICA; BULATOVIĆ LJUBINKA; BULATOVIĆ MILENKO; BULATOVIĆ SLAVKA	privatno
451	0	ĐUROVIĆ DANICA; RADUNOVIĆ JULKA; MARKOV LJUBICA; BULATOVIĆ LJUBINKA; BULATOVIĆ MILENKO; BULATOVIĆ SLAVKA	privatno

452	0	ĐUROVIĆ DANICA; RADUNOVIĆ JULKA; MARKOV LJUBICA; BULATOVIĆ LJUBINKA; BULATOVIĆ MILENKO; BULATOVIĆ SLAVKA	privatno
453	0	BULATOVIĆ LLJUBOMIR PETAR; BULATOVIĆ LJUBOMIR ŽIVKO; BULATOVIĆ JOKSIM ČEDOMIR; BULATOVIĆ JASMINKA	privatno
454	0		nema
455	0		nema
456	0	BULATOVIĆ JOKSIM ČEDOMIR	privatno
457	0	BULATOVIĆ JOKSIM ČEDOMIR	privatno
458	0	BULATOVIĆ SAVIĆ MILORAD; BULATOVIĆ BORIS	privatno
459	0	BULATOVIĆ SAVIĆ MILORAD; BULATOVIĆ BORIS	privatno
460	0	BULATOVIĆ SAVIĆ MILORAD; BULATOVIĆ BORIS	privatno
461	0	BULATOVIĆ SAVIĆ MILORAD; BULATOVIĆ BORIS	privatno
462	0		nema
463	0	BULATOVIĆ SAVIĆ MILORAD; BULATOVIĆ BORIS	privatno
464	0	BULATOVIĆ SAVIĆ MILORAD; BULATOVIĆ BORIS	privatno
465	0	BULATOVIĆ SAVIĆ MILORAD; BULATOVIĆ BORIS	privatno
466	0	BULATOVIĆ SLAVKO; BULATOVIĆ MIJOMIR	privatno
467	0	BULATOVIĆ JASMINKA	privatno
468	0	BULATOVIĆ SAVIĆ MILORAD; BULATOVIĆ BORIS	privatno
476	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
515	0	RADOVIĆ MILOJICA MATIJA; RADOVIĆ MILOJICA RADE	privatno
516	0	BULATOVIĆ SLAVKO; BULATOVIĆ MIJOMIR	privatno
517	0	BULATOVIĆ SLAVKO; BULATOVIĆ MIJOMIR	privatno
518	0	BULATOVIĆ SLAVKO; BULATOVIĆ MIJOMIR	privatno
519	0	BULATOVIĆ SLAVKO; BULATOVIĆ MIJOMIR	privatno
520	0	BULATOVIĆ SLAVKO; BULATOVIĆ MIJOMIR	privatno
521	0	BULATOVIĆ SLAVKO; BULATOVIĆ MIJOMIR	privatno
522	0	BULATOVIĆ SLAVKO; BULATOVIĆ MIJOMIR	privatno
523	0	BULATOVIĆ SLAVKO; BULATOVIĆ MIJOMIR	privatno
524	0	RADOVIĆ MILOJICA MATIJA; RADOVIĆ MILOJICA RADE	privatno
525	0	RADOVIĆ MILOJICA MATIJA; RADOVIĆ MILOJICA RADE	privatno
526	0	RADOVIĆ MILOJICA MATIJA; RADOVIĆ MILOJICA RADE	privatno
527	0	RADOVIĆ MILOJICA MATIJA; RADOVIĆ MILOJICA RADE	privatno
528	0	RADOVIĆ MILOJICA MATIJA; RADOVIĆ MILOJICA RADE	privatno
529	0	RADOVIĆ MILOJICA MATIJA; RADOVIĆ MILOJICA RADE	privatno
530	0	RADOVIĆ MILOJICA MATIJA; RADOVIĆ MILOJICA RADE	privatno
688	2	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
689	0	MINIĆ VUKAŠ ZARIJA	privatno
690	0	MINIĆ VUKAŠ ZARIJA	privatno

691	2	BULATOVIĆ MIRO VUKA	privatno
691	1	BULATOVIĆ /STOJAN/ SLAVKO; BULATOVIĆ /STOJAN/ BRANISLAV	privatno
692	0	BULATOVIĆ /VLADIMIR/ MIODRAG; BULATOVIĆ /VLADIMIR/ MILOŠ; BULATOVIĆ VELIMIR; BULATOVIĆ BORIVOJE	privatno
693	0	BULATOVIĆ KOČO MILIKA	privatno
694	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
695	0	BULATOVIĆ DRAGIŠA DJURO	privatno
696	0	BULATOVIĆ RADOJICA	privatno
697	0	BULATOVIĆ RADOJICA	privatno
698	0	BULATOVIĆ RADOJICA	privatno
699	0	BULATOVIĆ RADOJICA	privatno
700	0	BULATOVIĆ RADOJICA	privatno
701	0	BULATOVIĆ RADOJICA	privatno
702	0	BULATOVIĆ RADOJICA	privatno
703	0	BULATOVIĆ RADOJICA	privatno
704	0	BULATOVIĆ MILISAV MILIČKO	privatno
705	0	BULATOVIĆ MILISAV MILIČKO	privatno
706	0	BULATOVIĆ MILISAV MILIČKO	privatno
707	0	BULATOVIĆ MILISAV MILIČKO	privatno
708	0	BULATOVIĆ MILISAV MILIČKO	privatno
709	0	BULATOVIĆ MILISAV MILIČKO	privatno
710	0	BULATOVIĆ DRAGO GRANICA RODJ.BAOŠ.	privatno
713	0	BULATOVIĆ KOČO MILIKA	privatno
714	0	BULATOVIĆ KOČO MILIKA	privatno
715	0	BULATOVIĆ KOČO MILIKA	privatno
716	0	BULATOVIĆ KOČO MILIKA	privatno
717	0	BULATOVIĆ MOMČILO NOVELJA	privatno
718	0	BULATOVIĆ /VLADIMIR/ MIODRAG; BULATOVIĆ /VLADIMIR/ MILOŠ; BULATOVIĆ VELIMIR; BULATOVIĆ BORIVOJE	privatno
719	0	BULATOVIĆ /VLADIMIR/ MIODRAG; BULATOVIĆ /VLADIMIR/ MILOŠ; BULATOVIĆ VELIMIR; BULATOVIĆ BORIVOJE	privatno
720	0	BULATOVIĆ /VLADIMIR/ MIODRAG; BULATOVIĆ /VLADIMIR/ MILOŠ; BULATOVIĆ VELIMIR; BULATOVIĆ BORIVOJE	privatno
721	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
722	0	BULATOVIĆ /STOJAN/ SLAVKO; BULATOVIĆ /STOJAN/ BRANISLAV	privatno
723	0	BULATOVIĆ /STOJAN/ SLAVKO; BULATOVIĆ /STOJAN/ BRANISLAV	privatno
724	0	BULATOVIĆ VUKSAN KRSTO; BULATOVIĆ MILJA	privatno
725	0	BULATOVIĆ VUKSAN KRSTO; BULATOVIĆ MILJA	privatno
726	0	BULATOVIĆ VUKSAN KRSTO; BULATOVIĆ MILJA	privatno

727	0	BULATOVIĆ MILISAV MILIČKO	privatno
728	0	BULATOVIĆ MILOSAV MILORAD; BULATOVIĆ MILISAV VUČETA	privatno
729	0	BULATOVIĆ MILOSAV MILORAD; BULATOVIĆ MILISAV VUČETA	privatno
730	0	BULATOVIĆ MILOSAV MILORAD; BULATOVIĆ MILISAV VUČETA	privatno
731	0	BULATOVIĆ MILISAV MILOJICA	privatno
732	0	BULATOVIĆ MILISAV MILOJICA	privatno
733	0	BULATOVIĆ MILISAV MILOJICA	privatno
734	0	BULATOVIĆ MILISAV MILOJICA	privatno
735	0	BULATOVIĆ MILISAV VUČETA	privatno
736	0	BULATOVIĆ MILISAV VUČETA	privatno
737	0	BULATOVIĆ MILISAV VUČETA	privatno
739	0	BULATOVIĆ MILISAV MILOJICA	privatno
740	0	BULATOVIĆ MILISAV MILOJICA	privatno
741	0	BULATOVIĆ MILISAV MILOJICA	privatno
742	2	BULATOVIĆ -TERZIĆ /BOŽIDAR/ ANA; BULATOVIĆ DANKA; BULATOVIĆ /BOŽIDAR/ IVAN	privatno
742	1	BULATOVIĆ /MAŠO/ MIROSLAV	privatno
743	2	BULATOVIĆ /MAŠO/ MIROSLAV	privatno
743	1	BULATOVIĆ -TERZIĆ /BOŽIDAR/ ANA; BULATOVIĆ DANKA; BULATOVIĆ /BOŽIDAR/ IVAN	privatno
744	2	BULATOVIĆ /MAŠO/ MIROSLAV	privatno
744	3	BULATOVIĆ -TERZIĆ /BOŽIDAR/ ANA; BULATOVIĆ DANKA; BULATOVIĆ /BOŽIDAR/ IVAN; BULATOVIĆ /MAŠO/ MIROSLAV; BULATOVIĆ /MAŠO/ SAŠA	privatno
744	1	BULATOVIĆ /MAŠO/ SAŠA	privatno
745	0	BULATOVIĆ MILISAV MILOJICA	privatno
746	0	BULATOVIĆ /SLOBODAN/ ILIJA	privatno
747	0		nema
748	0	BULATOVIĆ /SLOBODAN/ ILIJA	privatno
749	0	BULATOVIĆ /SLOBODAN/ ILIJA	privatno
750	1	BULATOVIĆ MILISAV MILOJICA; BULATOVIĆ MILOSAV MILORAD	privatno
750	2	BULATOVIĆ MILISAV MILOJICA; BULATOVIĆ MILOSAV MILORAD	privatno
751	0	BULATOVIĆ MILISAV MILOJICA	privatno
752	0	BULATOVIĆ MILISAV MILOJICA	privatno
753	0	BULATOVIĆ RADE RADOSAV	privatno
755	0	BULATOVIĆ RADE RADOSAV	privatno
756	0	BULATOVIĆ /SLOBODAN/ ILIJA	privatno
757	0	BULATOVIĆ /SLOBODAN/ ILIJA	privatno
758	0	BULATOVIĆ BILJANA; BULATOVIĆ MILUTIN; BULATOVIĆ RADE SAVO; BULATOVIĆ VOJIN	privatno
759	0	BULATOVIĆ RADE SAVO	privatno
760	0	BULATOVIĆ VOJIN	privatno

761	0	BULATOVIĆ BILJANA	privatno
762	0	DRŽAVA CRNA GORA; JU OSNOVNA ŠKOLA MEDJURIJEČJE; ; . . VLADA CRNE GORE	državno
763	0	BULATOVIĆ MARKO; BULATOVIĆ MILUN	privatno
764	0	BULATOVIĆ MARKO; BULATOVIĆ MILUN	privatno
765	0	BULATOVIĆ MARKO; BULATOVIĆ MILUN	privatno
766	0	BULATOVIĆ MARKO; BULATOVIĆ MILUN	privatno
767	0	BULATOVIĆ VUKSAN TOMISLAV	privatno
768	0	BULATOVIĆ VUKSAN TOMISLAV	privatno
769	0	BULATOVIĆ VUKSAN TOMISLAV	privatno
770	0	BULATOVIĆ VUKSAN TOMISLAV	privatno
771	2	BULATOVIĆ /MAŠO/ MIROSLAV	privatno
771	1	BULATOVIĆ -TERZIĆ /BOŽIDAR/ ANA; BULATOVIĆ DANKA; BULATOVIĆ /BOŽIDAR/ IVAN	privatno
772	0	BULATOVIĆ DRAGIŠA DJURO	privatno
773	0	BULATOVIĆ DRAGIŠA DJURO	privatno
774	0	BULATOVIĆ DRAGIŠA DJURO	privatno
775	0	BULATOVIĆ DRAGIŠA DJURO	privatno
776	0	BULATOVIĆ DRAGIŠA DJURO	privatno
777	0	BULATOVIĆ /SLOBODAN/ ILIJA	privatno
778	0	BULATOVIĆ VUKSAN KRSTO; BULATOVIĆ MILJA	privatno
779	0	BULATOVIĆ VUKSAN KRSTO; BULATOVIĆ MILJA	privatno
780	0	BULATOVIĆ VUKSAN KRSTO; BULATOVIĆ MILJA	privatno
781	0	BULATOVIĆ VUKSAN KRSTO; BULATOVIĆ MILJA	privatno
782	0	BULATOVIĆ VUKSAN KRSTO; BULATOVIĆ MILJA	privatno
783	0	BULATOVIĆ VUKSAN KRSTO; BULATOVIĆ MILJA	privatno
784	0	BULATOVIĆ VUKSAN BOŽINA	privatno
785	0	BULATOVIĆ VUKSAN BOŽINA	privatno
786	0	BULATOVIĆ ANĐELKO MILOŠ	privatno
787	0	BULATOVIĆ ANĐELKO MILOŠ	privatno
788	0	BULATOVIĆ MILUTIN LJILJANA; BULATOVIĆ DRAGAN VERA; BULATOVIĆ DRAGAN VLADETA	privatno
789	0	BULATOVIĆ MILUTIN LJILJANA; BULATOVIĆ DRAGAN VERA; BULATOVIĆ DRAGAN VLADETA	privatno
790	0	BULATOVIĆ MILUTIN LJILJANA; BULATOVIĆ DRAGAN VERA; BULATOVIĆ DRAGAN VLADETA	privatno
791	0	BULATOVIĆ MILUTIN LJILJANA; BULATOVIĆ DRAGAN VERA; BULATOVIĆ DRAGAN VLADETA	privatno
792	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
793	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
794	0	BULATOVIĆ DRAGIŠA DJURO; BULATOVIĆ DJURO ZORAN	privatno
795	0	BULATOVIĆ DRAGIŠA DJURO; BULATOVIĆ DJURO ZORAN	privatno
796	0	BULATOVIĆ /ILIJA/ DRAGOMIR; BULATOVIĆ /ILIJA/ RATKO	privatno

797	0	BULATOVIĆ /ILIJA/ DRAGOMIR; BULATOVIĆ /ILIJA/ RATKO	privatno
798	0	BULATOVIĆ KOSTA KOSA RODJ.RAKOČ.	privatno
799	0	BULATOVIĆ KOSTA KOSA RODJ.RAKOČ.	privatno
800	0	BULATOVIĆ /SLOBODAN/ ILIJA	privatno
801	0	BULATOVIĆ /SLOBODAN/ ILIJA	privatno
802	0	BULATOVIĆ /SLOBODAN/ ILIJA	privatno
803	0	BULATOVIĆ /SLOBODAN/ ILIJA	privatno
804	0	BULATOVIĆ /SLOBODAN/ ILIJA	privatno
805	0	BULATOVIĆ /SLOBODAN/ ILIJA	privatno
806	0	BULATOVIĆ RADOJICA	privatno
807	0	BULATOVIĆ RADOJICA	privatno
808	0	BULATOVIĆ RADOJICA	privatno
809	0	BULATOVIĆ MILOŠ BLAGOTA	privatno
810	0	BULATOVIĆ MILOŠ BLAGOTA	privatno
811	0	BULATOVIĆ MILISAV MILOJICA	privatno
812	0	BULATOVIĆ MILISAV MILOJICA	privatno
813	0	BULATOVIĆ MILISAV MILOJICA	privatno
814	0	BULATOVIĆ MILOŠ BLAGOTA	privatno
815	0	BULATOVIĆ RADOJICA	privatno
816	0	BULATOVIĆ RADOJICA	privatno
817	0	BULATOVIĆ DJURO ZORAN	privatno
818	0	BULATOVIĆ /SLOBODAN/ ILIJA	privatno
819	0	BULATOVIĆ MILISAV MILOJICA	privatno
820	0	BULATOVIĆ MILOŠ BLAGOTA	privatno
821	0	BULATOVIĆ MILOŠ BLAGOTA	privatno
822	0	BULATOVIĆ MILOŠ BLAGOTA	privatno
823	0	BULATOVIĆ KOČO MILIKA	privatno
824	0	BULATOVIĆ VUKSAN TOMISLAV	privatno
826	0	BULATOVIĆ VUKSAN BOŽINA	privatno
827	0	BULATOVIĆ VUKSAN BOŽINA	privatno
828	0	BULATOVIĆ MILUTIN LJILJANA; BULATOVIĆ DRAGAN VERA; BULATOVIĆ DRAGAN VLADETA	privatno
829	0	BULATOVIĆ MILUTIN LJILJANA; BULATOVIĆ DRAGAN VERA; BULATOVIĆ DRAGAN VLADETA	privatno
830	0	BULATOVIĆ MILETA RADOVAN	privatno
831	0	BULATOVIĆ MILETA RADOVAN	privatno
833	0	BULATOVIĆ MILETA RADOVAN	privatno
834	0	BULATOVIĆ MILETA RADOVAN	privatno
835	0	BULATOVIĆ MILETA RADOVAN	privatno
837	0	BULATOVIĆ BORIVOJE; BULATOVIĆ /VLADIMIR/ MILOŠ; BULATOVIĆ /VLADIMIR/ MIODRAG; BULATOVIĆ VELIMIR	privatno
838	0	BULATOVIĆ KOMNEN DRAGOMIR	privatno

839	0	BULATOVIĆ KOMNEN DRAGOMIR	privatno
840	0	BULATOVIĆ KOMNEN DRAGOMIR	privatno
841	0	BULATOVIĆ BLAGOTA VELIZAR	privatno
842	0	BULATOVIĆ MILETA RADOVAN	privatno
843	0	BULATOVIĆ MILETA RADOVAN	privatno
844	0	JEZDIĆ /JOVAN/ LJILJANA; BULATOVIĆ /JOVAN/ ZDRAVKO	privatno
845	0	JEZDIĆ /JOVAN/ LJILJANA; BULATOVIĆ /JOVAN/ ZDRAVKO	privatno
846	0	JEZDIĆ /JOVAN/ LJILJANA; BULATOVIĆ /JOVAN/ ZDRAVKO	privatno
847	0	JEZDIĆ /JOVAN/ LJILJANA; BULATOVIĆ /JOVAN/ ZDRAVKO	privatno
848	0	BULATOVIĆ VUKSAN TOMISLAV	privatno
849	0	BULATOVIĆ VUKSAN TOMISLAV	privatno
850	0	BULATOVIĆ VUKSAN TOMISLAV	privatno
851	0	BULATOVIĆ VUKSAN TOMISLAV	privatno
852	0	BULATOVIĆ VUKSAN TOMISLAV	privatno
853	0	BULATOVIĆ VUKSAN TOMISLAV	privatno
854	0	BULATOVIĆ VUKSAN TOMISLAV	privatno
855	0	BULATOVIĆ VUKSAN TOMISLAV	privatno
856	0		nema
857	0	BULATOVIĆ MILJA; BULATOVIĆ VUKSAN KRSTO	privatno
858	0	BULATOVIĆ DRAGIŠA DJURO	privatno
859	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
860	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
861	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
862	0	BULATOVIĆ DRAGIŠA MIRAŠ	privatno
863	0	BULATOVIĆ DRAGIŠA MIRAŠ	privatno
864	0	BULATOVIĆ RADOJICA	privatno
865	0	BULATOVIĆ MILJA; BULATOVIĆ VUKSAN KRSTO	privatno
866	0	BULATOVIĆ /SLOBODAN/ ILIJA	privatno
867	0	BULATOVIĆ /SLOBODAN/ ILIJA	privatno
868	0	BULATOVIĆ /SLOBODAN/ ILIJA	privatno
869	0	BULATOVIĆ MILJA; BULATOVIĆ VUKSAN KRSTO	privatno
870	0	BULATOVIĆ MILJA; BULATOVIĆ VUKSAN KRSTO	privatno
871	0	BULATOVIĆ MILJA; BULATOVIĆ VUKSAN KRSTO	privatno
874	0	BULATOVIĆ /ILIJA/ DRAGOMIR; BULATOVIĆ /ILIJA/ RATKO	privatno
875	0	BULATOVIĆ /ILIJA/ DRAGOMIR; BULATOVIĆ /ILIJA/ RATKO	privatno
876	0	BULATOVIĆ /ILIJA/ DRAGOMIR; BULATOVIĆ /ILIJA/ RATKO	privatno
877	0	BULATOVIĆ /ILIJA/ DRAGOMIR; BULATOVIĆ /ILIJA/ RATKO	privatno

878	0	BULATOVIĆ /ILIJA/ DRAGOMIR; BULATOVIĆ /ILIJA/ RATKO	privatno
879	0	BULATOVIĆ /ILIJA/ DRAGOMIR; BULATOVIĆ /ILIJA/ RATKO	privatno
880	0	BULATOVIĆ /ILIJA/ DRAGOMIR; BULATOVIĆ /ILIJA/ RATKO	privatno
881	0	BULATOVIĆ /ILIJA/ DRAGOMIR; BULATOVIĆ /ILIJA/ RATKO	privatno
882	0	BULATOVIĆ /ILIJA/ DRAGOMIR; BULATOVIĆ /ILIJA/ RATKO	privatno
883	0	BULATOVIĆ /ILIJA/ DRAGOMIR; BULATOVIĆ /ILIJA/ RATKO	privatno
884	0		nema
885	0	BULATOVIĆ /ILIJA/ DRAGOMIR; BULATOVIĆ /ILIJA/ RATKO	privatno
886	0	BULATOVIĆ DANKA; BULATOVIĆ -TERZIĆ /BOŽIDAR/ ANA; BULATOVIĆ /BOŽIDAR/ IVAN	privatno
887	2	BULATOVIĆ DANKA; BULATOVIĆ -TERZIĆ /BOŽIDAR/ ANA; BULATOVIĆ /BOŽIDAR/ IVAN	privatno
887	1	BULATOVIĆ /MAŠO/ MIROSLAV	privatno
888	0	BULATOVIĆ /MAŠO/ MIROSLAV	privatno
889	0	BULATOVIĆ DRAGIŠA DJURO	privatno
890	0	BULATOVIĆ DRAGIŠA DJURO	privatno
891	0	BULATOVIĆ DRAGIŠA DJURO	privatno
892	0	BULATOVIĆ DRAGIŠA DJURO	privatno
893	0	BULATOVIĆ DRAGIŠA DJURO	privatno
894	0	BULATOVIĆ /MAŠO/ SAŠA	privatno
895	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
896	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1051	0	BULATOVIĆ SANJA; BULATOVIĆ PETRONIJE SAVKA	privatno
1052	0	BULATOVIĆ SANJA; BULATOVIĆ PETRONIJE SAVKA	privatno
1053	0	BULATOVIĆ SANJA; BULATOVIĆ PETRONIJE SAVKA	privatno
1054	0	BULATOVIĆ /DUŠAN/ LUKA	privatno
1055	0	BULATOVIĆ /DUŠAN/ LUKA	privatno
1056	0	BULATOVIĆ /DUŠAN/ LUKA	privatno
1057	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1058	0		nema
1061	0	BULATOVIĆ BORIS; BULATOVIĆ SAVIĆ MILORAD	privatno
1063	2	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1066	0	BULATOVIĆ /MILISAV/ MLADEN; BULATOVIĆ RADE RADISAV	privatno
1067	0	BULATOVIĆ RADOVAN MILINKO	privatno
1068	0	BULATOVIĆ MILOSAV LAKIĆ	privatno
1069	0	MINIĆ SEKULE MIHAILO	privatno
1070	0	MINIĆ SEKULE MIHAILO	privatno
1071	0	MINIĆ SEKULE MIHAILO	privatno

1072	0	BULATOVIĆ /MILISAV/ MLADEN	privatno
1073	0	BULATOVIĆ RADE RADISAV	privatno
1074	0	BULATOVIĆ RADE RADISAV	privatno
1075	0	BULATOVIĆ RADE RADISAV	privatno
1076	0	BULATOVIĆ RADE MILO	privatno
1077	0	BULATOVIĆ RADE MILO	privatno
1078	0	BULATOVIĆ RADE DRAGO	privatno
1079	0	BULATOVIĆ RADE RADOJE	privatno
1080	0	BULATOVIĆ RADE RADOJE	privatno
1081	0	BULATOVIĆ RADE RADOJE	privatno
1082	0	BULATOVIĆ RADE DRAGO	privatno
1083	0	BULATOVIĆ RADE DRAGO	privatno
1084	0	BULATOVIĆ RADE RADISAV	privatno
1086	0	BULATOVIĆ RADE RADISAV	privatno
1089	0	BULATOVIĆ /MILISAV/ MLADEN	privatno
1090	0	BULATOVIĆ /MILISAV/ MLADEN	privatno
1091	0	BULATOVIĆ /MILISAV/ MLADEN	privatno
1092	0	BULATOVIĆ /MILISAV/ MLADEN	privatno
1093	0	BULATOVIĆ /MILISAV/ MLADEN	privatno
1094	0	BULATOVIĆ RADE RADOJE	privatno
1095	0	BULATOVIĆ RADE RADOJE	privatno
1096	0	BULATOVIĆ RADE RADOJE	privatno
1097	0	BULATOVIĆ RADE MILO	privatno
1098	0	BULATOVIĆ RADE MILO	privatno
1099	0	BULATOVIĆ RADE MILO	privatno
1100	0	BULATOVIĆ RADE MILO	privatno
1101	0	BULATOVIĆ RADE DRAGO	privatno
1102	0	BULATOVIĆ RADE DRAGO	privatno
1103	0	BULATOVIĆ RADE DRAGO	privatno
1104	0	BULATOVIĆ RADE RADOJE	privatno
1114	0	BULATOVIĆ ČETKO ANĐELIJA	privatno
1119	0	BULATOVIĆ ŽELJKO	privatno
1139	0	BULATOVIĆ BLAGOTA SVETOZAR	privatno
1140	0	BULATOVIĆ BLAGOTA BRAJAN	privatno
1141	0	BULATOVIĆ BLAGOTA MILUTIN	privatno
1142	0	BULATOVIĆ BLAGOTA BRAJAN	privatno
1143	0	BULATOVIĆ- STEFANOVIĆ MARINA; MIJOVIĆ LJILJANA; NOVAKOVIĆ BORKA;	privatno
1160	0	BULATOVIĆ MIRO DJORDJIJE	privatno
1161	0	BULATOVIĆ MIRO DJORDJIJE	privatno
1162	0		nema
1163	0	BULATOVIĆ MIRO VIDO	privatno
1164	0	BULATOVIĆ MIRO VUKA	privatno

1174	0	BULATOVIĆ KOČO MILIKA	privatno
1175	0	BULATOVIĆ MILETA RADOVAN	privatno
1176	0	BULATOVIĆ MILETA RADOVAN	privatno
1177	0	BULATOVIĆ MILETA RADOVAN	privatno
1178	0	BULATOVIĆ MILETA RADOVAN	privatno
1179	0	BULATOVIĆ MILETA RADOVAN	privatno
1180	0	BULATOVIĆ KOČO MILIKA	privatno
1181	0	BULATOVIĆ DJURO ZORAN	privatno
1182	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1183	0	BULATOVIĆ RADOJICA	privatno
1215	0	BULATOVIĆ MIRO BOŠKO; BULATOVIĆ MIRO DJORDJIJE; BULATOVIĆ MIRO VIDO; BULATOVIĆ MIRO ĆIRKO	privatno
1351	0	JOVANOVIĆ /ŽARKO/ MIROSLAV; JOVANOVIĆ /ŽARKO/ RADOVAN	privatno
1352	0	JOVANOVIĆ /ŽARKO/ MIROSLAV; JOVANOVIĆ /ŽARKO/ RADOVAN	privatno
1353	0	JOVANOVIĆ /ŽARKO/ MIROSLAV; JOVANOVIĆ /ŽARKO/ RADOVAN	privatno
1354	0	BULATOVIĆ BLAGOTA BRAJAN	privatno
1355	0	JOVANOVIĆ /NOVAK/ SLOBODAN; JOVANOVIĆ TODORICA	privatno
1356	0	JOVANOVIĆ /ŽARKO/ MIROSLAV; JOVANOVIĆ /ŽARKO/ RADOVAN	privatno
1357	0	JOVANOVIĆ /ŽARKO/ MIROSLAV; JOVANOVIĆ /ŽARKO/ RADOVAN	privatno
1358	1	REPUBLIČKI SIZ ZA PUTEVE	državno
1358	2	JOVANOVIĆ /NOVAK/ SLOBODAN; JOVANOVIĆ TODORICA	privatno
1359	0	JOVANOVIĆ /NOVAK/ SLOBODAN; JOVANOVIĆ TODORICA	privatno
1360	0	JOVANOVIĆ MILINKO BOGIĆ	privatno
1361	0	JOVANOVIĆ MILINKO BOGIĆ	privatno
1362	0	JOVANOVIĆ DUŠAN TODOR	privatno
1363	0	ŠĆEPANOVIĆ NEBOJŠA	privatno
1364	0	JOVANOVIĆ MAŠAN JELKA RODJ.VLAHOVIĆ	privatno
1365	0	JOVANOVIĆ MAŠAN JELKA RODJ.VLAHOVIĆ	privatno
1366	0	JOVANOVIĆ VUKO ZAGORKA	privatno
1367	0	REPUBLIČKI SIZ ZA PUTEVE	državno
1368	0	VLAHOVIĆ DRAGUTIN; VLAHOVIĆ MILUTIN; VLAHOVIĆ RADOVAN MILIJA; VLAHOVIĆ RADOVAN NOVO	privatno
1369	0	VLAHOVIĆ DRAGUTIN; VLAHOVIĆ MILUTIN; VLAHOVIĆ RADOVAN MILIJA; VLAHOVIĆ RADOVAN NOVO	privatno
1370	0	VLAHOVIĆ DRAGUTIN; VLAHOVIĆ MILUTIN; VLAHOVIĆ RADOVAN MILIJA; VLAHOVIĆ RADOVAN NOVO	privatno

1371	0	VLAHOVIĆ DRAGUTIN; VLAHOVIĆ MILUTIN; VLAHOVIĆ RADOVAN MILIJA;VLAHOVIĆ RADOVAN NOVO	privatno
1646	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1708	1	VLAHOVIĆ /MIRKO/ SLOBODAN; VLAHOVIĆ /RADOJE/ ANĐELKA; VLAHOVIĆ /RADOJE/ SONJA; VLAHOVIĆ ALEKSANDAR ALEKSANDRA; VLAHOVIĆ MIHAILO JELENA; VLAHOVIĆ MIJAT MILOVAN	privatno
1711	0	VLAHOVIĆ /MIRKO/ SLOBODAN; VLAHOVIĆ /RADOJE/ ANĐELKA; VLAHOVIĆ /RADOJE/ SONJA; VLAHOVIĆ ALEKSANDAR ALEKSANDRA; VLAHOVIĆ MIHAILO JELENA; VLAHOVIĆ MIJAT MILOVAN	privatno
1712	0	VLAHOVIĆ DRAGUTIN; VLAHOVIĆ MILUTIN; VLAHOVIĆ RADOVAN MILIJA;VLAHOVIĆ RADOVAN NOVO	privatno
1713	0	VLAHOVIĆ DRAGUTIN; VLAHOVIĆ MILUTIN; VLAHOVIĆ RADOVAN MILIJA;VLAHOVIĆ RADOVAN NOVO	privatno
1714	0	VLAHOVIĆ DRAGUTIN; VLAHOVIĆ MILUTIN; VLAHOVIĆ RADOVAN MILIJA;VLAHOVIĆ RADOVAN NOVO	privatno
1715	0	VLAHOVIĆ DRAGUTIN; VLAHOVIĆ MILUTIN; VLAHOVIĆ RADOVAN MILIJA;VLAHOVIĆ RADOVAN NOVO	privatno
1716	0	VLAHOVIĆ DRAGUTIN; VLAHOVIĆ MILUTIN; VLAHOVIĆ RADOVAN MILIJA;VLAHOVIĆ RADOVAN NOVO	privatno
1717	0	VLAHOVIĆ DRAGUTIN; VLAHOVIĆ MILUTIN; VLAHOVIĆ RADOVAN MILIJA;VLAHOVIĆ RADOVAN NOVO	privatno
1718	0	VLAHOVIĆ DRAGUTIN; VLAHOVIĆ MILUTIN; VLAHOVIĆ RADOVAN MILIJA;VLAHOVIĆ RADOVAN NOVO	privatno
1719	0	VLAHOVIĆ DRAGUTIN; VLAHOVIĆ MILUTIN; VLAHOVIĆ RADOVAN MILIJA;VLAHOVIĆ RADOVAN NOVO	privatno
1720	0	VLAHOVIĆ DRAGUTIN; VLAHOVIĆ MILUTIN; VLAHOVIĆ RADOVAN MILIJA;VLAHOVIĆ RADOVAN NOVO	privatno
1721	0	MJESNA ZAJEDNICA MEDJURIJEČJE	državno
1722	0	VLAHOVIĆ DRAGUTIN; VLAHOVIĆ MILUTIN; VLAHOVIĆ RADOVAN MILIJA;VLAHOVIĆ RADOVAN NOVO	privatno
1723	0	VLAHOVIĆ DRAGUTIN; VLAHOVIĆ MILUTIN; VLAHOVIĆ RADOVAN MILIJA;VLAHOVIĆ RADOVAN NOVO	privatno
1724	0	VLAHOVIĆ MITAR VUČKO	privatno
1725	0	VLAHOVIĆ MITAR VUČKO	privatno
1830	2		nema
1830	3		nema
1830	4		nema
1832	0	MJESNA ZAJEDNICA MEDJURIJEČJE	državno
1833	0	VLAHOVIĆ MITAR VUČKO	privatno

1834	0	VLAHOVIĆ MITAR VUČKO	privatno
1835	0	VLAHOVIĆ /MIRKO/ RAJKO	privatno
1836	0	VLAHOVIĆ PANTO DRAGO	privatno
1837	0	VLAHOVIĆ ĆIRKO ILIJA	privatno
1838	0	VLAHOVIĆ /MIRKO/ RAJKO	privatno
1839	0	VLAHOVIĆ /MIRKO/ RAJKO	privatno
1840	0	VLAHOVIĆ /MIRKO/ RAJKO	privatno
1841	0	VLAHOVIĆ PANTO DRAGO	privatno
1842	0	VLAHOVIĆ PANTO DRAGO	privatno
1843	0	VLAHOVIĆ SOFIJA	privatno
1844	0	VLAHOVIĆ SOFIJA	privatno
1845	0	VLAHOVIĆ SOFIJA	privatno
1846	0	MJESNA ZAJEDNICA MEDJURIJEČJE	državno
1857	0	VLAHOVIĆ VUK	privatno
1908	0	VLAHOVIĆ BOGIĆ DUŠAN	privatno
1909	0	VLAHOVIĆ /BOŽINA/ DRAGAN	privatno
1917	3	VLAHOVIĆ /JEZDIMIR/ VELIMIR	privatno
2013	0	VLAHOVIĆ /NIKOLA/ VESKO	privatno
2014	0		nema
2899	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2900	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2901	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
2903	4	DRŽAVA CRNA GORA; MINISTARSTVO ZA POMORSTVO I SAOBRAĆAJ	državno
2903	3	DRŽAVA CRNA GORA; MINISTARSTVO ZA POMORSTVO I SAOBRAĆAJ	državno
2903	2	DRŽAVA CRNA GORA; MINISTARSTVO ZA POMORSTVO I SAOBRAĆAJ	državno
2925	0	VLAHOVIĆ MILIJA MILOŠ	privatno
2926	0	VLAHOVIĆ MILIJA MILOŠ	privatno
3097	0	MJESNA ZAJEDNICA MEDJURIJEČJE	državno
3098	0	MJESNA ZAJEDNICA MEDJURIJEČJE	državno
3100	0	MJESNA ZAJEDNICA MEDJURIJEČJE	državno
3101	0	MJESNA ZAJEDNICA MEDJURIJEČJE	državno
3102	0	DRŽAVA CRNA GORA; MINISTARSTVO ZA POMORSTVO I SAOBRAĆAJ	državno
3105	0	REPUBLIČKI SIZ ZA PUTEVE	državno
3106	0	BULATOVIĆ BOŽINA DJURKO; BULATOVIĆ BOŽINA DJOKO	privatno
3107	0	BULATOVIĆ BOŽINA DJURKO; BULATOVIĆ BOŽINA DJOKO	privatno
3108	0	BULATOVIĆ BOŽINA DJURKO; BULATOVIĆ BOŽINA DJOKO	privatno
3109	0	MONTEN.BANKA AD PG.-FIL.ZA M.PR.I POL	privatno

3110	0	MONTEN.BANKA AD PG.-FIL.ZA M.PR.I POL	privatno
3111	0	BULATOVIĆ MILISAV MILOJICA; BULATOVIĆ MILOSAV MILORAD	privatno
3112	0	BULATOVIĆ MILISAV MILOJICA; BULATOVIĆ MILOSAV MILORAD	privatno
3113	0	BULATOVIĆ MILISAV MILOJICA; BULATOVIĆ MILOSAV MILORAD	privatno
3114	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3115	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3116	0	BULATOVIĆ MILOVAN VUKALICA	privatno
3117	0	BULATOVIĆ MILOVAN VUKALICA	privatno
3118	0	BULATOVIĆ MILOVAN VUKALICA	privatno
3119	0	BULATOVIĆ MILISAV MILOJICA; BULATOVIĆ MILOSAV MILORAD	privatno
3120	0	BULATOVIĆ MILETA KRSTO	privatno
3121	0	BULATOVIĆ MILETA KRSTO	privatno
3122	0	BULATOVIĆ MILETA KRSTO	privatno
3123	0		nema
3124	0	BULATOVIĆ MILOŠ RADONJA	privatno
3125	0	BULATOVIĆ MILOŠ RADONJA	privatno
3126	2	BULATOVIĆ MILISAV MILIČKO; BULATOVIĆ MILISAV MILOJICA;BULATOVIĆ PAVLE STANOJE	privatno
3126	1	BULATOVIĆ MILUTIN NIKOLA	privatno
3127	2	BULATOVIĆ MILISAV MILIČKO; BULATOVIĆ MILISAV MILOJICA;BULATOVIĆ PAVLE STANOJE	privatno
3127	1	BULATOVIĆ MILISAV MILIČKO; BULATOVIĆ MILISAV MILOJICA;BULATOVIĆ PAVLE STANOJE	privatno
3128	0	BULATOVIĆ MILISAV MILIČKO; BULATOVIĆ MILISAV MILOJICA;BULATOVIĆ PAVLE STANOJE	privatno
3129	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3130	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3131	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3132	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3133	1	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3133	2	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3134	0	BULATOVIĆ MILOVAN RADOJE	privatno
3135	0	BULATOVIĆ MILOVAN RADOJE	privatno
3136	0	BULATOVIĆ RADE RADOSAV	privatno
3137	0	BULATOVIĆ RADE RADOSAV	privatno
3138	0	BULATOVIĆ RADE RADOSAV	privatno
3139	0		nema
3140	2	BULATOVIĆ MILOVAN RADOMAN; BULATOVIĆ VOJISLAVKA UD.DJURA	privatno

3140	1	BULATOVIĆ MILOVAN RADOMAN; BULATOVIĆ VOJISLAVKA UD.DJURA	privatno
3141	0	BULATOVIĆ MILOŠ RADONJA	privatno
3142	0	BULATOVIĆ MILOŠ RADONJA	privatno
3143	0	BULATOVIĆ MILETA KRSTO	privatno
3144	0	BULATOVIĆ MILETA KRSTO	privatno
3145	0	BULATOVIĆ MILETA KRSTO	privatno
3146	0	BULATOVIĆ RADE SAVO	privatno
3147	0	BULATOVIĆ RADE SAVO	privatno
3148	0	BULATOVIĆ RADE SAVO	privatno
3149	0	BULATOVIĆ RADE SAVO	privatno
3150	0	BULATOVIĆ RADE SAVO	privatno
3151	0	BULATOVIĆ MILO; BULATOVIĆ MIHAILO	privatno
3152	0	BULATOVIĆ MILO; BULATOVIĆ MIHAILO	privatno
3153	0	BULATOVIĆ MILO; BULATOVIĆ MIHAILO	privatno
3154	0	BULATOVIĆ MILO; BULATOVIĆ MIHAILO	privatno
3155	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3156	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3157	0	BULATOVIĆ MILISAV MILOJICA; BULATOVIĆ MILOSAV MILORAD	privatno
3158	0	BULATOVIĆ MILISAV MILOJICA; BULATOVIĆ MILOSAV MILORAD	privatno
3159	0	BULATOVIĆ MILISAV MILOJICA; BULATOVIĆ MILOSAV MILORAD	privatno
3160	0	BULATOVIĆ MILISAV MILOJICA; BULATOVIĆ MILOSAV MILORAD	privatno
3161	0	BULATOVIĆ MILISAV MILOJICA; BULATOVIĆ MILOSAV MILORAD	privatno
3162	0	BULATOVIĆ MILISAV MILOJICA; BULATOVIĆ MILOSAV MILORAD	privatno
3163	0	MONTEN.BANKA AD PG.-FIL.ZA M.PR.I POL	privatno
3164	0	BULATOVIĆ DJURO ZORAN	privatno
3165	0	BULATOVIĆ STEVAN GORDANA	privatno
3166	0	BULATOVIĆ STEVAN GORDANA	privatno
3167	0	BULATOVIĆ STEVAN GORDANA	privatno
3168	0	BULATOVIĆ STEVAN GORDANA	privatno
3169	0	BULATOVIĆ STEVAN GORDANA	privatno
3170	0	BULATOVIĆ DJURO ZORAN	privatno
3171	0	BULATOVIĆ DJURO ZORAN	privatno
3172	0	BULATOVIĆ DJURO ZORAN	privatno
3173	0		nema
3177	0	BULATOVIĆ BOŽINA DJURKO; BULATOVIĆ BOŽINA DJOKO	privatno
3508	1	VLAHOVIĆ JOVAN MOMČILO	privatno
3598	0	DRŽAVA CRNA GORA; MINISTARSTVO ZA POMORSTVO I SAOBRAĆAJ	državno

3599	0	DRŽAVA CRNA GORA; MINISTARSTVO ZA POMORSTVO I SAOBRAĆAJ	državno
3600	0	DRŽAVA CRNA GORA; MINISTARSTVO ZA POMORSTVO I SAOBRAĆAJ	državno
3601	0	DRŽAVA CRNA GORA; MINISTARSTVO ZA POMORSTVO I SAOBRAĆAJ	državno
3602	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3605	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3608	5	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3608	2	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3608	4	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3608	3	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3609	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3610	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3611	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3612	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3613	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3614	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3615	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3616	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3617	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3618	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3619	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3620	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3621	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3622	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3623	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3624	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3625	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3626	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3627	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno

3628	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3629	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3630	1	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3630	2	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3631	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3632	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3633	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3635	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3636	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3637	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3638	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3639	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3640	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3641	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3642	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3643	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3644	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3645	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3646	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3647	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3648	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3649	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3650	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3651	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3652	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3653	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3654	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3655	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno

3656	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3657	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3658	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3659	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3660	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3661	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3662	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3663	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3664	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3665	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3666	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3667	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3668	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3669	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3670	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3671	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3672	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3673	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3674	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3675	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3676	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3677	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3678	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3679	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3680	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3681	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3682	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3683	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno

3684	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3685	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3686	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3687	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3688	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3689	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3690	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3691	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3692	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3693	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3694	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3695	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3696	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3697	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3698	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3699	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3700	1	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3700	2	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3702	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3703	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3704	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3705	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3731	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3732	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3733	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3735	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3753	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3754	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno

3755	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3763	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3764	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3893	1	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3894	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3895	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
4128	0	REPUBLIČKI SIZ ZA PUTEVE	državno

II zoni zaštite zaštićenog područja „Kanjon Mrtvice i dijela Morače od Međurječja do ušća Kruševačkog potoka“ pripadaju sljedeće katastarske parcele:

KO Vlahovići i Bulatovići

Mrtvica i bočni potoci

Broj k.p.	Podbroj k.p.	Vlasnik / korisnik	Oblik vlasništva
3	0	REPUBLIČKI SIZ ZA PUTEVE	Državno, Potok od Jame
56	0	MJESNA ZAJEDNICA MEDJURIJEČJE	Državno, Potok Dubočnjak
1830	4		Nema, ušće potoka Melještak u Moraču
3097	0	MJESNA ZAJEDNICA MEDJURIJEČJE	Državno, Potok Dubočnjak
3105	0	REPUBLIČKI SIZ ZA PUTEVE	Državno, Rijeke Mrtvica i Morača
4128	0	REPUBLIČKI SIZ ZA PUTEVE	Državno, Rijeka Morača

Maganik

Broj k.p.	Podbroj k.p.	Vlasnik / korisnik	Oblik vlasništva
3106	0	BULATOVIĆ BOŽINA DJURKO; BULATOVIĆ BOŽINA DJOKO	privatno
3107	0	BULATOVIĆ BOŽINA DJURKO; BULATOVIĆ BOŽINA DJOKO	privatno
3108	0	BULATOVIĆ BOŽINA DJURKO; BULATOVIĆ BOŽINA DJOKO	privatno
3508	1	VLAHOVIĆ JOVAN MOMČILO	privatno
3605	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3608	4	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3608	5	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3608	2	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3609	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3611	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno

3612	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3613	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3614	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3615	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3616	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3617	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3618	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3619	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3620	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3621	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3622	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3623	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3624	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3625	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3626	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3627	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3628	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3629	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3630	1	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3630	2	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3631	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3632	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3633	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3635	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3636	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3637	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3638	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3639	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno

3668	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3669	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3670	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3671	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3688	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3735	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3753	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3754	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3755	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3763	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3764	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno

KO Velje Duboko i Lješnje

Broj k.p.	Podbroj k.p.	Vlasnik / korisnik	Oblik vlasništva
128	0	R.SIZ ZA PUTEVE	Državno, Maniti potok
673	0	R.SIZ ZA PUTEVE	Državno, Rečica - potok od Ograđenika
796	0	R.SIZ ZA PUTEVE	državno
797	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
798	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
811	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	Državno, Višanjski potok
990	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
991	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
1747	0	R.SIZ ZA PUTEVE	Državno, Rijeka Mrtvica
3321	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3326	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3327	2		nema
3327	1		nema
3328	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3329	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	Državno, Rijeka Mrtvica

3421	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3422	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3423	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3424	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3425	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3426	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3427	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3428	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3429	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3430	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3437	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3438	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
3439	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	državno
10000	0		Nema, Višanjski potok

KO Međuriječje

Morača i bočne rijeke i potoci

Broj k.p.	Podbroj k.p.	Vlasnik / korisnik	Oblik vlasništva
3163	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja opština Kolašin	Državno, Potok Nalježnica
3168	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja opština Kolašin	Državno, Pernica
3169	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja opština Kolašin	Državno, Zadavski potok
3170	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja Vlada Crne Gore	Državno, Sjevernica
3626	0	SVOJINA CRNE GORE; Subjekt raspolaganja opština Kolašin	Državno, Kruševački potok

Prilog 5. Zbirno istraživanje zainteresovanih strana

LITERATURA

- Arnold, E.N. & Ovenden, D. 2002.** Field guide to the reptiles and amphibians of Britain and Europe. Second Edition. Collins, London, 288 pp.
- Bolkay, S. 1919.** Prinosi herpetologiji zapadnog dijela Balkanskog poluostrva. Glasnik Zemaljskog muzeja BiH, 31 (1): 1-38.
- Bernicchia, A. (2005):** *Polyporaceae* s.l. Fungi Europaei 10. Edizioni Candusso, pp. 808.
- Bernicchia, A. & Gorjón, S.P. (2010):** *Corticaceae* s.l. Fungi Europaei 12. Edizioni Candusso, pp. 1008.
- Bešić, Z. (1940):** Nova gledišta o starosti stratifikovanih krečnjaka jučnog Durmitora okoline Šavnika, Lole i Lukavice. Zapisnici Srpskog geološkog društva za 1939. godinu. Beograd.
- Bešić, Z. (1948):** Geotektonska struktura sjeverne Crne Gore. Glasnik Prirodnjačkog muzeja Srpske zemlje, ser. A-1. Beograd.
- Bešić, Z. (1969):** Geologija Crne Gore. Karst Crne Gore. Zavod za geološka istraživanja Crne Gore, knj. II. Titograd.
- Bešić, Z. (1980):** Geologija Crne Gore. Stratigrafija i facijalni sastav Crne Gore. CANU, Odjeljenje prirodnih nauka, knj. 8. Posebna izdanja, knj. IX. Knjiga I, sveska 2. Titograd.
- Beširović, U. (1980):** Kanjon Mrtvice. Naše planine, 7-8: 159. Zagreb.
- Bole, J. (1969):** Ključni za določevanje živali: mehkušci (Mollusca). Institut za biologiju Univerze v Ljubljani, Društvo biologov Slovenija, Ljubljana.
- Breitenbach, J. & Kränzlin, F. (1986):** Pilze der Schweiz 2. Mykologia Luzern, Luzern, pp. 416.
- Breitenbach, J. & Kränzlin, F. (1991):** Pilze der Schweiz 3. Mykologia Luzern, Luzern, pp. 364.
- Bešić Z. (1971(1972.)):** Karsni kanjoni na teritoriji Crne Gore i njihove prirodne ljepote. Glasn. Republ. Zav. Zaš. Prir. - Prir. Muz. 4: 115-125, Titograd.
- Beširović U. (1980):** Kanjon Mrtvice. Naše planine, 72 (32) 7-8: 159, Zagreb.
- Blečić V. (1958):** Šumska vegetacija i vegetacija stena i točila doline reke Pive. Glasn. Prir. Muz. ser. B., 11: 5-101, Beograd.
- Blečić V. & Lakušić R. (1969):** Šume munike (*Pinus heldreichi* Christ.) na Štitovu i Bjelasici u Crnoj Gori. Glasnik Rep. zav. zaš.prir. 2:5-10. Titograd.
- Blečić V. & Lakušić R. (1976.):** Prodromus biljnih zajednica Crne Gore. Glasn. Rep. Zav. Zaš. Prir. - Prir. Muz. 9: 57-98, Titograd.
- Blečić V., Lakušić R. & Pulević V. (1979):** Dodatak Rohleninim "*Conspectusu florae montenegrinae*". CANU, Završni elaborat, 1-41, Titograd.
- Blečić V. (1982.):** Crna Gora - Biljni pokrivač. Encikl. Jugosl. 2: 717-720, Zagreb.
- Bulatović S. (2005):** Kanjon Mrtvice – oaza netaknute prirode. Dnevni list "Pobjeda" (21. XI. 2005.), Mozaik, str. XII, Podgorica.
- Bulatović R. (2006):** Grlo – izvor Morače. Republički zavod za zaštitu prirode, 1-148., Podgorica Podgorica.
- Bulić Z. (1989.):** Prilog flori kanjonske doline rijeke Tare. Glasn. Republ. Zav. Zaš. Prir.- Prir. Muz., 22: 113-138, Titograd.
- Bulić Z. (1994):** Flora i vegetacija kanjona rijeke Cijevne u Crnoj Gori - ekološko fitogeografska studija. Magistarska teza, PMF -Biološki fakultet, str. 1-282, Beograd.
- Bulić Z. (1996):** Kanjon Mrtvice - veličanstveni spomenik prirode. Zbornik sažetaka V kongresa ekologe Jugoslavije, sekc. 10., str. 137, (22 - 27. 09. 1996.), Beograd.
- Bulić Z. & Pulević V. (2002):** Botanička istraživanja u Pivi. Simpozijum u pomen akademiku Obrenu Blagojeviću. Redakcija monografije "Piva i piviljani:-Podgorica, SO-Plužine i Centar za kulturu, 1.X.-.XI. 2002., Plužine.
- Bulić Z. (2004):** Cijevna - biser Prokletija. *In:* Pulević V., Vinček D. & Bušković V. "Crnogorske planine - putopisi i zapisi", 403-411, IP"Obod", Cetinje.
- Bulić Z., Bušković V., Jovović V., Stevanović V., Mandić S. & Lješević-Mitrović S. (2005):** Prirodne i pejzažne vrijednosti prostora i zaštita prirode. Sektorska studija za potrebe PPRCG (PPR), str. 1-65., GTZ, Vlada RCG & Univerzitet CG, april 2005., Podgorica.

- Bulić Z.** (2006): Vaskularna flora sliva rijeke Morače. Vascular flora in the river Moračas basin. II international symposium of ecologists of the republic of Montenegro. The book of abstracts and programme, pp. 69., Kotor & Podgorica.
- Bulić Z., Lakušić D. & Stevanović V.** (2008): Komparativna analiza vaskularne flore klisura i kanjona reka Morače i Cijevne u Crnoj Gori. Archives of biological sciences. Vol.61., No. 2, Belgrade.
- Bulić Z.** (2011.): Priroda Morače - Ekološka studija vaskularne flore kanjona i klisura rijeke Morače u Crnoj Gori i Albaniji. Republički zavod za zaštitu prirode Crne Gore. Podgorica.
- Bušковиć V. & Bulić Z.** (2011.): Prirodne vrijednosti i njihova zaštita na prostoru basena Skadarskog jezera. CANU, Zbornik radova sa međunarodnog naučnog skupa "Skadarsko jezero" – stanje i perspektive", (Podgorica-Skadar 19-21. jun 2010). Naučni skupovi, knjiga 105, tom 1: str. 89-101, 2011, Podgorica-Skadar.
- Bulić Z.** (2011). Priroda Morače - Ekološka studija vaskularne flore kanjona i klisura rijeke Morače u Crnoj Gori i Albaniji. Republički zavod za zaštitu prirode Crne Gore. Podgorica.
- Calonge, F. D. (1998):** *Gasteromycetes, I. Lycoperdales, Nidulariales, Phallales, Sclerodermatales, Tulostomatales.* Flora Mycologica Iberica 3. Real Jardín Botánico & J. Cramer, Madrid-Berlin-Stuttgart, pp. 271.
- Cerović B.** (1962): U kanjonu Mrtvice. Kroz planine, 21: 15-19, Beograd.
- Cerović B.** (1975): Čudesni vrh (Treštani vrh - Maganik): Naše planine, 9-10, str. 161-163, Zagreb.
- Evans S., Marren P. & Harper M. (2001):** Important Fungus Areas: a provisional assessment of the best sites for fungi in the United Kingdom. Plantlife International, Salisbury.
- Erb, B. & Matheis, W. (1983):** Pilzmikroskopie: Präparation und Untersuchung von Pilzen. – Frankh'sche Verlagshandlung, W. Keller & Co., Stuttgart.
- Jovanović S. & Jovanović - Dunjić R.** (1986.): Prilog poznavanju hazmofitske vegetacije kanjona Dervente (NP. "Tara"). Glasn. Inst. Bot. Bašt. Univ. Beogr., tom XX: 33-43, Beograd.
- Jovanović S. & Butorac B.** (1999): Ex - situ zaštita ugroženih biljnih vrsta. In: Lakušić D. (ed.): Biljke koje nestaju - Ex situ zaštita međunarodno značajnih biljaka Jugoslavije. Mala ekološka biblioteka, 2 : 19-26, Društvo ekologa Srbije i Zavod za zaštitu prirode Srbije, Beograd.
- Jukić, N., Matočec, N., Kušan, I., Gašić, R., Omerović, N. & i Tomić, S (2019):** Diversity of Ascomycetous Fungi in the Territories of Protected Areas and in the Areas Evaluated for the Protection in Bosnia-Herzegovina - Establishing Important Fungus Areas (IFA). Diverzitet gljiva odjeljka Ascomycota na teritoriji zaštićenih područja i područja u evaluaciji za zaštitu u Bosni i Hercegovini - Uspostava područja važnih za gljive (IFA). Mycological Society MycoBH, Sarajevo.
- Cuttelod, A., Seddon, M., Neubert, E. (2011):** European Red List of Non-marine Molluscs. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Gavrilović Lj., Marjanović Z., Medin D. (2022),** *Živa lokalna tradicija*, Petrovac- Kolašin
- Glöer, P. (2002):** Die Süßwassergastropoden Nord- und Mitteleuropas, Bestimmungsschlüssel, Lebensweise, Verbreitung. Die Tierwelt Deutschlands, 73 Teil, Conchbooks, Hackenheim.
- Gligorović, A. (2021):** Faunistička i ekološka istraživanja bubamara (Coccinellidae) u Crnoj Gori. Magistarski rad. PMF, Podgorica.
- Gligorović, A. Pešić, A. Gligorović, B. (2017):** Contribution to the knowledge of ladybird (Coccinellidae) in Montenegro. 7th International Symposium of Ecologists – ISEM7, 4-7.
- Gligorović, B. (2015):** Species account and data about Odonata in Montenegro. In: Boudot, J.-P & V.J. Kalkman (eds.), Atlas of the European dragonflies and damselflies. - KNNV publishing, the Netherlands.
- Gligorović, B., Pešić, V. & Gligorović, A. 2010.** A contribution to the knowledge of dragonflies (Odonata) of the river Morača. Acta entomologica serbica, 2010, 15(2): 149-159.
- Gligorović, B., Savić, A., Protić, Lj. & Pešić, V. 2016.** Ecological patterns of water bug (Hemiptera-Heteroptera) assemblages in karst springs- a case study from central Montenegro. Oceanological and Hydrobiological Studies 45(4):554-563.
- Glavatović, B. 2005.,** Osnovi geonauka, Seizmološki zavod Crne Gore, Podgorica
- Glowacki, J. (1914):** Eine neue europäische Art von *Antitrichia* Brid. Öesterreichische Botanische Zeitschrift, 64 (3/4): 136-138.

- Hansen, L. & Knudsen, H., Eds (1992):** Nordic Macromycetes 2. *Polyporales, Boletales, Agaricales, Russulales*. – Nordsvamp, Copenhagen, pp. 474.
- Hansen, L. & Knudsen, H., Eds (1997):** Nordic Macromycetes 3. Heterobasidioid, Aphyllophoroid and Gasteromycetoid *Basidiomycetes*. – Nordsvamp, Copenhagen, pp. 444.
- Hansen, L. & Knudsen, H., Eds (2000):** Nordic Macromycetes Vol. 1 *Ascomycetes*. Nordsvamp, Copenhagen, pp. 309.
- Hodgetts, N., et al (2019)** A miniature world in decline: European Red List of Mosses, Liverworts and Hornworts. Brussels, Belgium: IUCN.
- Hodgetts, N. G., Söderström, L., et al (2020)** An annotated checklist of bryophytes of Europe, Macaronesia and Cyprus, *Journal of Bryology*, 42(1): 1-116.
- Jakšić, P. Ana Nahirnić-Beshkova (2020):** New records of Zygaenidae (Lepidoptera) from Montenegro *Historia naturalis bulgarica* 41: 91–94.
- Janak, M. & Polak, P. (2010):** Baseline review of available biodiversity data for the preparation of inventory of the Habitats Directive 92/43/EEC Annex I habitat types and Annex II species in Republic of Montenegro. DAPHNE – Institute of Applied Ecology, Bratislava, Slovakia.
- Jovanović, B. (1995):** Diverzitet puževa (Gastropoda, Mollusca) Jugoslavije sa pregledom vrsta od međunarodnog značaja. In: Stevanović, V. & Vasić, V. (eds.): Biodiverzitet Jugoslavije sa pregledom vrsta od međunarodnog značaja. Biološki fakultet & Ecolibri, Beograd, 291-293.
- Karaman, B. (2014):** Katalog: Fauna kopnenih i slatkovodnih puževa (Gastropoda, Mollusca) Crne Gore, CANU, Podgorica
- Kalezić, M., Mirković, M. i sar. (1973):** Osnovna geološka karta Crne Gore, 1: 100 000. K 34-39 Šavnik. Zavod za geološka istraživanja SR Crne Gore. Titograd.
- Kalezić, M., Mirković, M., Škuletić, D. (1966):** Osnovna geološka karta. 1: 100 000. K 34-39, Šavnik. Savezni geološki Zavod, Beograd.
- Kasom, G. (2013):** Makromicete razdjela *Basidiomycota* Crne Gore. Doktorska disertacija. Univerzitet Crne Gore, Podgorica.
- Kasom, G. & Četković, I. (2011):** Material for the Red book of fungi of Montenegro. Naučni skup sa međunarodnim učešćem. Zaštita prirode u XXI vijeku. Zbornik referata, rezimea referata i poster prezentacija (knjiga broj 2): 585-590, 20-23. septembar 2011 Žabljak, Crna Gora. Zavod za zaštitu prirode Crne Gore.
- Karadžić B., Bulić Z., Jarić S., Mitrović M. & Pavlović P. (2019/2020):** Vegetation ravine habitats of Montenegro. In: Pešić V., Paunović M. & Kostianoy A. (eds.). *The Rivers of Montenegro*. Springer, Heidelberg.
- Kolektiv autora (1986.):** Prirodna potencijalna vegetacija Jugoslavije (Komentar karte 1:1.000.000) Izd. Nauč. Veće Veg. Kart. Jugosl. 1-122, Ljubljana.
- Kolektiv autora (1986.):** Prodromus Phytocenosum Jugoslaviae ad Mappam Vegetations 1:200.000. Izd. Nauč. Veće Veg. Kart. Jugosl. 1-46, Ljubljana.
- Kranjčev R. (1991):** U kanjonu Pive. *Biol. List.*, XXXIX (2): 47-50, Sarajevo.
- Krunić, M. (1987):** Zoologija invertebrata, I deo. Naučna knjiga, Beograd.
- Kujović D. (1989),** *Crkveni spomenici Kolašina i okoline*, Nikšić,
- Lakušić R. (1968.):** Planinska vegetacija jugoistočnih Dinarida. *Glas. Republ. Zav. Zaš. Prir. - Prir. Muz.*, 1: 9-75, Titograd.
- Lakušić R. (1971)1972.):** Specifičnosti flore i vegetacije crnogorskih kanjona. *Glas. Republ. Zav. Zaš. Prir. - Prir. Muz.*, 4: 157-169, Titograd.
- Lakušić R. (1987.):** Šumske zajednice Jugoslavije - Crna Gora. *Šumarska Enciklop.*, 3: 388-395, Zagreb.
- Lakušić R., Vučković M. & Bulić Z. (1992):** Izvještaj o florističkim i vegetacijskim istraživanjima na prostoru sliva rijeke Morače u 1991. godini u okviru projekta “Biološka proučavanja u slivu rijeke Morače”, str: 31-39, Titograd.
- Lakušić R. & Redžić S. (1989.):** Flora i vegetacija vaskularnih biljaka u refugijalno-reliktnim ekosistemima kanjona rijeke Drine i njenih pritoka. CANU. *Glas. Odjelj. Prir. Nauka*, 7: 107-206, Titograd.

- Lakušić, R., Pavlović, D. & Redžić, S.** (1982): Horološko-ekološka i floristička diferencijacija šuma i šikara sa bjelograbićem (*Carpinus orientalis* Mill.) i crnim grabom (*Ostrya carpinifolia* Scop.) na prostoru Jugoslavije. Glasnik Rep. zav. za zaštite prir. i Prirodnjačkog muzeja u Titogradu, 15: 103-116. Titograd.
- Lakušić, R., Dizdarević, M., Grgić, P., Pavlović, B. & Redžić, S.** (1989): Flora i vegetacija viših biljaka i fauna Symphyla, Pauropoda i Molusca u refugijalno-reliktnim ekosistemima kanjona rijeka Tare, Pive, Komarnice, Lima i Drine. glasnik Odjeljenja prirodnih nauka CANU, knjiga 7 : 93-284. Titograd.
- Lovrić A.** (1985): Specifičnost i porijeklo kanjonske flore Hrvatske. I kongres na biosistematičarite na Jugoslavija. Plenarni referati i trezimea na drugite referati., str. 73-74, (12-14 septemvri,1985), Popova Šapka.
- Lydeard, C., Cowie, R. H., Bogan, A. E., Bouchet, P., Cummings, K. S., Frest, T. J., Herbert, D. G., Hershler, R., Gargominy, O., Perez, K., Ponder, W. F., Roth, B., Seddon, M., Strong, E. E., Thompson, F. G.** (2004): The global decline of non-marine mollusks. *BioScience* 54: 321–330.
- Fuštić, B., Đuretić, G.** (2000) : Zemljišta Crne Gore. Biotehnički institut. Univerzitet Crne Gore, Podgorica.
- Ljubisavljević, K., Arribas O., Džukić, G. & Carranza, S.** 2007. Genetic and morphological differentiation of Mosor rock lizards, *Dinarolacerta mosorensis* (Kolombatović, 1886), with the description of a new species from the Prokletije Mountain Massif (Montenegro)(Squamata: Lacertidae). *Zootaxa* 1613: 1–22.
- Ljubisavljević, K., Tomović, LJ., Urošević, A., Gvozdenović, S., Iković, V.** 2018. *Acta Herpetologica* 13(1): 3-11. Vernes Zagora2, Nenad Labus4. Species diversity and distribution of lizards in Montenegro
- Đuretić, G., Fuštić, B. i sar.** (1987): Pedološka karta Crne Gore. Razmjer: 1 : 50.000. Vojnogeografski institut - Beograd. Biotehnički institut, Podgorica.
- Manastir Morača** –(2011) *Nemanjički Manastiri*, Svetigora, Beograd- Cetinje,
- Milikić, S.,** (2001) Flora mahovina kanjona Mrtvice- Magistarski rad. Univerzitet u Beogradu. Biološki fakultet. Beograd. pp. 1-73.
- Mitchell-Jones, A.J.; Amori, G.; Bogdanowicz, W.; Krystufek, B.; Reijnders, P.J.H.; Spitzenberger, F.; Stubbe, M.; Thissen, J.B.M.; Vohralik, V.; Zima, J.** (1999). The atlas of European mammals. Poyser London. pp.38-39.
- Menković N., Bulatović V., Tasić S., Milosavljević S., Vincek D. & Bulić Z.** (1999): Izvještaj o florističkim istraživanjima u kanjonu Mrtvice (23.VI.1999.). F.S.D. Instituta za proučavanje ljekovitog bilja “Josif Pančić”, Beograd.
- Mihailović R.** (1984.): Dolina Morače - Geografski aspekti zaštite životne sredine. Doktorska teza., str. 1-160, PMF, Univerzitet u Novom Sadu.,
- Milanović Đ., Caković C., Hadžialahović S., Vuksanović V., Mačić V., Stešević S., Stanišić-Vujačić M., Biberdžić V., Lakušić D.** 2021. Priručnik za identifikaciju tipova staništa Crne Gore od značaja za Evropsku uniju sa obrađenim glavnim indikatorskim vrstama. Podgorica - Banja Luka - Beograd.
- Milikić S.** (2001): Flora mahovina kanjona rijeke Mrtvice. Magistarski rad (rukopis), str.:1-73, Biološki fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Milikić S., Veljić M., Marin P. & Petković B.** (2001): Mosses of some springs of the Morača river basin. *Arh. Biol. Sci.*, 53 (1-2): 45-49, Beograd.
- Mišić V.** (1967): Vegetacija đerdapskog područja. *Zaštita prirode*, 33: 170-206, Beograd.
- Mišić V.** (1970): Reliktna šumska vegetacija Sićevačke klisure. *Arhiv bio. nauka*, 22: (1-4), 1P-2P, Beograd.
- Mišić V.** (1971.): Đerdapska klisura i njen živi svijet. *Savremena biologija*, 8: 14 -17, Beograd.
- Mišić V.** (1971a): Reliktna vegetacija Resavske klisure. *Arhiv biol. nauka*, 23 (1-2): 17P-18P, Beograd.
- Mišić V.** (1980): Đerdaoski refugijum - jedinstveni prirodni fenomen u Evropi. Pos. Izd. IV simpoz. biosist. Jugoslavije, Donji Milanovac, str: 1-24, Izd.”Jaroslav Čarni”, Beograd.

- Mišić V.** (1981.): Šumska vegetacija klisura i kanjona istočne Srbije. Inst. za biol. straž. "S. Stanković" - Pos. Izd., 1-328, Beograd.
- Muratspahić D., Redžić S. & Lakušić R.** (1991): Asocijacija *Rusco-carpinetum orientalis* Blečić et Lakušić 1966 u dolini rijeke Neretve. Glasn. Republ. Zav. zaš. prir. - Prir. muz., 24: 7-12, Podgorica.
- Muravjov N.** 1935. K poznavanju vegetaciji i flori v dolj r. Drini ot r. Pivi do r. Lima. Zapis. Rus. Nauc. Inst., 12:119-148., Beograd.
- Pančić J.** (1874): Botanische Bereisung von Montenegro im Jahre 1873. Osterr. Bot. Zeitschr. 24:82-85.
- Pančić J.** (1875): Elanchus plantarum vascularium quae aestate a. 1873. in Crna Gora legit Dr J. Pančić, pp. III-VII, 1-106, Beograd.
- Parolly G.** (1992): Die *Orchideenflora* Montenegros. Ein Beitrag zum OPTIMA - Projekt "Kartierung der mediterranen *Orchideen*" (*Orchidaceae*), 1991., The Orchid-flora of Montenegro. - Mitt. Bl. Arbeitskr. Heim. Orch. Baden - Württ., 24 (2): 141 - 391, 1992.
- Petrović J.** (1978): Kanjon Mrtvo Duboko. Zemlja i ljudi, 28: 27-34, Beograd.
- Petrović D.** (2009): *Važna biljna staništa u Crnoj Gori* – IPA projekat. NVO Zelena gora, Podgorica.
- Program** gazdovanja šumama za gazdinsku jedinicu „Maganik“ (2012-2021). , str. 1-247., Šuma Plan, Banja Luka, 2012. god.
- Program** gazdovanja šumama za gazdinsku jedinicu „Maganik“ (2023-2032). Institut za šumarstvo, A.D., Podgorica, str. 1-80., Podgorica, 2023 god.
- Prostorni plan SR Crne Gore** - Studija zaštite prirodne sredine. Republički zavod za zaštitu prirode, str. 1-80, 1983, Titograd
- Prostorni plan Republike Crne Gore** do 2000. god. (Sl. list RCG. br 17/1997)
- PP SR Crne Gore** do 2000. godine - prijedlog plana. RZUP, Titograd, UNCHS - Najrobi, UNDRO-Zeneva, 1986, Titograd.
- Prostorni plan opštine i revizija Generalnog urbanističkog plana Kolašina. Međuopštinski zavod za reviziju generalnih urbanističkih planova Kolašina i Mojkovca.**, str. 1-39., Kolašin.
- Prostorni plan opštine Kolašin.** IAUS- Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije, str. 1-250., 1985/1987, Beograd, Kolašin.
- Prostorni plan opštine Kolašin** (1987): UNDP/UNCHS project JUG/79/104, Kolašin.
- Pulević V.** (1965): Prilog poznavanju ljekovitog bilja u flori Crne Gore. Polj. Šum., 11(3-4): 17-48, Titograd.
- Pulević V.** (1966): Endemične i neke rijetke i prorijedene vrste drveća u flori Crne Gore. Polj. Šum., 12 (3): 81-97, Titograd.
- Pulević V.** (1974): Pregled vegetacijskih istraživanja u Crnoj Gori s osvrtom na vegetacijske karte. Tokovi 9: 223-229, Ivangrad.
- Pulević V. & Lakušić R.** (1983.): Florističke zabilješke iz kanjona rijeke Cijevne. Glasn. Republ. Zav. Zaš. Prir. - Prir. Muz., 16: 15-26. Titograd.
- Pulević V. & Bulić Z.** (2004): Botanička bibliografija Crne Gore - Dopuna (1987-2003). Pos. izd. Republičkog zavoda za zaštitu prirode, str. 1-177, Podgorica.
- Paunović, M., M. Milenković (1996):** The current status and distribution of the otter *Lutra lutra*, L., 1758, in Serbia and Montenegro. IUCN/SCC Otter Specialist Group Buillten.
- Pavićević, A. Pešić, V. (2011):** Predaceous diving beetles (Coleoptera: Dytiscidae) from Montenegro with new records and description of the female of *Hydroporus macedonicus* (Fery & Pešić, 2006) Arch. Biol. Sci., Belgrade, 63 (2), 477-485, 2011.
- Perić, B. & Perić, O. (1997b):** Diverzitet makromiceta u Crnoj Gori. –Glasnik Odjeljenja prirodnih nauka 11: 45-142, Crnogorska Akademija Nauka i Umjetnosti (CANU), Podgorica.
- Perić, B. & Perić, O. (2004):** Preliminarna Crvena lista makromiceta Crne Gore - 2°. Mycologia Montenegrina 7: 7-33, Mikološko društvo Crne Gore i Crnogorski mikološki centar, Podgorica.
- Pešić, V, Gligorović, B., Savić, A. & Buczyński, P. 2017.** Ecological patterns of Odonata assemblages in karst springs in central Montenegro. Knowledge and Management of Aquatic Ecosystems, 418, 3.
- Gligorović, B. Gligorović, A, Jakšić, P. Roganović, D. Malidžan, S. (2019) Natura 2000 network, Montenegro Species Reports.

- Perović, A. & Đurović, M. (2013):** Baseline survey on *Lynx*, its Prey and other carnivores in Montenegro (Final report), Centre for protection and research of birds of Montenegro (CZIP) in cooperation with Public Enterprise for National Parks of Montenegro, Podgorica.
- Petković S., (2003)** *Kulturna baština Crne Gore*, Novi Sad,
- Petrović J. (1978).** Kanjon Mrtvo Duboko. *Zemlja i ljudi*, 28: 27-34. Beograd.
- Pejović T. Čilikov A., (2011)** *Pravoslavni manastiri u Crnoj Gori*, Podgorica, Beograd,
- Poleksić, V. (2000):** Gajenje puževa, Nolit-Evro-Beograd
- Polović, L. (2011):** Species of the genera: *Algyroides*, *Dalmatolacerta* and *Dinarolacerta* (Lacertidae) in the Collection of the Natural History Museum of Montenegro. – *Natura Montenegrina* 10(4): 474-458.
- Nacionalni park Biogradska gora-Plan upravljanja 2016–2020. godine. Podgorica, 2015. godine.
- Nacionalni park "Biogradska gora" Revizija bazne studije "Fauna parka". Republički zavod za zaštitu prirode – Podgorica, 1995.godine
- Prestnik P., Paunović M., Karapandža B., Đurović M., Ivanović Č., Ždralević M., Benda P. & Budinski I. (2014):** Distribution of bats (Chiroptera) in Montenegro. *Vespertilio*,17:129-156.
- Radovanović, M. 1951.** Vodozemci i gmizavci naše zemlje. Naučna knjiga, Beograd.
- Radojičić, B.: (2008).**, *Geografija Crne Gore- prirodna osnova*, knjiga I, Dukljanska akademija nauka i umjetnosti, Podgorica
- Radović, M.: 2006.**, Kolašin-održivi razvoj, Savjet za razvoj područja Kolašina, Kolašin
- Radojičić, B. (1996):** Geografija Crne Gore – Prirodna osnova. Unireks, Nikšić, 231 pp.
- Radojičić, B.(2005)** Vode Crne Gore, Filozofski Fakultet u Nikšiću-Institut za Geografiju, Nikšić.
- Radojičić, B.(2008)** Geografija Crne Gore-Prirodna osnova, Knjiga I, Dukljanska akademija nauka i umjetnosti(DANU), Podgorica.
- Radulović V. (1989):** Hidrogeologija sliva Skadarskog jezera Posebno izdanje, Geološki glasnik, knj. 9: 1-229., Podgorica.
- Rohlina J. (1942):** Conspectus florae montenegrinae, XX-XXI: 1-506, Preslia, Praha.
- Simonović B. (1994):** Nedohodu u pohode., str.1-303., Stručna knjiga, Beograd.
- Stanković St. (1975):** Plninska jezera Crne Gore. Društva za nauku i umjetnost Crne Gore (Pos. izdanja) Odeljenje prirodnih nauka, knj. 5., Titograd.
- Stevanović V. & Vasić V. (1995):** Biodiverzitet Jugoslavije sa pregledom vrsta od međunarodnog značaja, 1-586, Biološki fakultet, Ekolibri, Beograd.
- Stevanović V., Jovanović S. & Lakušić D. (1995):** Diverzitet vegetacije Jugoslavije. In: Stevanović, V. & Vasić, V., Biodiverzitet Jugoslavije, str. 219-242, Biol. fak. Univ. u Beogradu, Ekolibri, Beograd.
- Strong, E. E., Gargominy, O., Ponder, W. F., Bouchet, P. (2008):** Global diversity of gastropods (Gastropoda; Mollusca) in freshwater. *Hydrobiologia*, 595: 149–166.
- Čadenović, N. (2014):** Katalog faune Amphibia Crne Gore 10 (9). – Odjeljenje prirodnih nauka, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, Podgorica. [In Montenegrin with English summary].
- Čanadjija, S.** Faunističke značajke i stariji zoološki radovi s područja Crne Gore. *Glasnik Republičkog zavoda za zaštitu prirode i Prirodnjačkog muzeja u Titogradu*. Vol 3: 87-97.
- Džukić, G. 1995.** Diverzitet vodozemaca (Amphibia) i gmizavaca (Reptilia) Jugoslavije sa pregledom vrsta od međunarodnog značaja. U: Biodiverzitet Jugoslavije sa pregledom vrsta od međunarodnog značaja (V. Stevanović & V. Vasić, eds.), pp.447-469. Biološki fakultet i Ecolibri, Beograd.
- Džukić, G. 1995.** Herpetofauna (fauna vodozemaca i gmizavaca). Revizija bazne studije "Fauna Skadarskog jezera i okoline", Republički zavod za zaštitu prirode i NP "Skadarsko jezero", Podgorica, 102-104
- Vlahović, V. (1980):** Hidroelektrane na Mrtvici. Pobjeda. Titograd.
- Vlahović, V. (1981):** Hidrocentrale u Rovcima. Pobjeda. Titograd.
- Vlahović, V. (1981):** Hidrocentrale u Rovcima. Pobjeda. Titograd.
- Vlahović, V. (1983):** Energetski gigant na Morači. Pobjeda. Titograd.
- Vlahović, V.(1989):** Uticaj jezera "Velje Duboko" na život u dolini Morače. Ekološke aktuelnosti u Crnoj Gori. Crnogorska Akademija Nauka i Umjetnosti. Br. knj. 20, 249-258. Titograd.

- Vojnogeografski institut (1980):** Topografska karta: Velje Duboko, 148-2-3. Razmjer: 1:25 000. Beograd.
- Vincek D. (2002):** Sačuvati razdraganu kamenu ljepotu - kanjon Morače. *In:* Bećirović K.: Odbrana Morače od potopa, str. 311-313, "Svetigora", 2002, Cetinje
- Wagner, A. J. (1906):** Neue Formen und Fundorte des Genera Pomatias Studer. – *Nachr. Bl. dtsh. Mal. Ges.* **38:** 121 – 139
- Wagner, A. J. (1907):** Zur Keuntnis der Molluskenfauna Oesterreich und Ungarns, sowie der angrenzenden Balkanlander. – *Nachr. Bl. Dtsch. Mal. Ges.* **39:** 101 – 115
- Wagner, A. J. (1912):** Beschreibungen neuer Land und Susswasserschnecken aus Sudosterreich. Kroatien und Bosnien. – *Vern. Zool. Ges. Wien* **62:** 246-260
- Wiktor, A. (1996):** The slugs of former Yugoslavia (Gastropoda terrestria nuda Arionidae, Milacidae, Limacidae, Agriolimacidae). *Annales Zoologici* **46:** 1-110.
- Wohlberedt, O. (1907):** Kopneni mekušci Crne Gore (Prilozi fauni Crne Gore). – *Glasnik zem. Muz. Bosn. Herc.* **19:** 499-574
- Wohlberedt, O. (1909):** Zur Fauna Montenegros und Nordalbaniens. – *Mitt. Wiss. Bosn. Herz.* **11,** 585-711.
- Monstat-statistički godišnjak** (<https://www.monstat.org/cg>)
Studija o strateškoj proceni uticaja izgradnje HE na Morači, 2009., Podgorica
Godišnjaci Zavoda za hidrometeorologiju i seizmologiju, period 1991-2020.
- Nacrt IID PUP Kolašin(2020)** Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma(<https://www.gov.me/dokumenta/65bff704-3fd2-4021-8639-b45b5c786c0c>)
- Službeni list CG, br. 62/10 (2010):** Pravilnikom o bližem načinu i uslovima sakupljanja, korišćenja i prometa nezaštićenih divljih vrsta životinja, biljaka i gljiva koje se koriste u komercijalne svrhe.